

Latviešu tautas pasakas.
11. sējums.
Joku pasakas.

Prof. P. Šmita apkopojumā.

PĒTERIS
ŠMITS

LATVIEŠU
TAUTAS
PASAKAS

11. sējums

Pēteris Šmits
© Eraksti
332 lp. / ~ 1,74 MB

Anti Ārnes pasaku tipi.

Pasakas par muļķa velnu.

Šo pasaku nodaļu A. Ārne gan vēl pieskaita pie īstajām pasakām, bet pēc nopietnājiem iepriekšējās nodaļas nostāstiem rupjie joki par muļķa velna mānīšanu atgādina drīzāk joku pasakas. Ar šo mazo pārstatījumu A. Ārnes sistēma tomēr netiek grozīta.

1000—1029. Dienasta līgums. Vīrs noderas pie velna, milža jeb kunga par kalpu ar to norunu, ka neviens nedrīkst skaisties. Kas skaitīsies, dabūs bargu sodu. It kā izdarīdams velna uzdotos darbus, vīrs padara tam lielus zaudējumus. Tā ir visā Eiropā labi pazīstama pasaka un arī pie visiem latviešu kaimiņiem ļoti populāra. Jau M. Boems (Lettische Schwänke, 121) aizrāda, cik tālu šī pasaka ir izplatīta.

1000. Nedrīkst skaisties. Vispopulārākais motīvs.

1001. Malkas ciršana. Apakš malkas atrodas kaķis jeb čūska. Cirvis iet kokā tikai tad, kad kaķis ir izdzīts. Šāda motīva nav pie latviešiem un laikam arī pie viņu kaimiņiem.

1002. Mantas bojāšana. Velna manta tiek pārdota, neizdevīgi mainīta jeb pat atdāvināta. Pie igauņiem un lībiešiem šāds motīvs nav atzīmēts, bet pie latviešiem tas kopā ar citiem motīviem nav tomēr svešs.

1003. Aršana. Arājam jāaŗ tur, kur suns skrien. Suns tiek padarīts nekaitīgs. Populāra epizode pie latviešiem un igauņiem.

1004. Cūkas sadzītas purvā, aitas gaisā. Lopi tiek pārdoti, bet cūku astes iebāztas purvā un vadītāju auns pakārts kokā. Pie lībiešiem šāds motīvs nav atzīmēts, pie igauņiem tikai viens variants, bet pie latviešiem tas nav svešs.

1005. Tilta taisīšana. Tilts jeb ceļš tiek taisīts no nokautiem lopiem. Šis motīvs ir svešs pie latviešiem un laikam arī pie viņu kaimiņiem.

1006. Mešana ar acīm. Velns liek vīram mest šim ar acīm; vīrs met ar velna lopu jeb bērnu acīm. Šāda mešana ar acīm ir visas Eiropas pasakās pazīstama. Skat. Bolte un Polīvka, Anmerkungen, I, 519—20. Te vēl var pielikt igauņu un lībiešu pasakas.

1007. Dažāda lopu kaušana un bojāšana. Tādu sastopam nevien pie latviešiem, bet arī pie igauņiem, lībiešiem un laikam arī pie citām tautām.

1008. Ceļa apgaismošana. Māja tiek aizdedzināta. Pie latviešiem un viņu kaimiņiem rets motīvs.

1009. Klēts durvu sargāšana. Sargs pajem klēts durvis sev līdz. Līdz ar latviešiem, šādu motīvu daudzina arī leiši, igauņi un lībieši.

1010. Mājas bojāšana, it kā labojot. Pie latviešiem un igauņiem labi pazīstams motīvs.

1011. Augļu dārzeņu bojāšana. Pie latviešiem rets, bet pie igauņiem un lībiešiem neatzīmēts motīvs.

1012. Bērna tīrīšana. Velna bērns tiek uzšķērsts un tad tīrīts. Motīvs pazīstams nevien pie latviešiem, bet arī pie igauņiem, lībiešiem un laikam arī citām kaimiņu tautām.

1013. Vecmātes mazgāšana. Viņa tiek iemesta vārotā ūdenī. Šis motīvs ir laikam pie latviešiem un viņu kaimiņiem svešs.

1029. Velna sieva kokā par dzeguzi. Vīrs to nošauj. Tā ir reta epizode latviešu pasakās.

1030—1059. Cilvēka un velna kopu darbi.

- 1030 Ražas dalīšana. Velns jem no sakņu augiem virsas, bet no labības apakšas. Krievu variantos velna vietā ir lācis, cilvēka vietā lapsa. Līdzīgās ķīniešu pasakās ir runa par vecāko un jaunāko brāli. Tā ir tālu plašā pasaulē pazīstama pasaka.
1031. Šķūņa baļķis par spriguli.
1035. Mēslu tīrīšana.
1036. Cūkas, kam riņķis astē, pieder cilvēkam, citas velnam. Trīs pēdējas pasakas pie latviešiem nav atzīmētas.
1037. Velns cērp cūku. Pie latviešiem, igauņiem un somiem pazīstama pasaka.
1045. Ezera saraukšana. Pie latviešiem ļoti populārā pasaka, labi pazīstama arī igauņiem un somiem.
1046. Draudējums aiznest visu kļēti. Tam nolūkam tiek vīts valgs. Latviešiem laikam nepazīstama pasaka.
1048. Meža pirkšana. Nedrīkst būt ne taisni, ne līki koki. Šāda pasaka pie latviešiem nav uzrādīta.
1049. Smagais cirvis. Vīrs solās ar smagu cirvi nocirst visu mežu, ar lielu valga pārnest visus kokus mājā, ar lielu spaini pārnest visu aku, sasiet vēšiem astes un pārnest uzreiz visus. Latviešu, igauņu un somu pasaka.
1050. Koka ciršana. Ir dažādi varianti, kā vīrs piemāna velnu koku ciršanā. Dažs tāds motīvs ir sastopams arī latviešu pasakās.
1051. Koks noliekts. Velns noliec koku un liek to vīram turēt. Koks paceļ vīru augšā un tas otrā pusē nonāk zemē. Nu vīrs saka, ka viņš pārlēcis par koku. Pie latviešiem reta epizode.
1052. Koka nešana. Velns nes koku pie resgaļa, vīrs sēd uz tievgaļa. Visā Eiropā plaši pazīstama pasaka.
- 1060—1114. Derību sacenšanās starp cilvēku un velnu.
1060. Akmeņa saspiešana. Cilvēks saspiež olu, sieru jeb ceptu rāceni un stāsta, ka tas esot akmens bijis. Velns var gan akmeni saspiest, bet nevar izspiest sulas. Ļoti populārs joks Eiropā.
1061. Akmeņa sakošana. Cilvēks ēd zirņus, pupas jeb riekstus un dod velnam akmentiņus to vietā. Velns tos nevar sakost. Iepriekšējam līdzīgs tautas joks.
1062. Akmeņa sviešana. Velns jeb milzis sviež akmeni gaisā, bet cilvēks putnu. Tāds pats populārs joks, kā abi iepriekšējie.
1063. Āmura sviešana. Velns sviež savu āmuru gaisā, bet cilvēks taisās to iesviest pašās debesīs. Velnam ir tomēr žēl sava āmura. Arī tāds pats populārs joks.
1070. Laušanās. Cilvēks skatās, kur velns būtu jāaizsviež. Velns sabīstas un negrib vairs lauzties. Latviešiem laikam nepazīstams joks.
1071. Laušanās ar lāci. Velns grib lauzties ar vīru, bet tas saka, lai labāk laužoties ar šā vectēvu. Velnam tiek parādīts lācis, kas velnu pārspēj. Tautas joks, kas labi pazīstams pie latviešiem un viņu kaimiņiem.
1072. Skriešanās ar zaķi. Velns grib ar vīru skrieties, bet tas saka, lai labāk skrienoties ar šā jaunāko brāli. Vīrs nu parāda tam zaķi, ko velns nevar panākt. Iepriekšējam līdzīgs joks.
1073. Sacīkste lēkāšanā pa kokiem. Velnam ir jādzenas vāverei pakal, ko viņš nevar. Šis joks, kā liekas, latviešiem un viņu kaimiņiem nav pazīstams.
1074. Skriešanās. Cilvēks iet skrieties ar velnu, bet mērķa galā nostāda otru cilvēku, kas saka, ka šis jau agrāk te atskrējis. Latvieši šādu joku gan stāsta par zaķi un ezi.
1080. Smiešanās uz derību. Velnam pretī tiek nostādīta nosprāgusi ķēve ar sašķiebušos muti. Latviešiem laikam svešs joks.

1081. Sacīkstes, kur citi zvēri tiek nostādīti cilvēku vietā. Latviešiem, kā liekas, šādu variantu nav.
1082. Zirga nešana. Velns nes zirgu rokās, bet vīrs jā ar zirgu un saka, ka viņš to nesot starp kājām. Pie latviešiem, igauņiem un somiem ļoti populārs joks.
1083. Duršana. Velnam ir iesms, Dievam dakšas. Ieroči tiek pārmainīti un duroties starpā ir sēta. Pie latviešiem tā ir reta pasaka, bet pie kaimiņu tautām nav atzīmēta.
1084. Svīlpšana. Velns svilpj, bet vīrs sit velnam pa pieri. Pie latviešiem populārs joks, pazīstams arī pie lībiešiem.
1085. Kokam jāiebada caurums. Pie latviešiem šāds joks nav uzrakstīts.
1086. Jālec zemē iekšā. Latviešiem šāda pasaka liekas sveša.
1087. Airēšana. Velna laiva tiek pārzāģēta. Latviešiem sveša pasaka.
1088. Ēšana. Velns ēd pareizi, bet vīrs met ēdienu maisā, kas atrodas priekš vēdera. Vīrs vēlāku pārgriež maisu, bet velns uzšķērž savu vēderu. Pie latviešiem un lībiešiem reti sastopams joks.
1089. Kušana. Pie latviešiem un viņu kaimiņiem, kā liekas, šāda pasaka nav uzrakstīta.
1090. Pļaušana. Šādu pasaku stāsta latvieši un viņu kaimiņi.
1091. Brīnišķīgais zvērs. Sieva par zvēru radīta. Pazīstams joks pie latviešiem un viņu kaimiņiem.
1092. Brīnišķīgais putns. Latviešiem laikam svešs joks.
1093. Vārdu cīņa. Dievs prot ātrāki skaitīt kā velns. Populārs latviešu joks.
1094. Lādēšana. Vīrs sūta stopa bultas par lāstiem. Tāds joks pie latviešiem nav uzrakstīts.
1095. Skrāpēšanas ar nagiem. Latviešiem laikam pazīstams joks.
1096. Skroderis iet ar velnu šūties. Pie latviešiem un igauņiem pazīstama pasaka.
1097. Ledusdzirnavas. Šāda pasaka ir laikam latviešiem un viņu kaimiņiem sveša.
- 1115—1129. Velns grib salīgto kalpu nogalināt.
1115. Galvas ciršana ar cirvi. Vīrs noliek savā guļas vietā ķēni, piestu jeb citu ko līdzīgu. Šāds motīvs ir labi pazīstams nevien latviešiem, bet arī vāciešiem, krieviem, leišiem, igauņiem un somiem.
1116. Sadedzināšana. Tāds motīvs nav atzīmēts ne pie latviešiem, ne arī pie lībiešiem.
1117. Bedrē iemānīšana. Velns grib kalpu bedrē ieogrūt, bet pats tiek tur iemānīts. Latviešiem pazīstams motīvs, kas tomēr trūkst igauņiem un lībiešiem.
1118. Izlikšana tukšā salā. Velns grib izlikt kalpu tukšā salā, bet tas paslēpjas velna drēbēs un tiek atkal iznests. Latviešiem un viņu tuvākiem kaimiņiem laikam svešs motīvs.
1119. Velns nokauj pats savus bērnus. Puiku cepures tiek pārmainītas ar velna meitu zelta kroņiem. Sal. 327 B.
1120. Velns no pārskatīšanās ieogrūž pats savu sievu ūdenī (kalpa vietā). Pie latviešiem un kaimiņu tautām pazīstams motīvs.
1121. Velna māte krāsni iebāzta. Sal. 327 A.
1122. Citādi gadījumi, ka velna sieva tiek nogalināta. Šādu motīvu pie latviešiem un viņu kaimiņiem laikam nav.
1130. Caurā cepurē beŗnaudu. Ļoti populāra epizode latviešu un kaimiņu tautu pasakās.

1131. Velna rīklē tiek iesviesta karsta putra. Latviešu pasakās retāks, bet pie igauņiem ļoti populārs motīvs.
1132. Velna bēgšana no sava kalpa. Kalps paslēpjas starp velna mantām un tiek nests līdz. Pie latviešiem un viņu kaimiņiem ļoti pazīstams motīvs.
1133. Velns izrāmīts. Gan rets, bet arī pie kaimiņu tautām pazīstams motīvs.
1134. Velns zaudē locekļus. Tas ir kā iepriekšējā motīva turpinājums. Mūsu rīcībā bija kādi divi dažādi varianti, kas apzīmējami ar šo numuru.
1135. Acu liešana. Vīrs, kas izplaucējis velnam acis, saucies Pats. Citi velni skrien tam palīgā un prasa, kas vainīgs. Velns atbild, ka Pats. Tā ir veca Homēra epizode, kas pazīstama visā Eiropā.
1136. Citādi ievainojumi velnam. Iepriekšējā motīva turpinājumi, sastopami arī latviešu pasakās.
1137. Vienacis ar izdurto aci. Vīrs izbēg, paslēpies zem auna. Tā ir visā Eiropā pazīstamā Polifema teika.
1138. Bārdas apzeltīšana. Mūsu rīcībā bija tikai viens šā numura sagrozīts variants.
1139. Velns nes vīru, kas izliekas par mirušu. Latviešiem un viņu kaimiņiem šāda motīva laikam nav.
1140. Gulēšana ar vaļā acīm. Še ir ievietota tikai viena šā numura pasaka, kas vēl ir stipri sagrozīta. Arī pie latviešu kaimiņiem, kā liekas, šis motīvs svešs.
- 1145—1154. Velns tiek sabaidīts.
1145. Velns baidās no graboša trokšņa. Tā ir latviešu pasaka, kas viņu kaimiņiem laikam maz pazīstama.
1146. Dzirnavu akmeņi izskaidroti par mātes pērlēm. Pie latviešiem un viņu tuvākiem kaimiņiem laikam sveša pasaka.
1147. Ratu rībēšana izskaidrota par pērkonu. Laikam nepazīstama pasaka, tāpat kā iepriekšējā.
1148. Velns baidās no pērkona. Plaši pazīstams pasakas motīvs visā Eiropā.
1149. Bērni grib ēst velna gaļu. Uzrakstīta tikai viena pasaka. Viņa liekas sveša arī pie kaimiņu tautām.
1150. Svētā Juŗa suņi. Vilki. Populāra igauņu pasaka, pie latviešiem nav atzīmēta.
1151. Laivas par korpēm izskaidrotas. Reta epizode latviešu pasakās.
1152. Zvērs ar div galvām. Divi cilvēki ielīduši maisa un velni brīnās par vīru ir div galvām. Tā ir populāra latviešu pasaka, kas pie kaimiņiem vēl nav konstatēta.
1153. Kad kokiem lapas nobirs. Līgums jāizpilda, kad kokiem lapas nobirs. Skuju kokiem un arī ozoliem lapas nebirst. Pie frančiem, vāciešiem, krieviem, poļiem un latviešiem pazīstama pasaka.
1154. Dažādi iebaidīšanas līdzekļi. Iepriekšējo motīvu turpinājums.
1155. Pūrs labības no katra kūlīša. Šāds motīvs latviešu pasakās nav sastopams.
1156. Velns darvo vīra laivu, lai tam kaitētu. Nav latviešu pasaku motīvs.
1157. A. Plinte par pīpi. Plaši pazīstams pasaku motīvs. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, II, 530.
 B. Ecēšas par susekli. C. Strops par šķiltavām jeb tabakas dozi. D. Arkls par zobu bakstāmo. Trīs pēdējie motīvi pie citām tautām nav konstatēti.

1158. Velnam jāiet smēdē caur plintes stobru. Pie latviešiem un kaimiņiem laikam svešs motīvs.
1159. Velns mācās spēlēt. Vīrs iespīlē velnam pirkstus. Plaši pazīstams motīvs, kur pie citām tautām velna vietu parasti ieņem lācis jeb milzis. Sal. 151.
1160. Velns ēnu jeb spoku pilī. Velnam tiek bārda iespīlēta. Šai nodaļā pie latviešiem šis motīvs nav atzīmēts, bet ļoti populārs viņš ir pasakās par pūķa kāvēju.
1161. Lāču dīdītājs ar savu lāci. Lācis saplēš velnu. Pēc kāda laika velns atkal atnāk un prasa: „Vai še vēl ir tas lielais kaķis?” Ļoti populāra pasaka pie latviešiem un igauņiem.
1161. B. Lācis par govi uzrādīts. Velns aizdod vīram govi, bet kad tā jāatdod, tad vīrs rāda velnam lāci. Pie kaimiņu tautām vēl neatzīmēta pasaka.
1162. Dzelzs-cilvēks un velns. Pie latviešiem un igauņiem sastopams motīvs.
1163. Velns māca kalējam dzelzi šveisēt ar smiltīm. Šis motīvs ir līdzīgi iepriekšējam izplatījies.
1164. Ļaunā sieva bedrē. Šī Indijas pasaka ir visā Eiropā labi pazīstama.
1165. Sieva gudrāka par velnu. Sieva saved godīgu vīru ar sievu naidā. Pie latviešiem un igauņiem pazīstams motīvs.
- 1170—1199. Cilvēks paraksta savu dvēseli velnam. Cilvēks atkal izglābjas no velna, uzdodams tam kādu neizpildāmu darbu.
1170. Ļaunā sieva stikla skapī kā pēdējā prece.
1171. Katrā cilpā jāķer viens zaķis. Cilpas tiek uzliktas augstā kokā.
1172. No upes jeb lauka jānolasa visi akmeņi.
1173. No izlieta brandvīna jāsasien mezgls. Četri pēdējie motīvi nav atzīmēti pie latviešiem, ne arī pie viņu kaimiņiem.
1174. No smiltīm jāvij valgs. Šis motīvs ir sastopams pie latviešiem, krieviem, igauņiem un somiem.
1175. Sprogaina vilna jāizstiepj taisna. Vēl plašāki daudzinašs motīvs kā iepriekšējais.
1176. Jāsaķer vēdera vējš. Rupjības dēļ reti uzrakstīts motīvs, bet laikam līdzīgi izplatījies kā abi iepriekšējie.
1177. Sieviešu trots jāatnes. Iepriekšējiem līdzīgs motīvs, bet pie latviešiem nav atzīmēts.
1178. Tīkls jāizārda. Pazīstams lībiešu motīvs, pie latviešiem svešs.
1179. Cauris kuģis jāizpumpē. Pie lībiešiem un igauņiem daudzinašs motīvs, bet pie latviešiem nav atzīmēts.
1180. Sietā ūdens jānes. Jau senajiem grieķiem un indiešiem pazīstams motīvs.
1181. Velnam jānodod daļa no savas miesas. Cilvēks dod nogrieztu pirksta nagu. Latviešiem laikam nepazīstams motīvs.
1182. Strīķētais naudas pūrs. Velns dod studentam naudu, veselu pūru ar kaudzi, bet prasa, lai pēc gada šim atdod vismaz strīķētu pūru. Students nostrīķē kaudzi un jau tūlī atdod strīķēto pūru.
1183. Sadedzinātā velna grāmata. Reta latviešu pasaka.
1199. Tēva-reize. Velnam jeb Nāvei apsoltajam cilvēkam tiek atļauts vēl pēdējo tēva reizi noskaitīt. Velnam nu ir jāgaida, kad cilvēks šo tēva reizi skaitīs. Latviešiem un viņu kaimiņiem laikam svešs motīvs.

Īstās joku pasakas.

Mulķu joki.

1200. Sāls sēšana. Pie latviešiem, krieviem, vāciešiem, lībiešiem, igauņiem un somiem pazīstams joks.
1201. Aršana. Četri vīri nes zirgu, lai tas tīrumu nesamin. Rets joks pie somiem, igauņiem un lībiešiem.
1202. Labību plauj ar īlenu. Sirpis nav pazīstams, tiek noslīcināts. Tāpat izplatīts joks kā iepriekšējais.
1203. Izkopts nocērt velnam galvu. Arī citiem tiek galva nocirsta. Rets joks pie somiem un igauņiem.
1210. Govs tiek uz jumta ganīta. Pie latviešiem, igauņiem un somiem atzīmēts joks.
1211. Saimniece domā, ka govs gremodama šo mēda. Govs tādēļ tiek nokauta. Rets joks pie somiem un igauņiem. Pie latviešiem tikai pasakas epizode.
1212. Zirgs tiek pa ledu vilkts. Latviešiem un viņu kaimiņiem laikam neparasts joks.
1220. Zivju tīkls uz lauka uzstādīts. Sal. iepriekšējo joku.
1225. Vīrs bez galvas lāču bedrē. Lācis norauj vīram galvu. Tikpat maz pazīstams joks kā abi iepriekšējie.
1226. Zaķu ķeršana. Cilpa tiek uzlikta uz šķūņa jumta. Latviešiem laikam nepazīstams joks.
1227. Viens ķeķ vāveri, otrs iet pēc poda. Vāveres ķērējs nositas, bet poda nesējs sasit podu no dūsmām, ka tas viens pats visu vāveri apēdis. Rets joks pie latviešiem, igauņiem un somiem.
1228. Viens šauj, otrs skatās plintes stobrā. Līdzīgi iepriekšējam izplatīts joks.
1229. Žīds kaķā. Laikam tikai Latgales joku stāsts.
1230. Šaušana ar olekti. Ar olekti nošauts zaķis. Rets latviešu joks.
1231. Žāvu sērga. Rets latviešu joks.
1240. Pats nocērt to zaru, uz kuŗa sēd. Pie latviešiem un viņu kaimiņiem labi pazīstams joku stāsts.
1241. Koks jānovelk zemē. Vīrs iebāž galvu koka zaros. Latviešiem laikam rets joks.
1242. Malkas kraušana. „Ja zirgs var vienu malkas gabalu pavilkt, tad viņš varēs pavilkt arī otru.” Tāds pats svešs joks.
1243. Nonestos baļķus nes atkal kalnā augšā. Pie latviešiem un lībiešiem pazīstams joks.
1244. Baļķis tiek gaŗāks stiepts. Pie latviešiem un kaimiņiem retāks joks.
1245. Gaismu ar maisiem nes ēkā bez logiem. Pie latviešiem un kaimiņiem pazīstams tautas joks.
1246. Nomestie cirvjī. Vienam nokrīt cirvis zemē, arī citi nosviež savus cirvjus turpat. Pie latviešiem un kaimiņiem neatzīmēts joks.
1247. Vīrs iebāž galvu dzirnavu rata caurumā, kad to laiž no kalna zemē. Pie latviešiem un lībiešiem pazīstama pasaku epizode.
1248. Dzirnavas noturētas par baznīcu. Latviešu joku stāsts.
1260. Putru vāra āliņģī. Rets joks pie latviešiem un igauņiem.

1261. Vērša kaušana. Jau iepriekšējā vakarā vērsim nocērt kājas. Latviešiem un viņu kaimiņiem laikam nepazīstams joks.
1262. Gaļas cepšana. Uguns ir vienā upes krastā, gaļa otrā. Izplatīšanās līdzīga iepriekšējam numuram.
1263. Putras ēšana dažādās istabās. Putra ir vienā un piens otrā istabā. Latviešu motīvā katrs ēdējs, kā izēdis karoti, tā svež to uz krāsns augšas.
1264. Putras poda vārīšanās. Saimniece domā, ka pods viņu smādē. Igaņu joks.
1265. Vīrs piekrāpj žīdu, pārdodams tam div kopā samauktas ādas par vienu. Latviešu un igauņu joks.
1266. Vīrs piekrāpj tirgotāju, pārdodams tam trešdaļu pūra labības par ceturtdaļu. Igaņu joks.
1270. Sveces liešana. Svece tiek likta krāsni kaltēt. Pie latviešiem un kaimiņiem svešs motīvs.
1275. Kamanas tiek nostādītas pa ceļam. Pa nakti viens palaidnis tās apgriež uz otru pusi. Latviešiem un kaimiņiem nepazīstams joks.
1276. Airēšana. Viens airētājs airē uz vienu, otrs uz otru pusi. Sal. abus iepriekšējos numurus.
1277. Laiva nokususī. Latviešiem nepazīstams joks.
1278. Zvanu nogremdē ezerā. Laivā iegriež robu, kur zvans nolaists. Latviešiem un kaimiņiem pazīstams joks.
1279. Adata sargā no negaisa. Svešs joks.
1280. Adata uzkritusi uz ledus. Tiek meklēta nākošā gadā. Pie latviešiem un kaimiņiem nepazīstams joks.
1281. Nepazīstams zvērs. Tiek nopirkts nepazīstams zvērs, kaķis, kas apkož daudz peles. Lai to nogalinātu, aizdedzina visu māju. Tā ir laikam vācu pasaka, kas pārnākusi pie latviešiem un igauņiem.
1285. Krekla vilkšana. Krekls ir aizšūts; tiek sist uz galvas, lai iesistu kreklam caurumu. Rets joks pie latviešiem un kaimiņiem.
1286. Biksēs jāielec ar lekšanu. Joks līdzīgs iepriekšējam.
1287. Vīri nevar paši saskaitīt, cik viņu ir. Pazīstama pasakas epizode.
1288. Vīriem ir sajukušas kājas. Svešnieks palīdz izšķirt ar pātagu. Arī tikai pasakas epizode pie latviešiem.
1289. Katrs grib vidū gulēt. Pasakas epizode.
1290. Peldēšana līnu laukā. Pazīstams motīvs latviešu pasakās.
1291. Vienu sieru sūta pakaļ otram. Vācu tautas joks.
1310. Vēzis par skroderi. Tiek nospriests viņu noslīcināt. Joks, dzirdēts pie latviešiem un viņu kaimiņiem
1311. Vilks par kumeļu noturēts. Līdzīgi iepriekšējam izplatījies joks.
1311. B. Kumeļa perēšana. Tas ir laikam vācu tautas joks, kas arī pie latviešiem ļoti populārs.
1312. Lācis par suni turēts. Pie latviešiem un kaimiņiem šāds joks nav atzīmēts.
1313. Vīrs domā, ka viņš nomiris. Viņš dod mironim maizi ēst. Laikam igauņu joks, kas latviešiem nav pazīstams.
1314. Ķērne tiek par Nāvi turēta. Viņa tiek sasista. Latviešiem laikam svešs joks.
1315. Koks par čūsku turēts. Tiek sadurts un sašauts. Latviešiem nepazīstams joks.

1316. Vīrs nepazīst desu. Viņš izspiež iekšas un patura ādu par maku. Laikam igauņu joks, kas pie latviešiem ir laikam svešs.
1317. Lapsenes par bitēm. Rets joks.
1320. Elpa aukstumā tiek turēta par tabakas dūmiem. Latviešiem svešs joks.
1330. Degošas laivas dzēšana. Brauc uz krastu pēc ūdens. Arī nav latviešu joks.
1331. Zagļi grib nozagt mēnesi. Latviešu joks.
1332. Iedomāti ūdens plūdi. Latviešu joks.

Joki par laulātiem ļaudīm.

1350. Uzticīgā sieva. Vīrs izliekas par nomirušu, bet sieva jau tūliņ grib precēt šīs ziņas pārnesēju. Šāda pasaka ir pazīstama nevien Eiropā, bet arī Ķīnā. Tā stāsta par filozofa Mōng-dzy sievu.

Lai gan Stenderam ir šāds stāsts, tomēr tautas mutē pie latviešiem viņš, kā liekas, nav pārgājis. Uzrakstītais stāsts tikai drusku līdzinās šim numuram.

1351. Kuŗš pirmais runās? Vīrs ar sievu noder: kuŗš pirmais runās, tas ēdīs rausus. Ienāk svešinieks, neviens negrib runāt. Beidzot vīrs paliek greizsirdīgs un runādams zaudē derību. Tā laikam ir veca indiešu pasaka, kas pārceļojusi uz Eiropu.

1360. Paslēpies vīrs noskatās, kā pie sievas nāk kāds draugs. Šī pasaka pārnākusi pie latviešiem stipri sagrozītā veidā.

1365. C. Stūrgalvīga sieva. Sieva nolamā vīru par utubungu. Vīrs saskaistas un iebāž sievu ūdenī. Arī zem ūdens vēl sieva izrāda ar īkšķiem, kā utis kauj. Pie latviešiem un kaimiņiem pazīstama pasaka. J. Pauli, Schimpf und Ernst, 1924, II, 387—8.

1370. Slinkā sieva. Kaķim jādabū pēriens, ka nav ēdienu vārījis, bet slinkai sievai ir kaķis jātura. Pie latviešiem un kaimiņiem pazīstama pasaka.

1371. Sieva ar apstājiem. Sieva saka, ka šai pie darbiem dažreiz uznākot apstāji. Vīrs atkal saka, ka šim dažreiz uznākot ārprātība. Kā nu sieva apstāju dēļ vairs nestrādā, tā vīrs paliek ārprātīgs un sāk šo sist. Bieži daudzina latviešu pasaka, kas tomēr laikam ienesta no Vācijas.

1380—1404. Muļķa sieva ar savu vīru.

1380. Neuzticamā sieva. Sieva prasa Dievam, kā viņa varētu no vīra vaļā tikt. Vīrs, kas kokā noslēpies, atbild Dieva vietā, ka ar piena putru varot vīru aklu pataisīt. Pēc putras ēšanas vīrs izliekas par aklu un nosit sievas draugu. Tā ir Indijas pasaka, kas izplatījusies pa visu Eiropu. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, III, 124—6.

1381. Gāgānu kaŗi. Vīrs atrod naudu un baidās, ka viņa muļķa sieva to izplāpās un kungs naudu noņems. Viņš iztaisa, ka kungs sievu notura par lielu muļķi. Pie latviešiem un kaimiņiem ļoti populāra pasaka.

1382. Saimniece tirgū. Sieva pārdod blēdim ļoti lēti savu govi. Vīrs ar viltu izzina to blēdi. Latviešiem laikam nepazīstama pasaka.

1383. Sieva nepazīst vairs sevis. Visā Eiropā izplatīta pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, I, 335—42.

1384. Vīrs meklē muļķa cilvēkus. Vīrs ir dusmīgs par savu muļķa sievu, bet ceļodams pārliecinās, ka ir vēl muļķīgāki ļaudis pasaulē. Plaši pazīstama Eiropas pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, II, 440—451.

1385. Muļķa sievas ķīlas. Blēdis pērk govīs no muļķa sievas un naudas vietā atstāj tai vienu govi ķīlām. Šāda pasaka nav laikam pie latviešiem atzīmēta.

1386. Gaļa pie kāpostiem. Muļķa sieva liek gaļu pie iestādītiem kāpostiem. Skat. Ievads, I, 104.
1387. Iztecējušais alus. Kamēr sieva vajā suni, tikmēr iztek alus no mucas. Sieva izkaisa pagrabu ar miltiem. Tā ir plaši pazīstama Eiropas pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, I, 520—8.
1388. Novēcojusi uguns. Rets latviešu joks.
1405—1429. Muļķa vīrs ar savu sievu.
1405. Laiskā vērpēja. Vīrs bar sievu, ka tā nevērpjot. Sieva atteic, ka šai neesot tītavu. Kad vīrs iet mežā tītavas cirst, sieva aizsteidzas priekšā un dzied par zīli: „Kas tītavas cērt, tas mirst.” Nu vīrs ar vairs negrib tītavas cirst. Tā ir pie latviešiem un visiem viņu kaimiņiem pazīstama pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, III, 44—5.
1406. Sievas der, kuŗa varēs labāk savu vīru izmuļķot. Latviešiem laikam nepazīstama pasaka.
1407. Sīkstais kungs. Sīkstais vīrs negrib dot sievai ēst un paslēpjas, lai varētu sievu nosargāt. Savā slēptuvē viņš dabū pērienu. Pie latviešiem ir ļoti populārs šās pasakas sagrozīts veids, kāds pie kaimiņu tautām nav atzīmēts.
1408. Vīrs sievas darbos. Sieva gan var izdarīt vīra darbus, bet vīram sievas darbos klājas slikti. Latviešiem un kaimiņiem labi pazīstama pasaka.
1409. Muļķa vīrs. Sieva grib tikt vaļā no muļķa vīra un sūta to uz mežu, lai lāči saplēstu; bet vīrs ir ļoti stiprs un uzvar lāčus. Tikai Latgalē uzrakstīta pasaka.
1415. Laimīgais muļķis. Sieva ir ar visu mierā, ko muļķa vīrs dara. Šī pasaka ir sastopama nevien Eiropā, bet arī Āzijā un Afrikā. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, II 199—203.
1430. Putns vēl mežā, iesmu jau drāž. Vīrs ierauga zaķi guļam un domā to noķert. Viņš nu sāk prātot, ko darīt ar naudu, ko dabūs zaķi pārdodot. Tā domādams viņš iekliedzas un zaķis aizbēg. Laikam no Indijas izplatījies joku stāsts. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, III, 261—67.
1431. Ādams un Ieva. Pa visu Eiropu pazīstama pasaka, kas še laikam jau vidus laikos cēlusies. Skat. Ievads, 104.
1432. Dažādi nelaimīgi pāri. Šīs pasakas ir kā turpinājumi pie pēdējiem div numuriem.

Pasakas, kur sievai jeb meitai pieder pirmā loma.

1440. Rentnieks apsola kungam savu meitu pret pašas gribu. Kungs liek atvest to, „kas viņam solīts”. Meita nosūta savā vietā zirgu, kas tiek ievests kunga istabā. Latviešiem un viņu kaimiņiem laikam sveša pasaka.
1441. Meita sagūsta uzbāzīgo precinieku. Reta pasaka.
1440—1474. Līgavas raudzīšana.
1450. Gudrā Elza. Kad atnāk precinieks, meita iet pagraba pēc alus un nogrimst dziļās domās, kā saukt pirmo bērnu. Precinieks to dabū zināt un aizbēg. Plaši pazīstama Eiropas pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, I, 335—42.
1451. Slinkā un čaklā jaunava. Laikam no Vācijas ienākusi pasaka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, III, 239.
1452. Kuŗa ir čaklākā! Precinieks grib izzināt, kuŗa meita būs čaklāka. Bolte u. Polīvka, Anmerkungen, III, 236—39.

1453. *Laiskā līgava*. Meita izdaudzināta par lielu vērpēju. Precinieks paslēpj linu kodeļā kādu atslēgu, bet meita to neatrod nedēļas laikā. Laikam vācu pasaka, kas pārnākusi pie latviešiem un viņu kaimiņiem. Bolte u. Polīvka, *Anmerkungen*, III, 236.

1454. *Sīkstā līgava*. Precinieks dabū zināt par viņas sīkstumu. Šāda pasaka pie latviešiem un viņu kaimiņiem nav uzrakstīta.

1455. *Cietsirdīgā līgava*. Vīra tēvs pārgērbies par nabagu. Latviešu pasakās līgavas vietā ir brālis.

1456. *Pusaklā līgava*. Māte norunājusi ar meitu, lai tā, preciniekam ciemojoties, parādot šai nokritušu adatu. Precinieks nu arī domā, ka meita nav tik akla, kā izdaudzināta. Bet drīz izrādās, ka meita notura krūzi par kaķi. Latviešiem un kaimiņiem pazīstama pasaka.

1457. *Trīs šļupstētāja s*. Precinieki dabū zināt to trūkumu. Iepriekšējai līdzīgi izplatīta pasaka.

1458. *Dumjā meita*. Muļķa meitai atbrauc precinieki, bet šie tūliņ redz meitas trūkumu. Reta latviešu pasaka.

1475—1499. *Par vecām meitām*.

1475—78. Latviešiem nepazīstamas pasakas.

1479. *Nelaimīga vecmeita*. Puišis solās naktī aizvest meitu, bet, pavadājis to pa lauku, pārved mājā. Zaglis izdodas par precinieku un apzog meitu. Meita naktī sēd rijā uz krēsla un gaida precinieku. Ienāk cūka, ieķēras krēslā un nes to laukā. Meita domā, ka precinieki to nes. Tie ir populāri latviešu joku stāsti.

1. Sods par skaišanos.

1. A. 1000. 1007. 1134. „*Dundurs Pats*”, 1878. g. 41. (16).

Divi brāļi gājuši reiz vietas meklēt. Viens iegājis kādā muižā un tur ar kungu saderējis. Norunājuši ar kungu tā: kuņš papriekšu palikšot dusmīgs, tam deguns jānogriežot. Kungs tūliņ otrā dienā sūtījis puisi ganos un nedevis nemaz maizes līdz. Vakarā kungs gājis puisam pretī un piedāvājis viņam stopā ūdeni, lai nodzeroties. Kur nu neēdis dzers? Tā arī puisis nedzēris. Kungs prasījis, vai šis dusmīgs, uz ko puisis atbildējis, ka neesot vis dusmīgs. Ir vēlāk vakarā nav ēst devis.

Otrā dienā licis atkal ganos iet bez maizes, un nācis atkal ar ūdens stopu pretim un piedāvājis dzert, bet puisis nedzēris. Kungs prasījis, vai dusmīgs esot, uz ko puisis atbildējis: „Kā nu dusmīgam nebūt, jau divas dienas neēdis un vēl dzert dod!”

Kungs nogriezis puisim degunu. Puišis ar vairs nedzīvojis un gājis projām. Uz ceļa saticis ar savu otru brāli, kas prasījis, kur šā deguns palicis. Viņš tam ar visu izstāstījis, ka muižā ar kungu tā saderējis, ka tam, kam papriekšu dusmas ronas, deguns jānogriežot. Kungs viņam divas dienas nedevis ēst un vēl vakarā nesis ūdens stopu, lai dzerot. Kad nu kungs viņu prasījis, vai dusmīgs esot, viņš atbildējis: „Zināms, vai tad nu bez dusmām!” Un tā tad kungs šim degunu nogriezis.

Otrs brālis nu iet uz to muižu, saderas atkal tāpat ar to kungu, ka tam, kas pirmais dusmīgs, deguns jānogriež. Kungs liek viņam tāpat ganos iet. Puišis, uz ganiem iedams, paņēmis uguni, podiņu un sāli, kurinājis uguni, nokāvis jēru, vārījis gaļu un ēdis. Vakarā, ka sadzinis lopus mājā, gājis kungs ar ūdens stopu, bet puisis izdzēris un sacījis: „Kaut vēl vairāk būtu bijis!”

Kungs ar viņam nedevis vakariņas nemaz. Rītu kungs licis atkal ganos iet. Puisis nokāvis atkal vienu jēru un vārījis. Vakarā nācis lielskungs tāpat ar ūdensstopu. Puisis par ūdeni lielkungam pateicies un sacījis: „Kaut jel lielskungs uz ganim būtu atnesis pretī!”

Kungs prasījis, vai dusmīgs esot, uz ko puisis atbildējis: „Nemaz!”

Lielskungs ir trešo dienu licis ganos iet, un puisis vienmēr kāvis pa jēram. Pēdīgi dabūjis lielskungs zināt, ka puisis jērus ganos kaunot, un prasījis, kāpēc šis tā darot. Puisis atsaucies: „Vai lielskungs par to dusmīgs?”

„Neesmu vis dusmīgs,” atteicis kungs, un nav viņu vairs ganos sūtījis, bet licis, lai zirgus pucējot un lai karīti iesmērējot. Puisis ar ņēmis izdarīt, nogriezis visiem zirgiem krēpes un asti un izsmērējis karītei iekšpusi un ārpusi ar darvu. Kungs gājis skatīties, vai puisis savu darbu labi padarījis, un visu to redzēdams, brēcis pilnā kaklā, lai tūliņ ejot prom. Puisis prasījis, vai kungs par to dusmīgs esot. Kungs atbildējis, ka neesot vis dusmīgs.

„Kad kungs nav dusmīgs, tad jau es ar vēl projām neiešu,” atteicis puisis. Kungs, viņu projām nevarēdams dabūt, iedzēris miega zāles un izlicies par nomirušu. Lielmāte gan teikusi puisim, ka lielskungs nomiris un lai šis tak tagad virzoties projām, bet puisis atteicis, ka viņš vēl gribot savu lielkungu nomazgāt un zārkā ielikt, jo citādi viņš projām neiešot. Lielmāte ar paļāvusi to vaļu, lai mazgājos. Puisis novārījis labu karstu ūdeni un uzdrāzis lielkungam virsū. Lielskungs stāvus kā miets. Puisis nu prasījis, vai lielskungs par to dusmīgs. Lielskungs turpretim atteicis, ka neesot vis dusmīgs. Pēdīgi kungs lūdzis ar lūgšanu, lai projām ejot; bet puisis tik prasījis: „Vai lielskungs par to dusmīgs?”

Galū galā atdevis lielskungs visu savu naudu, un tad puisis aizgājis projām.

2. A. 1000. 1002. 1004. E. Retliņš, Krašeniešos un Bendeniešos, Brīvz. kr., LP VI, 406, 19.

Vienam tēvam trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis. Visi uzauguši lieli. Ko nu darīs pie tēva? Jāiet taču kāds darbs meklēt. Papriekšu iet vecākais dēls. Iet, iet — aiziet mazā mājiņā, kur vecs, vecs saimnieks, un salīgst uz veselu gadu par sieku naudas tā: ja puisis darba dēļ dusmotos, tad izgriež siksnu no muguras un naudu arī nedabū; ja saimnieks dusmotos, tad atkal tam siksnu no muguras ārā. Labi.

Bet saimniekam bija balta ķēve. Ar to puisim tūliņ pirmo dienu jāiet art. Ar, ar — jau pusdiena klāt, bet nevar un nevar brokastu sagaidīt iznesam. Te pašā pusdienā iznāks saimnieks laukā, pados labu rītu: kā labi eitam?

Bet puisis norūc vien un tik dusmīgs, ka ne parunāt — are, par to, ka brokasta nedevis. Saimniekam šā dusmas atkal īsti pa prātam: tūliņ izgriež siksnu mugurai un palaiž, lai eitam, kur grib.

Pēc vecākā dēla aiziet otrs dēls pie tā paša saimnieka kalpot; bet tam tāpat izgāja nelabi.

Kamēr nu abi gudrie dēli slimo, muguras dziedēdami, muļķītis saspeņas un ies arī uz savu laimi kalpot. Tēvs gan izteicas: kur viņš, tāds muļķis, iesim; ja gudriem izgrieza siksnas — viņam droši vien nodirās visu muguru, bet muļķītis plijās un plijās. Beidzot tēvs atvēl, lai arī eitam. Muļķītis iet, iet — noiet pie tā paša saimnieka un salīgst tāpat kā tie divi brāļi, bet vēl pielīgst klāt, ka tā nauda tūliņ iebeņama kulē un noliekama mūŗa kaktā pie krāsns. Labi.

Rītā saimnieks izraida muļķīti ar baltu ķēvi lauka art. Ar, ar — pienāk brokasta laiks — neviens nenes ēst. „Kad nu nenes, nenes!” viņš domā, „tad jālīdzas pašam.”

Un tā muļķītis tūliņ bez lieka apdoma nojūdz ķēvi, uzlec mugurā, aizjāj krogā un vaicā krodzeniekam: „Cik dosi par tādu ķēvi?”

„Seši dāldeņi un ne graša vairāk!”

Labi, krodzinieks noskaita dāldeņus, un šis nu par ķēves naudu paēd labu brokastu. Krietni paēdis, aiziet atpakaļ uz lauku, iejūdzas arklā un vazā tāpat tukšā pa arumiem. Pusdienā atnāk saimnieks: kā labi eitam?

Eitam itin labi, šis atbild.

Kur tad ķēve esam palikusi?

Tā un tā: esam pārdevis un naudu brokastā apēdis; vai šis par tam esam dusmīgs?

Nē, lai nākam mājā — viņš neesam dusmīgs.

Pāriet mājā, lai tagad mīdām rudzus piederībā un lai paņemam 6 vēršus metienu mīdīt. Labi, izvelk metienu, sāk mīdīt — vērši diezgan ātri nekust. Neko vairāk — kampj gaŗo pātagu un sāk tikai vēršus kapāt. Bet vērši paliek tramīgi, izbēg pa vārtiem un šis pakaļ dzīt uz lielceļa. Tikko uzdzen uz lielceļa, satiek miesnieku: „Cik dosi par šiem vēršiem?”

„Pieci dāldeņi!”

„Labi, dod pieci dāldeņi, bet tās astes atpakaļ.”

Miesnieks nogriež vēršiem astes, aizdzen pa lielceļu; bet muļķītis iesteidzas porā, iebāž astes dumbrā līdz pusei un skrien brēkdams mājā saimniekam teikt, ka vērši izskrējuši no piederība, nogrimuši porā un astes vien palikušas ārā: lai steidzamiem palīgā, citādi būsīm pagalam!

Saimnieks aizskrien, raus vienu vērši, otru, trešu: visiem astes vien iznāk. „Kas tas?” viņš vaicā. Bet muļķītis saka: „Tu raudams norāvi tās astes — nevajadzēja tik dikti raut.”

Saimnieks mana gan, kas tā vaina, bet dusmoties nedrīkst: lai labāk eimam mājā sausumus saraudzīt, ka var ēst izvārīt!

Muļķītis izskatās vienā vietā, otrā, trešā — nav visā mājā ne sausas malkas, ne zaļas malkas. Neko darīt — ieiet panojumā, sacērt ratus malka un kurs uguni, lai brikšķ. Ierauga saimnieks — tas traks: „Ko tu esi darījis? Ratus tu man sacirti!”

Kā? vai šis esam dusmīgs par to?

„Kā tad nebūšu dusmīgs? Ķēve pagalam, vērši pagalam, rati pagalam — vēl man vaicāsi, vai neesam dusmīgs!”

„Nu, tad nekā darīt, dod to muguru!” Un muļķītis izgrieza saimniekam siksnu mugurai, paņēma naudas kuli no kakta, pārgāja pie tēva un stāstīja, ko izdarījis. Tēvs atdeva muļķītim par to mājas un nu viņš dzīvoja laimīgi.

P i e z ī m e. Raunas apg. teikts, ka nolīguši degunu un pirkstus nogriezt un ka velns sūtījis dēlu vēršus ganīt. Velns ganam dzert vien devis, ēst nemaz. Bet gans katru dienu kūris uguni un apēdis vienu vērši. Vēl citā Raunas variantā teikts, ka velns ar Debespēteri līdzis ganos pie viņa nākt. L. P.

3. A. 1000. 1010. 1007. K. Tarzieris, Druvienā, Brīvzemn. „Sborņik”, 12, 11. LP, VII. I, 801, 21.

Reiz Rūķis ar Lietuvēnu tiepušies: kuŗš no viņiem tas pārākais apkalpotājs? Nogājuši pie viena Žīdu kunga. Bet Žīdu kungs viņus tikai ar tādu norunu pieņēmis par sulaiņiem, ka tik sulainis, tik arī kungs pats nekad nedusmotos; ja kuŗš katrs dusmojas — tam pirmo reizi ausis nost, otru reizi daži pirksti nost un ja vēl dusmojas, tad arī deguns nost. Labi. Rūķis pirmais aizgājis Žīdam kalpot. Bet lāga jau neklājies: — Žīds — bijis, kur nebijis — rīko vienu darbu pēc otra un nedod ne ēst, ne dzert. Galu galā Rūķis, nevarēdams paciest, sadusmojas. Viņam nogriež ausis, pēc tam

pirkstus un beidzot arī degunu. Rūķis aizmūk no Žīda. Tagad Lietuvēns aizgājis Žīdam kalpot. Viņam darbi gluži citādi vedas. Žīds sūta Lietuvēnu iesvaidīt ori. Lietuvēns paņēma darvu, uzkāpj uz ori, iesvaida visu ori ar darvu un atlikumu vēl ielej orē iekšā. Žīds — nodomājis braukt pie otra kunga sēst — ielec orē un notraipās kā lopiņš. Bet kad Lietuvēns ievaicājies Žīdam: „Ko, vai tu dusmīgs esi?” — tas atteicis zobus sakodis: „Ne, dusmīgs neesmu!” Pēc tam Žīds sūtījis to lopus ganīt, piesacīdams: „Gani tā, kā lopi palēkdami nāk mājā!” Labi. Lietuvēns aplauzīja lopiem kājas, tā ka lopi lekdami, klibodami pārskrēja mājā. Žīds savus lopus aplūkodams gluži zils no dusmām; bet Lietuvēns viņam vaicā: „Ko, vai tu uz mani dusmīgs esi?” Žīds atbild: „Nē, nē, nē!” Un nu Žīds nedod Lietuvēnam ne darba, ne arī ēst. Tad Lietuvēns sāk no viesnīcas ņemt, kas tikai tie labākie ēdieni, dzērieni uz sava kunga rēķina un dzīvo zaļi. Te gada galā sāks tikai Žīdam parādnieki uzbāzties. Žīds izskrien no istabas kā ārprātā pie Lietuvēna un dunckā to ar dūri pa muguru. Bet Lietuvēns žigli apcērtas apkārt, sacīdams: „Paldies, paldies! pajokoties jau var drusku!” un mizo ar rungu tā Žīdam sānus, ka tas gar zemi un nu, dusmās neapķerdams, sāks tikai rāties, lamāties. Lietuvēns tūliņ nogriezis Žīdam ausis. Pēc tam iegājis istabā, paņēmis Žīda naudu, aizmaksājis parādniekiem, paturējis arī savu algas tiesu un atlikušo naudu — rubļi divi — atdevis Žīdietei. Bet pa tām starpām Žīds atkal bij atžirdzis un tiklīdz Lietuvēns grib aiziet, viņš — nojēgdams, ka nu sulainis viņu apstrādājis — skrien tam pakaļ. Lietuvēns pagriezies vaicā: „Ko, vai tu dusmīgs esi?” Žīds vēl jo trakāki sāk lamāties — un nu pazaudē pirkstus, pazaudē ir degunu. Bet Lietuvēns aiziet smiedamies.

P i e z ī m e. Lietuvēns un Rūķis gan laikam ir tīšām ielikti. P. Š.

4. A. 1000. 1011. 1007. 1010. Saržantu Krišus, Blīdenes Pūcēnos. Jkr. 1893, II, 2—8, 5, LP, VII, I, 806, 24.

Reiz Blīdenē kādam tēvam bijuši trīs dēli: divi gudri un viens muļķis. Abi gudrie brāļi savu muļķa brāli visādi piezobojuši; kad bijuši kādas aplamības vai nedarbus padarījuši, par kuŗām tēvam bijis jāspaskaistas un jādusmojas, tad gudrie vainu katru reizi uzkrāvuši muļķīgajam brālim. Tēvs sācis dēlus darbos vairāk uzlūkot un tā pienācis, ka nevis muļķīgais dēls, bet abi gudrie visos nedarbos tie vainīgie. Par to nu gudrie muļķīgo ne acu galā neieredzējuši un piezobojuši, kā vien tikai varējuši. Tēvs nezinājis vairs, ko iesākt, ko darīt. Tādā nelaiimes brīdī atkūlies prūšu kungs un sacījis, ka šim vajagot darbinieku. Tēvs par to bijis itin priecīgs un sācis līgt savus dēlus prūšu kungam par darbiniekiem. Prūšu kungs salīdzis visus trīs ar to nosacījumu, ka darbs jāstrādā, kādu tikai viņš likšot, un ka rāties, dusmoties nedrīkstot ne prūšu kungs, ne arī darbinieki; ja kuŗš sāksot ķildoties un dusmoties, tam jānogriežot ausis un deguns. Kuŗš no dēliem visus nosacījumus vislabāki izpildīšot, tas dabūšot pūru naudas. Tēvs dēliem cieši piekodinājis, ka lai kungam iztopot, kā un kur tik varēdami, arī viņš to vislabāki ieredzēšot.

Vispirms prūšu kungam gājis kalpot viens no gudrajiem brāļiem. Prūšu kungs licis viņam strādāt dienu un nakti tos smagākos darbus bez atpūtes un vēl nemaz nedevis ne ēst, ne dzert. Dēls beidzot nevarējis izciest un sācis prūšu kungu lamāt un gānīt. Par to prūšu kungs viņam nogriezis abas ausis. Otrs gudrais brālis, dusmodamies par pirmā neizturību, sacījis: „Ko nu, leitis, nevari ķeipt nevienu nedēļu, redzēsi, kā man labi sviedīsies!” Bet otram tā pati nelaime bijusi: pārnācis arī bez ausīm un deguna.

Nu bijusi reiza trešajam, muļķīgajam dēlam iet pie prūšu kunga kalpot. Bet muļķīgajam dēlam klājies pavisam citādi. Prūšu kungs viņu sūtījis kāpostus apsist.

Dēls paņēmis lielu rungu, iegājis dārzā un zvēlis ar to pa kāpostu galviņām tā, ka visas palikušas drumsļu drumslās. Prūšu kungs, to redzēdams, bijis pilns dusmu un splāvis zilu, melnu. Dēls prasījis: „Kāpēc kungs tā dusmojas?” Prūšu kungs atrūcis, ka viss esot labi. Nu prūšu kungs sūtījis viņu zirgus izsukāt un ratus izsmērēt, jo gribējis braukt ciemoties. Dēls paņēmis lielu kārpuci, iegājis zirgu stallī un ar to mietējis zirgus, ka vai no ādas lai sprāgtu laukā. Kad gājis ratus smērēt, tad paņēmis darvu un ar to noķempējis visus ratus; atlikušo darvu vēl ielējis ratu dibinā. Tiklīdz prūšu kungs iekāpis ratos, tas noķēzījies kā lops. Par tādu nedarbu prūšu kungs plīsis no dusmām. Bet dēls nīrgādāmieš uzprasījis: „Ko nu par niekiem ies dusmoties?” No tā brīža prūšu kungs muļķīgajam nemaz vairs nelicis strādāt. Dēls ēdis, dzēris un gulējis un tā dzīvojis bez bēdāsi.

Kādreiz prūšu kungs turējis lielas dzīrās. Viņam nepaticis, ka muļķīgais tēva dēls bez nekāda darba pa viesu pulku apkārt vazājies, tāpēc pielicis viņu par viesu saņēmēju ar to nosacījumu: „Manus viesus tev būs uz to stingrāko saņemt un viņus tā apkalpot, ka viņiem pašiem sev nav ne roka jāliek klāt!”

Labi. Dēls nostājies pie durvīm un kuŗš no viesiem vēris durvis vaļā, to sagrābis ar joni, nosviedis gar zemi un plēsis ar varu drēbes nost. Par to prūšu kungs tā sadusmojies, ka dēlam ar zābaku spēris mugurā. Dēls sacījis: „Nekas, tagad mums ir vaļas diezgan tā pajokoties.” Bet prūšu kungs nelicies ne dzirdēt, sācis dēlu gānīt un lamāt un dzinis prom. Dēls sacījis: „Nu taču vienreiz kungs ir dusmīgs uz mani!” paņēmis nazi un nogriezis kungam abas ausis ar degunu. Dēls pārgājis priecīgs un vesels mājās un tapis no tēva ar prieku saņemts.

5. A. 1000. 1003. 1012. 1685. 1006. 1120. M. Šimiņš no A. Zīberga Etn. IV, 1894. LP. VII, I, 803, 23.

Vienam nabaga saimniekam bija trīs dēli. Un lai gan tie, kā arī pats tēvs, visādi encējās un pūlējās, tomēr nekurp uz priekšu netika. Te par laimi pieteicās kāds svešinieks, ka gribot ņemt māju nomā. Tēvs un dēli bija ar svešinieka priekšlikumu miera un visi trīs dēli: Juris, Krišus un Mārtiņš, salīga pie svešā nomnieka par puīšiem. Nolīgums bija tāds, ka ne saimnieks, ne puīši nedrīkst teikt, ka tie viens uz otru dusmīgi: ja puisis teiktu uz saimnieku, ka tas ir dusmīgs, tad saimniekam brīvē izdīrāt no puīša muguras vienu sleju ādas un arī otrādi. Kamēr viens puisis strādā, tikām abi pārējie var atpūsties. Tāds bija līgums.

Pirmajā dienā piestājās pie saimnieka — kas cits nebija kā pats velns — vecākais dēls Juris. Saimnieks tam iedeva arklus, kam bija aizjūgti divi vērsi, un sūtīja to art. Jāņ bija tur, kur saimnieka kuņa skries — tikai tai arvienu pakaļ. Tiklīdz kā saimnieks attaisīja sētas vārtus, kuņa devās ar šalti pa tiem ārā un skrēja pa ciņiem, krūmiem, mežiem, gravām un celmiem. Protams, ka Juris tai ara aizvienam pakaļ, tikko spēdams arklus turēt. Kuņa skrēja visu dienu un neapstājās nemaz, pat arī ēst tam saimnieks nenesa. Vakarā kuņa devas uz mājām. Saimnieks, vārtus atslēdzis, turēja rokā stopu ar ūdeni un piedāvāja to Jurim, teikdams, ka tas visu dienu ardams gan būšot izslāpis. Juris atbildēja, ka tas netik vien izslāpis, bet no bada arī gandrīz nomiris.

„Juri, vai tu dusmīgs?”

„Kā tad nebūs dusmīgs? Visu dienu liek strādāt un nedod ēst,” atteica Juris, un saimnieks tam izdīrāja siksnus no muguras.

Rītā kalpoja saimniekam Krišus, kam akurāt tikpat prasti izgāja kā Jurim.

Trešajā dienā kalpoja saimniekam Mārtiņš, ko saimnieks tāpat kā abus vecākos brāļus sūtīja art. Bet Mārtiņš nebija tāds ļūļa kā abi vecākie brāļi. Bez tam tas arī vēl cirvi aizbāza aiz jostas. Saimnieks, cirvi ieraudzījis, prasījis Mārtiņam, ko ar to būšot darīt. Mārtiņš teicis, ka cirvi paņēmot līdz ko sakņu pārcirst, jo tad būšot vēršiem vieglāki vilkt.

Tiklīdz kā saimnieks vārtus attaisījis, kuņa tūdaļ sākusi skriet pa celmiem un mežiem. Protams, ka tas Mārtiņam nemaz nepaticis, tādēļ tas apturējis vēršus un dzinies kuņai pakaļ. To noķēris, tas viņu neganti sācis slānīt, teikdams: „Skrej pa laukiem! skrej pa rudziem, miežiem! skrej pa liniem! bet neskrej pa celmiem un mežiem!” Mārtiņš kuņu tikām pēra, kalēt tā apsolījās skriet tikai pa laukiem un sējumiem.

Mārtiņš, uz saules lūkodamies, novēroja, ka jau varētu būt pusdienas laiks, uzsauca kuņai, lai apstājas, un apturēja vēršus. Uz māju pusi palūkojies un redzēdams, ka neviens tam launaga nenes, tas ar cirvi nosita vienu vērši, sacirta gabalos, uzkūra uguni un uz tā izcepa vērša gaļu un krietni paēda. Dūšu šitā uzprasījis, tas nolikās dienvidu gulēt. To nogulējis, tas sāka atkal art. Bet kuņa, no bailēm un pēriena piekususi, skrēja agrāk uz mājām. Kad tā šoreiz pie vārtiem pieskrēja, nebija saimnieka priekšā kā citām reizēm, tādēļ kuņa pa vārtu starpu ielīda sētā. Mārtiņš, to ieraudzījis, paķēra cirvi, nosita vērši, sacirta gabalos un gabalu pēc gabala bāza pa vārtu starpu sētā kuņai pakaļ. Pēc vērša tas ar arklu tāpat darīja. Te arī pienāca saimnieks: „Mārtiņ, ko tad nu tu dari?” tas sauca.

„Te jau tā kuņa ieskrēja!” atteica Mārtiņš vienaldzīgi.

„Mārtiņ, vai negribi dzert?” kungs jautāja, domādams Mārtiņu sakaitināt.

„Paldies! dodiet tikai šurp!” Un Mārtiņš, ar gardu muti ūdeni izdzēris, jautāja: „Kungs, vai jūs dusmīgi par to?”

„Nē, nē, it nemaz, Mārtiņ!”

Rītā saimnieks lika Mārtiņam ratus sataisīt, ka var braukt. Saimnieks ar saimnieci, ratos iekāpuši, pieteica Mārtiņam: „Tagad mēs aizbraucam uz balli. Tu paliec mājās, apkop bērņus, apsargā klēts durvis un izvāri citrona zupu. Pēc tam nāc mums pakaļ. Bet tu ballē nenāci man klāt — meti tikai ar acīm, gan tad es redzēšu!”

Velns aizbrauca. Mārtiņš palika mājās un strādāja lieliski: uzvārīja lielu katlu ūdens, iebāza tajā velna bērņus un, kad tie bija beigti, tad saslēja viņus kukņā (ķēķī) gar sienām. Tā bērņus apkopis, tas noķēra māju suni, kam bija Citrons vārdā, meta to katlā, kūra jau tā lielu uguni un ziņģēdams vārīja citrona zupu. Pēc tam tas sameklēja pāris oderes tarbu, aizgāja uz kūti un izrāva aitām, govīm, zirgiem acis, tā ka abas oderes tarbas bija pilnas. Tad tas izcēla klēts durvis, uzņēma tās uz muguras un gāja uz balli. Tur aizgājis, tas redzēja, ka viņa saimnieks ar citiem kungiem lielā triekšanā. Klēts durvis tas pieslēja pie sienas, atspiedās pret tām un sāka saimniekam ar acīm mest: vispirms ar aitu acīm; bet saimnieks Mārtiņa nepamanīja, Tikai tad, kad tas sāka saimniekam ar zirgu acīm mest, tas pamanīja Mārtiņu. Saimnieks, lopu acis ieraudzījis un uz Mārtiņu sadusmojies, gribēja tam par varu siksnu no muguras izdīrāt, tādēļ itin pikti prasīja: „Mārtiņ, kur klēts durvis?”

„Rau, če!” Mārtiņš rādīja uz tām. Nu kungs mudīgi devās uz mājām; Mārtiņš tam tikpat mudīgi pakaļ. Uz mājāzm aizskrējis, kungs ieraudzījis, ka mājas arī izlaupītas, un sāka jau vaimanas saukt:

„Kungs, vai jūs dusmīgi?” Mārtiņš jautāja.

„Nē!”

„Kur bērņi?”

Mārtiņš veda kungu kukņā un rādīja tam bērņus: „Re, cik smuki tos apkopu, raug, kādi tie balti... un, are, če ku citrona zupa — vai neiebaudīsīt? Raug, cik citrons mīksts izvārījies,” Mārtiņš runāja, katlu maisīdams.

„Mārtiņ, Mārtiņ, ko tu man esi padarījis!” velns gaudoja.

„Kungs, vai jūs par to dusmīgi?”

„Nē, Mārtiņ!”

Vēlāk Mārtiņš ievēroja, ka viņa kungs bāž dažas lietas maisā un pēc tam aiziet gulēt. Mārtiņš no tam vēroja, ka kungs grib mukt, tādēļ tas izmeta no maisa iebāztās drānas un pats tajā ielīda. No rītus kungs uzcēlies, sagrāba maisu un abi ar sievu laidās mukt, kamēr Mārtiņš maisā, uz velna muguras, itin mierīgi gulēja. Mārtiņam ienāca prātā savu kungu sabaidīt, tas palēni iesvilpās. Velns, svilpienu izdzirdis, sāka mudīgāki bēgt. Par brītiņu Mārtiņš iesvilpās labi dikti. Velns skrēja, cik tikai spēja, un teica uz savu sievu: „Nudie, Mārtiņš dzenas mums pakaļ!”

Pa tam Mārtiņš svilpa vēl trešo reizi. Velns jau bija gluži piekusis no skrējiena un bailēm, tādēļ nosvieda maisu un pakrita gar zemi, saukdams: „Ai, Mārtiņ, Mārtiņ, ko tu man padarīji!”

„Ko tad es jums padarīju?” Mārtiņš prasīja, no maisa izlīdis.

„Vai tu jau te?” kungs sauca ar izbailēm.

„Nu, kur jau kungs, tur Mārtiņš. Jeb vai jūs dusmīgi, ka es te?”

„Nē, Mārtiņ!”

Tad tie visi trīs gāja tālāk un velns prātoja, kā no Mārtiņa vaļā tikt. Te nonāca kādā jūrmalā. Kungs teica, ka te vajagot atpūsties, gulēt. Vispirms nogulās velns, tad viņa sieva un aiz tās, jūras malā, Mārtiņš. Abi velni, piekusuši būdami, drīzi cieti iemiga. Bet Mārtiņš, bīdamies, ka neievelas no krasta jūrā, pabīdīja velnu un tā sievu katru uz savu malu un pats iegulās starp viņiem. Velns, uzmodies un miega pilnām acīm būdams, un zinādams, kur Mārtiņš guļ, sagrāba malas gulētāju un iesvieda jūrā. Pa tam uzmodās Mārtiņš un iesaucās: „Ko tad nu, saimniek! Kāpēc tad saimnieci iesviedāt jūrā?”

Te velns, redzēdams, ka to Mārtiņš vai pa glužam izputinās, no sirdsēstiem mocīts, ielēca arī pats jūrā, kuŗa vēl pēc tam trīs dienas kauca un vārījās.

6. A. 1000. 1007. 1120. 1115. 1012. K. Tarzieris Druvienā, Brīvz.kr. LP, VI, 383, 8.

Vienam tēvam bija divi dēli un viens audzēknis. Tie dēli bija gudri, bet audzēknis muļķis un tāpēc abi pirmie viņu aizvienam pulgoja.

Kādiņāt atgadījās, ka vecākais tēva dēls gāja pie velna par ganu derēt, norunādams tā: kas pirmais uz otra ļaunu vārdu teiks, tam novilks trīs slejus no muguras. Labi.

Un tūliņ velns izsūtīja to ganos bez brokašķu maizes. Brokašķu laikā velns gan aiznesa ēdienu, bet nedeva vis pašam ganam — uzlika mežā uz malkas grēdas.

Vakarā, kad gans sadzina lopus, velns nāk ar ūdens stopu pretim un dod, lai nodzeroties. Šis nedzer.

„Vai tu dusmīgs esi, kad tu nedzer?” velns vaicāja.

„Kā tad nebūšu dusmīgs? Diez ko tu neteiktu manā vietā. Tu gan pieruņģo vēderu, bet kas tad man?”

„Kas tad man, kas tad man?” velns smējās, „es jau i tev aiznešu ēdienu, kam tad neapskatījies un nepaņēmi?”

Un neko vairāk — par tām nieka dusmām velns norāva viņam trīs slejus no muguras.

Pēc kāda laika velnam izdevās i otru brāli saderēt; bet tam tāpat izgāja: bija jāatdod trīs sleji.

Pēdīgi velns saderēja audzēkni. Bet tas, pie velna aiziedams, paņēma nazi, guni, sāli un podiņu līdz.

Velns, zināms, gribēja ar šo tāpat izdarīties, bet audzēknis, ganos iedams, pakava lopus, uzkūra guni, izvārīja gaļu un izēdās pa krietnam. Vakarā velns nāks arī šim ar ūdens stopu pretim— šis laizīdamies tūliņ izdzeņ arī un saka: „Ai, kuv vēl vairāk būtu bijis!”

Velns, to dzirdēdams, aplam satrūkās un, lopos apskatījies, briesmīgi saviebās. Bet audzēknis vaicāja: „Vai kungs dusmīgs?”

„Ne, ne, ne! Kas nu to?”

Labi. Otrā dienā velns vairs ganos nesūtīja tā, nu lika, lai gans kustoņus pieganot tā, ka lopi nākot bizodami mājā, zirgi smiedamies, suņi diedami.

Audzēknis nu gana, gana un domā, kā to izdarīt. Pēdīgi saģiedās gan: atsēja lopiem astes, lai izskatītos, it kā bizotu; atsprauda zirgiem lūpas, lai izskatītos, it kā smietos; apcirpa suņiem katram vienu kāju, lai izskatītos it kā iedami dietu. Pārdzen mājā, saimnieks nekā darīt — pavēle izpildīta; tikai saviebās vien — to manīja. Bet audzēknis vaicāja: „Vai kungs dusmīgs?”

„Ne, ne, ne! Kas nu to?”

Labi. Otrā dienā velns vairs audzēkni ganos nedzina, bet sūtīja ar lielum lielu, baltu ķēvi uz mežu malkā. Ķēve bijusi paša velna māte.

Viņš mežā sakraun simtu asu malkas vezumā, bet ķēve nevelk, lai dara, ko grib. Ko nu darīt? Ā! viņš izgudroja lāga padomu: pastaigāja pa pāgļiem un, atskrējis pie ķēves, uzkliedza: „Vai, vai, ķēvīte, kā nu mums būs? Lielums vilku nāk un tiešām mūs apēdīs!”

Ķēve, to padzirdējusi, tūliņ: „Sēsties virsū uz vezuma, es skriešu, cik tikai varēšu!”

Un nu aizbrauca ātri, ātri mājā. Saimnieks saviebās vien: „Ei, vai tu jau klāt?”

„Kā tad? Vai kungs, varbūt, par to dusmīgs?”

„Ne, ne, ne! Kas nu to?”

Labi, viss labi! Bet nu kungs sacīja: „Iesim uz bērziem sulu urbt!”

„Jā, jā, bet ar ko tad jāurbj?”

„Ar degunu!” velns atsaka un tūliņ taisās pie viena bērza un urbj ar savu degunu.

Bet audzēknis jau pie laika bija apgādājis svārpstu un piestājies arī pie sava bērza sacīja tā: „Pa, pa, es urbšu ar savu otru degunu.”

Nu urbj, urbj abi divi, viens ar degunu, otrs ar svārpstu Ne cik ilgi audzēknim sula sāk tecēt. Velns brīnījās: „Vai traks, tev jau tek, man vēl ne mizai nav cauri.”

„Kā? Vai kungs par to dusmīgs?”

„Ne, ne, ne! Kas nu to?”

Labi, viss tīri labi! Bet nu velns sacīja: „Iesim zvejot!”

Iet — un velna sieva arī līdz. Izzvejojušies labu laiku, velns grib likties dienavidus gulēt, tādēļ saka: „Vadzi, puika, pataisi pašā krasta malā vietu, tu, kā jaunākais, gulēsi upes malā, lai gulēdams būtu pie zivīm tuvāk.”

Viņi apgulās. Bet audzēknim vis nenāk miegs, viņš piecēlās un pavēla velna sievu savā vietā, pats iegulās viducī. Un kā nu velns trūkās no miega, tā ieģrūda pats savu sievu upē un liek uz mājām prom. Audzēknis — ko nu gaidīs — liek pakal. Te velns atskatīsies: „Kur tad mana sieva?”

„Upē, upē! Pats taču ieģrūdi. Vai tev dusmas par to?”

„Ne, ne ne! Kas par to?”

Labi, tad viss tīri labi.

Bet nu velns lika iet izkurt pirti, esot jāpeņas. Šis izkuņ, abi izpeņas un velns nu ies prom; bet audzēknim nosaka turpat gulēt i par nakti. Audzēknis domā: „Nu nebūs vis labi” un tādēļ noliek lāvā piestu, piesta galā spaini ūdens un pats drošības labad palien zem lāvas.

Te ap pusnakti nāk velns patiesi un dod ar cirvi par piestu. Piests gāžas, ūdens sāk tecēt un velns domā: „Tā tad puikam asiņu straume virst. E, ē, nu tu esi beigts!”

Velns aiziet līksms projām; puika pārguļ zem lāvas. Rītā, uz velnu aizgājis, audzēknis saka: „Labrīt, kungs!”

„Kā, kas par labrītu, vai tu šonakt nekā nejuti?”

„Jutu gan, tā kā blusa man vienreiz iekoda, vairāk neko.”

„Brīnums, kur tev tā? Bet lai nu tas! Iesim tagad uz mežu spēku parādīt, kam vairāk.”

Labi, aiziet un katrs nocērt savu priedi: velns lielu, lielu, audzēknis pamazu. Velns jau skatās; bet puika saka: „Kungs, tev bija jācērt lielākā; to lielums zaru labad tava priede gan izskatās liela, bet viņa ir maza; veries, ka man gandrīz tikai koks vien, tā ir priede.”

Velns to dzirdēdams, saviebās; bet audzēknis vaicāja:

„Kungs, vai tu par to dusmīgs?”

„Ne, ne, ne! Kas par to?”

„Nu, tad labi, tad tikai vilksim laukā!”

Velns tūdaļ paņēma aiz tievgaļa, bet nevarēja un nevarēja no meža izvilkt, zari cirtās un dūrās zemē. Bet audzēknis savu priedi saņēma aiz rezgaļa un izvilka itin ātri, sacīdams: „Redzi tikai, es savu priedi pat aiz rezgaļa izvilku, bet tu, kungs, nevarēji savu ne aiz tievgaļa — skat nu, cik tu vājš esi.”

Velns neatteica ne vārda; tikai nodomāja pie sevis: „Ir gan tas puika bez gala stiprs.”

Tas nu tas. Bet nu otrā diena velns iet kāzās un liek puikam savus mazos bērnus tīrīt. Kad visi aptūrīti, tad varus i šīs kāzās atnākt; bet kad aizeimus kāzu namā, tad lai puika metus šim ar acīm, tas ir: lai mājus.

Labi. Puika ieiet velna bērnu istabā aptūrīt. Tīrīja, tīrīja — bet kā līdz galam ticis — šie atkal vēkšķ vien. Ko nu ar tādiem? Pēdīgi sadomā — neko vairāk darīt — pārgriež visiem vēdarus, iztīrīja iekšas un sasita visus pēc rindas vien pie sienas. Nu bija aptūrījis bērnus, nu bija miers.

„Bet pag, kā lai nu kāzās ar acīm metu? Tas atkal pārdomājams.”

Domāja, domāja — sadomāja šā: iegāja kūtī, izrāva katram vēršam vienu aci un prom uz kāzām. Ieiet — sāk tikai mest aci pēc acs velnam virsū. Velns ciešas, ciešas — uz reizi: „Zēn, zēn! Nu jau gana, nu jau tevi redzu.”

Bet puika atbild: „Kā? Vai kungs to par ļaunu ņema?”

„Ne, ne, ne! — Kas par to?” un tā uz mājām prom. Pārskien — puika arī tūlīt pakaļ: vai bērni tā esot aptūrīti pēc viņa prāta?

„Ui, ui, ui, zēn! nevaicā, nevaicā tālāk — viss labi, viss labi. Bet šuj tagad ātri lielu, lielu maisu — man vajaga, man vajaga, dikti dikti vajaga!”

Labi, puika šuva maisu, lielu, lielu maisu un sastrādāja gar maisu vien veselu nedēļu. Līdz maiss gatavs, velns skubina: „Ej nu uz tēvu paciemoties!”

Bet puika neiet vis uz tēvu, viņš labāk pagādā dūcīti, un velnam neredzot ielien maisā paslēpties — pašā dibinā, vienā stūrītī. Velns domā: puika nu projām, un sāk tikai sakraut maisā visas dārgākās mantas. Tikko to padarījis, tā ņem maisu pa pleciem un ap pašu pusnakti līdz ar savu sievas māti dodas skriešiem vien projām.

Bet labu gabalu skrējis, zēns piepeši maisā aizkļiedzas: „Kungs!”

Sievas māte sabīstas: „Klau, klau, jau puikas balsi var sadzirdēt — viņš dzenas mums pakal.”

Nu velns tādās sprukās, liek jo ātrāki. Nebij vairs tālu no jūras — te zēns aizkļiedzās otrreiz: „Kungs, jau es arī klāt!”

Velns pārbijies met maisu zemē un liek ar sievas māti jūrā iekšā.

Puika nu izgriežas ar dūcīti no maisa, uzpērk zirgus, vedējus sakrauj vai 30 vezumus pilnus ar velna dārgajām mantām un brauc uz velna māju atpakaļ. Bet ceļā, kamēr aizbraucis, izgājis divpadsmit gadu, tik tālu velns bijis noskrējis.

Un tad nu puika izlicis mantu velna mājā, atvedis tēvu, vājos brāļus un teicis: „Paskataties, kā es velnu uzvarēju!”

Tad viņi tur iztaisīja lielas dzīras. Manu tevu arī aizlūdza dzīrās. Tēvs i mani līdzī aizveda, bet man pa nakti bija jāguļ alus mucā. Par laimi, gulēt iedams, atstāju spundi vaļā. Cēlās pali — alus tecēja laukā — un arī mani atnesa šurpu.

7. A. 1000. 1003. 1012. 1120. E. K ļ a v i ņ š G u l b e n ē. LP, VI, 390. piez.

Reiz viens saimnieks saderējis velnu par puisi ar tādu norunu: ne viens, ne otrs nedrīkst par ļaunu ņemt, ja kur darbi nesektos pa prātam. Pirmo dienu velnam bijis jāaŗ. Saimnieks noteicis: „Še tev suns līdz — ātrāk mājā nenāc, kamēr suns nāk, un zirgu pūtinādams, nelaidi viņu zālē, bet pabēri ogles priekšā, lai ēd.”

Cēlienu aris, velns tomēr palaidis zirgu zālē. Zirgs, līdz ieēdis zāli, palicis par melnu kungu un lūdzes žēlastības. Velns izbijies un gribējis mājā skriet; bet ieraudzījis: suns guļ grāvja malā — nedrīkst mājā iet. Nu sācis suni mētāt ar akmeņiem un pusdzīvu pārtrencis mājā. Saimnieks, ieraudzījis sasisto suni sētmalā, nejauki gribējis skaisties, bet nedrīkstējis; tādēļ licis velnam savus bērņus tīrā gaisā paauklēt un nerādījis tai dienā ne acis. Bet velns bērņus paņēmis padusē un sadūris miētu galos.

Nu saimnieks teicis uz saimnieci: „No tā nevar glābties — bēgsim!”

Bēguši. Bet septītajā jūdžē pienācis vakars un velns panācis šos. Visi trīs tagad likušies dīķa malā gulēt. Velnam bijis jāguļ krastā, jo saimnieks vēlējis viņu noslīcināt; bet velns klusām pavēlis saimnieci krastā un saimnieks naktī noslīcinājīs pats savu sievu.

8. A. 1000. 1013. 1007. 1006. 1132. P o g u J ā n i s , B e c h m a n i s , B r a m b ē r ģ o s, LP, VI, 501. piez.

Vienam tēvam bijuši trīs dēli, kuŗi gājuši pa kārtai pie velna kalpot. Gudrie nevarējuši izkalpot — tiem velns izgriezis ādu mugurā. (Cits teicis, ka gudrie brāļi, atpakaļ nākdami, kaunējušies ar tādu muguru mājā rādīties, tādēļ svešumā ganījuši cūkas, kamēr āda ataugusi.) Bet muļķis izkalpojis gan. Papriekš velns muļķītim licis bērņus paēdināt un apkopt. Viņš bērņus mazgājis karstā ūdenī un noplucinājis. Tad velns taisījis bērēs un licis savu karīti izsmērēt. Muļķītis paņēmis darvu un nosmērējis karīti vienā mērkā. Velns gājis kājām bērēs, pieteikdams muļķītim, lai apkopjot mājas un lai nokaujot uz bērēm vērsi — to, kas atpakaļ skatīšoties. Bet velna lopi bijuši visi izsalkuši, tādēļ līdz iegājis kūti, visi skatījušies atpakaļ, vai nebaros. Muļķītis apkāvis visus vērsus, aizgājis bērēs un sviedis ar vērsu acīm velnam, tāpēc ka velns, aiziedams, pieteicis: „Bērēs atnākdams, pamet man ar acīm, lai zinu, ka esi apkopies!” Līdz nu muļķītis sācis vērsu acis bārstīt — velns skrējis mājā, sakrāvis savu naudu šķirstā, paņēmis sievu padusē un bēdzis no muļķīša. Bet Muļķītis, kamēr

šis tur iztaisījies, klusu attapis izmest naudu no šķirsta un iegulies pats šķirstā. Velns bēdzis, bēdzis līdz vienam ezeram un tur tad atpūties sacīdams: „Laime, ka no muļķīša izmukām!” Bet muļķītis šķirstā iesaucies: „Cienīgs kungs! kur nu izbēgāt, tepat jau vēl jūsu uzticamais muļķītis ir.”

Velns tagad pavisam sabijies un izgājis uz gudrību: viņš noguldinājis muļķīti ezera malā — sievai blakus — un domājis: „Tiklīdz muļķītis aizmigs, ieigrūdīšu viņu ezerā.” Bet par nelaimi, velns ar sievu pirmie krākuši. Muļķītis par to laiku pavēlis velna sievu ezera malā un pats iegulies vidū. Kā nu velns modies — ieigrūdis pats savu sievu. Beidzot, kad apskatījies, lēcis sievu glābt un pats arī noslīcis līdz. Muļķītim nu palikusi visa velna nauda.

9. A. 1000. 1007. 1029. 1012. 1685. 1132. A. Lerchis- Puškaitis, Zemītē. LP, IV, 5, 3.

Vienam tēvam trīs dēli: divi gudri, viens muļķis. Tēvs mirdams atstāj katram dēlam zirgu un nosaka, lai visi dzīvojot saderīgi kopā. Brāļi dzīvo gan, bet tie gudrie muļķīti arvienu zaimo un nievā. Bet nu gadās vienreiz, ka tēva māja nodeg, un šie visi paliek pliki un kaili.

Nekā darīt — vecākais brālis iešot pasaulē papelnīties naudas, ar ko atkal dzīvi uzsākt. Aiziet un salīgst pie viena briesmīga saimnieka par puisi ar šādu norunu: kad dzeguze iekūkojas — jāiet malt, kad kuņa atskrien — jāiet art; dusmoties nav brīv: kuņš no abiem pirmais dusmojas, tam pāris pastalu sleju no muguras ārā.

Labi. Nakti vecākais brālis nav aizlaidis vēl ne acis — dzeguze laukā iekūkojas. (Šī dzeguze bijusi saimnieka māte, un kuņa saimnieka mātes māte). Nekā darīt — bija jāceļas un jāmaļ visu nakti. Un līdzko gaismiņa, maļamais gatavs — kuņa klāt: lai ejot art. Saara līdz pusdienai ne ēdis, ne dzēris. Pusdienā atnāks saimnieks ar dzēriena trauku un, kā par apsmieklu, ieprasīsies:

„Puiš, vai negribi dzert? Atnesu ūdeni!”

„Ej tu pie joda ar savu ūdeni! Ne krislīša neēdis. Šis man prasīs — vai negribi dzert?”

„Ak tā, tad esi dusmīgs! Nāču!” Un saimnieks pēc līguma izgriezis vecākajam brālim tūliņ pāris pastalu sleju no muguras.

Nu gāja vidējs brālis pie briesmīga saimnieka kalpot. Bet tam gluži tāpat izgāja nelabi.

Beidzot ies muļķītis. Noiet pie briesmīga saimnieka un nolīgst tāpat, kā vecākie brāļi bija līguši...

Naktī muļķītis nav aizlaidis ne acis — dzeguze kūko vaļām. Muļķītis brīc! no gultas ārā un projām uz maltuvi. Maļ, maļ, cik ilgi malsi? Vēders prasa savu tiesu.

„Nu, kad tevi,” viņš domā, „jāapskatās pa kaktiem.”

Un skat, kas par laimi! Apakš tādām grabažām atradis, vadzi, mazu lādeli. Izcels laukā — lādele pilna ar sviestu, kreimu, baltmaizi. Ko gaidīt? Sukā nost. Līdzko paēdis — kuņa klāt: lai ejot art.

„Kad jāiet — jāiet!”

Nu arī un arī; cik ilgi taču arsi? Vēders grib atkal savu tiesu. Bet turpat lauka galā ganās saimnieka vērsi. Ko gaidīt? Šņaukt! izgāž vienajm vērsim ciskai ļaupatu, izcepj un noēd ar gardu muti. Ap pusdienu iznāks saimnieks ar ūdeni.

„Puiš, vai negribi dzert? Atnesu ūdeni!”

„Kā nu negribēsies? Ak tavu labu saimnieku, dod tik šurp!”

Puisis dzerdams izplauj līdz dibenam. Saimnieks nevar nobrīnoties: „Tukšā dūšā tādu malku kampt!”

Aŗ atkal. Pienāk vakars, kuŗa vĕl kŗpj un ne domŗt apstŗties. Metas krŗsla — kuŗa kŗpj. Metas tumŗš — kuŗa kŗpj.

„Pagaidi!” puisis domŗ, „sŗkŗu slŗnŗt.” Muŗķŗtis izrauj vŗrstuvi un nu tik dod kuŗai pa ribŗm. Kuŗa kauca, kauca — nelŗdzŗja nekŗ, bija jŗapstŗjas un jŗmet miers.

Tas nu tas. Bet ko domŗt? Cik nu aiziet gulŗt, bet muŗķŗtis nav dabŗjis ne labi apseŗties — tas — dzeguze kŗko atkal.

„Ar godu vairs neiet!” muŗķŗtis domŗ un tŗ, pakampis darveksli, izskrien lauka un gŗŗ dzeguzei par galvu. Dzeguze augŗpŗdu un pagalam. Muŗķŗtis neko, liekas gultŗ un guŗ nost.

No rŗta saimnieks uzprasŗ: „Kŗdŗļ nemal?”

„Kur tad malŗu, kad dzeguze nedzied!”

Iet raudzŗt — dzeguze guŗ augŗpŗdu. Saimniekam vaigi zili no dusmŗm, bet nedŗkst ne pŗkstŗt, tik brŗnŗs; kas varŗjis mŗti nosist. Bet muŗķŗtis atbild: „Ko brŗnŗties? Laikam pati nositusies. Prasi, kur tŗdai slainei pa naktim jŗmaisŗs? Nevarŗja pŗt, gulŗt!”

Nekŗ darŗt — saimnieks noplŗtŗs vien un liek puisim uz bŗrŗm aitu nokaut.

„Kuŗu kauŗu, saimniek?”

„Kauj, kas virŗu skatŗs!”

Labi. Muŗķŗtis izceļ kutenes durvis, un ķers kaujamo. Bet ņe tev! Aitas, durvis ceļot, sabijuŗs, nav nevienas, kas neskatŗtos virŗu. Ko gaidŗt? Apkauj visas un samet lielŗ, lielŗ putas katlŗ. Nu vŗra un vŗra. Beidzot iznŗks saimniece paprasŗt, vai lozbŗŗu lapas arŗ pieliktas?

„Kas tad lika!” muŗķŗtis atbild, „man jau nav.”

Vŗrŗtŗjam esot jŗgŗdŗ — nelŗdzot! Saimniece atcŗrt un ieiet iekŗŗ. Bet gan muŗķŗtis zin, ko dara. Pasauc kuŗu un ieliek to paŗu katlŗ par lozbŗŗu lapŗm.

Beidzot izskries saimnieks un ieprasŗsies: „Kur kuŗa?”

„Ielŗca katlŗ!”

„Ak tu viena kuŗa tŗda! Kam tu lŗvi lŗkt!”

„Vai, saimnieks, kas tŗ par runu? Ko tad es lai tur, vai gan ķerŗu pie astes?”

„Nerunŗ vairŗk, ej labŗk salŗgt bŗriniekus!”

Muŗķŗtis aiziet un salŗdz tikai vŗrus vien, sievŗm jŗpaliekot mŗjŗ. Saimnieks tŗ esot pŗteicis tikai bŗriniekus lŗgt. Sanŗk vŗri, saimnieks nu tik atpleŗ muti, kŗ pŗteicies; lai skrienot sievas arŗ lŗgt. Muŗķŗtis aiztek un salŗdz sievas, bet bŗrnus ne. Sanŗk sievas; saimnieks uzprasa, kur bŗrni esot palikuŗi? Neesot lŗgti. Nu kad tŗ, tad muŗķŗtim mudŗgi vien jŗsteidzas arŗ bŗrniem pakaļ. Aizskrien tur — bŗrni tik lieli pŗrgalvnieki, kŗdi ne redzŗti, ne dzirdŗti: nevarot pavier, lai vedot veŗus. Muŗķŗtis sarauga ratus un vedŗ arŗ. Bet ņe tev nu! Ik soļu pabrauc, ik pŗris bŗrnu no ratiem izkrituŗi. Nekŗ darŗt — sablŗvŗ ņupŗ, pŗrliek labu svirti, nosien un brauc atkal. Tomŗr nekŗ un nekŗ: sŗk atkal krist ārŗ. To redzŗdams, muŗķŗtis strŗdŗ citŗdŗki. Kuŗŗ izkrŗt, to savelŗ mŗkŗtu gar riteni. Un re, uz reizi, bija labi, nekrita neviens vairs laukŗ. Mŗjŗ saimnieks iznŗk pretim uzprasŗdams: „Vai pŗrvedi visus bŗrnus?”

„Pŗrvedu!”

„Labi, tad tu sataisies uz citu darbu! Kamŗr mŗs glabŗsim mŗti — tev jŗizgana lopi; bet gani tŗ: laukŗ nav brŗv dzŗt, kŗtŗ nav brŗv atstŗt; vai saprati?”

„Te nav nekŗ ko nesaprast, tas tik jŗizdara!” muŗķŗtis atbildŗja.

Un lŗdzko ņie aizbraukuŗi veceni rakt — tas — mans muŗķŗtis atveŗ klŗts durvis lŗdz galam, atraisa lopus un sadzen visus klŗtŗ labŗbas apcirkŗnos. Kamŗr ņie pŗrradŗsies, lopi pieganŗjuŗies lŗdz kaklam un apŗduŗi visu pŗrtiku. Pŗrronas nu

saimnieks, apskatīsies — vai akls! paliek bāls un tā tūliņ viesim papriekšu virsū: „Jūs, negantnieki, kam ierunājat man, lai lieku lopus tā ganīt? Redz, kur nu man labums aprīts!”

Viesi, to padzirdējuši, pa kaklu, pa galvu prom uz savām mājām. Muļķītis smejas salīcis.

„Ak tā, tu vēl smieties! Tu esi tāds pats negantnieks, kā tie!”

„Kaut arī negantnieks,” muļķītis atbild, „bet tev par to nevajadzēja dusmoties. Tagad atdosi man savu muguru pastalu slejām.”

„Nekā darīt!” saimnieks, nodomāja, „sprukās tik esmu. Labāk paķersu sievu un laidīšos lapas.”

Un tas nebij ne apskatījies — saimnieks ar sievu pazudis. Muļķītis gaida, meklē — nekā un nekā. Otrā dienā viņš taču līdīs vēl pagrabā pameklēt. Ieiet tur — ak tu manu dieniņu! Pilns pagrabs ar zeltu un pašā dibinā jauna meita pieķēdēta. Meita tikko vēl dzīva.

„Kur tu te gadījies?” muļķītis brīnās.

„Kur nu gadijos? Velns, tavs saimnieks, te ieslodzīja.”

„Ak tu pagāns, redz, ko tāds vēl neiedomāsies!”

To sacījis, muļķītis atpestīja meitu, sagrābās zeltu un aizgāja ar visu meitu uz savu tēva māju. No zelta tas uzcēla nodegušās ēkas un tad noturēja ar atpestīto meitu brašas kāzas.

10. A. 1000. 1003. 1007. 650. A. 10291. 1013. A. Lerchis-Puškaitis, Džūkstē, LP. III, 44, 24.

Kāda māte sazīdinājusi savu vienīgo dēlu līdz trīspadsmitajam gadam. Dēls caur to izaudzis tik stiprs un drošs, kā brīnumi. Reiz dēlam ieticies pasauli redzēt. Viņš atstājis māti un aizgājis pasaulē. Gājis ilgu laiku. Beidzot nonācis pie tāda kunga, kam neviens pats nevarējis izkalpot. Bet dēlam ticies tīši pierādīt, ka var gan viņam izkalpot. Viņš salīdzis tā: gada gals tad, kad dzeguze kūkos; alga tāda, cik spēj nest. Dusmoties nav nevienam ne otram brīv: kuŗš dusmojas, tam sloksne no muguras ārā.

Labi. Pirmo dienu dēlam bijis jāaŗ. Kungs iedevis tādu ķēvīti, kas ne kaulus panest, kur nu vēl arklu pavilkt. Aŗ nu ar ar tādu! Bet dēls ieŗrūdis ķēvi grāvī un vilcis pats arklu. Līdz pusdienai uzaris visus laukus, līdz palaunadzim visas atmatas, līdz vakaram visas pļavas. Vakarā kungs paskatījies un sasitis rokas: „Dēls! Vai tu traks? Kur tad nu sienu ņemsim?”

„Tā nav mana daļa! Vai esi dusmīgs?”

„Ne, ne, dēls, dusmīgs neesmu, bet tā nevajadzēja darīt!”

No rīta kungs licis ar to paŗu ķēvīti ņagarus vest un pieteicis, lai pievedot pilnu sētsvidu. Dēls aizbraucis uz meŗu un rāvis kokus ar visām saknēm laukā. Viens divi — lielu ņupu sarāvis. Bet kamēr ņis darbojies, tamēr divi vilki nokoduŗi ķēvīti. To redzēdams, dēls sakampis vilkus aiz astes un ieŗūdŗis tos ķēvītes vietā. Vilki kaukuŗi, bet dēls nemaz neklausŗjies. Viņŗ tik uzdevis par ribām un dzinis savus ņagarus. Vakarā bijis pilns sētsvidus, ka ne pabŗist. Dēls noŗūdŗis vilkus un ielaidis kūtī. Vilki apēduŗi visus lopus. Kungs, to zināt dabŗjies, uzbŗāvis: „Dēls, vai esi traks? Kāpēc laiŗi vilkus pie lopiem!”

„Kur tad viņus likŗu? Vai turēŗu neēduŗus? Kādēŗ tūŗit dusmoties?”

„Ne, ne, dēls, dusmīgs neesmu, bet tā nevajadzēja darīt.”

No rīta kungs sūtŗjies dēlu uz velna sudmalām malt. Viņŗ domāŗis: „Nu, dēliņ, no turienes tu gan veselu ādu nepārnāksi!” Dēls aizgāŗis uz sudmalām. Nebijuŗas jau

nekādas sudmalas: Gatavas počas — pussakritušas. Iegājis iekšā un uzprasījis: „Kur melderis?” Bet meldeņa vietā iznācis māceklis.

„Lai nāk pats melderis ārā!” dēls uzsaucis.

Māceklis sabijies un atskrējis atpakaļ. Pēc kāda brīža iznācis zellis.

„Kas tu tāds esi?” dēls uzprasījis.

„Esmu zellis!”

„Negribu zeļļus, gribu melderi!” dēls uzsaucis. Zellis sabijies un atskrējis atpakaļ.

Iznācis pats melderis deviņām galvām un dusmīgi uzprasījis: „Ko tu gribi?”

„Samal man labību; ja ne, tad noraušu tavas galvas kā sēnes!”

Neko darīt — bijis jāmaļ, jo deviņgalvis tūlīt noredzējis, ka ar to joku nav.

Pusdienā bijuši milti mājā. Kungs brīnījies; viņš domājis: „Deviņgalvis laikam nebūs bijis mājā. Bet pagaidi, rītu likšu viņam deviņgalvi pie sevis pārnest, gan tad abi satiksies, gan tad āda putēs dēlam.”

No rīta dēlam bijis jāiet pēc deviņgalvja. Dēls novijis no pīlādža lūkiem valgu, sasējis deviņgalvi un pārnesis kā jēru mājā. To redzēdams, kungs domājis: „Ar dēlu vairs nav joku, jāgādā, ka tiek no viņa vaļā!”

Kungs nu piemācījis savu vecmāti, lai pa nakti uzlienot liepā kūkojot kā dzeguze; tad dēlam būšot gada gals — būšot jāiet projām. Labi. Naktī dēls sadzirdējis dzeguzi. Viņš izgājis laukā, paķēris lielu akmeni un sviedis liepā sacīdams: „Tiš, projām — tiš!” Bet akmens ķēris vecmāti, vecmāte nedzīva novēlusies zemē.

To redzēdams, kungs žņaudzījis rokas un sacījis savai sievai: „Ar dēlu vairs nevar izturēt; jāgādā, ka tiek no viņa vaļā! Klausies, saki tu viņam, ka slim esmu palicis, nezinu neviena darba dot, lai iet projām.”

Kunga sieva tā pateikusi. Bet dēls atteicis: „Ja slim, tad jāgaida, kamēr izveseļosies!” un negājis projām.

Nu kungs teicis savai sievai: „Saki tu viņam, ka esmu miris — lai iet projām.”

Kunga sieva tā pateikusi. Bet dēls atteicis: „Ja miris, tad jāiet un jādzeļ bēres. Gan jau aiziešu pēc bērēm.”

Dēls iegājis mirušo mazgāt. Citi mazgājuši ar aukstu ūdeni, bet dēls izgājis pēc karsta un sācis ar to mazgāt. Kungs nevarējis izciest: uzlēcis stāvus. Dēls iesaucies: „Tata laime! uzmodās!”

Bet kungs teicis: „Lai nu laime, kur laime, ņemi naudas, cik vari panest un eij projām!”

Dēls izgrābis kungam visu naudu, pārstiepis mājā un dzīvojis ar savu māti laimīgas dienas.

11. A 1000. 1007. 1012. 1006. 1120. 1535. LP. D ž ū k s t ē - P i e n a v ā, LP, I, LP, I, 89, 59. M. B o e h m, „Lettische Schwänke”, 88, 49.

Kādam tēvam ir trīs dēli: divi gudri, viens muļķītis. Vecākais dēls reiz saka uz tēvu: „Ko visi kopā darīsim, iešu pasaule pelnīties.”

Tēvs iedod 100 rubļus ceļa naudas un izvada. Otrā dienā dēls satiek kungu, kuŗš prasa: „Kur tu iesi?”

„Iešu darbu meklēt.”

„Vai nelīgsi pie manis? Man vairāk nav, kā viena ķēve un viens bērns jāapkopj.”

„Labi, labi, iešu gan!”

„Nu, cik tu lones gribēsi?”

„Vairāk ne, kā tikpat daudz, cik man tēvs iedevis ceļa naudas: apaļus 100 rubļus.”

„Bet klausies, mans bērns! Nolīgsim tā: tos 100 rubļus tu dod manā rokā un kuŗš no mums pirmais dusmīgs paliek, tam 100 rbļ. pagalam.”

Labi. Otrā rītā puisis tūlīt iet uz stalli ķēvi kopt. Stallis līdz griestiem pilns ar mēsliem un ķēve deviņas asis gaŗa. Ak tavu milŗa ķēvi! Puisis līdz pusdienai izmēŗ stalli un tad noguris iet uz istabu ēst. Pilna bļoda gaŗas jau gaida ēdēju. Bet līdzko piesēŗas, te bērns klāt, lai to vedot laukā, jo istabā esot ļoti karsts. Kamēr nu izved bērnu laukā, tamēr ēdiens noņemts no galda. Pēc pusdienas noiet uz stalli: stallis pilns atkal līdz griestiem. Līdz vakaram izmēŗ atkal un aiziet izsalcis kā suns uz istabu, kur domā krietni paēst; bet līdzko piesēŗas pie galda, te bērns atkal klāt, lai vedot laukā, jo istabā briesmīgi karsts. Puisis nu labi redz, kur iestidzis. Viņŗ labāk atstāj 100 rubļus kungam un pārbēg pie tēva.

Nu tēvs iedod otram dēlam 100 rubļus un izvada. Šis satiek to paŗu kungu un nolīgst tāpat, kā pirmais brālis. Bet otrā, treŗā dienā arī otrs brālis pārbēg bez 100 rubļiem.

Nu taisās muļķītis iet. Tēvs viņu nelaiŗ, sacīdams: „Ko tu tāds muļķītis izdarīsi? Gudrie brāļi pazaudēja savus simtus un kur tad vēl tu?”

Bet muļķītis taisās un taisās. Beidzot, kad nu nemaz nav pierunājams, tēvs iedod muļķītim 100 rubļus un to izvada. Ceļā tas satiek atkal to paŗu kungu, kuŗš uzprasa: „Kur tad laba iesi?” (Kungs bijis velns).

„Ieŗu darba meklēt.”

„Vai nevari pie manis līgt? Man tikai viena ķēve kopjama un viens bērns.”

„Jā, jā, varu līgt.”

„Un cik lones gribēsi?”

„Tik, cik man pašam tagad naudas klāt: 100 rubļus.”

„Labi, bet 100 rubļus atdod manā glabāŗanā, jo citādi nelīgstu, kā tā: kuŗŗ no mums abiem pirmais dusmīgs paliek, tam 100 rubļu pagalam.”

„Man vienalga. Dodiet tik darbu!”

Kungs nu pārved puisi mājā un sūta uz stalli to paŗu deviņas asis gaŗo ķēvi apkopt. Stallis līdz griestiem mēŗlu pilns. Viņŗ izmēŗ meslus un iet ēst. Bet tikko piesēŗas ēst, te bērns klāt: „Ansi, ved laukā!” Kamēr izved laukā, ēdiens noglabāts.

„Kad ne, ne — ieŗu savu ķēvi kopt,” Ansis nomurmina un aiziet uz stalli. Bet pa to laiku stallis tikpat pilns, kā bijis. Ansis nesaka ne vārda: viņŗ izmēŗ stalli, nosēŗas uz sliekŗņa un tēŗ trīs ķīļus.

„Ansi, kur tu tos liksi?” ķēve prasa.

„Gan es zināŗu, kas man aizķīlējams, ja stallis vēl būs pilns,” Ansis atteic un aiziet uz istabu. Istabā bērns atkal klāt: „Ansi, ved mani laukā, jo istabā karsts.” Ansis izved velna bērnu laukā, uzduŗ to uz mieta galu un atstāj. Istabā velns prasa: „Ansi, kur bērns?”

„Bērns palika laukā!”

Velns izskrien laukā un atron bērnu pagalam.

„Vai, Ansi, ko tu esi padarījis? Tu bērnu uz mieta uztupinājis.”

„Vai, cienīgs tēvs, esat dusmīgi?” Ansis jautā.

„Ne, ne, dusmīgs gan neesmu.”

Velns nu aizskrien uz stalli un atron, ka stallis tukŗς no mēsliem. Viņŗ ņem ķēvi priekŗā, kāpēc Ansim darba nedodot. Bet ķēve atbild: „Tev branga mute, nāc manā vietā, tad dzirdēsi, ko Ansis apsolīja, ja stallis vēl būŗot pilns.”

„Vai, cienīgs tēvs, esat dusmīgi?” Ansis atkal jautā.

„Ne, ne, dusmīgs neesmu.”

„Nu tad dodiet citu darbu.”

Velns nu liek ar ķēvi asi malkas pārvest, bet paklusu pateic ķēvei, lai nevelkot. Ansis sakrauj vezumu un dzen, bet ķēve neiet. Ansis nocērt pagaŗu maiksti un sāk ķēvei sānus mērot.

„Ko nu Ansi gar maniem sāniem mēro?”

„Lai, lai, ķēvīte, gribu no taviem sāniem izgriezt ādu slejas pastalām. Tad varēsi arī vieglāk asi malkas pārvilkt.”

„Negriezi, negriezi Ansi, varēšu tapat pārvilkt.”

„Nu, ja vari, tad raudzīšu vēl tās pašas pastalas uz kādu laiku salāpīt.”

Ķēve velk un pārvelk. Mājās velns tīri traks uz ķēvi. Bet ķēve atbild: „Tev branga mute, ej velc tu, tad redzēsi, ko ar Ansi iesāksi.”

„Vai, cienīgs tēvs, esat dusmīgi?” Ansis atkal jautā.

„Ne, ne, dusmīgs neesmu.”

„Nu tad dodiet citu darbu!”

Velns tagad liek Ansim velna bērņus no citas vietas pārvest, sasēdināt gar galdu un paēdināt. Ansis aizbrauc un piekrauj pilnus ratus ar velnēniem. Bet tikko tas brauc, tad velnēni viens pakaļ otram krīt no ratiem ārā un bļauj: „Ansi, es izkritu! Ansi, es izkritu!”

Ansis nolēc no buka, un, kuŗš izkrīt, tas knauks! gar riteni nost. Tā viņš apsit visus viņus. Mājās Ansis nosistos bērņus sasēdina rindā gar galdu, sabāŗ mutes pilnas ar barību, ieliek katram roku bļodā un tad tā atstāj. Ne ilgi velns iekšā.

„Ansi, tu jau bērņus esi nositis!”

„Neesmu, cienīgs tēvs. Jūs jau redzat, ka viņi badā aizmiruŗi: visiem mutes pilnas ar barību un rokas bļodās. Cienīgs tēvs, viņi no bada aizrijuŗies.”

„Ansi, ko saki, tu esi nositis!”

„Vai cienīgs tēvs, esat dusmīgi?”

„Ne, ne, dusmīgs neesmu.”

„Nu, tad dodiet citu darbu!”

„Klausies, es vakarā ieŗu uz kāzām. Apkopi tu ķēvi un nāci ar, tad redzēsi, ka kāzās sēdēŗu starp brūti un brūtģānu. Ja tu atnāci un mani tā redzi, tad pameti ar acīm.”

Ansis izsit nosistajiem bērņiem acis un iebāŗ kabatā. Noiet arī uz stalli un izsit vēl ķēvei abas acis. Kāzās Ansis papriekŗu met velnam krūtīs ar bērņu acīm — velns neko. Nu met ar vienu ķēves aci — velns jau paskatās. Beidzot met otru ķēves aci — uz rāviena kājās un uz mājām projām, Ansis laiŗ pakaļ.

„Vai, Ansi, kāpēc izsiti ķēvei acis?”

„Jūs jau man pavēlējāt ar acīm mest.”

„Kas tā runās?”

„Vai, cienīgs tēvs, esat dusmīgi?”

„Ne, ne, dusmīgs neesmu!”

„Nu, tad dodiet citu darbu.”

„Dabūsi, dabūsi.”

Velns nu paņem vienā padusē visu savu mantu, otrā padusē savu sievu un bēģ no Anŗa projām. Bēģ, bēģ un tad saka uz sievu: „Sieviņ, nu mums jāatpūŗas.”

„Kā tad, jāatpūŗas!” Ansis turpat atbild.

„Vai tu, Ansi, arī te esi?”

„Kā tad, kungs, kur jūs, tur arī es!”

Nu velns ar sievu skrien līdz kādai upmalai un tad saka: „Sieviņ, te upmalā ļoti silta saule, apgulsimies.”

„Nu varam gan apgulties,” Ansis turpat atbild.

„Vai tu, Ansi, arī te esi?”

„Kā tad, kungs, kur jūs, tur arī es.”

Velns tagad apguļas dienasvidū un noliek sievu vienā pusē, Ansi otrā. Viņš domā: „Kad Ansis piemigs, tad iesviedīšu to upē!”

Bet Ansis neaizmieg nemaz. Viņš nogaida, kamēr velns aizmieg, un tad noliek velna sievu savā vietā un pats noguļas sievas vietā. Velns kā nu mostas, tā kampj sievu, iemet upē un projām; bet Ansis pakaļ. Pēc laiciņa velns sauc: „Sievīņ, atpūtīsimies atkal, jo mantas nasta nejauki nogurdina.”

„Varam atpūsties!” Ansis atbild.

„Ansi, vai tu tas esi? Kur tad mana sieva?”

„Jūs sievu noslīcinājāt. Kāpēc, to nezinu.”

„Atkāpies, Ansi! Še tev visa mana mantas nasta un tavi 100 rubļu.”

Ansis nu iejūdz labu ķēvi un brauc ar mantu, ka čīkst vien mājā pie tēva.

Bet gudrajiem brāļiem tas nākas par kaunu, ka muļķītis vairāk iespējis par viņiem. Tie apgādā mucu un ņemsies Ansi slīcināt. Bet, kamēr brāļi aizskrien pēc bomja, ar ko mucu apgāzt, tikmēr brauc žīds gaŗām un dzird, ka viens mucā bļauj: „Nemāku skrīvēt, nemāku rakstīt; ko tāds par muižas kungu darīs?”

Žīds pielien pie mucas un prasa: „Uj, ko ar tevē darēs?”

„Mani cels par muižas kungu, bet nemāku rakstīt.”

„Uj, laid mane iekšē, es māke rakstēt.”

Žīds attaisa mucu, izlaiž Ansi un ielien pats iekšā. Ansis atkal aiztaisa mucu un tad projām. Brāļi gāŗ ar bomi mucu ezerā. Līdzko ūdens iekšā tek, žīds sauc: „Uj, es ta neesmu, uj es ta neesmu!”

Brāļi smejas savā starpā: „Redzi, vai viņš ir muļķis: māc vēl pa žīdiski runāt.” Pēc slīcināšanas brāļi pāriet mājā, bet atron Ansi jau priekšā.

„Kur tu izcēlies, Ansi?”

„Kur es izcēlos! Biju ūdens apakšā jaukajās pilsētās. Ak, cik tur bagātības! Viņnedēļ tik no turienes pārbraucu ar mantas vezumu un nu atkal labu tiesu pārvedu. Kur tad citādi tik bagāts būtu ticis.”

Gudrie brāļi, to dzirdēdami, apņēmās paši iet slīcināties. Kā lec ūdenī, tā arī paliek.

12. A. 1000. 1007. 1006. 1685. 1061. 1157. 1072. 1132. 3;00. M. Š i l i ņ a j k d z e 1873. g. S l a m p ā, A. B i l e n š t e i n a k r. LP, VI, 439, 41.

Vienam saimniekam bijuši trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis — vārdā Plušķis. Gudrie strādājuši darbu, pelnījušies, muļķis ne — tas tikai krāsns augšā gulējis.

Te pienācis viens bada gads un tēvs sūtījis dēlus, lai ietot paši maizi pelnīties — viņš tos nevarot vairs mājā paturēt. Vecākais pirmais gājis dienestu meklēt — devies uz pilsētu. Bet netālu no pilsēta dzīvojis velna pilns saimnieks; tas bijis velnam labs draugs — pieskapējis tam cilvēkus. Un tā nu iznācis arī šim puisim uz ceļa pretim:

„Kur tu eji?”

„Eimu dienestu meklēt!” — atbildējis.

„Nāci pie manis!”

„Kālab nē?”

Un nu nolīguši tā: „Tev jāgana mani lopi; katru ēdienu tev nuks maizes, stops alus un gadā 30 dālderī algas; kur es tevi sūtu, tur tev jāiet; dūsmīgam tev nevajaga palikt, citādi izgriezīšu tev ikrus.”

Labi. Tad saimnieks tūliņ vedis puisī mājā un ieskaitījis tam lopus. Bet tais mājās tikai četri cilvēki bijuši: saimnieks, saimniece un divi bērni; puisis tagad tas piektais. Un viņi — saimnieki — dzīvojuši kā kungi: labi ēduši, dzēruši, gardumus vāŗījuši,

pankokus cepuši; bet puisim citu nav devuši, kā maizi un alus katrā ēdiena laikā. Paiet divi nedēļas — puisim paliek pliekana dūša — arvienu to pašu ēzdams.

Te vienā dienas vidū saimnieks vaicās: „Vai iesi dienas vidū gulēt jeb nāksi man līdz strādāt?”

Par to puisis saīdzis; bet saimnieks tūliņ: „Kā, vai tu dusmīgs esi?”

„Esmu gan!”

Tā saimnieks ar nazi klāt un puisim ikri ārā — puisis pagalam. Tas nu velnam nodots.

Ar otru brāli tāpat ir noticis.

Beidzot muļķis, Plušķis, gājis dienestu meklēt. Arī tam šis pats saimnieks uz ceļa pretim un līgst tāpat kā ar vecākiem brāļim. Plušķis citādi gan ar līgumu mierā: tikai divi lietas vēl pielīgst: pirms, ka tam krāsns augšā gulama vieta būtu; otrs, ka tam brīv arī saimniekam ikrus izgriezt, ja saimnieks varbūt dusmotos. Labi.

Kādu laiciņu puisis un saimnieki itin godīgi kopā sadzīvojuši; te vienu reizi Plušķim iesitas prātā: „Pag, pag, vai jūs vien varat gaļu ēst? Man tikai maizi un alu dosiet.” Un ko viņš dara? Paņēmis ganos cirvi līdz, katlu, nositis labāko vērsi, nodīrājis, nocirtis žarklus, uzlicis katlu, kūris uguni un tikai vārījis vērša gaļu, lai kūp. Vārījis, vārījis — atminējies: sāls trūkst, pieliekamo zāļu nav. Neko darīt — pārdevis citu gaļu kaimiņam pret sāli, pret zālēm, un nu bijis tāds ēdiens, ka jā. Paēdis labi — vakarā dzinis lopus mājā. Te saimnieks: „Plušķi, kur lielais vērsis?”

„Nezinu — varbūt mežā.”

„Mežā! Tūlīt meklēt!”

„Labi, labi!” Plušķis atteicis un ies. Bet iedams paņēmis no kūts mazu kazlēnu, zinādams, ka meža vilki. Nu staigājis pa mežu un tikai arvienu paspiedis kazlēnu, lai iebrēcas. Drīzi arī viens vilks klāt. Plušķis nu sagraibis to, iesējis striķī un vedis mājā, pieklauvējis pie saimnieka loga: esot pārvedis vērsi, kur nu likšot?

„Laidi kūtī pie citiem lopiem!” šis pusmiegā atrūcis.

Labi, ielaidis vilku pie lopiem un gājis krāsns augšā gulēt.

No rīta saimnieks ies raudzīt, vai vērsis riktīgi mājā — bet kas tas? — kā atvēris kūts durvis — vilks krūfīs. Nogāzis šo augšpēdu un prom uz mežu. Nu skatīsies, kur lopi? Lopi saplēsti. Tā saimnieks Plušķim virsū: „Kālab lopi pagalam?”

„Vai es zinu? Jūs man likāt vērsi ielaist — vai es zināju, ka tas tāds zvērīgs būs?”

„Kā tad! Tu nekā nezini, tu nekā nezini!”

„Nu ja nezinu! Vai jūs, saimnieks, dusmīgi esat?”

„Ne, Plušķi, dusmīgs gan neesmu; bet par sodu tev jāizvelk lopi no kūts un vienam pašam visi jāaprok!”

Labi, Plušķis tā dara; bet tās lopu acis viņš ņem un pieglabā. Saimnieks nu sapērk atkal citus lopus un Plušķis tos gana itin godīgi.

Te pēc kāda laika nomirst saimniekam turpat kaimiņos viens radnieks un saimniekam ar saimnieci arī bijis jāiet vāķēt. Saimnieks, zinādams, ka bērēs dzert gan dabūs, ēst ne — piesaka Plušķim, lai izvāra ēdienu; kad pēc pusnakts pārnākšot, ka esot ko ēst. Un saimniece, kas pētersīles mīlējusi, atkal piekodinājusi, lai tikai pa pilnam pētersīles pieliekot ēdianam un lai nepiemirstot viņas bērnus nomazgāt, šovakar esot svētvakars, tad bērni mazgājami.

Plušķis visu apņemas un domā: „Nu jau pietiks!” Bet nekā! Vēl projām iedami atminas: lai Plušķis pēc pusnakts atnākot pretim ar vējlukturi; bet bērū istabā ienākdams, lai nesaucot tos laukā pēc savas paražas kā rupjš tēviņš — ne, lai tikai klusu ar acīm pametot. Labi, šie aiziet un muļķis sāk strādāt. Pielej lielo katlu ar ūdeni — uzvāra; kad ūdens vārās — iebāž saimnieces bērnus katlā mazgāt; kad mazgājamie labi noplukuši, izvelk atkal no katla laukā, ieliek gultā, sasedz un lai nu guļ. Kamēr tie

guļ — liks tai paša mazgājamā ūdenī gaļu vārīt. Un saimniekam ir bijis suns, kas Plušķim līdz ganos gājis — to sauksi par Pētersīli. Plušķis šo Pētersīli visu iebāzis katlā — saimniece jau pati likusi, lai pa pilnam pētersīles pieliekot ēdienam. Vārījis, vārījis — nositis divpadsmit — bijis jāiet saimniekiem pakaļ. Paņēmis savas lopu acis līdz, aizgājis, iestājies durvīs un sācis saimnieku ar saimniecei ar tam acīm mētāt. Par to saimniekiem liels kauns no bērniekiem cēlies, bet nekā darīt. Dusmoties uz Plušķi nedrīkst — tas pret līgumu — labāk gājuši mājā. Pāriet mājā — atron: bērni pagalam. Saimniece kliez un brēc; saimnieks grasās Plušķim virsū kļūpt; bet Plušķis lēnā garā apvaicājas: „Vai jūs, saimnieks, dusmīgi?”

„Nē!” šis atbild un norij savas dusmas kā varēdams. Bet nu saimniece aizies pie katla — kas tas? — nemaz nevar ar pavārnīcu apgriezt — suns katlā.

„Kālab tā?”

Plušķis atbild, viņa tak gribējusi pa pilnam pētersīles pie ēdiena — vai būtu piemeties par daudz, varbūt?

Šie neatteikuši vairāk nekā, — neēduši aizgājuši gulēt.

No rīta Plušķis atkal dzen savus lopus ganos; bet saimnieki, paglabājuši savus bērnus, runājuši: „Nu ir slikti! Nu vienreiz tāds būs gadījies, kas mums galu darīs. Bet, pag! Ķēniņam ir nolādēta pils, kur velns iemājo — sūtīsim tur Plušķi!”

Labi, un kā nu Plušķis no ganiem mājā, saimnieks ar grāmatu pretim, lai tūlīt nesot to grāmatu ķēniņam! — Grāmatā stāvējis, ka tas cilvēks, kas šo grāmatu aiznesīs, varot visus velnus izdzīt.

Plušķis aiznes grāmatu — ķēniņš vaicā, vai tas patiesi būšot velnus no nogrimušas pils izķuidīt?

Plušķis atbild: „Kālab ne? Ar Dieva palīgu jā.”

Ķēniņš saka: „Tai nogrimušā pilī man ir princese un pulka mantas; ja tu tos velnus uzvarēsi un pils uznāks augšā, tad atdošu tev princesi par sievu un to pili ar visu mantu.”

Muļķis saka, tad esot labi; bet lai tikai viņam apgādājot dzelzs riekstus un dzelzs pīpjus — tās lietas man vajadzīgas. Labi, otrā dienā dzelzs rieksti un pīpji gatavi. Nu vēl paņēmis labu sauju īstus riekstus, gabalu maizes ko ēst, tabaku, šaujamo pulveri, sveces, zēveru kociņus un tad ar striķiem ielaidies pa caurumu pie nogrimušās pils. Nolaidies tur — iegājis vienā istabā, tur ieraudzījis šūpuli — dzelzs šūpuli. „Labi, tas šūpulis man arī var derēt!” vis domājis un sācis pielādēt tos dzelzs pīpjus ar šaujamo pulveri, tabaku uzbērdams virsū. Pielādējis un nolīcis turpat uz galda, blakus tiem dzelzs riekstiem; pats tad atsēdies attālāk no galda, iesmēķējis savu pīpi un kodis padarbodamies īstos riekstus. Kodis, kodis — pienācis velna laiks — velns iekšā: „Plušķi, ko tu te dari?”

„Ko daru? Riekstus kožu.”

„Kas tev te vēlēja nākt?”

„Kas tev par daļu! Še iesmēķē labāk pīpi un uzkodi riekstus — ņemi — tur uz galda ir!”

Velns ierauga pīpi un tūliņ siekalas vien tek. Nu laidīs uguni klāt — ievilka vienu dūmu, otru — uz vienu reizi plaukt pīpi sprāgst vaļā un velnam vilna deg, ka smird vien: lai Plušķis glābjot. Bet Plušķis saka: „Iesēdies šūplī, es tevi ieskrūvēšu, tad uguns noslāps!” Labi, lai skrūvējot. Ieskrūvē — uguns nodziest gan, bet velnu Plušķis vairs nelaiž laukā. Šis gan lūdzies: „Plušķīti, zelta Plušķīti, laidī mani vaļā!” bet Plušķis ne dzirdēt, lai nosakot, kā pili augšā dabūt un princesi atpestīt, tad jā! Neko dari — velns sāks stāstīt: „Es esmu tas pirmais un mazākais no tiem velniem, kas te mājō; rītvakar te būs lielāks un parītu tas vislielākais — mūsu kungs. Nu es tev teikšu, kā to pievārēsi. Eji no šī kambaŗa sākdam līdz devītam kambarim — tur atradīsi

tītaru — ķēdēs pieslēgtu — zobinu pie sienmalas un sarkanu dzērienu pudelē, uz loga. Raugi, vai zobini vari kustināt; ja ne, tad dzeri sarkano dzērienu, kamēr spēki radušies zobini svaidīt. Nu, un ar šo zobini pārvārēsi velnus. Bet pārvārējis — nocērti tītaram kaklu — viss būs labi.”

Un muļķis, visu zināt dabūjis, nelaidis vis velnu vaļā — saskrūvējis šūpli vēl cietāku, nožņaudzis velnu un iemetis nedzīvo pils pagalma dīķī.

Un tad tais divās nākamās naktīs muļķis ar tiem abiem velniem gluži tāpat izdarījis. Tie gan bijuši daudz niknāki par pirmo; bet ar pīpjiem un šūpli pievārējis, ka nebijis ko darīt.

Nu, un nu gājis tītaram galvu nocirst. Kā nocirtis — tu brīnumi tādi! — skaista princese gadījies šim priekšā — tā pati bijusi meklējamā un pils, ka mirdzējis un laistījies vien — pacēlusies augšup. Bet princese apķērusies šim gar kaklu un saukusi par savu glābēju.

No rīta ķēniņš uzceļas, iet pie loga — redz: tīri acis apžib, kasi par lepnu pili kalnā. Viņš tūliņ liek Plušķi ar princesi atsaukt un nu rīkos tiem kāzas. Bet Plušķis atsaka: „Paldies, cienīgs ķēniņ, precēties vēl tagad nevarēšu — man savs līgums ar to un to saimnieku, tas jāizpilda: jānokalpo šis gads, lai savus trīsdesmit dālderus dabūju.”

Ķēniņš saka: „Tu esi labs zēns, bet muļķis; tomēr, lai paliek, kā vēlies; bet, kad līgto gadu esi nokalpojies, tad atnāci. Ja tad vēl princese būs dabūjama — dabūsi.”

Labi. Pārgājis pie saimniekiem — saimnieki ļoti izbijušies, Plušķi ieraudzīdami. Pats vēl pusvaimanādams sūdzējies pašai: Ak tavu nelaimi! ko nu darīsim, ko iesāksim ar sasodīto Plušķi? Būs jāsūta atkal ar grāmatu pie paša mūsu kunga — velna, lai pārnes seši pūri zelta naudas.”

Iedod grāmatu — Plušķis iet. Iet, iet — kuŗu satiek, vaicā: kur dzīvojot velns? kur dzīvojot velns? Neviens nezina. Beidzot trāpīsies gan viens — tas parāda ceļu. Aiziet pie velna — nodod grāmatu — kas ir? Grāmatā rakstīts: pēc naudas nekāda liela vajadzība nav, bet šo Plušķi lai nobeidzot — tā esot liela vajadzība.

Un velns nu pieteicis tūliņ saviem sulaiņiem, lai vedinot Plušķi skrieties. Ja sulainis Plušķi noskrietu, tad Plušķis velnam piederīgs.

Labi, kad jāskrejas, jāskrejas! Gājuši. Bet ceļā Plušķis noķēris jaunu zaķēnu, paslēpis apakš paltrakiem un vēlāk teicis tā uz sulaini: „Ko es ar tevi skriešos — mani tikpat tu nenoskriesi; bet man ir trīs dienas vecs dēlēns, eji skrejiem ar to!” Un Plušķis nu palaidis zaķēnu. Velns gan skrējis ka bēdas, bet kas nu zaķi panāks? Ieskrējis mežā un pazudis. Velns atnācis tukšām rokām atpakaļ — Plušķis dusmīgs: „Kur tu manu dēlu liki?” Un tā vārds pa vārdam, vārds pa vārdam — ienaids gatavs — šie ies uz kautiņu un jau meklē ieročus. Meklē, meklē — velns sadabūjis lielu šķēpu, Plušķis turpat mežā priedi, četriem žuburiem kā dakšu. Nu, ko nu darīs? Nu nostāsies abi katrpus žoga un caur žogu viens otru dursies. Bet velns — ieraudzījis Plušķim tādu lielu žuburainu ieroci — plijas uzplīdamies: „Mainīsim, mainīsim! Še tev vecais šķēps, dodī man savu duŗamo!” Plušķis labprāt. Velns sagrabj žuburi un nu duŗ un duŗ, lai viss žogs nodreb; bet Plušķis pamazām kā pērs šķēpu žogam cauri — tūliņ atšķīras un velns uzvarēts. Nu, kad nu uzvarēts, tā šis plesku pleskumis elles dibinā iekšā pie sava kunga, kam deviņas galvas, un saka tā: „Kungs, jādod nauda, vai grib, vai negrib. To neviens nevar pārspēt — to Plušķi!”

Kungs brīnās: „Ja tu, mans stiprākais sulaini, to saki, tad gan man jātic; bet brīnumi tie ir. Še tev seši iemēroti pūri zelta naudas un eji, izmaksā tam!”

Velns atdod zeltu Plušķim — Plušķis iet atpakaļ pie saimnieka svilpodams. Pāriet — patlaban nakts — šis dauzās pie loga. Saimnieks atmožas: „Kas tur ir?”

„Kas tur ir! — naudu pārnesu — laižiet taču cilvēku iekšā!”

„Ak tavu postu! tas mājā atkal!” saimnieks saka saimniecei, „bet ko taču darīsim — jālaiž vien jau būs.”

Ielaiž — Plušķis vaicā: „Kur lielo naudas šķirstu nolikšu?”

„Kur nu nakts laikā noliksi — atstāji tāpat sētā līdz rītam!”

Labi, Plušķim viena maksa: atstāj šķirstu sētā un lien krāsns augšā gulēt.

Bet no rīta saimnieks to vārdu vien daudzina: „Plušķi mīlais, Plušķi labais, ņemi to naudu un atstāj no manis!”

„Ne, saimniek, vēl nav gads pagalam, vēl nevaru iet: kur tad mani lopiņi vēl ganāmi!”

Neko darīt — šis aiziet ganos un saimniekam jāpaliek mierā. Bet kur nu miera ņemsi, kad miera nav — prāts bēgt vien taisās. Beidzot, kamēr Plušķis ganos, šis sacīs tā: „Vai zini, sieva, ko? Kamēr tas tur par ganiem, paēdināsim zirgu, aizjūgsim ori, iekrausim mantu un bēgsim.” Krauj, krauj — pienāk diensvidus — Plušķis ar lopiem mājā. Nu gaidīs, kamēr šis krāsns augšā diensvidu gulēs un tad prom. Bet Plušķis, labi manīdams, kas šiem nu prātā, tīši novēlās no krāsns augšas aizkrāsni, kur saimniecei liemie pēļi glabājās un paslēpās tanīs. Līdz nu vezums gatavs, saimniece atminas: „Vai, kur tad mani pēļi vēl — tie arī jāņem līdz! Diezin, vai velnam maz pēļi ir, kur tad uzgulsimies?”

Labi, iekrāvuši pēļus, piecirtis zirgiem un nu braukuši, lai rīb. Bet par brīdim Plušķis izbāzis galvu no dūnu maisa: „Es arī te esmu!”

Saimnieks tūri pārbijies, Plušķi ieraudzīdams; bet patlaban bijuši piebraukuši pie lielas upes ar augstu stāvu tiltu. Zirgi nevarējuši pa stāvumu nemaz uzvilkt, bijis jāapstājas. Kā šie apstājas, tā Plušķis no vezuma zemē un nu pilnā kaklā: „Ko jūs maniem brāļiem darījāt, to jums atdarīšu: jūs nodevāt brāļus velnam, es nodošu jūs!”

To teikdams, tas izgrožojis zirgus, sasējis saimniekus un ietricis ūdenī.

Pēc tam aizbraucis zirgus uz saimnieka tukšām mājām un tad gājis pie ķēniņa raudzīt, kas ar princesi labs būs.

Bet princesei par to laiku gadījušies daudz augstu brūtgānu — gandrīz vairs netiktos Plušķim atdot. Tomēr tā atteikt nevar — kas solīts, tas solīts — tādēļ ķēniņš citādi izgudrojis. No trīsdesmit vienādi ģērbtiem sievišķiem lai uzminot, kuŗa ir princese — tad?

Labi, Plušķis pilnā mierā.

Nu vedis Plušķi vienā istabā, kur šis trīsdesmit rindā gaidījušas. Iegājuši — Plušķis vaicājis: „Vai ir brīvs no gala ņemt?”

„Kālab nē?” ķēniņš atbildējis, „ņem!”

Un kā nu ņēmis pirmo, tā bijusi istā.

Nu bijušas kāzas. Pēc kāzām Plušķis ar sievu gājis saimnieka mājā dzīvot un dzīvojis labi.

13. A. 1000. 1009. 1120. Skolnieks F. Ozoliņš, Krāslavā.

Vecos laikos reiz dzīvoja mācītājs, kas bija tik skops, ka pie viņa nevarēja dzīvot neviens strādnieks, ne kalps, tāpēc ka viņš nedeva uztura, bet spieda tos tikai pie smaga darba. Tāpēc arī pie viņa neviens strādnieks nedzīvoja ilgāki, kā divi vai trīs dienas.

Tai pašā laikā netālu no mācītāja dzīvoja trīs nabadzīgi brāļi, no kuŗiem divi bija gudri un viens muļķis. Aiz liela trūkuma brāļi nevarēja palikt mājā un visi bija spiesti iet pie mācītāja pelnīt maizi.

Vecākais brālis bija drošāks, tas atnāca pirmais pie mācītāja salīgt par kalpu. Lai gan mācītājs bija ļoti skops, bet tomēr viņš sasolīja jaunajam strādniekam lielu algu. Vecākais brālis nolīga pie mācītāja par trīs simti rubļu gadā, pie gatava uztura, bet nerunāja nekā par uztura labumu. Nākošajā dienā vecākais brālis piecēlies, kad saule vēl nebija lēkusi, lai viņu neizbrāķētu, un gaida, kamēr mācītājs viņam teiks, ko strādāt.

Piecēlās mācītājs un deva tūdaļ savam kalpam glāzi ūdens un pastāstīja tam, kas būs šodien jādara. Pēc mācītāja pavēles viņš izveda no kūts divus vēršus, iejūdza arklā, aizgāja uz tīrumu art un strādāja, kamēr sviedri saka līt. Brokašu laikā vecākais brālis nojūdza vēršus un aizgāja ēst, bet mācītājs tam pasniedza atkal tikai vienu glāzi ūdens un vairāk nekā. Tā nu viņš nostrādā līdz vakaram un arī nākošā dienā klājās tāpat.

Trešā dienā vecākais brālis aizbēga uz māju, bet brāļiem nekā nestāstīja. Tāpat notika arī ar otru gudro brāli.

Muļķis neticēja saviem gudrajiem brāļiem un arī aizgāja pie tā paša mācītāja par kalpu. Viņš noslēdza ar mācītāju līgumu par trīs simti rubļiem. Ja mācītājs viņu padzītu, tad viņš muļķītim maksātu gada algu 300 rubļu un vēl pieci simti rubļu turklāt par līguma laušanu. Bet ja muļķis gribētu bēgt, tad viņam mācītājs nocirstu galvu. Pirmajā dienā mācītājs darīja atkal tāpat, kā ar gudrajiem brāļiem. Muļķītis pirmās dienas arī nostrādāja līdz brokastīm, nokāva vienu vērši, piecepa labi daudz gaļas, paēda un aizgāja pusdienā padzerties. Mācītājs bija par to priecīgs un brīnījās, kāpēc viņa kalps esot tik labs un nemaz neprasot ēst, ar ūdeni vien tikai strādājot. Nākošās dienās muļķītis nemaz vairs nestrādāja. Mācītājs aizgāja apskatīt savu labo kalpu, ko viņš ir pastrādājis. Te nu viņš redz visu lauku zaļu, tik mazu daļiņu apartu, bet kalpu ierauga vērša gaļu ēdam.

Nu mācītājs izdomā viltu, kā no muļķa vaļā tikt. Nākošā dienā viņš paziņo zagļiem, lai nāk viņa klētī labību zagt, bet muļķītim pavēl sargāt klēts durvis. Mācītājs domāja, ka zagļi nu muļķīti nosītīs. Šis izcēla klēts durvis, ienesa savā istabā un gulēja. Piecēlies labi agri, mācītājs aizgāja apskatīt savu klēti un nosviest kaut kur nomaļus kalpa līķi; bet kas par brīnumu: ne kalpa, ne durvju, ne labības! Vēl vairāk saskaities, mācītājs ieskrien kalpa istabā un redz tur šo pie klēts durvju sēžam. Mācītājs uzbrēc tam: „Ko tu tur dari?”

„Sargāju durvis,” kalps mierīgi atbild.

Mācītājs redz, ka kalps tomēr turējies pie viņa vārdiem, nevar nekā darīt! Nākošā dienā mācītājs iedeva savam kalpam vissliktāko zirgu un pavēlēja braukt mežā pēc malkas, lai atvedot vienā vezumā veselu asi zaru. Šinī reizē mācītājs domāja, ka muļķīti saplēsīs lāci. Muļķītis iejūdza zirgu un aizbrauca mežā pēc malkas. Viņš piecērt veselu asi zaru, saliek tad vezumā un taisās braukt mājā. Bet tanī brīdī nāk viņam virsū vesels bars lāču un uzbrūk vispirms zirgam. To redzedams, kalps nosaka: „Plēsiet zirgu, tikai neplēsiet mani!”

Kad zirgs jau bija saplosīts, lielākais lācis pagriežas uz kalpu un saka: „Cilvēks, jūdz mani ilksīs un brauc ar mani mājā!”

Kalps tūliņ iejūdza lāci, aizbrauca mājā un ielaida to stallī, pie citiem mācītāja zirgiem. Nākošā rītā mācītājs apskatās kalpa atvesto zaru vezumu un aiziet arī uz stalli apraudzīt savus zirgus. Tikko staļļa durvis bija atvērtas, lācis izskrēja laukā un aizbēga. Stallī viņš redz, ka visi zirgi saplēsti. Pārņācis savā istabā, mācītājs liek savai sievai kaltēt maizi un taisīties uz bēgšanu. Bet visu to sarunu bija noklausījis arī kalps un nu slepeni ielīda tai maisā, kur bija ielikta sakaltētā maize. Tad mācītājs pajēma maisu ar visu kalpu uz pleciem un steidzās ar sievu projām, lai kalps viņus nepamanītu un nedzītos pakaļ. Tā steigdamies, viņš ļoti nogura, nespēja vairs tālāk iet

un norunāja ar sievu atpūsties. Bet nu abiem par lielām bailēm arī kalps izlīda no maisa. Mācītājs tomēr neizrādīja savu baiļu, likās tikai uz stāva upes krasta gulēt, nolika sievu sev blakus, bet kalpu aiz sievas uz pašas krastmalas. Tikko kalps iemīgs, ieģrūdīs to upē. Bet kad kalps redzēja, ka mācītājs ar sievu ir aizmiguši, viņš ielīda sievas un mācītāja starpā un apgulās. Mācītājs pamodies ieģrūda krastmalā gulētāju upē un nu modināja sievu, lai varētu iet atkal mājā. Redzēdams, ka sievas vietā gul kalps un ka upē viņš ieģrūdis sievu, viņš arī pats ielēca upē savai sievai pakaļ un noslīka.

Muļķītis nu priecīgi aizgāja mācītāja mājā, palika tur par saimnieku un dzīvoja laimīgi. Gudrie brāļi nu izrādījās par muļķiem un dzīvoja no muļķīša žēlastības.

P i e z ī m e. Epizodi par durvju sargāšanu uzrakstījis A. Saliētijs no Rīgas (P. Birkerts, L. tautas anekdotes I, 627, 1414). P. Š.

14. A. 1000. 1008. 1006. 1115. 1116. 1132. S k o l n i e k s D. M ā z i n s. 1892. g. B l o m u s k o l ā. V. M a l d o ņ a k r.

Vienam tēvam bija viens dēls, Ancītis vārdā, kam ne no kā nebija bailes. Tēvs kalpoja velnam un tam nu nemaz nepatika, ka šim ir tāds drošs dēls. Velns lika tēvam apvilkt baltas drēbes, nostāties mājā pie akas un lūkāt dēlu sabaidīt. Dēls iet uz aku pēc ūdens, redz tur baltu ēnu stāvam un nosit to. Nu Ancīšam bija jāpaliek tēva vietā pie velna par kalpu. Abi notaisīja tādu līgumu. Ja Ancītis velnu sakaitinās un tas to ņems ļaunā, tad viņš noplēsīs velnam ādu. Bet ja velns sakaitinās Ancīti un tas to ņems ļaunā, tad velns noplēsīs viņam ādu.

Velns nu sūta Ancīti pirti kurināt, bet Ancītis tikmēr kurina, kamēr nodedzina pirti. Velns saskaistas un prasa: „Kāpec tu tā darīji?”

Ancītis prasa pretī: „Vai tu to ņem par ļaunu?”

Velns negrib atzīties un saka, ka šim jāiet uz kāzām. Lai Ancītis uzskatot viņa bērņus un rītā lai nākot arī uz kāzu māju un metot šim ar acīm, kad jānākot mājā. Ancītis nu izgriezta velna bērņiem acis, aizgāja uz kāzām un svieda velnam ar bērņu acīm. Velns pārnāk mājā, saskaistas uz puisī un kliec: „Kāpēc tu tā darīji?”

Velns nedrīkst atzīties, ka ņem to par ļaunu, un nu sūta Ancīti gulēt. Puisis noprot, ka velns to lūkos nogalināt. Viņš ieliek sava gultā vienu bluķi, galvas galā nostāda kreima ķērnī, pārsedz visu ar baltu palagu un pats paliek pagultē. Ienāk velns, cērt ar cirvi pa gultas galvgali, ka kreims vien izšķīst, un nosaka pie sevis: „Es nu reiz tikšu no viņa vaļā.”

Bet Ancītis izlien no pagultes un saka: „Es vēl esmu dzīvs.”

Ancītis nu aiziet uz kūts augšu, ielien salmos, noslēpjas un gul. Velns to meklē, meklē, bet nevar atrast un pielaiž kūtij uguni, lai puisis tur sadegtu. Ancītis tomēr jau laikā izbēga, bet uz kūts augšas sadega velna sieva, kas arī bija tur uzkāpusi puisī meklēt.

Velns nu sašuv lielu ādas maisu un beļ tur naudu un citus dārgumus iekšā. Ancītis noprot, ka velns taisās bēgt, ielien, velnam nemanot, pašā maisa dibenā. Piepildījis savu maisu, velns to ņem uz pleciem un aizsteidzas ar visu prom no mājas. Nokusis viņš noliek maisu zemē, atsēstas mežā uz celma un saka: „Nu es esmu reiz no viņa vaļā!”

Ancis nu izlien no maisa un saka: “Es jau ar tepat esmu!”

Velns nu atstāja savu naudas maisu zemē un aizbēga projām, bet Ancis palika ar velna naudu par lielu bagātnieku.

P i e z ī m e. Stila trūkumu dēļ pasaka ir pārstrādāta. P. Š.

15. A. 1000. 1002. 1010. 1387. 1008. 1007. 1029. B a u m a n i s N ģ c ā, LP, VI, 411, 22.

Viens saimnieks sader puisī tā: kad dzeguze kūkos — gada gals; kas pie darba pīks — tam deguns nost. Labi. Un tūliņ pirmo dienu jāmīstot lini! Jā, jā — puisim tāds darbs viens kā otrs — sāk mīstīt. Bet, kur tu Dieviņ! — izmīstās to dienu, izmīstās nakti — ēdiens ne rādīties nerādās. Tādi joki nav; vēderam jau neatspītēsī — ņems puisis linus pārdot un noēdīsies uz labāko. Sāks nu mīstīt: pavisam citādāki vedas — dziedat vien tīkas. Dzied šis dzied — atlien rijā saimnieks: kas esot noticis, kad tā dziedot? Vai negribot ēst?

„Ne, paldies! Patlaban no linu tirgus nākdams saēdos; tavi lini maksāja labi — varēja arī ēst.”

„Ko? Un tad tu manus linus patērēji?”

„Jā! — Ko? Vai tu par to pīksti?”

„Ko tad pīkšu, ko tad pīkšu? Lieci mīsteklas pie malas — man jābrauc kāzās: notīri labāk zirgu, izsmērē ratus!”

„Jā, jā, saimnieks, tūliņ!” Un nu tīrīja, nu tīrīja braucamo zirgu ar nazi vien, tik skaidri notīrīja, ka ne spalvas galiņš nepalika uz ādas. Ratus atkal ar darvu smērēja, ka smērēja: nolej no augšas sākdams, pie apakšas beigdams.

Piebrauc durvju priekšā — saimnieks skatās, skatās: kas zirgam par maz, tas ratiem par daudz, bet abi spīd: rati no darvas, zirgs ar kailo ādu.

Vai būšot tā labi? Lai pateicot to — tā puisis. Bet saimnieks ne vārda vairāk: lai jūdžot nost; viņam jāeimot kājām kāzās kā piezobotam nabadziņam.

„Lai zobi, kur zobi; tā nieka dēļ tu taču nepīksi?” tā puisis vēl otrreiz.

„Ko tad pīkšu, ko tad pīkšu! Bet nu tu nāksi arī kāzās un tomēr apskatīsies šē mājā manu alus mucas tapu un manas klēts durvis.”

„Vai, saimnieks, es gan negribu pīkt; bet tie jau divi darbi uz reizi?”

„Tie nav divi darbi: kāzās iet nav nekāds darbs, mucu sargāt, tas, varbūt, darbs.”

„Jā, jā, saimnieks, tas ir darbs! Gan es padarīšu, gan es padarīšu; ej tikai nu kāzās, ej kāzās — es jau būšu pakaļ kā saukts.”

Un tiesa, kas tiesa — viņš padarīja. Ače, izrāva mucai tapu — iebāza kabatā; izcēla klētij durvis — uzcēla mugurā un tad aizgāja kāzās.

Noiet tur — saimnieks pretim: „Vai apsargāji?” „Kā tad! Kur tad nu vēl labāk apsargāt: tapa tepat kabatā, durvis tepat mugurā.”

„Vai dienīņ! vai dienīņ! Nu mans alus pa zemi iztecējis, nu mana klēts vaļā palikusī!” saimnieks tikai iesaucās vien un poš mājā; puisis pakaļ. Pārskrien: lai nu gādājot slapjo klēti sausu, iešot atpakaļ kāzās vēl.

„Jā, jā, saimnieks, tūliņ!” Un tā mans puisis itin godīgi paņem miltus, izkaisa pa grīdu — labs, pavisam balts un labs, sauss arī vēl. Aiziet kāzās saimniekam vēstīt, ka tas darbs padarīts — saimnieks atsaka:

„Kas padarīts, tas padarīts; bet nu tev jāgādā gaišums no šīs vietas līdz mājām, ka varu redzēt tumsā pāriet.”

„Jā, jā, saimnieks, tūliņ!”

Tā šis mudīgi, mudīgi mājā, siena kaudzei mugura un nu stiepj un nes no mājām līdz kāzu namam sienu vien, sienu vien. Nav labi beidzis — saimnieks pošas mājā,

bet puisis aizdedzina sienu*) un nu tāds gaišums, jāsaka, priekš desmit saimniekiem. Šis gan tur vaimanā: „Mans siens, mans siens!” bet puisis tūliņ: vai jau pīkstot?

„Ko tad nu pīkšu, ko tad pīkšu? Gani labāk rītu manus lopus; bet tā kā visas lielas govīs bizina, mājā nākdamas, visas teles smeļ, visas avis palēkā.”

„Jā, jā, saimnieks, tūliņ!”

Labi, atnāca rīts — izdzina ganos. Izdzen ganos — sāks šis gudrot: kā nu iesākt? Gudroja, gudroja — atrada padomu: lielās govīs pārdeva, astes prasīja atpakaļ un sasprauda purvā; telēm atkal atgriezta virslūpu, tās smējās, un avīm atlauza pakaļkāju — tās lēkāja — nu bij padarīts. Pārden mājā — saimnieks pretim: „Kur tās govīs?”

„Govīs, govīs! Govīs iebizināja purvā — astes vien laukā!”

Ak tu žēlīgais! Nu šis skries glābt, nu raus laukā; bet puisis saka: „Saimnieks, klausī mani! Vai tu rauji, vai nerauji — tās astes tavām govīm nopuvušas.”

Jā, un patiesi kā mazliet paraus, atron: ir gan nopuvušas.

Ko nu? saimnieks domā: Jāraisās no puīša vaļā. Un nākamā naktī liek vecmātei sētsvidū kūkot par dzeguzi: lai gada gals būtu. Bet puisis dzeguzi iesāka trenkāt — vēl nosita.

Nu saimnieks redzēja: te joki nav — jābēg. Bēga, bēga ar visu saimnieci; bet puisis pakaļ un abus ietrieca ezerā.

16. A. 1000. 1002. 1006. 1012. 1120. F. T. J a u n p i l ī, A. B ī l e n š t e i n a k r. LP, VI, 435. 38.

Vienam trīs dēli bijuši: divi gudri, trešais Plānprātiņš. Vecākais dēls salīdzis pie velna kalpot: velna ķēvi ēdināt, bet nevarējis paēdināt. Ik uzkāpis uz bēniņģa, piekratījis režģus ar sienu, ik ķēve viens, divi aprijusi. Velns izgriezis divi slejas vecākam brālīm no muguras un pārtrīcis mājā. — Viņi bijuši tā nolīguši: kuņģis pirmais dusmosies vai nevarēs darāmo darbu veikt, tam slejas no muguras ārā.

Nu gājis otrs dēls, tam tāpat klājies. Beidzot gājis Plānprātiņš. Bet tas nokalis 4 stīpas un ķīļus. Kā nu ķēve rijusi, tā šis uzdzinis jau vienu stīpu ķēvei uz vēderu un aizdzinis ķīli gažām, kā rijusi vēl, dzinis otru stīpu. Ķēve redzēdama — joki nav — nerijusi vairs.

Bet nu velns licis ar dārgiem zirgiem malkā braukt. Plānprātiņš aizbraucis, bet saticis ormani ar vājiem, vājiem zirgiem un izmainījis velna labos zirgus ar ormaņa vājajiem. To darījis, lai velnu sadusminātu. Bet velns nocieties un nu licis aizjūgt to zirgu, kas pirmais virsū paskatīšoties — viņam esot jābrauc krustībās. Labi, aizgājis uz stalli — kumeļš paskatījies pirmais virsū. Jūdzis to pašu un kad tad laidis vaļā — aizbraucis ar velnu gan pa mežu galiem, gan pa gaisu kā vējš. Nu licis vēršus ganīt; bet Plānprātiņš aizdzinis vēršus uz pilsētu un pārdevis. Tad velns gājis uz kāzām un noteicis Plānprātiņam, lai ievērojot labi: tiklīdz gailis pusnaktī pirmo reizi iedziedoties, tad lai pametot viņam ar acīm, ka laiks mājā steigties. Labi, Plānprātiņš izrāvis velna aitām un govīm acis un pusnaktī, tikko gailis iedziedājies, metis ar tām acīm velnam, lai steidzoties mājā, gailis jau dziedājis!

Nu velns nevarējis vairs apnesties ar Plānprātiņu, visus lopus apmaitājis.

Rītā licis savus bērņus mazgāt; bet šis, kuņģis nomazgājis — uzdūris mietā, lai neaizmūkot.

Beidzot velns paņēmis naudu, sievu un bēdzis uz ezeru; bet Plānprātiņš klusām uzsēdies velnam uz asti un aizbraucis uz ezeru līdz. Ezera malā velns gulējis ar sievu, bet Plānprātiņš ieģrūdis sievu ezerā u. t. t. — Beigums līdzīgs citiem variantiem.

*) Cits teicis, ka riju esot aizdedzinājis. L. P.

P i e z ī m e. R. Vulfs, Ūziņos uzrakstījis šā.

Velns licis papriekšu dēliem lopus ganīt un solījis siltu brokastu iznest; bet nenesis — iznesis ūdens krūzi, lai dzerot. Vecākie dēli dusmās atteikušies: „Kā varam dzert, kad neesam ēduši?” Velns tiem izgriezis sloksnes; bet muļķītis nokāvis vērsi, izvārījis un paēdis. Velns nesis ūdens krūzi — viņš dzēris un teicis, ka labi paēdis — nokāvis viņa aunu. Ķēvei solījis stīpu dzīt uz kuņģa. L. P.

17. 1000. Skoln. V. Vecvanags no 60. g. vec. Annas Pidriķes Saukas pag.

Viens puisis gājis darba meklēt. Nogājis pie velna saimnieka un lūdzis, lai dodot šim darbu. Labi. Nolīguši tā: kuŗš pirmais paliks dusmīgs, tam jāļaujas sev izdīrāt no muguras trīs sloksnes ādas. Pirmā dienā saimnieks sūtījis puisi art. Puisis pajēmis vērsi aizgājis uz lauku. Aris, aris — jau saulīte bijusi lielā gabalā, bet no brokastis ne vēsts. Nācis jau pusdienas laiks, bet vēl mājās nesaukuši. Puisim ļoti gribējies ēst. Viņš jēmis nokāvis vērsi, uzkūris uguni, cepis gaļu un ēdis. Vakarā atnācis saimnieks un prasījis, kur vērsis palicis. Puisis atbildējis: „Brokastis nenes, pusdienas nenes — apēdu vērsi. Bet vai tu dusmīgs neesi?” „Nē.” Nu, kad tā, gājuši abi mājā.

Otrā dienā puisim bijis jāved sviests uz pilsētu. Ceļš gājis pār lielu ezeru. Bijis uzsalis ledus, bet tas pats tā saplaisājis, ka pāri tikt nebijis ne ko domāt. Puisis jēmis sviestu un nu tik smērēt plaisās. Izsmērējis visu sviestu, bet plaisas vēl ne pusē aizsmērētas. Braucis tukšā mājās. „Vai tik ātri jau atpakaļ?” Saimnieks jautājis. „Es jau līdz galam nemaz netiku. Ledus pār ezeru bija saplaisājis. Gribēju aizsmērēt ar sviestu, bet pietrūka smērējamā,” puisis atteicis. „Dusmīgs neesi?” „Nē.”

Trešā diena saimnieks sūtījis puisi uz attālāku vietu pēc podiem. Puisis aizgājis. Bet kā tu, cilvēks, pārnesīsi veselu lērumu podu rokās? Jēmis izdauzījis visiem dibenus, samaucis uz kārts un gājis mājās ar kārti pār pleciem svilpodams. Nu saimnieks tiešām sadusmojies un iesaucies: „Kaut velns tevi parautu!”

„A, nu tu esi dusmīgs!” puisis tik iesaucies un izdīrājis saimniekam no muguras trīs sloksnes ādas.

18. A. 1000. 1007. 1685. 500. No J. A. Jansona krājuma.

Velns salīcis kādu kalpu ar tādu norunu, ka nevienam nav brīv dusmoties. Kuŗš pirmais paliks dusmīgs, tam slikti. — Velns licis kalpam brūvēt alu un pieteicis apiņus arī pielikt. Kalps uzvārījis ūdeni un iemetis tur velna suni Apeni. Velns pārskrej mājā un bēdājas. — „Ko tu nu esi padarījis!”

Kalps prasās: „Kungs, vai jūs esat dusmīgs?”

„Ne, ne.” — velns pretī — „es neesmu dusmīgs!”

Otrā dienā velns liek kalpam nokaut aitu un izvārīt pusdienu. Kalps prasa — kuŗu lai kaujot? — Lai kaujot to, kuŗa acīs skatās — velns atbild un pats aizsteidzas. Kalps nu aiziet stallī — visas aitas skatās viņam acīs, viņš apkauj visas. Velns sūkstās: „Ko tu man padarīji!”

Kalps prasa atkal: „Kungs, vai jūs esat dusmīgs?”

Ne, ne, šis neesot dusmīgs. Velns atbild.

Nu liek kalpam uzminēt savus gadus. Kalps aiziet uz mežu un kūko kā dzeguze. Atskrej velns, brīnās: „Tavu brīnumu, 9999 gadus esmu nodzīvojis, bet ziemā dzeguzi neesmu dzirdējis!”

Tā kalps paveicis visus darbus un velnam bijis jāmaksā solīta alga.

19. A. 1003. 1004. 1012i 1120. S t. Uļ a n o v s k a , V i ļ ā n o s . Zbior wiadomosci do antropol. krajowej. T. XVIII. Krakavā 1895., 269, 16.

Div bruoli bjeja: vīns gudris, ūtris duraks. Tys gudryis nūguoja iz valna par kolpu. Īdūd jam valns kucjeiti — cik tjei kucjeitja par dīnu apskrīs, cik [tikj jam apart zjamis. Kucjeitja skrīn — puspasauļa jel apskrīn — apskrejusja atskrīn iz sātu: a jis ar, ar da vokora jau, kai vajag dīnu struoduot, apars atīt iz j sātu. A jīm bjeja tai nūrunuots, ka naapars par dīnu, cik jau tjei kucja apskrīs, to valns izgrīzs jam nu mugorys div syksnys, a nu čūksta sprādzi, ar kū samjast syksnys tuos. Vaicoj valns iz kolpu: „Voi apars?”

Jis soka: „Apars!”

„A par kū kucjeitja atskrāja paprišku, kai tu atguoji nu tjeiruma? A, to tu nabjeji ar kucjeiti leidza, tu naapari, cik kucjeitja apskrāja.”

Pajem tys valns, izgrīž kolpam div syksnys nu mugorys, sprādzi nu čūksta i izdzan jū, lai sjev īt pa cjeļu. Atīt jīs iz sātu, nasoka nikuo, kas jam bjeja. A tys duracjenč soka tai: „Bruoleit, tšu es iz tini par kolpu.”

„Naej, duraks, byus slikti!”

„Na, bruoleit!” īškys.

Sazaladās i nūit iz tu valnu par kolpu. Īguojis sadar tai, ka jis naapars par dīnu, cik jam aizliks, to valns jam grīzs tuos syksnys; a ka apars, to jis valnam grīzs. Īdud jam valns kucjeiti i soka: „Ej niu i ar! Cik tjei kucjeitja apskrīs par dīnu, cik [tikj tevj apart vajag!”

Vot jis pajem kucjeiti, pīsīn pi zyrga i ar par dīnu. Vokorā juoj iz sātu, īguoj pogulmā i palaiž kucjeiti pa vaļai. Izīt valns i vaicoj: „Apars tu jou?”

„Apars!”

Pajem, izgrīž valnam nu muguryš syksnys divi, nu čūksta sprādzi. Nu, tagad kolpuoškys pi valna i valnam nava vaļis izdzjeit jū, cikom gods bjeigsīs. Iz reita dūd jis jam cyukys dzjeit gonūs i soka: „Cik kucjeita apskrīs, cik [tikj tu cyukys dzjan tuoli.”

Pajem jis kucjeiti, pīsīn pūrā, cyukom apgrīž astis, sasprauž dyuņā, a juos nūdzan i puordud mīstā. Pjēc tuo atlaiž kucjeiti vaļā i atīt ar jū iz sātu. Vaicoj valns: „Kur cyukys?”

„Staignā apsleika cyukys, astis vīn uorā!”

„Kam tu pūrā dzini?”

„Kur kucjeitja skrāja, tī es i dzynu!”

Nūskrīn valns, sirdīgs cīši, jau raus uorā nu staignoma cyukys. Kā raun, tik astis palīk rukā. Nu nava, kū jou dařēt. Nūit valns iz sātu i brauks ar sīvu gostūs. Nūbrauc jis i pamat sātā tū kolpu ar bārnim, kab jis bārnš apmozguotu. Vot jislpīvuorej jiudinā, jem tys vyss bārnš — kaidu divpadsmit bārnū bjeja tam valnam — apšmucynoj korstā jiudinī, apvylk jūs ar boltom dřābim, sasādynoj vyss iz sūla aileņā. Atbrauc muotja ar tāvu nu cīma, atbraukusja sauc muotja bārnū, kab ītu iz jū, ka dūs jīm pjeiragu. A duraks, aizleids aiz tūs bārnū, kai muotja dūd jīm pjeiragu, tai jis jem ar bārna rūku, kai dūmoj, ka bārnš jem. Grib jei pati mozuokū bārnū paauklēt, pajem i vjeřas, ka jis jau nadzeivs. Pajem ūtru, i tys nadzjeivs — i vysī barni nadzjeivi. Soka jei: „Kū tu padařēji?”

A jis atsoka: „A es jus izmozguoju.”

Vot valns pajem, pīlīk maizis kuļā i īs jī ar sīvu pa cjeļu nu tuos sātys, ka navar jau tī dzeivuot i kolpa navar atstatjāt. A kolpu pamjass jau tamā sātā, lai jis tī dzeivoj pats. A kolps īlīn kluseņom kuļā, valns pajem i nas jū iz placu. Daīt jī pi azara, jau vokors, atsasāt jau jī āst, atraisa kuli, a kolps izlīn nu kuļis. Valns soka: „I tu tja?”

Jis atsoka: „Tja!”

Nu, paād jī i atsagulstas azara molā: kolps par gobolu atsagulstas, a valns ar sīvu vīnu vītu gul. Kolps zyna, ka valns grib jū nūsleicynuot, jis pajem sīvu valna, nūnas tī, kur jis gulēja, a pats atsagulst pi valna. Triucjās valns kuojuos, jam i īsvīž azarī. Jis dūmuoja, ka tys kolps ira, a jis sovu sīvu īsvīdja. Par šalti soka jis tai: „Voi dzierdjēji, sīvjen, kai pleikšāja, ka esi jū svīžu azarī?”

A kolps gulādams atsoka: „Dzierdjēju i es, ka pleikšāja.”

Soka valns: „Voi ta tu dzjeivs?”

„Dzjeivs! Djēļ kam nabyuškys dzjeivs?”

Vot vjeras valns, ka jis sovu sīvu nūsleicynuoja. Nūskrāja i pats nūsleika azarī. Par vīnu duraku navarēja i valns pacīst. A duraks ar vysu montu valna aizguoja ir sātu.

20. A. 1000. 1003. 1007. 1132. V. Z a c h a r s k a n o 80 g. v e c a J u š c e n k o v a, Sakstīgala pag. Gavrilišku ciemā. Latv. kult. kr.

Vīnā mīstiņā dzeivuoja vīns pops ar sovu sīvu un jīm beja vīna meitiņa. Popam beja daudz zemes un jis jū apstruoduot vīns pats navarēja, vysod jēmja struodnīku.

Vīnu reizi pajem pops struodnīku nu vīna cīma un sarunoj ar jū tai: ja kurs naklausīs un sovus vuordus naizpildīs, tam nūplēst nu mugoras treis uodas syksnas. Labi, pops ar struodnīku lyka mīru uz ituos runas un struodnīks palyka struoduot pi popa. Struodnīka vuords beja Juoņis. Utrā dīnā pops runoj: „Nu, Juoņis, ej uz teirumu un apar tī gobolu zemes.”

„Labi!” pasacīja Juonis un nūbraucja struoduot. Juonis struodoj, apbraucja ar orklu tū zemi apleik un puorbraucja reizi caur un meta molā. Atīt uz sātu un runoj, ka jau gotova. Pops nūsabreinuojas, ka jis tai dreizi beidzja. Nūguoja pops pasavārtu. Atīt pops uz teirumu — verās: apleik apbraukuots un cauri, vairuok nav nekuo. Vajag art ūtru reizi, bet pops navar pasacīt uz Juoņa ni vuorda, cytaidi nu juo uodas nūplēs treis syksnas. Kū darīt?

Tai dzeivoj Juoņis. Kū pops pasioka jam, jis nikod napasoka, ka naišu un nāstruoduošu, īt un struodoj, bet nikod labi nadora, vys sataisa tai, ka vajag puorstruoduot pašam.

Vīnu reizi aizsalyudza pops pi sevis vīsus. Pops soka Juoņam: „Nūej, Juonīt, un nūkaun vīnu vušķu.”

„Labi!” pasacīja Juonis un vaicoj popam, kuru kaut. Pops jam soka: „Kura uz tevis pasavērs, tū kaun!”

Juonis pajēmja nazi un nūguoja uz klāvu. Īt jis klāvā, bet vuškas vysas veras uz juo. Juonis pajēmja vysas pa vīnai, nūkova un salyka vīnā gubā. Vīnai vuškai nūplēsja uodu un atnezja uz sātu. Nūīt pops uz klāvu pasavārtu. Veras: vysas vuškas nūkautas. Dūmoj pops, kū dareit ar taidu struodnīku, bet navar jam pasacīt vuorda. Pasaucja pops Juoņi un soka jam: „Kam tu nūkovi vysas vuškas? Es tev pasacīju, ka vīnu, bet tu pajēmi vysas nūgrīzi.”

Juonis atbildēja popam: „Tai jyus man pasacījāt nūkaut tū, kuŗa uz mani pasavērs: Es kad īguoju klāvā, redzu, ka vys uz mani veras. Esi juos vysas nūgrīžu.”

Nikuo otkon pops napasacīja. Ūtrā dīnā jau atbraucja vīsi. Pops soka Juoņim: „Nūej ar spanņi šklepī un pīlaid tur nu bucas vīsim ols.”

„Labi!” pasajēmja Juonis, pajēmja spanni un nūguoja uz šklepu. Šklepā Juonis pats labi ols dzēŗa un vysu olu nu bucas izlaidja uorā. Pajēmja necvu sāduos pats necvā un braukoj pa olu kai pa upi. Popsi gaida, kad atness Juonis vīsim ols, bet navar sagaidīt. Suoka pops klīgt: „Dreižuok, Juonis, nes olu!”

Juonis klīdz jam atpakaļ: „Tyuleņ atbraukšu.”

Dūmoj pops: „Īšu pasavārtu, kū jis tī dora.”

Atīt pops uz šklepi, veras, ka Juonis izlaidis bucu ols, braukoj ar necvu pa olu kai pa upi. Otkon pops nikuo napasacīja Juonim, bet pats sevī dūmoj: „Pajemšu sīvu un bārnu, pamesšu vysu un bēgšu nu sātas, kur acis veras, lai itys struodnīks kū grib tī dora.”

Tai pops arī izdarīja. Ūtrā dīnā salasīja sovas lobuokuos lītas, sīvu, bārnu un nūbraucja, kur acis veras. Juonis īraudzeja, ka pops nūbraucja prūjom un nūskreja jū panuokt. Panuocja Juonis popu un nūpleisja nu juo mugoras treis syksnas. Tai pops palyka dzeivuot ar nūpleistu mugoru, bet Juonis nūguoja tuoļuok meklēt sev dorba.

21. A. 1000. 1012. 650. 1007. 1009. 1122. N. Rancāns, Eglūnā.

Dzeivuoja dāds ar buobu. Jīm beja treis dāli, bet zemes pī jūs beja moz, tai ka dālim vajadzēja īt dīnet. Reizi sarunoj vacuokū dzeivūt pī popa — kurs beja ļūti skūps — par kolpu un nūronoj, jo atdzeivuos godu, tad nu popa treis symti naudas; bet ka neaatzdzeivuos un dusmuosīs, tad kolpam treis slūksnes par mugoru.

Popa sīva īser ceplī pyuru rudzu un reitā līk samalt. Kolps pīsaceļ ap pušnakti moltu — maļ, maļ vysu reitu, bet navar samalt: dziernavas zamai aplaistas, un tuodēļ nasamaļ. Saimneica pīcap bliņu un sauc kolpu uz brūkastem; bet te vīns saimneicas bārns lyudz jū padzierdeit, ūtrs pabaruoit, tai ka kolpam nav kod i paēst. Tam laikam atīt pops un vaicoj nu kolpa: „Voi tu dusmeigs uz mani?”

„Kai es lai nasadusmuoju, ka pī tevis i paēst nav laika.”

Tad pops pa nūrunai pajem izdarinoj treis slūksnes kolpam par mugoru un palaiž uz sātu.

Īt tagad vyduskais dāls uz popu par kolpu, bet taipat naatzdzeivoj goda un atīt uz sātu ar saplāstu mugoru.

Sadūmoj īt jaunuokais, lai gon juo jau nagrib laist, dūmuodami, ka taipat atīs ar saplāstu mugoru; bet jaunuokais nasaklausa un nūīt uz popu par kolpu, sasarunoj taipat ar popu kai juo bruoļi. Jam arī saimineica līk pa reitam samalt pyuru rudzu. Jis ceļas gaismā un nuīt moltu, paceļ dziernavas, palaiž puzdzeivus rudzus caur dziernavom, tad nūīt uz brūkastes. Te suoc laistīs popa bārni, tad jis pajem un buož jūs ar golvom kubulā. Īrauga saimneica un puzdzeivus izvalk nu kubula; bet pops nikuo nasoka, tik dūmoj: „Tyka gan kolps; kai tik byus nu juo atsakrateit?”

Padzeit pa sarunai navar, koleidz kolps pats īs voi dusmuosīs, cytaiž juomoksoj vysa nauda.

Vīnu nakti nūsyuta pops auzu sorguotu uz teiruma, kuras ēde luocs, dūmuodams, ka luocs apēs juo kolpu; bet kolps na muļķis — jis naguļ a sorgoj. Atīt luocs, tad kolps mat luočam cylpu koklā un atvad uz sātu. Atvedis vaicoj: „Saiminīk, kur laist luoci?”

Saiminīks dūmoj, ka kolps teišām runoj par luoci, un soka uz kolpa: „Laid pi zyrgu klāvā!”

Reitā verās pops, ka luocs vysus zyrgus saplēse. Kū dareit? Pats vaineigs, kam pasacēja laist pi zyrgu.

Par kaidu laiku paaicynoj popu uz kuozom. Pasoka pops kolpam nūkaut vušku. Kolps vaicoj: “Kuru vušku kaut?” Pops atbild: „Kura pasāvers uz tevi, tū kaun!”

Kolps nūīt uz klāvu un apkaun vysas vuškas, atguojis stuosta saiminīkam, ka apkava vysas vuškas, tuodēļ ka vysas uz juo vērās. Otkon saiminīks palīk vaineigs.

Pops ar sovu saimineicu sasataisa braukt uz kuozom, un kolpam pīsoka sorguot klēts durovu. Kolps izceļ durovas un ar vysom durovom pakaļ pēc saiminīka arī uz kuozom. Veras pops, ka juo kolps arī kuozuos doncoj, sasadusmoj un soka uz kolpa: „Kur tu te tiki? Tev beja saceits sorguot klēts durovu!”

Kolps smīdamīs atbild: „Saiminīk, nasabeistīs! Durovas byus dzeivas, es juos atnešu leidza uz kuozom.” Pops redz, ka nadabuosi gola ar taidu kolpu, pamat jū kuozuos un, cik spēj, ar sīvu nūskrin uz sātu; bet uz laimes vēl zagļi nabeja tykuši klētī.

Pops ar sīvu, atbraucis uz sātu, suoc dūmuot, kai tikt vaļē nu kolpa. Tad pīcap bļīnu, pajem pīna, ka tyktu kaidai dīnai, un sagaidējuši kolpu nu kuozu, saād vysī un aizbrauc uz mežu molkas cierstu, a popa sīva sēņu laseitu. Daīt vokors un jī palīk mežā gulēt. Par tū mežu tecēja upe. Pops, gribādams kolpu nūsleicynuot, lyka jam gultīs dzar molu pi upes un pats atsagula pī juo kluot. Tīpat atsagula arī popa sīva. Bet kolps saprota gon popa nūdūmu, un kai tik pops pīmyga, kolps tyuleņ cēlēš, aizguoja un atsagula tuoļuok. Par kaidu laiku pops, tryucīs nu mīga, kolpa vītā gyun sovu sīvu un īgryuž upe. Kolps pasamūst un suoc klīgt: „Saiminīk, kū tu padarēji? Sovu sīvu īgryudī upe!”

Pops redz, ka kolps jū pavysam izbeigs, tad kai nadreižuok, atdūd jam treis symti un palaiž prūjom, lai gon vēl kolps nabeja nūdzeivuojis i pusgoda. Tad aizguoja kolps svilpuodams uz sātu ar trejim symtim, bet na tai, kai bruoļi ar saplyukotom mugurom.

22. A. 1000. 1007. 1002. 1012. 1132. V. Zacharska no T. Aleksejeva, Sakstagala pag. Latvju kult. kr.

Vīnā mīstenī senējūs laikūs dzeivuoja vīns krīvu pops ar sovu sīvu un vīnu meitu. Vīnu reizi jam aizavaidzēja kolps, struodnīks, un jis atroda sev struodnīku, vuords kuram beja Juons. Kad pops jāmja sev Juoni par struodnīku, jī sazarunuoja: kas nu jūs kū nebejs atsaceis struduot vai izdarēt, tam treis syksnys nu mugorys vaidzeis izplēst. „Labi!” pascēja Juonis.

Pops pajāmja Juoni par struodnīku. Tai struodnīks dzeivoj pi popa, vysu, kū pops pasoka, jis dora. Vīnu reizi pops nūsyuta Juoni art teirumu. Juonis nūbraucja, apbrauc apleik teiruma, atbrauc uz sātu un runoj popam: jau gotovs dorbs. Pops nūit pazavārtūs — verās, ka nikuo Juonisi napadarīja, bet nikuo navar pretim pasceit, beistās, kab jam struodnīks nu mugorys naizplāstu treis syksnys. Uz ūtrys reizis pi popa atbraucja gosti. Pops pasaucja struodnīku Juoni un pascēja, kab jis nūkautu vīnu vušku.

„Labi!” pascēja Juonis, „bet kaidu vušku nūkaut?”

„A kaida uz tevis pazavērsīs, tū nūkauni!”

Nūguoja Juons uz klāvu, verās, ka vysī vuškys uz juo verās. Jis pajāmja vysus, nūkova, salyka vīnā gubā, atguoja uz sātu un runoj popam: „Kū darīt yēl? Vuškas jau nūkovu.”

Pops nūguoja pazavārtūs, verās: vysī vuškys nūkauti. Jis vaicoj: „Kāpēc tu vysus nūkovi?”

Juons jam atbild: „Tu man pascēji: kura uz manis pazavērsīs; bet es kai īguoju klāvā, vērus, ka vysī uz manis verās. Es pajāmu vysus nūkovu.”

Kū darēt popam? Jis pascēja, lai Juons atnas nu klētīs, kur stuovēja buca ar olu, spanni ola. Juons nūguoja uz klēti, attaisēja bucu un vysu olu izlaidja uz greidys a pats sādās uz bucys un braukoj pa tū olu, kai uz upis yudiņa. Pops gaidēja — gaidēja un

pats nūguoja — verās: Juons izlaidis olu nu bucys pa klēti un braukoj. Pops otkon nikuo napascēja, bet gosti palyka bez ola.

Sadūmuoja pops sovā pruoṭā nadūt Juoṇam ēst, lai jis kur nabejs nu juo nūskrīn. Kai sadūmuoja, tai padora: nadūd pops Juoṇam ēst, a runoj: „Ej verīs pi munys meitys, kab jei tuoļi nu sātys nanūjītu.”

Juonis nūguoja vārtūs meitys un sadūmuoja, ka jam ēst nadūd, jis pajāmja tū meitiņi, pakuora uz kūka, a pats atguoja uz ustobu. Pops vaicoj: „Kur meita?”

Juonis atbilda: „Meita karinej un zvaigznis skaita.”

Pops izguoja uorā un vērās, ka juo meita pakuorta. Jis nikuo vairuok napascēja Juoṇam, a satvēra sovu sīvu un dreizuok skrīt pa ceļu; bet Juons pēc juo pakaļ, dadzyna un izplājsja nu popa mugorys treis syksnys. Tai pops palyka dzeivuot ar izplāstu mugoru, a Juons nūguoja tuoļuok meklēt sev dorbu.

23. A. 1000. 1049. 1052. 1007. 1115. 1060. 1063. 1084. 1130. A. Gari-Juone no S. Keibinīka Kokorevas pag.

Seņuok dzeivuoja vīns vacs, vacs labi puorticis boguots saiminīks, jam nabejis nivīna bārna. Aizīt jis reizi uz mežu pastaiguotu, sateik te vīnu vecīti, suoc runuot. Tys vecīts idūd jam kastīti un pasoka lai nas uz sātu un nazaver kastītē iškā. Panas gabaliņu — večam gribīs pasavērt kastītē, attaisa jis vaļā, suoc biert zalta nauda nu kastītes uorā. Cik jis losa, ber iškā — nauda vairuok vīn bierst uorā. Nikuo jis navar padarīt, a zalta naudas jam ļūti žāl. Tod jis soka: „Kam kod pats valns paleidzējis salikt.”

Kai tikai jis tai pasacīja, valns tyuliņ kluot un soka: „Es tev paleidzīšu naudu salikt kastītē, tikai tu man atvēlēj tū, kas tev mujuos ir jauns.”

Vecs padūmuoja, padūmuoja — sātā jam nikuo jauna nava i pasoka: „Atvēlēju tev tū, kas man sātā ir jauns.”

Valns paleidz naudu sabērt kastītē, vecs pajēms kastīti, atīt uz sātu. Sātā juo sīvai pīdzims dāls, nyu jis nazyna nu bādas, kū i darīt, ka sovu dālu ir atvēlējis valnam, bet paleidzēt tam nikuo navarēja.

Dāls auga styprs un dūšīgs, paguoja divdesmit godi, atguoja valns pēc dāla, kai jam beja nūrunuots, un izvedja uz sevīm par kolpu. Valns aizlyka jam vysaidus gryutus dorbus struoduot, jis gon beja cīši styprs, bet na tik styprs, cik valns. Valns pastellej puisi uz mežu pēc molkas, tys pajem ciervi, atīt uz mežu un cārt vysus kūkus pēc kuortas. Valns gaida, gaida molkas, bet nasagaida — atskrīn uz mežu pats un soka: „Ku tu te cik ilgi dori, ka molkas nanes?”

„Gribu nūcierst vysu mežu.”

Valns sadusmoj, pagyun ciervi, kai cārt reizi, tai kūks zemē.

„Tu nes tīvuokū golu, a es nessu plotuokū ar lopom,” soka puiss.

Valns ķer aiz razgaļa un šņuokdams vīn stīp kūku, a jis atsēdīs zorūs, sēd svilpuodams vīņ. Valns atvilcis kūku uz sātu, vaicoj: „Voi tu pīkusi?”

„Kū tī pīkusi, taidu vīglu nasūt!”

Valns tik nūsabreinoj par sova kolpa spēku. „Aizej uz klāvu, nūkaun vīnu vērsi,” soka valns.

Kolpam juoklausa, jis aizīt uz klāvu, suoc vēršīm graizīt astes nūst, vērsi bļauņ kai troki. Valns gaida, gaida — kolpa nava; aizskrīn pats uz klāvi, sasdusmuojīs ķer vērsi aiz astes. Kai valk pi sīnas, tys par reizi gotovs; pajem vēršam aiz muguras, kai ciērš pi sīnas, gaļa izzaveļ nu uodas. Valns pajem gaļi, atnas, a kolpam idūd nest uodu. Sakur guni, pastota lelu kotlu uz guns un syuta kolpu uz oku pēc yudiņa, atnest pylnu

vērša uodu yudiņa. Puišam uodas vīn gona kū nest, kū tod jis yudini atness vērša uodā? Jis atīt uz oku ar vērša uodu, staigoj ap oku un dauza ar vēziņu: velns gaida, gaida — navar sagaidīt kolpa ar yudini, a kotls jau sprākst vīn uz guns. Atskrīn pats un soka: „Kam tu yudiņa nanes?”

„Kū es tī ar vērša uodu nesšu? Es izbesšu vysu oku un aiznessu.” Valns īlāc okā, pīsmel̄ pylnu vērša uodu yudiņa, atnas, pīlej kotlā, īlīk gaļu un vuorej. Izvuorej vērši. Cik jau tur apēdja kolps, bet valns apād pus vērša, līkas un guļ. Kai tikai kolps atsagulst sovā gultā, valns atsamūst un runoj ar sīvu kolpu nūsist. Jis nūzaklausa un gaida, kas nūtikis tuoļuok. Valns izkuop uz ustobas, izvūrb grīstus caurumu pret kolpa gultu un aizīt. Par tū laiku, cykam valns meklej dzelža vāzas, ar kū kolpu nūsist, kolps pajem dzelža lelū pīstu, īveļ gultā, apszadz, a pats atsagulst ūtrā koktā. Jis dzierd, ka valns tusdams vīn valk dzelža vāzu un gryuž pa caurumu uz gultas. Kai kreit lelais dzelža gobols, tai pīstu sasyt lompom.

„Nyu gon kolps byus beigts,” nūdūmoj valns. Kolps dreizi atsagulst gultā pi dzelža gobolim un guļ. Reita valns placus vīn saruovja, īraudzējis kolpu dzeivu, un vaicoj: „Kū tu šūnakt sapņā redzēji?”

„Es šūnakt redzēju sapņā, ka man nazkas syta ar knipi par dagunu.” Valns palīk brīsmīgi nikns, ka pūsis cik styprs, un suok jam likt vysaidus jautuojumus.

„Voi tu vari nu akmiņa izspīst zupu?” vaicoj valns.

„Zynoms varu, kas tī kū naizspīst zupu nu akmiņa?” atsoka puiss; jis īt duorzā, pajem ruocini, samidz, ka zupa vīn tak, bet valns nu akmiņa nikuo navar izspīst.

„Īsim svīstīs,” soka valns, pajēmis gryutu dzelža bazmynu.

„Labi, svīssimes,” atsoka kolps.

Valns paņem gryutu bazmynu, kai svīž gaisā, tys tikai par divi stundem nūkreit zemē. Puiss tikkū pacelt var, kū jam vēl izsvīst gaisā bazmynu? Jis pajēms šyupoj bazmynu.

„Kam tod tu nasvīd bazmyna,” soka valns.

„Gaidu, cykam atīs tyucs, tod es aizsvīssu bazmynu aiz tyucim, tai ka tu treis godi nasagaidīsi bazmynu atpakaļ,” atsoka puiss.

„Lobuok nasvīd! Kū tad es, bez bazmyna palicis, darīšu?” aizzaklīdz valns. „Lobuok svelpsimēs.”

Valns ka aizsvelp, kūkim lopas bierst.

„Es arī svelpšu, tikai pyrmuok tev vajag aizsīt acis un auss, jo muns svēļpīns byus puoruok styprs,” atsoka kolps.

Valns ar mīru, kolps aizsīn jam acis un auss un ka svelp ar akmini pīrē, valns aizzablaun vīņ: „Nasvelp tik stypri!”

Valnu puorjem bailes, ka kolps tik styprs, jis sasauc valnu sapulci un vysim pastuosta par styprū kolpu un lyudz padūmu: „Kū nyu darīt, jis var mums daudzi kaitīt.”

Valni, labi padūmuojuši, nūsprīdja, atdūt vysu naudu tam kolpam, tikai lai jis valnus atstuoju mīrā. Tys valns, pī kuŗa kolpuoja cylvāks, beja vysu valnu vacuokais, jis soka kolpam: „Cik tu naudas gribi par sovu kolpuošonu?”

„Es daudzi nagribu, pīber man tū solmu ūti pylnu un byus dīzgon,” atsoka kolps. Aizīt pi vīna kolna, izbad dūbi, labi dziļu, uz tuos tur sovu caurojū solmu ūti, lai valns ber naudu īškā. Valns ber, ber — vys ūte nav pylna.

„Nū, pītiks jau man naudas,” soka kolps. Puiss pēc desmit nūkolpuotim godim aizīt uz tāva sātu un pastuosta, ka jam ir lela naudas dūbe, kū ar tū darēsīm, sasaruoj ar tāvu un nūsprīž izcelt skaistu pili. Kai tū pili sauc, pīmiersu, bet skaistuo pils ī tagad ir pi Zyluo kolna. Pīlskungs vysus aicynuojis pi sevis gluobtīs, apkuortēji

īdzeivuotuoji izzynuojuši par pils saiminīka spēku un gudrību, ar kaidu tei piļs calta, cīši jū īcīnējuši un slavējuši.

24. A. 1000. 852. No A. Bīlenšteina manuskriptiem.

Viens kungs ar vienu saimnieku saderējuši: tas kungs nolīcis 200 rubļu, tas saimnieks divi melli zirgi, kuņš varēs vairāk nieku teikt un otru norunāt, tas tad dabūs naudu un zirgus. Kungs teicis papriekšu lielu gaŗu reizu, bet saimnieks nemaz neskaities. Tā atkal sācis saimnieks teikt, ka viņa tēvam bijusi dārzā kāpostu galviņa, liela — liela, un viņš pa to kāpostu galviņu uzkāpis debesīs, tur bijis trīs dienas tirgus. Viņa tēvam bijis liels buks kūtī un kamēr tur tirgojies, tamēr buks noēdis kāpostu galviņu un nu nevarējis vairs zemē tikt. Tad viņš nopircis no kupuša piena pelūm par māŗku — kad būtu pircis par trīs vērđiņi, tad jau arī būtu bijis diezgan — viņis no tām valgu un laidies zemē. Nu nebijis vairs ne debesīs ne virs zemes, no virsus griezis valgu nost, pie apakšas atkal metinājis klāt. Kad nevarējis vairs zemē tikt, tad kritis un iekritis akmeņu čupā. Kamēr pārskrējis mājās cirim pakaļ izcirst kājas no akmeņiem, tikmēr atskrējis suns un apēdis kājas. Viņš nu sviedis sunim cīri pakaļ, pāršķēlis viņam kuņģi un no kuņģa izkritusi viena grāmata. Tā nu kungs prasījis: „Vai tu lasīji arī tai grāmatā, kas tur bija iekšā?”

Saimnieks atbildējis: „Lasīju gan, tur bija tā, ka jūsu tēvs manam tēvam cūkas ganīja.”

Kungs nu iecirtis saimniekam pliuks par ausi un sacījis: „Tu rakali, tā mans tēvs tavam tēvam cūkas ganīs!”

Tā nu saimnieks vinnējis un paņēmis tos 200 rubļus un zirgus, tādēļ ka kungs papriekšu saskaities.

2. Mešana ar acīm.

1. A. 1006. P. Ozoliņš, Gulbenē, LP. k. r. LP, VV, 424, 29.

Viens tēva dēls salīcis pie kunga kalpot: ja varēšot izkalpot — dabūšot 300 rubļus, ja ne — nogriezīšot degunu. Labi.

Pirmo dienu kungs licis resnu, resnu ozolu cirst: pa trīs mēneši vajagot nocirst viņu. Dēls gājis cirst un ceļa par laimi saticis cirvi, vāli, ķīli. Tie piedāvājušies šim talkā. Ak tavu cirtēju: skaidas gājušas pa gaisu kā mušas un lēkušas muižas pagalmā. Tā tur cirtis, skaldījis un plēsis lielo ozolu trīs dienas, trīs naktis; trešā dienā bijis gatavs. Kungs brīnojies; bet dēlam neteicis nekā: ne, ka tas ir labi, ne, ka tas ir nelabi.

Bet otrā rītā iedevis dēlam baltu ķēvi, lai vedot ozolu mājā! Labi. Bet ķēve nevilкуси ne lūdzama. — Viņa bijusi velnamāte. — Kā nu nevelk, tā šis nogriezis kociņu un mērojis ķēves sānus, cik pastalu sleju tur iznākšot. Ķēve sabijusies un pārvilkusi ozolu.

Nu kungs gājis kāzās un teicis, lai dēls arī atnākot kāzās viņam ar acīm pamest. Dēls nokavis visus kunga lopus, visus kunga bērņus un salasījis lielu, lielu maisu pilnu ar acīm. Aizgājis kāzās un bārstījis pa sauļām vien bērņū un lopu acis. Kungs nu palicis dusmīgs un tā ratos iekšā un uz mājām prom; bet dēls slepus, jau iepriekš,

palīdis apakš ratu sēžamā un, tiklīdz nu iebraukuši mežā, tā dēls: trūcies augšā, izgāzis kungu no ratiem un mežā iekšā. Kungs dzinies pakaļ dēlam; bet dēls upmalā apģērbis ar savām drēbēm celmu. Atskrējis kungs, tas pārzīmējis apģērbto celmu par dēlu un dusmās grūdis upē. Kamēr gar celmu mocījies, dēls no muguras piekrējis klāt, iegrūdis pašu kungu upē, noslīcinājis to un tad palicis kunga muižā pats par valdnieku.

2. A. 1006. 1175. 1146. 1157. B. 1151. 1147. Lielupis, Vec-Piebalgā, Brīvz. kr. LP, VI, 380, 6.

Vecais Krišus bija aizņēmis no velna trīs sieki zelta naudas, bet nespēja nekad atdot. Beidzot Krišus nomira un nu velns, kā rūgta nāve, stāja Jurim, Krišus dēlam, virsū, lai nolīdzinot tēva parādus. Neko darīt — kur Juris ņems — jāiet velnam atkalpot. Noiet — velns tūliņ pirmā dienā iedos tādu baltu zirgēli, lai vedot malku.

Aizbrauc mežā, piekrauj vezumu, baltiņš nevelk ne traks.

„Nu tu nositams!” viņš dusmojies un iegājis tuvējā mājā pēc pastalu taisāmā galdiņa un muldas kasāmā dūča. Ar šiem elpeņiem atsteidzies pie baltiņa un mērojis un mērojis. Baltiņš, zināms, nebijis vis vakarējais: tūliņ nopratis, labi nebūs, un sācis vilkt.

Nu velns devis citu darbu, lai apkopjoties pa māju, ko jau nu redzot, un tad lai steidzoties viņam pakaļ viesībās, viņš iešot tūliņ. Bet ja atnākot viesībās, lai tad pametot viņam ar acīm vien, gan viņš tad nopratišot, vai ir apkopts viss jeb ne.

Labi, velns aiziet un Juris nu ņemas ar darbiem. Vispirms viņš nocirta visiem velna lopiem galvas, astes, kājas — velna bērniem arī tāpat, tad izņēma velna bērniem acis un aizgāja viesoties. Noiet tur — velns skatās: kur Juris? Bet Juris paķēra velna bērnu acis un iemeta velnam klēpī. Velns traks, tūliņ mājās prom un grib Juri vai piestā sagrūst; bet Juris brīnās: „Par ko tad, vai pats neteici, lai ar acīm metu?”

Velns nodomā: „Varbūt, ka esmu pārteicies arī?” un tā nu paliek.

Bet otrā dienā velnam spītība galvā: ja Juris nevarēšot viņam triju dienu laikā nepadarāmu darbu iedot, lai tad sargājoties!

Labi. Te otrā dienā Juris atnes velnam vienu matu, kas pavisam sadžerkstelējies, un liek, lai atskrudzinot to taisnu. Velns domā, tas nekas; bet izmocījās traks palikdams: nevarēja un nevarēja atskrudzināt.

Tas nu tas. Bet nu velns saka: „Iesim gar ezermalu pastaigāties!”

„Labi, iesim!”

Aiziet šīpus kalna, ierauga dzirnavu pusi. Velns saka: „Tas mana tēva gredzens — laime, ka atradu!” un uzmauca pirkstā. Iet atkal — ierauga kalna galā ecēšas. Velns saka: „Tas mana tēva suseklis — laime, ka atradu!” un iekāra ecēšas pakausī. Iet atkal — ierauga ezermalā divas laivas. Velns saka: „Tās mana tēva tupeles — laime, ka atradu!”

Velns ielika katrā laivā vienu kāju un sāka pa ezeru vizināties; bet Juris sēdēja laivas galā — pakaļgalā. Te patlaban sāka pērkons dūkt. Velns saka: „Kremtels, kremtels?”

„Ne tā!” Juris atsaka, „tur manam tēvam sūdu talks un, iedzērušies nāves ūdeņa, brauc, ka vai velve ielūzt.”

Te pa brītiņam velns atkal: „Kremtels, kremtels?”

„Ne tā! Tur manam tēvam sūdu talks un, iedzērušies nāves ūdeņa, brauc, ka vai velve ielūzt.”

Ne cik ilgi — velns vēl trešo reizi: „Kremtels, kremtels?”

„Ne tā! Tur manam tēvam sūdu talks un, iedzērušies nāves ūdeņa, brauc, ka vai velve ielūzt.”

Tiklīdz, kā trešo reizi to bija izteicis, te zibins trāpīja velnu pašā sirdī un viņš nost; bet laivas apgāzās no velna kritiena un Juris tikai mokām izpeldēja malā.

3. Lopu bojāšana.

1. A, 1007. J. Ramanis, Bērzaunē LP. V, 87 (24, 3).

Vecos laikos arājs ecējis ar diviem vēršiem. Divi brāļi sarunājušies šim vienu vērši nozagt. Labi. Viens brālis uzlīdis tuvējā mežā koka galā, otrs glūnējis turpat paslēpies. Kokā līdējs esot saucis: „Brīnumi ir — vēl lielāki būs!”

Ecētājs neko. Bet kad saucis vēl otru, trešu, ceturto reizi, tad ecētājs gājis mežā saucēju meklēt. Meklējis, meklējis — nevarējis atrast, beidzot atmetis ar roku: „Laikam pats Dievs saucis!” un gājis atkal ecēt.

Bet kamēr ecētājs saucēju meklējis, otrs brālis, glūnētājs, nogriezis vienam vēršim asti, iebāzis otram vēršim mutē, ka galiņš vien ārā, un aizbēdzis ar strupašķi lapās. Ecētājs atnācis un brīnojas: „Tas bij gan pats Dievs, kas tur sauca, jo lielākus brīnumus taču mūžam vairs nepieredzēs par šiem: vēršis apēd vērši, ka astes galiņš vien laukā!”

2. A. 1007. A. Gari - Juone no 65 g. vecas S. Zaščerinskas Domopolē. Latvju kultūras kr.

Vīnam valnam beja gudrs kolps, tys valns turēja daudzi fermu un vysaidu lūpu. Reizi valns pasyuta kolpu, lai atvad jam nu ūtruos fermas pīcus bārnus. „Labi,” soka kolps, aizbrauc uz fermu, salīk bārnus rotūs un vad. Vad, vad — pajem bārnu aiz kuojom un pļoukš ap ritini — tys i beigts. Sajem ūtrū, pļoukš ap ritini, otkon beigts. Tai leidz muojom jis apdauzīja vysus valna bārnus. Atvad bārnus uz sātu, sastota ap goldu pi sīnas, pīlej tīm putras bļūdas, pībuož mutē maizes un pasauc valnu. Valns īt — redz: bārni stuov boltom izbūztom acim un pylnom mutem maizes.

„Tu jau esi mums bārnus apsits,” soka valns. „Nes dreizuok jūs apgloboj, lai jī te nasmird.”

Kolps tyuliņ izrūk dūbi un apgloboj vysus pīcus bārnus. Ūtrā dīnā valnam vajadzēja īt uz kuozom, jis soka sovam kolpam: „Tu pīgoni začus, tai ka jī doncuotu palākdami.”

Kolps izdzan lelū partiju začu gonūs un dūmoj, kū padarīt, lai zači doncuotu palākdami. Pajem un apsyt začim priškas kuojas, trauc tūs uz sātu, tī īt palākdami.

„Pasaver, kai zači pīgonīti, doncoj palākdami,” soka kolps.

Valns pasaver un soka: „Tu jau vysikn munim začīšim esi kuojiņa apsits. Reit tu man pīgoni zyrgus, tai ka jī vysī smītūs.”

Kolps aizdzan zyrgus ganībuos, bet kai pīganīt zyrgus, ka vysī smītūs? Jis pajem un apgrīž zyrgim lyupas. Atdzan zyrgus uz sātu un soka valnam: „Pasaver, kai zyrgi smejas.”

„Tu jau esi zyrgim apgrīzs lyupas. Pīgoni reit gūvis, tai ka tuom pa cičim tacātu pīns.”

Aizdzan puisis gūvis ganīt, bet kai pīganīt tai, ka gūvim pa cičim tacātu pīns? Jis pajem, dzeidams uz satu, un puorgriž ar nazi vysom gūvim cičus, tak asnis un pīns.

„Pasaver, kai tak gūvim pīns pa cičim,” soka puisis.

„Tu tok esi gūvim puorgīzs cičus. Cik daudzi lūpiņu esi samaituojis,” žalumā klīdz valns.

Valnam beja rasna dzeļža vāza, ar tū vāzu jis nūsarunuoja ar sīvu nūsist kolpu. Kolps dzied, ka jū grib nūsist, guļ un dūmoj, kū padarīt. Aiz kolpa gultas stuovēja cylvāka augumā lela krējuma kērne. Kolps pīsaceļ, pajem krējuma kērni, īlīk gultā, apsadz, a pats nūsagloboj aiz gultas un gaida, kas nūtiks. Pušnaktīs atīt valns ar dzeļža vāzu, atsamērej un dūd nu vvsā spāka, par krējuma kērni gultā. Sasyt kērni, vyss krējums īt izplyust pa ustobu. „Otkon škuode!” dūmoj valns un nūsprīž kolpu atlaist, cytaidi jis redz, ka gols kluot. Īdūd kolpam vīnu maisu zalta naudas un palaiž; kolps ar tū naudu iztaisīja skaistu muoju i šudiņ dzeivoj par kungu.

3. A. 1007. 1052. M. Šimiņš no A. Zīberga, Bruknā. Etn. IV. 1894. LP, VII, I. 802, 22.

Reiz bijis stiprs, liels puisis, kas aizvienam kārojis lielāku algu. Kad daži to viņa mantkāribas dēļ aprājuši, ka tas neesot labi, tad šis teicis: „Ē, ko man var padarīt? Es dzīvotu pie paša velna, kad tikai man dod lielu algu.”

Te kādā dienā ieradies velns saimnieka izskatā un saderējis Juri par puisi. Liecinieku starpā nolīguši, ka Jurim jādara viss, ko liek.

Juris jau dažas dienas bija pie jaunā saimnieka nodzīvojis, kad saimnieks uz viņu teica: „Tagad ej ecēt un ecē, kamēr zirgi smejas!”

„Labi!” teica Juris un aizgāja ecēt. Tas ecēja, ecēja, bet zirgi nesmējās. Te tam ienāca prātā labs padoms: tas atdīrāja zirgiem lūpas un nodīrāja tā, ka zobi tapa redzami. Tad tas atstāja zirgus uz lauka, aizgāja uz mājām un pateica velnam, ka zirgi smejas. Velns aizskrēja uz lauku, apskatīja zirgus un teica: „Tas ir labi izdarīts!” Pēc pusdienas velns sūtīja Juri zosu ganīt. „Bet tu gani tā, ka visas tev ir apkārt!” pieteica velns Jurim. Juris zosis aizdzina uz lauka galu, noķēra un aizbāza visām kaklus sev aiz jostas tā, ka zosis tam bija visapkārt. Velns aizgāja apskatīties un atrada atkal, ka Juris gluži tā darījis, kā tam pavēlēts.

Vēlāk gājis velns un Juris uz mežu baļķu cirst. Cirtuši abi vienu priedi, katrs no savas puses. Kad priede bijusi nocirsta, velns sūtījis Juri uz mājām, lai iet pēc zirga, ar ko aizvest priedi; bet Juris ieminējies, ka priedi par abiem varēšot aiznest: šis nesīšot rezgali, jo tas smagāks. Velns bijis ar mieru, sagrābis priedi aiz galotnes un elsdams, stenēdams to stiepis uz priekšu, kamēr Juris, uz rezgaļa uzsēdies, jautri svilpojies. Velns nesdams piekūsis un teicis, ka jāatpūšas. Juris brīnējies par velna nespēku. Kad velns galotni palaidis vaļā un skatījies atpakaļ, tad Juris tiešām jau bijis pieķēries pie rezgaļa. Tā, re, Juris izmoderējis ar pašu nelabo.

4. Velna bērnu nogalināšana.

1. A. 1012. 1685. Lapas Mārtiņš Rūjienā, Ērgemē, Ēvelē. Gudrais Ansis un velns, III, 1902. 113, 27.

Gudrais Ansis noderējies pie velna par kalpu. Reiz velns sacījis Ansim: „Man ar saimnieci jābrauc kāzās. Māju un bērnus nu atstāju tavā uzraudzībā. Rītos tu bērnus apgērb, tad vāri viņiem zupu, bet pieliec arī sīpolu un kāli. Ja kāds bērns tev neklausītu, tad mizo to krietni.”

Ansis apsolījies visu izdarīt un velns ar savu veceni aizbraucis. Ansis taisījis vārīt velna bērniem zupu. Velnam bijuši divi suņi, Sīpols un Kālis vārdā. Ansis iesaucis tos suņus ķēķī un nocirtis tiem kaklus ar cirvi, nodīrājis un iemetis tos vārošā podā. Kad zupa bijusi gatava, tad Ansis devis to velna bērniem ēst. Velnēni atraduši suņa gaļu pretīgu un negribējuši ēst.

Ansis tiem uzsaucis: „Jūs negribat ēst tik gardu zupu! Ja jūs man neklausāt, tad tēvs man lika jūs mizot.”

Tad viņš paķēris maizes griežamo dūci un sācis ar to kasīt bērniem ādu. Velnēni nu neganti brēkuši, bet Ansis saplūcis nātres un nopēris, visus pēc kārtas. No lielām sāpēm velna bērni visi nobeigušies.

Trešajā dienā velns ar savu veceni pārbraucis no kāzām mājā un Ansis viņus gaidījis, pagalmā stāvēdams. Velns prasījis: „Vai tu visu izdarīji, ka tev vēlēju?”

„Izdarīju uz mata,” Ansis atbildējis.

„Kur tad Sīpols un Kālis, ka nenāk man pretī?”

„Saimnieks jau man vēlēja Sīpolu un Kāli likt zupā. Es viņus arī izvārīju.”

Velna ģimis pārvērties gluži zils aiz dusmām, bet viņš nedrīkstējis neko teikt, jo tas, kas dusmots, būtu lauzis līgumu. Tad velns prasījis tālāk, kur bērni palikuši. Ansis atteicis: „Viņi man neklausīja un es viņus pēc pavēlēs nomizoju.”

Velns, redzēdams, ka visi bērni nogalināti, aizgājis lielās bēdas uz mežu un vairs nekad nepārnācis. Tā nu gudrais Ansis ticis vaļā no velna dienasta.

P i e z ī m e. Pasaka ir saīsināta, jo uzrakstītājs ir to tīšām gaŗumā vilcis. P. Š.

2. A. 1012. 1115. Jēkabs Krieviņš 1880. Drabešu Zilēs. Brīvz. krāj. LP, VI, 392, piez.

Velnam bijis cūku gans, kuŗam bijis jākurina velnam pirti. Velns nopēries ar sievu un aizgājuši kāzās; bet cūku ganam bijuši jāmazgā velna bērni. Viņš, bērnus mazgādams, uzlējis tiem karstu ūdeni un noplaucējis. Tad salicis noplaucētos ragutiņās, aizvilcis uz kāzu namu un pa vienam vien iesviedis istabā. Nu visi velni gudrojuši cūku ganu nomaitāt: sūtīšot uz bēniņa gulēt un tad nakti nositīšot. Bet cūku gans savā guļas vietā nolīcis salmu kūli un pārsedzis. Naktī velni lupatās sasituši kūli un dzēruši tālāk kāzas. Otrā dienā cūku gans ienācis pie velniem un teicis: „Labrīt!” Pēc kāzām velni apgulušies lielās upes krastā; bet cūku gans par nakti pielīdis un visus iegrudis upē. Šie noslīkuši, bet cūku gans paņēmis velnu māju, mantu un dzīvojis priecīgi.

5. Dumjais Ancis nošaun velna māti.

A. 1039. H. Skujina, Andrs Ziemeļis, no 52. g. vecā J. Gaiļa Aumeisteros.

Dumais Ancis bīš saderējies pie vella par kalpu. Bet velle ar dumo Ancī neticis nekādā galā, jo šis vellu vienmēr piešmaucis un velle nospriedis, ka jādzenot dumais Ancis prom. Bet dumais Ancis negāš un sacīš, ka šim vē neesot laiks prom iet. Nu velle prasīš Ančam, ka ta šim būšot laiks prom iet. Ancis sacīš, ka tad, kad dzegūze kūkošot.

Nu to visu dzirdēsi vella māte. Šī nu naktī uzrausies kokā un kūkosi pēc dzegūzes. Ancis pamodies un skatījies, kas nu notiek. Viņč nu tūlī savu plinti cie un salādē ar sidraba lodi un gāž vella mātei virsū. Dumais Ancis nošāvis vella māti.

Rītinā velle prasīš dumam Ančam, kāpē šis šā māti nošāvis. Bet Ancis brīnējies un sacīš, ka šis jau neesot šā māti šāvis, bet dzegūzi, tādu nelaicnieci, kas ziemas vidū kūkojot.

6. Ražas dališana.

1. A. 1030. P. Šmits no sava tēva - tēva, Raunā.

Vecos laikos, kad cilvēku vēl nebīš, Dievs ar Vellu divi paši dzīvāši pasaulē un aruši zemi. Abi norunāši strādāt labāk kopā un tad rudenī dalīt augļus. Bet kā nu dalīt? Dievs sacīš, ka viņč ņemšot augšas, lei Velle ņemot apukšas. Velle arī bīš mierā. Nu sējuši miežus, rudzus un citu labību. Rudenī Dievs paņēmis salmus ar visām vārpām, un Vellam palikuši tikai rugāji. Nākošā gadā nu Velle ar visu varu gribēš virsas, lei Dievs ņemot apukšas. Dievs arī padevies. Bet nu sējuši rāceņus, rukus un citas saknes. Velle nu gan priecājies, ka ņemšot virsas, bet rudenī dabūš tikai nodzeltēšus lakstus, kamēr Dievs saņēmis saknes.

2. A 1030. p. P. Vītoliņš, Lubejā. Zin. Kom. kr. LP, VII, 1, 1175, 1.

Dievs plēsa plēsumu. Velns piegājis, vaicā: Ko tu te dari?"

„Plēsumu plēšu!”

„Ko ar plēsumu iesāksi?”

„Rāceņus dēstīšu!”

„Ai, ņem mani arī palīgā, dēstīsim pa abiem kopā!” Labi, — abi uzplēsa plēsumu, iedēstīja rāceņus. Rāceņi auga augamo.

Velns reizū reizēm paslepšus ap rāceņiem apmeta limbu un priecājās par brangajiem lakstiem. Reiz iegādījās Dievam reizē ar Velnu gar rāceņiem iet. Dievs iesaka runāt, kā nu šie dališoties. Velns nodomāja: „Kur ir, tur jau arī būs!” un tādēļ atbildēja: „Es ņemšu virsu, ņem tu apakšu!”

Dievs atteica: „Kad jau tā gribi, lai paliek!”

Nu Velns vēl biežāki apstaigāja rāceņus, priecādamies, ka nu tak reiz Dievu būšot piešmaucis, jo rāceņi lakstos bija vareni saņēmušies. Bet vēlāk, uz rudens pusi, jo biežāki rāceņus apmeklēja, jo bālāki tie metās. Velns domāja: „Tas nekas! viņi

briest.” Bet ērmi, tavi ērmi! Laksti jo dienas vairāk kalst nīkdami, kamēr beigās turpat uz vietas izput. Velns nevarēja brīnumiem izbrīnoties: „Kur gan laksti īsti varēja palikt?” bet atkal apmierinājās: „Kad mauks, tad redzēs, kas tur izjuks!”

Pienāca maucamais laiks, Dievam bija par varu skaisti rāceņi, Velnam tikai izdēdējuši laksti un sapuvuši bāleni (bālutnes). Nu tikai velns pilnīgi redzēja, cik dziļi bija ieogrābies, virsu ņemdams. Aiz žēluma vai pirkstu pirkstā koda. Bet liels gudrinieks būdams, Velns vēl reizi gribēja pamēģināties. Viņš jautāja Dievam: „Ko nu tai laukā sēsīm?” Dievs atteica: „Kviešus!”

„Labi! bet ņem nu tu savu reizi virsu, es ņemšu apakšu.”

„Kad jau nu tā gribi — lai paliek.”

Iesēja kviešus. Velns atkal nevarēja iztikt priekšlaikus nelūkojis; jau laikus aizmetās uz kviešu lauku aplūkot kviešiem saknes. Bet saknes — kaut tevi! — maziņas, niecīgas. Gaidīja rudeni — tādas pašas. No tās reizes Velns vairs ar Dievu kopā nesējis nekā.

3. A. 1030. *Auris, Jumurdā, LP, VII, I, 11, IV, 2.*

Vecvecos laikos, kad vēl cilvēku nebijis, Dievs ar Vellu, abi zemkopji, dzīvojuši mūsu zemē un laukus apstrādājuši kopā. Bet lai vēlāk ķilda neceltos, tad sēdami jau nosprieduši, kā augļi izdalāmi. Dievs teicis: „Ņem tu šogad virsu, es ņemšu apakšu!” Bet Velns atbild: „Nē, es ņemšu apakšu, ņem tu virsu!” Dievs atteicis: „Manis dēļ lai tā paliek,” un iesējis kviešus, rudzus, miežus, auzas. Pienācis pļaujams laiks, Dievs savācis vārpas un salmus, Velis mocījies rugājus plūkdams. Otrā gadā nu Vells par varu virsu būšot ņemt. Dievs atteicis: „Jā, jā” un dēstījis rāceņus. Pienācis novācams laiks. — Vellam nodēdējuši, nokaltuši laksti, Dievam paši augļi.

4. A. 1030. *H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis no 55. g. vecās K. Cīrules, Smiltē.*

Agrāk Dievs un Velle strādāš zemi. Reiz nu abi nosprieduši— sēsot rāceņus. Ņēmuši un iesēši ar rāceņus. Bet nu norunāši tā. Rudenī Dievs ņemšot apukšas galu un Velle akal augšas galu. Ka nu pienācis rudenc, ta novilkuši rāceņus un izdalīši, kā bīš norunāts. Dievs saņēmis rāceņus un Vellam akai pienākušies laksti vie. Nu Velle par tādu lietu noerrojies un nospriedis, ka tā neesot ritīgi. Bet ko darīsi? Norunāts paliek norunāts.

Otru gadu akal nosprieduši — strādāšot kopā zemi. Labi. Nu akal iesēši rudzus un jau pavasarī norunāši, kā dališot. Velle nu ar varu gribēš apukšzemes galu, lei Dievs saņemot virsas galu. Dievs bīš ar tā ar mieru. Rudenī Dievs saņēmis rudzus un piekūlies lērumu labības, bet Vellam rugāji vie tikuši.

No tās reizes Velle noskaities un vais ar Dievu neielaidies zemi strādāt.

5. A. 1030. *J. Rubenis, Ērgļos.*

Dievs iesējis līdumā miežus, bet Velns purvā rāceņus. Rudenī abi nosprieduši ražu dalīt. No rāceņiem Dievs prasījis apakšas un Velnam piedāvājis virsas. Velns arī bijis ar mieru, bet drīz vien manījis, ka ir pievīlies. Miežus dalot nu Velns prasījis apakšas un Dievam piedāvājis virsas. Tā nu Velns dabūjis atkal tikai rugājus.

6. A. 1030. J. Simenovs Dolē, Brīvz. kr. LP, VII, I, 1177, 3.

Dievs bija dēstījis bietes. Velns sacīja: „Lai izaug mana daļa arī.” Dievs atteica: „Kas apakš zemes, tas mans, kas virs zemes, tas lai tev!” Bietes izauga, Velns ieguva lapas. Citā reizē Dievs dēstīja kāpostus. Velns atkal gribēja savu daļu. Bet tā kā viņam bij piekrāpies jau reizi, tad tagad iebilda: „Kas apakš zemes, tas mans!” Dievs bija mierā ar to un savāca rudenī kāpostu galviņas resnas jo resnas, Velnam stumburi vien.

7. A. 1030. Lielupis, Vec-Piebalgā, LP, VI, 105, 2.

Dievs ar Velnu saderējuši, kuŗš ātrāk izskaitīšot līdz simtam. Labi, sākuši skaitīt. Velns tūliņ viens, divi, trīs, četri; bet Dievs vieni pieci, otri pieci — tas ir desmit; trīs pieci, četri pieci — tas ir divdesmit. Kamēr nu Velns līdz divdesmit, Dievam jau simts.

Nu līguši atkal kopā druvu apstrādāt. Dievs prasījis: „Nu, ko tu ņemsi: virsu jeb apakšu?”

„Zināms, virsu, zināms, virsu!”

Labi. Dievs iestādījis tai gadā rāceņus. Rudenī Velnam bijuši luksti vien, Dievam rāceņu vai cik. Nu, otrā gadā, Velns būs gudrāks, viņš šogad ņemšot apakšu. Labi. Dievs iesējis miežus. Pienācis rudenis, atkal nelaime: Velnam rugāji vien.

Nu, ko nu? Nākamū gadu iešot kopā sienu pļaut. Labi! Pienāk siena laiks, Velnam tāda izkaps, ka viz vien; līdz dienas vidum nogāzis lielo riežu; Dievam tikai kalts — nekur patikt. Bet nekas! Kamēr Velns domā dienas vidū gulēt, Dievs paķer viņa izkapti un aizpļauj šim gaŗām. Velns uzceļas, kā to varējis izdarīt?

„Ā! tev jāpļauj pa rasu, jāceļas agri, bet mans kalts vislabāki koŗ, kad zāle karstumā izsutusi.”

Vai, tad lai mijot kaltu uz viņa izkapti! Labi, izmijuši. Bet nu tikai Velns iegājis īsti nagos: pļavu vien izbakstījis ar kaltu — nekur papļaut.

8. A. 1030. E. Barbaka, Rīgā, A. Bērzkalnes krājumā.

Viens saimnieks izgājis uz lauku kāļus stādīt. Pie viņa pienācis velns un jautājis, ko viņš te darot. Saimnieks atbild: „Kāļus stādu.”

„Vai es varu tev būt par biedru?”

Saimnieks arī bijis ar mieru un nu apsējuši lauku abi ļoti ātri. Tad viņi sākuši spriest, kam tie kāļi piederēšot, kad viņi izaugšot. Nolīguši tā, ka kāļus dalīs uz pusēm: saimniekam piederēs tā daļa, kas būs zem zemes un velnam tā daļa, kas virs zemes. Kāļi auguši un bijuši ļoti lieli. Nekur nebijuši tik skaisti kāļi auguši, kā še. Rudenī velns un saimnieks ņēmuši katrs savu daļu. Velns bijis ļoti noskaities, ka saimnieks viņu tā piekrāpis, un nodomājis, ka otrreiz vairs tā nepiekrāpšot.

Nākošu gadu saimnieks gājis uz lauku miežus sēt. Atkal velns piesities par biedru un teicis, ka nu viņš ņemšot to daļu, kas zemē, bet saimniekam jāņemot tā daļa, kas aug virs zemes. Saimnieks bijis ar mieru. Rudenī velns ar prieku atsteidzies pēc savas daļas, bet dabūjis tikai rugājus un saknes.

Velns, redzēdams, ka abas reizas ir pavisam piekrāpts, nospļāvies un vairs nekad pie saimnieka nerādījies.

9. A. 1030. 1145. D. Ozoliņš, Jaun-Rozē, LP, V, 91 (24, 5), 1.

Vacūs laikūs Dīs ar Vallu! apstruodājuši louku. Dīs vallam atvēlējs, lai izvēlē, kū nu gribūt: vai virspusi, vai apakšpusi? Valls sacījis, ko gribūt tū, kas virspus zemes. Lobi, Dīs nu otdevis Vallam lokstus un pats ēds ruociņus. Bet kad Valls redzējs, ko šim smeķ, prasļs, lai Dīs viņam nū savas daļas arī dūdūt posmeķēt. Valls, izsmeķējs, soka: „Tis jau ļūti labi smeķē!” Un nu gribējs Dīvam ruociņus otvilt, socīdams: „Derēsīm iz tavim ruociņim, ka es tevi nūbeidināšu.”

„Kopēc ne? Derēsām!”

Valls nu otguoja nu gunkura, kuŗu tī bej meža viducī sakouruši ruociņus cept, un nu izcēla tuodu līlu vēju, ko vuss mežs brauskāja vīn. Par kuodu laiku nuok Valls pī gunkura un redz Dīvu mīrīgi sēžam. „Vai tu namoz naesi nūsabeidīs?”

„Kas tad tur kū nūsabeitīs? Vai tad es vēja naešu redzājs?”

Nu Valls tecis: „Ja es nū tevs arī nanūbeistūs, tad tev man ruociņi bous jādūd un es tev lokstus dūšu.” Dīs ar mīru. Bet kamār Valls iz ruociņu gobalu nūguoja, Dīs pīsēja pī līla kūka divus sausus egles goldus to, ko tī vējā kūlā (kopā) sitās, un pats nūguoja nū gunkura. Par kuodu laiku atnuoca Valls pī gunkura un dzird kūku galos: plarkš, plarkš, tak, tak! ar tādu varu, ko vuss mežs nūskana. Vallu breinīgas bailes sagruoba un tis par golvu un koklu īskrēja mežā. Kad Dīs atnuoca, tad Valla pī guns vairs nabej. Valls prūjam īdams, īraudzīja malnū dzilni.

Dzilna zināja, ko viņš nū plarkša bēg, todieļ knāpa ar knābi pī sausa kūka un izbeidīja vēl ūtrreiz Vallnu. Kuŗu reiz nu Vallns malnās dzilnas taisītu trūksni dzirdēja, tad tis vairs mežā naguoja. To tad malnā dzilna vēl šū lobu dīnu atsorgā Vallus nū meža.

10. A. 1030. J. Leonovičs Kapeņu pag. P. Stroda krājumā.

Kaut kur tur tuolumā, natuoļ nu valnu azara, vīns valns sadūmuoja nūsadorbuotīs ar zemkūpeibu. Jis nūpierka zemi, zemkūpeibas reikus un gudruoja, kai te varēs apstruoduot zemi. Zyrgu nūpierkt valns aizmiersa. Pajem vilkt orklu, tys nalīn zemē; pajem styureit orklu, nav kam jū vilkt. Īt garam zemnīks un smejas, kai valns mūkuos pī nīka lītas. „Nuoc šurp un paleidz man struoduot,” sauce valns zemnīku.

„Kū tu man par tū dūsi?” jautuoja zemnīks.

„Pusi nu sova ražuojuma,” sūlēja valns. Labi. Valns ījjudzēs orklā, bet zemnīks pajēme styureit orklu. Līta guoja labi, dorbs veicēs. Kad zeme beja apstruoduota, tad valns jautuoja zemnīkam: „Kū mes sēsīm?”

„Kū gribi, tū i sēsīm,” atbildēja zemnīks.

Sprīde, sprīde un golu golā nusprīde sēt būrkuonus.

Kod būrkuoni beja izauguši, valns jautuoja zemnīkam: „Kū tu jemsi, vai tū daļu, kas aug zemē, vai tū kas atsarūn viers zemes?”

„Tū, kas atsarūn zemē,” atbildēja zemnīks.

„Tod ez jemšu tū, kas viers zemes,” teice valns.

Valns nūvuoce būrkuonu lokstus un dūmoj, kū tagad ar jīm dareit? Nikur nadereiga vaina daļa palyka naizlītuota, bet zemnīks būrkuonu saknes izlītuoja lītdereigi. Tai tod valns apsamuonēja.

Ūtrā pavasarī valns ar zemnīku otkon suoka zemi struoduot. Kod zeme beja apstruoduota, jī otkon suoka dūmuot, kū tagad sēt. Nūdūmuoja sēt kvīšus. Apsēja laukus. Kvīši aug tik skaisti, ka pīrks tik pasaskateit. Valns, apstaiguodams laukus, dūmuoja: „Nu tagad jau es naapsamuoneišu, zynuošu, kū jemt.”

Kvīši izauga. Beja laiks pļaut. „Kū tu jemsi, vai saknes vai solmus?” jautuoja zemnīks valnam.

„Saknes,” skanēja atbilde. Zemnīks nūvuoce solmus ar vuorpom, bet valns palyka rušynuojūt nu zemes kvīšu saknes. Zemnīks samola kvīšus, pīcepe peirāgu un ād sev peirāgus leidz pot šim laikim, bet valns atstuoja zemkūpeibu un aizguoja atpakaļ sovā valnu azarā.

11. A. 1030. V. Zacharska no 100 g. vecā M. Suša Makašānu p.

Vīnu reizi dzeivuoja pasaulī vīns zemnīks, jis struoduoja uz sovys zemis, un nu tuo dorba dzeivuoja. Zemnīkam beja lela saimja un nu mozys daļis zemis jam dzeivuoit beja griuts.

Vīnu reizi zemnīks izguoja uz teiruma un veras pi meža molys, kur vareitu vairuok izstruoduot zemi. Taišņi tymā laikā atskrīn valns un vaicoj zemnīkam, kū jis veras un kū jis grib taiseit. Zemnīks suoka stuosteit valnam: „Mun ir lela saimja un nu ituos zemis navar nikai puordzeivuoit, un tagan gribu pi meža molys iztaiseit aramu zemi un paseit rudzu.”

Valns soka zemnīkam: „Ka tu man īdūsi pusi tūs izaugušūs rudzu, es tev paleidzeišu itū zemi apstruoduot.”

Zemnīks beja gudrs un pascēja valnam: „Labi! tu man paleidzeisi apstruoduot zemi, es tev pusi rudzu atdūšu.”

Suoka valns struoduot, par pus dīnys apstruoduoja daudz zemis un pīsēja rudzus, rudzi izauga cīši lobi. Atguoja rudins, vajag rudzus pļaut, atīt arī valns pi zemnīka un vaicoj: „Nu, zemnīks, vajag rudzus pļaut.”

„Jā!” atbildēja zemnīks.

Suoka valns otkon struoduot, par pus dīnys vysi rudzi beja nūpļauti un nūvaduoti. Valns vaicoj zemnīkam: „Kod daleisim itūs rudzus?”

Zemnīks jam atbilda: „Atej da manis par nedēļi, tūlaik daleisim itūs rudzus uz pusis.”

„Labi!” pasacēja valns un nūguoja.

Zemnīks par tū laiku izkūla vysus rudzus un pībēra maisus, bet salmus pametja. Par nedēļi atīt valns un vaicoj zemnīkam: „Nu, zemnīks, daleisim tūs rudzus.”

„Jā!” atbildēja zemnīks, nūvedja vainu un izdalīja salmus.

Valns pajēma tūs salmus un gribādams kult maizei, kratēja, kratēja — nikuo nav. Sazadusmuojās valns, atskrīn pi zemnīka un vaicoj: „Kas tja ir par taidu nalaimi: nav nivīna griuda rudzu?”

Zemnīks paruodēja valnam sovus salmus, ka jam ar nav. Valns nu raizis palyka dusmeigs, bet golu golā palyka otkon mīreigs, ka zemnīkam ar taidi pat rudzi. Ūtrā godā valns vairuok nagoja pi zemnīka struoduot un sēt rudzus, dūmuodams, ka nikas naizaugš. Bet zemnīks vēļ tagad ād tūs rudzus, kuņus pīkūla nu valna apstruoduotuos zemis.

12. A. 1030. 1091. E. Pūce, Biksteniekos, LP, V, 24, 92, 5 (3).

Diviem saimniekiem sagāja lauki kopā; bet tam vienam saimniekam auga varena labība, otram it nemaz, lai gan viņš vienādi vien Dievu bij lūdzis. Beidzot, kad nemaz vairs nepadevies, saspēries un sācis Velnu lūgt, lai tas viņam audzinātu labību. Un, ko domāt — labība patiesi sākusi padoties.

Kādu svētdienu saimnieks, nabaga saimnieks, kam labība senāk neaugusi, izgājis laukus aplūkot un pašās krūtīs saticis Velnu; tas teicis:

„Es tev labību audzināšu uz dzimumu dzimumiem, ja tikai uz pusēm varētum satikt: es šogad gribēju par to labumu labības virsu ņemt, ņemi tu apakšu!”

„Nē, nē, labības virsu es ņemšu, ņemi tu apakšu,” saimnieks tiepies.

„Labi, labi! ņemšu arī tad šogad apakšu. Bet, klausies, saimniek! ja gribi kādreiz pie manis atnākt, tad noeji laukmalā pie liela akmeņa un piesiti trīs reiz, labprāt ielaidīšu tevi pie sevis.”

Un tā nu šoreiz saimnieks ar Velnu izšķīrušies lielākā draudzībā.

Pļaujamā laikā saimnieks nopļāvis savu labību un sametis kādas septiņas stirpas — tik vareni togad bijis audzis. Bet līdz laukus bij novācis, te nākamā naktī sacēlies aplam liels vējš, domājuši — pasauli aizpūtīs.

Rītā saimnieks izgājis laukā un brīnījies un brīnījies: „Kur tie rugāji palikuši? Lauks melns izravēts.” Beidzot atjēdzies: „To tas vakarējais vējš padarījis; Velns to palaidis, lai rugājus ievāktu.”

Otrā gadā velns sacījis: „Nur es ņemšu virsu, ņemi tu apakšu.”

„Labi! ņemšu apakšu!” Saimnieks nu iestādījis tai gadā kartupeļus. Atnācis rudens. Te vienu nakti dzird: vējš atkal kājās. Rītā ies skatīties — atradis: neviena kartupeļa lumsta vairs, visus vējš nopļāvis, bet apakšā pašus kartupeļus nav aizticis. Tas nu tas.

Bet pēc apkūlībām saimnieks darījis stipru alu un aizgājis pie akmeņa Velnu arī ieaicināt viņa alu baudīt. Velns atnācis un pievilcīcis kā dublis, saimniekam bijis īsts nagu darbs, kamēr piedzērušo mājā pārvadījis. Beidzot pie akmeņa piedzērušais Velns teicis: „Nu es ietapšu gan pats, eji tikai atpakaļ; bet rītā atnāci manu alu arī baudīt.”

Rītā saimnieks aizgājis pie akmeņa un piesitis trīs reiz. Velns izlīdis no akmeņa apakšas, aicinādams: lai tikai nākot iekšā, alus jau esot norūdzis! Iegājis. Kas ir? Liela sile pilna ar savārītiem kartupeļu lumstiem, tas tas alus. Siles galā gulējusi plaudeniski vēl liela liela karote, droši vīram ko celt, un Velns tikai skubinājis: „Nekaunies! ņem karoti un baudi!” Saimnieks sakampis karoti abām rokām, nosmalstījis pa virsu šķīstumu un raudzījies baudīt teicamo alu. Pabaudījis... Vai manu dieniņu! Ne pēc apšu sulas, ne pēc samazgām, jāsaka: lai velns tādu dzer! Bet, ko darīsi, Velns tikai skubina: „Dzer, dzer, dzer — neapsmādē!” Nu saimnieks palicis dusmīgs un zvēlis vienreiz ar lielo karoti Velnam pa pašu pieri. Velns saucis: „Kā? Vai gribēji mani nosist?”

„Ej, muļķis, ej, es nu sitīšu tevi, to jau tas stiprais alus darīja.”

„Nekā, nekā, tu gribēji mani nosist, tādēļ par to spīti likšu tev savus zvērus minēt, ja uzminēsi, kas tie par zvēriem, tiksi mājā, ja ne, nokaušu tevi.”

Velns iegājis tādā sānu istabā un izvedis divus zvērus, kas tie esot.

„Kas tad tos nepazīst: viens ir vilks, otrs lācis!”

„Uzminēji gan; bet atvedi man no saviem zvēriem arī kādu, ko es vēl nepazīstu, tad tiksi vaļā.”

Labi! Saimnieks pārgājis mājā, paņēmis cūku, iesējis striķī un rāvis uz elli. Cūka, zināms, kviekusi, lai ausis aizkrīt, bet saimnieks tikai rāvis tīšām, lai labi klieudz. Aizrāvis akmeņa tuvumā, Velns izskrējies skatīties, kas tas par troksni. — Ierauga: saimnieka zvērs. Nu saucis: „Nenāci tuvāk, nenāci tuvāk! Vēdi savu briesmīgo zvēru atpakaļ, tu esi vinnējis: lai tev labība aug taviem bērnu bērniem, bet nenāci tikai vairs pie manis iekšā.”

13. 1030. Lielupis, Vec - Piebalgā, Brīvzemn. kr. LP, VI, 380, 5.

Vienreiz nezina ko velns bija pārskatījis ellē: viņu izdzina uz veselu gadu, lai iet, kur pats redz.

Velns nu apmeties lielā mežā. Šis mežs piederējis vienam lielkungam. Bet ko taču mežā bez darba darīs, cik ilgi tā grozīsies? Viņš domājis: ies pie lielkunga, lai atvēl tikai laukus tik daudz ietaisīt, cik pa vienu dienu var nolīst kokus.

Labi, lielskungs atvēlējis. Bet — kas ir — velns vienā pašā dienā nolīdis lielu, lielu kalnu, jo rāvis kokus ar visām saknēm laukā. Otrā dienā lielskungs atnācis skatīties, šis jau sējis miežus jaunajā plēsumā un nelicies ne redzot lielkungu.

Bet lielskungs teicis: „Labi, kas līgts, līgts; bet rudenī tev mieži par vienu dienu arī jānokopj, citādi viņi pieder man.”

Atnācis rudens, pļaujamais laiks, velns gudrodams gudrojis, kā vislabāki pa vienu dienu novākt. Beidzot apsēdies lauka malā un vijis gaŗu resnu virvi, trīs dienas savijis. Ceturtā dienā ātri ātri nopļāvis miežus, izlenčojis virvi un sācis visu pļāvumu vienā pašā nastā kraut, ka var uz reizi mājā pārstiept.

Bet lielskungs apmanījis velna nodomu, izlaidis visu savu lielo ganamo pulku miezājā. Un kā nu velns cēlis lielo nastu mugurā, tā lopī, pēc vārpām tiekdami, pa saujām vien rāvuši no nastas laukā, kamēr nasta pustukša palikusi. Dūsmās velns tikko attapis lielo vērsi pakampt un tad, ar vērsi pa muguru, šņākdams ieskrējis ellē atpakaļ.

7. Velns cērp cūku.

1. A. 1037. A. Lerchis - Puškaitis, Džūkstē - Pienavā, LP, I, 173, 167.

Dieviņš audzināja avis, Velns cūkas. Kādu dienu Dieviņš cirpa savas avis laidara priekšā. Te pieskrien Velns un jautā, kāpēc tā. Dieviņš atteic, ka būšot no aitu vilnas drēbes aust. Velns pāskrien mājā un cērp arī savus lopus, cūkas. Cērp, cērp — nekā nocirpt. Beidzot tas iegruž cūku dumbrajā un dūsmīgi uzblauj: „Lielā brēka, maza vilna!”

No tā laika cūkai maz saru uz muguras, jo velns sarus nocirpis.

P i e z ī m e. Šo pasaku, kā liekas, ir uzrakstījusi A. Miglava, Rīga. Folkloras krātuves „Teikas par Dievu”, 59, 73. P. Š.

2. A. 1037. P. Š. no P. Dankas, Raunā.

Vecos laikos Dievam bīšas aitas, bet Vellam — cūkas. Reiz Vells noskatījis, ka Dievs cērp aitas. Vells nu aizskrien mājā un sāk cirpt arī vienu cūku. Cūka cērpot briesmīgi spārdīsies un kviekusi. Arī seru jau nav cūkai daudz. Tā par velti nopūlējies, Vells palaidis cūku vaļā un izsaucies: „Liela brēka, maza villa!”

P i e z ī m e. Šādu pasaku ir vēl uzrakstījis H. Skujiņš, Bilskā. „Teikas par Dievu”, 59, 73. piez. P. Š.

8. Ezera saraukšana.

1. A. 1046. 1082. 1084. 1063. 1130. P. Šmits, Raunā.

Vienā ezerā dzīvojis vells un viens puisis sadomājis viņu piemānīt. Viņš sasis ap ezeru mietus un sācis pie tiem valgus siet. Vells noskatās, iznāk no ezera un prasa: „Ko tu tur dari?” Puisis atbild: „Es gribu to ezeru saraukt kopā.” — „Vai tu to varēsi?” — „Kādēļ ne? Ja netici — iesim nesties. Ņem tu tur to zirgu un lūkā, vai vari apnest ap ezeru apkārt!” Vells arī ar mieru, ņem zirgu rokās un stenedams vaidēdams apnes apkārt. Puisis nu uzlec zirgam mugurā, apjāj ap ezeru gluži viegli un saka: „Tev bija tik grūti rokas nest, bet es viņu apnesu pat kājstarpī.”

Vells saka: „Bet iesim vēl svilpties!” Puika arī ar mieru. Vells nu svilp tik dikti, ka kokiem sāk lapas birt. Puisis saka: „Ka tu svilp, tad tikai lapas birst; bet kad es svilpšu, tad kritīs acis no pieres laukā. Es tev labāk apsiešu lakatu ap acīm.” Vells arī ļāvies apsiet lakatu. Tad puisis paņēmis ēmuru un triecis vellam par pakausi. Vells tik vien iesaucies: „Labi gan, kad man acis neizkrita.”

Tad vells uzaicinājis puisī sviesties. Viņš atnezis lielu, lielu ēmuru un uzsviedis to tik augstu, ka tik pēc ilga laika nokritis zemē. Puisis nevarējis ēmuru ne pacelt, bet pielicis pie tā rokas un skatījies gaisā. Vells prasa: „Ko tu tur skaties?” — „Skatos debeslodziņu, gribu tur tavu ēmuru iesviest.” — „Nesvied, nesvied!” vells iekliedzies, „tas man tēvu-tēvu ēmurs!”

Puisis nu atkal iet pie saviem valgiem, bet vells lūdzas, lai nejaucot ezeru kopā. Puisis saka: „Ja dosi man pillu cepuri naudas, tad neraukšu.” — „Došu.”

Nu puisis izrok bedri, izgriež cepurei dibinu un uzliek bedrei virsū. Vells nu beļ tur vienu mucīņu naudas, beļ otru un sāk žēloties, ka vairāk naudas vairs neesot. Bet puisis pastāv, lai tik dod pillu. Tad vells iznesis vēl trešo mucīņu un tad arī cepure bijusi pillā.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījusi skolniece Anna Kurpe, Nīcā, K. Lielozola krājums. P. Š.

2. A. 1045. 1082. 1063. 1130. J. B a n k i n s, „Šis un tas” I, 1873, 24.

Jaukā pavasaras dienā vīrs aizjāja zirgu ezermalā zālē un tur sapina; pats nosēdās pie vītola valgus vīt, kamēr zirgs ēd. Neilgi pēc tam no ezera bija iznācis vells un pie šā dastājies. Tas prasīja vīram, ko šis te darot. Vīrs atbildēja, ka vijot valgus, ar ko ezeru raut murkši kopā. Vells teica, šim nebūšot tik daudz spēka kā tam, un norunāja iet spēkoties. Vells sacīja uz to: „Man ir tik daudz spēka, ka es tavu zirgu trīs reizes apnesīšu ezeram riņķī.” Un tiešam viņš arī apnesa. Beidzot danācis pie vīra teica: „Ak, cik tas smags bija! Būtu vēl tālāku jānes, tad gan nokustu.”

„Man tas gluži nieks,” vīrs atbildēja, „esi saņēmu zirgu staklē un to vai desmitreiz apnesīšu riņķī.”

Un riktīgi, tas uzkāpa zirgam mugurā un apjāja gluži viegli savas noliktas reizes ezeram apkārt.

Tad vells vēl sacīja: „Man ir liels tēvtēva ēmurs ezerā; kuŗš to no mums augstāki sviedīs gaisā, tas būs vinnējis.”

Tas nu atnesa briesmīgi lielu un smagu ēmuru. Viņš paņēma tam pie kāta un svieda to tik augsti gaisā, ka tikko ar acīm varēja manīt; tas zemē krītot ieskrēja tik dziļu zemē, ka to nemaz nespēja kustināt. Vīrs, pie tā dagājis, paņēma pie kāta, skatās uz debesīm un saka: „Adzi, Peteri! Attaisi tās debesduris!”

Vellam panācās bailes, ka viņa tēvtēvu ēmuru sviedīs uz debesīm, lūdzās vīru, lai to nedarot.

Vīrs prasīja: „Cik tu man par to maksāsi?”

Vells atbild: „Es tev piebēršu tavu gardībini pilnu ar zelta naudu.”

Vīrs ar to mierā. Bet kamēr velis iet ezerā pēc naudas, tamēr vīrs izpleš cepurei dibinu un to uzliek uz kādu caurumu. Vells iznes vienu kuli naudas un to iebeŗ, tad otru, bet cepure vēl nav pusē. Tas brīnīdamies saka: „Kas, vilks, tā par cepuri, kad to nemaz nevar piebērt!” — Viņš vēl atnes trešo kuli naudas, un nu cepure tiek pilna.

3. A. 1045. 1130. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 63 g. vecā J. Turķa Bilskas pag.

Ganu puika ganīš lopus pie ezara un vijis auklas. Te uzreiz puika manīš, ka nāk smalks mells kungs un taisni uz šo. Kungs pienācis pie ganu puikas un prasīš, ko šis darot. Puika atbildēš, ka šis vijot auklas. Ta nu aka kungs prasīš, ko šis ar tām auklām darīšot. Puika sacīš, ka ar tām auklām šis raušot ezaru cie un ta būšot šim dau labāka ganība. Ta nu kungs tūlī sacīš, lei tā nedarot, jo tas ezars esot šā dzīvoklis. Bet puika pastāvēš pie sava un tik solījies ezaru raut kopā. Kungs — tas biš pats vells — noticēš un palicis traki nevaļīgs. Ta aka kungs sacīš, cik šis gribot par to, ka ezaru atstāšot nesarautu kopā. Puika sacīš, ka gribot pillu cepuri ar naudu, ta šis ezaru atstāšot nesarautu.

Velle biš ar mieru un tūlī aizskrieš pēc naudas. Bet ganu puika bis lielc gudrūnis. Viņč izracis dziļu bedri, izgriezis cepurei dibinu un ta to uztupināš uz bedres. Drīz vie velle biš ar naudu klā un bēris cepurē. Bēris, bēris, bet kā netiek, tā netiek pila!

Kur ta nu cepuri piebērsi, ka tai nemaz dibina nav un visa nauda bīrusi bedrē? Velle gāš aka un aka naudai pakaļā un kamē bedre bīsi pilla. Ta nu ganu puika apņēmies vais neraut ezaru kopā un dzīvāš laimīgi, jo naudas šim biš papillam.

4. A. 1045. 1130. 1084. A. Lerchis - Puškaitis, Džūkstē - Pienavā. LP, I, 175, 170.

Reiz senajam Naudītem, Džūkstes Lancenieku ezera malā zirgus ganot un auklas vijot, pienācis velns un prasījis: „Vīrs, ko tu te dari?”

„Viju auklas,” Naudīte atteicis.

„Vai vasaru auklas jāvij? Tādas lietas jau tikai ziemas vakaros darāmas.”

„Nekas, esmu cieši nodomājis šo ezeru saŗaukt, kā vecu pastalu, tādēļ jāsteidzas.”

Nu velns ņēmies Naudīti lūgt, lai jel ezeru neŗaucot, jo esot viņa mīļākais mitekļis no sen-seniem laikiem. Bet Naudīte tik pasmiedamies atteicis: „Tikpat grūti, kā tu no saviem nelabiem darbiem nespēj atkāpties, tā es šinī reizē no sava nodoma. Vienīgais, kas mani no tam iespētu atturēt, būtu pilna cepure naudas!”

„Jā, tūlīt,” velns priecīgi iesaucies un zibiņa ātrumā aizlaidies naudai pakaļ. Pa to laiku, kamēr velns pēc naudas skrējis, Naudīte ezera malā izracis bedri un izgriezis savai caunas cepurei dibinu. Velns atnesis prāvu maišeli naudas un bēris atņirdzies caumes cepurē, nemaz nepamanīdams, ka zelta un sudraba gabali caur pušo dibinu bedrē krīt. Tavu brīnumu! Maišelis jau izbērts, bet cepure kā tukša, tā tukša.

„Nes vēl otru maisu!” Naudīte pavēlējis. Velns gan atnesis vēl otru maisu, bet nepiepildījis taču cepuri. Bet kad Naudīte vēl arvienu naudas prasījis, tad velns iesācis gaudoties, ka šinī acumirkļi naudas vairāk neesot.

„Nu, kad tev naudas nav, tad nāc svilpties. Ja spēsi par mani diktāki svilpt, tad ezeru neŗaukšu.”

Velns svilpis tik dikti, ka Naudīte tikko neapreibis.

„Ir gan ko dzirdēt,” Naudīte iesaucies, „bet nu mana reize, sataisies, ka tikai ausis nepārplīstu jeb acis neizsprāgtu.”

„Ko, patiesi?” velns brīnojies.

„Joki nebūs. Tādēļ piedomu tev kā vecam draugam padomu, labi krietni acis un ausis ar lakatu pārsiet.”

Velns ļāvies arī pierunāties. Kad acis bijušas jau aizsietas, tad Naudīte vēl tūlīt nesvilpis vis, bet sacījis uz velnu: „Pagaidi mazuliet, pārdzišu zirgus mājā, man bail, ka arī viņi acis jeb ausis nepazaudē.”

Naudīte aiztecējis uz piedarbu, paņēmis lielo dzelzs veseri un plāvis velnam tā pa pieri, ka bijis nost uz vietas. Tagad tas saņēmis nosisto velnu un iesviedis Džūkstes-Lancenieku ezerā teikdams: „Maita, nu vairs cilvēkus nekrāpsi!”

Izrakto naudas bedri varot vēl šodien redzēt.

5. A. 1046. 1072. 1082. 1081. 1084. J. Kronberģis, LP, VI, 376, 3.

Puisis nesis pakulas maisā. Te ieraudzījis zaķi guļam. Tūliņ izkratījis pakulas un turējis maisu zaķim pretim. Zaķis kā lēcis — ielēcis maisā. — Puisis zaķi izbaidījis bļaudams. — Nu nogājis ar pakulām pie velna ezera, sadzinis azeram visapkārt mietus un plētis gar mietiem pakulas. Velns izlīdis no ezera, vaicādams: ko te ērmojoties?

„Ko ērmojos? Ja nedosi man pilnu maisu naudas, es saraukšu ezeru kā vecu tabakas maku.”

Velns atteicis: „Ja tu tik stiprs esi, nāci skrieties ar mani!”

„Ko es ar tevi, tādu tūļu skriešos, tas man par kaunu: tu jau nevari noskriet manu divi gadu vecu brāli.”

Viņš varot, velns lielījies. Puisis nu palaidis no maisa zaķi. Velns gan skrējis, bet neparācis.

Tad velns vedinājies nesties: balta ķēve bijusi jāapnes ezeram apkārt. Velns apnesis. Bet puisis teicis: „Tev tik grūti nācās nest, cik tu vājš esi, bet paskaties, kā es viņu apnesīšu: paņemšu kājās vien, tā kā vanags mēdz cālēnu saņemt.”

Puisis uzlēcis mugurā un apjājis ezeram apkārt, bet velns to nav sapratis.

Beidzot velns uzaicinājis cīnīties. Puisis atteicis: „Tu jau nevari manu sirmo, nespēcīgo vectēvu nosviest, kur nu vēl mani.”

Velns lielījies, ka varot. Puisis nu aizvedis velnu pie lauvas bedres, kur lauva aizmidzis gulējis. Velns pielīdis lauvam un iebļāvis ausī: „Vectēv, celies cīnīties!”

Lauva ierūcies vien un saņēmis velnu kā no ļauna — tik tik palicis dzīvs.

Beidzot velns vedinājis knipus sist. Velns sitis puisim papriekšu un viss deguns tūliņ zils vien palicis, cik aplam iesāpējies.

Puisis pasmējies: „Tev ir gan smaga roka, bet ja es sitīšu,— man tikai bail, ka tev acis neizbirst, tādēļ piespiedi drošības labad acis ar pirkstiem.”

Labi, velns aizspiedis acis. Bet puisis nu paķēris dižāmuru un kā metis velnam pa degunu, deguns aizsprādzis gabalā.

Nu velnam bijis jadod nauda un tad dabūjis mieru ezerā.

6. A 1045. 1082. — A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 446, 43.

Vienreiz zēns ezera malā ganīja cūkas un vija pātagas. Vij, vij, ierauga velnu no ezera izlienam. Velns vaicā, ko ar auklu darīšot. Zēns atbild: „Siešu velnam dziesmu cieti!” (tas ir kaklu aizsiet — nožņaugt.)

Velns izbīstas un nu prasa zēnam, vai viņš tik spēcīgs esot. Zēns tīšu izliekas dusmīgs un uzsauc velnam: „Kā? Tad tu manus spēkus vēl te iztaujāsi! Vai gribi redzēt, tūlīt raukšu ezeru cieti un aizsiešu tev kaklu!” Nu velns vēl vairāk izbīstas, sāk lūgties, sāk zēnu par kungu saukt, lai tā nedarot.

Bet zēns, palicis drošāks, sāks velnu tramdīt pēc sava prāta — beidzot liek velnam arī dancot. Velns atsaka, ka nemākot dancot. Nu, ja nemākot dancot, lai tad rādot, cik viņš stiprs esot. Velns lielās, ka esot aplam stiprs, varot ir zirgu pacelt; bet zēns smejas: „Zirgu pacelt vien, tas nav nekas, bet, ja es zirgu ieņemšu kāju starpā — ap šito ezeru apnesīšu — tas ir spēks!”

Velns klausās, klausās — gandrīz negrib ticēt. Bet zēns kā lec zirgam mugurā, piecērt ar papēžiem, tā apjāj ezeram, ka noput vien, un velns nu tīri noskumis, ka ir vēl viens pasaulē, kas par viņu stiprāks.

Un galu galā zēns ieveda velnu mežā, iešķēla vienam klucim galā šķēlumu, iesprauda velnam tur bārzdu iekšā un palaida, lai iet, kur gribēdams.

Piezīme. K. Šulcs *Zasulaukā*. LP, VI, 447. piez.

Reiz ganu puika ezermalā vijis pātagu auklas. Pienācis velns un prasījis, ko viņš tur darot? Puika atbildējis: „Raukšu visus tos kalnus kopā, kuņš velni piemīt.” Velns negribējis ticēt, ka puika tik stiprs un uzaicinājis to spēkoties. Ezera malā bijis zirgs un velns to viegli saņēmis rokās un pacēlis gaisā. Puika sacījis, ka viņš kāju starpā apnesīšot zirgu ap visu ezeru. Tad viņš sēstas zirgam mugurā un apjāj ap ezeru. Velns nu sabīstas un piedāvā puikam naudu, lai nerauc kalnu kopā. Viņš solījis puikam piebērt pilnu cepuri ar zeltu, bet puika izgriezis cepurei caurumu. Velns tur izbēris visu savu zeltu un izsaucies: „Ēd nu, blēdi, manu labumu!” Tad aizgājis, krustu nemezdams. L. P.

7. A. 1045. 1062. 1071. 1072. Āronu Matīss Berzaunes Brencēnos. Brīvz. kr. LP, VI, 386, 9.

Reiz viens kalps ganījis pie ezera zirgus un vijis zirgam pavadu. Te izlīdis velns no ezera, vaicādams, ko ar tiem striķiem darīšot. Kalps atbildējis: raušot kalnus ezerā. Nu velns; ļoti lūdzies: lai tā tak nedarot, jo tad šim vairs nebūšot kur dzīvot; viņš apdāvināšot ar daudz naudas, bet tā lai nedarot.

Labi, kalps paņēmis naudu un solījis nedarīt. Bet nu velns vedinājies kalpu sviesties — gribot redzēt, kuņš augstāki uzsviedīšot. Labi. Velns nu iznesis no ezera dibina lielu, lielu āmuri un uzsviedis tik augsti, ka gandrīz ne saredzēt.

Nu bijis jāsviež kalpam. Bet tas, labi redzēdams, ka āmura nespēs cilāt, darījis gudri: satvēris pie kāta, skatījis uz augšu un saucis: „Atveriet debess lodziņu, ka varu āmuri debesīs iesviest!”

Velns, to dzirdēdams, pieklupis klāt, lai labāk nemaz nesviežot — tā esot viņa tēvu tēva manta! Kalps pasmējies vien un tūliņ palaidis kātu vaļā. Bet nu velns atkal vedinājies lauzties. Kalps mierā; bet tikai to ieminējies: ko viņš būšot cīkstīties, tikpat viņu nenosviedīšot, lai labāk tad ejot ar šā vecāko brāli, kas zin, to, varbūt, pārspēšot.

„Jā, jā!” velns tūliņ mierā. Bet kalps parādījis velnam lāci, kas pašu brīdi purvā, kādā cerā gulējis. Velns iesācis gan ar lāci; bet lācis tik, tik velnam nav saberzis visus kaulus. Tomēr velns vel nebijis mierā, mudinājies kalpu skrieties. Kalps atteicis: „Ko es ar tevi skriešos? Tu tikpat mani nenoskriesi — skrienies tad labāk ar manu jaunāko brāli!”

„Jā, jā!” “velns tūliņ mierā. Nu kalps parādījis velnam zaķi, kas turpat uz ciņa gulējis. Velns skrējis gan ar zaķi, bet nedabūjis ne apskatīties — zaķis jau gabalā, šis

vēl tepat. Tomēr velns vēl nebijis mierā: vedinājies kalpu gar ezera malu pastaigāties. Staigājuši, staigājuši — ieraudzījis divi ecēšas: kas tās esot?

„Tās jau mana tēva ķemmes,” kalps atteicis, „viņš šorīt te bija un laikam aizmirsis.”

„Ak tavas prāvas ķemmes tavam tēvam!” velns pabrīnījies un iespraudis ecēšas matos: vienas labajā pusē galvai, otras kreisajā.

Gājuši atkal. Te ieraudzījis divi laivas ezerā: kas tās esot par lietam?

„Tās mana tēva pastalas. Šorīt viņš te ardams iemērca tās, lai izmirktu labi mīkstas.”

„Ak tavas lielas pastalas tavam tēvam!” velns pabrīnījies un uzmaucis vienu laivu vienā kājā, otru otrā.

Gājuši atkal. Bet tālu vairs netikuši, sācis pērkons rūkt un velns tūliņ briesmīgi iztrūcies. Kalps mierinājies: „Ko tu par niekiem baiļojies! Mans tēvs tur tura talku un vienai talcinieka ķēvei kumeļš drusku atklīdis, par ko ķēve šad un tad iebubinās pēc kumeļa.”

Velns apmierinājies. Bet necik ilgi atkal pērkons ierūcies. Velns nu vēl vairāk sarāvējis; bet kalps tikai mierinājies: „Nebaidies, nebaudies! Tā ir ķēve.”

Bet kā trešo reizi pērkons ierūcies, tā arī spēris un nospēris velnu.

Kalps pārgājis itin priecīgs, ka velnu tā izmozejis.

8. A. 1083. 1071. 1072. 1063. M. Š i l i ņ a j k d z e, 1876, g. V ī k s e l ē; A. B ī l e n š t e i n a k r. LP, VI, 445, 42.

Vienreiz viens saimnieks sēdējis rijā, kurinājies krāsni un vijis postalām auklas. — Tas bijis pļaujamā laikā, kad visi ļaudis pa lauku. — Te ap pašu pusdienu velns ienācis rijā: ko viņš te vijot?

„Ko viju? Auklas viju, vilkšu visus velnus laukā, kas te manā lielā ezerā.”

Velns par to pārlieku nobijies: „To nedari, to nedari! Tur jau manas mājas, tur mans tēvs, mani radi dzīvo.”

„Kas man par daļu, vai tie tavi radi, vai nav radi? Ko es darīšu, to darīšu!”

„Nevelc, nevelc mūs laukā!” velns lūdzies, „es tev maksāšu, cik vien gribi.”

„Nu tad nober man piedarba kaktā trīs sieki naudas, tad es jūs atstāšu arī ezerā.” Labi, velns aizskrien un atnes tos trīs sieki.

Bet otrā dienā velns atkal klāt, lai apžēlojoties. Velna tēvs rājot no panckām ārā, lai atdodot to naudu. Saimnieks atbild: „Kas līgts, tas salīgts, neatdošu — nē!”

Nu velns palicis traks: „Tad iesim kauties! Atnesīšu sava tēva zobinu un kuņš no mums tad būs stiprāks, tas to naudu lai patura!”

„Labi!” saimnieks atteicis, „es lai dabūšu savu ieroci!”

Ne cik ilgi — velns ar lielu, asu zobinu klāt; bet saimnieks ar dakšām jau priekšā. Velns, dakšas ieraudzījis, vaicā: „Kas tev tur par ieroci ar trim iesmiem?”

„Jā, ar trim iesmiem — tāds ierocis man tikai der. Tu ar savu zobinu vienu caurumu, es ar šito trīs uz reizi; tad nu tu zini, ka baksties!”

„Vai prāts! tad mainīsim!”

„Manis pēc!”

Labi, samaina ieročus un nu nostājas pie viena žoga: viens vienā pusē, otrs otrā pusē — un pa žoga starpu šie dursies. Duņ, duņ — saimnieks ar savu aso zobinu ārda velnu, ka šis nezina, kur lekt; bet velns trijzari nevar vis žogam cauri dabūt. Te uz reizi velns nevar vairs ciest — bļaus: „Diezgan! diezgan! Kautiņā tu esi stiprāks, bet iesim nu cīkstēties.”

„Iesim, iesim; bet labāk ar mani vairs neiesāc, pats taču redzēji, ka es par tevi stiprāks. Pirtī tur man viens vecs vecs tēvs, itin nosirmojis, sūnām apaudzis, varbūt tam tu būsi pretinieks.”

Tais mājās lāču dīdītāji bijuši atnākuši un ielikuši lāci pirtī.

Kad nu velns pirtī iegājis — saucis: „Nāc, nāc cīkstēties, Tiepša, nāc! Nemsimies, nemsimies!”

Bet lācis sagrābis šo, nevarējis ne pabļaut vairs. Beidzot patapis vaļā, izskrējis pie saimnieka: „Vai zini? Cīkstēdamies arī nekur netiku, tavs tēvs briesmīgi stiprs, bet iesim skrieties!”

„Iesim, iesim; bet ar mani tev nav vērts skrieties, izskriešu tevi pirmā rāvienā. Krūmos tur man ir trīs dienas vecs dēls, tam ir Vālēkte vārdā — ar to vari iet skrieties!”

Labi, velns pieskrien pie krūma un sauc: „Vālēkte, Vālēkte, sastāsimies, iesim skrieties!”

Vālēkte, jaunais zaķis, sprūk arī no krūma ārā un aiziet, kā nozib vien. Velns gan lobj pakaļ, bet kur tas zaķi sadzīs?

Nu velns teicis saimniekam: „Tas nebija nekas — Vālēkte ar mani nemaz nestājās kopā; bet iesim nu sviesties: kuņš augstāki uzsviedīs, tam tā nauda lai paliek! Es atnesīšu sava tēva rokas āmaru, to sviedīsim gaisā!”

Labi, labi. Pa brītiņam velns klāt ar lielu lielo, smagu smago āmaru, un kā drāž gaisā — ne saredzēt nesaredz — pēc liela laika tikai nokrīt atpakaļ zemē. Nu jāsviež saimniekam. Bet saimnieks, saņēmis āmaru pie kāta, skatās un skatās uz debesīm.

„Ko tu skaties?” velns vaicā.

„Es neskatos neko, gribēju tikai, lai tas mākonis tam lodziņam (mēnesim) paietu gaŗām, tad tavu āmaru pašā lodziņā iekšā!”

„Vai trakais! Tas jau mana tēva rokas āmars; ja tu to iesvied lodziņā un es pāreimu bez viņa, tad man, nūdien, pēriens gatavs.”

„Lai, lai, ko tad nu tevi pērs?”

„Nē, nē, nē, nesvied, nesvied, nesvied, paturi labāk to naudu un dod šurp manu āmaru!”

Velns izrāvis āmaru saimniekam skaidri no rokām un tečiņus vien aizsteidzies.

Kas saimniekam? Paturējis naudu un dzīvojis bez bēdām.

9. A. 1045. 1130. 1084. 1063. 1072. Kreicberģis, Dzirciemā. LP. VI, 409, 21.

Puisēns ganīja ezera malā cūkas un vija lāpāmās aukliņas, ka var pastalu salapīt. No ezera izlīda velns, prasīdams: „Ko tu te dari?”

„Viju striķus, jo gribu ezeru savilkt kopā.”

Velns sacīja: „Tā tu nedari! Kur tad es ar sievu un bērniem glābšos?”

Bet puisēns atteica, ka nevarot vairs atstāt nevilcis, jo ļoti ilgi esot pūlējies jau, virves vīdams. Nu velns sprukās, solījās pūliņus atlīdzināt, bet lai tikai ezeru atstājot mierā. Puisēns atsacīja: ja tam dodot ratu uli (rumba) pilnu ar naudu, tad jā. Velns tūliņ mierā: pēc trim dienām būšot ar naudu klāt.

Bet kamēr velns pēc naudas, puisēns izraka dziļu dziļu, lielu lielu bedri un uzlika bedres galā riteņa uli. Trešajā dienā velns atstiepa lielu maisu zelta naudas un bēra ulē. Bet bēra, bēra, izbēra visu — ulē naudas kā neradās, tā neradās. Skrēja atkal citam pakaļ, bet kā neradās, tā neradās. Un tā velns veselu pus gadu nopūlējās un tomēr nepiebēra uli.

Neko darīt — beidzot apdomājās un sacīja tā: „Naudas man vairāk nav, bet ezeru tu arī nedrīksti kopā vilkt, jo esmu stiprāks par tevi: iesim bļauties, gan tad pats redzēsi.”

Labi, puisēns pilnā mierā. Un nu velns bļāva, ka visa zeme trīcēja, ka padebešu gabali vēlās zemē. Bet puisēns, ko tas? Tas atkal tikai meklēja akmentiņus. Velns prasīja: „Ko ar tiem darīsi?”

„Aizbāzīšu ausis, citādi viņas pārplīsīs, jo nu es bļaušu.”

„Kā? Pārplīsīs!” velns sabijās. „Vadzi, tad labāk nebļauj vis! Iesim labāk sviesties.”

Labi. Tūliņ velns paķēra akmeni un aizsvieda pa gaisu tik tālu, ka tikai pēc trim stundām atnāca atpakaļ, iekrizdams dziļi, dziļi zemē.

Bet puisēns paņēma velna nūju un ilgi, ilgi uz to noskatījās. Velns vaicāja: „Ko tu skaties?”

„Es skatos: man gandrīz žēl tās nūjas, jo, kad es sviedīšu — ātrāki par trim gadiem tā nenonāks.”

„Vai traks!” velns izbijās, „nesvied vis labāk: tā man ir dārga nūja no tēvu tēvu laikiem — iesim drīzāk skrieties tad.” Labi. Un velns tūliņ aizskrēja, nudien, kā dzīvais vējš projām; bet puisēns gardi smējās: „Ja tu tik vien vari paskriet, tad man tīri kauns ar tevi skrieties; ej skrejies labāk ar manu jaunāko brāli.”

To sacījis, puisēns paveda velnu tādu gabalu pie liela akmeņa, kur zaķis gulēja, un iesaucās: „Lipiņ, vaļai!”

Tā zaķis, ausis izcēlis, ko vien mācēja laukam pāri un krūmos iekšā.

„Vai nu redzēji?” puisēns lielījās, „tā mans mazais brālis skrien: — viņš liek kājas pa pleciem un tad vēl tik ātri paskrien, kur tad nu vēl, ja kājas palīgā ņemtu.”

Velns zaķa izcēlās ausis tiešām noturēja par kājām, kas pleciem pārliktas, un brīnījās un brīnījās, sacīdams: „Ja tu, mazs puika, tik rocīgs jau esi, kādam tad vajaga tavam tēvam būt? Vai nevari man viņu parādīt!”

„Kālab ne? Nāc līdz!”

Puisēns nu aizveda velnu par laukiem uz māju pusi. Iedami ieraudzīja ecēšas. Velns tūliņ: „Kas tie par skrāpjiem?”

„Tās ir tēva ķemmes, ar ko matus nogludināt.”

Gāja atkal, ieraudzīja rulli: kas tas esot?

„Ar to mans tēvs izčokurē pīpi.”

Gāja atkal, ieraudzīja arkli: kas tas par ērmu?

„Ar to mans tēvs izkārna degunu.”

Gāja atkal, ieraudzīja bišu dārza stropus: kas tie tādi?

„Tās ir mana tēva brillu dozes; viņš ir brangi pavecs un nevar bez brillēm vairs saredzēt blusas ķert.”

„Bet kas tad tie par kukainīšiem, kas tur gar brillēm lodā?”

„Tās ir tās blusas; dažas kādreiz ielec brillu dozē.”

Bet velns nu par varu gribēja pārliecināties, vai tas taisnība, ka ar brillēm var labāki redzēt; tādēļ pieliecās pie stropa un sāka tur mudžināties. Tamēr bites gāzās virsū, dzeldamas kā trakas, un velns, bļaudams, suinīdamies, deva kājām ziņu; tikai to vien nodzirdēja iesaucāmie: „Mums velniem ir briesmīgas lietas, bet te vēl vairāk!” .

10. A. 1045. 1130. 592. Āronu Matīss, Bērzaunes Brencēnos, Brīvz. kr. LP, VI, 386, 9. 83.

Reiz viens puika, lopus ganīdams, vijis striķus. Pieradies velns: ko viņš ar tiem darīšot?

„Ko darīšu? Gribu kalnus ezerā saraust.”

Lai to nedarot — būšot puikam pilnu cepuri naudas piebērt, bet to lai nedarot. Labi. Bet puika izgriezis cepurei caurumu un turējis uz dobes. Velns bēris, bēris — nevarējis piebērt cepuri; beidzot ieteicies: viņš labāk atdošot savu tēvu stabuli, lai tikai naudas vairāk neprasot. Labi. Puika nu stabulējis velna stabuli. Bet ik stabulējis, ik lopi dancojuši — tā tas atkārtojies katru dienu. Ar laiku kungs manījis, ka lopi nemaz nepārnākuši pieēduši, kā senāk, kā novājojuši pavisam.

Gājis ganībās puiku slepeni apskatīties. Aizgājis, uzlīdis vienā ābelē un vērojis. Te piepeši puika atkal stabulējis. Tūliņ lopi dancojuši un šim ābelē arī bijis jādanco, vai grib, vai negrib, kamēr, dancodams, nokritis no koka. Dūsmās kungs pārsaucis puiku muižā un licis kārt. Bet kārtavās šis lūdzies, lai pēdīgo reizi atvēlot drusku pastabulēt. Atļāvuši. Un kā nu stabulējis — visi kārēji, itin visi sākuši dancot. Tik ilgi, tik ilgi dancojuši, kamēr piekusuši un saukuši: viņi sodu atlaižot, bet lai tikai nestabulējot vairs.

P i e z ī m e. Nītaurē, Brīvz. kr. LP., VI, 388, piez. Vienam tēvam bijuši trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis. Tas muļķis bijis dikti stīprs: vienu dienu ar striķi sarāvis ezeru itin maziņu. Izskrējis velns: lai neraujot vairāk, došot pilnu cepuri naudas. Muļķis izgriezis cepurei dibinu, izkasījis bedri un nu dabūjis no velna tik daudz naudas, ka pat ķēniņa meitu apprecējis. L. P.

11. A. 1045. 1130. Skoln. J. Kļava, Nīcā. K. Lielozola kr.

Viens puika purvmalā vinis rauku. Iznācis no purva velns un prasījis, kur viņš to rauku likšot. Puika atteicis, ka raukšot purnu. Velns domājis, ka purvu raukšot, un teicis, lai purvu neraucot, tur dzīvojot viņa tēva tēvs. Viņš došot pilnu cepuri naudas. Puika izracis bedri, uzlicis cepuri virsū, cepurei izdūris caurumu. Velns piebēris pilnu bedri ar naudu un aizgājis. Puika nu palicis ļoti bagats.

12. A. 1045. D. Ozoliņš, Jaun-Rozē, LP, V, 140, 46, 22.

Kuodā reizē puika pī azara dūbi beda. Danuoca valls: „Puika, kū tu dari?”

„Grāvi bedīšu, lai oudans nū azara iztek.”

Valls palika nūskumis: „Esi tik lobs un nabad vus; kur tad lai mēs valli dzeivājam.”

Bet puika bada arvīn un naklausīja valla. Nu valis sūtīja puikam savu maitu par gonu; bet puika atbildēja: „Es pots varu nūganīt!”

Nu valls sūlīja naudu; bet puika ar naudu vīn nabeja mīrā: Pirc man muižu un dūd kotrā godā pa toukstūš rubļu, tad!”

Valls apsūlīja muižu pirkt un naudu dūt. Bet puika prasīja, lai tuolīt dūdūt; valls teica, kuo togad naešūt. Nu puika sasirdījās otkal beda. Kad azars jau puse bej nūlaists un valla galvas jau paredzēja šur tur, tad tis pats valis vēl pīnuoca, lai vairs nabadūt. Bet puika beda un beda, kamār vuss oudens nū azara iztecēja, vusi valli nūskrāja iz citu azaru. Puika gribējs arī tur best grāvi, bet navarējis izbest. Un tad tur pīnuocs vecis, prasīdams: „Puika, kū tu dari?”

„Gribu azaru izrakst un vallus izdzelt, tī pīvīla muni.”

„Nu tad tik dzin, dzin!”

Puika beda, beda — te pīnuok līls stiprs valls: „Ja tu vēl bessi, tad nūžņougšu tevi!” Puika sabīdēs un nabeda vairs. Nū tū laika vusi puikas nū valla bīdas.

13. A. 1045. 1130. M. Garkolne no K. Šņepsta, Jāsmuižas pag. Latvju kultūras kr.

Vīnu reizi dzeivuoja tāvs ar slynku dālu. Tāvs vysu struoduoja, bet dāls tik gulēja uz ceplā. Gadījuos, ka tāvs saslyma un nūmyra. Dāls taipat pa vacam gulēja uz ceplā un ēdja, cikom apēdja vysu tāva atstuoūtū montu. Gulēja, gulēja dāls un nabeja kuo ēst. Dūmuoja dāls, kai dabuot maizes, un pajēmis ciervi, guoja Dīva cierstu zemē. Īt dāls un sateik vacu vecīti. Tys vecīts beja pats Dīvs.

„Kur tu ej?” vaicuoja vecīts.

„Eju Dīva cierstu zemē, ka maizes jis nadūd!”

Tad vecīts soka dālam: „Struodoj un byus maize!”

„Kū struoduot?”

„Ej cērt kuorklus un pin ap azaru sātmali!”

Dāls stuojās pi dorba, cārt kuorklus un pyn ap azaru sātmali. Te nu azara izleida valns un soka: „Napiņ, napiņ, te guļ mani tāvu tāvi!”

Bet slynkais dāls atbild: „Pīber capuri zalta, tad napeišu!”

Valns aizskrēja pēc zalta, bet dāls pa tū laiku izroka dūbi, izstatīja capuri viersā un tur. Valns nesja, nesja zaltu, bet capures vys navar pībērt. Sanesja valns vysu sovu zaltu un vēl aizjēmjā nu cytim valnim, cikom pībeŗa pylnu dūbi zalta. Dāls sajēmjā zaltu, atnesja uz sātu un dzeivuoja boguots un laimīgs.

14. A. 1045. 1130. 1653. A. Gari -Juone no A. Grīstiņa Kokorevas pag. Latvju kultūras kr.

Dzeivuojis reizi vīns vecīts, jam bejuši treis dāli. Vecīts vysu laiku plēs lyukus. Jis aizīt uz mežu, laupa līpas myzas un tyn komolī. Dzeivoj jis, dzeivoj — palīk vacs un pret nuovi izdola dālim sovu montu: ustabiņu, dziernaviņas un lyuku komoli. Ustabiņu jis atsoka vacuokajam dālam, dziernaviņas vidējam dālam un lyuku komoli jaunuokajam dālam. Dreiz pēc tuo vecīts nūmierst, dāli pagloboj tāvu un suok streidētīs por montu, kas kuram pīdar.

„Kū tī streidētīs?” atsoka vacuokais bruols.

„Kam jau ku tāvs īdevja, tys tam i palīk.”

Vysi pajem kotrs sovu montuojumu. Jaunuokais dūmoj, kū nyu jis darīs ar tu lyuku komoli a dūmoj: „Īšu izmērīšu, cik plots azars.” Aizīt jis ar lyuku komoli uz azara molu un valk vysapkuort tū lyuku. Valns pamanējis nu azara, ka cylvāks stīp lyuku ap azaru, izbuož golvu nu azara un vaicoj: „Kū tu tī gribi darīt?”

„Gribu apstīpt ap azaru sātmali, lai nivīns valns navar izbēgt, un tod vysus azarā nūbendēt,” atsoka cylvāks.

Tū izdzierdis, valns tyuliņ īskrīn atpakaļ azarā, sasauc valnu sapulci un izstuosta, ka vīns cylvāks grib jīm vysim padarīt голу, stīp sātmali ap azaru — ku nyu darīsim? Lai naizītu slikti, vysi valni nūsprīž atdūt naudu, cik vīn pi kura ir, tam cylvākam, tikai lai jis atstuoj valnus mīrā. Par laiciņu valns izlein nu azara un soka: „Cik tu gribi naudas, es tev dūšu, tikai nastīp sātmala ap azaru.”

„Es daudzi nagribu, pībērsi tikai itū ūti, kura man golvā, pylnu ar naudas un pītiks,” soka cylvāks.

„Labi!” atsoka valns un aizskrīn pēc naudas. Dāls aizīt mežā molā, suok rakt dūbi, izrūk dziļu dūbi, izplēš ūtei caurumu, izlīk uz dūbes un gaida valna ar naudu. Valns atnas naudu, ber dūbē — vys tei nava pylna. Cik valns ber naudu ūtē, cik tei izbierst dūbē. Valns nesja naudu, cikam pībēra pylnu dūbi. Jis pajēms, sabēra naudu maisā, aiznesja uz sātu un pastuostīja bruoļim, kū jis īmontuoja ar lyuka komoli. Par tū naudu jisi nūpierka skaistu fermu un dzeivoj par kungu.

Vidējais bruols dūmoj, kū jam darīt ar sovom dziernaviņom.

Īlīk tuos maisā un laižas pasaulī, izlicis maisu ar dziernaviņom uz placim. Īt jis pa mežu — redz: speid moza guntiņa. Daīt kluot, īrauga mozu ustabiņu, attaisa durovas, īt īškā. Ustabiņa tukša, nivīna cylvāka īškā.

Apsavēris jis izkuop uz ceplā, palīk dziernaviņas zam golvas un guļ — gaidīs, kas byus tuoļuok. Vokorā atīt uz ustabiņu divpadsmit šišaunīku (laupītuojū) ar katliņim. Tī sasasāst ap goldu, suok skaitīt, salīk divpadsmit gubiņuos zalta naudu kotrs pret sevim, parunoj un līkas vysī gulēt. Reitā šišaunīki pīsaceļ, pajem katliņus un aizīt, a jis palika uz ceplā gulādams. Vokorā otkon šišaunīki kluot ar naudas katliņim, saber naudu uz golda taiduos gubiņuos un apsagulst. Īdami guļēt soka: „Reit vairuok naīsim pec naudas.”

Nūsaskrējuši šišaunīki guļ šņuokdami, bet jam to mīgs naīt. Īber jis akmistiņu dziernovu acī un pagrīž, dziernovas nūšvierkst vin. Šišaunīki atsamūst, apsaver — nikur nikuo naredz un guļ tuoļuok. Pēc laiciņa jis stypruok paraun dziernovas, vysa uztabiņa nūdārd, šišaunīki vēļ sasatryukst, apsaver — nikuo nava, atsagulst otkon. Aizmīg šišaunīki, jis sagrīž dziernovas nu vysa spaka, ryuc kai parkyuns, vīna puse dziernaviņu nūkreit grīzdamuos pi šišaunīku gultas. Tī cīši sasatryukst, ceļās un aizbāg uz mežu. Jis salasījis naudu, saber maisā, atstuoj dziernaviņas un atīt uz sātu, pastuosta sovam vacuokajam bruoļam, kū jis īmontuoja par dziernaviņom. Tai pat kai jaunuokais bruols, jis nupierk fermu un dzeivoj par kungu. Nyu dūmoj vacuokais bruols kū jam padarīt ar sovu ustabiņu, jis tuos nikur navar nūnest un nikuo navar ar jū īmontuot. Šudiņ dzeivoj sakritušā ustabiņā, a juo bruoļi skaistuos, boguotuos fermuos.

15. A. 1045. 1130. V. Zacharska no 70 g. veca D. Platača, Ozolmuižas pag. Latvju kultūras kr.

Vīns nabadzīgs zemnīks, jau 60 godu vacs, ar sovu sīvu dzeivuoja vīnā cīmā, cytu reiz pavysam bez maizes. Vīnu reizi vecs dūmoj: „Kur te nūpelnīt naudas, ar kū dzeivuot?”

Aiz cīma par pus verstes beja nalels azars un cīši dziļš — navarēja nikas sasnīgt dybyna. Pīsacēļa vīnā reitā vecs agri, un nūguoja pasavārtu uz azaru. Daguoja vecs pi azara un veņas, ka apleik azaram aug daudz kuorklu. Pajēmja vecs nazi, suoka plēst lyukus un peit viervi. Tymā pašā laikā izīt nu azara dziļuma valns ar roгим un asti. Valns vaicuoja: „Kū tu, vecs, te dori?”

Vecs valnam atbildēja: „Es peišu viervi tik garu, kab varātu sasīt vysu azaru un sagyut vysus valnānus.”

Valns sasabeida un suoka prasīt veča napeit taidu viervi un pasajēmja aizmoksuot daudz naudas.

Vacais vecs ar itū beja mīrā. Valns nūsalaidja yudenī un par pus stundes laika izguoja otkon un iznesja pylnu maisu zalta naudas, un runoj zemnīkam: „Nu, vecs, turi sovu brili, es tyuleņ jū pīberšu ar zaltu.”

Vecs nūjēmja nu golvas brili, un valns suoka bērt jam zalta naudu un pībēra pylnu brili. Vecs sajēmja naudu, atsavasaluoja ar valnu un nūguoja uz sātu. Valns otkon nūsalaidja yudenī. Vecs īt uz sātu cīši prīcīgs. Sātā jū satyka sīva un vaicoj: „Kur tu dabuoji tik daudz naudas?”

Vecs vysu izstuostēja.

Sīva juo palyka prīcīga, ka juos vecs taidz gudrs un apmuoneja valnu. Nū tuo laika veči dzeivoj labi, vysa kuo jīm pītīks leidz pošai nuovei.

16. A. 1045. 1072. 1062. 1084. 1130. J. Leonovičs, Kapiņu pag. P. Stroda kr.

Pi vīna saiminīka beja daudz zūsu. Zūsis ganēja gons. Vīnā dīnā gons, atdzejams zūsis uz muojom, tuos saskaitīja, bet izzaruodījuos, ka tryuka divu zūsu. Ūtrā dīnā pēc saskaitēšanas arī divu zūsu tryuka. Tai tys vylkuos kotru dīnu. Saiminīks redzēja, ka jam byus lels zaudējums, tuopēc jis pasacēja gonam: „Par pazudušom zūsim tu maņ moksuoši tik. cik es tev likšu.”

Gons redzēja, ka jam samoksuot par zūsim nabyus spāka, tuopēc jis mēginuoja kaut kai maklačēt. Natuoļ nu saiminīka muojom beja azars, kuŗu sauce par Valna azaru, tuopēc ka tur dzeivuoja valni. Vīnā dīnā gons saveja sev rasnu un garu viervi, aizguoja uz azaru, apsadās azarmolā; vīnu vierves golu īlaide azarā, bet ūtru golu turēja rūkuos. Napaguoja stunde, kai nu azara izskrēja sanyknuots valns un dusmuos klīdze uz gonu puiku: „Kū tu te dori, ku tu te myusus kaityno?”

Bet puika mīreigi atbildēja: „Es ar šū viervi volkuošu nu azara valnus un tūs mūceišu.”

„Nu, nu, pamēginoj tu man tikai, tod es tevi nu šuos pasaulēs nūslaucēšu un tymā pasaulē arī nadūšu dzeivuoš,” klīdze valns uz puiku.

„Pasavērsimēs, kas kū nūslaucēs nu šuos zemes; voi tu mani, voi es tevi?”

„Es tevi apēsšu!”

„Es tevi nūžņaugšu.”

Valnam palyka baist, jo puika pret vainu uzzastuoja ļūti drūši. Puika tam lyka prīškā: juo valns puikai pībērs pylnu capuri zalta, tad tys tūs valnus, kas atsarūn šymā azarā, naaiztīks. Bet valns atbildēja: juo puika puorspēs valnu skrīšonā, akmiņu svīšonā, sviļpūošonā, tod valns tam samoksuos ar zaltu, bet juo nā, tod puiku nūgalynuos. Puika padūmuoja, padūmuoja un apsjēmēs. Pyrmuo beja skrīšonuos.

„Kur tu maņi panuoksi, tu munu dālu napanuoksi, kuram ir tikai divi godi!” teice puika.

„Kur ir tovs dāls?” Puika pīvede valnu pi kryuma, kurā sēdēja zaķis un uzklīdze: „Sau!” Te zaķis švyk! un aizīt pa kryumim — valns tam pakaļ. Skrēja, skrēja un atsagrīzēs atpakaļ.

„Nu, puis, tovs dāls lobs skrējējs, napanuoču nikai; bet tu laikam vēl lobuoks?”

„Saprūtams,” atbildēja puika.

„Pēc tam nuoce akmiņu svīšona. Puika sagiva zvierbuli un īsadyuoja kabatā. „Es jau kai svīšū, to jau pagaidēsi, koleidz jys nūkriss uz zemi!” līlījuos valns.

„Bet es kai svīšū, to i nasagaidēsi.”

Valns, kai svīde, ka nūvurgžgēja vīn. Gaidēja, gaidēja, tūmār sagaidēja, ka akmins nūkrita uz zemi. Gons pacēle rūku „Jurkš!” un nav. Gaidēja, gaidēja — nasagaidēja. Zvierbulis aizskrēja un naatsagrīzes atpakaļ. Gons uzvarēja valnu. Tagad nuoce sviļpūošona.

Te valns dūmoj: „Tagad nu es uzvarēšu, jis jau laikam namuok sviļpuot, kai es.”

Jis soka: „Ka es sviļpūošu, tod jau lopas biers nu kūkim.”

Puika soka: „Bet es tai varu sviļpuot, ka tev golva apreibs!”

Valns kai sviļpuoja, tai lopas nūbyra nu kūkim un puikai golva suoka grīztīs riņķu riņķūs.

Puika soka: „Tu tikai aizsīn acis, kai esi sviļpuošu, cytaidi tev acis izskris nu pīres!”

„Labi, labi, atbildēja valns. Jis jau stuov ar aizsītom acim un gaida, kod tys svelps. Gons pajēme lelu vāzu un kai lyka ar vāzu par golvu valnam, ka tys nūkrita uz zemi, kai kyulis.

„Tu vēl lobuok,” teice valns caldamīs.

Nu gons beja uzvarējis valnu vysur; atlyka tikai valnam nest zaltu un pībērt puikai pylnu capuri. Valns aizskrēja uz elni pēc zalta, bet puika pajēme, izroka bedri tyvu pi akmiņa, puorplēse sev capuri un gaida. Valns nas zaltu. — Ber, ber — napīteik. Aizīt ūtru un trešu reizi pēc zalta uz elņi.

Golu golā tūmār pītyka gonam: „Nu tagad vari otkon īt uz azaru un tur mitētīs mīreigi,” sacēja puika valnam.

Puika tagad suoka dzeivuot daudz boguotuok, kai juo saiminīks.

9. Muļķa velnam gudrs puisis.

1. A 1149. 1115. 1132. 1120. Jēkabs Krieviņš, 1880. Drabešu Zīlēs, Brīvz. kr. LP, VI, 398, V, 12, 16a.

Agrākos laikos bijis tāds gana puisis, kas nevienam ceļa negriezis. Te vienu dienu ganos pienācis viņam velns klāt un noderējis par puisi. Pirmo dienu licis puisim uz avotu pēc ūdens iet ar tādiem spaiņiem, ko kauna dēļ tikai tukšus jaudājis pavilkt, kur nu vēl ar ūdeni. Bet puisim bijusi laba attapība: nolīcis lielos spaiņus pie avota, taisījis lāpstu un nelīcies vairāk ne zinot. Te, pa brīdim, velns pakaļ: „Ko te dari, ka ūdeni nenes?”

„Ko daru? Taisu lāpstu, gribu rakt iedobumu un avotu mājā ielaist. Saki pats, kad ar tādiem nieka spainīšiem lai ūdeni sanesu?”

Bet velns, piesmeldams lelos spaiņus, pats pārnesis ūdeni, noteikdams puisim, lai avotu mājā nelaižot, lai labāk ejot mežā pēc malkas .

Labi, puisis gājis malkā. Bet velnam bijis tik liels un tik smags cirvis, ka puisis tik tik pavilkt varējis, kur nu vēl ar tādu pacirst. Nekā cita darīt, aizvilcis zirvi mežā, nosēdies pie egles un sācis auklas vīt. Atskrējis velns: ko te nīkstot, kādēļ necērtot?

„Ā! ko nu ar tādu nieka cirvi cirtīšu? Labāk novīšu auklu, apņemšu mežam un pārnesīšu pa muguru uz reizi mājā.”

„To ne, to ne!” velns spārdījies, „lai mežs paliek vēl maniem bērniem!”

Un tā pats paķēris vienu priedi, izrāvis ar visām saknēm un pārnesis mājā.

Bet puisi, tādu pretinieku, no tās dienas gudrojis nobeigt. Esot nokalis pieci podi smagu āmaru un ar to tīkojis pa nakti puisi nosist. Tomēr puisis, apmanīdams velna nodomu, salasījis ganos pilnu kuli pūpēžu, ielicis kuli gultā un pats apgulies pagultē. Naktī velns metis ar āmaru pa pūpēžu maisu, ka putekļi vien noputējuši, un priecīgi stāstījis sievai: „Nu viņš ir beigts!”

Bet puisis izlīdis no pagultas, zobodamies: „Jā, kungs, es arī redzēju, ka puisam dūmi vien nokūpēja!”

Velns domājis: „Pag, pag — nosist tevi nevarēju, bet nu ņemšos tevi kratīt.”

Un tā paķēris vāgu priekšasi, uzsēdinājis puisi virsū un nu skrējis un vilcis asi, cik tikai ātri varējis. Puisis sēdēdams kliezdis: „Vai, kungs, kā krata, vai, kā krata!”

Velns domājis: „Nu viņu drīz sakratīšu gan, ja jau tā brēkā,” un skrējis vēl ātrāk. Bet jo ātrāk skrējis, jo ātrāk apkūsis un puisis atkal palicis dzīvs.

Tagad velns apņēmies puisi noslāpēt: licis trīs dienas pirti kurināt un vedis puisi sildīties krāsns priekšā, kur vairāk uguns; turpretim no uguns vairījies, uzkāpdams lāvā, kur taisni dūmus īsti dabūjis sarīties. Gan šis cieties lāvā šķaudīdams, kāšēdams, bet kad nevarējis vairs paciest — vaicājis puisim: „Kā tev ir pa siltumu?”

„Vai, kungs, es tikko nenosalstu.”

Nu velns redzējis, ka puisis stiprāks par viņu, un tādēļ saridējis visas mantas lielā, lielā maisā un ar sievu aizbēdzis. Bet puisis slepeni bijis paslēpies arī maisā. Velns skrējis briesmīgi ātri; bet puisis maisā tikai iesaucies arvienu: „Pagaidi, kungs, mani arī!”

Un jo šis saucis, jo velns skrējis, kamēr tad piekūsis un vienā ezera salā izkratījis maisu un atradis puisi arī turpat. Velns brīnījies: „Kur tu te izgādījies?”

„Nekur neizgādījos; bet tam tā tikai vajaga but. Kur kungs, kur puisis!”

Nu velns teicis tā uz puisi: „Guli to vienā ezera malā, es otrā, sieva gulēs pie mantām.”

Viņš cerējis puisi aizmigušu noslīcināt, bet puisis nemaz neaizmidzis; viņš nogaidījis velna sievu aizmiegam un tad atstiepis to savā vietā, pats apgūlies sievas vietā. Rītā velns, ko cēlies, aizskrējis otrā ezera malā, iesvedis sievu ezerā un steidzies pie mantām, priecādamies: „Nu, sieva, es viņu vienreiz patērēju!”

Bet puisis smējies: „Jā, kungs, es arī redzēju, ka burbuļi un ūdens vien putēja.”

Velns apmanījis, ko pats izdarījis, neatsacījis ne vārda, bet ielēcis ezerā sievai pakaļ, kur tad abi palikuši. Bet puisim palikusi visa velna mantība.

2. A. 1049. 1052. 1130. Skolniece H. Vēvere, J. A. Jansona kr.

Čigāns salīgst pie velna par kalpu par vienu cepuri zelta naudas. Velns vāra pusdienu un sūta čigānu pēc ūdens, bet čigāns aizgājis, sāk rakt no akas grāvi. Velns gaida, gaida — nevar čigānu sagaidīt, iet pats raudzīt. Jā, čigāns atbild: „Ko tur nest pa spaiņam? Aizpludinās visu aku uz istabu, tad nebūs jānes!”

Velns sadusmojas, pārstiep pats ūdens toveri un čigānu sūta uz pļavu vienu vērši pārnest. Bet čigāns ganībās sien visiem vēršiem astes kopā. Velns gaida, gaida — nevar čigānu sagaidīt, iet pats raudzīt.

„Pagaidi, pagaidi!” čigāns saka. „Aiznesīšu visus vēršus uz reizi, nebūs vairs pakaļ jānāk.”

Velns atkal paņem pats vērši uz pleciem, pārnes mājā, novelk ādu un liek katlā, bet čigānu aizsūta pēc malkas. Čigāns mežā saplēš lūkus un sāk pīt kokus kopā. Velns atkal nevar māja sagaidīt — atskrej, prasa: „Ko dari tik ilgi?”

Čigāns atbild: „Sienu lielāku nastu, tad nebūs pakaļ jānāk!”

Velns izrauj koku ar visām saknēm un stiepj uz mājām nosvīdis, bet čigāns, uzsēdies uz resnā gala, tik svilpo. Velnam jau paliek bailes no tāda stiprinieka. Nu sēžas pie pusdienas. Velns ēd šņākdams, bet čigāns neēd nemaz. Te jau neesot ko iesākt, viņš teic. Ja šis sākšot ēst, un tad nebūšot diezgan, tad viņš varot i pašu velnu apēst. Velns nu sola tūliņ visa gada algu, lai tik iet prom. Čigāns ar mieru. Bet kamēr velns pēc naudas, čigāns izrok bedri un tā velns dabūja trīs reizes skriet pēc naudas, līdz cepure pilna.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījis arī skolnieks F. Ozoliņš Latgalē. P. Š.

3. A. 1049. 1084. P y n k o n o 90 g. v e c a J. R a z g a ļ a, M a k a š ā n u p a g., V. P o d i s k r ā j u m ā.

Vīnu reizi pa ceļu guoja čyguons un īguoja mozā ustabeņā, kuŗā dzeivuoja styprinīks ar sovū muoti. Ustabeņā uz golda stuovēja izvuorēts vepris.

Čyguons īt un prosa: „Kas?”

„Es asmu styprinīks!” atbildēja dāls.

„Un kas tu esi?”? vaicoj styprinīks čyguonam.

„Es div reizys stypruoks par tevim,” atbildēja čyguons.

Sazarunuoja jī abadivēji kūpā dzeivuoit. Tai jī puorgulēja par nakti un reitā pabrūkastēja: Muote runoj sovam dālam styprinīkam: „Jis nav styprinīks, jis ir malūtuojis! Pasyuti tu jū atnest ar sovīm spaiņim yudiņa, tad varēs ticēt! Jis naād tai, kai styprinīki ād!”

Styprinīks syuta čyguonu pēc yudiņa. Čyguons pazaver: spaiņu navar pacelt, juo spaiņi beja leli kubuli. Tad čyguons aizguoja uz oku, pajēmja luopstu un rūk apkuort okai. Styprinīks ar muoti gaida, gaida, bet navar sagaidet, kod čyguons atness yudiņa. Īt styprinīks vārtūs, kai čyguons nas yudini. Atīt pi okas un redz, ka čyguons rūk apkuort okai.

„Kū tu dori?” vaicoj styprinīks.

„Kū tur nosuoit pa nēšam, lobuok izrakt un aiznest reizē vysu oku, lai navaidzeis staiguot,” atbildēja čyguons.

Styprinīks nūsabeida, ka nabyus okas, dreizuok nūskrēja pēc spaiņim, aiznesja yudiņa un čyguonam pīsacēja narokt un nanest okas.

Ūtrā reitā styprinīka muote otkon runoj dālam, ka čyguons nav styprinīks, un runoj dālam pasyuteit čyguonu uz mežu pēc molkys. Styprinīks īdud čyguonam viervi un nūsyuta jū pēc molkas uz mežu. Čyguons pajēmja viervi un nūguoja uz mežu. Meža čyguons izkuopja uz kūka, pīsēja viersyuni kūka un pēčuok izleida uz ūtra kūka, taipat pīsēja. Sātā muote ar dālu gaida, kod atness čyguons molkys, bet navar sagaidēt. Nūguoja styprinīks pazavārtūs, kū tī dora čyguons mežā. Atīt sityprinīks uz mežu, verās, ka čyguons stīp viervi par viersyuni kūku. Styprinīks vaicoj: „Kū tu dori?”

Čyguons jam atbilda: „Es gribu sasīt vysu mežu un atnest uz sātu, vairuok navaidzeis staiguot uz mežu pēc molkas.”

Nūzabeida styprinīks, ka jam tūlaik napaliks meža, jis runoj uz čyguonu: „Navajag tū darēt.”

Tai styprinīks pīlasēja molkys un atnezja uz sātu, a čyguons tai pat atguoja.

Pēc tuo laika puorguoja dīnys treis, muote styprinīka otkon runoj uz dālu: „Nē, jis nau styprinīks, a lobuok tu paklaus mani. Tu ved čyguonu uz kalna un abadivēji tī svilpuosit. Kas nu jyusu stypruok svilpuos, tys byus styprinīks.”

Kod muote itūs vuordus runuoja, čyguons vysu dzierdēja. Jis tyuleņ pajēmja ciervi un nūnesja uz tū kolnu. Tī jis ciervi nūglobuoja, a pats dreži atguoja uz sātu. Uz reita styprinīks pasaucja čyguonu uz kolnu. Nūguoja jī abadivēji uz tuo kolna, Styprinīks runoj: „Kas nu myusu stypruok svilpuos, tys ir styprinīks.”

„Labi,” pasaceja čyguons.

Pymis aizsvilpuoja styprinīks. Kai jis aizsvilpuoja, vysa zeme aiztreisēja, un čyguons tik varēja nustuovēt uz kuojū.

„Labi,” pascēja čyguons, „tagan es svilpeišu, a tu lobuok acis aizsīn! Juo es svilpeišu, tev var acis izkrist.”

Stypriniks dūmuoja, ka čyguons runoj rykteigi. Jis aizsēja acis ar skustu, a čyguons kai pajēmja ciervi un suoka likt styprinīkam pa golvu, styprinīks suoka praseit čyguonu, ka jau gona.

Čyguons ciervi otkon nūgloboja, atraisiēja styprinīkam acis un jī abadivēji nūguoja uz sātu. Tī labi pajēdja un čyguons nūguoja staiguot pa pasaulī, skaiteidams sevi par lelu styprinīku.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījusi V. Zacharska no P. Reča Silajāņu pag. P. Š.

4. A. 1050. Skolot. Ed. Melnbārdis, Virbos.

Reiz Dievs un Velns satikušies birzē. Velns vaicājis: ko tad šis te darot? „Jā, ko tad daru! Griežu kārtis, gribu šūpoties.”

Velns piedāvājis palīdzēt. Labi. Dievs to arī pieņem, un abi sāk zāgēt labi lielu koku. Dievs, kā liels gudrinieks, nesacījis Velnam, ka koks drīz gāzīsies, lai iet nost. Velns zāgējis, ka sviedri plūst. Te uzreiz — Dievs atiet nost, bet Velns, nekā ļauna nedomādams, paliek. Tiklīdz Dievs aizgājis, koks gāzies un Velnam virsū.

Velns palicis apakš koka, nevarējis piecelties un kliezsis, lai glābj. Bet Dievs bijis prom. Ar mokām Velns vēlāk tomēr izlīdis no koka apakšas, gribējis Dievam atspītēt un gājis to meklēt. Dievs pa to laiku bijis jau kokā uzkāpis un kad Velns pagājis gažām, saucis tam pakal: „Velns man muguru pārlauza, glābiet!”

Velns skatījies atpakaļ, bet nekā nav redzējis. No tās reizes Velns vairs negājis birzē bērzus zāgēt. Ja kādreiz arī satīcis Dievu, un tas aicinājis nākt atkal palīgā, tad Velns nav nemaz ar viņu runājis.

10. Koka nešana.

1. A. 1052. Lapas Mārtiņš, Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”. I, 1901., 90, 28.

Gudrais Ansis noderējis pie velna par kalpu. Viņš paņēmis ābolus līdz un devis tos velnam un viņa sievai. Āboli abiem ļabi patikuši.

„Kur šie augļi aug?” velna vecene jautāja.

„Kokos,” Ansis atbildēja.

„Kur tādus kokus var dabūt?”

„Tādus kokus var dabūt mežā un pārstādīt mājā.”

„Nu tad iesim un pārnēsīsim tādu koku.”

Aiziet abi uz mežu, nonāk pie vienas lielas egles, un Ansis saka: „Šādā kokā aug āboli.”

Velns izrauj egli ar visām saknēm un nu jānes abiem egle uz velna māju. Velns ķeras pie saknēm un nes pa priekšu. Ansis iesēstas galotnes zaros. Velns pavisam nokusis un paguris pārnāk mājā, bet Ansis nejūt nekāda noguruma. Velns pabrīnās vien par Anša spēku.

Egle tagad tiek iestādīta velna dārzā.

P i e z ī m e. Pasaka ir stipri saīsināta. P. Š.

Vienam tēvam bijis viens dēls. Un tēvs aizsūtījis dēlu mežā rīkšu griezt. Rīkstīšu piegriezis, gribējis patlaban mājā iet, bet vairs nezinājis no meža iziet, bijis apmaldījis. Maldījis, maldījis — pēdīgi, kad saule bijusi norietējusi, uzgājis vienu druvu un turpat apgulies. Labi. Bet rītā viens cēlis dēlu augšā, lai nākot spēkoties! Tas cēlējs bijis velns. Neko darīt — dēlam bijis jāiet.

Bet par laimi tur druvā dēls ieraudzīja pusē iecirstu priedi— lielu, resnu priedi. Tūliņ teicis uz velnu: „Iesim tad arī pie šīs priedes spēkus parādīt: es cirtīšu viņā pusē, tu šinī pusē un kuŗš ātrāki līdz serdei būs ierobījis, tas stiprāks.” Labi, velns tūliņ sniedzies pēc sava cirvja; bet kamēr šis sniedzies vien, dēls pieskrējis pie priedes, vienreiz iecirtis un iesaucies: „Man jau gatavs!”

Velns paskatījies: jā, ir gan.

Nu nabadziņš ātri ātri pasteidzis arī savu pusi un tad, līdzko priede nogāzusies, lielījis: „Lai nu ar ciršanu, kā ar ciršanu; bet vai tu, puika, arī spēsi priedei vienu galu panest tāpat kā es?”

„Vai es spēšu? Kas tas par teicamo? Man drīzāki par tevi ir bažas: diezin, vai tu ir tievo galu panestu, ja būtu jānes? Bet tad — ja tu nu nes — ievēro vienu lietu: tev jāiet pa priekšu un atpakaļ skatīties nav brīv! Citādi es sviedīšu rezgalu dūsmās zemē un kas tur tad izjūk, par to varēsi viens pats sūkāties.”

Labi, velns itin mierā ar tādu norunu: tūliņ paņēmis priedi tievgalā un vilcis atspēries. Bet zari, zemē otrādi ķerdamies, izaruši visu druvu. Dēls turpretim nēnesis rezgalu nemaz, vēl uzsēdies virsū un svilpojies pasmiedamies. Velns vilcis, vilcis — mugura jau kūpējusi — te iesaucies: viņš nespējot vairs, vajagot atpūsties!

Dēls nolēcis no rezgala, zobodams velnu: „Tā es jau domāju, ka tu man līdz necietīsi! Ne tievgalu nejaudi, kur nu vēl rezgalu kā man!”

Velns neatteicis nekā; tikai to vien iesaucies: „Lai nu ar nešanu, kā ar nešanu — iesim labāk skrieties!”

Dēls smējies: „Un tad tu domā mani noskriet? Ej, vientiesi, ej! Tu jau ne manu jaunāko brāli nenoskrietu, kur nu vēl mani?”

„Tavu jaunāko brāli? Kur tad ir tavs jaunākais brālis? Un kas viņam vārdā?”

Dēls bij pamanījis upes malā zaķi, kas patlaban kodījis tur kārklus, un rādījis velnam: „Skaties, skaties, kur ir mans jaunākais brālis. Tur viņš upes malā rīkstītes griež; tādēļ viņu arī saukā par Kārklū Jēci.”

Velns tūliņ steidzies uz upes malu un iztraucējis zaķi. Zaķis satrūcies sācis skriet, ko tikai māc, pa laukiem, pļavām un mežiem. Velns nekā panākt; gan kļiedzis: „Kārklū Jēci, Kārklū Jeci — blakus, blakus!” bet zaķis vēl trakāk. Pēdīgi velns elsdams atnācis plīks atpakaļ, jo skriedams bija saplēsis gar kokiem, ceriem visas drēbes, un teicis tā: „Lai nu ar skriešanu, kā ar skriešanu — iesim labāk lauzties!”

„Un tad tu domā mani pārspēt? Ej, vientiesi, ej! Tu jau ne manu vecāko brāli nenosviestu, kur nu vēl mani?”

„Tavu vecāko brāli? Kur tad ir tavs vecākais brālis? Un kas viņam vārdā?”

Dēls bija pamanījis jūras malā lāci, kas patlaban zirgu ēda, un rādījis velnam: „Skaties, skaties, tas ir mans vecākais brālis, kas tur jūras malā pusdienu ēd; viņu sauc par Imaku.”

„Tā, tā, tad tas ir tavs vecākais brālis Imaks: bet kā lai es viņu uzvedinu lauzties?”

„Itin viegli: liec viņam dūri vienreiz zem deguna — tūliņ būs sācējs, par to galvoju.”

Labi, velns aizgājis uz jūras malu, licis lācim dūri zem deguna — lācis sācis velnu plēst nežēlīgi pavisam. Gan šis kļiedzis: „Imak, Imak, plecos, plecos!” bet Imaks nemaz neklausījies — saplēsis velnu itin tā pa godam.

Nu aizvilciet pusdzīvs pie dēla atpakaļ un teicis: „Lai laušanos, kā ar laušanos; bet tev jaiet uz elli naudai pakaļ. Noiedams saki: tēvam vajaga to naudu; bet nesaki tikai, ka esmu salauzts.”

Dēls domājis: „Ja tu jau pats sakies, ka esi salauzts, tad spēka tev tiešām vairs nav.”

Un tūliņ saņēmis salauzto velnu, iebrūdis jūrā un noslīcinājies. Tad aizgājis uz elli, paņēmis vezumu naudas, aizjūdzis divi zirgus priekšā, pārbraucis mājā un dzīvo ir šodien, ja nav miris.

3. A. 1052. 1072. 1071. Skolnieks Fr. Ozoliņš, Krāslavā.

Vienam saimniekam bija kalps. Saimnieks kalpu sūta uz mežu pēc klūgām. Kalps aizgājis mežā, piegriezis klūgas un gribējis iet uz māju, bet par nelaimi bija apmaldījies. Pienāca vakars, viņš apgūlās zem viena resna ozola un guļ. No rīta kaut kas viņu modina, un tas bija velns. Viņš saka uz kalpu: „Celies augšā, iesim lauzties!”

Kalps, to redzēdams, ļoti pārbijies un nezinājis, ko darīt. Viņš saka uz velna: „Iesim pie šas egles un rādīsim spēkus. Es cirtīšu šinī pusē, tu tanī pusē, un kuŗš ātrāki līdz serdei būs iecirtis, tas būs stiprāks.”

Tā egle bija jau līdz pusei aizcirsta. Velns sāka cirst tik stipri, ka sāka kokiem lapas birt zemē, bet kalps jau rādīja velnam: „Man ir jau gatavs.”

Velns, to redzēdams, sāka arī ticēt, ka kalpam ir taisnība. Tad kalps saka: „Pasteidzies ātrāki, lai egle varētu nogāzties.” Kad koks bija pie zemes, tad velns saka uz kalpu: „Mērīsimies stiprumā, kuŗš varēs ilgāku laiku panest šo koku.”

Kalps atbild: „Jem tu tievāko galu un nes pa priekšu, es nesīšu resnāko galu, bet tik neskaties atpakaļ, jo tad es kā sviedīšu koku no pleciem, tu būsi beigts.”

Velns pajēma egli pie virsotnes un sāka to vilkt, kamēr piekusa. Tad viņš atkal teica: „Es jau esmu piekūsis, vai nevar likt egli zemē?”

Kalps atbildēja: „Kāpēc gan ne? Bet vai nu es neesmu stiprāks?”

Atpūties kādu brīdi, velns atkal teicis: „Lūkošim skrieties.” Kalps ir ar mieru skrieties, bet vēl nosaka: „Tu nenoskriesi manu jaunāko brāli, kur nu vēl mani!”

Tad velns prasa: „Kur tad tavs brālis ir?”

Kalps parādīja uz vienu zaķi, kas bija gulējis krūmmalā. Velns gan tūliņ laidās zaķim pakaļ, bet netika tam ne tuvu.

Necik ilgi, velns jau domā lauzties un parādīt, ka viņš stiprāks. Kalps atbild: „Ej nu uzvari labāk manu otru brāli, tad redzēsi, kas stiprāks.”

Tur tuvumā bija viens lācis, ko kalps atkal uzrādīja par savu brāli. Velns bija ar mieru un aizgājis nu sāka lāci kairināt. Lācis tūliņ bruka velnam virsū, kas tikko vēl paspēja paglābties. Tad velns sūta kalpu, lai tas nāktu uz elli un sajemtu savu algu. Kalps nu dabū lielu kasti zelta naudas un dzīvo laimīgi.

P i e z ī m e. Ļoti līdzīgu pasaku ir uzrakstījis arī skolnieks T. Purmalis Eglunā N. Rancāna krājumā; bet abi varianti var būt nākuši no iepriekšējās Lercha-Puškaiša pasakas. P. Š.

4. A. 1052. 1115. 1130. Skolniece no A. Janovska, Ozolnieku pag. K. Corbika kr.

Viens izdienējis zaldāts iet uz mājām. Nonāk vienā muižā, un iet prasīt muižkungam darbu.

„Man muižā darba nav,” saka muižkungs. „Bet ej uz to mežu, tur tu atradīsi vienu pili un tur dabūsi darbu.”

Labi. Zaldāts iet, iet, beigas uziet vienu pili — ies tur iekšā. Pretī nāk viens liels vīrs un prasa, ko meklējot.

„Meklēju darbu,” atbild zaldāts.

„Labi. Darbu dabūsi. Ja visu spēsi padarīt, ko tev likšu, dabūsi maisu naudas.”

Otrā dienā sāks zaldāts dienēt.

„Mežmalā ir jērs, atnes to šurpu!” vīrs, kas bijis pats velns, saka zaldātam.

Zaldāts iet uz norādīto vietu un ierauga tur lauvu. Nu viņš redz, ka ir dimbā. Ko nu darīt? Zaldāts nostājās un skatās apkārt. Pienāk velns. „Vaidzi, kāpēc nenes jēru mājā? Ko vēl te stāvi un brīnies?”

„Are, lielskungs, kas tā no viena būs? Skatos, vai negadīsies vēl kāds.”

Velns paliek dusmīgs, paņē lauvu padusē un pārstiep mājā.

Otrā rītā velns saka zaldātam: „Aizej mežmalā un palasi žagarus.”

Zaldāts aiziet mežmalā un ierauga tur lielu izgāztu koku. Kā ta nu vīrs to pārnesīs? Nostājas un skatās apkārt. Velns nevar zaldātu sagaidīt, ies raudzīt, kur šis palicis. Pienāk klāt, redz: zaldāts kūpina luļķīti un vēro apkārtni.

„Ko tu te brīnies? Kāpēc nenes žagarus? Man jāvēra putra.”

„Are, skatos, vai nav vēl kāds. Kot no šī vien izvārīs?” atbild zaldāts.

„Nu, nepurpini tik daudz! Ņem pie tievā gala un nesīsim mājā.”

„Ko nu pie tievā gala? Ņemšu labāk resno galu. Ņemiet jūs, lielskungs, tievo galu!”

Labi. Velns stiep aiz tievā gala, bet zaldāts uzsēžas uz resnā gala un svilpodams brauc mājā. Mājā velns pagalam nopūlējies, sviedrus vien slauka. Bet zaldāts nokāpj no resnā gala nost, pieiet pie velna un saka: „Vai, lielskungs, kā jūs nopūlējušies! Raug, es nemaz neesmu nokusis, pie resnā gala nesot.”

Velns tik bola acis — skaties tik, kas šis par stiprinieku! Vakarā abi paēd putru un nu liksies gulēt. Velns parāda zaldātam tumšu kambari — tur lai guļot. Zaldāts paskatās: katrā kaktā miroņi. Istabas vidū stāv veca lāva, uz kuņas tam jāguļ, un apakš lāvas cirvis. Zaldāts paņem vienu mironi, uzliek uz lāvas, bet pats notupjas kaktā.

Ap pusnakti nāk velns, izņem no lāvas apakšas cirvi, sagriež un cērt mironim. Pēc tam noliek cirvi vietā un iet gulēt.

No rīta zaldāts noliek mironi vecā vietā un iet laukā. Izgājis laukā, tas žāvājas un kasa pakausi. Velns, acis bolīdams, prasa: „Vai tu nekā šonakt nemanīji?”

„Ne, lielskungs, tikai to, ka likās, it kā blusa pārreiz piere iekostu.”

Velns sabīstas un saka: „Tu esi savu laiku nodienējis, tagad vari iet uz māju.”

„Jā, bet ka tad būs ar loni? Jums jādod visa gada alga,” tiepjas vēl zaldāts.

„Labi, labi. Dabūsi visu,” saka velns, pieber maisu ar zelta naudu un dod to zaldātam.

„Ne, ne, lielskungs, tā mēs nelikām. Jums tas maišelis jāpārnes arī mājā,” saka zaldāts. Velnam netik ar stiprinieku ielaisties. Tas ņem maisu uz pleciem un nesīs mājā. Bet lai būtu drošāki, tas pavēl zaldātam iet pa priekšu. Velns nu nes maisu stenēdams, bet zaldāts lēkā kā šņorītē siets, uz priekšu un atpakaļ, skaņi smiedamies. Lieta tā, ka velns nokusis stipri dvašo, un kā nu šis velk dvašu uz iekšu, tā zaldāts tiek

pavilkts asi atpakaļ, bet kā velns izpūš dvašu, tā zaldāts palec asi uz priekšu. Velns par zaldāta jautrību nevar nobrīnīties vien. Tas vaicā: „Kāpēc tu tā lustējies.”

„Are, kā man nelustēties?” atbild lēkādams zaldāts. „Nu būs sievai un bērniem visu mūžu maize.”

Beidzot nonāk abi zaldāta mājā. Velns nosviež maisu un mūk atpakaļ, bet zaldāts dzīvo bagāts un laimīgs.

5. A. 1052. 1060. 1062, 1084. 1063. 1153. „Dunduru pēcnākami”, 1876. g., 48, 11.

Viens puisis piegājis pie velna uz trim gadiem amatā. Nolīguši, ka velnam viss tas pats jā māca, ko viņš prot. Velns sūtījis puisi uz mežu un devis ar savus kalpus līdz, lai koku ar visām saknēm izcērt un mājā pārnes. Kad koku bijuši izcirtuši, teicis puisis uz velna kalpiem: „Nemiet jūs to tievgali, es nesīšu viens pats to resngali, bet atpakaļ neskataities, jo kas skatīsies, tam galvu ar cirvi nocirtīšu.”

Puisis uzsēdies uz resngali un licies, lai šie citi viņu uz māju aizvelk. Mājā nonākuši, stāstījuši tie citi, ka vēl nevienu dienu tā nav viņi nostrādājušies, kā šodien. Puisis izsmējis un uzzobojis šos ar šiem vārdiem: „Man vienam pašam bija resngalis jānes, jūs nesāt visi kopā to tievgali un tad sūdzaties vēl, ka grūti bijis.”

Velns, to dzirdēdams, gribējis ar šo izprovēt, vai tiešām šis tik stiprs. Velns ņēmis akmeni un saspiedis ar rokām gluži smalku. Puisis pagobies un teicis: „Tas jau vēl nekas nav, bet kad es spiedīšu, tad vajaga tūliņ zupai laukā nākt un akmens būs tik mīksts, ka ēst varēs.”

Puisis paņēmis rāceni un saspiedis, par ko velns ļoti brīnojies. Pēc tam velns uzaicinājis, kurš gan varēsot augstāku sviest; paņēmis akmeni un uzsviedis gaisā, kas tik par stundu zemē nonācis. Puisis paņēmis putnu un to sviedis; putns aizskrējis projām. Velns trīs dienas izgaidījis, kad kritīšot zemē, bet nesagaidījis. Gājuši tad kliegties. Velns tā kliezjis, ka kokiem lapas birušas. Puisis apņēmies tā kliegt, ka velnam acis izbiršot no pieres, un uzaicinājis, lai drošības dēļ acis cieti sasienot. Velns ar sasējis. Puisis nu paņēmis velna āmuru un zvēlis velnam reiz par galvu. Velns tikko varējis izsaukt: „Nekliedz vairs, man acis izkritīs.”

Kad velns acis vaļā attaisījis, grasījis puisis Velnam āmuru gaisā sviest un izsaucis: „Debess Pēter, atver nu lodziņu!” Bet velns nav laidis un teicis: „Nesvied, tas mana tēva tēva āmurs.”

Līdz nu velns bija redzejis, ka puisis tik gudrs, dzinis viņš šo projām. Puisis promiedams izlūdzies vēl vienu pūru naudas, ko arī velns devis; bet ar to nolīgumu, ka viņam tā nauda jāatdod, kad kokiem lapas birīšot. Rudens atnācis un velns ar bijis klāt pēc savas naudas. Puisis ievēdis velnu mežā un rādījis viņam priedes un egles un teicis, kad tām lapas nobirīšot, tad ar viņš šim naudu atdošot.

P i e z ī m e. Ļoti līdzīgu pasaku vēl uzrakstījis skolnieks Jēkabs Kļava Nīcā, K. Lielozola kr. P. Š.

11. Akmeņa saspiešana.

1. A. 1060. Lapas Mārtiņš, Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 96, 33.

Velns sūtījis gudro Ansi pirti kurināt, lai dabūtu krietni izpērties. Pirts krāsni aizkurinājis, Ansis paņēmis kādus rāceņus un ielicis tos turpat krāsnī cept. Cepdami rāceņi apsviluši gluži melni. Atnāk velns aplūkot pirti, paņem saujā vienu karstu akmeni, saspiež to smalkās drubažās un saka uz Ansi: „Vai tu tā vari saspiegt karstu akmeni?”

„Es varu vēl vairāk!” atbild Ansis, paņem vienu izcepušu rāceni un saspiež to, ka sula vien šķīst.

Velns varējis gan akmeni saspiegt drubažās, bet sulas izspiegt nevarējis.

2. A. 1060. Kreicberģis, Dzirciemā, LP, VI, 388, 10.

Cūkgans dīķmalā gana cūkas. No dīķa izlien Spalvainbiksis, velns, uzsaukdams: „Kā tu, nejēga, uzdrošinies akmeņus mest ūdenī? Patlaban iesviedi ar kantaiņu akmeni manai gaspažai pa pieri. Tu diedelnieks! Es tevi saspiedīšu miltos, kā šo akmeni!”

To sacīdams, Spalvainbiksis paķer brangi lielu akmeni un saspiež smalkās druskās. Bet cūkgans arī nebija zemē metams, tas izrauj no kabatas ceptu rāceni, kas no pusdienas atlicies, un saspiež tik spītīgi, ka zupa vien iztecēja. Spalvainbiksis skatās, skatās, — vai akls! — Bet cūkgans tagad no vienas tiesas saka tā: „Un ja tu, Spalvainbiksi, tūlīņ šo purvu neatstāsi, tad tevi sadrupināšu kā tagadiņ šo nieku sadrupināju!”

Velns palika itin rāms un neteica vairs nekā.

P i e z ī m e. Varbūt, ka še vēl var pieminēt kādu Mistra Vidzemē uzrakstītu variantu (LP., VI, 405, 18. piez.), kur milzis pārplēš lielu akmeni, bet velns nevar. Šis īsais variants ir tomēr stipri sabojāts. P. Š.

3. A. 1060. 1049. 1052. Irlavā, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 438, 40.

Viens puisis nogāja pie modernieka pienu pirkt. Modernieks vaicāja, vai trauks esot? „Nē!” Te esot nēzdogs, lai pildot to ar pienu. Ielēja nēzdogā. Projām iedams, puisis iebāza nēzdogu ar pienu azotē. Nu gāja un satika velnu. Velns līga puisi par kalpu, solīja gada lonei sieku naudas. Bet nu velns prasīja, lai puisis viņam savu spēku rādītu, un veda pie liela akmiņa, lai izspiežot no akmiņa zupu. Puisis sagraba akmini, spieda pie krūtīm un tūlīt piens iztecēja uz akmiņa. Nu velns redzēja, ka puisis dikti stiprs — dusmās arī ņēma akmini un ietrica pa trīs pēdi zemē, bet zupa netecēja. Nu pārgāja abi mājā un velns lika puisim malku vest. Bet puisis nevedis — vijis virvi. Velns vaicājis, kur to likšot. — Apmetīšot mežam un uz reizi pārvilkšot mājā. Velns sabijies, ka nenoposta visu mežu, kur tad pēcāk malku ņemt; tādēļ ņēmis lielu egli un teicis puisim, lai ņem tievo galu. Labi, velns paņēmis resno galu uz pleciem, puisis tievā galā iesēdies zaros: lai tikai nu stiepj. Mājā velns slaucījis slapju pieri un vaicājis puisim: vai šim nemaz karsti nepalīcis?

„Nē!” atteicis, „man drīzāk bija par aukstu, ne par karstu.”

Reiz viens puika ganīja cūkas smilšu kalnos. Šis svilpoja un trakoja un te uzreiz dzirdēja kāda vīra balsi, kas šim uzkliedza: „Zēn, kā tu man miera nedodi!”

Tad zēns, roku kabatā iegrūdis, izvilka vienu ceptu rāceni, baidīdams vīru kā ar akmeni. Vīrs, kas bija pats velns, sagrāba vienu akmeni un saspieda to, ka dūmi vien nokūpēja. Bet puika saspieda rāceni, ka sula vien nopilēja. Tad velns sacīja uz puiku: „Nieks, ko tu še, tāds stiprs puika, cūkas gani? Nāc man līdz!” Puika prasīja velnam: „Vai tu kāds meistars esi?”

Velns atbildēja: „Esmu meistars, skrodelis.”

Puika teica: „Amatu es jau gribu mācīties.”

Tā atbildējis, puika gāja velnam līdz. Pa ceļu ejot, velnam iegribējās ēst un viņš teica puikam: „Noej uz muižas lauku un atnes vienu vērsi, es uztaisīšu, kur varēsim to izvārīt.”

Puika, zināms nevarēja vērsi panest, bet gudrs būdams, paņēma divus vērsus pie astes un sēja tos kopā. Velns nevarēja puiku sagaidīt, aizskrēja tam pakaļ un prasīja: „Ko tu še tik ilgi vari darīt?”

„Ko tad ar vienu vērsi var iesākt? Es gribu diviem astes sasiet, kā mums vairāk tiek un še ilgāki varam mājot.”

Velns paņēma nu vērsi plecos, un gudrais puika ieķēras astē un tika līdz aizneests. Tad velns teica puikam: „Izrauj vienu priedi un sakur uguni.”

Puika atbildēja: „Es kāpšu galā un priedi sakustināšu, tad tu vieglāki izrausi.”

Puika uzkāpa priedes galā, sakustināja galotni, bet velns izrāva priedi un lēni nolaida to pie zemes. Velns sacīja puikam: „Jem tu tievgali un es jemšu resngali.”

Puika paklausīja, nosēdās uz tievgaļa, bet velns sajēma resngali un aizvilka priedi ar visu puiku.

Vērsi izcepis, velns aicināja puiku, lai arī nāk ēst, bet puika aizbildinājās, ka galva sāpot, un velns viens pats apēda visu vērsi. Pusdienu paēdis, velns prasa: „Vai zini, kas jādara?”

Puika teic: „Kas tad?”

Velns saka: „Mums spēki jaizmeģina, jāiet svilpoties.”

Puika sacīja: „Tas var iet.”

Velns saka: „Tev papriekšu jāsvilpo!”

Bet puika saka: „Tev papriekšu jāsvilpo!”

Velns teica: „Man ir lielāks svilpis. Kad es svilpošu, tad visiem kokiem birs zemē lapas un tu kritīsi gar zemi.”

Puika atbild: „Tas vēl nav nekas, bet kad es svilpošu, tad visiem kokiem zari lūzīs un tev izsprāgs abas acis.”

Tad svilpoja velns, ka patiešām lapas bira zemē. Velns gribēja arī puikas svilpi dzirdēt. Puika saka velnam: „Aizsien acis ar lakatu, lai acis neizsprāgst!”

Puika nu aizsēja velnam acis, pajema lielu koku rokā un sita velnam par acīm, kamēr tas sāka blaut un lūgties, lai nesvilpjot vairs, ka acis ārā sprāgstot.

Puika sāka baiļoties, ka velns to pēdīgi nenogalina, prasījās velnam uz māju, ka gribot radus apmeklēt. Velns sacīja: „Es piestellēšu zirgus ar ratiem un pavadīšu.”

Tad sēdā abi ratos un brauca pie vienam sudmalām. Tur viņi piestāja, izkāpa no ratiem ārā, un zirgi tūliņ nozuda no acīm. Tad velnam uznāca miegs, un tas apgūlās pie viena dzirnu akmeņa. Tad puika paņēma virvi, apsēja vienu galu velnam ap kaklu, otru galu piesēja pie dzirnu akmeņa un tad iegrūda akmeni ar visu velnu ezerā.

Tad puika griezās atpakaļ un nonāca atkal tēva mājā, kur atrada vēl savas cūkas smilšu kalnā rokam. Cūkas mājās pārdzinis, viņš stāstīja vecākiem, ka esot par

skrodeli izmācījies. Tie gribēja viņa amatu redzēt un cēla drēbes baķi priekšā, lai šuj. Viņš nogāja uz upi, noķēra tur vēzi un uzlika to uz audekli. Kur tas vēzis vilkās, tur viņš tūlīņ grieza ar šķērēm.

5. A. 1060. 1084. J. Henniņš no J. Štrausa 1880.

Cūkgans upes malā ganot cūkas, redzēja, ka velns iznāca no upes un tam uzsauca: „Nāc ar manim spēkus provēties, kuŗš mēs būsim stiprāks?”

Velns pārspiež akmeni un puika ceptu rāceni.

Tad velns sacīja: „Iesim bļauties.”

Vels bļāva, ka visiem kokiem birst lapas. Puika teica: „Kad es bļaušu, tad tevim acis no pieres izsprāgs, tāpēc aizsien labāk acis!”

Līdz vels aizsien, puika paņēma akmeni un sit pa pieri un bļauj. Vels nevar izciest, lūdz lai nebļauj. Tā puika bija atkal stiprāks par velnu.

6. A. 1060. 1052. 1012. 1115. 1132. A. Tērauds 1860. g. Ērgļos, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 429, 34. piez.

Ancis ganījis cūkas un ēdis rāceņus. Pienācis velns. Ancis nu saspiedis vienu rāceni un teicis: „Tā es tavu galvu saspiedišu kā šo akmini!” Velns atteicis: „Ja tu tik stiprs esi, tad nāc pie manis par puisī!”

Ancispasmējies: „Par ko ne?” un aizgājis līdz uz elli. Bet ellē vienu dienu citiem velniem bijušas kāzas. Bet saimnieks priekš kāzām gribējis ar sievu un bērniem nomazgāties, tādēļ vajadzējis pirts malkas. Labi. Ancis ar velnu aizgājuši uz kalēju, nokaluši cirvi pieci podi smagu un steigušies uz mežu malkā. Aizgājuši, velns izrāvis koku ar visām saknēm un teicis: „Anci, ņem tu tievo galu, es ņemšu rezgali!” Ancis atteicis: „Ko nu tu rezgali nesīsi? Labāk mīsimies; bet nesot tev nevajaga atpakaļ skatīties.”

Velns saņēmis galūtni; bet Ancis nosēdies rezgalā, lai velns velk. Netālu no pirts Ancis ar tādu gabaliņu panesis; bet velnam uzsaucis: lai lēnītēm noliekot, ka šim muguru nesasitot. Velns atteicis: „Ko tu saki, kaut tu zinātu, kā mana mugura sāp.”

Pēc tam velns pats aizgājis uz kāzām un Andžam bija jānomazgā velna bērni papriekšu vēl. Bet Ancis visus bērnus nobrucinājis, salicis uz ragavām, aizvilcis uz kāzām un aiz matiem vienu pēc otra iesviedis kāzu namā. Nu visi velni saskrējuši Ancī maitāt, — devuši Ancim pārlietu pulka dzert un piesacījuši, ka viņam jāguļot uz bēniņiem. Bet Ancis savā vietā ielicis salmu kūli, par cilvēku apģērbdams. Naktī velni situši salmu kūli, kamēr par nosistu turējuši. Bet rītā Ancis iekšā un sacījis: „Labrīt!” Visi velni nobijušies: kur viņš esot gulējis, ka vēl dzīvs? Ancis sacījis: „Uz bēniņiem!”

Tad velni aizgājuši uz upes krasta gulēt un likuši Ančam malā apgulties. Ancis naktī uzcēlies, iegrudis visus velnus upē paņēmis velnu naudu, pārgājis mājā un dzīvojis priecīgi.

7. A. 1060. 1049. 1052. 1115. 1116. 401, 17. V. Vīdners, Skrundā, LP, VI, 401, 17.

Vecos laikos viens zēns ganījis govīs un drupinājis piena picku. Pienācis velns: ko viņš darot?

„Ko es daru? Akmeni drupinu.”

Velns tūdaļ paķēris akmeni un mēģinājis arī sadrupināt, bet nespējis. Nu manījās, ka zēns dikti stiprs un līcis viņu par kalpu. Labi.

Mājā velns jaunajam kalpam teicis: „Mums jāiet pēc ūdens.”

„Jā, jā, kad vajadzīgs, tad iesim!”

Aizgājuši pie dīķa, kalps ierunājās: „Ko, blēņas, mēs kavēsimies ar traukiem nesādami? Stiepsim visu dīķi mājā: ņem tu to tievgalu — dambi, es ņemšu plato galu!”

Labi, velns paņēmis dambi; bet vējš dzinis ūdeni no kalpa gala velnam virsū, tā ka jau ūdens šim mutē gājās. Velns blāvis: „Necel savu galu tik augsti, man sūcas ūdens mutē!” Bet kalps atblāvis: „Cel augstāk savu galu, kas tev par nelaimi, ka nevari pacelt.”

Velns cēlis, cik jaudājās, un pacēlis dīķi tik augstu, ka varējuši nest un arī pārnesuši.

Otrā dienā velns sacījis: „Iesim malkā!”

„Iesim, iesim! bet ko, blēņas, cirvjus līdzī nesāsim? Pārstiepsim labāk kādu gabalu meža uz reizi, lai nav arvienu jānostaigājas.”

Labi, sakrāvuši lielu kopu koku ar visām saknēm un nu nesis mājā. Bet kalps sacījis: „Ņem tu tievgaļus, es ņemšu rezgaļus — esmu stiprāks, bet neskaties tikai atpakaļ!”

Velns paņēmis kokiem tievgaļus, līcis uz kamiesi un rāvis ačgārniski mājā; bet kalps nosēdies uz rezgaļiem, svilpojis vien. Pie mājām kalps iesaucies: „Svied zemē, diezgan tālu!” Velns nosviedis un pukojies, ka grūti bijis nest; bet kalps atteicis: „Vajadzēja vairāk uzkraut!”

Nu velns sabijies par tādu stiprinieku un izsūdzējis savai mātei, kādos nagos nu esot, tādu līgdams. Māte mierinājusi: „Nākam nakti es viņu ar cirvi sakapāšu.”

Bet kalps, to nodzirdēdams, salasījis akmeņus, sakrāvis savā gultā un pats apgulies pagultā. Naktī vecā cirtusi ar cirvi pa gultu, ka uguns šķīdusi un izmētājusi akmeņus uz visām pusēm; bet kalpam nekas nekaitējās.

Rītā velns brīnējies vēl vairāk, vaicādams: „Vai varēji izgājušo nakti gulēt?”

„Jā, itin labi; tikai vienu laiciņu mani blusas bridēja, tas viss.”

Nu velns ar māti sarunājuši likt kalpam dzelzs pirti sarkanu nokurināt un tad to sadedzināt.

Kalps kurinājās gan pirti, bet izracis apakš grīdas dziļu alu, kur paslēpties no karstuma.

Otrā trešā dienā velns iebrūdis kalpu karstajā pirtī un aizsprostojis durvis, lai netiek ārā. Bet kalps ierāpies alā un mierīgi nogaidījis pirti atdziestam. Tad izrāpies no alas, atbēris izrakumu atpakaļ un kladzinājies, lai jel laižot ārā — viņš te varot nosalt.

Nu velns vēl vairāk pārbijies par tādu. Sācis lūgties: „Še tev divi pūri zelta un ej projām!” Bet kalps atteicis: „Es labāk gribu par vienu pūru visu gadu kalpot, nekā pusgadā aiziet; bet ja solies ar visu naudu mani pie tēva pārnest, tad — manis dēļ — eimu arī.”

Tūliņ velns paņēmis kalpu un nesis pa gaisu ar visu naudu projām. Bet ceļā kalps iedomājies: „Ja viņš mani no šī augstuma sviedīs pie tēva zemē, tad pagalam būšu — tas neiet. Bet, pag!” kalps iesaucies, „vai tu zini arī, cik mans tēvs stiprs?”

„Nē!” velns atteicis.

„Viņš ir apmēram trīs reizes stiprāks par mani.”

Līdz to izteicis, iedziedājies gailis. Velns vaicājis: „Kas tas bija?”

„Tas bija mana tēva svilpiens: ja viņam manis ievajagās, tad tas svēlp, lai es dzirdu.”

Velns pārdomājis: „Ja viņa tēvs trīs reiz vēl stiprāks par šo stiprinieku un svēlp lai, tad jau labāk nemaz tur nerādos, tas tas gudrākais.”

Un nu velns nolaidies zemē un ne par ko vairs nenesis kalpu tālāk; bet kalps neatlaidies, lai nesot pie tēva! Sācis velns dikti lūgties — viņš viņu pacelšot par ķēniņu, bet lai atlaižot viņu. „Labi!” kalps sacījis, „ja es kļūšu par ķēniņu, tad tevi labprāt atlaidīšu.”

Neko darīt — velns aiznesis kalpu pie vienas nogrimušas pils un teicis: „Še tev šis lielais āmars un sadauzi šo akmiņa stabu, tad pils pacelsies.”

Kalps sadauzījis stabu, pils pacēlusies. Bet pilī bijis vecs vecs ķēniņš ar savu meitu. Kēniņš par to, ka pili pacēlis, atdevis kalpam savu meitu par sievu un tā kalps kļuvis pēc sievas tēva nāves par ķēniņu.

8. A. 1060. 1049. 1063. 1052. 1006. 1116. 325. Jēkabs Gaumīgs, Valkā, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 430, 35.

Vienreiz viens gana puika esot ganīš lopus mežā; tur vellam esot bīš gabals rudzu sēts; un tie lopi esot gāši uz tiem vella rudziem. Vellc vienādi esot dzinis nost un vienreiz esot ņēmis akminu no zemes, pārspiedis un lielījies; ja šis vēl būšot laist, tad šo būšot saberzt kā to akminu. Bet ganu puika esot ņēmis izceptu rāceni savas kulītes, saspiedis tā, ka sula nākusi ārā un lielījies: viņš šo būšot tāpat saspies; ka šim sula vien būšot nākt ārā. Vellc esot nobijies un domājis pats pie sevis: „Es esmu gan stiprs, bet neesmu tik stiprs, ka varu akmiņiem sulu izspiest.”

Un nu vellc esot gāš mājā un stāstīš savai sievai, ka viņš neesot tik stiprs, ka varot no akmiņa sulu izspiest; bet tur esot viens ganu puika, tas varot no akmiņa sulu izspiest. Vai to nevarot par puisi derēt? Sieva esot sacīsi: to varot gan derēt.

Vellc esot gāš pie ganu puikas un prasīš, vai šis negribot pie viņa par puisi nākt? Puika esot atbildēš: „Kāpēc tad ne?”

Nu, cik šis tad lones gribot?

Puika esot prasīš vienu sieku naudas. Vellc ar to esot mierā bīš un tā nu viņi esot noderēši. Bet lai tūlīt ejot prom tur dzīvotu. Ganu puika ar esot tūliņ aizgāš.

Nu vellc esot licis ūdeni nest; bet puika neesot varēš vella tukšus spaņģus pacelt. Viņš esot sacīš, kāpēc tad ar spaņģiem lai nesot? viņš būšot iet un nest visu aku. Vellc esot lūdzis, lai nenesot visu aku! Kas būšot citām reizēm būt? Un lai neejot vis, viņš pats būšot iet ar spaņģiem.

Nu vellc esot sacīš, būšot iet spēlētos ar ozola bluķiem. Puika atkal neesot varēš pacelt, bet lūkojies uz debesim un saucis: „Pēteri, taisi debess vārtus vaļā!” un tad sacīš uz vellu, kad viņš būšot sviest, tad būšot uz debesim uzsviest. Vellc esot lūdzis, lai nesviežot vis, tās esot viņa tēva tēva bumbas, ar ko goda laikos spēlējot.

Un nu viņi abi divi esot gāši mežā pēc malkas. Vellc esot ņēmis kokam pie galotnes un izrāvis ar visu sakni un tad sacīš uz puiku, lai šis ņemot pie galotnes, būšot nest mājā. Bet puika esot sacīš: viņš būšot ņemt pie rezgala, tas esot smagāks; lai šis pats ņemot pie galotnes, bet lai atpakaļ nelūkājoties!

Tā nu vellc esot ņēmis pie galotnes un gāš pa priekšu. Puika esot sēdies uz saknes un braucis uz māju.

Ta(d) vellam vienreiz esot bīš kāzās jāiet un viņš esot aizgāš un sacīš uz puiku, lai šis ar par kādu laiciņu nākot uz kāzām un lai tad ar acim vien metot, gan tad viņu būšot redzēt. Ta(d) puika esot izrāvis vella bērniem acis un gāš tanīs kāzās un ar tām acim metis. Vellc esot lūkājies un sacīš uz savu sievu: „Tās ir tādas kā mūsu bērnu acis!”

Tur gan neesot nekā sacīš uz puiku, bet kad no kāzām uz māju aizgāš, tad esot prasīš, kāpēc šis viņa bērniem acis esot izrāvis? Puika esot atbildēš, ka šis jau pats esot sacīš, lai ar acim metot. Kur tad viņam citur bija acis ņemt?

Tad nu velle esot apskaities, devis puikam ēst un gribēš to galot. Tur esot bīš viena veca pirts, tur viņš puiku esot dzinis gulētu.

Kad esot zināš, ka puika jau guļot, tad esot gāš ar vienu otru vellu uz to pirti un gribēš pie tās pirts uguni laist, bet uguns neesot bīš. Tad viens otram esot prasīš: „Vai tev ir uguns?” Tas esot sacīš: „Man nav!” Ta(d) nu abi divi esot gāši uguni meklēt. Bet ganu puika to esiot dzirdēš un izgāš no pirts ceros un apgulies. Nu velli esot nākuši un laiduši pie tās pirts uguni. Kad nu pirts esot sākusi degt, tad paši esot runājuši: nu viņš esot pagalam, un aizgāši.

Bet kad pirts esot nodegusi, puika esot nācis ārā no ceriem, izkārnīš tās ogles no vidus un tur apgulies.

No rīta velle esot nācis un saucis divreiz, bet puika nenieka neesot atbildēš. Bet kad trešo reiz saucis, tad puika esot atsaucies un velle esot prasīš: „Vai tu vēl esi dzīvs?” Puika esot atbildēš: „Jā, es esmu dzīvs!”

Tad nu velle esot atdevis viņu tur tam vecajam vellam. Tas nu viņu esot nolīcis mājā dzīvot un sacīš, lai šis nu dzīvojot, šim nekas nebūšot trūkt: kad maltītes laiks būšot, tad šim būšot ēdiens būt uz galda, lai tik(ai) dzīvojot un ēdot!

Visos kambašos šis varot iet, bet tanī vien lai šis neejot, kas ar auna zarnu esot aizsiets. Viņš būšot pats uz vienu mazu laiciņu laukā aiziet.

Un tad viņš aizgāš un bīš divpadsmit gadus laukā. Bet puika, par to lielu laiku dzīvodams, esot gāš ar tanī aizliegtā kambarī. Tur esot bīš liels rijolis grāmatu pilns un arī esot bīš viena liela grāmata. Puika to esot izmācījies un tad viņš esot varēš tikt, par ko vien gribēš: vai par putnu, vai par žurku, vai par lopu, vai par zirgu un tā vēl projām.

Nu par divpadsmit gadiem velle esot nācis mājā un to puiku esot pataisīš par zirgu: tad esot ņēmis četri birkavi dzelzs un jāš pie kalēja, tur gribēš to zirgu apkalt. Bet kad pakavi jau esot bīši gatavi, tad puika — kas nu bīš par zirgu — esot vaļā atrāvis un palīcis par ērgli.

Velle nu esot tūliņ palīcis atkal par vanagu — jo par lielāku viņš vairs neesot varēš tikt — un tad viņi tik ilgi esot plēsušies, kamēr ērglis jeb puika vanagu nositis — velle esot bijis pagalam.

Kad nu vellu esot nositis, tad ērglis atkal palīcis par cilvēku un aizgāš uz vella māju. Tur viņš esot dabūš vienu stabuli; kad ar to pūtis, tad esot tūliņ sanākuši puīši un prasīši: „Ko gribat?” Un kad kas trūcis, tad visu tie esot atnesuši.

Tā tad puika esot gāš atpakaļ uz savu dzimteni un apprecējies ar vienu muižnieka meitu, palīcis par muižas kungu un dzīvoš laimīgi. Bet kad kas trūcis: vai naudas, vai ar citas mantas, tad tikai pūtis vien savu stabuli un puīši viņam visu esot pienesuši, kas vien bīš vajadzīgs.

9. A. 1060. Teicējs D. Raize Kārsavā. Latvju kult. kr.

Kotru vokoru valni guoja pastaiguot pa kolnim. Tai vīns nu jīm palyka par dīnu kolnā. Natuoļi beja pļovas, kur ganiņš taisīja sev bultas. Īraudzēja valns un atskrēja pasavērt. Gonam tys patyka un jis teicja: „Maņ tevis nav baist, jo es asmu stypruoks par tevi!”

Dzierdūt taidus vuordus, valns sasadusmuoja un soka: „Fui, es tak varu tevi uz reizes saplēst!”

Ganiņš atbildēja: „Es tevi varu tai samīt, ka nu tevis yudens skrīs, un izjēmis nu kārmana sīru, tai samīdzja, ka yudens suoka leit nu sīra.

Valns dūmuoja, ka ganiņš samīdzja tai akmeņi un runuoja: „Labi, suoksim lauztīs un, jo tu byusi tik styprs, ka man vairuok nabyus spēka ar tevi spēlēt, tūreiz es tev veļ īdušu kaut kū!”

Tūreiz ganiņš teicja: „Labi, tu maņ īdūsi zaltu, lai es varātu palikt par boguotu cylvāku, bet ja es navarešu izturēt, tūreiz es atdūšu tev sovu dvēseli!”

Tys valnam vēļ lobuok patyka un jis jau suoka taisītīs uz lauzšonu un dūmoj: „Kur lai es sovu asti nūglobuotu?”

Ganiņš ni par kū nadūmuoja, bet tyulen īlaidja vīnu bultu taišņi valna vādarā, pēc tam ūtru — golvā, trešu — kuojā. Valns nazynuodams nu suopem, kū darēt, suoka lyugt, lai ganiņš pagaida, bet gons naklausīja, koleidz izdzierda vuordus: „Tyulen es tev īdūšu zaltu, nūjem nu manis sovus bultus!”

Bet gons soka: „Labi, es varu nūjemt, bet dreižuok ej pec zalta!”

Ganiņš lyka krystu sev uz golvas un sirdis un pīguoja pi valna un izjēja bultas. Valnam kaut kaidas dusmes beja uz gona, tūmār nikuo jājm naizdarēja, jo beja jam baist, bet aizguoja uz sovu sātu un atnesja skreini zalta. Tai ganiņš palyka boguots un valnam beja vys juos baist. Valns skaitīja ju par vysstypruokū jauneklī tymūs laikūs. Bet jauneklis smējās un dzeivuoja ilgi, koleidz pītryuka zalta un jis nūmyra.

10. A 1060. 1082. 1049. 1052. J. Leonovičs, Andrupenes pag., P. Stroda kr.

Aiz treideviņom zemem, kaut kur tur tuoļumā dzeivuoja ķēniņš kuŗa valstī ir sadža, kuŗai mīra nadeve valni. Bet vīnu reizi valni pat pavysam apēde tuos sādžas īdzeivuotuojus. Uz tu sadžu vairs nikas nabrauce dzeivuo, jo baidējuos valnu. Vīnā dīnā atbrauce čigons uz tū sadžu un apsametīs uz dzeivuošonu. Te kaidis garam braucējs pasoka čigonam, ka lai tys lobuok dreižuok izbrauc nu šuos sadžas, cytaidi jū apēs valns.

„Nikuo,” atbildēja čigons, „es jau kaut kai iztikšu ar valnu.”

„Dori, kai gribi,” pateice gaŗambraucējs un aizbrauce tuoļuok. Krāslai matūtīs, atskrīn valns un klīdz uz čigonu: „Es tevi tyulen apēsšu.”

„Pasavērsimēs, kas kū apēs,” atbildēja čigons.

Valns uz reizi palyka meikstuoks, jo nūvāruoja, ka čigons juo nasabeistas.

„Jo tu tai soki, tad pameģinuosim cīneitīs, tod redzēsīm, kas kū uzvarēs,” soka valns.

„Mēģinuosim!”

Jī sasarunuojās: jo čigons valnu uzvarēs akmeņa mīgšonā, smoguma ceļšonā, skrīšonā, tad čigons paliks dzeivs. Pajēme kotrs pa akmiņam. Valns kai samīdze akmini, tai tys ir sabyra smiltīs.

„Nu kas tys ir? Es jau tai samīgšu, ka yudins iztecēs,” lilejuos čigons.

„Nu pamēģinoj!”

Čigons pajēme bīzpīna drusceiti, īlyka tū lakateņā un kai samīdze, ka yudins iztecēja.

„Nu lobi! “ breinījuos valns. „Tagad pamēģinuosim smogumu celt.”

Natuoļ stuvēja lobs un lels čigona zyrgs. „Nu paceļ munu zyrgu!” teice čigons.

Valns pīguoja pi zyrga, paleida zam juo; stenēja, stenēja, tūmār pacēle.

„Nu, un esi šū ībuožu storp kuojom, un tevi apdzeišu,” lilejuos čigons. Čigons uzlēce zyrgam viersū, sadeve tam pamateigi pa suonim un aizauļuoja. Valns dzvnuos, dzvnuos pakaļ — napanuoce čigonu. Pēc kaida laiceņa atsagrīzes jī atpakaļ sadžā.

„Nu, tu esi lels styprinīks un lels skrējējs,” teice valns.

„Tai kai tu mani uzvarēji, tod mes dzeivuosim draudzeigi.”

Un jī apsametēs uz dzeivuošonu tymā pat sadžā. Valns atnesa uz tū sadžu vysus sovus pīdarumus.

„Tu ej pēc yudiņa, bet es kuršu guni un taisešu gaļu uz vuoreišonu,” pavēlēja valns čigonam.

Valna spaiņus čigons navarēja nikai pacelt, tuopēc jis pajēme vērša uodu un aizguoja uz oku.

Buož, buož jis uodu okā, nalīn nikai. Valns gaidēja, gaidēja — nav čigona ar yudini. Sadusmuojuos valns un aizskrēja kai zibiņš uz oku.

„Kū tu te dori?” jautuoja valns.

„A vot grybu izsmelt vysu oku uz reizi un aiznest uz vītu, tad jau navajadzātu pēc yudiņa staigot,” praotuoja čigons.

„Nessim dreišuok yudini, man ēst gribās,” skubinooja valns.

„Nes, ka tev grybās,” sacēja lepni čigons.

Valns kai smēle, tai uzreiz pusokas uorā. Aiznese uz vītas yudiņi, izvuorēja vakariņas, paēde un aizguoja gulēt. Nu reita pasacēlēs, valns pasyutēja čigonu uz mežu pec molkas, bet pats guoja pēc yudiņa. Valns atnese yudiņi, nūkārtuoja vysu, kai vajaga, un gaida čigonu.

Atskrēja otkon uz mežu pec čigona. Čigons, atradis treis ūzulus kūpā un it kai jau taisuos nest.

„Dreišuok, tu! “ klīdza valns.

„Pagaid vėl, draudziņ, ka jau nest, to nest,” pruotuoja čigons.

„Nu ej nu pakaļes, pastum, es jau vilkšu,” apjēmēs valns.

Valns kai sakēra vysus treis ūzulus un suoka stīpt, bet čigons uzruopēs uz vīna ūzula un sēd sev mīreigi. Kod beja tikuši golā, tod čigons, nūkuopis nu ūzulim, breinuoja: „Stīpēs to tu naesi lels, es styumu, styumu un pavysam pīkusu.”

„Nu nikas, atsapyusīs,” aizbildynuoja valns.

Un tai čigons muonēja valnu kotru dīnu. Kod vysu tyveji meži beja aplauceiti un sadadzynuoti, čigons pavēlēja valnam: „Tagad ej uz elni un sēd tur mīreigi, bet es īšu pasaulē.”

„Na, naišu!” atbildēja valns.

„Es tev soku, tod tev ir juoīt!” soka čigons.

Nu tuo laika valns aizguoja uz elni un sed tur leidz pat šai dīnai, bet čigons volkuoja pa pasauli arī līdz šai boltai dīnai un muona na tykai valnus, bet arī cylvākus.

12. Akmeņa košana.

1. A. 1061. P. Reinfelds Krustpilī. Latvju kult. kr.

Vienam tēvam bija trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis. Reiz šie visi mežmalā pļauj sienu. Bet cik par dienu nopļauj, viss pa nakti pagalam. Tavus brīnumus! ies šie vaktēt to zagli. Vispirms iet vecākais gudrais dēls — nekā. Nākošo nakti iet otrs gudrais dēls — nekā. Bet trešo nakti iet muļķis vaktēt. Piebeļ vienu kuli pupu un otru kuli akmeņu — un aiziet. Aizgājis, sakūris lielu uguni, sildās, beļ ugunī pupas, tauksķē un ēd.

Labi. Uzreiz, skaties: nāk no meža ārā velns. Velns lielum-lielais ar lielum-lieliem ragiem. Paņem visu sienu klēpi un aiznes prom. Muļķis ēd tikai pupas. Pēc laiciņa nāk velns atpakaļ.

„Ko tu te dari?” tā tas velns. „Pupas ēdu,” atsaka muļķis un ēd tālāk.

Velnam iegribas arī pupu un šis nu prasa. Par ko tad ne, muļķis iedod arī šim, bet akmeņu kuli. Velns saņem uguni un, kad nu sarkani tiek, vadzi, grābj sauju un iemet arī mutē. Skāba seja gan uzreiz, bet velnam velna daba: vai nu muļķam rādīsi, kāda nelaime? Grauz, grauz, kamēr visi zobi ārā. Saskaities iegājis kā vējš mežā, un no šā laika negājis ne traks vairs sienu zagat. Bet tēvs muļķa dēlu uzslavējis — nu tas gudrais.

P i e z ī m e. Ļoti līdzīgu pasaku ir uzrakstījis arī skolnieks J. Jurķis Nīcā, K. Lielozola krājumā. P. Š.

2. A. 1061. Vulfs Ūziņniekos. LP, III, 89, 51.

Vienam tēvam bija trīs dēli: divi gudri, viens muļķis. Abi vecākie brāļi vienmēr nievāja un izsmēja muļķīti, bet viņš lēnā garā pacieta visu.

Reiz sienu laikā tēvs ar visiem trim dēliem izgāja sienu pļaut. Sapļāva labu tiesu; bet no rīta sapļautais siens viss bija nozagts. To redzēdams, tēvs otrā naktī darīja citādi. Viņš lika vecākajam dēlam tās dienas pļāvumu sargāt. Bet vecākajam dēlam sargājot izgāja nelabi: liels vīrs — tas bijis pats velns — izsita tam labo aci, pārtreca mājā un smiedamies aiznesa atkal visu pļāvumu.

Trešās dienas pļāvumu tēvs lika viduvējam dēlam sargāt, bet tam neizgāja labāki par vecāko brāļi.

Beidzot bija jāiet muļķītim sargāt. Novakarē abi vecākie brāļi izsmēja muļķīti: „Nu ej, nu ej sienu sargat! Ko vēl gories? Mums katram krauklis izknāba vienu aci, tevīm izknābs abas.”

Lai gan vecākie brāļi muļķītim nekā nebija stāstījuši par lielo vīru, tad tomēr muļķītis noprata, kas darāms, lai neizietu tāpat, kā šiem abiem. Viņš padabūja divas kulītes un iebēra vienā zirņus, otrā akmentiņus. Naktī muļķītis ēda zirņus un nelikās ne redzot, ka sienu zaglis turpat čūrojās. Zaglis paņēma vienu klēpi un likās aizejam, laikam gaidīdams, lai muļķītis viņu sāktu ķīlāt. Bet kad muļķītis ne kustēt nepakustējās, tad zaglis nosvieda klēpi un uzprasīja: „Ko tu tur ēd?”

„Ko ēdu? Zirņus ēdu!”

„Dod man ar!”

„Še!” muļķītis atbildēja un pasniedza kulīti ar akmentiņiem. Zaglis paķēra vienu sauju, otru un sāka kost, lai zils gar acīm metas. Necik ilgi zaglim visi zobi bij izlūzuši. Sāpēs tas aizmeta akmentiņus ar visu kuli diezzin kur un aizlaidās lapās.

No tā laika sienam bija miers no zagļa un muļķītim miers no saviem brāļiem. Bezzobis vairs nenāca sienu zagat un bezači vairs nemēdīja muļķīti.

3. A. 1061. Lavenovsku Jānis, Vidzemes Saulē, Jkr., V, 94, 60, LP, VII, II, 25, 1. 9.

Vienam tēvam bija trīs dēli: divi gudri, viens muļķis. Viņiem auzas bijušas sētas pie kapiem. Bet šās auzas atradās katru nakti noēstas. Tēvs sūta vienu gudro dēlu vaktēt. Dēls aiziet, apgulstas pie kapu valles un aizmieg. No rīta atmodies, viņš redz, ka auzas noēstas; iet uz mājām un pastāsta tēvam, ka nav varējis novaktēt. Otram dēlam iet uz matu tāpat. Trešā vakarā muļķītis teic: „Tēt, šonakt es iešu vaktēt.”

Tēvs atteic: „Ej, bet pielūko, ka tev tāpat neiet, kā taviem brāļiem.”

Viņš iet vaktēt. Pa ceļu iedams, tas salasa akmentiņus un saber tos kulē; pie lazdas tas atkal sašķin riekstus un pieber ar tiem otru kuli. Nogājis, viņš apsēžas uz kapu valles, tomēr neapgulstas, bet kož riekstus. Sietiņš rāda uz pulksten 11, te velns klāt — atbrauc ar lepniem zirgiem un lepnu karieti; mēnesnīcā tie spīd un mirdz vien. Velns, pielaidis savus zirgus pie auzām, iet pats pie zēna un uzprasa viņam: „Ko tu tur ēd?”

Šis teic: „Riekstus.”

Velns prasa: „Dod man ar!”

Zēns izņem akmentiņus no kules un dod; to velnam, lai kremt. Šis kož, ka ugunis vien iet pa žaunām, bet nevar pārkost. Zēns pārkož riekstu un dod velnam kodolu pasmekēt. Velns gandrīz mēli aizrij līdz. Te piepeši gailis iedziedas, suns ierejas, kaķis ieņaudas, pulkstens 12, un velns pazūd. Zēns sēžas uz bukas un laiž mājā. Še viņš nojūdž zirgus, ielaiž stallī, karieti ievelk vāgūzī, tad iet pats rījā, kāp uz krāsns un guļ līdz gaismai. No rīta, kā uzcelies, tēvs prasa: „Vai novaktēji?”

„Novaktēju!” zēns dūšīgi atbild, tad viņš sauc un ved tēvu rādīt, ko noķēris. Tēvs brīnās, slavē savu dēlu un atdod viņam savu māju. —

4. 1061. 1052. 1088. J. Krieviņš 1880 Drabešu Zīlēs. Brīvz. kr. LP, VI, 400, 16b.

Vienam tēvam trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis. Un tēvam mežā bijusi siena kaudze, no kuŗas katru nakti sācis siens zust. Neko darīt — sūtījis gudros dēlus kaudzi sargāt. Bet tie, palaidņi, ēduši, dzēruši, kamēr aizmiguši un kaudzi nenosargājuši. Trešo nakti muļķītis gājis sargāt un paņēmis līdz vienā kulē vārītas pupas, otrā sīkus akmentiņus, uzrāpies kaudzes galā un ēdis. Te piegādījies velns: ko viņš tur darot?

„Ko daru? Kaudzi sargāju un, īsu laiku kavēdams, pupas ēdu — to es daru.”

Vai! Viņš esot izsalcis, lai dodot viņam arī pupas pagrauzties.

„Labi!” muļķītis nosviedis akmentiņu kuli, „še grauz tu to kuli, es grauzīšu savu, un pielūkosim, katram tā pa priekšu tukša būs.”

Nu velns steigams kodis akmentiņus — ugunis vien šķīdušas, bet muļķītis savu pupu kuli tomēr ātrāki izēdis — velnam, nabagam, palikusi mazā puse.

Bet velns tagad vedinājies muļķīti līdzumu līst — katrs savu gabalu. Labi, sākuši strādāt, muļķītis ar tēva cirīti, velns ar dūri; muļķītim secies veikli, ātri, velns ēdies ar dūri kā negudrais un tomēr neticis līdz — mizas vien apdauzījis.

Pēdīgi velns vedinājies muļķīti nesties: viņš ņemšot lielo priedi tievgalā un iešot pa priekšu, muļķītim jānesot rezgalis.

„Labi!” muļķītis atteicis, „bet tad tu nezdams neskaties atpakaļ, citādi kraušu ar sērmūkšļa kūju tev pa muguru.”

Velns vilcis priedi atspēries, bet muļķītis uzsēdies rezgalā un braucis svilpodams līdz, kamēr šo pagalam piekausējis. Velns, priedi no kamieša sviezdams, nospļāvies un teicis: „Iesim labāk mājā, tur mana sieva kāpostus izvārījuši; strēbsim, katrs varēs vairāk izstrēbt.”

Pārgājuši — velns teicis: „Katram mums pieci kubliņi jāizēd!”

Labi, sākuši ēst: velns izēdis trīs kubliņus, divus vairs nevarējis; bet muļķītis izēdis divus un tos trīs mājīgi ielējis liekā vēdarā. — Velnam neredzot, šo lieko vēdaru kā bijis uztaisījis, kā ne — to nevar zināt. — Velns brīnījies: „Uja! ko tu vari ēst, man pietika ar trim kubliņiem, tu izēdi visus.”

„Izēdu gan,” muļķītis vaidējis, „bet nu arī ir par daudz; es šķelšu vēderu pušu — spiež.”

„Šķel, šķel, es arī šķelšu — man arī spiež.”

Muļķītis nu pāršķēlis lieko vēderu — viņam nekas nekaitējis; bet velns pāršķēlies pats sevi un izlaidis garu. Velna sieva, redzēdama, ka vīrs pagalam, nejauki iepīkusi uz muļķīti, paķērusi cirvi un skrējusi pakaļ, bet nedabūjusi vis muļķīti rokā.

Muļķītis pārgājis mājā, priecādamies: „Nu es to siena zagli patērēju!”

5. A. 1061. 1050. 1052. 1088. A. Tērauds Ērgļos, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 428, 34.

Vienam tēvam bija trīs dēli: divi gudri, trešais dums. Tam pašam tēvam bija arī labi attāļu no mājas, mežā, siena kaudze. Vienreiz viņš atrada, ka no tās kaudzes siens bija zagts, un sacīja uz saviem dēliem: „Jums nu vajaga katram savu nakti vaktēt manu siena kaudzi!”

Tad gudrie sarunājās un gāja abi reizē; dumais ar(ī) gan gribēja līdz iet, bet tie tik(ai) viņu labi izsunīja un atstāja mājā. Un tad gudrie ar(ī) vis negāja bez labas pārtikas: viens aplūkoja, kur tēvam gaļa stāv, un otrs steidzās uz krogu pēc šņapsta, jo tur vajagot labas dūšas.

Pie kaudzes aizgājuši, tie uzkāra labu uguni, cepa gaļu un dzēra brandvīnu, ko nagi nesa. Bet paēduši, sadzērušies, tie aizmirsā, kādēļ bija nākuši un kas bija jādara. Abi likās gar kaudzi un sagulēja rīta līdz brokasta laikam. Uzcēlušies nu apskatījās kaudzi un redzeja, ka labi nebija vis vaktējuši. No kaudzes bija zudis vairāk par pusvezuma sienu. Nu aizgāja pie tēva nokaunējušies, stāstīdami, ka siena zagli nenovaktējuši. Tēvs neko, sūtīja tos atkal otru nakti. Bet otrā naktī tas pats.

Trešā naktī vajadzēja dumajam iet. Šis gan lūdās, lai šo atlaižot, bet tur nelīdzēja nekas: kā jāiet, tā jāiet. Raudādams tas nu lūdza mātei, lai jel pupas izvārot, ko līdz ņemt. Māte labprāt — piebēra labu kuli un iedeva dumajam līdz. Bet dumais vēl ar(ī) vienu tukšu kuli lūdza. Labi. Un tā nu viņš ar abām kulēm steidzās pie kaudzes. Aizgāja tur, pielasīja kuli sīkiem akmeņiem, uzkāpa uz kaudzi un ēda pupas. Par mazu brīdi vells atnāca prasīdams: ko šis tur augšā darot? — Vells bija tas, kas pagājušās naktīs to sienu bija zadzis. — Dumais atbildēja, ka kaudzi vaktējot un tagad īsa laika dēļ pupas ēdot.

Vells gauži izsalcis, lūdza, lai tam ar(ī) no tām dodot.

Jā, jā! Dumais tūliņ nosvieda akmeņu kuli, lai tik(ai) nu ēdot — esot abiem pillas kules. „Bet lūkosim, katram tā pa priekšu tukša būs!”

Vells domāja: „Tās pupas vien ir!” un tikai ņēma no kules ārā un koda ar saviem dzelzs zobiem, ka uguns vien šķīda. Bet vēl ceturtās daļas nebija apēdis — dumais savas pupas jau pabeidzis.

Vellu piesmiedams, dumais nu vēl prasīja, vai negribot priedēm cirsties iet.

Vells, šinī stiķī domādams vinnēt, bija ar mieru; bet nezināja vis, ka dumajam mazs cirītis līdz bija. Velns ņēmās ar dūri priedi sist; bet vēl ne mizas nebija atdauzījis, kad dumais jau bija nocirtis.

Tā nu bija vells atkal kaunā.

Bet dumais, domādams vellam lielāku kaunu padarīt, sacīja, ka nu vajagot to priedi nest; un ķēra pats pie resnā gala un vellam vajadzēja pie galotnes ņemt, nosacīdams, lai vells atpakal neskatoties; ja skatīšoties, tad būšot ar to sērmūkļa kūzu sist. Vells nu ņēmās priedi nest, bet dumais nenesa vis, tik(ai) sēdās uz priedes virsū un brauca svilpodams. Par mazu laiku vells jau bija apkūsis un gribēja apstāties. Dumais tam uzkliedza, ka vajagot nest! Kad nu nemaz vairs nevarēja, tad velns priedi lika zemē.

Dumais ātri atcēlās uz kājām un sacīja, ka tas vēl nemaz neesot piekūsis un vēl tālu varot nest. Tā vells atkan bij kaunā.

Nu velis stāstīja, ka tam sieva mājā kāpostus esot vārījuši — iešot tos ēsties. Labi, katram pieci kubuliņi jāizēdot. Dumais divi kubuliņus gan izēda, bet tos trīs ielēja vienā liekā vēderā, ko, vellam neredzot, bija taisījis. Vells gan trīs kubuliņus izēda, bet to divu vairs nevarēja un atka bija paspēlējis.

Pēc tam dumais ņēma nazi, pārgrieza to lieko vēderu un izgāza tos kāpostus zemē. Vells viņam prasīja, kādēļ šis gan tā darot. Dumais atbildēja: tas esot veselīgi un no dakteļiem pavēlēts. Vells nu arī ņēma nazi un pārgrieza savu vēderu; bet tad ar(ī) garu izlaida.

Vella sieva, to redzēdama, gribēja no dūsmām plīst, paķēra cirvi un sacīja, ka būšot dumo gabalos sakapāt, tādēļ ka to esot darījis, vīru piemulķojis. Bet dumais aizsteidzās uz māju, ko kājas nesa. Vella sieva gan dzinās pakaļ, bet nevarēja panākt. Tā dumais siena zagli laimīgi bija nonāvējis un pārnāca vesels mājā un dzīvo vēl tagad, ja nav miris.

6. A. 1061. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 100, 37.

Gudrais Ansis ēdis zirņus. Nācis velns pretī un jautājis: „Ko tu tur ēd?”

„Zirņus ēdu,” Ansis atbildējis.

„Dod man arī pabaudīt!”

„Labprāt, ja tik tavi zobi var izturēt.”

„Man ir labi zobi, stiprāki par taviem.”

Ansis nu paņēma no vienas kabatas plintes skrotes un pasniedza tās velnam, bet pats sev no otras kabatas iemeta zirņus mutē. Velns nu grauza, grauza skrotes, bet nekā nevarēja tās sagrauzt. Negribēdams kaunā palikt, velns pēdīgi norīja veselas skrotes un nosolījās, ka sakaltušus zirņus nekad vairs neēdīšot.

7. A. 1061. A. Lerchis-Puškaitis, Nītaurē. LP, VII, I, 219, 35.

Velns vienam puisim brūti ņēmis nost. Puisis nu aizvedis savu brūti uz baznīcu, paņēmis vienā kulē riekstus, otrā akmeņus un gaili arī. Atnācis velns brūti grābt, šis ēd riekstus un velnam piesola akmeņus. Velns kož, nevar sakost, gailis iedziedas, velnu aizdzen. Otrā, trešā naktī arī tāpat, kamēr tad vairs pēc brūtes nenācis.

8. A. 1061. 1162. A. Lerchis-Puškaitis, Džūkstē-Pienavā. LP, I, 61, 27.

Reiz viens ceļa-vīrs nonāk pie ļoti bagāta kunga un lūdzas nakts mājas. Kungs atvēl. Mazuliet atpūties, ceļa-vīrs sāk ar muižas ļaudīm tērzēt un izplāpāties; bet visi tādi klusi un bēdīgi.

„Kas tad jums visiem ta noticis, ka nemaz nerunājat?”

„Jā, kā nebūsim bēdīgi? Mūsu kunga meita jau vairāk nedēļu katru nakti ir nelabā apsēsta un tagad jau tuvu miršanai.”

„Tas nav nekas!” ceļa-vīrs iesaucas, „ja kungs atvēl, tad meitu izdziedēšu.”

Kungs, to dzirdēdams, liksms bez gala un sola ceļa-vīram lielu maksu,

„Lai nu maksa paliek, bet dabūniet, cik ātri vien varēdami, trīs cilvēka galvas no koka, un sasietiet vienu uz otru. Naktī pulksten 11 laidiet mani vienu pašu pie meitas iekšā.”

Labi. Pusnaktī nāk viens un mūķē durvis. Ceļa-vīrs, pie slimnieces gultas sēdēdams, uzsauc it skarbi: „Nenāc, te durvīm priekšā ir galdiņš nolikts. Vai tad citas durvis nemaz vairs nevari atrast?” Mūķētājs paklausa gan un iespraužas kaut kur istabā, ka nedabū ne redzēt. Ceļa-vīrs neliekas šo ne redzam un tik sēž pie savas slimnieces. Te uz reizi, nāk šis ka čākst vien pie slimnieces. Ceļa-vīrs tūlīt uzlec no sēdekļa stāvus kā svece un uzsauc pilnā rīklē: „Pie slimās neej! Vai saproti?”

„Nu, ko tad?” glītais kundziņš jautā.

„Nāc cīkstoties: ja tevi uzvaru, tad galva nost; bet ja mani uzvari, tad man galva nost.” Labi. Velns uzvar; bet ceļa-vīrs dod koka galvu nocirst. Nu velns grib par varu pie slimnieces tikt, bet šis nelaiž un uzvedina atkal cīkstoties. Ta viņi sacīkstas, kamēr visas trīs koka galvas pagalam. Te pagalmā gailis iedziedas. Velns, to izdzirdējis, aiziet kā viesulis projām. Ceļa-vīrs pasmejas: „To jau tik gribēju, ar cīkstīšanos novilcināt laiku līdz gaiļa dziedāšanai.”

Otrā rītā slimniece jau daudz labāka. Kungs priekos taisās diezin ko dziedinātājam maksāt; bet šis tik atbild: „Lai jel paliek maksa, vēl neesmu izdziedējis — vēlāk dabūsim. Tagad lieciet izliet tādu dzelzs puīseli ar labu platu muti. Apakš kājām jāietaisa savāda paminīte, ko pamīnot mute attaisās un aiztaisās. Bez tam dodiet vēl div šķīvjus; vienu pilnu ar riekstiem, otru akmentiņiem, riekstu izskatā.”

Kungs visu apgādā, lai maksā, ko maksādams. Naktī tas pats glītais kundziņš atkal klāt un virzījās tikai uz slimnieces gultas pusi. Ceļa-vīrs nelaiž un uzaicina velnu riekstus kosties. Ceļa-vīrs īstos riekstus viegli pārkož, bet velns pie saviem akmeņu riekstiem mocās par velti.

„Tata neļēga: nevar ne puspraulējušus riekstus sakost. Dod manam puikam kost, tad tu redzēsi.”

Velns arī sniedz dzelzs puikam riekstu kost. Ceļa-vīrs izmanīgi pamin paminu un velna pirksti iesprūst dzelzs mutē. Sātana gabals kūņojas, kūņojas, bet nevarēja izraut. Tā aiztek atkal laiks līdz gaiļiem. Velns, šinī reizē gaili sadzirdējis, aizsprūk ar visu dzelzs puīseli kā tauriņš uz mūžīgiem laikiem.

No rīta meita prasa jau ēst un pēc pāris dienām bija vesela, kā rutks. Kungs nu samaksā ceļa-vīram lielu naudu, ar ko visu mūžu iztikt.

9. A. 1061. 1060. 1049. 1083. 1084. Skoln. J. Valainis Latgalē. N. Rancāna kr.

Vīnu reizi čigons, staiguodams pa mežu, atroda lozdu, kuņā beja daudzi rīkstu. Čigons, pīlasējis kabatu rīkstu, guoja tuoļuok. Īdams par ceļu, atroda leidzeigu rīkstam akmentiņu un tū arī ībuozja kabatā. Tuoļuok īdams, viņš atroda uz teiruma lelu akmini. Jis, atsasēdīs uz akmiņa, suocja ēst rīkstus. Čigons vēl nabeja apēdis pus kabatas rīkstu, kad atskrēja valns un lyudz nu čigona rīkstu. Čigons izvalk nu kabatas tū akmintēņu, kuņu viņš beja atradis uz ceļa, un atdūd valnam.

Valns kūdja, kūdja, bet tikai navar puorkūst. Kū čigons cīšuok valnu izzūboj, tū valns cīšuok kūdja akmentiņu. Čigons puorkūž rīkstu un atdūd kūdulu valnam. Valns, apēdis kūdulu, teicja čigonam, ka kūduls asūt ļūti gords. Valns pajēmja nu zemes akmini. Čigons izvylka nu kules bīza pīna gobolu un samīdzja tai, ka sula suoka tjacjāt, un ruodēja valnam: „Vai tu tai vari samīgt akmini, ka sula tacātu?”

Valns pajam nu zemes akmini, mīdz, mīdz, bet nīkuo navar padareit, kai natak sula nu akmina, tai natak. Čigons sacīja valnam: „Ej spēkuotis ar vērsi, bet es kuršu guni.”

Valns aizīt pēc vēršā, bet navar vēršā paguozt pi zemjas un sauc čigona paleigā. Čigons aizskrīn — kai raun par koklu ar nazi, tai vērss pi zemes. Valns breinuojās, kai varēja čigons vērsi pi zemes paguozt. Čigons soka uz valna: „Velc vērsi aiz astes pa zemi uz gunkuri.”

Valns bez spēka palyka, kuoleidz atvylka vērsi leidz gunkuram. Valns izraun vēršam no vādara pyusli un syuta čigonu pēc yudiņa. Čigons aiznas pyusli uz upi, ībuož īkšā un pats sēd. Valns gaida, gaida — nikam navar sagaideit čigonu ar yudiņi atejūt. Valns aizskrīn pats pasavērt: „Kū tu te dori?”

„Gribu vysu upis yudini aiznest par reizi.”

Valns niu paķer pyusli, pīsmel yudiņa un aiznas uz gunkuri. Valns kai saimnīks aizsyutīja čigonu pēc molkas uz mežu. Čigons, aizguojis uz mežu, pīplēš lyuku daudzi un pin jūstas nu lyukim. Pīpinis justu, čigons suoka vysas prīdes kūpā peit. Valns nasagaidējis čigona, atskrēja uz mežu. „Kū tu te taidu dori ar tīm lyukim?” jautuoja valns.

„A, es sadūmuoja raut vysas prīdes kūpā,” atteicja čigons.

Valns tod izraun vīnu prīdi nu sakņim un aiznas. Čigons arī aizguoja pēc valna. Valns jautoj nu čigona: „Kuopēc tu naruovi vysu prīžu uorā?”

„Kam es raušu, jo tu teici, ka navajag?”

Kad vērss beja izvuoreits, čigons atgrīzja muorciņas divi lelu gaļas gobolu un atdevja valnam, bet pats viņš ēss vysu vērsi. Čigons teicja valnam: „Es navaru ēst, jo man kuojas nav upes atvorā ībuoztas.”

Kad valns beja aiznesis gaļi uz upes atvora krosta, tad čigons ar valnu suocja ēst vērsi. Valns kad suocja ēst, tad juo pakaļi suocja stipri vuornas kņākt. Valns kai pasaskatēja atpakaļ, tai čigons vysu vēršā gaļu otvorā. Čigons soka uz valna: „Vys tu ēd, es jau sien apēžu.”

Valns pasaskota, jau gotovs, apāsts. Valns, turpat atradis lelu vāzu, sacēja: „Kas augšuok izsvīdīs, tys byus uzvarātuojis.”

Valns kad izsvīdja vāzu uz augšu, tad ilgi nabeja radzama.

Par lelu laiku vāza nūkrita zemē. Tagad vajadzēja vāzu laist čigonam. Tad čigons teicja valnam: „Es kā svīsšu ar vāzu, tad dabasūs byus lels trīcīns. Tev ir juo aizsīn acis, citaidi tu vari nūsabeist.”

Čigons aizsēja valnam acis, tad tai stipri īsita valnam pa ausi, ka valns nazyna, kū dareit. Čigons ūtru reizi tik stipri īsit par ausi, ka valns tikkū dzeivs palīk. Valns lyudzās, lai nalaižūt trešū reizi, jo citaidi viņam byušūt gols. Šis atnešūt vasalu sīku zalta. Čigons paklausēja un nasyta vairs valnam pa ausi un atraisīja jam acis. Valns uotri aizskrēja uz elni un atnesja vasalu sīku zalta. Čigonam vajadzēja braukt par jyuru. Valns arī lyudzās, lai čigons viņu puorvadūt par jyuru. Kad čigons ar vainu jau beja aizbraukuši leidz pus jyurai, tad čigons īgriudja vainu jyurā. Nu tuo laika valns dzeivoj jyurā, bet čigons aizbraucja uz muojom, sataisēja lelu malteiti un iztaisēja sev skaistu muoju.

13. Akmeņa sviešana.

1. A. 1062. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 96, 32.

Reiz velns aicināja gudro Ansi sviesties ar akmeņiem. Velns paņēmis no zemes kādu akmeni un sviedis to gaisā ar tādu spēku, ka tas tikai pēc kādas stundas nokritis zemē. Ansis lūdzis, lai ļauj šim sameklēt sviešanai derīgu akmeni. Pa zemi meklēdams, viņš uzgājis cīruļa ligzdu un noķēris tur cīruli. Tad nācis atpakaļ pie velna un sviedis cīruli gaisā. Cīrulis, vaļā ticis, uzlaidies tik augstu gaisā, ka vairs nebijis saredzams. Velns nu gaidījis ilgu laiku, kad Anša sviestais akmens kritīs zemē. Ansis teicis: „Es jau akmeni uzsviedu uz mākonī, tas nekad vairs nekritīs zemē.”

Velnam bijis jāatzīstas, ka Ansis to pārspējis.

2. A. 1062. 1061. 1082. Baumanis Nīcā, LP, VI, 427, 33.

Vienam tēvam bija trīs dēli: divi gudri, viens muļķis. Viņi nopļāva pļavu un tas viens gudrais gāja to sienu sargāt; jo katru nakti siens bija putneļu piemēslots un izšķardīts. Nogājis tur — pienāca velns: lai nākot olu mesties! Labi. Velns meta pirmais — tam ola nonāca zemē pēc laba laika; nu meta gudrais — tam nonāca tūlīn zemē un velns bija uzvarējis.

Otru nakti gāja otrs gudrais sienu sargāt, jo siens atkal bija putneļu piemēslots un izšķardīts. Nogāja tur — pienāca velns: lai nākot nesties zirgu trīsreiz apkārt dīķa; kuŗš ātrāk apnesīsot, tas būšot uzvarējis. Labi. Velns paņēma zirgu pa muguru, gudrais paņēma zirgu pa muguru, bet kamēr gudrais vienreiz apskrēja dīķim, velnam jau visas trīs reizes un šim jāiet ar kaunīgām acīm mājā.

Trešo nakti gāja muļķītis sienu sargāt, jo siens atkal bija putneļu piemēslots un izšķardīts. Muļķītis aiziedams salasīja vienā kabatā oliņas, otrā riekstus; bet rokā turēja putneli, sauļā iespiestu, ka nevar pamukt, ne arī cits kāds ieraudzīt, kas sauļā. Un tā nu noiet pie siena — nāk velns pretim: lai metoties ar viņu olas, kas augstāk uzmetīsot, tas uzvarējis. Labi. Pa priekšu velns meta savu olu gaisā. Velna mestā ola augstu, augstu uzskrēja un tikai pēc laba laika nokrita zemē.

Bet muļķītis — ko tas dara? Tas nesviež vis olu, bet palaiž putneli vaļā un saka: „Tā bija mana ola! Ne par gadu arī viņa nenokritis atpakaļ.”

Velns to netic un gaida un gaida; bet izgaidījās velti. Kamēr velns tur oliņu vēroja, muļķītis atkal mierīgi jo mierīgi sāka savus riekstus kost. Velns redz: šis ēd tik gardi: lai viņam arī dodot!

„Jā, jā!” muļķītis atsaka un iedod velnam no otras kabatas oliņu kost. Velns kož, kož — nevar sakost un muļķītis šo nu zobo no panckām ārā. Bet velns saskaistas un saka: „Ko tu mani zobo — iesim zirgus nesties apkārt dīķa, tad tu redzēsi, kuŗš no mums tas stiprākais.”

Labi. Velns pakampj zirgu pa muguru un steidz dīķim apskriet, lai muļķītis nepanāktu. Bet muļķītis savam zirgam uzlēca mugurā un apjāja trīsreiz ātrāki dīķim, nekā velns. Nu velns pa trim lāgiem bija pazaudējis derību un gribot, negribot vīram bija jāatkāpjas no pļavas.

Un tiklīdz velns aizgāja no pļavas, siens nekad vairs nerādās ne putneļu piemēslots, nedz izšķardīts.

3. A. 1062. 1060 1050. 1115. E. Barbaka Jelgavas apkārtnē. A. Bērzkalnes krājuma. Folkloras krātuve.

Reiz dzīvoja viens zemnieks, kam bija trīs dēli: divi gudri, viens dumjš, kuŗu sauca Jāni. Kad dēli bija pieauguši, tad tēvs vēlēja viņiem iet pasauli apskatīt.

Papriekš bija jāiet vecākajam, kas dabūja no tēva vienu dālderu ceļa naudas. Iedams viņš nonāca vienā lielā mežā, kur viņš satika vienu milzi, kas tam vaicāja: „Kur tu iedams?”

„Man jāceļo pa pasauli!” atbild vecākais dēls.

„Atdod man visu naudu, kas tev ir!” uzsauca milzis un noņēma viņam tēva doto dālderu. Vecākajam dēlam bija ar kaunu jāgriežas atpakaļ uz māju.

Nu bija kārta vidējam doties ceļā un tas arī dabūja savu dālderu. Tam izdevās atkal tāpat, kā vecākajam brālim.

Kad abi brāļi bija mājā pārnākuši, tad Jānis pats gribēja iet projām pasauli apskatīt.

„Kāpēc tad tu gribi ceļot?” jautāja tēvs. „Ja abi vecākie dēli nav nekur tikuši, tad jau tu netiksi vēl ne tik tālu.”

Jānis tomēr neatlaidās, kamēr tēvs viņam neatļāva ceļot, bet dālderu viņš gan vairs nedabūja. Projām iedams, Jānis noķēra vienu zvirbuli, paņēma vienu sapelējušu siera gabaliņu, un abus iebāzis kabatās, aizgāja. Arī viņš iegāja tai pašā mežā un satika to pašu milzi, kas tāpat viņam uzsauca: „Kur tu iedams?”

Jānis atbildēja: „Kā es tev neprasu, kur tu ej?”

„Neesi tik rupjš!” milzis sacīja.

Jānis atbildēja: „Es no tevis nemaz nebaidos.”

„Ja tu esi tik stiprs, tad iesim spēkoties! Vai tu vari akmeni tik augstu uzsviest kā es?” Ar šiem vārdiem milzis paņēma vienu akmeni un uzsvieda to tik augstu gaisā, ka tas tik pēc stundas nokrita zemē.

Jānis sacīja: „Kad es sviedīšu akmeni, tad tas vairs nemaz nekritīs zemē.” Tad viņš skatījās apkārt, it kā akmeni meklēdams, bet paņēma savu zvirbuli no kabatas un uzsvieda to gaisā. Milzis gan gaidīja, kad Jāņa akmens kritīs zemē, bet nevarēja sagaidīt.

Jānis nu sacīja uz milzi: „Bet vai tu vari no akmeņa ūdeni izspiest?” Tad Jānis atkal skatījās apkārt, it kā akmeni meklēdams, bet paņēma sapelējušu sieru no kabatas un saspieda to, kamēr sula sāka tecēt. Milzis gan varēja akmeni saspīst drubažās, bet sula no tā netecēja.

To redzot milzis izsauca: „Tu tiešām esi ļoti stiprs! Vai tu negribētu pie manis par kalpu dienēt?” Jānis bija arī mierā un nolīga pie milža par kalpu.

Kad nu viņi pārnāca mājā, tad milzis iedeva Jānim lielus nesienus ar lieliem un smagiem spaiņiem, un lika tam atnest ūdeni no akas. Jānis tikko varēja panest tukšus spaiņus, kur nu vēl pilnus? Pie ūdens viņš sāka rakņāties ar spieķi. Milzis nevarēja sagaidīt un gāja skatīties, ko Jānis dara. Jānis nu stāstīja, ka viņš noķersot papriekšu vienu zivi. Milzis, negribēdams ilgāki gaidīt, pārnese pats ūdens nesienus mājā.

Otrā dienā milzis gudroja, ka vajadzēšot mežā pēc malkas braukt. Jānis jau iepriekš aizgāja uz mežu, aizzāģēja labi krietnu savu koku un pārnāca atkal mājā.

Nākošā rītā abi aizgāja uz mežu. Jānis drīz vien nogāza savu aizzāģēto koku, kamēr milzim bija daudz ilgāki jāzāģē. Kad nu koki bija jānes uz māju, tad Jānis sacīja uz milzi: „Ņem tu resngali, tas ir vieglāks, ne nesīšu tievgali ar smagajiem zariem.”

Milzis nu ņēma resngali uz pleciem un vilka ar visu spēku; bet Jānis iesēdās tievgaļa zaros un brauca bez kādām pūlēm. Mājā pārnākot, milzis bija viscaur slapjš no sviedriem, bet Jānim nebija ne mazākā noguruma.

Milzim nu palika no Jāņa bailes un viņš nosprieda to nogalināt. Jānis to arī bija nomanījis, ielika savā gultā lielu lupatu tēlu, bet pats pagūlās apakš gultas. Ap pusnakti milzis pienāca pie Jāņa gultas ar lielu cirvi un klusu iesaucās: „Jāni!” bet Jānis nekā neatbildēja un milzis domāja, ka Jānis ir cieši aizmidzis. Tad viņš paņēma savu cirvi un cirta ar to par lupatu tēla pieri.

Otrā rītā Jānis nāca uz brokastīm un stāstīja milzim: „Man šonakt būs viena muša pierē iekodusi, es jūtu, ka vēl tagad niez.”

Milzis, brīnīdamies, ka Jānis vēl dzīvs, aizgāja pie savas sievas un žēlojās arī tai par savām raizēm. Tad abi nosprieda lūkot, vai nevarētu ar labu no Jāņa vaļā tikt.

Tad milzis pasauca Jāni pie sevis un sacīja: „Ja tu ietu no manis projām, tad es tev dotu veselu sieku zelta naudas.”

Jānis arī bija mierā, paņēma savu naudu un gāja uz māju.

Dumajam brālim nu bija vesels sieks zelta naudas, bet gudrajiem nebija nekā.

4. A. 1062. 1060. 1088. 1115. Kārlis Pavličus Pīnās, Valkas apg. 1864. g. A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 436. 39.

Viens vīrs, kas bīš liels dzērāš, vilšu nakti dzēris un tad rītā gulēš līdz brokašu laikam. Bet saulē guļot, viņam bīš piegāš pilla mute mūsu; pamodies, pielicis roku pie mutes un tās mūsas izskrēš viņam šaujā. Viņš nospiedis tās, nometis zemē, izskaitīš un tur bīš riktīgi 37 mūsas.

Nu gāš lielīdamies, voi kāds varot trīsdesmit septiņus uzreiz sist kā viņš? Gāš, gāš — iegāš vienā muižā un tur ar tāpat lielījies. Muižas kungs gan jau zināš, ka šis tāds lielības pakaļa esot, tas sacīš uz šo: „Kad tu nu gauži tāds stiprs esi — te manā muižā ir viens gauži liels vīrs, kas gauži daudz ēd un dzeļ — lūko, voi tu viņu nevari nokaut; ja viņu nokausi, tad es tev došu savu meitu ar pusmuižu.”

Bet tas muižas kungs tam lielajam ar piesacīš, lai šo pašu nokauj — to lielību.

Tad nu abi gāši kopā. Bet mazais sagūstīš vienu bezdelīgu, nopircis mazu sierīņu un ielicis tos abus ķešā. Lielais vīrs nu ņēmis lielu akmini, sviedis to gaisā un sacīš, ka par stundu būs nākt zemē. Un riktīgi — par stundu nācis zemē. Bet mazais sacīš: „Kas tā par sviešanu? Tā vajaga sviest, ka lai uz augšu vien iet un nemaz zemē nenāk.” Tad viņš ar ņēmis akmini no zemes un lielajam neredzot, ielicis akmini ķešā un izņēmis no ķešas to bezdelīgu, apreibināš un ka tad sviedis augšā, tad šis (putns) ar uz augšu vien gāš un nekad nav nācis zemē.

Nu lielais atkal ņēmis akmini no zemes un spiedis tā, ka milti vien nākuši caur pirkstiem. Bet mazais sacīš: „Kas tā par spiešanu? Tā vajag spiest, ka sula nāk laukā.” To sacīdams, viņš ar ķēris akmini no zemes un, lielajam nemanot, ielicis akmini ķešā un izņēmis sierīņu no ķešas un spiedis, ka sula vien nākusi ārā.

Tad lielais dolmāš, laikam šis esot stiprāks.

Pēc tam abi gāši krogū dzertu. Lielais nodzēris kādus deviņus stopus brandvīna; mazais atkal uzvilcis lielus zābakus kājas, apsēš lielu lakatu ap kaklu un nu ko dzēris, to laidis gar zodu, gar kakla lakatu zābakos iekšā — viņš ar nodzēris 9 stopus brandvīna. Bet tad uz vienreiz viņš drusku pakustējies un tas brandvīns zābakos ieļorkstējies. Lielais prasīš: „Kas tev tur ir?” Viņš atbildēš: „Kā, voi tu domā, ka man kas iekšā paliek?”

Tad viņi gāši atkal abi gulētu — katars sovā kamburī. Lielais iegūlies gultā un palicis drīz guļot; bet mazajam nov vis miegs nācis — viņš to vien domāš: „Šonakt mani laikam gan nokaus,” un tādēļ pats nav vis gāš gultā gulētu, bet apakš gultas. Gultā ielicis bluķi un apsedzis ar drēbēm, cieti apsedzis. Ap nakts vidu lielais

piecēlies, klusiņām ņēmis sovu zobenu, cirtis uz mazā gultu un uz reiz pārcirtis bluķi vidū pušu. Mazais arī apakš gultu(as) nokrācies vien. Lielais domās: „Nu viņš ir beigts!” un pats tad gāš gultā un gulēš gluži droši, ka krācis vien. Bet nu tik mazais noklausījies, ka šis jau krāc — tūliņ gāš ņemt lielā zobinu, bet nov spēs pacelt. Tad vilcis gar zemi, kamēr pie gultas, un dūris ar galu šim rīklē. Nu lielais no gultas ārā un sāk mazo triekt; mazais pa durim ārā — prom. Bet tak lielajam zobina gals tik dziļi trāpījies, ka līdz durim vien varēs noskriet — tur kritis gar zemi un nost.

Dienā muižas kungs nu stellēš savus puišus, lai iet izmet to vīru no istabas ārā, jo lielais būšot viņu nokavis. Puiši iet un atrod otrādi: lielo nokautu, šo dzīvu.

Bet mazais nu gāš muižā un prasīs, lai dod meitu un pusmuižu. Muižnieks nov vēl devis — sacīs, ka viņam vēl esot viens lācis vaktējams; ja šis to būšot novaktēt, tad dabūšot meitu ar pusmuižu. Šis sacīs: kāpēc ne? viņš būs gan novaktēt!

Tad viņš gāš pilsētā un tur nopircis vienas spēles, vienas šķēres, vienu kazaku pipku. Nu gāš priekšistabā un spēlēš un spēlēs.

Lāčam tāda mūzika ļoti patikusi — gāš un lūdžies, lai viņu ar iemācot tā spēlēt! Bet viņš sacīs: „Tu esi meža zvērs, tev ir gauži lieli un stīvi pirksti; ja tu nu par dusmu neņemsi, tad es gan tev viņus lokākus taisīšu.”

Lācis sacīs, ka neko nebūs par dusmu ņemt, lai tik vien izmāca viņu spēlēt. Tad tas vīrs ņēmis stieni, iedzinis to sienā un licis lāčam savus nagus tur tanī šķopē ielik; tad izņēmis stieni atkal ārā un lāča nagi iespīlējušies šķopē. Bet nu ņēmis šķēres, nocirpis lāčam visu spalvu no muguras nost un tik ar pipku tik daudz sautējis, kamēr mugura jēla. Lācis gan gauži lūdžies, lai viņu vaļā laižot; bet vīrs licis, lai apsoties, voi nebūs viņam neko darīt. Šis gauži nozvērējies: ka nebūs neko darīt. Tad laidis šo vaļā un piesacīs, ka lai nevienu citu nelaiž iekšā, ka vien pašu muižnieku, un gāš pats gultā gulētu.

Rītā muižnieks atkal sūtīs savu puisī, lai iet un izmet to vīru ārā, jo lācis būšot būt viņu saplēsis.

Puisis gāš. Bet lācis, pie durim gulēdams, sitis ķepu pie zemes un sacīs: „Kuš! Nenāc — kungs gul!” To pašu ar darīs otru un trešu reizi. Tad pēdīgi nācis pats muižas kungs; to gan tad laidis iekšā. Abi nu gāši uz muižu. Un muižas kungs (lielskungs) sēdināš to vīru un savu meitu karītē — braukuši uz apsotito pusmuižu. Bet ceļā tas vīrs savai brūtei jeb sievai licis, lai noģērbas pavisam plika. Tad sēs šai jostu ap vidu un piesēs karītes pakaļā, lai šī rāpus iet no pakaļas.

Bet nu lielkungam panācies žēl, ka tāds vīrs dabū viņa meitu ar pusmuižu. Viņš pavēl lāčam, lai skrien tam vīram pakaļ un bez kādas žēlastības saplēš!

Lācis gan skrēš tūlīt; bet pamanīs to sievu vāgu pakaļā, nov drīkstēš vair' iet. Nu sacīs lielkungam: „Tur jou viens lācis ir piesiets vāgu pakaļā. Tas ar ir pavisam plīks bez spalvas kā es un arī gluži sarkans izskatās. Laikam arī ādas vair' nov mugura — tādēļ es nedrīkstu iet.”

5. A. 326. 1062. 1051. 1115. Lielupis Vec-Piebalgā. Brīvz. kr. LP, VI, 377, 4.

Reiz bijis ļoti drošs dēls. Viņu iesaukuši par Bezbaili. Bezbailis arvienu izdarījis tādus darbus, ko citi nevarējuši — visvairāk, ja kāds darbs pa nakti bijis darāms, kad citi baidījušies.

Reiz tēvs pašā pusnaktī sūtījis Bezbaili uz avotu pēc ūdens ar ko zirgus sakopt.

Labi, Bezbailis meklējis spaiņus un taisījis uz avotu. Bet tēvs domājis: „Šoreiz tevi nobaidīšu gan — tā tu arvienu lielies: ir tumšā naktī nebaidos ne no viena; bet pagaidi šoreiz — redzēsīm, vai nespruksi atpakaļ.”

Viņš apņēmis palagu, aizsteidzies pirmais pie avota, nometies četrāpus un maurojis dēlam virsū lēkdams, kā pats nelabais. Bet Bezbailis metis ar to pašu spaini pa pauri un nositis maurotāju. Nu gan apskatījies, ka pats savu tēvu nobendējis, bet kas padarīts — padarīts.

Tomēr Bezbaili nesodītu nevarējuši pamest par tādiem nedarbiem. Nosprieduši viņu ielikt baznīcas dārzā par gulsētu. Bet tam dārzā no laika gala mājājuši divi nezvēri: meža cūka ar vienradzi. Katrs tādēļ ticējis: tādi zvēri jau patērēs gan Bezbaili.

Bet ko tu apķērīgam padarīsi! Līdzko meža cūka piktumā putas kūlusi mutē, šis jau uzlēcis kājās, aizmucis pie baznīcas durvīm un turējis kliņķi gatavu. Kā nu brukusi virsū, tā šis veikli, veikli atgrūdis durvis un palēcis aizdurvē. Meža cūka, ar sparū skriedama, grūdusi baznīcā un tikai otrā sienā attapusī saturēties. Bet Bezbailis tamēr sen pa durvīm ārā un nu iesloga nikno meža zvēru pašu kā cietumā.

Tomēr tai pašā brīdī arī vienradzis turpat šim uz papēžiem. Cītur laika vairs nebija aizsprukt, aizmuka turpat aiz grēcinieku staba. Tādi grēcinieku stabi senāk esot bijuši pie katras baznīcas. Viņus arī saukuši par kaķa stabiem. Pie šiem stabiem grēcinieki, noziedznieki sodīti.

Bet tas stabs stipri bijis satrunējis. Un ka nu vienradzis licies tur ar savu ragu iekšā, tā izgrūdis ragu cauri un pats sevi piesējis. Bezbailis nu paķēris zobinu, nocirtis vienradzim galvu un pārgājis mājā.

Nu brīnījušies, kā viņš vēl dzīvs esot, vai baznīcas dārzā neviena neesot saticis?

„Saticis! Kā tad nu nesatiku? Satiku sivēnu, to ieslodzīju baznīcā; satiku teļu, tam nopļāvu galvu.”

„Nu, ko nu ar tādu Bezbaili izdarīt?” domājuši; ē! iebrūdišot turpat vecajā pils dārzā, kur lielais milzis mājot, lai tas viņu patērē.

Labi, iemetuši tur. Bet tanī dārzā bijuši ogu krūmi un ābeles. Bezbailis sācis ogot un atradis katrā krūmā vienu putniņu perekļīti. Citi putniņi aizbēguši, vienu laimējies noķert; to iebāzis kabatā.

Te, pašu brīdī iznācis milzis: „Ko tu manas ogas laupi? Nāc spēkoties, iesim sviesties!”

„Iesim, iesim, sviēd tu pa priekšu!”

Milzis paķēris akmeni un uzdrāzis tik augstu, ka nemaz saredzēt. Vesels puscēliens pagājis, kamēr akmens nokritis atpakaļ. Nu sviēdis Bezbailis. Bet, kas tam par ķeriem! Izvilcis putniņu no kabatas un laidis to par akmeni gaisā. Izgaidījušies vienu cēlienu, otru, trešu — ne lūdzams nekritis atpakaļ. Vai akls! tagad milzis sācis citu valodu runāt ar Bezbaili: nav vis kaut kāds nieka vīrelis, kā iesākumā cerējis.

Tas nu tas. Beidzot, ko nu darīs? Viņš pacienāšot Bezbaili ar saviem āboliem. Noliecis tūliņ slaiku abeli, lai Bezbailis saturot pie galotnes, viņš tamēr šķīšot. Bezbailis saķeņ gan ābeli, bet nevar noturēt: ābele, gaisā sprukdama, pārsviež šo pāri. Milzis iesaucas: „Kā? Vai nevarēji noturēt?”

„Kas te ko nenoturēt? Bet es jau tev gribēju radīt, cik augstu spēju lēkt. Diezzin, vai tu tā izlēksi?”

Nu milzis salielījās, ka viņš arī varot pārlēkt un tūliņ vīrs lēca arī; bet ne pārlēca, nekā, palika kā trops zaros karājoties.

Tie smieklī tagad Bezbailim. Bet milzim tādi smieklī meklēja sirdi, viņš apņēmās Bezbailim atriebties.

Un ko tāds sagudrojis? Naktī, kamēr Bezbailis guļ, vels no griestiem lielu akmeni un nosītīs nabadziņu. Tomēr Bezbailim laimes diezgan. Viņš pusmiegā padzird griestu augšā troksni un ies skatīties, kas tur ērmojas. Līdz labi no guļu vietas aizkustējies, te nāk lielais akmens dārdēdams zemē. Viņš saprot diezgan, ko tas nozīmējis, un tā, paķēris metamo, skrien milzi slānīt: „Vai mani nosist gribi? Ar

akmeņiem mētāties! Vēl tagad galva reibst no tava sviediena! Bet, nu es tevi miltīšu smalkās druskās!”

Milzis, to dzirdēdams, tīri pārbijās. „Tāds akmens un viņam tikai galva vien apreibusi. Nē! ar to joki nav — labāk laidīšos pie laika lapās.” Un milzis klupdams krizdams iemuka pils dīķī; bet Bezbailis mierīgipārgāja mājā.

Nu brīnījušies vēl vairāk, kā viņš vēl dzīvs esot? Bezbailis pasmējies: „Kas tur par brīnumiem: milzi ietricu dīķī un pats pārnācu teitan.”

To dzirdēdami, visi saplaka par tik lielu spēju un iecela Bezbaili par savu valdnieku.

6. A. 1049. 1115. V e c p i e b a l g ā, LP, VI, 377, 4. p i e z.

Vienā vietā bijis liels kalns. Uz tā kalna mājojis velns, kas katru gadu vienu cilvēku paņēmis. Bet reiz gadījies liels drošinieks, kas apņēmis ar velnu izdarīties.

Viņš aizgājis pie kalna un skatījies velnam acīs. Velns domājis: „Tas ir savāds kukainis!” un tūliņ sācis līgt, vai viņš varot viņa darbus veikt?

„Jā, viņš varot!” drošinieks atteicis. Labi. Velns nu iedevis lielus, lielus ūdens spaiņus: lai ejot uz avotu ūdeni pārnest viņa lopiem.

Šis paņēmis spaiņus un lielām mokām tik tik tukšus varējis aizstiept līdz avotam, kur nu vēl pilnus. Bet viņš apdomājies citādi: pagatavojis prāvu lāpstu un racis no avota līdz lopu kūtim grāvi. Velns atskrējis: „Ko tu roc?”

„Ko roku? grāvi roku; tecināšu ūdeni tavā kūtī. Tu man iedevi tik mazus spaiņus, kad tad ar tādiem ūdeni sanest?”

„Tā ne, tā ne! Neapplūdinī manus lopus, lai labāk paliek; ej labāk malkā! Bet pārnes kokus ar visām saknēm manā sētā.”

Šis gājis. Bet mežsi bijis tik tāļu, ka aiziedams vien pieci pāri vīzu noplēsis, kur nu no tik liela tāluma malku pārnesīs? Neko darīt — sadomājis atkal ar gudrību velnu veikt; plēsis lūkus un vijis resnu, resnu virvi. Savijis trīs dienas. Velns nevar šo sagaidīt, atskrien: ko te vijot.

„Ko viju? Virvi viju: izraušu visu silu, sasiešu blāķī un tad uz reizi pārnesīšu — ko tā ar vienu egli vien nostaiģāšos?”

To dzirdot, velnam palicis bail no tik liela stiprinieka, viņš lūkojis vaļam tikt un guldinājis viņu nākamū nakti uz karsta krāsns mūrīša. Bijis tik karsts, ka čūkstējis, kad uzspļāvis. Bet drošais nakti pagājis citur izgulēties, lai nesadegtu. Te naktī velns pa griestu caurumu vēlis lielu akmeni drošajam virsū, lai nosistu; bet akmens nokritis uz tukša mūrīša.

Rītā velns brīnījies, ka šis vēl dzīvs, un nu vēl vairāk baidījies. Beidzot devis veselu pūru naudas, lai tik ietu projām. Bet drošais atteicis: „Pie mums tāds ieradums: dāvanas jāaiznes pašam turp, kur apdāvinājamais dzīvo.”

Velns nu aiznesis naudu tur, kur drošais dzīvojis, un tad ticis vaļā.

7. A. 1062. 1084. F. Ankipāns no Teklas Ankipānes Ludzā.

Vīnu reizi Pīteram gadējas īt pār lelu purvu. Par purvu ejot, beja uz ceļa tylts. Pa tū strautiņu tecēja teirs yudiņš, viņam aizgribēja dzert. Pīters nusaskatēja, kur labāk padzert, tad tyuleņ guluos uz zemes un padzēra. Pēc tam Pīters pīšacēla kuojuos, skotuos: zam tyлта sed zvierbuls. Viņš tū zvierbuli pajem un īlīk kabatā: „Ka nūš

muojā, byus man lobs cepetis.” Pīters guoja, guoja pa ceļu — skotuos: ceļa molā — kur bejis nabejis — izlein valns un soka uz Pīteri: „Vasals!”

„Vasals, vasals!” Pīters atbild.

Valns teicja uz Pīteri: „Nu, Pīter, pasasuoksim ar akmini, kurš augšuok nūsvīsim.”

Valns svīž pyrmais akmini, kas par treis stundes nūkreit zemē. Pīters, izvilcis zvierbuli nu kabatas, sacēja valnam: „Nu, valns, skotīs, es tagad svīššu akmini.”

Pīters, kai svīž zvierbuli, tys dzīduodams aizskrīn. Valns, nūsaklausējis zvierbuļa dzīduošānu un teica: „O, puis, kai tovs akmens gaisā aizdzīduoja. Tys akmens nūkriss par desmit mynūtu zemē.”

Bet Pītera zvierbulis kai skrēja, i pati par treis godi naatskrēja uz tū vītu, kur jū svīde. Tad valns Pīteri gribēja nūnuovēt. Kad jī obēji, paguojuši gobolu, iznuoce pura molā, kur stāvēja molka salykta, valns pajēmja pa pagolei molkas, un sacēja valns Pīteram: „Kurs nu myusim stypruok izklīgs, tys byus nu myusu stypruokais.”

Viņi klīdzjās leidz trejom reizom. Valns, kai aizklīdz, vysim kūkim lopas apbierst. Ūtrreiz kai klīdz, vysim kūkim zori aplyuzt. Trešū reizi kūkim viersyunes aplyuzt. Tagad valns pavēlēj Pīteram klīgt. Pīters sacēja: „Jo tev sovu ocu nava žāl, tad nasīn. Kod žāl, tad pajem apsīņ ar lokotu.”

Valns soka Pīterim: „Lobais draugs, naklīdz, kamēr naesi apsējis manu golvu ar lokotu — tod klīdz.”

Pīters pajem apsīn ar lokotu acis. Tad valns teicja: „Kod es pasacīšu, ka naklīdz vairs, tu tod puorstuoj!”

„Labi!” atsoka Pīteris. Viņam taišni goduos tei vuole, kur syt strupuļus. Pīters kai aizklīdzja bolsā un tymā pat breidī syt valnam pīrē. Ūtru reizi klīgdams, arī īsyt par golvu. Tikkū dzeivs palīk valns nu suopem. Jis suoc lyugtīs, lai vairs naklīdz, „citaidi es beigšūs”. Pīters trešū reizi kai mat pīrē valnam ar vuoli, tai tys pazyud. Tai nu tuo laika valns ni ar vīnu nasadraudzēja.

8. A. 1062. 1061. 1049. 1149. Skoln. V. Juoņins, Eglūnā.

Daudz gadu atpakaļ, pat navar atcerētīs, vīnā apgobolā dzeivuoja brīsmēigs pūkis. Kotru godu vajadzēja viņam dūt cylvākus par upuri. Nu vīnas sadžas jis jau beja apēdis vysus cylvākus, tikai vīns vacs vecis palyka, kuram arī jau reit beja kuorta krist par upuri bīdaklam. Sed vecis un bādoj. Atbrauc da veča čygons un prosa, kuopec jis tik bēdīgs. Vecis jam pastuosta, kas un kai ira.

„Kuo tur bāduot?” soka čygons. „Meklej lobuok kū paēst.”

„Bēdz lobuok tu nu šejens,” soka jam vecis.

Bet tys ī dūmuot nadūmoj aizīt prūjom. Sataisa jī pamateigas vakariņas un aizīt gulātu.

Nu reita ar brīsmēigu trūksni atskrīn pūkis. Īraudzējis vīna veča vītā arī čygonu, jis prīceigi izzasaucās: „Oho vīna guorda kimūsa vītā atsarūn divi.”

„Pagaid, pagaid!” soka čygons. „Paprīšku sasaspākuosim, kurs ira istypruoks.”

„Nu suoksim!” teicja pūkis. Jis tyuleņ pajerna lelu akmeni, da kai svīdja gaisā, tys tikai pēc pusstundas atsagrīzja atpakaļ.

„Būs jūks,” sacīja čygons. „Es svīššu akmeni tai, ka tys pavysam naatsagrīss.”

Jis izjēmja nu pazušu mozu putniņu, pasvīdja jū gaisā un tys vairs naatsagrīzja. Tad pūkis pajēmja dziernovas akmeni un tai saspīdja tū, ka tys sadrupa vīnuos smilktiņuos.

„Tys nava nikuo, es saspīššu akmeni, ka nu tuo sula patecēs.” Un jis izjēlma nu kešas sīra gobolu uin tai saspīdja, ka sula patecēja nu tuo.

„Ja, tu esi stypruoks; par mani,” soka čygonam pūkis. „Tagad es tev kolpuošu un tev mani juobaroj. Ei tu un atnes nu ganeibom vērsi, nūkausim tū un izvuorēsīm sev pušdīnas.”

Aizguoja čygons da vēršu pulkam un nazynuoja, kū dareit. Pajem jis un sīn visim vēršim astes kūpā. Pūkis gaidēja, gaidēja un nevarēja sagaidīt. Aizskrēja pots uz ganībom. Īraudzējis, ka čygons sīn vēršim astes kūpā, prasēja tam: „Kū tu taidu dori?”

A čygons jam atbildēja: „Dūmuoju sasīt visim astes kūpā un aiznest visus uz muojom.”

Pajēmja pūkis vīnu vērsi un aiznesa uz muojolm. Nūplēsja uodu tam un soka, lai pajam čygons vērša uodu un atnas nu tyvuokas okas yudini uodā. Kur tu atnessi, ka čygons tikkū vērša uodu panas. Pīguoja pi okas un nazynuoja, kū dareit. Tod pajēmja jis luopstu un suoka rakt apkuort okai. Gaidēja, gaidēja pūkis čygonu ar yudini atnuokam, navarēja sagaidēt un aizskrēja pots. Atskrējis pi okas, prosa čygonam: „Kū tu dori?”

Čygons atbildēja: „Es dūmuoju izrakt oku un nest uz muojom, uodā nav tur ko nest.”

Pūķis pajēmja, pīlēja pylnu uodu ar yudini un aiznesa uz muojom. Vajag vēl molkas kurinuošonai. Syuta otkon pūkis čygonu uz mežu, lai izraun vysu ūzulu ar saknēm un atnas uz muojom. Aizguoja čygons uz mežu un nazynuoja, kū darīt. Pajēmja jis garu viervi un valk apkuort meža. Pūķis gaidēja, gaidēja — navarēja sagaidēt un aizskrēja pi čygona un prasēja: „Kū tu otkon dori?”

Nu čygons teicja: „Kū tur nest vīnu ūzulu? Es gribēju sajemt vysu mežu un nest uz muojom.”

Pajēma pūķis, izruovja vīnu ūzulu ar vysom saknem un aiznesja uz muojom. Izvuorēja jī pušdīnas, paēdja, izgulējās un tad nūlēmja braukt uz muojom pī čygona. Īsādās rotūs un aizbraucja pi čygona muojom, tur beja ļūti daudz bārnu. Tī Īraudzēja, ka brauc jūs tāvs un vad viņim pūki. Tī skrēja pretim tāvam un klīdzja: „Tāvs mums pūki vad, tāvs mums pūki vad!”

„Kas tī taidi ira?” prasēja čygonam pūķis.

„Tī ir muni bārni, jī ira daudz stypruoki par moni un prīcuojas, ka es tevi vadu. Jī tyuleņ tevi apēsš.”

Pūķis, izdzierdis ītu, tyuleņ aizbāga. Tai čygons atsvabynuoja vysu tū molu nu pūka.

14. Āmura sviešana.

1. A. 1063. Lapas Mārīņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, 1, 1901., 95. 31.

Velns aicināja gudro Ansi nākt sviesties. Viņš iznesa no savas klēts vienu lielu vecu vāli, kas bija tik smaga, ka Ansis to nevarēja ne pakustināt. Velns saka: „Ņem šo vāli un svied gaisā, tad redzēsīm, kuŗš var augstāku uzsviest.”

Ansis pieliek roku pie vāles gala un skatās gaisā. Velns prasa: „Ko tu tur skaties?”

„Es gribu vāli uz sauli uzsviest un gaidu, kad tas mākonis aizies gaŗām.”

Velns saka: „Labāk nesvied vis! Tā ir mana tēva-tēva vāle. Lai paliek sviešanās.”

2. A. 1063. 1072. V. Zacharska no A. Simsones Sakstagala pag. Latvju kultūras kr.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns zemnīks. Jis beja cīši nabadzīgs. Vīnu reizi zemnīks dūmoj: „Īšu uz mežu pēc molkas.”

Izguoja zemnīks nu sātas, īt pa ceļu — verās: jam preti īt valns un rūkuos nas ciervi. Sazatyka zemnīks ar valnu un pazavasaluojas. Vaicoj valns: uz kurīni jis īt. Zemnīks jam atbildēja: „Uz mežu pēc molkas, nav ar kū kurinuot cepļa.”

„Labi,” pasacēja valns. „Bet par ku pi tevis nav ciervja, ar kū pīcierst kūku?”

Zemnīks jam atbildēja: „Es tai pat nūlauzšu bez ciervja.”

„Ak tai!” runoj valns. „Tad tev ir daudz spēka?”

„A kū tu dūmoj? Es kū pajemšu svīst, tū tai nūsvīššu, ka naredzēsi. Kū jemšu lauzt, tai salauzīšu smiltīs!”

Valns pajēmja savu ciervīti un svīdja tai augši, ka navarēja saredzēt, kai ciervīts nūkrita zeme. Valns soka: „Pajem tu munu ciervīti un svīd tai augši, kai es, kab ciervīts tik par pus stundes nūkristu zemē.”

„Labi!” pasacēja zemnīks. „Es tyuleņ itū izdareišu, bet man baist, ka tī augši dabasūs ir muns bruoļs un jis tur sagyus itū tovu ciervi un atpakaļ nadūs.”

Valns dūmoj: „Dabasūs bruoļs sagyus munu ciervi, kū tūlaik es darīšu bez ituo cierva?” Jis soka: „Nasvīd tu bruoļam dabasūs, lobuok lai byus tai pat!”

Bet zemnīks soka: „Na, tai naiznuok, es gribu izpildīt sovu; jo tev žāl cierva, tod es tevi beigšu nu dzeives!”

Valns sasabeida un suocja prasīt zemnīka pīdūt jam. Zemnīks otkon soka: „Man ir vīns maziņš bruoļs, tū tev nikad nasagyut!”

Valns vaicoj: „A kur jis ir? Es gribu jū sagyut; bet ja nasagyušu, tod moksuošu tev daudz zalta.”

„Labi!” pasaka zemnīks un nūguoja jī abadivēji uz mežu — verās: nū kryumu izlēcja začīts. Zemnīks soka valnam: „Tys ir muns mozais bruoļs!”

Valns nūskrēja pēc začja mežā, bet nasagyva. Atīt valns atpakaļ pi zemnīka un soka: „Kū darīt, ka navarēju juo sagyut?”

Valns aizmoksuoja zemnīkam zaltu un zemnīks nuguoja uz sovu sātu un suocja dzeivuot boguoti.

15. Laušanās ar lāci.

1. A. 1071. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 93, 29.

Velns negribēja īsti ticēt, ka Ansis esot visai stiprs, kādēļ aicinājis to spēkoties. Ansis atteicis: „Tu jau ar manu veco tēva tēvu nevarēsi lauzties, kur nu vēl ar mani?”

„Kur tad tavs tēva tēvs dzīvo?”

„Nupat redzēju, ka viņš tur iegāja krūmos.”

Tur krūmos bijis liels lācis. Velns nu skrējis tam pakaļ un saucis: „Veci, nāc, iesim lauzties!”

Lācis dzird saucienu, nāk no krūmiem laukā un krīt velnam virsū.

Kad lācis jau krietni bija samaidzījis velna kaulus, tad šim beidzot tomēr izdevās atsvabināties no zvēra ķetnām un nu šis muka projām, cik ātri vien varēja.

Pienāk Ansis un prasa: „Nu, kā tev izdevās laušanās ar manu vectēvu?”

„Nebūtu gan domājies, ka viņš tik stiprs!” velns atbildēja. „Pavisam saspieda manus kaulus.”

2. A 1071. 1072. 1087. 1072. D. Ozoliņš Jaun-Rozē, Brīvz.kr. LP, VI, 375, 1.

Viens vecis, pa mežu iedams, satika zaķi un sacīja: „Guli tikām, kamēr tevi saukšu!” Zaķis apguļas. Tad vecis, atkal tālāk iedams saķēra putnu un to iebāza kabatā. Beidzot purvā satika vēl lāci un sacīja: „Guli, kamēr tevi saukšu!” Lācis apguļas. Nu viņš atkal gāja tālāk un nejauši satika velnu. Velns uzaicināja veci lauzties. Vecis sacīja: „Man ir viens simtu gadu vecis, tas lai iet ar tevi lauzties!” un vecis pasauca lāci. Velns nu gāja ar lāci lauzties. Bet tiklīdz kā velns ielika savus nagus lāča nagos, tūliņ velns briesmīgi iebļāvās: „Vai, cik stipri nagi!” un atlaidās. Tā tad vecis velnu vinnēja. Bet nu velns sacīja: „Iesim sviesties!” un tūlīt svieda aklmeni gaisā, kas ļoti ļoti augstu uzgāja. Tagad bija jāsviež vecim. Bet vecis paņēmis putnu no kabatas un palaida to gaisā, tas vis atpakaļ nenāca un vecis atkal vinnēja. Tad velns sacīja, ka vajagot spļauties. Labi, sāka spļauties. Velns spļāva gaisā un siekalas par labu laiku tikai nonāca atpakaļ. Bet vecis, saputinājies ziepes, uzpūta putas ar stabulīti gaisā, un tās vairs atpakaļ nenonāca. Tad velns iesaucās: „Iesim nu skrieties!” Vecis sacīja: „Iesim, iesim! Man ir pusgada vecs puisēns, tas manā vietā skries!” un pasauca zaķi. Velns sāka skrieties ar zaķi. Zaķis devās no krūmiem ārā un velnam bija jau uz rāvienu gaŗām. Velns nospļāvās vien un atnāca atpakaļ, prasīdams: „Kāpēc laidī savu dēlu mežā skriet?”

„Kāpēc laidu? Nu, kāpēc tad tu viņu neķēri?”

„Kā tad neķēru, bet es jau tikai paredzēju vien. Bet tagad veci, to tev saku — nu tev jānāk ar mani kauties!”

Velns ar veci sāka briesmīgi kauties un, varbūt, viņš veci arī būtu sakāvis, ja nebūtu lācis atnācis vecim palīgā. Lācis saplosīja velnu tik briesmīgi, ka tas pa kaklu, pa galvu aizbēga projām.

16. Skriešanās ar zaķi.

1. A. 1072. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē, „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 94, 30.

Reiz velns saka gudrajam Ansim: „Stiprinieks gan tu esi, bet skriešanās tu vis nevarēsi ar mani mērīties.”

Ansis atbild: „Nu tad lūko pa priekšu ar manu mazo brāļa dēlenu skrieties.”

Velns ir arī ar mieru. Ansis zina, kur zaķis guļ, un sūta tur velnu. Velns aiziet un sauc: „Puisīt, nāc nu ar mani skrieties!” Zaķis, sabijies no trokšņa, lec augšā un šaujas tūliņ uz mežu projām. Velns gan skrien zaķim pakaļ, bet kur nu vairs mežā zaķi noķersi? Izskraidījies pa kokiem un krūmiem, velns pārnāk elsdams, pūzdams mājā. Ansis prasa: „Vai noskrēji puiku?”

Velns atbild: „Lai paliek, man visa skriešanās apnikusi.”

2. 1072. 1050. 1063. V. Zacharska no 80 g. veca K. Samsonova Rēzeknes Sakstagala pag. Latvju kult. kr.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns vacs zeimnīks, kam beja vacuo sīva un treis dāli. Vīnu svātdīn tāvs soka sovīm dālim: „Nu, dēlini, kas nu jyusu šudiņ grib ar mani īt uz mežu nūšaut kaidu zači?”

Divi dāli pasajēmja īt. Pajēmja kotrs sovu blisi un nūguoja uz mežu. Tyuleņ kai īguoja mežā, jaunuokais dāls nu blises: pyk! ir vīns začs. Paguoja drusku tuoļuok, ūtrais dāls: pyk! — nu reizes divi! Īt vēl tuoļuok vacais tāvs: stuk! — uz reizes treis! Pricīgs palyka vecs un soka sovīm dālim: „Nu, dēliņi, man ir gona; īšu es tagad uz sātu!”

„Labi!” sacīja dāli un vecs nūguoja. Pa ceļam vecs sasatopa valnu.

„Vasals, vecs!” runuoja valns.

„Vasals, vasals!” atbildēja vecs.

„Kur tu, vecs, dabuoji itūs začus?”

Vecs stuosta jam, kur dabuoja, bet valns otkon vaicoj: „Vecs, kū tu ar itīm začīm darīsi?”

„Nesšu uz sātu, nūplēsšu uodu, nu uodas sataisīšu kažūku, bet gaļu izvuorēšu un apēsšu.”

Īsagribēja valnam paēst zača gaļas un sašyut sev syltu kažūku un vaicoj jis večam: „Kai tu, vecs, jūs sagyvi?”

Ap tū laiku, kod valns vaicuoja večam, skrēja pa teirumu začs. Vecs soka valnam: „Skrīņ un sagyun jū!”

Valns laidjās skrīt pēc zača, cik beja jam spāka, bet začs nūskrēja mudruok un valns juo nasagyva.

Īt valns atpakaļ pi veča un soka: „Kai tu, vecs, taidš vacs byudams, varēji sagyut treis začus?”

Vecs soka valnam: „Es varu tai skraidīt, ka nikas manis napanuoks. Man ir ļūti lels spāks.”

Nūsabreinuojas valns un soka večam: „Ka tu taidš styprs, salauzi itū kūku!”

Pi ceļa auga lela priede. Vecs pajēmja ciervīti, apcierta saknes, un priede paša krita uz zemi. Nusabreinuojas otkon valns un soka: „Ko tu taidš styprs, es atnesšu tev nu sovas elnes gobolu dzelža un tu jū nūsvīsi tai augši, ka navarātu ar acīm saredzēt.”

„Labi!” pasacīja vecs. Valns nūskrēja uz sovu elni pēc dzelža un par pusstundes atskrīn atpakaļ un atnes lelu gobolu dzelža, pudu divēju. Vecs pajēmja dzelzi rukuos, pacēļa, otkon nūlyka uz zemes un dūmoj. Valns klīdz: „Nu, svīd! Kuo tu gaidi?”

Vecs soka valnam: „Pagaid drusciņu, tyuleņ izīs muokuļš, tūlaik es svīssu itū dzelzi. Tad jis atpakaļ uz zemi nakriss un paliks tī aiz muokuļa.”

Sasabeida valns, ka pazuss juo dzelža gobols un suocja prasīt vacuo itū nadarīt.

„Kai tai?” sasasirdēja vecs uz valna, „tad tev žāl dzelža? Nu tad es tevi pašu sajemšu aiz rogu un svīssu tur. Gols byus tovai dzeivei!”

Satvēra vecs valnu aiz rogu, bet valns sasabeida un suocja ar osorom prasīt veča atlaist jū, bet vecs naizlaiž valna nu rūku. Valns jau sulej večam dūt, kū jis grib — daudz zalta, vai duorgu akmeni.

„Nu labi!” pasacīja vecs, „esi tevi atlaisšu, bet tu reit atīsi pi munas sātas un uz durovom byus pīraksteits, kad tu varēsi dabuot, vai akmeni, vai zaltu atpakaļ.”

„Labi,” pasacīja valns, pajēmja sovu dzelzi un nūskrēja uz sovu elni.

Vecs atguoja uz sātu, jau rītēja saule. Dāli jau seņ beja atguojuši. Vecs īguoja ustobā, nūmetja nu plaču začus, pastatēja maisu ar zaltu un izjēmja nu kārmana

duorgu akmeni. Veras dāli uz itū, sasabeida un vaicoj tāvam: „Kur tu, tāvs, itū pajēmi?”

Vecs soka dālim: „Es salauzēju ar savu spēku valnu, kurs man īdevja itū zaltu un akmeni, bet es nazynu, kū lobuok pajemt, vai zaltu, vai itū akmeni?”

Dāli nikuo tāvam uz itū naatbildēja. Vecs zyna, ka reit atīs valns. Jis dabuoja nu skreines kreitu un, izguojis uorā, pīrakstīja nu uorines uz durovom: „Reit atīsi.”

Tad jis sacīja vysai sovai saimei kūpt itū, ka nikas naaizkartu. Ūtrā dīnā atīt valns pi zemņika durovu un veras: pīraksteits: „**Reit atīsi.**”

„Nu labi!” dūmoj valns, — „atīšu reit.”

Tai staiguoja valns daudz daudz gođu — vys tys pats: „**Reit atīsi.**”

Apnyka valnam staiguošana, atmetja jis vysu zaltu un akmeni, devja mīru večam, bet vecs ar sovīm dālim dzeivuoja lobi.

17. Zirga nešana.

1. A.1082. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „ Gudrais Ansis un velns”. I, 1901., 97, 34.

Reiz velns gājis ar gudro Ansi gar vienu ezeru, kur zirgs ēdis zāli. Velns paķēris zirgu pie visām četrām kājām, uzmetis uz pleciem un nesis labu gabalu uz priekšu. Tad viņš prasījis Ansim: „Vai tu tā varētu?”

Ansis atbildējis: „Zirgu nest uz pleciem ir nieka lieta. Es paņēmsu zirgu kāju starpā un apnesīšu to visapkārt ap ezeru.”

Tad Ansis uzlēcis zirgam mugurā un apjājis ar to ezeram apkārt. Velns tā nevarējis izdarīt.

2. A.1082. M. Ziediņa Dignājā. Latvju kultūras kr.

Par Dignājas Mežgalu Skujenieku ezeru stāsta, ka tur senos laikos dzīvojis velns. Tā kāds saimnieks reiz tur aizjājis pieguļā, bet pieguļa gadās taisni pie ezera. Tā nu šis, kā jau pieguļā, kurina guni, cepina kartupeļus un gaŗa laika pēc vij pātagas. Uzreiz no ezera iznākot arī velns — tūliņ klāt pie šā, tā saimnieka. Sāk abi runāt, runā, runā, līdz beidzot norunā iet nesties: kuŗš apnesīs ap ezeru kājās iespriedis zirgu, tam jādabū sieks zelta.

Velns domā, ka nu sieks zelta kā rokā un pirmais sācis nest. Bet — au! nesis, nesis — tik līdz pusei un šam, tam velnam, dūša i saplok. Ka tā, tad tā. Saimnieks uzkāpj zirgam mugurā un apjāj ezeram riņķī. Ko nu darīt? Velns negrib gan maksat, bet saimnieks pātagu vien sola. Nekas nelīdz, un saimnieks dabūjis no velna sieku zelta.

18. Duršanās.

A. 1083. A. Lerchis-Puškaitis, Džūkstē, LP, VII, I, 1186, 11,1.

Reiz velns salielījies ar Dievu caur žogu durties. Velnam bijusi iesma, Dievam dakša. Tad Dievs vedinājies velnu mīt. Velns izmijis savu iesmu pret dakšu. Kad nu dūrušies, dakša ieķērusies žogā, bet Dievs kā dūris, sabakstījis, velnu, velns projām.

19. Svilpšanās.

1. A. 1084. Lapas Mārtiņš, Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 97, 35.

Reiz velns aicinājis gudro Ansi svilpties. Kad nogājuši mežā, tad velns svilpis tik dikti, ka zeme trīcējusi un kokiem lapas birušas zemē. Nu bijusi kārta Ansim svilpt, Ansis sacījis: „Kad es svilpšu, tad tev jāļauj aizsiet acis, citādi tev acis var izkrist no pieres.”

Velns pats aizsējis sev acis un tad licis Ansim, lai svilp. Ansis paņēmis pīlādža koka zizli un zvēlis ar visu spēku velnam pa galvu. Velns nu iekliedzies: „Nesvilp vairs, citādi man acis izkritīs.”

Tā nu Ansis atkal izlicies velnam stiprāks.

2. A. 1084. Skolnieks Fr. Ozoliņš Krāslavā.

Vienā nabadzīgā mājiņā dzīvoja vecīts, kam pēdīgi pietrūka maizes, nu viņš laidās pasaulē laimes meklēt. Viņam iznāca iet pa mežu, kur tam pretim nāca velns un prasīja: „Kur tu, nabadziņš, iesi?”

Vecītis atbildēja: „Eimu pasaule meklet tādu vīru, kas ar mani varētu spēkoties.”

Velns arī tūlīt uzaicina vecīti spēkoties. Vecītis saka: „Ja tu man parādīsi savu zeltu, tad sāksim.”

Velns nu arī parādīja veselu dzelzs kasti ar zeltu. Tad vecīts saka uz velnu: „Tev vajaga pirmam rādīt savu spēku un sāksim vispirms svilpties. Kas stiprāki varēs svilpt, tas būs uzvarētājs.”

Velns bija mierā un kā sāka svilpt, tā no kokiem lapas bira zemē. Vecītis saka velnam: „Tev vajaga aizsiet acis. Kad es sāksšu svilpt, tad tev var acis izkrist no pieres.”

Velns to noticēja un aizsēja acis. Tad vecītis pajēma degošu pagali un kā deva velnam pa acīm, uzreiz šis nokrita zemē. No lielām briesmām velns aizbēga projām, bet vecītis pajēma viņa zelta kasti un gāja laimīgs mājā un dzīvoja kā ķēniņš.

3. A. 1084. Paegļu Mārtiņš, Lielvārdē. LP, VI, 376, 2.

Reiz vienam puikam māte likusi uztaisīt vālīti, ko drēbes kult. Puika aizgājis mežā, taisījis vālīti un svilpojis. Piegadījies melns kungs, velns, un vaicājis: ko viņš darot? „Ko daru? Mācos svilpt.”

„Vai tu vari dikti svilpt, tik dikti kā es?” velns vēl vaicājis un tad sācis tik aplam dikti svilpt, ka kokiem lapas birušas. Bet puika smējies: „Tas nekas! Kad es svilpošu, tad tikai apsieņ acīm lakatu, lai neizkrīt.”

Labi, velns apsējis acīm lakatu. Nu puika ar vālīti tā devis velnam pa pakausi, ka šim patiesi acis no pieres izskrējušas: tikai to vien iesaucies: „Esi gan varēns svilpējs!” un tā projām, ko māc.

P i e z ī m e. Gluži tādu pašu pasaku uzrakstījis skolnieks Ž. Pūķis Nīcā, K. Lielozola krājumā. P. Š.

4. A. 1084. 1050. Dr a u g s „Myusu t. teikas un pasaks” II, 7.

Mežā molā vecītis roka gruovi, jis atsasēdja, lai atpyutinuotu rūkas. Te pi jo pīsastuoja pats nalobais un sacīja: „Nuoc ar mani spākuotīs!”

Pīkūsis pi dorba, ej nyu ar vainu spākuotīs. „Ar tevi spākuotīs? Par kū na? Lobpruot. Ruodi tik, kū vari.”

Valns suocja pyust un pyutja tik stypri, ka kūkim zori suocja nūbiert.

„Tys nikas!” teicja vecītis. Jis pyutja uz tū pusi, kur beja gruovi izracis. Un valns radz, ka zori gar gruovmolom gubom vīn, gubom vīn. Juopīsazeist, ka gruovracis leluoks pyutejs. Uzreizā nūpyutis tik daudz zoru.

„Bet tagad dūd ciervi. Lyukuosim, kurs dziļuok kūkā īcierssim.”

Vecītis ar mīru. Jam aiz muguras labi aizciersta prīde. Valns pajem ciervi un cārt. Ar trim ciertīnim kūks zemē.

„Tys nikas!” sacīja gruovracis. Jis pajēmja ciervi, atsagrīzja atpakaļ un ar vīnu pašu zvēlīnu īcirta prīdei puori pusē.

Valns otkon radz, ka pametis. Jis nyu prasīja, lai gruovracis paprišku ruoda, kū spēj. Šis darīšūt pakaļ. Labi. Gruovracis ruoda uz gruovi un soka: „Šitū gruovīti izroku ar dažim luopstas dyurīnim. Še, jem luopstu un ruodi, kū spēj!”

Valns pajem luopstu un nyu tik rokt, nyu tik rokt! Ar lelom mūkom jis par vasalu stundi izroka symtu asu gruova.

„Vai tik vīn varēji?” vecītis smejas.

Valns redzēja, ka ar šitū veiru jukuot navar, aizdīdzja prūjam pa golvu, pa koklu, atpakaļ nasavārdams.

Nu tuo laika jis nameklēja gruovrača ar kū spākuotīs.

5. A. 1084. 1049. 1149. M. Garkolne no 76. g. vecās Īvas Staleidzānes Atašienē.

Vīnu reiz cyuška sadūmuoja apēst čigonu. Cyuška soka čigonam: „Īsim lautzūs!”

Čigons atbild: „Na, pyrmuok aizsvilpsim!”

„Svelp tu pyrmais!” soka cyuška.

„Na, tu pyrmuo!” atbild čigons.

Cyuška kai svilpa, tai vyss mežs nūtricēja. Čigons soka: „Es cīšuok svilpu! Kad es svilpšu, tad tu aizsiņ acis, jo var izkrist!”

Aizsēja čigons cyuškai acis, pajemja lobu molkas pagaļu un syta cyuškai par golvu.

„Tu stypruoks,” soka cyuška čigonam.

Tai jī dzeivoj pa draugam. Īsagribeja cyuškai ēst un jei soka čigonam: „Man ēst gribis!”

Čigons beidamīs, ka cyuška juo naapastu, soka: „Es īšu atnessu vērsi!”
Čigons aizguoja, nūzoga nu gonīm vērsi un, aiz roga sajēmis, atvedja.
„O, kaidis jis styprs,” padumuoja cyuška. „Ar vīnu rūku vērsi atnezja!”
Nūkova vērsi, apēdja un otkon soka cyuška: „Man dzert gribis! Aizej atnes yudeņa vērša uodā!”

Čigons ar lelom mūkom nūvyłka uodu uz olūtu, bet nest pavysam nodūmoj, jo navar panest. Suoka čigons rakt ap olūtu dziļu gruovi. Cyuška gaidīja, gaidīja un navar sagaidīt čigona ar yudeni. Aizīt paša cyuška uz olūtu un, radzādama, ka čigons rūk gruovi ap olūtu, soka: „Kū tu te dori tik ilgi?”

„Gribu aprakt olūtu un aiznest ar vysu yudeni!” atbildēja čigons.

„O, cik čigons styprs!” padumuoja cyuška. Tad cyuška soka: „Īsim uz tevi vīsūs!”

„Īsim!” beidamīs atbildēja čigons.

Tai īt cyuška ar čigonu. Čigons soka: „Tu tik nanūsabeist, pi manis muojuos ir divpadsmit bārnu, kuri tevi var suokt plēst!”

Īsavēra čigonāni tāvu un skrēja jam prīškā plykim vādarim un malnom golvom, klīgdami. Čigons soka cyuškai: „Nu tagad līcīs, kur gribi, bārni ir sasadusmuojuši!”

Cyuška nūsavēra un laidjās mežā, bet čigons ar bārnim īguoja ustobā. Tai nu tuo laika cyuška dzeivoj mežā, bet čigons ustobā un nav vairs draugi.

6. A. 1084. E t n. I, 1891. LP, VII, I, 818, 33.

Viens dievredzis zināja vienā kuldā naudas podu un gāja uz to. Ceļā nāca pretī velns un prasīja, kur iešot. Dievredzis atbild: „Turpat, kur tu iesi!” Velns: „Es iešu uz to naudas podu, kas kuldā!” Dievredzis: „Es arī turpat iešu!” Nu gāja abi divi kopā līdz kuldai, kur naudas pods atradās. Velns dancoja uz to kuldu un dievredzis dancoja. Velns prasīja: „Uz ko tu danco?” Dievredzis atbild: „Uz to pašu, uz ko tu danco.” Velns: „Es dancoju uz to naudas podu, kas kuldā!” Dievredzis: „Es arī uz to pašu dancoju!” Abi divi dancoja, kamēr naudas pods uznāca. Bet kuŗam nu naudas pods lai piederētu? Abi norunāja, ka būs spļauties: kuŗš otram tā būs acis piespļaut, ka otrs nevar redzēt, tam piederēs naudas pods. Dievredzis sūtīja velnu, lai iet ārpusē aiz loga, šis palikšot iekšā. Dievredzim bija plinte. Kamēr velns gāja ārā, dievredzis pielādēja savu plinti. Velns spļāva pirmais — zilas ugunis vien šķīda no mutēs. Nu bija reize dievredzim. Dievredzis šāva un izšāva velnam acis. Velns aizskrēja kliegdamis brēkdams un naudas pods piederēja dievredzim.

7. A. 1084. A. Ozola Bauņu pag. J. A. Jansona kr.

Reiz Dūres muižas vecā rijā iegājis ceļnieks ar bisi. Rijā dancoja pulka kungu un kāds no dancotājiem sauca arī ceļnieku. Ceļnieks atteicās, jo esot dancošanai par vecu. Nu velns teicis, lai iet lauzties, kas būs stiprāks, tas dabūs naudu, ko visi velni te gaidot. Ceļnieks laužoties saucis Dievu palīgā, tad velns teicis: „Jūs divi, es viens, tā neiet!” Nu gājuši spļauties. Velns spļāvis gan dūšīgi, bet ceļnieks ar plinti izspļāvis uguni. Nu ceļniekam pēc norunas nākas nauda. Nu vīrs aizgājis un izstāstījis visu saimniekam. Rijā tika noplēsta, bet še iesētā labībā vēl tagad danco velni.

8. A. 1084. D. Vinķis Mūrmuižā p. Valmieras, LP, V, 46, 11.

Par Valmieras muižas Krievu rijām stāsta, ka tur reiz bitenieks, zaķus gaidīdams, saticies ar velnu. Velns jautājis: „Kas tev tas par rīku ir rokā?”

„Tas man spļaujamais rīks!” bisenieks atbildējis.

Tūliņ velns vedinājies bisenieku spļauties. Labi. Velns iziet ārā, bisenieks paliek rijā. Velns caur rijas lodziņu sāk bisenieku ar baltu uguni un zilu sēru apspļaudīt. Bisenieks ciešas, cik vien var. Beidzot velns vaicā: „Kā tev smeķēja mans spļāviens?”

„No tava spļāviena man itin nekas netika; bet gaidi nu manu!”

Bisenieks ielicis bisē sidrabu un iešāvis caur lodziņu velnam taisni acīs, saārdījis visu ģīmi.

„Ak tavu spļāvienu!” velns iekliedzies, „tagad saņem algu, uzplēs rītu tanī pašā vietā, kur tagad stāvi, kulu, tad atradīsi naudas podu.”

To teicis, velns pazudis. Otrā dienā uzplēsis kulu un patiesi atradis lielu naudas podu.

9. A. 1084. K. Tarzieris Druvienā, Brīvz. „Sborņik” 54, 50. LP, VII, I, 818, 32.

Reiz velns lielījās, ka viņš visā pasaulē tas stiprākais. Bet Dievs atteica: „Vai tu to arī zini, ka cilvēks tevi par itin neko netura?” Tad velns meklēja cilvēku sastapt: briesmīgi tam gribējās viņu pārmācīt. Gāja, gāja — ieraudzīja: kropls latvietis nāk. Velns vaicā: „Vai tu esi cilvēks, vai esi stiprinieks?” Kroplis atsaka: „Ne, es gan biju stiprinieks, bet tagad vairs stiprs neesmu.” Velns gāja tālāk. Redz: brauc divi vācieši pieciem zirgiem. Velns vaicā: „Vai jūs neesat cilvēki?” Bet vācieši atbild: „Ai, nē, mēs cilvēki neesam, mēs esam vācieši.” Velns gāja tālāk. Redz: brauc krievs. „Vai tu neesi stiprinieks?” „Jā!” Un nu abi cīnījās. Bet izrādījās, ka krievs bez ziņas stiprs: satvēris velnu, viņš tālu aizdrāza to. Tagad velns cīnīties ar krievu vairs negāja, bet gribēja spļauties. Krievs mierā, bet ar to norunu, ka jāaizmiedz acis. Velns aizmiedza acis, bet krievs tūliņ atkal atvēra savas acis. Velns izspļāva uz krievu pilnu muti karstu sārņu, bet krievs tai pašā acumirkli paliecās, un sārņi pārskrēja pāri. Nu bija krievam kārtā. Kā par laimi viņam bija kabatā pistole — viņš izrāva pistoli un spēra taisni velnam šāvienu acīs. Tikai to vien velns attapa iesaukties: „Ai, kas par siekalām!” un acis abām rokām aizspiedis, aizmuka.

20. Ēšanās.

A. 1088. A. Gari-Juone no 65. g. vecās S. Zaščerinskas Domopolē. Latvju kultūras kr.

Sasastreid reizi valns ar cylvāku, kurs nu jīm var apēst vairuok klučku. Cylvāks soka, ka šis varūt vairuok apēst, a valns soka, ka šis varūt vairuok apēst.

Nu labi! Valns aizīt uz kuozom, a cylvāks apstellej vīnam vecīšam izkalt desmit sīku (sieku) klučku, paša cītuokuo dzelža. Atnas klučkas, salīk uz golda un suok ēst. Valns kūda, kūda dzelža klučkas un nikai navar sakudet, soka: „Es jau vysus zūbus aplaužu!”

Un jis suok jau reit nakūdītās. Cylvāks jem un ber vīņ pa sauvei aiz krakla, ber vīņ. Valns tikai breinuojas, kur cylvāks var apēst tik daudzi klučku. Valnam jau vādars

palyka pavysam cīts, tys navar pasagrīzt un soka cylvākam: „Vajag izkurinuot pierti, pasapērt, varbyut paliks vīgluok.”

Izkurina pierti, aizīt jī obēji, valns peras, peras — vys gryuts. Cylvāks soka: „Juoizīt uorā.”

„A ku tu ti uorā darīsi?” vaicoj valns.

„Klučkas izkratīšu.”

Izīt jis uorā un krota klučkas pa krakla pīrīšku.

„Kai jis klučkas izkratīs nu vādara?” dūmoj valns, „vajag izīt pasavērt.”

Jā, redz: klučkas tai i bierst. Valns pajem nazi un puorgrīž sev vādaru, klučkas gon bierst, abet valns bļauņ kai troks: „Dūd dīgu ar odotu, dud dīgu ar odotu!”

„Tyuliņ, tyuliņ,” atsoka cylvāks; izīt uorā, dabuoj druots gobolu, īver odotā un dūd lai valns šyun. Šyun, šyun valns un īsaver, ka nava dīgs, bet druots. Bļauņ otkon: „Dūd dīgu!”

Bet kū tad vaira ar dīgu padarēsi, ka vyss vādars vīnūs caurumūs?

„Vajag īt uz skrūderi, lai izlīk īluopu,” soka valns un aizīt pi skrūdera. Skrūders izšyun jam uz vādara drēbes gobolu. „Nyu byus lobi!” dūmoj valns un soka: „Vajag veļ pīēst klučku.” Pīād klučku un atsagulst. Cylvāks drusku atuorda un pa vīnu molu suok biert uorā klučkas. Cykam valns gul, jam puorpleist vādars un jis nūsabeidz. Cylvāks pajam vysu valna zalta naudu. I šudiņ dzeivoj boguots, jo vakar nanūmyra.

21. Brīnišķīgais zvērs.

1. A. 1091. J. Vaskis Tukumā.

Viens vīrs katru gadu sējis miežus un lūdzis Dievu, lai mieži labi paaug. Bet kā mieži nepaauguši, tā nepaauguši. Viengad, sēdams miežus, vīrs teicis: „Ka Dievs man neaudze, neaudze, lai tos audzē tad velns.”

Vīram izauguši tādi mieži, ka bail skatīties. Ejot pļaut, tas saņēmis rokas un iesaucies: „Ak, tu mūžīgs Dievs, kas nu man par miežiem!”

Te velns klāt: „Ā, vai Dievs tev tos audzēja? Man i tagad vēl kāmieši sāp no ūdens nešanas miežiem.”

Velns bez maksas vīram miežus negribējis atdot — gribējis vīra dvēseli par maksu. Bet vīrs negribējis dvēseli atdot. Nu tie abi divi strīdējušies, līdz norunājuši tā: rīta jās velns un vīrs. Kuņš kuņa zirga nepazišot, tas maksu zaudējis. Labi. Rītā velns jānot uz āža, bet vīrs uz sievas. Sieva noģērbusies plika un matus izlaidusi vaļā. Velna jānot vīrs tūliņ pazinis, bet velns vīra jānot nekā pazīt: skatoties gan no priekšas, gan pakaļas, bet tik ērmota jānot neesot savā mūžā redzējis. Tik pliks kā nags, aste izpūrusi, pakaļa augstāka par priekšu. Tā vīrs vinnējis lielos miežus.

2. A. 1091. Liepupis Vec-Piebalgā, LP, V, 46, 17.

Reiz saimnieks plienainā zemē iesējis miežus; bet mieži sausa laika dēļ neuznākuši ne ceturtajā nedēļā. Saimnieks sapīcis iesaucies: „Lai pats velns viņus rautu, nevajadzeja tai plienā nemaz sēt!”

Bet, kas ir? Otrā dienā uznāk smaļš, mīlīgs pērkona lietus, atmieksķē cieto plienaino zemi, un kas tai vasarā vēl par miežiem saņēmās! Tā paliek.

Te rudenī saimnieks taisās miežus pļaut — velns klāt: kā varot viņa miežus aiztik? Pats taču pavasarī esot atdevis, lai velns viņus rauj.

Saimnieks nagos; nekā darīt, sāks lūgties.

„Labi!” velns atsaka, „kad nu tā lūdzies, atdošu tev miežus; bet tev jāparāda man tāds zvērs, ko savā mūžā vēl neesmu redzējis.”

Jā, jā, rītvakar šinī pašā laukmalā parādīšot gan. Labi. Un ko nu saimnieks dara? Viņš sarunā ar saimnieci velnu labi piejokot. Līdzko tumšs, saimniece atpin matus, pārvelk tos uz pieri, ka nevar ģīmi redzēt, atbrauka kreklu līdz gurniem, notašķa rokas un krūtis ar zemi melnas un tad izmetasi četrāpus. Saimnieks atkal ar pātagu rokā tīšām bļautās, it kā nespētu nezvēru savaldīt. Atnāk velns — vai tas esot tas neredzētais zvērs?

Jā, tas esot gan, bet lai neejot par daudz tuvu — briesmīgi nikns esot, ka nesakožot.

Velns domā: „Vai akls! ir gan nezvērs: četras kājas, galvas nemaz un aste tik kupla.”

Nu izskatās ilgu laiku brīnodamies; beidzot nevarēs nociesties — ies kuplo asti (matus) paglaudīt; bet saimniece, kā zibins, saķeņ divus velna pirkstus zobos un kodaļā, lai saprot. Velns izrauj pirkstus un tikai vēl attapa iesaukties: „Tam pat astē zobi!” un tūliņ prom.

P i e z ī m e. Baumanis Nīcā: Vienam saimniekam neauga lini, tāpēc ka bija sauss laiks. Saimnieks dūsmās iesaucās: „Rauj velns visus linus!”

Te velns tūliņ klāt: „Tad tu man atdevi.”

„Jā — ņem!” saimnieks atsaka. Bet velns nu sāka mutē ūdeni nest un linus laistīt; lini atspirga un izauga līdz krūtīm. Tagad saimniekam palicis žēl — sāka linus plūkt. Bet te velns aizsvieda saimnieku projām un nevēlēja plūkt.

Tad viena veca sieva sacīja: „Saimnieks, atdodi man pusi no saviem līniem, es viņus gādāšu tavās rokās!”

Labi. Sieva nu noģerbusies plika, uzsukājusi matus uz acīm un plūkusi. Atnācis velns un brīnījies: „Ne, tadu zvēru savā mūžā vēl neesmu redzējis — neaiztikšu — lai labāk lini, kur lini.”

Velns aizbēdzis un sieva noplūkusi linus. L. P.

3. A. 1091. 1535. Saržantu Krišus Blīdenē, Jkr. II, 1893, 8, 5 LP, VII, I, 827, 37.

Senos laikos Blīdenes Zīļu mājās dzīvojis varen gudrs, izmanīgs saimnieks, Pampis vārdā. Ļaudis to dēvējuši par „Gudro Pampī.”

Reiz pavasarī, kad Pampis aris Jāņu kalnā, velns atkūlies Pie Pampja.

„Vai dzirdi, gudreniek,” velns sacījis uz Pampī, „tu mani esi divi reizes piekrāpis, bet trešo reizi es tevi gribu cirpt. Ja tev ir dūša, tad taisīsim atkal līgumu. Līgsim uz pūru naudas. Rītā agri es tev nākšu palīgā art; ja tu nevarēsi pazīt, kas man būs zirga vietā arklā iejūgts, tad esi pazaudējis pūru naudas. Ja es nepazīšu tavu zirgu, tad tu dabūsi puru naudas!”

Pampis atkal bija mierā. Nākošā rītā agri, agri Pampis bija sagatavojies art. Bet ko lai nu jūdz arklā iekšā? Par to nu nebija Pampim daudz ko gudrot: paņēmis sievu un steigšus uz Jāņu kalnu. Sievai nekas nelīdzējis — bijis jāļaujās arklā iejūgties. Pampis, liels gudrenieks, nejūdzis vis sievu stāvus, bet četrāpus un ačgārniski; tad galvā vēl uzbāzis lielu kuli. Velnam bijis lielu lielais brīnums par tādu zirgu — minējis un prātojis, bet nevarējis uzminēt. Pēdīgi tas sacījis Pampim: „Kaimiņ, dabūsi vēl otru pūru naudas, ja pateiksi, kas tev par lopiņu, kam nav ne astes, ne galvas; esmu visu pasauli cauri gājis, bet tādu vēl neesmu redzējis.”

Pampis nebēdājis neko — lai tikai varētu no velna naudu krampēt — parādīja arī savu savādo kumeļu. Velna zirgu tas uz reizi pazina, jo velns bija iejūdzis vēzi savā

arklā. Velns par Pampja gudrību tikai spļāvis zilu, melnu. Bet Pampis tikai ņirgājies un sacījis: „Redz, kaimiņ, gudrība maksā pūru naudas.”

Kad Pampis bijis tā no velna daudz naudas saraucis, tad tas gribēja pārmērīt, vai velns visu pareizi būs nodevis. Tā ka pašam nekāda mēra nebijis mājā, tad gājis uz kaimiņiem pēc tā. Kaimiņam prasījis, lai palienot sieku. Kaimiņš atkal taujājais, kur sieku likšot. Pampis atbildējis: „Mērīšu naudu!”

„Uja, velns! vai patiešām?” kaimiņš vaicājis.

„Kā tad, ja netici, tad dzirdēsi,” Pampis atbildējis. Kaimiņš, ziņkārīgs būdams, nelicies mierā un gājis Pampim iepakal, lai varētu noskatīties, vai tiešām Pampis būs tik bagāts, ka ar siekiem naudu mērīs?

Pampis ar sieku iegājis klētī, un kaimiņš atkal aiz pakšņa klausījies un glūnējis, kā Pampis pa klēti ar naudu dzīvo, ka skan vien. Kad Pampis nonesis kaimiņam sieku, tad kaimiņš vēl labāki pārliecinājies, ka Pampis ar to naudu mērījis. Kaimiņš lūdzis Pampim: „Mīļo kaimiņ, pasaki man jel arī, kur tā var naudu ar siekiem grābt; zini, tev arī kādreiz par to no manas puses ies labi.”

„Kā nu ne,” Pampis atbildējis, „tev kā labam kaimiņam es gan to varu pateikt, bet ja tikai tu neizplāpā citiem?”

„Klausies,” kaimiņš sacījis, „ne savai sievai arī par neteikšu.”

„Nu tad labi!” Pampis stāstījis: „Rīgā tagad ir dikti dārgi akmeņi, es arī, to dabūjis dzirdēt, sakrāvu divas ores pilnas, nodzinu uz Rīgu, un tā pārvedu par tiem veselu maisu naudas.”

„Žēl, ka man nav tik daudz akmeņu,” kaimiņš sacījis.

„Nekas!” Pampis atbildējis, „tu zini,ka mani lauki ir kā piebērti ar akmeņiem, vari arī palasīt, vai tāpēc man nepietiks.”

Kaimiņš bijis itin priecīgs un nobučojis Pampim abas rokas. No rīta viņš sūtījis visus mājas ļaudis uz Pampja laukiem akmeņus lasīt. Pampis par to tikai smējies un bijis itin priecīgs, ka kaimiņš no viņa laukiem nolasīs visus nederīgus akmeņus. Kaimiņam vēl nepieticis ar Pampja akmeņiem vien, bet vēl izrāvis visus rijas un pirts krāsns akmeņus un nodzinis uz Rīgu. (Ļaužu mutē vēl uzglabājas dažādi nostāsti par Pampja lielo gudrību).

4. A. 1091. 1072. 1062. L. P. no Jēča Gribruļa, Džūkstē, LP, VI, 382, 7.

Saimnieks iziet miežus sēt, bet velns to noskatījies. Pēc kāda laika ies miežu lauku apskatīties — atron: sēja aizkaltusi. „Ē!” viņš saskaistas, „lai pats velns te pļauj, te nekā nebūs.” Līdz to izteicis, velns no meža ārā: „Tad tu atdevi man miežus?”

„Ēdi viņus vesels!” saimnieks atmeta ar roku.

Bet ko velns dara? Nāk tikai laistīt miežu lauku un pēc kādām nedēļām, kas par miežiem saņēmušies! Saimnieks vēro vienreiz miežu druvu, otrreiz — paliek žēl, ka velnam par smieklu atdevis. Pienāk pļaujams laiks, saimniekam sirds vairs ne vietā: „Ak tu mani brangie mieži — brangie mieži!” tā vien, druvas malā nosēdies, gaužas. Te, itin piepeši, velns no meža ārā: „Kā tu miežus vari saukt par saviem? Tie ir mani mieži!”

Bet saimnieks nemaz neklausās, tikai gaužas gauzdamies: „Ak tu mani brangie mieži, brangie mieži!”

Velns atkal: „Nesauc tu tā!” bet saimnieks nemaz nedzird, gaužas atkal. Trešo reizi velns saka tā: „Nu, ja negribi ne pavisam no miežiem atkāpties, tad iesim spēkoties: rītu atjāsi teitan tu savā zirgā, es savā, un tad minēsim zirgiem vārdus: ja uzminēšu tavam zirgam vārdu, tad miežus paturēšu; ja neuzminēšu, tad mieži paliks tev.”

Labi. Saimnieks pāriet itin nodomājies, kādu zirgu nu rītu jāt, kādu nejāt. Beidzot aprunāsies ar sievu. Sieva saka: „Nem, kuŗu zirgu ņemdams, visiem viņš uzminēs vārdu, bet darīsim gudrāki tā: tu uzliksi man apaušus galvā, es nometīšos četrpāpus par zirgu un lai tikai tad velns ņemas minēt, neuzminēs ne traks manu vārdu.” Tas saimniekam patika ļoti. Otrā dienā atskrien velns pie miežu druvas: „Vai, kāds tev ērmots zirgs, vai, kāds ērmots zirgs!” un nu sāks minēt. Min, min — izminējās veselu cēlienu — nekā. Nu, kad nu nevar uzminēt, velns vedīsies jāties: kuŗš čaklāki apjāšot miežu druvai, tam mieži palikšot. Bet saimnieks dzestri atbild: „Ko es ar tevi, tukšu lielību, ķēmošos, vēl pats jādams. Tu jau nejaudi manu jaunāko brāli nojāt, kur nu vēl mani.”

„Kā nejaudu, kā nejaudu? Lai tikai nāk šurp tavs brālis! Kur viņš ir?”

„Kur tad nu ir? Are, tepat jau aiz krūma dus — tūliņ pacelšu.” Un saimnieks izdzina zaķi: lai nu jājas! Velns aulekšoja, aulekšoja — nekā panākt.

Nu, tas nu tas. Beidzot vedinājies vēl sviesties; bet saimnieks palaidis cīruli gaisā, teikdams: „Vai redzi, kas par sviedienu, dziedādams aiziet; bet kas tad tev: kā bija, kā nebija.”

Tagad velns atļaidies: lai ņemot miežus, kas ņemdams!

5. A. 1091. St. Uļanovska Viļānos. Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. T. XVIII. Krakavā 1895., 259, 10.

Vjeirs ar sīvu dzeivuoja, jī bjeja bjedni. Nu, tai jī gribēja žyčeit (iedzīvoties) nu valna naudu, a valns soka tai iz vjeira: „Ka tu maņ atdusi sīvu sovu, to es tjev žyčeišu.”

Jis soka: „Lobi! Djēļ kam! Es tjev atdūšu sīvu!”

„Nu, vjerīs, par treis dīnys atvjad maņ jū!”

„Lobi, atvjessū!”

Ka jis tai nūzalīcja, tūreiz valns īdevja jam naudys bucu. Nu, tai jis, atguojis iz sātu ar tū naudu, soka tai: „Ok, sīvjeņ, jau tu niu gatavjeis! Jau niu valns tjevi pajims par itū naudu!”

A jei atsoka: „Na, vjeiriņ, nazabjeist! Napajims jis maņa vyss! Atvjed tu maņ toļko djegts bucu!”

Jis atvjedja jai djegts bucu, cīš klausu sīvys, kab tik valns jū napajemtu. Jei pajem, pīlej kubulu djegts, īlin vydā kubula tymā i apzataisja vya jei ar djegti: izpyn mats, izlaiž jau golvu vaļā, izmozoj vysu golvu, mots, muti ar djegti, vya jau izzamozoj. Jei soka tai: „Vjeiriņ, paplās tu maņ, vīnu podušku (spilveni), kura ir ar pūku!”

Jis rozplēš tū podušku, jei līkas i vuolējas pa tū pūku. Apzavuoļēja jei vya kai valns i soka: „Dūd maņ niu, vjeiriņ, skuoba pīna dzjart!”

Jis danas vīnu pūdu, jei izdzjer i soka: „Daņas ūtru, maņ, daņas i trešū!”

Daņasja jis ūtru i trešū i soka: „Sīvjeņ, tu puorpleissi.”

„Na, vjeiriņ, itys nikas!”

Pajem jei, apvalk treis riņdzi ar kreitu svjēteitu: vīnu leluoku, ūtru vidišku, trešū pavysom mozjeņu, stotās iz četru kuoju tymā vidjēņā iz rindzjeišu tūs i stuov; a jis sjād, vjeirs, iz sūla pret jū. Atskrīņ valns, attaisa dūrs i soka tai: „Maņ par sovu lobu pjec jiusu pakaļ juostaigoj!”

Jis taidis sirdīgs, gotovs ar kuojom tū cylvāku samjeist. Tys cylvāks soka tai: „Ej ustobā!”

„Neikod maņ īt ustobā! Padūd sīvu!”

„Nu ej, ej! Atmiņ itū zvjēri, tūlaik ap sīvu runuosim.”

A jīm tai bjeja sadaŗeits, ka valns atminās tū zvjēri, to vjeirs sīvu atdūs; a naatmiņās, to naatdūs jam. Īt valns ustobā i soka, kas šam itaida zvjēra naatmiņāt. Šys na itaids redzjējis zvjērši. Vot jis tiuleņ pacjeļ jam asti, tam zvjēram. Kai pacel asti, kai laiž tys zvjērs dierst. A jei na diersa, jei vuomja tū skuobū pīnu; a jis dūmuoja, ka diersņej jei. Daīt da ūtra gola, kur jau jai čūksta iraida; a jis dūmoj, ka tī mutja — jei kai laiž jam meizt. Jis soka tai: „Cik pasauļa es puorguojis, da itaida zvjēra naŗedzjējis, ka diersņis ar vīnu golu, diersņis ar ūtru golu!”

Cikom jī tī laduos, aizdzīd gails, nūskriņ valns ir puru; a tys cylvāks pajem tiuleņ iekurinoj pierti, pūdu zīpu nūpierk, mozguoškys jau sīvu. Treis dīnys puorīt, cikom jis jū izmozgoj. Nu i tjeira jei jau i soka jei tai: „A kas, vjeiriņ! i valns mani napajēmja, i myusu nauda dzjeiva, ir myus!”

I bjeigta!

6. A. 1091. Barkovskis, Latgalē.

Vīnu reizi veiram nabeja sīvas un jis sadūmuoja nūbraukt svuotuos. Vokorā reizē pībrauca pi vīna saimņika ustobas, kuram beja daudzi meitu. Īleidis pa lūgu īškā, pagiuņ vīnu meitu nu gultas un aizbrauc prujom. Tai jis ar tu sīvu dzeivuoja. Jīm beja nalels gobols zemes, bet cīši slapnis. Tai vecels sadumoj apkuort sovai zemei izrakt lelu gruovi. Tai jis padora par vairuokim godim.

Izrūk visapkuort sovai zemei, un uz izsvīstuos zemes pīsēja ruociņu. Vecels, pasējs ruociņus, naguoja nirnoz vārtūs, vai jī aug, vai naaug. Pēc mēnešu divēju jis nūguoja apsavārtu un redz, ka ruociņi pavisam aizkaltuši un nav auguši. Nūzaspļuova, uz ruociņu vārdamīs, un soka: „Valns jūs atsper. Ka najaug, lai najaug.”

Tai jis aizguoja prūjom. Vālā rudenī atguojis un redz, ka ruociņi brīsmeiģi leli, ka pat nūsabeistas raut. Tai jis suoc raustīt. Cikom raustēja, atskriņ valns uz malnuos vuornas bļaudams: „Kū tu dori munim ruociņim?”

Vecs soka: „As jūs sēju un as jūs gribu izrausteit.”

Valns soka: „Tu nadreiksti jūs raut par tū, ka tu maņ jūs apsūlēģi. Un jo tu vareisi atvilkt taidu zvāri, ka as napazeišu, tūlaik tu vareisi jimt un rausteit ruociņus.”

Vecs dūmoj, dūmoj, kai byus dareit. Atguojis uz sātu pajam cyuku un aizjuoj uz ruociņim. Valns soka: „Nu, ko as ta napazeišu, ka tu ar cyuku atjuoji?”

Tai vecs vēl aizjuoj uz muojom un pajam jāru un atjuoj. Valns atskrēģs soka: „Ko es ta napazeišu, ka tu ar jāru atjuoji?”

Vecs nūguojis uz sātu dūmoj un bādoģ, kai te byutu vainu apmuonīt. Tai jis pastuosta sovai sīvai. Sīva nūsaspļauņ un soka: „Ak tu, duraks vacais, byutu man pasacģģis, san jau byutu ruociņu dabuojģis. Sēsģģis uz manis un juoj uz valnu.”

Tai jis sāduos uz sovas sīvas un juoj uz valnu. Valns atskrēģis uz zača, radģ, ka itis vecs atjuojis, ka nimoz taida zvēra nav redģģis. Vecs sovai buobai par ģūrnim kai ģsit, tai atsprēģģen pģģt pi valna. Valns apģģt apģģik, bet pazeģģt navar. Začģ na začģ, asta lela izpūrģģģta, skārs mute, navar pazeģģt, kas taidģi var byut. Valns soka: „Začģ byus, cģģt nikas, jo jam puorģģkelta lyupa.”

Vecs nukuop nu buobas un soka: „Tu naatminēģi.”

Valns pamanēģja, ka juo buoba, nūzaspļaudģģis un aizskrēģja prūjom. Vecs nūraustģģja ruociņus un atveda uz muojom. Juo siva izģģluoba nu valna nogim ruociņu un zelmes gobolu.

7. A.1091. Kārlis Skujiņa Smiltēnē.

Velns kapsētā stādījis tabaku. Gažām gājis zemnieks. Velns prasījis zemniekam, vai viņš zinot, ko tas stādot? Zemnieks nezinājis. Velns nu viņam uzdevis pēc trīs dienām tam to pateikt, citādi viņam jāmirst un jāpaliek par velna kalpu.

Zemnieks aizgājis mājā un stāstījis sievai savas bēdas. Sieva aizgājusi uz kapsētu, noģērbusies plika, atraisījusi matus un sākusi rāpot pa velna tabaku. Pienācis velns un brīnījies: „Kas tas par zvēru? Bez galvas ar lielu kuplu asti. Tiš, tiš, ārā no manas tabakas!” Velns dzinis sievu projām.

Sieva aizgājusi mājā un izstāstījusi vīram, ka velns kapsētā tabaku iestādījis. Trešā dienā vīrs to pateicis velnam un tā palicis sveiks un vesels.

8. A.1091. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, II, 76, 40.

Viens puisis bija nodevies velnalm ar miesu un dvēseli. Ilgu laiku puisim vedies ļoti labi ar velnu: ko tik vien iegribējies, to velns apgādājis. Bet reiz puisis taču apdomājies, labāk no velna nagiem vaļā raisīties, nekā tīši viņa nelietībām padoties. Tomēr kā vaļā tikt? Nabadziņš pārdomājis šā, gan tā, bet nekā sagudrot. Beidzot apķēries: viņš sācis baznīcā iet. Tomēr kā nekā, tā nekā. Velns baznīcā durvīm priekšā un grūž atpakaļ. Puisis gan stirinās; velns stiprāks — nelīdz.

„Tu muļķi!” velns saka. „Vai tev kaut kas līdz šim trūcis? Un ja ar to tev vēl nepietiek, tad apsolos visu to izdarīt, ko tik tu vien vēlies un no manis prasi.”

Puisim vairāk nekā neatliek — jāpaliek mierā. Viņš pāriet bēdīgu sirdi mājā, nosēžas aiz galda un raud. Viena meita, to redzēdama prasa: „Puisīt, kas tev noticis?”

„Tā un tā: nevar no velna nagiem izkļūt!”

„Tā maza lieta!” meita atbild, „ja velns apņēmies visu to izdarīt, ko tu tik gribi, tad paklausei man, būs labi. Redzi, rītu ej medīt un pavēli velnam tādu zvēru izdzīt, kam abos galos mute. Ja viņš nevar tādu izdzīt, tad saki: tu nepiepildi līgumu — mums jāšķīras!”

Tāds padoms puisim pa prātam. Viņš aiziet medīt un pavēl velnam tādu zvēru izdzīt, kam abos galos mute. Velns izskrējās slapju muguru, traks palikdams; bet kur nu tādu ķēmu ņemt? Puisis saka: „Nu, tad mums jāšķīras — tu nepildi, ko solījies!”

„Pildīšu, pildīšu!” velns iesaucās un tad iešmauc mežā, lai vēl reiz pamēģinātu to zvēru atrast. Izskrējās, izskrējās — nekā. Puisis saka: „Tu nepildi, ko solījies — šķirsimies!”

„Pagaidi, pagaidi — nu būs!” velns iesaucas un atkal iejož mežā. Bet nekā, kā tukša, tā tukša. Tagad puisis vairs nejokojas; viņš atstāj velnu, pāriet priecīgs mājā un bildina savu padoma devēju par līgavu. Puisis drīzi apprecas un dzīvo ilgu mūžu laimīgi, jo laimīgi.

22. Vārdu cīņa.

1. A. 1093. A. Alksne no A. Dambes Karvas pag.

Reiz Dievs ar velnu gājuši skaitīties: kuŗš ātrāk izskaitīs līdz desmit? Velns skaitījīs: „Vīniņ, otiņ, taidiņ, vaidiņ, iciņ, kaciņ, lūber, lāber, gulder, ķeks!”

Tad skaitījīs Dievs: „Vieni pieci, otri pieci — desmit!” Tā Dievs izskaitījīs ātrāk, un velns derību paspēlējīs.

P i e z ī m e. Fr. Gulbis no Vandzenes uzrakstījis variantu, kur velns skaita: vimpu, vampu, tas man viens, vimpu, vampu, tas man divi u. t. pr. Skolnieka V. Kalniņa variantā velns skaita: vieniņ, otriņ, ventiņ, sisiņ, skoder, veder, tiliņ, tups. Folk. kr. „Teikas par Dievu”, 43, 54. un 55. P. Š.

2. A. 1093. M. P. Lodziņš Sēlpilī, LP, VI, I, 1187, 7, 1.

Reiz vecos laikos velns lielījies: „Man attapīga galva, es visu ko ātrumā apķeru, visu sekmīgi izdaru, tādēļ mani ļaudīm daudz labāki klājās nekā Dieva ļaudīm.”

Tad Dievs lielību apsaucis: „Ko nu vāries, sēnalu pakausi, ja tas tā, tad derēsim uz dziesmām, kuŗš ātrāki no mums līdz desmit izskaitēsim, tam piederēs visas dziesmas pasaulē.” Labi! Saderējuši un abi reizē sākuši skaitīt. Velns skaitījīs: „Vieniņ, otriņ, teidiņ, veidiņ, sīsiņ, sāsiņ, šķeder, veder, tiliņ, tups!” Bet velns vēl nebijis ne labi pusē, kad Dievs jau izskaitējis ātri un īsi: „Vieni pieci, otri pieci — desmit.” Velns pazaudējis visas savas un savu ļaužu dziesmas. No tā laika nevienam velna pavalstniekam nav brīvu dziedāt.

3. A. 1093. Liepupis Vec-Piebalgā, LP, V, 135, 15.

Būs varbūt simtu gadu atpakaļ, kad Valtenbergiešu Rauskā dzīvojis vecs kalējs. Sūdvedamā laikā saimnieks kalējam teicis: „Vecs esi, cita nekā nespēji, izej diensvidū zirgus paganīt labākā zālē, kamēr mēs, darba vīri, gulēsim!”

Labi, kalējs ganījis zirgus un nosēdies Rauskas upītes malā. Bet siltajā laikā uznācis salds miegs, piemidzis. Te uz reizi viens viņu modina: „Slinki, ko guli, vai mājā diezgan neizgulējies? Celies augšā un nāc šepat mazu gabaliņu līdz, palīdzi naudu izskaitīt!”

Kalējs nodomājis: „Tad jau tu pats velns esi, ja tev tik daudz naudas, ka pa divatiem skaitāma; bet kas man? Varu arī iet.”

Ne visai tālu, pie vecas krāsmatas, velns apstājies un izcēlis divus lielus naudas podus, sacīdams: „Skaitēsim nu! Ja spēsi par mani vairāk izskaitēt, tad otru podu atdošu tev; ja ne, — sargies!”

Labi. Velns sācis pirmais skaitīt pa vienam vien: viens, divi, trīs; bet kalējs grābis pa saujām un skaitījīs saujas: viens, divi, trīs. Drīzi kalējam pods izskaitīts — velnam ne pusē. Patlaban kalējs gribējis teikt: „Man gatavs! kas tev?” te velns ar savu podu acumirkli nozudis kā ūdenī. Kalējam nu palicis otrs pods un dzīvojis laimīgi.

Joku pēc kalējs vēlāk vēl gājis Rauskas krasta gulēt, cerēdams otrreiz ar velnu satīties; bet velns vairs nerādījies.

4. A. 1093. 500. 812. Liepupis Vec-Piebalgā, LP, V, 136, 16.

Reiz bijis gudrs saimnieks, un pie tā itin neviļot piepinies velns, solījies saimniekam desmit kuļu zelta naudas, ja uzminēšot viņa vecumu.

„Labi!” saimnieks priecājies, „bus man laba peļņa; bet šodien nav minamā diena — citā reizē, citā reizē! Norunāsim tā: jaunnedēļ satiksīsimies mežā, tai un tai vietā un tad minēšu tavus gadus.”

Labi. Otrā nedēļā saimnieks norunātā laikā, pašā pusnaktī, uzlīdis kokā un kūkojis kā dzeguze: „Kukū, kukū, kukū!”

Velns atnācis, saņēmis rokas un brīņojies: „Lai visi mani astoņi saplok, bet to neesmu piedzīvojis pa deviņi simti deviņdesmit deviņiem gadiem, ka ziemu, šinī aukstajā laikā, dzeguze kūkotu.”

To padzirdējis, saimnieks tumsā nolīdis no koka, apskrējis labu riņķi un pavisam no otras puses atsteidzies pie velna elsdams, pūzdams: „Tā tad nokavējos gandrīz! Nu nekas: gan vēl izminēsimies diezgan! Vai zini, cienīgs velna lielskungs, kas man nākot iesitās prātā? Tev vajaga drīz būt deviņi simts deviņdesmit deviņiem gadiem.”

„Pij tu! — uzminēja gan. Ka varēja tik ātri pateikt?”

„Es jau, cienīgs velna lielskungs, tevi, jāsaka, no bārdas vien novēroju.”

Nekā darīt, velns atdeva saimniekam desmiti kuļu zelta naudas un aizvilkās, baltu splaudams.

5. A. 1093. 812. Skoln. V. Juoņins Eglūnā. N. Rancāna kr.

Reiz dzeivuojis vīns kalvis, jam bejis daudzi bērnu. A maizis to vairs tikai navarējis pīpelnīt. Reiz jis kaļ, kaļ i sadūmoj: „Ka nav, nav maizes, īšu pasakuoršu.”

Tai pajēms striči un jau kārsīs. Te pīskrīn valns un soka: „Nasakarīs! Paprišku pasarakstīs man, tad es tev atnesšu daudzi naudas, pylnu tovu capuri.”

Labi, kalvis nasakar. Jis īgrīž kreisuos rūkas mozojā pierksteņā, asnis nūtak i pasarakstēj's. Valns aizskrīn pēc naudas, a kalvis izbad dūbeiti, izlīk capuri iz dūbeitis un capurei izgrīž dybynu, un lai ber valns naudu. Valns atnas vīnu maisu naudas, saber capurē, bet vēl i nasaruoda. Atnas ūtru, saber, a nīkuo vēl. Atnes trešū saber, vēl tik uz dibineņa. Valns soka: „Oi, veirs, cik tova capure lela, cik daudzi naudas es tev nadūšu.”

A kalvis izastuoj, lai ber tik pylnu, lai narunoj daudz, kas nūrunuots, tys juoizdora!

Valns soka: „Nu lobi, mes tev aizdūsim minēt treis lītas, jo tu atmīnēsi, tad nauda byus tova; bet jo nā, tad es tev juos nadūšu. Tagad tu vari apdūmuot kaidu dīnu.”

Kalvis nu staiguoja ap popim, tī nīkuo nazyna. Īt pi būrim, tī arī navar dūt pamuoceibu. Aizīt jau iz tu pašu golvonū būri. Tys soka: „Sataisi sev vīti zam tuo tyлта, kur iztaisēji, i guli par nakti, to tu nūzaklauseisi, kū jī runuos.”

Tai tys kalvis aizīt un sataisa sev tī vīti i atsagulst i guļ.

Nakti atskrīn valni. Jī doncoj po tū tyltu kai troki. Vīns valns soka: „Ak lai paldīs tam kalvam, ka jis te tyltu iztaisēja iz myusim, kur labi padoncuot.”

„Es pats iztaisēju, na tys kalvis,” atsasauce tys valns, kam tys kalvis beja pasarakstējis.

„Nu, kaidas meiklas aizdūsim jam minēt? Pymū dūsim jūs pašu kači. Tys iz jumta vysaiž spēlēs, vyzulēs, doncuos, dzīduos — naatminēs. Ūtru dūsim jūs pašu kēves uodu. Tū izkluosem uz jumta un tei vysaiž vyzulēs, spēlēs, doncuos — naatminēs. Trešū dūsem jūs pašu lukturi. Tys iz jumta vysaiž vyzulēs, spēlēs, doncuos, dzīduos — naatminēs.”

A kalvis, gulādams zam tylta, itū vysu nūsaklausējās. Ūtrā vokorā valns aizskrīn iz kalvi un dūd jam minēt. Pyrmū izlīk iz jumta kači. Tys vysaiž vyzulej, spēlej, doncoj un dzīd. Valns prosa: „Nu, kas itys?”

„Ak tu, valns, myusu pašu kačs!”

Valnam jau i šārmvs puorīt par kaulim — atminēja. Ūtru izlīk kēvis uodu. Tei vysaiž vyzulej, spēlej, doncoj un dzīd. Valns vaicoj: „Kas itys ir?”

„Ak tu, valns, myusu paša kēves uoda!”

Valnam vai vysu kauli i polyka solti — atminēja. Aizdud trešū — izlīk iz jumta lukturi. Tys vysaiž spēlej, vyzulej, doncoj, dzīd. Valns vaicoj: „Kas ir?”

„Ak tu, valns, myusu pašu lukturs!”

Valns uz reiz aizdruoze prujom kai zibins un vairis i sovu ocu te naruodēja. Kalvis pajēme naudu un dzeivuoja kai kungs.

23. Skroderis iet ar velnu šūties.

1. A. 1096. Skolniece A. Medne Bauskā.

Skroderis ar velnu gājuši šūties. Skroderis ievēris kārtīgu pavedienu un šuvis tik. Velns, gribēdams ātrāk sašūt, ievēris gaŗu, gaŗu pavedienu un, kamēr to izvilcis, bijis viņam jākāpj uz jumta. Tā skroderis uzvarējis velnu.

2. A. 1096. K. Corbiks no kādas skoln. Bauskas apkārtnē.

Reiz velns saderējis ar šuvēju, kas ātrāki pašūšot kreklu. Ja velns ātrāki, tad šuvējai jāejot pie viņa un jāstrādājis viņam vien. Ja šuvēja ātrāki beigšot, tad velns viņai došot naudas vai pūriem, cik tik tīkas. Tā nu abi ķērusies pie darba. Velns domājis būt gudrs, bet viņam neveicies ar to adatā vēŗšanu un mezglu mešanu. Tādēļ velns sapircis vai puspasauls diegu un ievēris tos adatā, aizmetis mezglu un aptinis mājai apkārt vai collas biezumā. Nu sācis šūt. Bet gājis tik dumji un nejauki, ka velnam knapi viena roka bijusi sašūta, bet šuvējai jau kreklis sen gatavs. Velnam bijis solījums jātur un šuvēja palikusi lielu lielā bagātiece.

24. Mēģinājums nogalināt.

1. A. 1049. 1050. 1052. 1115. Nameitu Juris no Andreja Belteņa Diž-Drogas Pileniekos, Jkr. V. 1896, 96, 63. LP, VII, I, 815, 29.

Sen senos laikos dzīvoja čigāns, kam bija apnicis strādāt. Zagt tas negribēja, tādēļ viņš gāja pie kunga un sūdzēja tam savas bēdas. Kungs sacīja: „Ej uz meŗu, tur atradīsi mājas, kur tev dos darbu un labi šo darbu aizmaksās, bet tikai nebaidies.”

Čigāns pateicās, pabuŗoja cienīgam tēvam roku un sacīja: Es no paŗa velna nebaidos.”

Viņš gāja uz mežu. Gāja, gāja — uzgāja lielu māju un mājā lielu vīru. Piegāja pie vīra un sacīja, ka kungs šo sūtījis viņam par kalpu. Milzis bija mierā. Otrā dienā bija čigānam jāiet uz laupījumu. Milzis teica: „Tur un tur ir jērs, ej un pārnes viņu!”

Čigāns aizgāja uz nosacīto vietu un ieraudzīja tur lauvu. Nu tikai čigāns nomanīja, kas tas par jēru un kādos sprostos kungs viņu iedzinis. Čigāns nostājās un negāja ne pēdas tālāk. Milzis gaida, gaida un, nevarēdams čigānu sagaidīt, iet viņu meklēt. Tas atnācis redz, ka čigāns stāv: „Ko stāvi, ka negrāb rokā?” tas uzsauc viņam.

Čigāns atbild: „Kas nu, cienīgs tēvs, no viena? Gaidu vēl otru!”

Milzis noskaistas par čigānu, sagrābj lauvu un stiepj to uz mājām. Pārņācis mājās, tas saka uz čigānu: „Aizej man tur un tur pēc žagara!”

Čigāns noiet uz nosacīto vietu un ierauga tur vecu ozolu. Viņš nezina, ko iesākt un paliek stāvēt. Milzis, nevarēdams viņa sagaidīt, iet tam pakal un, viņu ieraudzījis, uzsauc: „Ko tu te stāvi un skaties, ka nenes mājās?”

Čigāns atbild: „Ko, cienīgs lielskungs, no tāda kociņa izvārīsim? Skatos vēl pēc cita.”

Milzis atkal noskaistas par čigānu, grābj aiz ozola un tas iznāk no saknēm kā nekas. Nu Milzis liek čigānam ņemt aiz tievgaļa, bet čigāns saka: „Ko, cienīgs lielskungs, nesīšu tadu nieciņu? Ņemšu labāk aiz resnā gala.”

Milzis iet pa priekšu, čigāns uzsēstas uz resno galu un brauc mājās svilpodams. Pie mājām nokāpis zeme un piegājis pie Milža, tas redz, ka šis slauka sviedrus no pieres. Čigāns uz viņu saka: „Vai, cienīgs tēvs, jums bija tik karsti aiz tieva gala nesot; es ne manīt nemanīju aiz resnā gala nesdams.”

Milzim paliek bail no stiprinieka. Abi paēduši aiziet gulēt. Milzis parāda čigānam briku un liek tam tur gulēt un pats aiziet uz savu istabu. Čigāns, labi apskatījis savā istabā, redz, ka kaktos sasviesti daudz miroņu, mana, ka nelabi būs. Bet nekas. Ātri apdomājies, viņš paņem vienu mironi un ieliek to savā brikā. Pie kam vēl tas ierauga āmuru zem savas gultas. Tas negāja vairs gulēt brikā, bet aptupās kādā kaktā. Te ap pusnakti tas mana, ka Milzis iznāk no savas istabas, izņem no pagultes āmuru, dod trīs reizes ar to mironim, pēc tam atkal āmuru noliek pagultē un ieiet savā istabā. No rīta čigāns noliek mironi atkal kaktā un iet pie Milža. Milzis, čigānu ieraudzījis, satrūkstas un prasa: „Vai tu šonakt nekā nemanīji?” Čigāns atbild: „Nē, cienīgs lielskungs, vienīgi blusa man trīs reizes koda.”

Milzis, šo dzirdēdams, ļoti izbīstas un saka uz čigānu: „Es tevi atlaižu, tu vari uz mājām iet!”

Bet čigāns atbild: „Nē, cienīgs lielskungs, atdodiet manu gada algu, tad es tikai iešu uz mājām!”

Milzis, redzēdams, ka nekā nevar darīt, iet savā mantas pagrabā, pieber pus maisu ar zelta naudu, iznes to un saka uz čigānu: „Tu vari šo ņemt, te pusgada alga.”

Čigāns nav ar to mierā. Viņš saka: „Nē, cienīgs tēvs, mēs tā neesam līguši; jums šis maiss ir jāpārnes mājās.”

Milzis redz, ka ar čigānu nevar jokot, ņem arī maisu pa pleciem un liek, no viņa bīdamies, čigānam pa priekšu iet un ceļu rādīt. Čigāns ar to mierā. Ejot čigāns skrej smiedamies uz priekšu un atpakaļ, bet Milzim tek sviedri pa pieri. Milzis nevar izbrīnāties par čigāna jautrību, tas, tikko milzis pūš savu dvašu, no dvašas vēja pa versti uz priekšu dzīts, un tikko milzis ievelk dvašu, versti atskrej atpakaļ. Viņš prasa: „Kāpēc tu esi tik priecīgs?”

„Kā lai nelīksmojos par to prieku, kas mani bērniem būs?” čigāns atbild. Viņi nonāk čigāna mājās. Milzim jālien rāpus iekšā. Te sagaida čigānu vesels pusducis bērnu ar džandžalām. Tik to Milzis ieiet čigāna istaba, čigāns uzsauc saviem bērniem: „Ko gaidiet, ka negrābjiet šo tēviņu aiz apkakles?”

Un visi bērni ar savām džandzalām krīt kā mušas Milzim virsū. Šis, nekā laba negaidīdams, laiž nu ļekas vaļam; bet čigāns, palicis bagāts, dzīvoja laimīgi.

2. A. 1115. N. Rancāns Preiļos.

Vīnā solā dzeivuoja gudrs puika, kurs ļūti gribēja skaiteitīs par stypru, tuodēļ pīrakstēja uz sovas syksnas, ka jis par vīnu reizu nūsyta septiņus cylvākus. Kas tik redzēja šū parokstu, vysi baiduos puikas. Gadējos puikai reizi īit uz nakts pī eistynu treju styprinīku. Treis styprinīki ar lobu pruotu pījēme puiku uz nakts, bet īraudzējuši parokstu uz syksnas, sadūmuoja puiku nūsis; jūs pajēme skaudeiba, ka vėl ir cylvāks slovans ar sovu styprumu. Jī pabaruojaši puiku, īvede jū kamarī, kur beja jau dēļ juo pīgatavēta gulta. Bet puika pamanēja, ka treis styprinīki nazkū dūmoj dareit, tuodēļ, byudams ļūti uzmaneigs, naatsagula gultā, bet atsasāda koktā, tuoļi nu gultas. Puorguoja lobs laiks, jau puika suoka pašulaik snaust, bet te īguoja vīns nu styprinīkim ar lelu dzelža rungu. Īguojis kamarī, kai jau vilks ar vāzu par gultu, tai gulta vīn sabrakšēja; a puika sēd koktā, dūmoj, kā tik styprinīks juo nāraudzeitu. Bet styprinīks beja puorlīcynuots, ka par reizi nūsyta puiku, un izguoja nū kambara.

Puika tagad dūmuoja, kai tikt vaļā nu šuo kambara. Tuodēļ par nazcik laika puika arī izguoja nu kambara, bet te tyuleņ satyka styprinīkus. Styprinīki, īraudzejuši puiku dzeivu, taišņi nūsabreinuoja un stuovēja ar izbūztom acim. Tad puika jīm teice: Kad jyus gribējuot mani nūsis, tad vaidzēja na tai. Jyus mani tik izmūdynuoja. Palīcit laimeigi! Nagribu es tur gulēt, kur man traucej mīgu.”

Ar šīm vuordīm puika izguoja nu styprinīku ustobas. Nu šuo laika puika lyka sovu syksnu molā un nikad vairs juos nanosuoja.

25. Velns bedrē iemānīts.

1. A. 1117. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā, LP, I. 143, 111.

Reiz bija slinks tēva dēls un tikpat slinks runcis. Slinkuma ziņā abi bija vienādi uz matu: abi tikai gulēja uz krāsns augšas, kur māte tiem pasniedza barību, lai nepietrūktu speķa gulēt; starpība tik bija tā, ka tēva dēls izskatījās pec gaŗa lunķa un runcis pēc spangaiņa skrituļa.

Tomēr tēva dēls ievīžojās, kad arī vairāk ne, tad muti atplest un runcim žāvādamies piebilst: „Diezin, diezin, kad nomiršu, kāda alga man būs, vai kāds arī žēlosies pēc manis, vai nekā?”

„Vai, brālīt, tad tu pasauli nepazīsti ne no kreisās, ne no labās puses. Kas pēc tevis, čurmuļa, nu ies žēloties? Tu zini, kāda alga kaķim, tāda ir sliņķim: paķer pie astes, pārsviež pār žogu, lai pūst.”

„Kad tas tā, tad būs jāsāk kustēties!”

Sliņķis ar runci nu nokāpj no krāsns un aizvelkas uz muižu darbu meklēt. Kungs acumirkli cita darba nezina: lai izdzenot no viņa jaunās pils velnu. Ja to izdarīšot, tad došot abiem mūža maizi. Labi. Vakarā sliņķis paslēpjas pilis dārzā un runcis ieiet pilī. Pusnaktī velns ienāk pilī un prasa runcim: „Ko tu te vazājies?”

„Izmuku no čurmuļa. Redz, redz, kur viņš dārzā mani pa krūmiem meklē. Man tik bail, ka neierauga mūs abus te pilī; tad mums abiem āda lupatās, tu nezini, cik viņš briesmīgs. Vai dzirdi, es paslēpšos tavā dzelzs tabakas dozē?”

„Nē, nē, dozē nelien, tur es pats varu paslēpties!”

„Nu tad slēpies ātri, ko var zināt, viņš mūs ieraudzīs!” Velns nu iekāpj savā lielajā tabakas dozē; bet runcis brīc! aizcērt dozes vāku. Sliņķis izrok bedri un ieveļ dozi ar visu velnu kapā.

No rīta kungs abiem apsola mūža maizi. Bet pirmais darbs sliņķa dūšu tā iekutina, ka labāk paliek pie kunga par vagari, nekā par sliņķi. Kungam nu bija divi vareni vīri: viens čakls vagare, otrs naigs peļu ķērējs.

2. A. 1117. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, II, 64, 34.

Vienā mežā tā spokojies, ka neviens neuzdrošinājies cauri iet. Reiz sataisījušies trīsdesmit vīri un ies taču raudzīt, kas mežā īsti par nelaimi ir. Bet ejot vienam vīram pastalas aukla ieagrauzusi kāju. Tas paliek meža malā, savu kāju glāstīdams, un tie citi divdesmit deviņi ieiet dziļāk mežā. Te uz reizi nāks tik viens maurodams pretim. Šie vēl neko; bet pienāk klāt, nu pazīst: pats velns. Tomēr šoreiz vēl visiem divdesmit deviņiem tā puslīdz godīgi izgāja, velns tik aplaupīja un tad palaida, aiziedams uz meža malas pusi, kur pakaļ palikušais savu kāju tīsta. Bet šis nebija sapuvis; tas atsviež pastalu pie malas, nogriež labu pīlādža metamo un tad gaida maurotāju. Jā, pēc tāda brīža pienāk lielais maurotājs, velns, klāt un prasa, lai atdodot cepuri. Vīrs nosviež cepuri zemē sacīdams: „Še ņem!” Velns liecas ņemt. Bet tagad vīrs saķer pīlādža metamo abām rokām un krauj velnam par galvu, lai uz vietas paliek. Velns saplok un paliek guļam. Vīrs noturēdams velnu par izdzisušu, paņem nolaupītas mantas, atdod saviem divdesmit deviņiem biedriem un tad griežas uz māju, lai dabūtu lāpstas, ar ko nosisto velnu aprakt. Bet kamēr šis pēc lāpstām — velns atžilbis un projām.

Tā tas nu paliek. Te pēc gadiem trim tam pašam vīram gadās caur šo pašu mežu braukt. Viņš aptura zirgu un domā uzkost. Te uz reizi tas pats velns ar melnu suni klāt sacīdams: „Nu tevi reiz dabūju! Kotu te dari?”

„Ko daru? Ēdu!”

„Dod man ar kādu kumosīņu maizes, citādi tevi nositīšu.”

„Ko nu tev maizi došu? Labāk došu gaļu; tik pagaidi, tūlīt atnesīšu,” vīrs atbild. Velns gaida. Bet vīrs ielien krūmos, sagriež mazus pīlādža sprungulīšus, sabāž tos citu pēc cita galā un tad pasniedz galu velnam, sacīdams: „Dabūja gan, ēd nu!”

Velns sagrābj gaļu, norij vienu pīlādža strumpulīti, otru, pie kam vēl savam sunim, briesmīgam plušķim, arī iedod pa kumosam. Bet ne ilgi. Velns sāk guģoties: „Man nelaba sirds, man nelaba sirds! Sazin tevi, kas tie par tādiem cietumiem gaļā.”

„Ak tavu muļķi!” vīrs atbild, „kuŗa gaļa tad bez kauliem?”

„Jā, jā, bet man nelaba sirds, iešu uz māju.”

Velns aiziet grīlodamies un suns ar tik pusdzīvs velkas pakaļ. Bet vīrs tā vēl nepaliek mierā; viņš iet slimajiem pakaļ un ierauga, ka abi divi nozūd lielā alā. „Labi, lai nu krūp — atnākšu citurīt.” Atnāk no rīta — velns ar suni alā atstiepušies.

Vīram tagad palika visa velna nauda, kādi triji apcirkņi. No šīs naudas laimīgais uzceļ pili un dzīvo bez bēdām. Un mežs no tā laika arī bija tīrs.

3. A. 1117? A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, I, 164, 147.

Miezis bija čakls, attapīgs un drošs puisis. Pieguļā Miezis visiem laiku pakavēja ar savu attapību. Bet reiz citi biedri nomanīja, ka Miežim kas uz dūšas. Citi prašina, kas kaitot, bet Miezis negrib un negrib teikt, kamēr teic arī, ko laba piedzīvojis. Viņš esot pusvasaru viens pats gulējis uz klētsaugšas un nebaidījies nepagalam. Bet vienu nakti pienācis melns vīrs bez galvas un uzaicinājis, lai viņam ejot līdz. Gājis ar; bet melnais viņu vadījis pa ceru ceriem, purvu purviem, kamēr tad gaiļos atlaidis. Otru nakti tāpat.

Trešo vakaru izstāstījis atgadījumu vecajam saimnieka tēvam. Vecais saimnieks tūdaļ pamācījis, kā no velna vadīšanas vaļā tikt: lai piebāžot savas paša drēbes ar sienu un pakārot, kā dzīvu cilvēku pie dziedra. Viņš to izdarījis, un kad nu velns atnācis, tad smiedamies teicis: „Vai nu reiz esi pakāries!” No tā laika bijis miers.

P i e z ī m e. Pie tā paša numura varbūt var vēl pievienot arī šo variantu, kur velns sabaidīts ar pakārto salmu vīru. P. Š.

26. Velna māte krāsni iebāzta.

A.—1121. Bergmanis Bārtā LP, VI, 27, 4.

Viena atraikne rudens dienā sūtījusi savas abas meitas mežā ogot un sēņot. Bet meitenes apmaldījušās un naktī aizkūlušās uz svešu māju — tur uguns spīdējusi.

Šīs papumpinājušās pie durvīm, iznākusi liela sievišķe, milzine, ievedusi bērņus iekšā un vaicājusi, kādus darbus šīs mākot darīt, vai rasi esot redzejušas, kā raušus cep?

Atteikušas, ka protot gan, un milzine nu palikusi par to itin priecīga. Bet šīm tā runājot, stipri vien sāka gar durim grauzties: milzines delš bija pārnācis. Milzine gan lika meitenēm ielēkt lielā kastē, paslēpties no dēla; bet šīs tikko pa durim iekšā, tūliņ saoda ar briesmīgo gaiļa degunu un prasīt prasīja, kas te par tādu ķeistu smaku esot. Viņam rādoties, te cilvēki slēpjoties. Milzine gan gribēja noliegties, teikdama, ka tam tikai deguns no vēja aizpūsts, aizkritis, un tālab, siltumā iegājis, smaks rādoties; bet tas, kā jau velns, nedeīvās mierā, līdz tam māte visu pateica un nu lugšus lūdžas, lai meitenēm neko nedarot: tās esot labas raušu cepējas, viņiem dikti derīgas. Labi, tas nu tas.

Rītā kad velns bija aizgājis atkal pasaulē, milzine pacēla meitenes, lai nākot brokastī! Bet šīs aizbildinājās, ka no vakarējām pūlēm vēl it apsveibušas esot, negriboties ēst. Tad vella māte sev vien raudzīja brokasti: cepa uz pannu vabalus, naģes, ķizakus, sliekus, kuņus nu jau cepdama citus rīt aprija kā vislielākos gardumus.

Labi paēdusi, taisījās raušus cept: izkūra krāsni — tā bija ar lielām dzelzs durim — un rāva ar dzelzs grābekli ogles laukā. Bet tā darbojoties, nezina kā trāpījās — šī neviļot pakrita uz oglēm. Meitenes, to redzēdamas, ātri piesvieda krāsns duris, aizbultēja tās cieti un vella māte sadega.

Par kādu stundu pēc tam dēls pārnāca. Iegājis, prasīja, kur māte, un kā ar raušu cepšanu ejot.

Meitenes droši atteica: viss it labi ejot un aizgājusi ciemā šo to patapināt, kas pie raušiem trūkstot.

Vells nu uzrunāja meitenes, voi viņas nevarētu arī viņu izmācīt raušus cept.

„Labprāt!” šīs atteica, kaut viņam, tikai tā bārzda nebūtu, jo tā mīcot iemīcītos raušos un krāsni šaujot aizdegtos.

Vells skūtījās, ka bārzdas labad vien nevaror raušus cept, un prasīja meitenēm, kā tad viņu vīri darot. Tie jau taču arī raušus cepot.

Meitenes atteica, ka viņu vīri cepot gan, bet bārzdas neciešot, — tās arvien nodzenot.

Vells prasīja, kas tas esot „nodzenot”, vai meitnes rasi arī to mākot.

Mākot gan, šīs atteica, arī ieroči: kumpis (duncis) un striķis viņām esot. Nu, lai tad tūliņ dzenot!

Labi. Vecākā meitene paņēma beņķi, viņa paša vella kumpi, jaunākā atkal striķi un nu lai tikai vells viņām nākot līdz laukā, tur duru priekšā pie ozola!

Izgāja laukā, jaunākā lipa ozolā, apsēja striķa galu gar ozola zaru, otra pacēla beņķi un lika vellam tur pakāpt(ies); tamēs šī striķim otrā galā iztaisīja cilpu un meta vellam ap kaklu, teikdama, tā esot jādara, lai galvu varētu novaldīt, ka nekustas.

Un nu otra pašu laiku sāka ar kumpi vellam kasīt bārzdu, ka tam asaras kā lielas lietus lāses par vaigiem bira. Vells, nevarēdams vairs paciest, prasījās, lai ļaujot parunāt. Labi lai runājot! Nu šīs vaicās: „Vai tie vēl visi dzīvi, ko jus brizdājat?”

„Dzīvi, dzīvi, visi dzīvi!” šīs reizā atbildēja.

„Nu ja dzīvi, tad brizdājat ir man!”

Labi, brizdāja atkal. Kad bārzda beidzot bija nokasīta, tad tā viena ātri pagrūda to beņķi un vells nu, ar cilpu gar kaklu, sašļuka uz zemi un pakārās.

Meitēnam nu atlika visa tā māja ar dārgumiem, ar visiem; un ja viņas nav mirušas, tad vēl tagad tur dzīvo.

27. Caurā cepurē beņ naudu.

1. A. 1130. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis no 81 g. vecas Zanas Priedītes Aumeisteros.

Puika ganīš lopus un maucis stabulīti. Nomaucis stabulīti, sācis pūst un pats dencoš un lēkāš. Turpatās tālumā gadījies velle un visu noskatījies. Šīs nu dagāš pie puikas un prasīš, kāpē šīs esot tik priecīgs. Puika sacīš pretī: „Man ir pulka laimes!”

„Va’ ta traks!” domāš velle. „Kurt šim tā laime ir? Laikam jau tai stabulītē. Jālūkā stabulīte no puikas nopirkt, jāču man ar būs pulka laimes!”

Nu velle prasīš puikam, lei pārdodot šim stabulīti. Jā, puika par pillu cepuri naudas atdošot ar stabulīti. Nu, velle ar mieru un tūlītīnās aizskrēš pēc naudas. Bet puika izkasis ar nagim labu bedrīti, izgrūdis cepurei dibinu un ta šo uztupināš uz bedrītes. Ka atnācis velle, ta puika vēlēš, lei berot vie naudu cepurē. Velle bēris, bēris, bet cepure kā netiek, tā netiek pillā. Gāš akal naudai pakaļā un bēris bēris tikmē, kamē pašam naudas pietrūcies. Ka nu vellam vais nebīš naudas, ta puika šim atdevis stabulīti un saņēmis vella naudu. Nu šim bīš pulka pulka naudas un viņč dzīvāš laimīgi.

2. A. 1130. A. Oša Lubānā, A. Aizsila kr.

Sen senos vecos laikos vienam tēvam bijuši trīs dēli. Tēvs bijis ļoti vecs un nespēcīgs, un viņi dzīvojuši ļoti nabadzīgi. Vienu reiz tēvs saslimis un taisījies mirt. Viņš sasaucis savus dēlus un sacījis: „Mantas man nekādas nav. Trīs tikai man pavisam ir un tās es jums katram pa vienai atstāšu.”

Vecākajam dēlam viņš teicis: „Tu, vecākais dēls, ņem manas brīnuma dzirnaviņas un staigā laimīgs. Tik neaizmirsti nekad, kas tev viņas deva, tad tev labi klāsies.”

„Tu, vidējais dēls, ņem manu liekšķēri un dodies pasaule, bet neaizmirsti to, kas tev viņu deva, tad tev labi klāsies.”

Tad tēvs griezies pie trešā dēla: „Bet tu, jaunākais dēls, ņem lūku kūlīti. Tā ir visa mana manta, vairāk man nekā nav. Tikai nekad neaizmirsti to, kas tev viņu deva, tad tev labi klāsies.”

To teicis, tēvs nomiris.

Katrs dēls ņēmis novēlēto mantu un visi devušies pasaulē laimi meklēt. Vecākais dēls gājis, gājis — līdz beidzot nonācis pie mazas mājiņas. Iegājis, bet ne viena neredzējis, uzkāpis uz krāsns un aizmidzis. Atmodies tas redzot, ka mājiņā sanākuši cilvēki, laupītāji, skaitot naudu un strīdoties. Šis nu skatoties, bet starp laupītājiem bijis viens neredzīgs. Citi laupītāji liekot viņam priekšā tikai vienu naudas gabalu, bet sev trīs.

Vecākais dēls to pamanījis un sācis griezt savas dzirnaviņas, neaizmirsis arī devēju. Bet neredzīgais n u sakot: „Jūs laikam mani krāpjat, lūk, kā Dieviņš bažas.”

Bet laupītāji atbildējuši: „Nebīsties, mēs dalām pēc nopelniem”, un skaitījuši tik naudu tālāk, tāpat neredzīgo krāpdami.

Bet vecākais dēls vairs nenocieties un sācis tik stipri griezt savas dzirnaviņas, ka mājiņai sākuši birt stikli laukā. Nu laupītāji pametuši visu naudu un nobijušies skrējuši projām, ko kājas nes. Vecākais dēls nokāpis no krāsns, salasījis atstāto naudu un laimīgs devies citus brāļus meklēt.

Vidējais brālis paņēmis savu liekšķēri un gājis tāpat laimi meklēt. Toreiz vēl visā zemē graudus no pelavām lasījuši ar rokām. Bet vidējais dēls ar savu liekšķēri staigājis apkārt, vētījis labību un sapelnījis tik daudz naudas, ka tikko varējis panest. Tagad viņš gājis savus brāļus meklēt.

Jaunākais brālis, paņēmis savu lūku kuli, aizgājis pie liela ezera un sācis savus lūkus darināt. Te no ezera iznācis velns un prasot: „Ko tu te dari?”

Jaunākais dēls atteicis: „Plēšu lūks, vīšu virvi, es gribu to ezeru kamolā saraut.

„Vai, to gan nedari!” žēlojies velns.

Bet jaunākais dēls atbildējis: „Ja maksāsi man pilnu cepuri zelta, tad nevilksu ezeru kamolā!”

Labi, velns arī aizskrien pēc zelta. Bet jaunākais dēls izrok dobi, izduļ caurumu un cepuri uzliek uz dobes. Atnākot velns ar naudas maisu un sākot pildīt cepuri. Bet brīnums lielāks par brīnumu, cepure kā tukša, tā tukša. Velns atnesis vienu maisu, otru, trešu, bet cepure vēl tukša. Kad velns atnesis deīto maisu, jau cepures dibenā viens zelta gabals paspīdējis. Tikai ar desmito maisu cepure bijusi pilna.

Tagad jaunākais dēls sev uzcēlis visskaistāko pili, precējies visskaistāko princesi un arī savus brāļus neaizmirsis. Kāzas bijušas lieliskākās, kādas jebkad redzētas. Varbūt viņi vēl tagad dzīvojot, ja neesot miruši.

3. A. 1130. K ā r k l i ņ u Dāvis Kauguru m. Valm. apr. LP, V, 132, 46, 9.

Kādā muižas rijā nevarējuši nemaz apnesties no velniem: trokšņojuši kā traki un nelikuši nevienu rijnieku mierā. Kuŗš krāsni kūris, to aizkrāpuši līdz, iestāstīdami: „Nāc vien mums līdz, mums arī liela iedzīve, mums arī rijnieki vajadzīgi un mēs atmetam lielāku pelņu, nekā te.”

Tā tas gājis labu laiku. Bet reiz kungs apsolījies lielu maksu tam, kas rijā velnus aizkuidīšot. Labi. Gadījies drošs vīrs. Tas apgādājis sērmūkšļa nūju, kāļus un rāceņus, nogājis rijā, cepis kāļus un gaidījis. Te ap pusnakti saradīšies velni kā melna debess, ar pašu velna tēvu priekšgalā. Vīrs sagrābis sērmūkšļa nūju un sācis slānīt neliešus. Ak tu žēlīgais! Kā arī aizgājuši visi, kaklus lauzdami, bet pašam velna tēvam steidzoties nokritusi platmale šīpus sliekšņa. Vīrs paķēris platmali un neatdevis velna tēvam; bet šis lūdzies: būšot maksāt, ko vien spēšot, lai atdodot.

„Labi!” vīrs atsacījies, „atnes tik daudz naudas, kā platmali piepildīt, tad atdošu.”

Velns viens divi aizskrien pakaļ un piebeŗ platmali ar kaudzi. Bet vīrs kaulējas, lai piedevām vēl kautko atmetot.

„Še zelta veseris! To mans tēvsi mirdams atstājis, vairāk man nav.”

Vīrs paņem naudu, veserī un smiedamies gaida rītu. Atnāk rīts, bet, kas ir! Velna nauda palikusi par oglēm un zelta veseris par līku koka ķeksi.

4. A. 500. 1130. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis no 84. g. veca Jāņa Liepiņa, saukta Kambura Jāņa, Bilskā.

Reiz saimnieks saderēš ar pašu vellu, ka šis uzminēs šā vārdu. Jā saimnieks uzminēšot, ta vellc šim došot pūru zelta naudas, bet jā neuzminēšot, ta šim jānākot vellam līdz. Saderēši un nu norunāši, ka pēc trīsām dienām nāks vellc un ta saimniekam jāuzminot šā vārds.

Ka nu saimnieks bīš ar vellu saderēš, ta pēdīgi pats pārbijies, ka tik šim plāni vie neizietot. Bet un priekšpēdīgo nakti saimniekam sapinīs paradījies mazs balts vecīts un pastāstīs, kā vellu saucot.

Noliktā dienā vellc bīš klāt un tūlī šie stāšies pie lietas un saimnieks sacīš vella vārdu: „Tev ir Istitānc vārda!”

Vellc nosplāvies un sacīš: „Uzminēji gan!”

Bet saimnieks jau bīš paņēmis kuli līdz un tā bīsi tā pūra met. Vellc apskatīš kuli un sacīš, ka laba vie būšot un vairāk jau par pūru kulē nesaiešot. Lai pagaidoties vie, šis aizskriešot pēc naudas. Vellc aizdrāzies pēc naudas un pa to lugu saimnieks izracis krietnu dobi, izgāzis maisam dibinu un nu uztupināš šo uz dobes. Ka vellc bēris naudu, tā visa izbirusi caur maisu cauri un sabirusi dobē un maisā nekā lāga nepalīcis. Nu vellc gāš vē reiz pēc naudas un no tās ar vē nekā neticis. Nu vellc brīnējies, kur tik liel pūrs esot un gāš vē trešo reizi pakaļ.

Nu, ka nu tagad vellc nācis apakaļ un bēris, ta nu bīš maiss pilc. Ta nu vellc splaudīdamies aizgāš.

Saimnieks savācis naudu un dzīvāš laimīgi.

5. A. 1046. 1130. 1653. Skolniece L. Aizpurve Lubānā.

Reiz dzīvojis viens nabadzīgs vīrs, kam bijuši trīs dēli. Tēvs mirdams vecākam dēlam atstājis dzirnaviņas, vidējam lāpstiņu, ar kuŗu miltus sijā un jaunākam lūku kulīti. Tā visi trīs brāļi gājuši laimi meklēt. Jaunākais dēls gājis, gājis un nonācis līdz

ezeram. Tur tas atsēdies uz akmeņa un sācis plēst lūku kulīti. Te izlīdis velns. Velns jautājis: „Ko tur dari?”

„Raušu ezeru ciet,” atbildējis jaunākais dēls.

Tūdaļ velns sācis gaužam lūgties, teikdams: „Nerauj vis ezeru ciet, kur tad es palikšu?”

Bet šis i nedomās par miera ligšanai, kamēr velns nebijis vienu cepuri naudas apsolījis. Tā velns nozudis meklēt naudu. Pa to laiku jaunākais dēls izdūris cepurei robu un izracis dobi. Drīz arī velns klāt ar visu naudu. Bēris, bēris, bet cepure kā nepildās, tā nepildās. Dēls redzēdams, ka dobe pilna naudas, atlaidis velnu. Drīz vien velns nozudis, bet jaunākais dēls palicis ļoti bagāts.

Arī vidējais dēls palicis drīz bagāts, jo, iedams pa mājām un sijādams miltus, daudz nopelnījis.

Vecākais dēls nonācis vienā lielā mežā, kur ieraudzījis vienu mājiņu. Iegājis mājiņā, tas neatradis neviena cilvēka, uzkāpis tur uz krāsns un iesnaudies. Drīz pēc tam to uztraucējuši no miega trīs laupītāji, kas gājuši mājiņā izdalīt sazagtu naudu. Viens laupītājs nu bijis akls. Naudu dalot, divi redzīgie gribējuši aklajam mazāk dot un sev vairāk iebāzt kabatā, bet aklais teicis: „Nemāniet, Dieviņš redzēs!” .

Vecākais dēls nu sācis griezīt savas dzirnaviņas, bet aklais domājis, ka pats Dievs baroties, un teicis: „Daliet pareizi, Dieviņš jau bažas!”

Tā nu tie divi redzīgie laupītāji dalījuši arī kādu laiciņu pareizi naudu, bet jau drīz vien sākuši atkal aklo manīt. Aklais teicis: „Nemāniet, Dieviņš redzēs!” Vecākais brālis sācis atkal malt, bet par kādu laiciņu aklais tāpat iesaucies: „Nemāniet, Dieviņš redzēs!”

Te nu vecākais dēls sviedis dzirnaviņas uz galda un laupītāji izbijušies un sākuši bēgt, pie kam atstājuši visu naudu. Tā nu arī vecākais dēls palicis bagāts.

6. A. 1130. A. Gari-Juone no 81. g. vecā T. Gailuma, Domopolē. Latvju kultūras krājums.

Vīns cylvāks sadarīja pi Ventes (valna) par kolpu ar taidu nūrunu, ka jis naēss maizes ni druskas cauru godu, bet dzers tikai olu, kaidis jam patiks. Jo jis izturēs godu bez maizes, tod jam Vente īdūs naudas maisu, jo na — tod izdzeis treis slūksnes par muguru. Jo Vente napībērs naudas maisu, tod Ventei izdzeis treis slūksnes par muguru. Pēc nūrunas atīt cylvāks pi Ventes un dasastuoj par kolpu, struodoj vysus dorbus, naād maizes ni druskas, tikai dzer vysaidu olu. Tai vysu godu nūkolpuoja cylvāks Ventei, naādūt ni druskas maizes. Nyu Ventei vajag pībērt cylvākam naudas maisu. Cylvaks pajem cauroju maisu un soka Ventei, lai ber īškā naudu. Vente nūsveids nas un ber naudu maisā, bet maiss kai tukšs, tai tukšs. Vente nas vīnu dīnu, nas ūtru dīnu nu vysom molu molom naudu, trešā dīnā vairs nava ni nu kurines atnest. Nyu cylvāks par struopi izdzan vīnu slūksni par muguru. Ventei cīši suopēja, jis klīdzja, kauca nu suopem un aizskrīn vēļ uz elli paprosa, lai jam īdūd naudas. Cyti elles dzeivuotuoji sasadusmoj, kam jis tik daudzi naudas dūd cylvākam, pajem sasyt jū, atsyt Ventei vīnu kuoju. Atlac Vente uz vīnas kuojas, atnas drusku naudas un īber cylvākam maisā. Kas tev dus cauroju maisu pīpildēt? Izdarinoj vēļ ūtru slūksni Ventei par muguru. Tys nu suopem gotovs voi gaisā lēkt, izskrīn treis kenests, naudas vaicuodams, atnas īber maisā, bet tys vys vēļ tukšs un suoc cīši lyugtīs cylvāka, lai tys palaiž jū vaļā.

„Nu labi,” soka cylvāks, „atnes man vēļ treis reizes naudas, es tevi palaisšu vaļā.”

Vente aizskrīn, salosā pa vysom malu molom naudu, cylvāks par tū laiku maisu aizšiva, atnas īber vīnu reizi, tod atnas īber ūtru un trešu reizi, drusku ir naudas maisā, cylvāks i palaiž Venti. Tam cylvākam Vente pībēra pylnu kambari ar naudu.

7. A. 1130. Skolnieks V. Patašs Ludzas apriņķī.

Vīnam tāvam beja treis dāli: divi gudri, trešais muļķis. Vīnu vasaru tāvs pīsēja mežā ruociņu. Kad ruociņi jau beja paauguši, tad viņi nūmanēja, ka nazkas zūg ruociņus: ar kotru dīnu ruociņu ir mozuok un mozuok. Vīnu vokoru jī nūsprīdja īt ruociņu sorguotu, kotram pa naktei. Vyspyrms vajadzēja īt vacuokijam bruoļam: viņš jau aiz laika pajem ciervi un nūīt uz mežu, atsasāda uz calma. Sēd, sēd — apīt mīgs, aizmīg un tai nūguļ leidz reitam. Reitā pazamūdīs — verās: ruociņi ir otkon raustīti. Kad dāls atīt uz muojom, tāvs vaicoj: „Vai, dāls, nūgivi ruociņu zogli?”

Dāls atbild: „Nikuo ni redzēju, ni dzierdēju. Vējs pyuš un lopas čaukst.”

Ūtrā naktē taipat nūīt vyduskais bruols, sēd, sēd uz calma, aizmīg un tai nuguļ leidz reitam. Reitā cēlīs — verās: ruociņi ir otkon raustīti. Tāvs jam vaicoj: „Kū dāls redzēji?”

Dāls atbild taipat, kai vacuokais.

Trešā naktī īt trešais bruols. Nūguojis uz mežu na uz calma sāsātās, bet nūsaturpst turpat ruociņu golā un skotuos uz vysom pusem. Sēd, sēd — jau jam i mīgs suoc īt, bet jis naguļ. Ap pušnaktim klausās: nazkas dup, te par laiciņu verās: nazkas skrīn un taišņi uz ruociņim. Atskrējis, rausta ruociņus. Tymā breidī muļķis ar ciervi pa klusiņom pīsalovās kluotu, bļau: „Kū te dori?”

„Ruociņus raustu,” atbildēja valns, kas beja tys zoglis.

„Ak tai, tu esi ruociņu zoglis! Es tev gon paruodīšu.”

Un suoka muļķis ar ciervi luopīt valnam pakausi. Nu reizes gon valnāns nateicja ni vuorda, bet pēčuok suoka lyugtīs puikas: „Nasit mani, bruolīt, vairok. Naīšu ruociņu zogtu un par nūzogtim ruociņim samoksuošu daudzi naudas.”

Muļķis beja ar mīru un sacēja: „Jo atnessi maņ pylnu capuri naudas, tad es tevi palaisšu vaļā un nasišsu.”

Muļķis palaida valnānu vaļā un tys aizskrēja pēc naudas. Pa tū laiku, kamēr valnāns skrīn pēc naudas, muļķis pajem capuri, izgrīž caurumu, izrūk dūbi un izlīk capuri uz dūbes. Atskrēja valnāns ar maisu naudas un sabēra capurē, bet vysa nauda pa capures caurumu sabyra dūbē. Valnānam vajadzēja skrīt pēc naudas treis reizes, kamēr capure beja pylna. Valnāns aizskrēja prūjom, bet puisans puorguoja uz muoju un dzeivuoja laimīgi.

8. A. 1130. 1159. A. Smagars Līksnas pag.

Vīnam tāvam beja treis dāli: divi gudri, trešais jaunuokais muļķis. Tāvs beja pīsējis leidumā ruociņus, un dreiz nūmanēja, ka ruociņus zūg. Viņš syuta vacuokū dālu sorguot. Bet ap pušnakti viņu apņem soldons mīgs un dāls aizmīg. Nu reita tāvs prosa nu dāla, kū jis redzējis. Dāls atsoka, ka naredzējis nikuo.

Tāvs līk, lai īmūt sorguot vidējais, varbyut jis nūsorguošūt. Bet vidējam taipat izīt, kai vacuokajam. Beidzūt tāvs syuta jaunuokū dālu sorguot. Muļķis salosa zarus, sakur guni, izgrīž nu kūka stabulīti un pyuš vysu laiku. Ap pušnakti atīt valns un soka: „Īmuoci mani ari tai stabuli pyust.”

Bet muļķis soka: „Muocēšana duorgi moksuos.”

„Lai moksoj, cik moksoj, bet tik ģmuoci!”

„Labi,” muļķis soka, „par muocīšanu tu man atnessi pylnu munu capuri naudas.”

Valns ar mīru un aizskrīn pēc naudas. Bet muļķis pa tū laiku izrūk dūbi, ģlģik tur sovu capuri, un vģļ apsģ ģplģš plaisumu un ģdzan vadžus. Valns par treis reizes arģ pģber pylnu capuri. Nyu muļķis soka: „Nuoc pi apses, es tevi muocģšu spģlģt! Lģc rŃkas plaisumā, tad redzģsi, cik skaisti ģt.”

Valns paklausa un ģlģk rŃkas plaisumā. Muļķis pģsyt ar ciervi, vadžas izkreit un valna rŃkas kai dzelzģ sakoltas. Tad muļķis ģem uodas puotogu un dŃd tik valnam pa muguru. Valns, suopju navāradams pacģst, izraujas ar vysu kŃku un nŃskrģn. Bet muļķis aizģt muojuos kai boguots veirs.

28. Velns izrāmģts.

1. A. 1133. J. A. Jansons no P. Skrodeņa Ģaudonā.

Vecos laikos vienā rijā dzģvojis liels velns. Velns stipri vien traucģjis saimnieku darbā, jo neģāvis ģaudim kult. Saimnieks nu gribģjis velnu dabŃt no rijas prom, bet nav varģjis atrast padomu, kā to izdarģt. Reiz pie saimnieka ienācis kāds ceģa-gāģjģjs un lŃdzis naktsmāju. Istabā vietas nav bijis un saimnieks ciemiņu raidģjis uz rģju, bet teicis gan arģ, ka tur dzģvo velns. Ceģa-gāģjģjs neko: gan velnu izdzģšot; lai saimnieks nokaujot tikai vienu vucenu. Labi. Saimnieks ar mieru, jo nevajaga jau visa paša vucena, bet jāizgriež tikai viņa pautu kule. Kā norunāģjuši, tā arģ izdarģjuši. Ceģa-gāģjģjs paņģm kuli, aiziet uz rģju un sāk tur to dģrāt aizkurtas rijas krāsns priekšā. — Te drģz vien arģ velns klāt: Ko šis darot? — Ko darot? Taisot gardu cepeti. Beidzis dģrāt, ceģa-gāģjģjs uzmauc cepeti uz iesma un sāk cept. Izcepis, ģd garšģgi pats un dod arģ velnam, kas arģ pēc tā kāro. Velnam tas ļoti patģk. Kur šis tādu ņģmis? Tā un tā, ceģa-gāģjģjs izskaidro: izgriezis pats sev. Nu velns liek, lai šim arģ izgriežot. Ceģa-gāģjģjs paņģm neasu sirpi un griež arģ. Velns bģauj, lŃdzas un solās nekad vairs uz šo rģju nenākt. Tad ceģa-gāģjģjs to palaidis, un velns nav arģ nekad vairs šģ saimnieka rijā rādģjģies.

2. A. 1133. St. Ulanovska Viļānos. Zbior wiadomosci do antropologii krajowej. T. XVIII, Krakavā, 1805., 263, 12.

Bjeja vģnam saimģjnģkam valni kulā, i navaŗģja nģkas izdzjeit jŃ. A vģna buoba soka tai: „DŃd maņ, saimģjnģks, Ńlu i gaļis, es izdzjeišu!”

Pajem ģis i dŃd ģai Ńlu i gaļis. NŃit ģei iz tŃ kulu, pģcap gaļis ar Ńlom i ād. Atskrģņ valns i soka: „Buobjeņ, ģdŃd maņ paraudzģt!”

Ģei soka: „Na, nadŃškŃtģja, šam iraida sovys Ńlys.”

Soka valns: „To tu maņ izgrģz i izcap!”

Ģei daboj sierpa i suok grģzt ģam, suok ģis klģgt: „Vui, vui, palaid mani vaļā!”

A buoba soka: „A naģškys tģja vaira?” Ka naģškys, to šŃ palaižkŃtģja.

Soka valns: „Ai, naģškys, naģškys, cikom vģn dzjeivs dzjeivuoškys!”

Ģei i palaidģa jŃ. NŃit iz reitu iz saimģjnģku i soka: „Nu, saimģjnģks, jau es izdzynu jŃ!”

Pajem ģis i aizmoksoj buobai. Pģģc tuo jau nabjeja vaira valna kulā. Vot par tŃ, ka kur bģdģej, soka, ka vajag nŃsyutģt buobu ar Ńlom, to ģei baiļi izdzjeis!

3. A. 1133. St. Uļanovska Viļānos. Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. T. XVIII, Krakawā, 1895., 261, 11.

Dzjeivuoja vjeirs ar sīvu, jī pabjedni bjeja. Nu, kū ta darēškūš? Bjeja jīm kjēveitja. Vjeirs nūjuoj iz tjeirumu acātu ar jū i acādams, dzīd jis nu gorys [nelaimes] jau. Daskrīņ valns i soka: „A kū tu, cylvāks, dzīdi?”

A kai šys nadzīduoškys, sīva jū izruomjējusja.

„Izruomjej tu šū, cylvāks!”

Jis atsoka, ka aizmoksuoškys jam labi. Djēļ kam? Šys izruomjēškys! A šys labi aizmoksuoškys?

Nu, tai jis līk jū iz eglīs, sasīņ ar viervjam i suok ruomjēt ar sierpu. Kai jam suok suopjāt, tam valnam, tai jis aizskrīņ ar vysu egli i ar viervjam iz pūru. Atīs vjeirs iz muoju i soka iz sīvu: byuškam šam slikti, šam bais īt tjeiruma acātu! A sīva atsoka:

„Nazabjeist, es īšu iz tovu vītu!”

Vot jei apvalk biksis, līk capuri golvā, kaidu biņdzjuckeņu apvalk; nūīt acātu. Ecjej jei i dzīd smalči. A valns daskrīņ i soka: „Kū ta tu, cylvāks, dzīdi smalči? Vakar řešņi dzīduoji, a šudiņ jau smalči!”

„Es navaru řešņi dzīduot, cikom tuos ranys apdzjeiškūšys!”

„A paruodi, cylvāks, tuos ranys!”

Vot jei atvalk biksis i paruoda. Soka valns: „Vui, vui, kai tjev lelys ranys, leluokys kai šam. Kai tu varēji pacīst, cylvāks?” Nu, jau moksuoškys naudys par ruomjējumu. Dūškys pylnu capuri kai bjeja sadareits.

Jeī nūmaucja capuri nu golvys, izplāsja capurai dibīņeņu, īzroka dūbjeiti zjamjā i izlyka tū capuri viersom. A valns jau nas naudys i bjer capurā, cikom jau pībjērs pylnu. Nu, i pībjēra pylnu, aizmoksuoja par tū ruomjējumu, a viņi i šudiņ dzjeivoj ar tū naudu.

29. Velns zaudē locekļus.

1. A. 1134. Skolnieks J. Kļava Nīcā no 64. g. vecās M. Ansiķels. K. Lielozola kr.

Reiz viens ceļinieks iegājis vienās mājās un lūdzis naktsmājas. Saimnieks teicis, ka viņam pašam še neesot rūmes, lai ejot rijas istabiņā, bet tur spokojoties. Ceļinieks atbildējis: „Lai ar spoko, kur citur vairs lai eju?”

Tā šis nu arī aizgājis un pajēmis sērmokšļa nūju, āmuru, naglu, un baltu krītu un vēl miltus ar pannu. Tur nonācis, viņš cepis rijas krāsni penkokus. Drošības dēļ viņš apvilcis apaļu riņķi un pats tad iesēdies vidū. Ap pusnakti viena balss saukusi: „Es kritīšu.”

Ceļinieks atteicis: „Krīti, krīti, nekrīti tik manos penkokos.” Tad nokritusi viena kāja, pēc tam otra kāja, viducis, abas rokas un galva. Pēdīgi viss sastādījies kopā un iznācis velns. Velns prasījis, lai dodot šim penkokus. Ceļinieks teicis, lai izejot ārā un iebāžot mēli pa rijas lodziņu, tad šis tur uzlikšot penkokus. Kad velns tā izdarījis, tad ceļinieks pienaglājis velnam mēli pie sienas, izgājis laukā, pajēmis savu sērmokšļa nūju un sācis velnu kaut. Velns norāvis mēli un aizskrējis prom, rīstīdamies un saukdams: „Es tagad ne lūdzams vairs nenākšu tavā rijā.”

2. A. 1134. Jānis Gulbis Mujānos.

Reiz Ansis skaldījis malku. Velns pienācis un Ansis teicis, lai uzliekot pirkstus uz bluķa, viņš būšot nocirst tos gaŗos nagus. Velns neļāvies un sacījis, ka tā esot viņa rota. Tad Ansis sacījis, ka būšot tikai apgriezti nagus. Velns nu arī uzlicis pirkstu uz bluķa, bet Ansis nocirtis velnam visu pirkstu.

30. Acu liešana.

1. A. 1135. „Jauni Dunduri”, 1875. g. 52, 2.

Viens vecītis, kas neticēja burvjiem un nebija redzējis velnu, lai gan daudz bija viņam par to stāstīts, gan par šā zirga kāju, gan par šā āžu bārdi, sēdēja jaungada vakarā rijas krāsns priekšā un lēja alvu, jo tad viņu būšot velns ap pusnakti apmeklēt. Tā citi, viņu biedēdami, bija stāstījuši. Kā sacīts, tā ar notika. Durvis atveras un pār sliksni kāpa iekšā pats velnu vecākais un jautāja, ko viņš tur darot.

Vecītis, no iesākuma klusu ciezdams, lūkojās tik pagreizi uz viņu, bet kad tika otrureiz prasīts, ņēmās viņš velnam lepni ar skarbiem vārdiem atbildēt, lai liekot jel viņu mierā, viņš patlaban nodarbojoties ar acu liešanu. Bet avu Dieviņ, — velns sāka žēloties, ka viņam arī acis jau tumšas un vecas esot, un vecīti lūgt, lai šis tak viņam ar jaunas lejoj. Apvaicājās ar pēc vecīša vārda un dabūja dzirdēt, ka viņu, šo labdari, saucot „Espats”. Vecītis — ne laisks būdams — ķīlē velnu narvā un lej viņam acīs izkausēto alvu. Bet velns aiz sāpēm no zemes augšā, kā velns par durvīm laukā, kliegz un brēc kā traks. Citi velni saskrien un jautā, kas viņam kaitot un kas to padarījis. Velns ar atminas un danco arvien kliegdams: „Espats! Espats!” No ta laika nemīt velns vairs rijā.

2. A. 1136. K. Tarzieris, Brīvzemn. „Sborņik”, 74, 60, LP, VII, I, 252, 8. I

Kāds sirdīgs zaldāts (pēc citiem variantiem zaldāta vietā rijkuris darbojas. Brīvzemnieks.) bija apmaldījies. Viņš gāja, gāja — nekur mājas atrast. Beidzot taču atrada vienu māju un palūdza naktsmāju. Bet mājas saimnieks atteica: „Man citur nekur vietas nav, tikai rijā, bet tur pa naktīm velni nodauzās. „No tiem es nebaidos!” atteica sirdīgais un aizgāja uz riju gulēt. Aizgāja rijā, iekūra uguni, paņēma katliņu, ielika svinu un sāka kausēt uz uguns. Pienāk pusnakts, ieronas pie viņa velns, vaicadams: „Ko tu te bur?” Zaldāts atbild: „Leju acis.” „Ielej man arī pārū acu!” Zaldāts iesākumā tā kā negrib, bet velns plijas virsū: „Lej jel, lej!” „Labi!” sacīja zaldāts, „tikai ievēro, ja tev dikti varbūt sūrstētu, tad kliegz: „Kas darīja? Pats darīja! no tam paliek vieglāki.” Velns nogulās un nu zaldats — čukt! ielēja izkausēto alvu velnam acīs. Velns kā ārprātnieks uzlēca stāvus un izspruka no rijas, kliegdams, rēkdams aiz sāpēm. Saskries citi velni vaicās: „Kas tev?” Bet šis tikai uz acīm vien rāda. Šie vaicās otrreiz: „Kas tev to padarīja?” — Velns sāpes atkliegz: „Kas darīja? Pats darīja!” „Nu, ja pats esi padarījis,” citi izsprieda, „tad arī pats ar sevi izdaries!” un gāja projām.

P i e z ī m e. Tāpat uzrakstījis arī P. Zaravičs Veismaņos. L. P.

3. A. 1136. A. Lerchis - Puškaitis, Džūkstē - Pienavā. LP, I, 147, 121.

Reiz rijkuris, muižas rijas krāsni kurinādams, lējis alvu un nevilšus sadedzinājis krietni pirkstus. Pirkstus glāstot, sukājot, viņš tāpat pie sevis īgni iesaucies: „Kad tevi velns!”

Te velns acumirkļi klāt un jautā: „Nu, ko laba dari?”

„Ko daru? Leju jaunas acis.”

Velns, to dzirdēdams, lūdzas, lai ir viņam jaunas acis ielejot.

„Ieliešu gan, bet papriekšu tad tevīm jāļaujas pie šā beņķa piesieties, jo nepiesietam nemēdzu nekad acis liet.”

„Labi, labi. Bet kā tad tev, acu lējēj, īsti vārds?”

„Mans vārds ir: Pats.”

Velns tagad ļāvies piesieties. Rijkuris sakausējis alvu labu šķidru un tad gāzis velnam acīs, ka nočurkstējis vien. Velns sāpēs aizgājis ar visu beņķi un blāvis kā traks: „Pats izplucināja acis. Pats izplucināja acis!”

Citi velni, to dzirdēdami, smējušies: „Pats tīšām izplucina un tad vēl blāustās!”

Bez acis gan raudzījis izskaidrot, ka viņš neesot izplucinājis, bet Pats izplucinājis; tomēr šie netiek ne gudri ne mulķi no bezača vaimanām.

4. A. 1135. Jēkabs Banga Gulbenē. LP, VII, I, 253, 9.

Vienā rijā dzīvojuši divpadsmit velli — un tādās naktīs, kad saimnieks nekūlis — kūlušī divpadsmit spriguļiem, šie velli. Gan saimnieks nopūlējies, viņus izdzīdams, bet velti. Tad par laimi reiz ienācis viens vecītis, tas apņēmies vellus izdzīt. Labi. Vecītis nu samācījis saimnieka puisī, lai paņemot katlu, podu svina un to lai vārot rijā, krāsni; ja tad velli vaicādot: ko tur, lai atbildot: „Acu zāles vāru!” Un ja prasot, kā saucot, lai atbildot: par Pašu; ja vells liekot acis dziedināt, tad lai liekot atnest ozolu ar cauru vidu, visām saknēm, kur vellam ielīst pa lejamo brīdi. Labi. Puisis kausējis, kausējis savu svinu, te vells klāt: ko te vārot? „Acu zāles vāru!” Vai šam arī nevarot acis izdziedināt? Kad jaunāks bijis, varējis pa septiņām jūdzēm odu ieraudzīt, bet tagad esot gluži tumšas palikušas. Puisis atsacījis, kāpēc ne! Lai atnesot ozolu ar cauru vidu, visām saknēm, lai ielienot pa lejamo laiku ozola dobumā, tad acis būšot, lai Dievs sargā! cik spridzīgas. Jā, jā — to darīšot gan, bet kā viņu saucot? „Kā mani sauc? To jau katrs bērns zin, ka mani par Pašu sauc.” Labi. Un tā nu vells atnesot ozolu, ielienot iekšā un šis vārošo svinu speļ vellam acīs. Vells, nevarēdams sāpju izciest, izmucis ar visu lielo ozolu pa durvim — zari vien nobrikšķējuši — un blāvis un saucis. Citi velli izgājuši prasīt: kas darījis? Šis atbild: „Pats darīja! Pats darīja!” „Nu, ko tad mēs tur varam līdzēt!” citi velli atteikuši un vairāk nekā.

5. A. 1135. Treimaņu Jānis Kroņa Bērzniekos. Jkr. V, 1896., 58, 30. LP, VII, I, 248, 5.

Citu reizi nāca mājās kāds kaņavīrs, liels drošinieks; bet iedams apjucis tā, ka nezinājis nekā. Nonāk meža malā, te ierauga tecīņu. Gāja, gāja pa šo tecīņu, kamēr uzgāja lielu muižu. Saule patlaban norietēja un metās jau krēsla. Vecais zaldātiņš nezina, kur palikt pa nakti. Viņš gāja pie kunga un lūdzās naktsmājas. „Jā, jā, es tev došu naktsmājas un vēl labi pacienāšu,” sacīja kungs, „ja tu eji uz manām rijām gulēt. Bet to es tev saku, ka tur spokojas un neviens nevar gulēt.” Vecītis pateicās un sacīja, ka zaldāti nebīstoties no spokiem, ka šis pilnā mierā ar tādām naktsmājām. Vakariņas

paēdis, tas lūdza kādu vecu skārdas gabaliņu un nogāja uz rijām. Aizkūris rijas krāsni, viņš uztaisīja no skārdas gabaliņa alvas lejamu pannīņu, tad lika pannīnā kādas šaujāmās lodes, kausēja tās un lēja pumpās [pogas]. Pienāca paša pusnakts; krāsns kurējās pilnā kurēšanā. Te ienāca vecu vecais velns, tik briesmīgs, ka bailes bija to redzēt: viena kāja tam bija kā gailim, otra kā zirgam, ģimīs šķērsām, deguns kā buļļa rags, zobi kā kuiļa ilksis, acis zvērojās kā ogles krāsni, nagi lieli, gaŗi kā ecēšu tapas, bārda gaŗa kā slota un pie visa tā tam vēl bija liela, gaŗa aste. Šis goda vīrs nu apsēdās zaldātam blakus uz mūrīša un prasīja, kā viņu saucot? Zaldāts atbildēja „Pats darīja!” „Pats darīja!” atkārtoja velns un brīnījās par tādu vārdu. Tad prasīja: „Ko tu vāri?” Zaldāts atteica; „Vāru acu zāles!” „Vai viņas labas?” velns vaicāja tālāk. Zaldāts atbildēja: „Kā nu ne! Kad viņas karstas ielej, tad acis spīd kā zvaigznes un var visu pasauli redzēt, kur un ko katrs dara.” „Vadzi! vai tu nevari man arī no viņām iesmērēt?” Zaldāts negribēja, negribēja darīt, tomēr beigās apsolījās arī izlīdzēt, ja velns raņicu ar zelta naudu piebeŗot. Tad zaldāts viņam acis tādas pataisīšot, ka tam visu mūŗu zāles vairs nevajadzēšot. Velns aizskrēja, ka zeme vien norībēja, un nebija ko apskatīties — nauda klāt, piebērdams raņicu pilnu kā aci; bet vēl kāda cepure naudas atlika. „Nu guli augšupēdus!” zaldāts uzaicināja. Velns arī atmetās un zaldātiņš, izkausējis visas lodes un piekausējis pilnu pannīņu — gāza izkausējumu ar joni tam acīs. Ak tu manu dieniņu! — velns kā traks augšā un kā bulta pa rijas lodziņu ārā — prom uz elli, bļaudams kā lauva. Citi velni prasa: „Kas darīja? kas darīja?” „Pats darīja! Pats darīja!” vaimanāja velns. „Ko tad lai dara, kad pats darīji!” sprieda velni un gāja savu ceļu. Zaldātiņš, nakti Dieva mierā izgulējis, lūdza no rīta kungam zirgu, ko raņicu pārvest mājās un sacīja, ka varot droši būt, spoki vairs nenākšot. Un tiešām viņi arī vairs nenāca.

6. A. 1135. J. Ezers no Keļmeru Žaņa Gramzdā. Jkr. V, 1896., 38, 10. LP, VII, I, 248, 4.

Kalps kurinājis krāsni. Ienāk velns un prasa: „Ko tu te dari?” „Vāru acu zāles!” atbild kalps. „Ielej arī man zāles acīs!” pavēl velns. „Ja tu ienesīsi tādu bluķi, ko knapi vari celt, tad to darīšu!” atsaka kalps. Velns, bluķi ienesis, prasa: „Kā tevi sauc?” „Es pats!” atbild kalps. Viņš uz sien velnu augšpēdu uz bluķa un ielej tam alvu acīs. Velns bļauj, ka rija trīc. Saskrien citi velni: „Kas tev to darīja?” „Esi pats!” atbild velns. „Tad vari gulēt!” atteic velni un aiziet.

P i e z ī m e. Gluŗi tāpat uzrakstījis P. Bērziņš Nītaurē. D. L. etn. p. 1892. Tikai tur teikts, ka klie dzējam pats elles valdnieks ar citiem kalpiem prasījuŗi, kas kaitot. L. P.

7. A. 1135. N. Gruzna no 40. g. vec. A. Putniņas Plāteres p.

Vecos laikos bieŗi vien pirtīs spokojās. Vienā pirtī vienmēr spoki rādījuŗies, bet reiz viens puisis apņēmies spokus aizdzīt. Viņš paņēmis alvu, aizgājis uz pirti, tur nosēdies un kausējis alvu. Piepēŗi pienācis velns un prasījis: „Kā tevi sauc?” — „Pats,” puisis atbildējis. „Ko tu te dari?” atkal jautājis velns. „Vāru sev jaunas acis, — vecās vairs lāgā nerāda!” — „Vai nevari man arī jaunas acis ieliet?” velns lūdzies. Puisis bijis ar mieru. Viņš ņēmis vāroŗo alvu un ielējis velnam acīs. Velns kliegdams aizskrējis uz elli. Citi velni prasījuŗi: „Kas tev to darīja?” Velns atbildējis: „Pats, Pats!” No tā laika velni pirtī vairs nerādījuŗies.

8. A. 1136. J. Bergmanis Bārtā, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 432, 36.

Vecos laikos meža vidū bija vienās mājas. To māju rijā arvienu manīja un redzēja velnu. Saimnieks bija gan diženi drošs vīrs, bet taču no vella jau ir tam drošākam daudz maz bail.

Viņš domāja šā, domāja tā, vai tad nevarētu kaut kādā vīzē vellu no rijas izdzīt. Viņam šī lieta uzreiz pavisam palika riebīga. Kuļams laiks arvienu nāca jo klātāk. Viņš domāja, ka vajadzētu ar vairāk gudriem ļaudim saieties un no tam ierunāties, taču no pulka rašoties kāds labu un derīgu padomu zinus.

No šī brīža viņš gāja pa klātējiem un tāliem jo tālējiem ciemiem. Zināms, ka nu radās dažādu padomu: cits jau ir tādu padomu deva, ka vajadzēšot tik labāk vākties ar visu no mājām laukā un iet pavisam uz citu vietu dzīvot, jo viņš tik ilgi spokošot, kamēr visus nožņaugšot un uz elli aizvilksot.

Bet viens radās itin gudrs vecs vīrs, kas labi tālu uz pašām leišu robežām dzīvoja, tas teica: „Raugi tikai ar drošību un gudrību vellam pretī stāt un redzēsi, ka tu viņu no savas rijas izdzīsi. Viņš ir gan briesmīgs, varens un uz savu vīzi gudrs, bet arī liels mulķis, kad tam droši un gudri pretī stāj. Tāpēc dari tikai tā: paņem dziesmu grāmatu līdz, paraugies svina un svina kausējamu karotī. Ej tad uz riju, iekuŗ tur krāsni un kausē tur to svinu. Kausēdams runā tā pats sevī: „Brīnums, daudziem jo daudziem acu daktars „Es pats!” acis ir izārstējis un šodien, velns zin, kur slimie palikuši?”

Saimniekam šis padoms rādījās labs, tas gāja uz mājām un drīz, visu apgādājies, darīja pēc gudrā veča padoma.

Sakāms vārds ir: kad vilku piemin, vilks klāt! Tā arī saimniekam notika: tikko vellu pieminēja, jau vells klāt. Iegājis, nosēdās daktaram „Es pats” blaku krāsns priekšā un brīnījās vien, ka tas visiem acis jau esot izārstējis, tā ka neviens vairs neronoties, kam acis sāpot. No sevis vells teica, ka tam citādi gan veselās acis esot, bet kad viņa vārdu kāds piesaucot, tad viņam kādu brīdi acis graužot; un kad jau viņš tik daudziem esot izārstējis, tad jau ir viņam šo vainu lai ar savām zālēm izārstējot!

Saimniekam pašu laiku svins kausķinā bija izkusis; tas lika vellam augšpēdu gulēt, lai riktīgi varot trāpīt ieliet, un gāza tik visu pillu kausķinu vellam acīs. Tikko tas bija noticis, tad vells iebļāvies, ka visa rija notrīcēja, un sprāga kā traks pa durim laukā. Tūliņ daudz simtu vellu radās ap viņu un visi plosīdamies prasīja: „Kas to padarīja? Kas to padarīja?” Šis gan atsaucēs daktara vārdu: „Es pats! Es pats!” bet visi viņa biedri, to dzirdēdami, saprata tā, ka viņš pats sev acis rijā izplucinājies. Un nu visi, kā avju bruķis, novadīja slimo elles lazaretē ārstēt.

No tās reizas neviens vells tai rijā vairs nerādījās; jo visi domāja, ka tai rijā varot sev acis izplucināties.

9. A. 1135. P. Šmits no sava tēva-tēva Raunā.

Reiz vienas mājas rijā iemetušies velni — neviens tur vair nedrīkstējis par nakti gulēt. Vienu vakaru kāds arājs tur kausējis alvu un lējis bikšu pogas. Danāk velns un prasa: „Ko tu tur vāri?” „Acu zāles vāru, man aŗot acis pieputējušas.” — „Vai man ar nevari ieliet zāles acīs? Man ar skrienot acis pavisam aizputējušas.” — „Varētu nu gan, bet tu jau nevarēsi mierīgi nogaidīt.” — „Kādēļ ne?” — „Zāles ir dikti stipras, un kad noleij gaŗām, tad dikti koŗ.” — „Lej vien, gan nogaidīšu!” — „Ja tu ļausi ar naglām piesisties pie tā bluŗa, tad lieŗu.” — „Labi, bet kā tevi sauc?” — „Mani sauc: Pats.”

Velns bijis ar mieru. Arājs tad nu arī piesitis velnu ar naglām pie liela koka bluķa, izkausējis alvu un ielejis viņam vārītu alvu acīs. Velns no sāpēm sācis nejauki bļaut un nu saskrējuši jaunie velni palīgā. Redzēdami vecā velna postu, tie prasa: „Kas darīja? Kas darīja?” Vecais atkliedz: „Pats darīja, Pats darīja”, un ar visu bluķi iešauņas tuvajā ezerā. Citi velni nu domā, ka pats vainīgs, arī aiziet prom.

No tā laika velni vair rijā nav rādījušies.

10. A. 1136. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis no 59. g. v. Augusta Kārklīņa Mēru pagastā.

Vienā muižas rijā dzīvāš velle un šis pa naktīm čamdīš rijnieku. Rijnieks nodomāš, ka jālūkājot no vella tikt vaļā. Tā nu ar vienu nakti rijnieks sēdēš krāsns priekšā un kausēš svinu. Ienācis velle un prasīš rijniekam, ko šis darot. Rijnieks sacīs, ka šis vārot acu smērus. Nu velle palicis priecīgs un sacīš rijniekam, lei šim ar drusku paārstējot acis, jo esot tādas patumšas palikušas. Labi, rijnieks apņēmies ārstēt vellam acis un velle prasīš rijniekam, kā šo saucot. Rijnieks sacīš, ka šā vārds esot Pats. Ta nu rijnieks vēl sacīš, ka šis savādīgi nevarot vellam acis ārstēt, šim esot jāuzguļoties uz lavīnas, šis šim piesiešot rokas un kājas pie lāvīnas, jo acu zāles esot stīpras un krietni vie kodīšot un šim neesot pa ārstēšanas laiku brīvu kustēties. Velle ļāvies, lei rijnieks šim piesien rokas un kājas pie lāvīnas un rijnieks ar ritīgi savaržāš vellam rokas un kājas pie lāvīnas. Ka tas bīš izdarīts, ta rijnieks paķēris ķelci ar izkausēto svinu un plāvis vellam acīs. Velle nelabi iebļāvies, uzlecis augšā ar visu lāvīnu, plāvies pa rijas durim laukā un izrāvis duru stenderi skriedams un vienā balsī bļaudams aizskrēš uz elli. Nu saskrēši citi velli un prasīši šim, ko šis bļautot un kas šim tā padarīš. Aklais velle kliezjis pretī:

„Pats! Pats!”

Nu citi velli palikuši nikni un sacīši aklam vellam, ko šis pats par savim darbim bļautoties un nākot pie šiem pēc palīdzības, ja jau pats esot padarīš, ta pašam esot jāciešot.

11. A. 1135. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis no 72. g. v. Jēkaba Baltiņa Bilskas pag.

Muižas riju bija apsēduši velli. Rijnieks vais nekur no viņim nevarēš dēties. Kā vie rijnieks ēdis, tā velle klā un plijies virsū, lei do šim ar. Kā vie rijnieks gāš pie miera, tā velle akal klā un nedo miera. Pēdīgi rijnieks noskaities un sācis gūdrēt, kā tikt no vellim vaļā.

Nu rijnieks nocirtis krietnu šermūkšļa kūju, uzgriezis trīsdeviņus krustus un noslēpis aiz krāsns. Ta paņēmis podīnu un sācis kausēt alvu. Ka rijnieks sācis ap krāsni rīkoties, tā velle ar tūli bīš klā un prasīš, ko šis podīnā vārot. Rijnieks sacīš pretī, ka šim tur vienam muižas kalpam apsāpušas acis un šis vārot acu zāles. Nu velle palicis priecīgs un prasīš, lei dodot šim tās acu zāles, šiem tur pašam vecam vellam ar esot apsāpušas acis, šis aiznesīšot zāles un paārstēšot šo ar. Bet rijnieks nedevis vellam acu zāļu un sacīš, ka šis jau tā kā tā nekā nemācēšot ar šām rīkoties un nekas neiznākšot. Lei jau saucot vie veco vellu šur, gan ta šis pats izārstēšot.

Velle aizskrēš pēc vecā vella un drīz vie bīši abi klā. Nu ienācis vecais velle, un tas bīš mūžīgi vecs, un šim bīš tādi acu plakstiem, kas nokārušies gandrīz līdz pašai zemei. Bet rijnieks nekā, nemaz nesatrūcies, vārīš tik alvu un vēlēš, lei vecais velle gulstas uz bluķa un ta šo cieši vie piesēš un sacīš vellam, lei guļot vie mierīgi un

nekustoties, citādīgi rijnieka acu zālēm nebūšot nekāda spēka. Vecais velle visu klausīs, ko rijnieks saka. Nu rijnieks nācis ar alvas podīnu un tūlī diu velli bīši klā un katrs no savas puses ar siena dakšām pacēlis vecā vella lielos acu plakstienus. Nu rijnieks drāzis vecam vellam alvu vienā, drāzis otrā acī un tā pats uz aizkrāsni pēc šērmūkšļa kūjas. Vecais velle nelabi iebļāvies un ar visu bluķi no rijas ārā. Bet duru stenderēs iespiedies un kā rāvies, tā abas stenderes ar ārā. Bet rijnieks pa to starpu te vienam vellam te otram vellam ar šērmūkšļa kūju pa stilbim, kamēr rija tīra.

No tās reizas velli vairs ne lūdzami nenākuši rijā un rijniekam bīš miers.

12. A.1135. K. Zīverts Stendē. T. Dzintarkalna krājumā.

Senos laikos, kad Dievs vēl staigājis pa pasauli apkārt un velni mājājuši ļaužu rijās, bijusi pavisam citada dzīve nekā mūsu dienās.

Tā arī reiz vienam saimniekam velni ieviesušies rijā. Viņš apsolījis tam daudz naudas, kas apņemtus velnus no rijas izdzīt. To dabūjis zināt kāds dūšīgs puisis kaimiņu novadā un apsolījis to izdarīt. Vienu dienu viņš atnācis pie saimnieka, izstāstījis tam savu nodomu un prasījis par to vienu sieku zelta naudas, gabalu alvas, vienu gaŗu virvi un mazu katliņu. Saimnieks bijis ar mieru, devis puisim sieku zelta naudas un citas prasītas lietas, lai tikai izdzenot velnus no rijas.

Puisis nu nopinis lielu četrkantīgu kurvi ar vāku, paņēmis arī citas pieprasītās lietas un aizgājis uz piedarbu. Piedarba klona vidū viņš sakūris uguni un sācis katlā kausēt alvu. Te uzreiz izskrien no rijas viens velns un prasa, ko viņš te darot.

„Jaunas acis leju,” puisis atbild.

„Cik tālu ar tām jaunajām acīm var redzēt?” velns atkal jautā.

„Vispār pasauli,” atbild puisis.

Velnam tas ļoti pa prātam un viņš jautā tālāk: „Vai nevari arī man izliet jaunas acis?”

„Kālab ne?” puisis atbild, „bet tikai lētāk par pūru zelta es neleju.”

Velns ir ar mieru, atnes puisim pūru zelta un vēl uzprasa: „Bet kas tev vārdā?”

„Pats,” puisis atbild.

Nu puisis liek velnam iegulties kurvī un nostellēt acis taisni pret tiem caurumiņiem, kas ietaisīti kurvja vākā. Tad viņš aiztaisa vāku cieti un aizsien kurvi ar virvi. Līdzko alva bijusi izkususi, puisis paķēris katliņu, spēris pa caurumiem velnam acīs un mucis pats ar naudas maisu projām. Velns lielās sāpēs sāk spārdīties un nejauki blaut. Nu saskrien citi velni, atsvabina šo no kurvja un prasa, kas viņam kaitot?

Šis nekā nevar izstāstīt un tikai kliedz: „Acis pagalam, acis pagalam!”

Velni prasa cits aiz cita: „Kas darīja? Kas darīja?”

„Pats darīja. Pats darīja!” šis kliedz.

„Nu ja tu pats esi darījis, tad arī tev pašam jācieš!” “velni atbild un aiziet.

No tā laika velni tai rijā vairs neesot redzēti.

13. A.1135. Jānis Krēsliņš, „Teikas iz Malienas” II, 12. LP, VII, F, 249, 6.

Vecos laikos K. muižā dzīvoja bagāts, bet nikns kungs kas saviem dzimtļaudīm lika strādāt no agra rīta līdz vēlam vakaram, dažu reizi pat caurām naktīm. Ja kāds piekūsis pakrita un nevarēja vairs strādāt, tad kunga pātagai bija darbs. Visā apkaimē

nebija neviena vienīga, kas būtu palicis veselu ādu. Pēdīgi kungu saka mocīt viņa pašā ļaunie darbi: no cilvēkiem viņš bēdza, negribēdams ne ar vienu satīties. Beidzot to kādā dienā atrada rijā pie ārdiem, ka bija pakāries. Ļaudis runāja, ka pats nelabais esot skubinājis kungu uz to; jo no tā laika neviens nevarēja rijā gulēt. Ja gadījās kādam pusnaktī rijai gaņām braukt, tad allažiņ dzirdēja rijā nelabi bļaujām un vaidām. „Klau, nupat velns kungu moca!” ļaudis sacīja. Muiža panīka, jo ļaudis neparko negribēja naktī rijā strādāt. Kungu pēcnācējs, paredzēdams beidzamo postu, izolēja lielu maksu tam, kas riju no nelabiem gariem iztīrītu. Sanāca visādi svešas zemes gudri vīri, bet neviens nevarēja velnus izdzīt. Turpat kaimiņos — V. ciema pirtī — dzīvoja vīrs, Repis vārdā. Viņš bija daudz kaņos cīnījies līdz, svešas zemes un vidus apstaigājis un pie tam daudz slepenas gudrības mācījies. Izsolīto algu dzirdēdams, viņš tūdaļ steidzās pie kunga un sacīja, ka gribot nelabos garus no rijas izdzīt. Kungs aplūkoja noplīsušo vīru un sacīja: „Ko? Tu gribi garus izdzīt, ko tik daudz gudri vīri nav iespējuši? Ej labāk pirtī uz krāsns un izgulies, tad rītā būsi prātīgāks.” Bet kad vecais Repis lūgdams lūdzās, lai vismazākais laižot pamēģināt, tad kungs arī atļāva, bet pie sevis runāja: „Nu, brālīt, gan tu redzēsi to, ko nemūžam vairs nevēlēšies redzēt!” Vakars atnāca, brīnīdamies ļaudis redzēja Repi ar katliņu un jaunu kaņepāju virvi pa plecu uz riju steidzāmies. Rijas pārtā Renis sakūra uguni, uzlika katliņu uz kāša un katlā ielika lielu gabalu svina. Bija pašu laiku pusnakts, ārā sāka vētra ap rijas pakšiem krākt un gaudot. Durvis klabēja, sienas čīkstēja, bet Repis kausēja svinu un ne acu nepacēla. Durvis atvērās ar lielu troksni un ienāca iekšā pats nelabais, kā smalks kungs melnos svārkos, spožiem zābaciņiem kājā. Velnam bija virve rokā, kuņas galā bija iesiets nelaiķa kungs. Velns apmeta virvi ap ārdi un vilka kungu uz augšu un zemi. Kungs nelabā balsī iebļāvās, kungstēja un vaidēja vien. Repis izbijies uzlēca augšā, ka tikko svina katliņš neapgāzās. Te velns ierauga Repi.

„Ko tu te meklē? Kam ļaužu?” viņš Repam prasa.

„Pašu ļaužu, žēlīgais cienīgstēvs!” Repis pazemīgi atbild.

„Ko tu nakts laikā te dari?”

„Jā, redziet, cienīgs tēvs, dienu jāstrādā grūti kunga darbi, nav laika, tādēļ pa naktsniņu gribēju sev acu zāles izvārīt, acis vecas, putekļu izgauztas, palikušas tumšas.”

„Acu zāles! Vai viņas arī kam der?” velns brīnīdamies izsauca.

„Kā tad nu ne? Iepilini acīs, lai būtu agrāk vai akls bijis, uz reizi veselas un spodras.”

„Vai zini ko?” velns, Repam uz pleca sizdams saka, „redzi, agrāki varēju uz reizi redzēt visu pasauli, bet no tā laika kad man Pērkons vienu aci izspēra, varu redzēt tikai pusnasauli. Kā būtu, draugs, kad tu arī man drusku ieziestu aci, varbūt, ka paliek labāki.”

„Kāpēc ne, cienīgs kungs, bet zāles ir dārgas!”

„Es tev došu naudas, cik gribi, ja tikai zāles palīdzēs,” velns atbild.

„Paldies, paldies, cienīgs tēvs, bet zāles ir stipras, kož acīs, het pakustēties nav brīvu; ja kustas, tad zāles nav par labu, bet acs paliek vēl tumšākas; tādēļ gulsties te tai gultiņā!” vecis saka, uz cūku sili rādīdams, „es tevi ar šo aukliņu drusku piesiešu drošības dēļ.”

„Manis dēļ, bet drīzi, varbūt, ka neatnāk vēl kāds mans radnieks un es gribētu tikai viens no zāļu labuma dabūt,” velns teic un apguļas silē.

Nu Repis ņēma jauno virvi un sāka velnu pie siles siet. Sasēja deviņdesmit deviņus mezglus un uz katra mezgla uzvilka ar ogli piecstūrainu krustu. Krustus velkot, velnam neganti sāpēja, viņš drusku sarāvās.

„Sāp gan, cienīgs tēvs, bet paciešaties, gan būs labi.”

Pa tam svins bija izkūsis un karsts kā uguns — ka svelmēja vien. Repis katlu paņēma un uzsauca velnam: „Atver acis labi plaši vaļā bet lūdzams, nekusties!”

Tikko velns acis atvēra, tūdaļ Repis gāza visu kausējumu velnam ģīmī, ka tikai čūkstēja un sprakstēja vien; Repis pats tad uzlēca uz rijas krāsns. Nelabā balsī bļaudams, velns spārdījās, ka visas rijas sienas trīcēja, bet „apkrustos mezglus nevarēja pārraut. Pa tam Repis no krāsns virsas kļiedza: „Nekusties, nekļiedz, citādi nebūs labi!” Bet velns vairs neklausīja bļāva, ka kalni un lejas trīcēja. Beidzot, redzēdams, ka ar spēku nevarēs vaļā tikt, sāka lūgties.

„Labi!” Repis sacīja, „dod man pus rijas pilnu ar zelta naudu un apsolies nekad vairs nerādīties, tad palaidīšu!”

Repis palaida velnam vienu roku, velns ņāma zeltu no kules un bēra, bēra, kamēr pus rija tika pilna. Nu Repis atlaida velnu, tas kā vējš aizskrēja. Akls būdams, viņš nu blandās pa pasauli — tikai tādus vien viņš tagad var saķert, kas paši rokā dodas. Repis priecīgs gāja uz māju, jo nu bija bagāts kā ķēniņš. Kad ļaudis redzēja Repi dzīvu, viņi ļoti brīnījās. Arī lielskungs gribēja maksāt apsolīto naudu; bet Repis sacīja: „Esmu diezgan bagāts, dodat tiem, kam trūkst!” Viņš nopirka lielu muižu un dzīvoja laimīgs. Velns no tā laika rijā nekad nerādījās.

14. A. 1135. 1130. Skolniece no 89. g. vecās E. Grimbergas Ābeļu pag. K. Corbika kr.

Reiz sen-senos laikos vienā muižā dzīvojis kungs, kas bijis ļoti bagāts, un dzīvojis laimīgas dienas. Bet te notikusi nelaime: muižu apsēduši velni. Vienā naktī velni parāvuši pašu kungu un pakāruši rijā viņa dvēseli, ko katru nakti viens velns valkājis ar vaigu pa rijas siju. Jaunais kungs to nevarējis ar mierīgām acīm noskatīties, jo baidījies, ka velns arī viņu pašu neparaujot. Tādēļ negribējis klusu ciest un izsolījis krietnu atmaksu tam, kas velnu pievārēšot un kunga dvēseli atsvabināšot.

Muižā salasījušies jauni un veci glābēji no malu malām, bet visus velns parāvis. Nevienam neizdevies vecā kunga dvēseli no velna nagiem laukā dabūt.

Netāļu no muižas nabadzīgā būdiņa dzīvojis vecs vīriņš, vārdā Repis. Šis Repis nebijis uz ausīm kritis, izdzirdis kunga nelaimi, tūdaļ posies uz muižu glābt, kas glābjams. Pajēmis lāpstu un maisu, kam nogriezis galu, valgu, katliņu, nopircis alvu un devies ceļā. Vakarā nonācis muižā pie kunga.

„Nu, labvakar, cienīts muižas lielskungs!” teicis vecais un izstāstījis, kāpēc viņš uz muižu nācis. Lielskungs, ieraudzīdams tādu vecu nevarīgu vīriņu, smējies līdz zemei liekdamies. Nu nekas, savu laimi var izmēģināt arī vecais. Salīdzis cenu un sūtījis Repi uz riju pie darba. Repis iegājis rijā, apskatījies apkārt un ķēries pie darba. Vispirms izracis dziļu dobi, kuŗā iekāris maisu. Tad paņēmis katliņu, ielicis alvu, iekurinājis rijas krāsni un sācis kausēt alvu.

Bijis jau ap pusnakti, ieradies velns un sācis valkāt valgā piesietu kunga dvēseli. Repis izlīdis no rijas krāsns un uzprasījis velnam, ko šis tur darot. Velns savukārt prasījis vecajam, ko ta viņš tur darot. Vecais saucis velnu apskatīties. Ieraudzījis katliņu ar spožo vīrumu, velns prasījis, ko ta vecais tur laba vārījot.

„Ko nu vāru? Vāru acu zāles. Uz vecumu acis palikušas tādas vājas, nevaru vairs labi redzēt, gribu izārstēt,” atbildējis Repis.

„Nu ko? Es arī esmu ļoti vājš ar acīm, arī man tās uz vecumu nodilušas. Vai tu, mīļais, nevari arī man acis izārstēt?” vaicāja velns.

„Kāpēc gan ne?” teic Repis. „Tikai tev jāapjemas gluži mierīgi nogulēt.”

Repis nu līcis velnam iegulties vienā silē. Drošs paliek drošs. Lai velns nekustētos, vecais pajēmis valgu un deviņdesmit deviņas reizes velnu piesējis pie siles. Velns nevarējis vairs i ne mazā pirkstiņa pakustināt. Tagad Repis jēmis katliņu ar izkausēto alvu un spēris velnam acīs, tā ka tas uz vietas palicis akls un sācis lūgties, lai laižot viņu vaļā. Viņš vairs ne savu mūžu nerādīšoties šinī apvidū. Vecais nu arī palaidis velnu, kas ar lielu blīkšķi iedrāzies ellē.

Bet ko vecais dabūjis no velna par acu ārstēšanu? Pirms Repis taisījis velnam acis ārstēt, viņš līcis, lai velns pieberot rijas kaktā ierakto maisu pilnu ar zeltu. Velns bēris, bēris, bet nevarējis piebērt, jo vecais bijis izracis lielu dobi un tanī iekāris cauro maisu. Kad velns atnesis visu savu zeltu un iebēris maisā, vecais apmierinājies.

Tagad pēc padarītā darba, kad velns bija aizdzīts uz elli, Repis aizgājis arī uz muižu pie kunga. Kungs, ieraudzīdams veco dzīvu, ļoti brīnējies, bet tomēr dabūjis pārliecināties, ka velns aizdzīts. Nu arī šis aizmaksājis vecajam solīto algu. Tā nu vecais Repis palicis bagāts vīrs.

P i e z ī m e. Variants gan stipri līdzīgs iepriekšējam, bet varbūt tomēr no tautas mutes dzirdēts. P. Š.

15. A. 1135. J. Hollanderis, Madlienā, Rīg. Zin. Kom. kr. LP, VI, 426, 31.

Viena saimnieka rijā dzīvojis velns, neviens nedrīkstējis tur gulēt. Bet reiz kāds droseniķis kalps paņēmis rijā līdz katlu, alvu, iekūris uguni un kausējis. Ap pusnakti ienākot velns: ko tur vārot?

„Ko es vāru? Acu zāles vāru!”

„Ai, ielej tad manās acīs arī savas zāles, man vienmer sāp.”

„Jā, jā, labprāt! Tad tikai izej laukā, uzgulsties uz akmeņa, tūliņ.”

Velns atgāzies augšpēdu, galvu uzlikdams uz akmeņa; bet kalps ar katlu klāt un iegāž verdošo svinu šim acīs. Velns uzlēcis kā traks un nepanesamās sāpēs iegāzies upē — beigts.

No tās reizes rijā vairs neviens velns nerādījies.

P i e z ī m e. To pašu A. Tērauds (1863. g.) arī Ērgļos tā atstāsta. Tikai te velns sacījis: „Ielej man jaunas acis! Agrāki ar savām acīm visu pasauli pārredzēju, tagad tikai puspasauls vien, tāpēc gribu svina acis, lai atkal varētu visu pasauli redzēt.”

Vēl Ērgļos cits uzrakstījis, ka velns teicis: „Es tikai simtu jūdžu vien vēl varu redzēt, ielej jaunas acis!” Tad rijnieks piesējis velnu ar deviņām virvēm pie sola un lējis izkausētu svinu u. t. pr. L. P.

16. A. 1135. K. Jurgis Jaun-Rozē, LP, V, 142, 26.

Kuodā reijā navarējis navīns cilvēks por nokti puorgulāt; valis tuodu nūnāvējs. Reiz drūšs reijnīks soguodāja lobi doudz svina, paņiema kotlu, nusādās reijas ports (pavarda) priškā un suoka svinu vuorīt. Op pusnokti nuok valls reijā iškā, sāra gunis opgārbīs, un vusa reija polīk iz raizi goiša. Valls prosa: „Kū vuori?”

„Ocu zuoles vuoru, mun ocis vuojas.”

„Vai navari orī munas ocis opsmārēt? Mun ori ocis vuojas.”

„Vor gon, bet zuoles ļūti stipras, viņas kūž ocīs, tuodaļ guli tij silē, kuŗa pī kruoss molas, tod izuorstēšu.”

Lobi. Nu reijnīks guldināja vally silē un tū pīsāja lobi stipri; tod tis vusu kotlu paņiema un or spāku lāja vallam ocīs. Valis, tuodu brīsmīgu korstumu iz ocīm

dobūjis, or vusu sili auški lāca, un, oklumā, suopēs duru navarādams otrast, izskrāja cour reijas sīnu,, līlu courumu otstuodams.

17. A. 1135. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 63 g. vecā J. Turķa Bilskas pag.

Reiz vellc mežā piegāš pie malkas cirtēja, kas darvu tecināš. Vellc prasīš, ko šis ar to darot. Šis atbildēš, ka ar to jaunas acis lejoj, ar kuram varot verstēm tālu redzēt. Velle ar gribēš, lei šim ielejot tādas acis. Šis sacīš, ka tas esot milzīgi grūts uzdevums. Ta vaigot ar virvēm uz koka uzsiet kājas un rokas, lei nevaretu pakustēties, ta tik acis labas izdošoties. Vellc bīš ar mieru un šis šo piesēš pie liela nogāzta koka un iepļāvis veselu ķipi darvas vellam acīs un pats nu laidis ļekas vaļā uz māju.

Tā nu vellc palicis pie koka ar izplaucētām acīm, spārdoties un kliezot.

18. A. 1135. E. Ezīte no L. Ezītes Alūksnes Mārkalnes p.

Agrākos laikos, kad vēl kūluši rijas, velns vienā rijā dažādi mocījis kūlējus. Cilvēkiem ir bijis tīrais posts iet rijas kult, jo velns esot tos žņaudzis un visādi nerrojis. Mājas saimniekam gadījies dūšīgs kalps. Viņš sagatavojis darvu, ielējis spainī, paņēmis līdz rija un nolīcis sev aiz muguras. Kā jau parasts, savā laikā, kad iesāk riju kult, velns arī klāt. Visus velns izmocījis, nācis un dancojis arī ap kalpu un taisījis grābt tam pie rīkles. Kalps tūlīt paņēmis darvas spaini un lējis velnam acīs. Velns sācis blaut visā kaklā un jautājis, kā viņu sauc. Kalps atbildējis: „Mani sauc Pats.” Tūlīt saskrējuši citi velni palīgā un prasījuši, kas viņam kaišot. Velns atbildējis: „Pats ielejis acīs melnas zāles, kas stipri kož acis.” Velni atbildējuši: „Ka jau pats lēji, tad pats arī ciet! “ un gājuši projām. Velni domājuši, ka velns pats lējis sev zāles acīs un nav nākuši pie skaidrības, ka kalps ir lējis. Tā velni kļuvuši melni ar sarkanām acīm. No tās reizes velni vairs nav mocījuši cilvēkus.

19. A. 1135. M. Garkolne no V. Aizpūres Jāsmuižas pag. Latvju kultūras kr.

Vīnā jaukā dīnā izguoja valns pastaiguot, lai nūsavērt cylvāku dorbus. Te jis īraudzēja kalēju, kurs kausēja svynu.

„Kū tu dori?” vaicuoja valns.

„Es leju jaunas acis.”

„Tys arī man derētu,” nūdūmuoja valns. „Kai tevi sauc?”

„Mani sauc: es pats.”

„Nu tad īlej arī man jaunas acis!”

Kalējs padūmuoja un soka: „Cik tu man moksusi?”

„Cik tev vajag?”

„Vīnu maisu zalta samoksusi un es tev īlīšu jaunas acis.”

„Labi,” pasacīja valns un, aizskrējis, atnesja vīnu maisu zalta un samoksuoja kalējam. Tad kalējs soka: „Tev vajag pīsasit pi benča!”

Valns pīsasēja pi benča. Kalējs pajēmja izkausītū svynu un aizlēja valnam acis. Valns nu bailem un suopem aizskrēja pi cytim valnim syudzītūs, bet tī prosa: „Kas tev ītu izdarīja?”

„Es pats!” atbildēja valns. „Nu, jo tu pats izdadzynuoji, tad mes nikuo navaram tev paleidzēt!” atbildēja cyti valni.

20. A. 1135. — E. Barbaka Bērzupes pagastā, A. Bērzkalnes krājumā. Folkloras krātuve.

Vienā mājā bija rija tā velnu apsēsta, ka neviens ceļinieks tur nevarēja nakti pārgulēt. Viens puisis reiz saņēmis dūšu un aizgājis kādu nakti riju kurināt, paņēmis līdz kausiņu ar alvu un sācis tur alvu kausēt. Pulksten divpadsmitos kāds pabāž galvu pa durvim un prasa: „Ko tu te vāri?”

Puisis atbild: „Vāru acu zāles.”

Tam velnam bijušas slimas acis un tas teicis: „Vai tu man ar nevari iedot acis iesmērēt?”

„Kā ne? Varu gan dot, bet tas tev dārgi maksās, vienu sieku naudas!” atbild puisis. „Bet papriekšu tu man to naudu atnes un tad tik varu iepilināt.”

Velns atnes naudu un nu puisis saka velnam, lai tas nogulstas uz muguras; tad šis paņem alvu un ielej velnam abās acīs. Velns sāk blaut un nu pieskrien pilna rija ar velniem, bet te pulkstens sit vienu un visi velni pazūd, tik klona vidū paliek liels dzelzs cinis.

Pēc gada laika saimnieks aiziet uz riju. Viņš kurina atkal krāsni. Te kāds pabāž galvu pa durvīm un sauc: „Vīrs, atdod man manu zilo ūzi!”

„Nem, kas tev pieder!” atbild saimnieks.

Te notiek liels brākšķis un dzelzs cinis pazūd. Viņš paskatās un redz, ka viens velns sež uz ārdiem un lāpa bikses ar ecēšu tapu. Saimnieks bija paņēmis pīlādža rungu līdz, sāk velnu sist ar rungu un velns aizskrien ar visu ārdi uz dīķi un iegāžas iekšā. Saimnieks grib ārdi atnest atpakaļ uz riju, bet tas nav kustināms un tā viņš palika pie dīķa. Ja kas to netic, tas var aiziet un paskatīties.

21. A. 1135. P. Paulītis Straupē Jkr. V, 1896., 37, C. LP, VII, I, 247. 3.

Kādā rijā bija velni, kas rijnieku mocīja katru nakti un nebija nekādi izdzenami. Kad rijnieks bija izcepis kartupeļus, arī reņģes, tad katru reizi bija velni klāt un apēda kartupeļus un reņģes. Gan rijnieks rīdīja velnus projām ar savu suni, gan dauzīja tos ar krāsns krukli, bet viss bija velti. Nevarēdams vairāk glābties, rijnieks gāja padomos pie kāda gudra vīra. Tas lika iztaisīt sērmūkša rungu, pēra velnus ar to; bet viņi nāca kā nākuši katru nakti uz riju. Rijnieks atkal gāja padomos. Nu viņam lika vārīt svinu; un kad velns prasot, ko šis darot, tad lai sakot, ka vārot acu zāles. Rijnieks izpildīja padomu jau nākamā naktī. Līdz svins bija izkusis, te arī klāt no velniem pašragainākais un lielākais. Velns tūliņ prasa, ko rijnieks darot. Rijnieks atbild, kā bija mācīts. „Klau, dod man arī no savām zālēm, man jau arī sāk acis mesties tumšākas!” velns saka.

„Kāpēc ne, labprāt!” atbild rijnieks.

„Bet kā tu man viņas ieliesi acīs?” vaicāja velns. Rijnieks pamāca, ka tas neesot vis smiekla lieta: zāles esot ļoti stipras un velnam būšot daudz ko izciest. Bet kad velns pastāvēja, ka tas viss nekas, tad rijnieks, kā viņš sacīja, drošības dēļ, lika velnam atgulties uz salmu kapājamā bluķa, piesiedams nagus ar virvi. Nu rijnieks lika velnam atplēst acis, cik plaši vien iespējams. Ragainis izpildīja pavēli uz mata, bet plaši plēšot un ilgi gaidot sāka pa acīm asaras aumaļām tecet. Kad rijnieks vienmēr vēl vilcinājās zāles ieliet, tad velns skubināt skubināja pasteigties. Beidzot taču tuvojās rijnieks ar savām zālēm. „Čū!” atskanēja rijā un liels sutu blāķis pacēlās; bet reizē arī liels liels troksnis gadījās: brēcieni, kaucieni, sprauslojumi rijnieku vai kurlu padarīja. Tad

troksnis atkal apklusa un velna vairs nebija rijā: bija ieskrējis ar visu salmu kapājamo blūķi dīķī. Bet rijas kuls arī vairs nebija redzams. To velns bija pavisam izspārdījis.

22. A. 1135. M. P. L o d z i ņ š, J a u n - S ē r p i l ī. LP, VII, I, 244, 1.

Rijnieks, muižas rijās pa naktīm guļot, nemaz nedabūjis miera: tur kādi nekādi sveši kūlēji drīzi grūstījuši ārdus, drīzi kūlušī spriguļiem, ka kladzējis vien, drīzi atkal trokšņojuši citādi kā nebūt. Reiz tad rijnieks saņēmies un par varu gribējis redzēt, kas tie tādi par trokšņotājiem ir. Viņš tai naktī nemaz negājis gulēt, sēdējis pie kurošas rijas krāsns un blēņodamies taisījis mazu silīti, lai miegs nenomāc. Taisījis, taisījis, te — kur gadījies, kur ne — pietājies svešs cilvēks: ko tur grebinot?

„Ko nu grebinu? Taisu silīti, kur zeltu kausēt.”

Kāpēc kausēšot?

„Kāpēc? Tur man sava gudrība. Es esmu piedzīvojis puisis, negrib vairs neviena meita pie manim nākt, tādēļ izliešu zelta bārdu, gan tad būs meitas ik uz katra pirksta — tā es domāju.”

„Ai!” svešais tūlīt iesaucies (tas bijis pats velns), „tā ir tiešām prātīga valoda! Bet vai nevari man arī izliet zelta bārdu?” „Kāpēc ne? Bet tad jāatnes trīs cepures zelta man par to, lētāki nevaru!”

Velns mierā; tūlīt norāvis rijniekam cepuri un skrējis pakaļ zeltam. Pa trīs acumirkļi nauda bijusi klāt un nu jālej bārda. Bet pa visu to laiku, kamēr rijnieks ar velnu tērzējis, tirgojies, kūlēji, trokšņotāji netrakojuši vairs kulā, viss itin klusi.

Un tā nu velns gaidījis, lai lej bārdu. Bet māci rijnieku — tas tev lies gan zelta bārdu. Izkausējis sveķus silītē un skubinājis, lai tikai velns mērc bārdu iekšā tai šķidrumā, tad zelta kausējums pielipšot pie bārdas vilnas, sasalšot un zelta bārda būšot tāda, ka mirdzēšot vien uz bērnu bērniem.

Labi, velns grūž arī bārdu sveķos. Rijnieks atkal bārdu labi apgrozījis pa silīti, krietni samērcējis un tad pēc tāda laika teicis: „Rauj nu ārā — liekas, būs diezgan zeltīta!”

Velns rāvis, rāvis — ai dieniņu tās briesmas! — sveķi sasaluši, bārda vienā čumurā — nu sāp, nu jābļauj, nu tāda bārda, ka nekur likt. Velns briesmīgi gražojies par tādu nelaimi, bet rijnieks mierinājis: „Pagaidi, pagaidi, lai labi piekožas!” Kamēr bārda kodusies, velns taujājis: „Bet kā tev vārds, bet kā tev vārds?”

Rijnieks atbildējis: „Es pats! un nu tu varētu arī iet projām — zelts diezgan piekodies!”

Velns gājis; bet ik kulā iziedams bārdu braucījis, ik saīgdams iesaucies: „Ai kā sāp, ai kā sāp! un nu tik cieta, ka nemaz pabraucīt; kad tikai nebūs mana bārda pagalam?”

Velna kūlēji, to dzirdēdami, vaicājuši: „Kas tev samaitāja bārdu, kas samaitāja?”

„Es pats tas maitātājs, Es pats!”

„Nu, ja pats maitātājs, ko tad tu vēl bļauj!” kalpi atteikuši.

No tas reizes neviens vairs pa naktīm nedauzījies rijās — diezin, kur velni palikuši. Bet rijnieks, tagad bagāts vīrs, trīs cepures zelta, apprecējis tās muižas īpašnieka meitu un dzīvojis laimīgi. Ja viņš būtu sacījis savu īsto vārdu, tad citi velni rijnieku būtu nomākuši un viņa dvēseli paņēmuši.

23. A. 1135. K. Corbiks, Vilcē.

Reiz viens vecs rijnieks gulējis rijā, mājas bijušas tālu un darbs jāpasteidz. Bet kas nu pa guļu? Sanākuši tādi cilvēciņi un sākuši visādi daudzīties un spārdīties. Citi lēkuši uz ārdiem, citi atkal klieguši visādās balsīs.

Pēc kādas nedēļas iznācis atkal gulēt rijā. Bet šoreiz rijnieks negājis gulēt, ne acis nepievēris. Ap pusnakti uznācis gan salds miedziņš kā sukuriņš, bet rijkurišs taisījis, tāpat blēnodamies, mazu silīti. Te — kur bijis, kur ne, — piestājies melns kungs. Tas bijis velns. Prasījis, ko grebinot, kad neejot gulēt. Rijnieks teicis, ka taisot silīti, kur zeltu izkausēt. Izkausēšot un ieliešot sev bārdā. „Kāpēc?” velns prasījis. Negribot nu vis kaut kuŗam savu gudrību izplāpāt, bet tādām kungam gan izteikšot visu. Lieta tāda. Neviena meita negribot iet pie viņa par sievu, bet ja pielaidīšot zelta bārdū, tad būšot pa ducim uz katra pirksta.

Tā nu rijkurišs velnam visu izstāstījis. Melnais teicis, lai taču uzlejot arī viņam, i godīgi samaksāšot, i nevienam nekā neteikšot. Rijkurišs prasījis trīs cepures zelta. Zelts bijis arī tūliņ klāt. Rijnieks izkausējis nevis zeltu, bet sveķus. Un skubinājis velnu, lai tik nu mērcot bārdū iekšā. Kad sasalšot, būšot zelta bārdū uz mūžu mūžiem un bērnu bērniem. Labi, velns grūž arī bārdū sveķos, samērcējis itin štremmi, bet nu gribējis izraut. Ku tu Dieviņ! sasalusi vienā gabalā un nežēlīgi sāp. Bet rijnieks teicis: „Pag, pag, lai labi piekožas!” Bet nu piekodusies tā, ka silīte arī palikusi galā turoties.

Tad nu velns prasījis, kā rijnieku saucot, kāds viņa goda vārds? Rijnieks atteicis: „Es pats.”

Tad pavēlējis velnam, lai taisoties, kā tiekot projām, jo citādi noraušot bārdū ar visu zeltu. Velns gājis gan, bet ik uz soļa vaimanājis. Velna kalpi steigušies kungam palīgā un prasījuši, kas to izdarījis? Velns teicis: „Es pats tas vainīgais, Es pats!”

„Nu, ka pats vainīgs, ko tad blāuji?” kalpi atteikuši. Bet no tā laika vairs no velniem rijā ne vests. Rijkurišs ticis par bagatu vīru un dzīvo vēl šodien, ja nav miris.

24. A. 1135. 1159. Skolnieks J. Kļava, Nīcā. K. Lielozola kr.

Vienā rijā rijnieki nemaz vairs nevarējuši glābties: tur arvien kas mētājies un daudzījies. Viens vīrs reiz pajemis podeli līdz un vārījis tur darvu. Ienāk viens velns un prasa: „Ko tu vāri?”

„Es vāru acu zāles.”

„Man arī dikti sāp acis, iedod man arī tās. Es par to tev labi samaksāšu.”

Vīrs nu tam iespēris karstu darvu acīs. Velns tūliņ aizskrējis uz elli.

Otru nakti atnāk atkal cits velns, bet vīrs nu bijis ienesis rijā koka blūķi. Izplēš blūķi spraugu, galā iesit vadzi un skatās. Velns prasa: „Kas tur ir?”

Vīrs teicis: „Tai blūķī ir mana tēva medus.”

Velns prasījis: „Dod man arī to medu.”

Vīrs ir ar mieru dot medu, bet velns nevar nekā iegūt, un skatīdamies iebāž spraugā savu bārdū. Kad velns iebāzis bārdū, vīrs izsit vadzi un velnam iesprūdusi bārdū blūķī. Velns nu aizbēdzis prom ar visu blūķi un nu vairs rijā nekad nespokojo.

25. A. 1135. 1061. 1157. P. Paulītis Straupē. Jkr. V, 36, 9. LP, VII, I, 246, 2.

Kādā muižas rijā uzturējies velns un nav devis rijniekam nekāda miera. Gribēdams velnam par viņa nedarbiem atdarīt un pazīdams viņa dabu, ka tas vienmer virsū bāžas, lai viņam arī no visa dod, kas rijniekam ir jeb ko tas ēd — to visu zinādams, rijnieks

tad piebēra kādu vakaru vienu bikšu kuli ar riekstiem, otru ar akmintiņiem un aizgāja uz riju krāsni kurināt. Līdz rijnieks bija krāsni iekūris un nosēdies riekstus ēst, te arī velns klāt un prasa viņam: ko tas ēdot? Rijnieks atbild: „Riekstus!”

„Dod man arī!” prasa velns.

Rijnieks nedod vis viņam riekstus, bet akmintiņus. Velns pieber pilnu muti akmintiņu un sāk tos kodīt, bet nevar viņus sakost. Redzēdams, ka rijnieks viegli un garšīgi riekstus ēd, viņam turpretim veltīgi jācīnās ar akmiņu košanu — velns noskatās skaudīgi uz rijkuru un izsauc reižu reizām: „Tu vienādi ēd, bet es nekā!”

Citā reizē ieraudzīja velns, ka rijnieks, nosēdies uz krāsns kuldās malas, pīpēja pīpi. Velnam arī iegribējās tādus pašus kuplus dūmus laist. „Dod man arī!” tas sacīja uz rijnieku, viņam klāt pieiedams.

„Labprāt!” atbild rijnieks, un iedeva velnam pīpes vietā bisi, kuŗu tas turēja kāju starpā. Velns, domādams bises stobru par pīpes spici, iebāza to mutē un vilka, ka vilka; bet dūmi nenāca, ka nenāca. „Pieliec uguni!” uzrunāja velns rijnieku, tam plintes galvu pasniegdams. „Tūliņ!” atteic rijnieks, bises galvu saņemdams un viņas spalviņu nospiezdams. Bises sprādziens sprāga, un velnu vairs neredzēja rijā.

Pēc kādām dienām bija velns atkal klāt un žēlojās par stipro tabaku, ko rijnieks tam devis smēķēt pagājušo reizi: viņš veselas septiņas dienas no vietas esot zemes rijis. Bet arī šoreiz nestāvēja rijnieks dīkā. Viņš lēja alvu. „Ko tu tur dari?” velns prasa rijniekam. „Leju jaunas acis!” atbild vientiesīgi rijnieks. „Vadzi, vai tu nevari izliet arī man jaunas acis?” „Kādēļ nē? Ja gribi, tūliņ, bet tad apgulsties tur uz sola!” Velns nogulstas žigli uz sola. Tomēr, lai varētu pastastīt arī citiem velniem, kā jauno acu lējēju sauc, prasa viņš rijniekam pēc vārda. Rijnieks teica, ka viņu saucot: „Es pats!” Velns brīnās par rijnieka ērmoto vārdu, to vairāk reižu atkartodams. Kad alva pa tam bija atdzisusi, tad vajadzēja velnam brītiņu gaidīt, kamēr izkausēja to pa jaunu. Vairāk reižu uzsauca velns rijniekam nepacietīgi, lai pasteidoties acis liet. Pirms rijnieks to darīja, viņš piesēja velnu pie sola. Nu viņš paņēma podu, kuŗā atradās alva, un salēja visu velnam acīs. Velns aiz sāpēm uzslējās ar visu lielo solu kājās, blāva, sprauslāja un izskrēja rijas priekšā. Aiz tāda trokšņa visa rija pieskrēja velnu pilna. Tie prasīja: kas viņam sagānījis acis? Velns, izslaucīdams alvu no acīm ar dūrēm un gaisā lēkdams aiz sāpēm brēca: „Es pats! Es pats!”

„Kad pats vainīgs, tad jāliek citi mierā!” domāja citi velni un neaizkāra rijniekam ne mata. No tā laika nav manīts neviena velna šai rijā.

26. A. 1135. 11301. A. Aizsils Lubānā.

Reiz dzīvojis viens saimnieks, kas bijis visādi pārticis cilvēks, un viņam bijis diezgan visādu mantu. Bet viņš nevarēja apmierināties ar to, ka viņa riju bija apsēduši velni. Tie visādi rijā ērmojušies un nelikuši pat cilvēkiem miera. Tas vēl būtu tas mazākais — šie velni katru gadu aiznesuši apkārtnes iedzīvotājiem piecus bērņus. Šādi darbi pavisam nepatikuši ļoti daudziem apkārtnes iemītniekiem. Dažādi izmēģinājušies, lai tikai aizdzītu velnus. Reiz velnus apņēmies izdzīt kāds brašs puisis. Tas paņēmis lielu zarainu rungu un gaidījis pusnakti, jo velni tikai pusnaktī sākuši savus neglītus darbus. Puisis domājis visiem velniem apdauzīt galvas.

Labi. Gaidījis, gaidījis — te ap pusnakti izcēlusies liela šņākšana un rūkšana. Visa rija pielēkusi ar sarkanām dzirkstelēm no rijas krāsns. Puisis palicis vai tīri mēms no bailēm. Viņš gribējies pašulaik dot kājām ziņu, kad no rijas krāsns izlēcis velns un nelabā balsī puisim uzblāvis, ko viņš vēloties. Puisis, nevarēdams šāda skata izturēt,

laidies pa rijas durvīm laukā un uz māju prom, ko tik māķ. No tās reizes vairs neviens neuzdrošinājies iet cīnīties ar velniem.

Vienu pavasari saimnieks sev sarunājis ganu zēnu, kas bijis ļoti drošsirdīgs. Zēns apņēmies par labu maksu iztīrīt velnus no rijas. Saimnieks arī apsolījis pusi no savas mājas un vēl sieku naudas. Ganu zēns par tādu maksu labprāt aizgājis uz riju, izracis dobi rijas klonā, paņēmis katliņu, pielicis to ar sveķiem un sācis vārīt. Piepeši no rijas krāsns mazie velnēni sākuši apmētāt ganu zēnu ar sprūdzeņiem. Ganu zēns velnus apsaucis, bet velnēni sākuši apmētāt zēnu vēl vairāk. Lielais velns arī palicis nemierīgs. Viņš izlēcis no rijas krāsns un uzprasījis ganu zēnam, ko viņš tur vārot. Ganu zēns lepni atbildējis, ka vārot acu zāles.

Šāda ziņa lielajam velnam ļoti patikusi. Viņš teicis, ka arī šim esot slimas acis un ja zāles esot labas, tad lai šim arī tas drusku iesmērējot acīs. Zēns arī savas acu zāles labi uzlielījis, sacīdams, ka tās esot dikti stipras. Velns gribējis, lai zāles tūliņ iesmērējot, bet zēns negribējis. Ja gribot, tad lai ļaujoties piesiet sevi pie siles; varot gadīties, ka zāles stiprāk kodīšot acīs un velns varot spārdoties tās visas izliet. Velns arī to atļāvis. Ganu zēns nu ņēmis virves, piesējis velnu tik stipri, ka tas vairs i pakustēt nevarējis.

Tagad ganu zēns ņēmis katliņu ar izkausētiem sveķiem un lējis tos velnam acīs. Nu velns sācis lūgties, lai vairāk nelejot, jo viņam izdedzināšot visas smadzenes. Ganu zēns apsolījis neliet tikai ar tādu norunu, ja velns ganu zēnam piebēršot pilnu cepuri ar zelta naudu. Velns arī to apsolījis. Ganu zēns vēl nelicis mieru velnam, lai apņemoties nekad vairs šē nenākt un nezagt bērņus. Velns to visu apsolījis. Tad ganu zēns mitējis liet sveķus velnam acīs, jo abas acis velnam bijušas izdedzinātas.

Savai cepurei ganu zēns izplēsis dibenu un pavēlējis velnam gādāt šurp naudu. Velns pasaucis mazos velnēņus, lai nesot naudas maisu šurp. Zēns turējis cepuri ar cauro dibenu virs lielas dobes un mazie velnēni nesuši un bēruši maisu pēc maisa zelta naudas caurajā cepurē, bet nevarējuši cepuri piepildīt. Beidzot visa nauda velniem bijusi iztīrīta no rijas. Ganu zēns vairāk naudas nevēlējis, bet nu viņš prasījis, vai vēl neesot kaut kas. Velns paskaidrojis, ka vēl esot tāda stabulīte. Ja to pūšot, tad katrs cilvēks dancojot tik ilgi, kamēr mitējas pust stabulīti. Bez stabulītes esot vēl tādas kurpes, kuŗas uzmaucot, padarot cilvēku neredzamu. Ganu zēns pavēlējis atnest abas šīs lietas. Tad viņš uzmaucis kurpes un tad tikai palaidis velnu vaļā. Velni dancodami pazuda nakts tumsā.

Saimnieks, dabūjis par šo zināt, nezināja no prieka, kā pateikties ganu zēnam. Ganu zēns neprasījis nekādu algu no saimnieka, bet pats vēl apdāvinājis to ar naudu. Tad viņš apprecējis ķēniņa meitu un dzīvojis laimīgi ar velna naudu.

27. A. 1135. 1130. M. Garkolne no V. Aņeckā. Latvju kultūras krājumā.

Tys nūtyka tad, kad pa pasauli vēl staiguoja valns. Vīnas upes molā laivinīks vuorēja dorvu laivas caurumu aizlīšonai, lai natakātu laivā yudeņs. Valns pīguoja kluot pī laivinīka un prosa: „Draugs, kū tu te dori?”

Laivinīks atbildēja: „Vuorēju taidas zuoles, kad īdzersi jūs, vysu zynuosi, kas doros pasaulī!”

Tad valns soka: „Vai tu navari man īdūt jūs paraudzīt?”

„Kamdēļ na? Ka tik samoksuosi!”

„Cik moksuos?”

„Vīnu capuri zalta.”

„Tys nikas,” atbildēja valns un nūskrēja uz sovu elni pēc zalta. Laivinīks tymā laikā, cikom valns skraidīja pēc zalta, izgrīzja capurei caurumu un tur uz dūbes. Valns atnesja maisu zalta un sabēra capurē, bet capure nabeja vēl pylna. Valns nūskrēja pēc ūtra maisa, atnezja, sabēra un vys capure nabeja pylna. Tai valns sanesja un sabēra capurē divpadsmit maisu. Tad laivinīks pajēmja ķēdes un pīsēja valnu pi laivas. Cikom laivinīks sēja valnu, valns prosa nu laivinīka: „Kai tevis sauc?”

Laivinīks atbildēja: „Es pats!”

Kad valns jau beja pi laivas pīsīts, laivinīks suoka līt valnam uz golvas vyrušū dorvu. Valns suoka klīgt, atsaruovja, aizskrēja uz cytim valnim un suoka prasīt it paleigā. Cyti valni prasīja: „Kas tev itū izdarīja?”

„Es pats!” atbildēja valns. Tad cyti valni soka: “Nu tad skrīn elnē, jo pats izdarīji!”

Tai valns aizskrēja uz sovu elni un pa šudiņ dīnai naiīt pī laivinīka zuoļu prasītu.

31. Citādi ievainojumi velnam.

1. A. 1135. Raiska, Jaun-Brenguļos, LP, V, 145, 40. Böhm. Lettische Schwänke, 84, 48.

Viens rijnieks aizgāja birzē slotas siet un sastapa glītu kungu ar gaŗu degunu. Tas bijis pats velns. Rijnieks neko — kas viņam ar svešniekiem vai jātērzē, vai jākvējas? Bet velns nevar nociesties, uzrunā pirmais, lai pasakot rijnieks viņam savu vārdu!

„Manu vārdu? Mans vārds ir Pats.”

„Ak Pats! Pats! — tā, tā. Bet ko tu te birzē darīsi?”

„Ko darīšu? Vaicā kā bērns — jāsiens slotas. Apdomā, tik liela muiža, kas tur slotu vajaga, kamēr apkuļ.”

„Jā, jā — vajaga, vajaga! Bet kā būtu? Ja tu man divi mārciņas šņaucamās tabakas dotu, es tev sasietu slotu vai cik!”

„Divi mārciņas! Tas nav daudz, tad varam līgt gan. Pagaidi tepat, aiziešu tūliņ pakaļ.”

Rijnieks pāriet mājā, slotas jau priekšā, pilns piedarbs. Nu aiznes velnam tabaku, velns pieliek tabaku gaŗajam degunam, iešņauc abas mārciņas uz reizi un nemaz vēl nenošķaudās. Tas nu tai reizē.

Otrā dienā rijniekam jāiet birzē grābekļi taisīt. Satiek atkal velnu.

„Vai dzirdi, Pats, ko tu te birzē darīsi?”

„Ko darīšu? Jātaisa rijas grābekļi; tik liela muiža, kas tur grābekļu vajaga, kamēr apkuļ.”

„Jā, jā, — vajaga, vajaga! Bet vai nevari vēl man divi mārciņas šņaucamās tabakas dot? Es tev grābekļus sataisītu.”

„Divi mārciņas! tas nav daudz. Pagaidi tepat, aiziešu tūliņ pakaļ.”

Rijnieks pāriet tūliņ mājā, grābekļi jau priekšā, pilns piedarbs. Nu aiznes tabaku, velns pieliek abas mārciņas degunam, iešņauc uz reizi un nemaz nenošķaudās.

Trešā dienā rijniekam jāiet birzē spriguļi taisīt. Satiek atkal velnu.

„Vai dzirdi, Pats, ko tu te birzē darīsi?”

„Ko darīšu? Jātaisa spriguļi; tik liela muiža, kas tur spriguļu vajaga, kamēr apkuļ.”

„Jā, jā — vajaga, vajaga! Bet vai nevari vēl man divi mārciņas šņaucamās tabakas dot? Es tev spriguļus sataisītu.”

„Divi mārciņas! tas nav daudz. Pagaidi tepat, aiziešu tūliņ pakaļ.”

Rijnieks pāriet mājā, spriguļi jau priekšā, pilns piedarbs. Nu aiznes tabaku, velns pieliek abas mārciņas degunam, iešņauc uz reizi un nemaz nenošķaudās.

Tā nu paliek. Bet kas ir? Velns, tabaku iedabūjies, otrā nedēļā atnāk pie rijnieka pašā rijā, lai dodot vēl divi mārciņas!

Rijnieks domā: „Nu esmu aplaidies gan ar labu sērgu! Kā tad nu kļūšu vaļā no tā pagāna?” Bet tai pašā brīdī viņam iesitas labs padoms prātā.

„Klausies, velns, ko tu te pa drusciņām šņauksi? Atdošu labāk visu tabakas dozi, tad tu varēsi šņaukt. Bet man tabaka visa vēl nav samalta, apsēdies tepat rijā, pagaidi, kamēr piedarbā samalšu.”

Vai! viņš arī iešot palīgā malt.

„Ne, ne, ne — nenāc, nenāc, ja tabaku maļ, tad jāšķauda nejauki un, kas to nav radis, var paršķaudīties, ko tad?”

Velns domā: „Lai tad paliek arī!”

Bet rijnieks izgāja piedarbā un sāka resnam ozola bluķim ķīli galā dzīt, spraigu ieplēst. Velns, cirvja kladzienus izdzirdējis, domā: „Laime, ka negāju līdz, cik dikti viņam jāšķaud!”

Ieplēstā spraigā rijnieks vēl iebēra tabaku un tad sauca velnu: „Nāc nu, nāc paost, vai būs diezgan smalki samalta.”

Velns iznāk: „Vai tā ir tava tabakas doze?”

„Tā ir; od tikai!”

Velns ielika gaŗo degunu spraigā un oda; bet tai pašā acumirkļī rijnieks deva ar ķīli, ķīlis izsprāga no spraigas un velna deguns palika bluķī. Kā traks tas aizskrēja ar visu bluķi bļaudams, lai visa pasaule atklimst.

Velna kalpi, tādu bļāvienu izdzirduši, vaicāja: „Kas iežņaudza, kas iežņaudza tavu degunu?”

„Pats, Pats!”

„Are, pats šņaudz tīšām un tad vēl bļaut!” kalpi atteica un nelikās ne zinot. Tā palika.

Te otrā gadā rijniekam iegadās ar ganu zēnu sienā braukt un — tik spītīgi: ceļā jāsastop pērnais velns. Ko nu? Velns tūliņ aizstājas zirgam priekšā: nu viņš atmaksāšot savu degunu! Bet rijniekam uz ātru roku atkal labs padoms prātā, viņš sagrāba ganu zēnu pie abām kājām, izslēja zēna kājas ačgārniski gaisā un sauca pilnā kaklā: „Nāc tikai man pa griezienu, es šitenās spīlēs iespīlēšu vēl to atlikušo deguna galu, tad tu varēsi bez šņaucamā vazāties.”

Velns, tādas briesmas padzirdējis, aizbēga klupdams krizdams, ka nedabūja ne apskatīties.

2. A. 1136. V. Loze Drustos.

Kāda vedekla ļoti neieraudzījusi savu vīra tēvu un solījusies tikai tad to nedzīt no mājas laukā, ja uztaisīšot no launaga līdz vakaram divdesmit piecas slotas. Vecais aizgājis mežā un raudājis. Kā lai uztaisa tik daudz slotu? Te — kur gadījies, kur ne — velns klāt! Tūliņ uzprasījies: „Kā tevi, veco tēv, sauc?”

„Kā sauc? — Pats!” tā šis atbildējis.

„Ko tu, Pats, tur dari?” prasījies atkal velns.

„Prasa kā nezinādams. Ko nu daru? Slotas sienu — cik tur slotu nevajaga, kamēr visas rijas un piedarbus apslauka!” tā vecais tēvs.

„Vajaga jau vajaga,” velns piekritis, „bet ja tu man atnestu vienu mārciņu tabakas, tad es tev piegādātu slotas vai visam gadam.”

„Vienu mārciņu tabakas, tas nav daudz,” domājis vecais tēvs un aizgājis pēc tabakas. Tīcis mājā, jau arī ieraudzījis priekšā pilnu priekšnamu ar slotām. Aiznesis velnam tabaku, un velns to ar vienu šķaudījienu iešņaucis.

Otrā dienā vedekla uzdevusi vecīšam no launaga līdz vakaram uztaisīt divdesmit piecus grābekļus. Vecītis aizgājis mežā un raudājis. Te velns atkal klāt.

„Pats, ko tu te dari?” šis uzprasījis.

„Prasa kā nezinādams,” vecītis atcirtis, „cik tur grābekļu nevajaga, kamēr visas lielās āres pļavas sakasa.”

„Vajaga, jau vajaga,” velns atkal piekritis, „bet ja tu man atnestu divas mārciņas tabakas, tad es tev piegādātu grābekļus visam gadam.”

Vecītis bijis arī ar mieru un gājis pēc tabakas. Kad aizgājis, visi palieveni jau bijuši pilni ar grābekļiem. Aiznesis velnam tabaku. Velns ielicis mārciņu katrā nāsī un iešņaucis, ka nemaz nemana.

Trešā dienā vedekla sūtījusi veco tēvu uz mežu, lai sataisot no launaga līdz vakaram divdesmit piecus spriguļus. Vecītis aizgājis mežā un atkal sācis raudāt. Velns atkal klāt.

„Ko tu, Pats, te dari?” velns ievaicājis.

„Prasa kā nezinādams,” tā vecais tēvs, „spriguļus taisu. Cik tur spriguļu nevajaga, kamēr visas rijas izkuļ.”

„Vajaga jau vajaga,” velns teicis, „bet ja tu man iedotu piecas mārciņas tabakas, visus spriguļus apgādātu.”

Vecais tēvs gan redzējis, ka labi nav, ka ar velnu sapinies, bet domājis, tās pašas piecas mārciņas jādod vie būšot. Gājis mājā, visas palievenes jau bijušas piekārtas spriguļiem. Aiznesis velnam tabaku.

Šis piecreiz nošķaudījies un atkal pazudis.

Ceturtā dienā vedekla teikusi vecam tēvam, lai pieiskaldot no launaga līdz vakaram deviņas asis malkas, citādi dzīšot mežā. Vecītis izgājis mežā un raudājis. Ieradies velns.

„Ko tu, Pats, te dari?” tā velns.

„Ko nu daru? Malku cērtu. Cik tur malkas nevajaga, kamēr visas krāsnis izkurina.”

„Vajaga, jau vajaga, bet dod man vienu podu tabakas, un es tev malku apgādāšu.”

Vecītis tūliņ bijis ar mieru. Tā arī malkas bijis viss pagalms pilns, lai dedzina kaut visu mūžu. Vecītis iecirtis labi lielā bluķī plaisu un teicis, lai tikai velns bāžot degunu iekšā: tur esot tas pods tabakas. Kā velns iebāzis, vecītis cirvi izrāvis un velnam deguns palicis bluķī. Velns nu blāvis, ka visa elle notricējusi, un tūliņ saskrējuši mazie velni un prasījuši, kas šim to izdarījis. Velns tik blāvis: „Pats izdarīja, Pats izdarīja!”

Velnēni domājuši: „Kad jau pats sev tā darījis, tad jau tur nekā nevar līdzēt.”

Velnēni jēmuši veco velnu un ievēluši ar visu bluķi ezerā. No tā laika vecais velns vairs nestaigā pa zemes virsu’

3. A. 1136. Skolniece V. Lodziņa Kalsnavas pag. K. Corbika krājumā.

Senos, senos laikos viens saimnieks nokāvis vepri un nezinājis, kur to likt. Beidzot sadomājis un aiznesis uz riju. Rijā dzīvojuši velni, tāpēc saimniekam pašam bijis bail vepri apsargāt un viņš aizsūtījis tur savu puisi.

Puisis iedams paņēmis līdzī armoņikas un gaļu ar pannu. Aizgājis, iekūris rijas krāsni un sācis cept gaļu. Bet brīnums — cik izcepis gaļu un uzlicis uz krāsns malas, lai atdziest, tik tā nozudusi. Beidzot sadusmojies, ņēmis armoņikas un sācis spēlēt. Te

velns klāt un sakot, lai viņu ar iemācot spēlēt. Puisis atbildot, ka šim pirksti esot par resniem. Velns lūdzis, kā varot pataisīt pirkstus tievākus. Puisis atbild: nu, kad nu gribot, gribot — šis jau varot ar pataisīt tos pirkstus tievākus. Lai tik aizejot aiz rijas un atnesot desmit vadžus un bluķi.

Kamēr velns pēc bluķa, puisis aizskrējis uz istabu un atnesis svārpstu. Pēc kāda laiciņa atnācis arī velns ar bluķi un prasījis puisim, ka viņu saucot. Puisis atbildējis: „Neviens.”

Nu puisis saurbis bluķī desmit caurumus un licis velnam bāzt pirkstus tur iekšā. Velns sabāzis pirkstus caurumos iekšā, nu puisis ar vadžiem tos no visām pusēm stipri iekīlējis caurumos. Velns gan bļāvis nelabā balsī, jo pirksti stipri sāpējuši, bet puisis to sabāris: ja gribot pirkstus pataisīt tievākus, tad jāpaciešot. Velns cietis, cietis, bet beidzot laidis atkal vaļā. Puisis teicis: „Nu labi, es tev uzliešu zāles, ka tev vairs pirksti nesāpēs.”

Paņēmis karstos taukus un spēris velnam acīs iekšā. Velns ar visu bluķi aizskrējis uz purvu projām. Citi velni priekšā: „Kas tev to izdarīja?”

„Neviens! Neviens!” velns atbildējis.

Citi velni noskaitušie: “Tik liels velns un tik glups,” un tā šo nosituši.

4. A. 1136. 1159. Kreicberģis Dzirciemā, LP, V, 156, 41.

Vienreiz bijis varens koklētājs. Kad tas koklējis, tad auka apstājusies, akmeņi dancojuši, ļauniem cilvēkiem dusmas pārgājušas. Bet tas nu gadījies, ka velns arī dabūjis dzirdēt par vareno koklētāju. Tūliņ atskrējis pie koklētāja, lai izmācot viņu arī koklēt! Koklētājs domājis: „Kur es tevi, tādu izmācīšu? Tās jau nu tīras blēņas — kaut tikai tikt no tevis labāk vaļā! Pag,” viņš atcerējies, „prasīšu viņam labu lielu maksu, varbūt sabaidīsies.— Klausies, velns! bet tad tev jādod Dievam septiņpadsmit dvēseles, lētāki nemācu.”

„Jā, tūliņ!” velns iesaucies vien un prom uz elli dvēseles atlaist. Ne cik ilgi — jau atpakaļ, lai nu mācot koklēt! Bet par to laiku koklētājs bija sagudrojis citus slazdus. Izkausēja lielā podā alvu un teica tā: „Klausies, velns! kas koklēt grib mācīties, tam vajaga lukniem pirkstiem būt; tādēļ pamērcē šinī šķidrumā pirkstus, lai atmīt. Es pats ar esmu darījis tā, kad mācījos.”

„Tad tu esi Pats? Vai tas tavs vārds tā ir?” velns vaicājis. „Jā, tas mans vārds, un es pats tā darīju.” Un patiesi velns ieģrūdis rokas līdz elkoņiem verdošā alvā; bet tūliņ arī izrāvis un aizskrējis bļaudams. Citi velni, to dzirdēdami, vaicājuši: „Kas tev noticis?”

„Jā, Pats noplucināja rokas, Pats noplucināja rokas!”

„Ķēms tāds! Ko tad vēl bļauji, ja pats esi darījis,” citi atteikuši un nelikušies vairāk ne zinot.

32. Vienacis ar izdurtu aci.

1. A. 1137. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, no 59. g. vecā Augusta Kārklīņa Mēru pag.

Vienam prinčam kārējies redzēt svešas zemes un viņš ar labu pulku pavadoņu kāpis kuģī un braucis uz svešām zemēm. Uznākusi vētra un kuģi piedzinusi pie vienas

salas, uz kuras dzīvāš vienactains milzis, kas ganīš savas aitas un bīš traki bezdievīgs; un ēdis cilvēkus. Milzis saķēris princi ar visim pavadoņim, vakarā šos kopā ar savām aitām sadzinis alā, aizvēlis lielu klintsgabalu priekšā, kā nevienc netiek ārā, un pats guļēš alas priekšā un savu lielo dzelzs kūju nolīcis sev līdzās. Katru vakaru milzis noēdis div cilvēkus un div aitas un ka ta licies uz auss, tā gulēš, kā nosists.

Vienu nakti princis ar savim pavadoņim norunāši bēgt, jo tā kā tā milzis šos visus apēdīšot. Nu vairāki cilvēki sakurināši alā uguni un nodedzināši milža dzelzs kūju gluži baltu un ta to ieģrūduši milžam vienīgā acī. Ta nu paši akal manīšies alas dibinā, jo milzis trakojis pēc negudra. Bet rītā, ka milzis akal laidis savas aitas ganos, ta princis un viņa pavadoņi pieķērušies katrs savai aitai pie vēdāra apukšas, jo citādi nevarēš tikt sveikā no alas laukā, jo milzis zināš, ka cilvēki vie ir vainīgi un šo aklu pataisīši. Milzis nu laidis sev caur kājstarpī pa vienai vie aitai no alas laukā un ar rokam vēl nogrābāš aitai muguru. Tā nu princis ar savim pavadoņim tikuši laimīgi no alas laukā un tūlī aizbēguši uz savu kuģi un bēguši prom. Ka milzis bīš visas aitas no alas izlaidis, ta kliezjis uz prinča un šā pavadoņim, lei un šie nākot laukā. Bet princis ar savim ļaudīm jau bīš labu gabalu no salas nost un klieguši aklam milžam pretī. Nu aklais milzis sapratis, ka princis ar savim ļaudīm aizbēg, un lielās dusmās grābis klintsgabalu un sviedis bēglim pakaļā. Klintsgabals tik tikko neķēris kuģi. Princis ar savim pavadoņim, cik nu vēl šo bīš, kurus nebīš vēl milzis paspēš apēst — laimīgi aizbraucis mājā.

P i e z ī m e. Tā ir Polifēma teika, kas laikam ar grāmatu starpniecību ieviesusies. P. Š.

2. A. 1137. Lerchis-Puškaitis, Džūkstē-Pienavā. LP, II, 1, 1.

Viena ķēniņa dēls brauc pār jūru un apmaldās. Vēji, vētras trenkā kuģi ilgu laiku šurpu turpu: nekur malas ieraudzīt, nekur jūras kāpu saredzēt. Tā paiet mēneši. Te kādā baltā dienā ķēniņa dēls paceļ acis un ierauga tālumā it kā jūras salu. Pilns priekas tūlīt pavēl griezt kuģi uz to pusi. Bet tavus brīnumus: jo vairāk salai tuvojās, jo skaidrāk ir sadzirdams savāds, jauks troksnis. Piebrauc salai klāt: jaukais troksnis apklus un pašai salai nekā klātu tikt, jo mūri augstum-augstie visapkārt. Neko darīt, brauc tālāk. Brauc, brauc — bet kas par nelaimi! Braucēji visi tagad tā apmulsuši, ka nejēdz ne no salas projām tikt, ne arī pa vecam pēdām kuģi atpakaļ griezt. Tā tie mulšinās ilgu laiku, kamēr tad beidzot, lielām mokām aizkuļas kaut cik salai gaŗām. Tomēr otrpus salai atkal citi brīnumi: augsts tilts, augstāks par pašiem mūriem, stiepjās no šīs salas līdz otrai, attālākai salai. Tiltu ieraugot, kuģiniekiem nokrīt kā zvīņas no acim: tie saprot, ko tie dara, tie zin arī, kurp braukt, kurp nebraukt. Tomēr, kurp gan citur braukt, jābrauc gar tiltu vien līdz otrai salai. Nobrauc tur: tilts nobeidzas jaukas pils priekšā. Ķēniņa dēls pavēl visiem kuģi atstāt un pilī doties; bet līdzko kājas pieduŗas pie pils sliekšņa, te no pirmās salas puses tas pats jaukais troksnis sadzirdams.

Ķēniņa dēls vienu daļu no saviem ļaudīm noliek pie pils ārdurvīm, otru daļu pie iekšdurvīm un pats ieiet pilī. Ieiet vienā istabā: nekas — tukša; ieiet otrā: tā pilna ar aitām un pašā vidū liela aita; ieiet trešā: gandrīz visa istaba pilna no vienas pašas zivs: aste vienā pusē durvīm, galva otrā pusē, pats viducis istabai visapkārt un acis tik lielas kā sietiņš. Ķēniņa dēls kņāši izrauļ savu zobinu un izdur zivij acis.

Zivs acumirkļī paliek par briesmīgu dzelzs milzi un grābstās ķēniņa dēlu noķert; bet ķēniņa dēls iesprūķ aitās. Lielā aita mīlīgi pieņem bēdzēju un kļu su iečukst:

„Paslēpies man apakš vēdera, tad dzelzs milzis tevi nenotvers! Mēs visas bijām reiz cilvēki, bet tur otrā salā palikām pār aitām.”

Milzis, nevarēdams tā ķēniņa dēlu rokā dabūt, izplēš durvīm tik lielu caurumu, ka tikai aita var izlīst un tad laiž aitas pa vienai vien laukā. Beidzot arī lielajai aitai jāiet; tā nevar izlīst: caurums par mazu. Milzis izplēš caurumu otrtik lielu un tad izlaiž aitu, nemaz nejēgdams, ka ķēniņa dēls aitai apakš vēdera.

Ķēniņa dēls, līdzko laukā ticis, tūlīt ar saviem ļaudīm uz kuģi un projām. Milzis izgrābsta aitu istabu: neatron nekā; izgrābsta vēl reiz savu istabu: neatron nekā; izgrābsta priekšistabu: neatron nekā; izskrien laukā: tik sadzird, ka šie uz kuģa vaicās. Dūsmās tas grābj akmeņa gabalus un drāž, tāpat uz labu laimi, kuģim pakaļ. Kuņš akmens uz kuģa nokrīt, tas paliek par zelta gabalu; bet kuņš no ļaudīm domā zelta akmeni roka ņemt, tas paliek mēms.

Tā tie nu brauc gar tiltu vien līdz mūra salai. Nobrauc tur: jaukais troksnis tūlīt nobeidzas.

„Kad tu izčibētu!” ķēniņa dēls iesaucās. „Lai viens uzrāpjas uz augsto mūri paskatīties, kas tas par jauku troksni!”

Lielām mokām viens uzrāpjas arī, bet līdzko augšā, tas tūlīt priecīgi saplaukstina rokas, skaļi iekliedzas un nolec otrā pusē zemē. Nu sūta otru, bet tas tāpat saplaukstina rokas, bezgalīgi priecīgs iekliedzas un nolec kā tauriņš zemē. Trešo tā vairs nelaiž, to iesien virvē un tad lai kāpj. Tas uzkāpj, grib lēkt zemē, bet citi atrauj atpakaļ uz kuģa. Nu visi apkārt, ko laba otrā pusē redzējis; bet nekā pateikt — šis mēms no priekiem palicis.

Tagad ķēniņa dēls pavēl tālāk braukt; bet brauc nu brauc: kā tilta vairs neredz, tā visi atkal paliek kā apmulsināti. Nabadziņi samocās trīs dienas, trīs naktis, nekur tikt, nekur pabūt. Un kad nu vēl ar visām klizmām kaujoties, beidzot pat bads sāk durvju priekšā rēgoties, tad ķēniņa dēls cita nekā vairāk nezina darīt, kā savu dārgāko mantu, savu zobinu jūrai ziedot un palīdzības lūgties. Viņš iemet zobinu jūrā. Tūlīt izsaujas no jūras dziļumiem cienīgs sirmgalvis ar dimanta zobinu rokā un saka: „Še šis zobins, svied viņu gaisā!”

Ķēniņa dēls paņem zobinu un drāž gaisā. Acumirkļi ap zobinu un kuģi saronas biezum biezas jūras miglas un ietin kuģi kā mākonī; jūras viļņi sāk pacelties un nu kuģis iet pa gaisu gaisiem, kamēr saplok pie tēva pils durvīm.

3. A. 1137. F. Fišers Krūtē. LP, VII, I, 253, 10.

Reiz gāja pa ceļu trīs amatnieki: kalējs, rēdnieks, skrodelis. Visi trīs bija lieli dzērāji. Ceļā viņi satikās ar vienu vīru; tas aicināja amatniekus pie sevim, apsolīdams dot brandvīnu dzert, cik gribēsot. Labi. Bet šis vīrs bija pats velns. Viņš aizveda aicinātos savās mājās, kur liels ceplis kurējās. Visi tad sāka dzert brandvīnu un dzēra tik ilgi, kamēr skrodelis vairs nespēja. Velns to sagrāba un iemeta krāsnī. Dzēra tālāki — pēc laiciņa rēdnieks arī vairs nespēja dzert. Velns sagrāba ir to un iesvieda krāsnī. Nu ņēmās abi ar kalēju dzert. Dzēra, dzēra — pēc kāda laika sāks velns kalējam vaicāt: kā tas esot? vai nepietikšot? Kalējs atbild: „Labi būtu, ja vēl iedzertum.” Dzēra vēl, jau velnam reibums galvā un šis vaicās: „Kā tas ir, vai tu esi labs kalējs?”

„Kā tad es nebūšu labs kalējs! jāsaka, ko tad es nekalu — kas tik gadās — zveļu, lai dzirksteles šķīst pa acīm!”

„Nu, ja tu esi labs kalējs, tad iekal man šo aci!” tā velns.

„Jā, labprāt, panāc tikai šurpu!”

Un kalējs paņēma jaunu valgu, piesēja velnu pie durvju stendera, izkausēja lielu kausu svina un ielēja velnam acīs. Velns saraustīja valgu un aizsprostoja izejas durvis, lai kalējs netiktu vairs ārā. Aklumā pa istabu staigādams, viņš grābstījās pa malu malām un meklēja kalēju. „Kalēj, kalēj, kur tu paliki?”

Un pašu laiku velnam bija četras aitas istabā. Kalējs paķēra vienu aitu un iesvieda velnam pašās krūtīs. Velns aptaustīja aitu un izlaida pa durvīm, sacīdams: „Bice mana, Bice mana!”

Izlaida aitu, sauca atkal: „Kalēj, kalēj, kur tu paliki?”

Tad kalējs paņēma velna kažoku, apvērta uz otru pusi, uzvilka sev mugurā un iekrita pats velnam krūtīs. Velns šķīta šo otru aitu esam un izlaida pa durvīm, sacīdams: „Bice mana, Bice mana!”

Izlaida, sauca atkal: „Kalēj, kalēj, kur tu paliki?”

Kalējs smiedamies atbildēja: „Es jau esmu laukā!”

Velns sakoda zobus; bet drīzumā atjēdzās ieteikties: „Klausies, kalēj, laukā būdams, vai nevari aiziet aiz vecā laidara, tur būs iecirsts vienā celmā zelta cirvītis, atnes man to!”

Kalējs aiziet aiz laidara, atron zelta cirvīti un satveŗ aiz kāta. Satveŗ — nevar vairs roku nost atdabūt. Mocās, mocās — ierauga velnu nākam ar lielu dzelzs svirti rokā. Redzēdams, ka gals nu klāt, kalējs paņem nazi un nogrieŗ pats sev roku. Velns aklumā atčāpo pie celma un sāk sist pa celmu, ka dzelzs svirte gabalu gabalos salūza, jo domāja, ka sitot kalēju. Labi izsities, velns beidzot piekusa un nolika svirti. Kalējs to tūliņ pakampa un nosita pašu velnu.

4. A. 1137. Juris Graudiņš 1877. g. Garozu-Anšķiņos. A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 969 (141).

Vienam tēvam trīs dēli, visi trīs bija amatnieki: viens mūrnieks, otrs namdaris, trešais kalējs. Bet dēli nezināja, kas ir bēdas, tādēļ gāja tās meklēt. Gāja, gāja — iegāja lielā mežā un nu runāja: „Kas tas par mežu, ka nevar cauri iziet?”

Te — kur gadījies, kur ne — nāk veca, veca sieviņa pretim, vaicādama: „Ko jūs, mani bērni, meklējat?”

„Mēs meklējam bēdas!”

Tad viņa iedeva vienu kamolu: „Še jums tas kamols, eita tikai viņam pakaļ, kur tas tek!”

Labi, iet pakaļ — kamols ietek mazā mājiņā pa durvīm iekšā. Šie ieiet pakaļ. Un kā ieiet, tā viens vīrs ar vienu aci aizsit durvis cieti un stāv durvīm priekšā. (Tas bija pats velns). Un tur iekšā viņi redz lielu katlu un liela uguns kuŗas apakšā. Bet vēlāk velns ieiet drusku citā istabā. Šie atkal tamēr paceļ katlam vāku un redz cilvēkus tur iekšā. Tā iznāk velns ārā, prasa tam vienam: „Kas tev par amatu?”

„Mūrnieks!”

„Jā, vai tu vari man to aci izdziedēt?”

„Nē!”

Ka ne, tā paņem mūrnieku un iesvieŗ tanī katlā. Nu iet pie otra, pie namdaŗa: „Vai tu vari man to aci izdziedēt?”

„Nē!”

Ka ne — iesvieŗ atkal katlā.

Nu prasa treŗam: „Vai tu vari man to aci izdziedēt?”

„Jā!” kalējs atsaka.

„Nu, kādas lietas tur vajadzēs?”

„Beņķi, lielo āmuru, lakti, naglu.”
Tā velns atnes tās lietas. Kalējs saka: „Uzgulsties augšupēdus uz tā beņķa!”
Labi, uzgulstas, un nu velns rāda, sacīdams: „Tā, tā acs man ir tā neveselā!”
Bet viņš atkal ieliek tīšām nagli veselajā acī un piesit visu galvu pie beņķa. Velns kārpās vien, bet viņš pa durvīm ārā. Nu velns sauc pakaļ viņam: „Mans dēls, mans dēls, tur bērzā karājas sudraba gabals!”
Un kā šis iet ņemt sudraba gabalu, tā paliek tā roka klāt.
(Kalējam bijusi jānogriež roka, lai tiktu projām.)
Nu, pāriet mājā, divu dēlu vairs nav un trešais ir bez rokas.

5. A. 1137. J. Ūdrs, Švitēnē. LP, IV, 166, 38.

Reiz trīs amatnieki gājuši pa mežu un apmaldījušies. Tas viens amatnieks bijis kalējs, tas otrs dišlērs un trešais dakteris. Uz vienu reizi viņi ieraudzījuši istabu meža vidū un gribējuši iekšā tikt, bet nevarējuši un nevarējuši: durvīm bijis aizvelts briesmīgi liels akmens priekšā. Mocījušies ilgu laiku gar akmeni; beidzot — kā gadījies, kā ne — akmens atvēlies it kā pats no sevis. Iegājuši iekšā un atraduši lielu vecu māti. Tā bijusi tik liela un resna kā sudmalas un acis viņai bijušas tādas kā dzirnu akmeņi. Vecene tūliņ prasījusi ienācējiem, kas viņi esot un ko viņi gribot?

„Mēs esam amatnieki un nācām pasaulē bailes meklēt!”

Vecene (tā bijusi ragana) atteikusi: „Pagaidiet drusku; es jums parādīšu bailes!”

Un vecene tūliņ sākusī krāsni kurināt. Kad krāsns bijusi izkurināta, tad teikusi dakterim, lai guļoties uz lizi. Dakteris uzgulies. Nu vecene iešāvusi dakteri krāsni, izcepusi mīkstu un apēdusi. Kurinājusi atkal krāsni. Kad krāsns bijusi izkurināta, tad teikusi dišlēram, lai guļoties uz lizi. Dišlērs gulējis. Nu iešāvusi arī dišlēru krāsni, izcepusi, apēdusi un tad vaicājusi kalējam: „Vai nu mani bailes?”

„Manu gan!” kalējs atteicis un sācis gudrot, kā veceni piemānīt.

Pa to laiku vecene kurinājusi trešo reizi krāsni. Kad krāsns bijusi gatava, tad likusi arī kalējam uz lizi gulties; bet kalējs teicis: „Jā, jā, panāksim gan; bet, māmiņ, vai tev nesāp acis?”

Sāpot gan, šī atteikusi.

„Nu, tad pagaidi drusku, kamēr izvārīšu acu zāles.”

Šī bijusi ar to mierā un devusi kalējam vaļu acu zāles savārīt. Bet kalējs izkausējis alvu, lielu podiņu, un tad teicis: „Vadzi, māmiņ, zāles ir ļoti stipras, tādēļ tev jāguļ mierīgai, lai neielīst acis par daudz.”

„Kā tad lai es guļu mierīga?” vecene prasījusi.

„Are tā: es tevi notīšu vispār ar audekli, lai nedabū ne spārdīties, ne kustēties.”

Labi! Šī tā ar mieru. Un kalējs nu iztinis pulku baķu audekla, kamēr varējis lielo raganu satīt kā mazu bērnu šupulī. Kad tas bijis padarīts, tad pasildījis vēl alvu un ielējis vecenei acīs prasīdams: „Vai dzīst arī acis?”

Bet vecene savās sāpēs saplērusi audeklus, uzlēkusī kājās un grābstījusies lējēju rokā dabūt. Tomēr kalējs vēl laikā dabūjis iesprukt aizkrāsni un paslēpties. Vecene kārpījusi gan alvu no acīm ārā, bet neko vairs nelīdzējis: bijusi jau akla. Beidzot dusmās izskrējusi laukā, aizvēlusi lielo akmeni durvīm priekšā un lielījusies: „Pagaidi, knauķi, gan tevi dabūšu!”

Bet tanī aizkrāsne vecenei bijušas trīs aitas: Ama, Ūķepa un Rušķe.

Otrā diena aitas brēkušas iekšpusē: gribējušas ēst. To dzirdēdama vecene pavēlusi drusku lielo akmeni no durvīm un saukusi aitas par kārtu visas laukā, bet pati stāvējusī durvīm sānos un aptaustījusi ar roku, vai tik neiznāk kalējs arī ārā. Bet kalējs

bijis gudrs: viņš apgriezis kažokam otru pusi, uzvilcis mugurā un lēcis četrpāpus kā krupis ārā pa durvīm. Vecene gan aptaustījusi arī šim muguru, bet aitas vilnu manīdama, teikusi: „Ķepa, aitiņa, ej, ej!”

Kalējs nu aizskrējis tādu gabalu un tad smiedams saucis: „Ar Dievu, veca ragana!”

Vecene tūliņ apmanījusi, kas noticis. Bet par nelaimi kalējs lēkdams bija izmetis pie durvīm savu rokas āmaru. Vecene neviļot bija uzminusi āmaram un apmanījusi, ko šis izmetis. Tā tūliņ vecene pacēlusi āmaru un saukusi kalējam pakaļ: „Kur tu bēdz, redz, kur tavs āmars palicis, ar ko tad gribēsi maizi pelnīt?”

Nu kalējs, muļķis, gājis arī savu āmaru ņemt; bet līdz pielicis pirkstus pie āmara, tā nevarējis vairs attīkt nost no āmara, un vecene nelaidusi kātu vaļā. Neko darīt, labi redzējis, ka nu vecenei rīklē tik iekļūs, tādēļ izrāvis nazi, nogriezis sev klusītiņām piesieto roku nost un bēdzis projām, sacīdams: „Ēd, vecā ragana, manu roku, ja tā gribi, bet mani pašu tu nedabūji un nedabūji!”

Ragana tūliņ apēdusi roku, nožēlodama, ka nav dabūjusi ar visu rumpi.

6. A. 1137. Brīvzemnieka „Sbornik”, 157, -101, LP, VII, II, 25, 6, 1.

Viens kuģis braucis pa jūru uz svešu zemi. Braucis un uzskrējis sēklei jeb akmenim ūdens apakšā. Tas noticis iepretis gluži nepazīstamai zemei. Jūrnieki pūlējušies, pūlējušies no sēkles nocelties, bet viss velti. Neko darīt. Te sarunājuši: „Dosimies uz krastu izlūkot, kas tā te par zemi un kādi teitan ļaudis iedzīvo.”

„Runājuši, runājuši, tad sēdušies laivās un aizcēlušies uz krastu. Krastā gājuši zemi izlūkot. Gājuši, gājuši — piepēži pamanījuši būdiņu. Aiziet pie būdas, ieiet iekšā — neviena nav — tukša. Staigājuši pa būdu un runājuši: „Ēmoti, ka neviena te nava!”

Beidzot, minūtu divu vēlāk, atnāks pie durvīm viens milzis briesmīga auguma. Neganti paskatījies uz jūrniekiem un — ne vārda nebildis — tūdaļ vienu no viņiem sagrābis un saspiedis kā siseni ar savām milzu rokām. Nogalinājis un turpat arī apēdis. Visi jūrnieki nejauki pārbijušies, drebējuši kā apšu lapas un domājuši: „Gals nu mums visiem!” Bet, lūk, kad milzis biedru bijis apēdis, tad apgūlies uz nama sliekšņa, lai šie nevarētu ārā tikt, lai būtu vēl citām reizēm ko uzkost, gan vakariņās, gan azaidā. Nolicies milzis un aizmidzis. Bet jūrniekiem tīrais posts tagad — čukstējuši viens uz otru: „Ko, bāliņi, darīsim? Kā izklūsīm no šās istabas?”

Gan izstaigājuši istabu riņķu riņķiem, tomēr ne loga, ne izejas nekur atrast; pa durvīm gan varētu iziet, bet tur milzis kā krāsns aizgūlies priekšā. Pāri lēkt jeb kāpt arī nedrīkst tam: ja atmodināsi tādu — nāve visiem. Staigājuši, staigājuši pa istabu, gudrojuši, gudrojuši, te ierauga: vienā kaktā stāv liels, liels cirvis. Viens jūrnieks bijis aplam stiprs, tas sacījis: „Lūdziet, bāliņi, Dievu, lai man nāk palīga cilāt šo cirvi! Ja jaudāšu pacelt, tad esam glābti, ja ne — gals visiem.”

Aizgājis pie cirvja, sagrābis no tiesas — tik tik varējis pacelt. Nu devies pie milža un visā spēkā krāvis pa resno kaklu. Vienā cirtienā kakls nost. Galva aizripojusi gan, bet neaprimusi ne būt ne: lēkusi, lēkusi kā velns, un trokšņodama ielēkusi mežā. Turpretim rumpis vēlies, vēlies, rokas grasījušās, grasījušās jūrniekus ķerstīt. Bet jūrnieki jau sliekšnim pāri un ko vien māk uz savu kuģi atpakaļ. Aizskrējuši pie jūras kranta, likušies laivās un notikuši gan uz kuģi. Bet nu šie redz: no meža brūk vesels bars milžu ārā šiem taisni pakaļ, zeme vien dimd. Atskrien jūras malā, atvēzējušies ūdenī iekšā un uz kuģa pusi šurp. Ko nu iesākt? Sākuši tad jūrnieki visus lielgabalus dimdināt, cik vien bijuši uz kuģa. Šāvuši tik stipri, ka kuģis no sēkles nogrūdiēs dziļākā ūdenī un nu milžiem bijis jāgriežas atpakaļ. Viss tas tādēļ vien tā gadījies, ka galva dabūjusi uz mežu aizlēkt.

Bet viens no jūrniekiem, kad citi aizmukuši uz kuģi, nezina kā bijis atšķīries no biedriem un palicis mežā. Šis pa mežu staigādams piepēži ierauga milzu ķēniņa meitu pretim nākam. Pārbijies, nokritis ceļos un lūdzies: „Neatdodi jel mani saviem ļaudim apēst.”

Ķēniņa meita apžēlojusies, ņēmusi un paslēpusi šo. Kopusi un līdzējusi viņam kā varēdama. Beidzot, saraduši — sākuši viens otra valodu saprast — ķēniņa meita vēl iemīlējusi jūrnieku un jūrnieks atkal ķēniņa meitu. Nu jūrnieks pierunājis meitu to zemi atstāt, mukt labāk šim līdz uz viņa zemi. Mīlestībā paklausījusi arī šo un izdevīgā brīdī aizmukuši uz jūrnieka zemi. Tur savā zemē jūrnieks pierunā savu līgavu: „Atmet pagānu ticību un pieņem kristīgo!”

„Kas tev gar manu ticību, kad tikai tevi mīlu? Vairāk man tā kā tā nav nekādas piemiņas no viņas zemes.”

Bet jūrnieks nemitējās: „Pieņem, pieņem kristīgo ticību!” Tomēr sieva kā ne, tā ne. Nu šis projām pie baznīcas tiesas, apgalvodams: viņa sieva zaimojot kristīgo ticību. Baznīcas tiesa notiesājusi ķēniņa meitu, ka tā sadedzināma sārtā. Aizveduši ķēniņa meitu pie sārta, jau likuši uguni klāt, te šī teiks jūrniekam pilnu patiesību acīs: „Cik tu esi nepateicīgs cilvēks! Vai es, pagāne, tev tā darīju, kā tu man? Atminies, kā tu man ceļus skūpstīji, lūgdamies, lai neatdodu tevi saviem ļaudim apēst. Vai par tevi neapžēlojos? Vai tevi nepaslēpu? Vai es arī tev tad uzplījos: pieņem manu ticību? Vai es visu neatstāju tevīs dēļ? Bet tu negribi man vienvienīgo labumiņu atstāt, tēvu tēvu ticību. Nolādēts lai tu esi uz visiem laikiem ar visu savu ticību. Bet es gribu nomirt savējā...”

Te jau viņu apņēmusi uguns un ķēniņa meitas, jūrnieka glābējas, vairs nebijis.

P i e z ī m e. Šis pasakas variants ir mums tai ziņā interesants, ka šeit varonis, tāpat kā ķīniešu Sū (skat. Ievads, 83. l. p.) apprecē milzu jaunavu, kāds epizods nav ievērots citos rietumu variantos. Pasakas beigas atgādina vēl pazīstamo stāstiņu, kur nēģeru jaunava izglābusi nelaimīgu ceļotāju no nāves, bet nepateicīgā ceļotāja dēļ pati kritusi nelaimē. Šis stāstiņš stāv arī tuvu 34. vecā Stendera stāstam. P. Š.

7. A. 1137. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, no Emmas Briedes, Aumeisteros.

Vienā mežā dzīvāši trīs milži, un tiem milžiem bīši katram tikai viena acs. Milži bīši skaudīgi nejauki, tie zaguši ganim lopus un visādi citādi nerroši un mocīši cilvēkus.

Reiz vienc ganu puika ganīš mežā lopus. Viņš nevarēs saprast, kas tur tik briesmīgi krāc. Ganu puika gāš skatīties un piegāš pie tās vietas, kur milži gulēši. Divi milži gulēši un tik traki krākuši, ka zeme līgosies un koki locīšies. Trešais milzis bīš augšā un knibinājies ap savu aci. Ganu puika pielīdis milžiem klā un sācis lūrēties. Nu viņš redzēs, ka milzis izņem aci no pieres un groza to pa nagim. Ta nu aka milzis ielicis aci apakaļ pierē un apgūlies. Drīz vie arī trešais milzis bīš jau apgūlies un krācis vienā krakšanā. Ganu puika pielavījies pie milža un skrapst! izķēris ar nagim milžam no pieres aci un brikšņos iekšā!

„Vai!” iekliedzies milzis un uzlēcis kājās, „man acs pagalam!”

Arī abi milži nu pamodušies no klieziena un lēkuši augšā. Viņi nu skrēši mežā iekšā un laikam gribēši dabūt rokā to, kas trešam izzadzis aci no pieres. Bet puika bīš mazs un manīgs. Viņš pa brikšņim izspraucies pie lopim un nelicies ne zinis. Gan milži vēl labu laiku trakoši pa mežu: rāvuši kokus ar visām saknēm ārā un svieduši pa gaisu, bet to, kas aci izzadzis, tā kā tā roka nedabūši.

Trešais milzis nu bīš akls. Viņč sēdēš zemē un raudāš. Abi redzīgie milži nu kopuši un baroši aklo milzi. Bet kur tu to piebarosi? Tas jau ēdis pec paša nelabā un maz vie tam bīš. Nu milži sākuši meklēt un uzgāši mazas mazas pēdiņas, kas pienākušas pie tas vietas, kur toreiz milži gulēši, ka vienam milžam izzagta acs. Nu milži sapratuši, ka cilvēki vie ir vainīgi.

Viņi nu aizveduši aklo milzi akurāt pie tā saimnieka, kuŗa ganu puika izzadzis milžam aci no pieres, un sacīši uz saimnieku, lei tas kop un baro šo tēvu, jo tas no liela vecuma esot akls palicies. Ja saimnieks milzi lāgā nebarošot un nekopšot, ta šim būšot slikti. Neko darīt, nu saimniekam bīš jābaro un jākop aklais milzis. Bet ganu puika bīš liels gudrūnis, viņč sacīš: „E, saimniek, ko nu baro to maitu? Labāk sit no!”

Saimnieks gudroš, gudroš, tikpat lāga gāla ar to milzi nebūs, piebaro nu tādu rausi, labāk sitīs ar no! Un saimnieks nositis aklo milzi.

Bet arī ganu puika nelicies mierā. Viņč pastāvīgi uzvaktēš, kur milži guļ un ko viņi dara. No tās reizas, ka puika izzadzis milžu tēvam aci no pieres, abi milži vais zemē negulēši, bet rausušies lielā eglē un tur gulēši. Viņiem ar bīš bailes, ka kāds šiem neizzog acis no pieres. Bet puika jau zināš to egli, kuŗā milži raušas pa nakti gulēt. Viņč jau nu uzrausies laikus vie, eglei pašā galā un gaidīš, ka milži nāks. Kā ta, vakarā abi milži rausušies eglē augšā, ar virvi piesēšies pie egles un sākuši krākt, kā nelabie. Ganu puika nu lēni pierausies pie milžim un skrap! izķēris! ar nagim vienam milžam aci no pieres, un ta, aka otram un pats aka egles galā augšā.

„Vai, man acs pagalam!” iekliedzies vienc milzis. „Vai, man acs pagalam!” tāpat iekliedzies arī otrs milzis.

Abi milži nu bīši akli. Viņi nu sēdēši eglē un raudāši. Ta(d) nu tie nosprieduši kāpt zemē un meklēt acis rokā. Abi milži rausušies no egles zemē un sākuši pa zemi grābāties. Nu ar ganu puika rausies no egles lejā un tikko bīš zemē, tā laidis ņekas vaļā un brikšņos iekšā!

Ganu puika aizskrēš uz māju un stāstīš, kas par lietu. Nu no visām mājām saskrēši cilvēki un nomaitāši aklos milžus.

8. A. 1137. No Sēces. LP, V, 97, (27).

Reiz dzīvojis kādā mežā liels milzenis, padarīdams ganāmiem pulkiem lielas nosaukas. Daudzreiz izsūtījuši kaŗapulkus viņu nogalināt, bet velti tādu pārvarēt: apsisis viens pats simtiem.

Beidzot viens gudrs vecītis salielījies ar gudrību viņu veikt: aizvedis lielu, lielu vāti brandvīna uz mežu un nolicies spanni, pannu un gaļu klāt. Itin tuvu pie milzeņa mājokļa nevarējis piebraukt, jo milzenis bijis aplauzījis vareni daudz koku un ar tiem apkrāviens vienā līdumā. Vakarā vecītis notālēm saucis: „Milzi, milzi, vai nevaru nakts mājas pie tevis dabūt?”

Milzenis tūliņ iznācis no mājokļa, paņēmis zirgu, vāti un viņu pašu padusē un aiznesis pie ugunskura. Nu vecītis cepis gaļu un ielaidis brandvīnu spannī, skubinādams milzeni dzert. Milzenis iztempis vienu spanni: neko, iztempis otru: viņam nākot miegs — drusku pasnauzīšot! Itin drīzi piedzērušais sācis krākt, lai viss mežs atklimst, un pa miegam tikai saucis: „Bran — bran, — dod gaļu!”

Vecītis paņēmis pannu, sakausējis taukus labi vārošus un ielējis milzenim acīs; bet pats tūliņ aizmanījies. Milzenis uzlēcis un dzērumā, aklumā sācis traki dauzīties, kamēr tad pret kokiem skriedams pats nosities.

9. A. 1137. Jēkabs Sedols ar Baumanī, Nīcā. LP, V, 80 (12).

Reiz vecītis gājis pa lielu klajumu un ieraudzījis savādu ērmu: tadu cilvēku, lielu tēviņu, ar vienu pašu kāju un vienu pašu aci pieres vidū. Vienacis pielēcis vecītim klāt, sagrābis pa vidu un ienesis lielā, lielā alā, kur citi vienači bijuši. Tur alā vienači priecājušies, vecīti ieraudzīdami: „Nu mums ko ēst, nu mums ko ēst!”

Bet vecītis lūdzies „Neēdiet vis mani šodien, pabarojiet līdz rītam!”

Šie gan atteikuši: „Ko mēs tevi vēl mitināsim?” bet vecītis mācējis ierunāt, ka tas būšot viņiem pašiem par peļņu, ja pabarošot. Beidzot vienači palikuši arī mierā un devušies gulēt. Kamēr nu vienači aizmiguši, krākuši — vecītis uzmeklējis alai durvis un aizbēdzis. Bēdzis, bēdzis — gadījusies upe ar plānu ledu: tik tik neielūzis; bet lielām mokām pārklūvis gan pāri. Līdz arī bijis pāri, te dzirdējis: nāk vienači pa pārim saķērušies, pakal, ka rīb vien. Atskrien pie upes — nevar pārklūt: ledus par plānu. Ko nu darīs? Sāks lādēt vecīti; bet lādēt paši nolādējās sevi. Visi palikuši par akmeņiem.

10. A. 1137. Izidors Sylvāns Kaunatu pag. Latvju kult. kr.

Dzeivuoja vīnā cīmā jauns zemnīks. Jam beja vysaida monta dīzgon un jis nikaidas bādas nikod naredzēja. Cyti zemnīki runuoja, ka jīm gryuts dzeivuo, bet jaunais zemnīks par jīm smējās. Vīnu reizi sadūmuoja jaunais zemnīks pamest vysu sovu montu un it meklēt sev nalaimes. Kai sadūmuoja, tai izdarēja. Pametja vysu sovu montu un guoja pa boltu pasauli. It zemnīks un ceļā sateik luoci.

„Kur tu ej?” vaicoj luocs zemnīkam.

Zemnīks jam atbild: „Īšu meklēt sev nalaimes. Man runuoja ļaudis, ka ir uz pasaūla nalaimē, bet es jīm natycu un pats gribu redzēt tū nalaimi!”

Jau gribēja zemnīks it tuoļuok, bet luocis aizstatja zemnīkam ceļu un runoj. „Es tyuleņ tevi apēsšu, tūlaik tu redzēsi sovu nalaimi!”

Svīdjās luocis uz zemnīka un gribēja jū salauzīt. Zemnīks suoka smītīs, satvēra luoci aiz kuojis, lyka pi zemis un, ilgi nadūmuodams nūplēsja nu luoča uodu un ar uodu sasedzīs guoja tuoļuok. Guoja zemnīks, guoja — verās: mežs un mežā ustoba. Ustobai nav lūgu, bet durovas ir. Zemnīks īguoja itymā ustobā un redz, ka ustobā nav nikuo, tikai stuov lels golds un uz tuo golda zalta blūda un vysaidi ēdīni. Zemnīks sadūmuoja paēst un runoj pats sevī: „Paēsšu nu zalta blūdas!”

Kad jis dalyka rūku pi zalta blūdas, tai blūda jū vylka kluot un jis nikai navar atsaraut. Ap tū laiku atsataisēja durovas un īt lels un okls cylvāks, ar jū treispadsmīt vucynu. Sasabeida zemnīks un palyka ni dzeivs, ni miris. Lelais cylvāks sāduos pi golda un grib pajemt zalta blūdu un jam blūdas vītā tyka rūkā zemnīks.

„Ak, es tevis sagaidēju!” soka lelais cylvāks zemnīkam. — „Byus man lobas vakariņas!”

Veras zemnīks, ka lelais cylvāks suoka kurinuot cepli un jau dreizi kaus jū zemē. Suoka zemnīks prasīt leluo cylvāka atlaist jū, bet jis tik smējās un soka: „Gona tev staiguot pa boltu pasauli!”

Kū darīt zemnīkam? Sadūmuoja jis: „Dzeivs rūkuos napasadūšu.” Zemnīks runoj lelajam cylvākam: „Dūd, es dreizuok aizkurinuošu cepli!”

„Labi, ej kurinoj!” runoj lelais cylvāks.

Zemnīkam ituo tik vajadzēja. Izīt zemnīks nu golda un uz reizes zemnīkam tyka lels spēks un dūmoj jis pats sevī: „Tagad es tevi apēsšu, bet na tu mani!”

Lelais cylvāks lyka zemnīkam kurinuo cepli, bet pats sāduos pi durovu un sēd, kad zemnīks navarātu izīt uorā. Puorguoja naz cik laika un lelais cylvāks vaicoj zemnīkam: „Nu jau izkurinuoji cepli?”

„Jā!” atbildēja zemnīks.

„Nu tad ej pi manis, es tevi nūkaušu!” soka lelais cylvāks zemnīkam.

„Labi!” pasacēja zemnīks, „bet tu paprišku iztacynoj labi nazi, muna uoda ir cīši cīta.”

„Ak tai!” atbildēja lelais cylvāks un suoka tacynuo nazi. Zemnīks pa tu laiku, koleidz lelais cylvāks tacynuoja nazi, pajemja lelu nasaškaldītu pagali, daguoja pa klusiņom pi juo tyvuok un cik beja jam spēka lyka lelajam cylvākam par golvu un tyuleņ satvēris suovu luočuodu, apsedzja jam golvu, bet pats pa tū straci, koleidz lelais cylvāks kapačuojās, izskrēja par durovom uorā un dreizuok aizskrēja uz sovu sātu. Nu tuo laika zemnīks vairuok nikod nagoja meklēt nalaimes.

11. A. 1137. O. Petrovskis, Ludzas apr. Zvirgzdienes p. Latvju kultūras kr.

Senjsenejūs laikus guoja pa ceļu vīns kalējs. Jis aizguoja lelā un tumsā mežā. Mežā jū aizspēja nakts un jam īsagribēja ēst un nakts muojis ari nav. Kū jam darīt? Īt tuoļuok un redz, ka stuov lela ustoba. Daguoja kalējs pi ituos ustobas un suoka kludzynuo pi durovom, bet juo nikas nalaiž. Jis pajēmja, attaisēja pats durovas un īguoja tuma ustobā un redz, ka nav nikuo sātā. Kalējs kaut gribēja cīši ēst, bet kū darīt? Jis naēdja un izleida uz cepļa un suoka jau snaust, kai dzierd, ka nazkas īt un redz daudz vucynu, kuri īguoja ustobā. Pēc vucynu īguoja lela un bailīga buoba ar vīnu aci un ar dagunu šņauc. Suoka buoba runuo: „Tagad paēsšu cylvāka gaļas! Es jau seņ naēžu ituos gaļas!”

Aizdadzynuoja buoba skaliņu un nūvyłka nu cepļa kalēju, kai mozu bārnu un pasadzynuoja aiz golda ēst ar jū vakariņas. Kalējs, kaut beja olkons, bet nu bailem navarēja nikuo ēst, jam nikas naleida reiklē. Buoba vaicoj kalējam: „Kas tu esi?”

Kalējs jai atbildēja: „Es esmu lobs cylvāks, kalējs.”

„Kū tu vari struoduot?”

„Vysu kū!” atbildēja kalējs.

Buoba runoj: „Tu man izkal aci!”

„Labi!” pasacēja kalējs. „Es varu tev izkalt aci, bet te vajag vierves, kab tevi sasīt!”

Buoba jam soka, ka jai ir vierve.

„Labi,” pasacēja kalējs: „Es tevi sasīšu un iztaisīšu tev jaunu aci!”

Buoba atnezja viervi, kalējs pajēmja un sasēja buobu un tūlaik pīdadzynuoja lelu dzelži un dalyka buobai pi lobuos acis un izdadzynuoja. Buoba nu lelas suopes kai ruovjās, vysu viervi puorruovja, sāduos uz slīkšņa un runoj: „Tu tagad nu munom rūkoim naizskrīsi uorā. Es tevi apēsšu! Kū tu ar mani izdarīji?”

Kalējs nūsabeida, īleida koktā un sēd vysu nokti ni dzeivs, ni miris. Reitā buoba suoka laist gonūs vucynus un suoka aptaustīt kotru vucynu ar rūkom, kab navarātu izīt leidz ar vucynim nu ustobas kalējs. Kalējs vērās, vērās — pajēmja kažūku, apvyłka ūtru pusi un puorguoja kai vucyns; bet buoba juo nāiraudzēja. Tai kalējs aizguoja tuoļuok meklēt sovu sātu, bet tei buoba tagad dzeivoj okla.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījis V. Joņins Pustiņas pagastā. P. Š.

Vīnai muotei beja dāls kalējs. Muote cīši žāluoja dāla. Vīnu reiz dāls soka muotei: „Muot, es nazynu, kas ir bāda?”

„Īsi pa pasauli un atrassi, dāls, bādu,” atbildēja muote.

Dāls aizguoja pasavērt, kaida ir bāda. Guoja, guoja dāls un īguoja mežā. Treis dīnas dāls staiguoja pa mežu ni gola, ni molas naatrozdams. Staiguodams pa mežu, dāls pīguoja pi ustabiņas. Ustabiņa stuoveja uz vystas kuojas un grīzjās. Kad dāls pīguoja pi ustabiņas, ustabiņa puorstuoja grīztīs un dāls īguoja ustabiņā. Dālam cīši gribējās ēst un jis dūmoj: „Pasavēršu ceplī, varbyut, kas ir ādams?”

Attaisīja dāls cepli un īsavēra izcaptu vucynu. Izvylka jis nu cepla vucynu un pus vucyna apēdja, bet ūtru pusi īlyka ceplī atpakaļ. Paēdis, dāls dūmoj: „Pasavēršu skapī, varbyut, ir kas dzerams?”

Attaisīja dāls skapi un redz, ka skapī stuov butele brandīna. Dāls izdzēra pus buteles brandīna, bet ūtru pusi īlyka skapī atpakaļ. Paēdis un padzēris, dāls izkuopja uz cepla, guļ un klausuos, kas byus tuoļuok. Te atsataisīja ustobas durovas un rogona sadzyna ustobā vušku pulku. Tuos vuškas beja nūluodāti ļauds.

„Kur te cylvāka smoka munā ustobā? Pasavēršu, varbyut, kas āsts un dzarts ir?”

Attaisa rogona cepli un redz, ka ceplī tikai pus vucyna, attaisa skapi un redz, ka tikai pus buteles brandīna. Īt rogona pi cepla un redz, ka cylvāks guļ uz cepla. Nūruovja rogona jū nu cepla un soka: „Tyki munūs nogūs, tagad naspruiksi nu manis vaļā! Reit izcepšu un apēsšu!”

Dāls otkon izkuopja uz cepla, grib gulēt, bet mīgs nāit. Reitā rogona aizskrēja uz mežu, atnezja vazumu molkas, sabuozja ceplī un īkyura.

„Nu tagad kuop zemē nu cepla un ej šur, lai es tevi izcapu!”

Rogona beja ar vīnu aci un tei paša greiza. Dāls nūkuopja nu cepla un soka rogonai: „Es esmu lobs kalējs, dūd lobudk, lai es tev ūtru aci pyrms nuoves izkaļu!”

Rogona beja ar mīru. Dabuoja lelā švorina un īlyka ceplī, lai nūdag. Tad dāls soka: „Bet tu nanūstuovēsi, kad es kaļšu! Vajag tevi pīsīt pi benča!”

Sadabūja dāls pa ustabiņu šaidu taidu striču, pīsēja rogonu pī benča un soka: „Nu, paraugi ruovusēs!”

Rogona pasastīpja drusku un puorruovja stričus.

„Ar itīm navar pīsīt,” soka dāls.

Rogona izskrēja uorā un atnezja rasmus, rasmus stričus. Dāls pīsēja rogonu pi benča un soka: „Nu, tagad paraugi ruovusēs!”

Rogona sasastīpja nu vysa spaka, bet napuorruovja. Dāls pīseja vēl stypruok un soka: „Tagad byus labi, varēs kaļt ūtru aci!”

Izjēmja dāls sorkonu švorinu nu cepla un gryudja rogonai lobajā acī. Rogona palyka pavysam okla. Cikom sytos rogona, puorruovja stričus, pīskrēja pi durovom un soka: „Nu tagad tu man tiks nogūs, tad es tevi dzeivu apēsšu!” Attaisīja rogona durovas un suoka svaidīt vuškas uorā. Dāls mudri nūkova vucynu, nūplēsja uodu, apsasedzja un pīskrēja pī rogonas. Aptaustīja rogona, ka vylna ir, un izsvīdja dālu uorā. Dāls, ticis uorā, soka: „Nyu tu rogona myužam manis nasagyusi!”

Nūluodētuos vuškiņas palyka par cylvākim. Dāls atguoja uz sātu un dzeivoj laimīgi.

13. A. 1137. M. Garkolne no 76 g. vecās Īvas Staleidzānes Atašienes pag.

Vīnai muotei beja dāls, kuru jei īmuocīja skaitīt: „Engeļs Kunga.” Dāls, kur tik guoja, kū tik darīja, vys skaitītaj „Engeļs Kunga.” Muote nūmyra un dāls palyka buorinīts, bet pēc muotes nuoves jis naaizmiersamuotes pamuocības. Vīnu reiz dāls guoja pa pasauli laimes maklātu. Jis pīguoja pi jyuras un īsasāda kugī, kuram vajadzēja par jyuram braukt. Kugis aizbraucja jyurā un suoka sleikt. Dālam un vēļ vīnpadsmīt puiškinim izzadevja izzagluobt uz jyuras solas. Dzeivoj puiškini uz solas, ād zuolītes, saknītes un cytu, kū atrūn. Tys, kurs agruok vysod skaitīja: „Engeļs Kunga”, arī tagad tūpat darīja un vysod skaitīja muotes īmuocītu lyugšonu. Tai nūdzeivuoja puiškini uz solas ilguoku laiku. Kaidā dīnā jī īraudzēja pa jyuru ejūt kugi un suoka klīgt. Kugja ļauds izdzierda un pībraucja pi solas. Uz tuo kugja braucja ļauds, kurus sauc par putnu golvom. Jīm vyss cyts tai pat kai mums, tikai putnu golvas. Tuodēļ jūs arī sauc par putnu golvom. Putnu golvas pajēmja puiškinus un aizvedja uz sovu zemi sovam kēniņam. Tur jūs vysus salyka vīnā kambarī un baruoja, lai vāluok nūkaut un apēst. Putnu golvas ēdja myusu cylvākus. Tai baruoja, baruoja puiškinus un vys pajem pa vīnam un nūkaun. Tys, kurs skaitīja „Engeļs Kunga”, palyka pats pādējais. Vīnā reitā atīt juo septiņi bendes ar septiņim nažim un grib nūkaut. Puiškins izruovja nu vysim septiņim nažus un nūkova jūs pašus. Kēniņa pavārs gaidīja, gaidīja, kad atness puiškinu, bet navarēja sagaidīt. Guoja pats pavārs pasavārtu un paskubynuotu, lai dreižuok nas, jo vajadzēja kēniņam pusdīnas vuorēt. Aizīt pavārs un redz, ka vysi septiņi bendes nūkauti, bet puiškins dzeivs. Pavārs atguoja un pastuostīja itū kēniņam. Kēniņš soka: „Jo jis nūkova vīns pats septiņus, lai palīk dzeivs! Taidis mums atsagadīs vaidūs!”

Kēniņš pasacīja atvest puiškinu uz jū. Kolpi aizvedja puiškinu pi kēniņa. Puiškins beja smuks un jis kēniņam patyka. Kēniņam beja jauna meita un kēniņš apprecēja puiškinu ar sovu meitu. Nailgi pēc kuozom jī padzeivuoja, un puiškina sīva nūmyra. Pi putnu golvam beja taidis īrodums, jo sīva nūmyra, tad veiru reizē globuoja dzeivu un jo veirs nūmyra, tad sīvu reizē globuoja dzeivu. Vedja kēniņa meitu globuotu, aizvedja arī puiškinu dzeivu. Izvedja uz vīna augsta kolna, pīvedja pi vīnas dziļas olas, svīdja obējus tymā olā. Treis dīnas puiškins krita, cikom nūkrita olas dybynā, bet palyka dzeivs. Ola beja ļūti lela un puika staigoj pa olu un skaita „Engeļs Kunga”. Ūtrā dīnā atkon globuoja vīnu putnugolvu veiru un reize ar veiru arī dzeivu sīvu. Sīva beja myusu cylvaks. Taipat īsvīdja jūs obējus tymā olā un puiškins, kurs jau beja izaudzis par lelu puiši, sasatyka un suoka runuot ar sīvu. Tai jī staigoj pa olu un nazyna, kai tikt nu olas uorā. Beiguos puika īsavēra mozu caurumiņu un jī aizguoja obi uz tū caurumu, pa kuru speidēja zyļa gaisma. Pīguoja jī pi tuo cauruma. Caurums beja tik lels, ka varēja izleist. Izleida jī pa tū caurumu uorā un atsaroda uz šaura akmena dēļa, pa kura vīnai pusei beja jyura, pa ūtrai — bezdibins. Puiss īsavēra uz tuo akmeņa dēļa stuovut vīnu boltu cylvāku un prosa: „Kas tu taidis esi?”

„Es esmu tys engeļs, kuru tu kotru dīnu pīminēji sovā lyugšonā, un atguoju tev paleidzēt,” atbildēja boltais cylvāks. Tad engeļs soka: „Ejīt jyus pa itū dēli leidz golam un tad pīsit pi vīnas piļs vuortim. Tī vuorti byus cīši un jyus varēsīt tīt tikai tad, kad sagyusīt dzeivinīku ar ostonom kuojom. Kad tīsīt tymā pilī, tad vairuok uorā naejīt, jo atpakaļ vairs natiksīt!”

Tad engeļs pazuda. Puiss ar meitu guoja, guoja pa tū dēli un pīguoja pi piļs vuortim. Vuorti beja cīti un jī navarēja tikt īškā. Atsavēra puiss atpakaļ un redz, ka pa meitas placu ruopoj ziernyukls ar ostonom kuojom. Kai tik puiss ziernyukli sagyva, tai piļs vuorti atsataisīja un jī obi īguoja pilī. Tai jī dzeivoj tymā pilī laimīgi: īsagrib

jīm ēst, pīt pi golda un uz golda, nazyn nu kurīnes, atsarūn ēdīni, jī paād i otkon pazyud nu golda ēdīni; īsagrib dzert, pīt pi ūtra golda un pylns vysaidu gordu dzērīnu; jī padzer, dzērīni otkon pazyud. Tai jī dzeivuoja, dorba nikaida navajadzēja struoduot un nūdzeivuoja tymā pilī divpadsmīt godu. Īsagribēja jīm izīt aiz piļs vuortim pasavērt. Jau puiss par šīm godim aizmiersa „Engelš Kunga” skaitīt un engļa pīšacījumu — nait aiz piļs vuortim. Tai jī sadūmuoja un izguoja aiz piļs vuortim. Napaspeja izīt, vuorti aizataisīja un atpakaļ vairs jī tikt navarēja. Tad jī izguoja otkon uz to akmeņa dēļa un paši nazyna, kuo gaida. Pa jyuru braucja putnu golvu kuģis, īsavēra jūs, pībraucja, pajemja un otkon aizvedja uz putnu golvu zemi.

Piezīme. Šī pasaka ir cēlusies no „Tūkstoš un vienas nakts” Sindbada stāsta, bet atgādina arī augšā minēto 6. variantu. P. Š.

33. Velns netīrumos.

A. 1138. K. Tarzieris Druvienā. Brīvz. „Sborņik”, 57, 52. LP, VII, I, 251, 7.

Reiz bija viens tēva-dēls, kas bija nodomājis precēties un arī izmeklējis sev līgavu. To bija saodis velns, un tas meklēja šīs precības izjaukt; tikai nevarēja nekur atrast līgavai pretbrūtgānu, jo īstais brūtgāns bija ar visiem puīšiem labā draudzībā. Nu, kad tevi ķibeles! — ņemsies beidzot viņš pats un ies, par skaistu zēnu pārvērties, pie līgavas. Bet lai vislabāki varētu par īsto brūtgānu izlikties, tad velns cītās izzināt, kā puisi sauc. Puisis tad iemelsa, ka viņu saucot: „Kāds es izskatos!” Labi. Velns, par kungu uzcirties, ar gaŗu cepuri iegāja līgavas mājā. Cepuri tas atstāja ļaužu istabā un pats iegāja kambarī. Bet drīzi, velnam pakaļ, atnāca ir puisis. Velns aizslēdza durvis un nelaida to iekšā pie meitas. Nekas! Puisis paņēma velna cepuri, piekrāva šķidriem dubļiem, nolika kur bijusi, uz galda, pats aizgāja. Velns, izrunājies, izlielījies, izgāja ārā, paķēra cepuri un spēra galvā. Piegāja velnam pilnas acis, ausis, deguns un kur nebūt, ar netīrumiem. Velns saskaitās, skraidīja pa visu ciemu un kļiedza: „Vai neredzējāt, kāds es izskatos?” Kā traks viņš gribēja puisi rokā dabūt. Bet ļaudis, ieraudzījuši velnu, smējās, sacīdami: „Kā lops, kā lops!”

Beidzot velns no dūsmām un kauna aizloba no tā ciema un vairāk tur nerādījās.

34. Gulēšana ar vaļā acīm.

A. 1140. (1048.). Ginters Vīšiņķos. LP, IV, 18, 1, 8.

Kāda kunga sievai piedzimis ļoti stiprs puika. Puika audzis briesmīgi ātri. Kungam palicis bail, ka dienās viņa stiprais dēls neatņem muižu un neatstāj tēvu kājām. Viņš tādēļ gribējis dēlu no kakla dabūt. Un ko nu sadomājis? Sūtījis dēlu otrpus jūras pārvest no velna trijgalvju suni. Dēls aizgājis pie velna. Velns teicis tā: „Ja tu vari trīs dienas un naktis bez gulēšanas nostāvēt, tad suni dabūsi!”

Labi, dēls raudzījies. Bet, par nelaimi, jau otrā dienā miegs uzmācies. Dēls stāvējis ar nodurtu galvu un snaudis. Velns domājis: „Snaust jau nesauž, citādi kristu gar zemi, bet viņš laikam ko gudro.”

„Klaus! dēls, ko tu gudro?” velns uzsaucis.

Dēls atmodies, teikdams: „Ko nu gudrosi? Gudroju, kuŗu koku mežā vairāk: nokaltušo vai zaļo.”

„Kuŗu koku tad ir vairāk?” velns uzprasījis.

„Nokaltušo!”

Velns nav ticējis to, tūliņ devies uz mežu izskaitīt visus sausos un visus zaļos kokus. Bet dēls pa to laiku mierīgi nolicies uz ausi un izgulējies krietni. Otrā dienā velns pārradies teikdams: „Klausies, nav vis tā! Zaļo koku bija pulku vairāk!”

„Viss var būt!” dēls atteicis, „bet tev vajaga tos arī ieskaitīt, kas jau sadedzināti. Vai tad zaļu malku kāds dedzina?”

„Jā, kad tā, tad tev taisnība!” velns atteicis un nosēdies turpat blakus gaidīdams, vai tik dēls neiemigsies. Bet dēlam miegs vairs ne prātā, tik labi izgulējies.

Trešā dienā velns teicis:

„Tu izdarīji, ko apņēmis! še tev trijgalvu suns un ej uz māju!”

Dēls paņēmis suni un pārvedis tēvam. Tagad tēvs līcis dēlu mierā.

35. Baidīšana ar troksni.

1. A. 1145. Seces pamatsk. skoln. no 80 g. vecās M. Kalniņas Secē. F. kr. „Teikas par Dievu”, 45, 57.

Reiz Dievs ar velnu sastapušies uz Grebļa kalna un sākuši strīdēties. Velns uz Dievu ļoti noskaities un apņēmis Dievu sabaidīt; tādēļ aizgājis projām un pēc brīža nācis ar traku vētru un zibeni. Bet Dievs nemaz nedomājis būties — sakūris uguni, iesmēķējis savu pīpīti un sēdējis tīri mierīgi. Negaiss drīz vien norimies, jo Velns redzējis, ka tāpat Dievu nenobaidīs. Drīz vien tas iznācis no meža un teicis uz Dievu: „Lai gan tu manis nebijies, bet toties tu mani arī nenobaidīsi!” Dievs arī iegājis mežā, pieplēsis bērza tāsis un aptinies ar tām. Pēc tam viņš nolauzis divas alkšņa nūjiņas un gājis velnu biedēt. Viņš sitis ar nūjiņām pa tāsīm, ka grabējis vien (un velns no tā trokšņa tūliņ sabijies). Tādēļ ka Dievs ar tāsīm taisījis grabošu troksni, šo kalnu sauc par Grebļa kalnu.

P i e z ī m e. Folkloras krātuvē ir vēl cits Žilinska uzrakstīts variants no Jēkabpils. P. Š.

2. A. 1145. Ozols, Saukā, LP, V, 86, (27, 1).

Reiz Saukas mežos medījuši divi spēkoti brāļi. Nomedījuši lielu meža vērsi. Bet tad paši sākuši ķildoties, kam tas vērsis piederot. Viens teicis: „Man pieder meži, man arī vērsis!” otrs stīvējies: „Man pieder meži, man arī vērsi!” Beidzot norunājuši spēkoties: kuŗš varēsot otru sabaidīt, tas uzvarējis. Labi. Viens tūliņ nosēdies pļavas malā un otrs iegājis mežā šo baidīt: noplēsis eglei mizu (kamini), nogriezis kūzi (nūju) un sitis pa kamini, lai grab. Grabējis gan nejauki, bet brālis neizbijies. Beidzot gājis otrs brālis baidīt; bet tam bijusi sava laime: pašu laiku sacēlies pērkonis ar zibiņiem,

visa pasaule dimdējusi, kāds troksnis. Brālis pļavas malā sabijies no pērkona un laidies lapās. Nu otrs brālis paturējis mežu un vērsi.

3. A. 1145. *Ķeviešu Andrejs Koknesē*, LP, V, 86.

Reiz Dievs ar Velnu izgājuši uz rubeņu medībām. Velnam tūliņ arī bijis liels katls līdz, kur medījumus vārīt. Samedījuši divas dienas, bet neķeries itin nekā. Beidzot Velns ģaubies ka nevarot vairs paiet, griboties ēst. Dievs smējies: „Vakar te vienam saimniekam brangi vērsi ganījās. Nocel vienu un ēd, ka lai vēders pārplīst.” Labi, velns nogaidījis nakti, kad visi guļ, pielīdis, pa krūmiem slapstīdamies, vērsiem, nocēlis to labāko, pārmetis pleciem un aizgājis tik ātri, ka Dievs tik tik varējis panākt. Mežā Velns uzkūris uguni un sācis lielajā katlā vērsi vārīt. Beidzot apmaisījis ar lielu mentni gaļu un teicis: „Kas tad te no viena vērsa mums abiem ko ēst? Nudien, esmu izsalcis tik dikti tagad, ka viens pats divus noēstu. Vilksim lozes, kam tā gaļa krīt.” „Nieki!” Dievs atteicis. „Ko nu lozes vilksim? Iesim labāk biedēties.” Labi, gājuši biedēties. Dievs palicis meža malā un Velns gājis mežā Dievu papriekš biedēt.

(Velns iegājis mežā un sācis grabināties, bet Dievs nemaz nebijies. Tad Dievs uzsūtījis pērkonu, Velns tūliņ sabijies un aizbēdzis.)

4. A. 1145. *M. Starķis Lielvārdē*. LP, V, 86, (24, 2).

Viņos sirmos laikos Dievs ar velnu kaņojis. Bet kaņā velns Dievu tā nobaidījis, ka bijis jāmūk. Dievs bēgdams nobēris kaņepes zemē un pats paslēpies krūmos.

Velns domājis: „Nu viņš nevarējis vairs izbēgt, tādēļ pārvērties par kaņepu čupu, lai mani piemānītu. Pag, pag — ēdīšu nost!”

Un apēdis. arī visas kaņepes; beidzot vēl lielīdamies iedziedājies: „Ķikerikū! visu apēdu!” Bet vēlāk no kaņepēm ēdējam palicis tā ērmīgi ap sirdi; saīdzis aizvilcīes ellē.

5. A. 1145. *Vasiļnieks ar A. Tālbergi Nogalniekos*. LP, V, 93.

Vienreiz tēvs aizgāja ar dēlu lietas kokus cirst. Izmeklējās cauru dienu, nevarēja nekā sadabūt. Vakarā, mājā ejot, dēls saka: „Nevaru vairs paiet, kā gribu ēst. Tur brauc žīds, nozagsim tam vienu āzi, būs gaļa, varēsim paēst.”

Labi, dēls zaga āzi, un tēvs atkal tamēr pārgāja katlu atnest, kur tūliņ vārīt. Vārīja, vārīja — piepeši dēls iesakās: „Gaļa būs gatava drīzi, bet kuņam no mums pieklājas ēst: vai tam zadzējam, vai tam katla nesējam?”

„Ko tā var zināt,” tēvs atsaka, „bet iesim viens otru baidīties: kuņš otru sabaidīs, tam lai paliek gaļa.”

Labi. Bet tēvam bijis vecs kažoks mugurā; viņš ielīdis krūmos, saņēmis kažoku par galvu un nācis no krūmiem ārā: bu, bu, bu! sacīdams. Dēls smējies: „Nebaidīšos ne — zinu, ka esat mans tēvs.”

Nu paņēmis dēls kažoku un ielīdis krūmos. Bet dēlam bijis cits grieziens: uzklājis kažoku celmam, paņēmis labu stibu, pēris kažoku un tikai vaimanājis: „Vai, vai! Nesit, nesit — neesmu viens vainīgs: tas, kas pie ugunskura sēd, tas jau arī palīdzēja āzi zagt.”

Tēvs, to dzirdēdams, domāja: „Vai akls! nu dēls noķerts, jāmanās tikai man mājā, ka arī pērienu nadabūju.”

Tēvs aizmucis; bet dēls nu apēdis smiedamies viens pats zagto āzi.

36. Velns baidās no pērkona.

1. A. 1148. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 59. g. vecā Augusta Kārklīņa Mēru pag.

Bīš viens nabags kungs un tas pārdevies vellam. Velle devis kungam naudas, cik vie šam vaidzēs, bez tam vēl velle palicis pie kunga par strādnieku un kungam bīš vellam jādo darbs. Ka kungam pietrūkstoties darba, ko vellam dot, ta līgums ar vellu ir beigts un kungam jāejot vellam līdza. Tā nabaga kungs bīš ar vellu nolīcis. Velle palicis pie kunga par strādnieku un bīš varēnc strādnieks. Ko vie kungs līcis vellam padarīt, tas bīš tik viens redzējienc, ka darbs padarīts un velle prasīs jaunu darbu. Papriekšu kungs līcis vellam, lei pienesot pagrabu pillu ar zelta naudu. Velle stiepis stiepis, kamēr trīs dienās un naktīs piestiepis kungam pillu pagrabu ar zelta naudu. Ta kungs līcis vellam, lei šis uzbūvē jaunu pili. Tas akal bīš viens rāvienc un pils bīsi gatava. Ta kungs vēl līcis vellam visādus darbus padarīt un velle visu padarīs. Kungs manīš, ka šam drīz vie pietrūks darbu, ko vellam dot. Viņč nu sadzirdīs, ka otram kungam esot varēnc gudrs sulainis un kungs reiz atvēstīs otra kunga sulaini pie sevis. Ka sulainis atnācis, ta kungs šo iesaucis savā kambarī un izstāstīs, kas par lietu. Ta nu tas otra kunga sulainis sacīs kungam, lei šis nekā nebēdājot, gan viss būšot labi un velle pats aiziešot prom. Nu tas otra kunga sulainis palicis pie kunga un devis vellam darbus. Pagāsi viena diena, pagāsi otra diena. Sulainis devis vellam darbus un velle strādāš kā traks. Trešā dienā sulainis līcis vellam art. Velle aris pēc negudra. Jau no paša rītina taisījies uz pērkonu. Ap pusdienas laiku uznācis pērkonc un sācis neganti zibināt. Nu sulainis saucis vellu, līcis lei šis kāp uz kūts jumta un saskaita zibiņus. Velle uzrausies kūts jumtā un sācis skaitīt, bet pērkonc nācis taisni vīrsū un spēris vienā speršanā. Velle cietis ko cietis, pēdīgi manīš, ka var iziet plāni, un mucis no jumta no. Viņč nu laidis ņekas vaļā. No tās reizas vais velle nerādījies kungam ne acīs. Kungs dzīvāš laimīgi un vais ar vellim neielaidies nekādās darīšanās.

2. A. 1148. J. Jansons no J. Tiļļas Īles pag.

Vienam saimniekam bijis dēls, kas iemīlējis kunga meitu un pastāvīgi prātojis, kā to dabūt. Vienu dienu saimnieks aizsūta dēlu uz mežu žagarus cirst. Dēls cērt, cērt un domā par kunga meitu. „Sak, kaut jel pats velns man līdzējis viņu dabūt!”

Kā šis tā domā, tā arī pats velns klāt. Ko šis gribot? Tā un tā. Nu, šinī lietā viņš varot līdzēt, ja tikai atļaujot pirmo nakti pie sievas gulēt, un apsoties lūgt kāzās. Saimnieka dēls ar mieru.

Velns nu piesaka saimnieka dēlam., lai atnākot rīt šinī pašā vietā. Otrā dienā dēls aiziet; velns jau priekšā ar karīti un pāru melniem ērzeljiem. Dēlu viņš apgērbj par kaimiņu kungu, pats paliek par kučēru un brauc abi precībās. Kunga meita sagaida šos ar abi roki. Arī kungs un lielmāte ar precinieku mierā. Nospriež rudenī svinēt kāzas. Ko nu? Dēls nu ir vīrā.

Pienāk kāzu vakars. Dēls aiziet uz mežu, kur toreiz cirtis žagarus, velnu kāzās lūgt. Velns jau gaida ar savu karīti un ērzeljiem. Brauc abi uz kāzu namu. Te pusceļā velns ieprasās: „Kas tad ar mūzikantiem?”

Vai viņš arī esot kādus aicinājis? Jā, dēls atbild, esot salīdzis Pērkonu un Zibeni. Tādi bijuši abu muzikantu vārdi.

„Va traks?” velns iesaucies, „tad es tavās kāzās nevaru iet!”

To teicis, velns aizgājis kā viesulis pa mežu. Bet saimnieka dēls apprecējis kunga meitu un dzīvojis laimīgi.

3. A. 1148. A. Jurka Salacā. LP, V 2, 2.

Vienreiz velni bija nozaguši puisi sev par sulaini un uzturējušies rijā. Bet kādā jaukā saules dienā izgājuši rijas priekšā pagulēt saulgoznī, pieteikdami puisim: ja redzot kādu mākonī vai dzirdot pārkonu, lai tad pamodinot steigšus vien. Necik ilgi, nācis arī pārkons. Puisis domājis: „Pag, pag, es jūs, pagānus, te celšu gan! Lai samizē arī vienreiz ādas!”

Jau pārkons spēris vienreiz, otrreiz — šie guļ kā nosisti. Te puisim iesities prātā: „Ja pārkons būs itin tuvu un rūkdams uzmodinās viņus, tad tie bēgdami ieskries atkal rijā atpakaļ; bet pag, pagriezīšu visiem kājas prom no rijas, ja tad modīsies — kas zin — aizbēgs uz otru pusi.”

Un pareizi — līdzko pārkons tepat ierūcies, tā šis uzbļāvis: „Sarkanauši, sarkanauši! zilais nāk!”

Ak tu žēlīgais! Visi velni tūliņ kājup un nedabūjuši ne apskatīties, kur rija. Uz kuŗu pusi galvas bijušas, uz to pusi arī aizlobuši kā putenis. Rija no tā laika bijusi tīra un puisis arī ticis vaļam.

4. A. 1148. J. Hollanderis Madlienā. LP, VI, 424, 30.

Vienreiz bij, lūk tā! Es nācu no kroga krietni savillājies un iekritu grāvī. Bet tas nu nekas: reibumā grāvī iekrist, kad tas pa kājām — ja tikai nebūtu bijis, jākrīt vēl tālāk. Un tā nu kritu, kritu — un vai zināt, kur iekritu? Pašā ellē, nudien! Vai tad arī pats nelabais mani tur nesis! Lai velns visu dzeršanu būtu pārāvis!” Jā, nudien, tā domāju tais nobailēs un viss reibums uz reizi bij laukā.

„Bet ko nu lai iesāku? Ieraudzīs pats velns un liks tevi tūliņ katlā!”

Bet kad es nu tā paslapstīdamies tur dzīvoju, neviens velns par mani nelikās neko zinot un es pamazēm pamazēm tapu drošāks, kamēr vispēdīgi bailes nemaz vairs nebija. Tikai tā nelāgi ap dūšu griezās: „Kur tā lielā neslava! žūpodams dzīvs ellē iekritis!” Bet ko lai dara, kas viss nav pasaule jāpiedzīvo kādreiz.

Pēdīgi gudroju, gudroju, vai no elles ārā arī tikšu jeb netikšu. Pārdomāju: kas tevi, jāsaka, no elles vairs ārā laidīs? Tās domas labāk pie malas! Neko darīt — sāku apskatīties, vai kur darbu neieraudzīšu, jo vienmēr pa elli klenderējot, palika tik gaŗlaicīgi, ka nekur dēties. Bet pag, pag, tā domāju, nesaki neko; kas zin, vai nevarēs izelpēties? Es taču virszemē biju liels ēku cēlājs un uz krogu ejot svārku ķešā collu mēru arī iebāzu, to visu atminēju. Un ellē baznīcas pavisam nebija — tā jāceļ visādā vīzē!

Un tūliņ collu mers mudīgi mudīgi no kules ārā un nu tikai sāku zīmēt, ko nagi nes. Zīmēju, zīmēju — bet, kudi Dieviņ! Ka gribu kanceles vietu apmērīt, velns neļauj. Man iznāca kanceli akurāt tai vietā celt, kur velna lielais dzelzs krēsls stāvēja. Un kā es krēslu pastūmu uz vienu pusi, velns rauj atpakaļ uz otru pusi; kādu stundu tā mēs tur stīvējāmies un barāmies. Pēdīgi velns vēl tiepās, ka ellē baznīcas nemaz nevajagot; bet es tikai pretim: vajaga un vajaga! Galu galā velns tā pārskaitās, ka paķēra mani aiz rīkles — domāju tīri, vai nožņaudzīs — un izsvieda no elles pa to pašu caurumu, pa kuŗu iekritu — vēl cepure liela gabalā aizripoja. Noslaucīju dubļus un gāju mājā. Bet pagāns sviezdams man bija pārsitis galvu: liels puns te taisni pierē,

laikam pret akmeni bija ķēris. Bet to es apņemos velnam atdarīt, lai tur kā! Izgudroju dzīras taisīt un tad nelietim atspītēt. Labi, sagādāju dzērienus, izvāriju biežputru, ieliku sviestu vidū un ieaicināju velnu un arī Pērkonu dzīrās. Dzīrojām, dzīrojām — sākām uzdzīvot itin tā krietni un Pērkons, tas tikai vairs kratīties vien sāka, šaut dīdījās. Velns, to manīdams, sabijies slapstījās kaktos: esot bail, ka Pērkons dzērumā acu neizšauņot. Bet Pērkons paķēra šķiltavas, kramu un sāk tikai šķilt, ka dzirksteles vien stāpījās; pēdīgi — tas vēl nekas — grābājās ir pēc pulvera mucīņas, ka varot riktīgi ielādēt un tad vaļā grūst — tad tikai būšot rībienu dzirdēt.

Vai tu traks! Nu velns sakurnējies trīc un dreb un man klusiņām prasa, kur varētu pabēgt. Es saku: bēdz tepat tai salmu kaudzē! Un velns mudīgi šmauc arī uz kaudzi un aizlien aiz braķiem, ka tikai astes gals vien ārā paliek.

Bet velns vēl nebija krietni ielīdis kaudzē, jau arī Pērkons man klāt: bet tad nu tik esot krietni ielādējis, visu mucīņu stobrā sadzinis, kur lai nu šauņot? Es saku: drāz tepat kaudzē — lai redz, kas apjūk. Brāks! rībiens aizgāja dārdēdams un no velna vairs ne jausmas: beigts un pagalam smalkos pelnos. No tās reizes velna vairs pasaulē nav.

P i e z ī m e. Šo pasaku stāstītājs ir tīšām izpušķojis P. Š.

5. A. 1148. A. Lerchis - Puškaitis, Džūkstē - Pienavā. LP, I, 163, 146.

Reiz vienā mežā ceļa-vīrs nomaldījies. Ilgāku laiku maldīdamies, tas vienā pļavmalā nosēdies uz ciņa un iesaucies: „Ak Dievs! palīdzi taču reiz ceļu atrast.”

Līdzko bijis izrunājis šādus vārdus, te dziļi mežā kāds ieaurējies. Vīrs aurētāju no liela gurdenuma nemaz neievērojis, bet sēdējis nolaistu galvu uz sava ciņa. Te uz reizi otrā mežmalā kāds saucis: „Saki, vīriņ, vai tas aurētājs tikai nebija Dievs?”

Vīrs pacēlis acis uz augšu un ieraudzījis melnu tēviņu mežmalā bailīgi apkārt skatāmies.

„Kādēļ tāds bailīgs?” ceļa vīrs jautājis. Melnais vēl nedabūjis ne atbildēt, kad mežā atkal kāds ieaurējies, bet jau daudz tuvāku.

„Tas patiesi Dievs!” melnais iesaucies un kā zibins aizlaidies. Nu ceļa vīrs manījies, ka melnais bijis velns, kas viņam pēdas nojaucis un no tekas novedis. Pēc velna aizbēgšanas aurētājs atkal apklusis un ceļa vīrs turpat ieraudzījis savu teku, pa kuŗu laimīgi iztīcis no meža.

6. A. 1148. Skolnieks Kudīķis Eglūnā, J. Rancāna kr.

Reiz valns, maklādams dorbu, bejis apsavilcīs vaca veceša drēbes un aizguoja pi vīna saiminīka slaucītu škursteņus. Saiminīks radzādams, ka ir atguojis škursteņu slaucītuojs, prasījis viņam: „Cik tu jemšķis par škurstenu slauceišonu?”

Valns mozu breidi apgaidējis un teicis: „Es par škursteņu slaucišonu naudas najemšu, bet tev tik byus juopabaroj sīva un bārni.”

Saiminīks teicja: „Labi, bet tu škursteņus izteirī teiri.”

Valns atbildējis: „Tu par tū, saiminīks, nasabeistīs, es jau tū dorbu prūtu nu mozom dīnom.”

Valns tyuleņ pajēmis ciervi un aizguojis uz mežu. Nūciertis un atnesis nu meža garu kuorti un mozu kuplu eglīti. Valns izprasējis nu saiminīka striķa gobolu, uotri dalicis pi kuortes eglīti un ar auklu dasējis. Tyuleņ dalicis trepes un kuopis uz jumta. Bet par nalaimi sasacēlīs pārkyuņa nagaiss. Valns dzierdādams pārkyuņa trūksni,

kuopis nu jumta nūst, bet tam laikam viņam izkrytuse kuorts nu rūkom un kreitūt salyuzusi. Pēc pārkyuņa nagaisa valns otkon aizguojis uz mežu pēc jaunas kuorts. Nūciertis un atnesis tū uz muojom. Tagad valns otkon pīsējis pi kuortes eglīti. Te saiminīks pasaucis valnu uz pušdīnom. Valns tyuleņ nūsvīdis kuorti uz zemes pogolmā un aizguojis uz pušdīnom. Bet pa tū laiku kaidis saiminīka lellūps, staiguodams pa pogolmu, bejis izminis un kuorti puorlauzis. Valns, paēdis pušdīnas, guojis otkon struoduot sovu dorbu, bet izguojis viņš īraudzeja, ka kuorts bejusi puorlauzta. Valns dūmojis, ka jam patim asūt viņa svīžūt puorlyuzusi.

Tagad valns guojis jau trešū reizi uz mežu pec kuorts. Šūreiz viņš nūciertis daudz rasnuokas par tuom īpriķšējom kuortim. Puornesis tū muojuos, viņš pīsējis golā eglīti un ūtru reizi kuopja uz jumta. Pa tū laiku viņa sīva un bārni stuovējuši uz pogolma un vārušis, kai tāvs slaucīs škursteņus. Valns uzkuopis uz jumta, pīsituojis pi škursteņa un raudzījis kuorti buozt škursteņī. Te uzreiz jis dzierd trūksni: kaut kur tuoļumā grauž pārkyuns. Valnam nu bailem kuorts izkrytusi nu rūkom un nūsytusi viņa sīvu ar bārnim, kuri stuovējuši uz pogolma. Tikai vacuokais dāls palicis dzeivs. Jis stuovējis atstuotuok nu jumta. Tagad valns, taidas brīsmas radzādams, guojis pi saiminīka un prasējis: kū šam tagad darīt.

„Tod jam saiminīks teicja: „Nikuo navar dareit, bet tu man dorbu pastruodoj!”

Valns apdūmuojisi, nūzaspļuovis un kuopis otkon uz jumta. Viņa vacuokais dāls padevis jam kuorti. Valns pīguojis pi vīna škursteņa, izslaucējis un guojis pi ūtra, bet par nalaimi tam laikam sasacālusja lela vātra un valnu nūgryuduse nu jumta. Valns kreitūt nūsasitīs. Tagad palicis tik viņa vacuokais dāls. Jis vēl namuocējis labi nivīna omota, bet bez ēšonas jis navarejis iztikt. Viņam kaut kaidis omots beja juostruodoj. Jis suocis nūsadorbuot ar zogšonu. Bet tai ka jis nabejis gudrs, jis navarējis nikuo nūzagt. Tai jis volkuojīs, cikom nūsabeidzīs.

37. Bērni grib ēst velna gaļu.

A. 1049. 1149. Skoln. J. Pastars Preiļos. N. Rancāna kr.

Vīns čigons īt uz mežu, sateik valnu. Valns soka uz čigonu: „Vasals, kyuma!”

Čigons atbild: „Vasals, kyuma!”

Valns prosa čigonam: „Kur īsi, kyuma, uz mežu?”

Atbild čigons: „Maklāt ēst.”

Valns īsaucās: „Man arī gribas ēst! Es zynu lobus vēršus, tur byus loba maltīte.”

Tagad valns ar čigonu aizguoja pi meža molas. Valns soka uz čigonu: „Ej atnes vīnu vērsi.”

Čigons aizguoja uz ganību un suoka saistīt vysas vēršu astes kūpā. Valns gaidēja, gaidēja — navar sagaidēt. Aizskrēja uz meža molu un vaicoj: „Kū dori tik ilgi?”

Čigons atbild: „Es sasišu vysus vēršus un reizē aiznessu, navajadzjās vairs staiguot.”

Valns sasadusmuoja, pagiva vērsi un aiznese. Izkratēja gaļi un padeve uodu čigonam, lai atnas pylnu ar yudini. Čigons tikai uodu aiznese pi okas, nūlyka uodu un suoka rakt apleik oku. Valns gaidēja, gaidēja — navarēja sagaidēt, sasadusmuoja, aizskrēja pi čigona un soka: „Kū te dori, kyum?”

Čigons atbild: „Izrakšu vysu oku, navajadzjās vairs īt pēc yudiņa.”

Valns pagiva uodu, pīsmēle pylnu ar yudini un aiznese. Čigons aizguoja pi valna, jis soka: „Aizej un atnes vīnu ūzulu ar vysom saknēm.”

Čigons aizguoja un suoka plēst nu kuorklim lyukus un saistīt ūzulu viersyunes. Valns nevar sagaidēt, sasadusmuoja, aizskrēja pi čigona un klīdzja: „Kū dori, kyuma, tik ilgi?”

Čigons atbild: „Sasīsim vyusus kūkus un reizē varēs aiznest.”

Valns sadusmuoja, giva vīnu ūzulu, izruove ar vysom saknēm un aiznese. Tagad valns ar čigonu pīvyra ēst un nu obi paēde. Valns soka: „Brauksim da tevis vīsūs.”

„Labi, brauksim arī obi!”

Valns aizjyudze lobūs ratūs puori zyrgu un brauc. Dabraucūt pi muojom, čigons soka: „Muni barni lūti izsolkuši, sorgīs, ka tevi nāapāst.”

Tikai pībrauc pi muojom, izskrīn čigona bārni un klīdz, lai tāvs dūd ēst. Valns sasabeistās, ka juo nāapāstu, pamat zyrgus un aizbāg.

38. Zvērs ar div galvām.

1. A. 1152. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 59 g. vecā Augusta Kārkliņa Mēru pag.

Lizītes rijā (Cēsu tuvumā) vecos laikos dzīvāš velli un nevienc cilvēks nedrīkstēš tai rijā ne iekšā iet. Cilvēki jau pa gabalu metuši ap riju līkumu. Reiz gadījies iet div študentēm un šie sadzirdēši, kādas lietas runā par Lizītes riju. Študentes gāši pie saimnieka iekšā un sacīši, ka šie pārgulēšot rijā pa nakti un izdzīšot vellus laukā. Nu, kas ta nu saimniekam, lei gulot!

Nu abi študentes paņēmuši krietnas sērmūkšļa kūjas, labu maisu un vakarā abi aizgāši uz riju. Tā nu vienc študente izgriezis maisam dibinu laukā un abi ielīduši caurā maisā un katrs atstāš tik galvu vie ārā un nu maisam katrā galā bīš pa galvai. Ap pusnakti rijā akal sanākuši velli un gāši, ka šmurkstēš vie. Velli pamanīši študentes un sākuši brīnēties, kas gan tas varot būt par kukaini, kam abos galos galvas. Nu tikmē brīnēšies, brīnēšies un nevienc pats ar neticis skaidrībā, kas tas īsti ir, un pēdīgi velli norunāši, ka iešot pēc vecā vella pakaļā, jāču tas zināšot, kas tas tāds par ērmīgu kukaini esot. Tūlī ar div velli aizskrēši un atnesuši uz dārēm veco velli un nolikuši študentēm gluži līdzās. Vecais velle apskatīš un ar brīnējies, ka šis savā mūžā neesot tāda kukaiņa redzēš, kam abos galos esot galvas. Vecais velle izbrīnējies, izbrīnējies un ta sacīš vienam vellam, lei šis aizskrienot uz elli pēc lielām stangām, šis lūkāšot kniebt. Velle aizskrēš uz elli pēc stangām un nu študentes manīši, ka vais labi nebūs, un tūlī no maisa ārā un sākuši ar šērmūkšļa kūjām vellus mīstīt. Velli aizbēguši no rijas un no tās pašas reizas nekad vais nerādīšies.

2. A. 1152. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, Smiltēnē.

Vecos laikos vienā rijā dzīvojuši velni. Mājnieki nedrīkstējuši rijā gulēt un strādāt, jo velni nedevuši miera. Velni gulētājus gribējuši sadedzināt vai arī apēst. Jau ilgu laiku velni dzīvojuši rijā un mājniekiem no tiem nebijis nekāda gala.

Mājā dzīvojuši divi jauni puīši. Tie nosprieduši velnus no rijas izdzīt. Puīši nogriezuši katrs pa resnai sērmūkšļa kūjai un kūjām uz abiem galiem uzgriezuši

krustus. Puiši aiznesuši uz riju maisu, kam abi gali bijuši vaļā, un ielīduši viņā. No maisa galiem puiši atstājuši tikai galvas ārā. Kur vienam puišam bijušas kājas, tur otram puišam galva. Kad tie bijuši abi maisā salīduši, tad maisam katrā galā bijusi viena galva. Maisu puiši jau priekšlaikus norīkojuši krāsns tuvumā.

Kad sākusies velnu stunda, velni sākuši pa riju iet, ka švīkstējis vien. Drīz vien velni uzgājuši maisā salīdušos puišus un sākuši brīnīties un savā starpā spriest, kas tas varētu būt par ērmīgu rāpuli, kam abos galos galvas. Puiši neteikuši ne nu. Beidzot velni nosprieduši, ka savādašs gabals jāpastāsta vecam Redīsam. Viens velns aizskrējis pēc vecā velna. Drīz vien vecais velns bijis klāt un apskatījis maisā salīdušos puišus.

„Jā!” teicis vecais velns, „visādi man ir zeļļi, pat ar divpadsmit galvām, bet tāda rāpuļa gan neesmu redzējis, kam abos galos galvas. Nu, dodat man to dzelzs gapeli, es gribu paprovēt.”

Viens velns piensies vecam velnam siena dakšas. Puiši manījusi, ka labi nebūs, tie pārkrustījušies un no maisa ārā!

Sākuši puiši velnus mizot ar sērmūkšļa kūjām. Velni nav varējuši ciest un aizbēguši no rijas.

No tā laika vairs rijā velni netikuši manīti.

3. A. 1152. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, no 63 g. vecā J. Turķa. Bilskas pag.

Muižas riju bīši apsēduši velli. Velli pa naktīm visādi mozēši darbiniekus un šiem no vellim nebīš nekāda glābiņa.

„Pag,” nodomāši divi puiši: „jātiek reiz no vellim vaļā.”

Kā ta, vakarā abi puiši ielīduši maisā un tā, kā galvas vie paliek ārā. Abi puiši notaisīšies pie krāsns un līdza tiem bīšas krietnas mestaunīcas, sērmūkšļa kūjas. Ka nu šie bīši maisā iekšā, tā bīš gan ko redzēt: resns, resns rumpis un katrā galā galva!

Kā ta, ap pusnakti rijā sanākuši velli un gāši, ka nagi vie švīkstēši. Pēdīgi velli uzgāši puišus.

„Uja!” iekliedzies vienc velc. „Kas ta tas par kukaini — abos galos galvas!”

Nu saskrēši velli un sākuši brīnīties, kas tas par ērmu, kam abos galos galvas un kāju nemaz. Pēdīgi velli nosprieduši, ka jāskrienot pēc vecā vella, jāču tas zināšot, kas tas par ērmu esot. Nu vienc velc jozis pec vecā vella un šis ar bīš drīz vie klā.

„Puiši,” sacīš vecais velc. „Paceļat man acu vākus!”

Kā ta, div velli bīši uzreiz klāt un katrs no savas puses ar siena dakšām pacēluši vecam vellam acu vākus, kas bīši tik gaŗi, ka nokarāšies gandrīz līdz pašai zemei. Nu vecais velc ņēmies apskatīt puišus. Bet šis ar neticis gudrs, kas par lietu. Pēdīgi viņč sacīš: „Pado man gapeli!” un tūlīt vienc velc atnesis siena dakšas.

Vecais velc gribēš ar siena dakšām durt. Bet puiši manīši, ka labi nebūs, un no maisa ārā! Nu tie sākuši ar sērmūkšļa kūjām mizāt vellus, cik vie mācējuši. Vellim palicis par karstu un tie sākuši mukt no rijas ārā. Pēdīgi vienc iespiedies rijas kaktā un neticis vais lauka. Puiši klupuši tam virsū un sākuši nu zeltīt, cik vie varēši. Nu velc laidies pa logu laukā un tam nokritušas bikses. Puiši paķēruši vella bikses un ugunī iekšā!

No tās reizes vais velli pa riju nedauzīšies. Bet tas velc, kas bīš biksies atstāš, tas gan nācis apakaļ un vienmēr aiz loga prasīš: „Atdod man zilās bikses!”

Bet puiši jau zināši un klieguši pretī: „Pagaidi maķenīt, man olekts jāpaņem!”

Velc nu manīš, ka var aka iziet plāni, un aizlicis, ka zemes vie nodimdēš.

4. A. 1152. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 52 g. vecā J. Gaiļa Aumeisteros.

Vienā muižā bīsi tāda rija, kur nevienc rijnieks nevarēs pa nakti dēties, jo riju bīs apsēduši velli. Kuŗš rijnieks pa nakti palicis rijā, tas ar vais gaismas neredzēs, jo pa nakti šo velli nomuŗīši. Tā nu lieckungs derēs rijnieku pēc rijnieka, bet nevienc nepastāvēs un pēdīgi lieckungs vais nedabūs neviena paŗa cilvēka, kas šim riju uzpasē. Nu lieckungs izsolīŗ lielu naudu tam, kas apņemas rijā pārgulēt trīs naktis. Bet nevienc tāds negadījies, jo visim bīs bailes iet uz riju un ar vellim spēkoties. Bet nu reiz muiŗā iemuldēs vienc ceŗa vīrs un tas dabūs zināt, ka lieckungs izsolīŗ tik lielu naudu. Ceŗa vīrs aizgāŗ pie lielkunga un sacīŗ šim, ka šis apņemoties pārgulēt rijā trīs naktis un izdzīt vellus. Nu lieckungs bīs varēn priecīgs un solīŗ ceŗa vīram visu, kā vie šim vaigot. Bet ceŗa vīrs vairāk nekā neprasiŗ, kā tikai vienu lielu maisu un lei lieckungs domot šim rijnieku ar līdza. Labi, lieckungs visu tā izdariŗ, kā ceŗa-vīrs šim prasiŗ, un ceŗa-vīrs ar rijnieku aizgāŗi vakarā uz riju. Nu ceŗa-vīrs nogriezis sērmūkŗŗa rungu, uzgriezis uz rungas krustus un ta izgriezis maisaim dibinā krietnu caurumu. Nu ceŗa vīrs vēlēŗ, lei rijnieks lienot maisā iekŗā un ta pats akal līdis no otra gala maisam. Ka nu abi bīŗi vienā maisā salīduŗi, ta nu katrā galā bīŗ pa galvai laukā un pats maiss izskatījies pēc resna rumpā, bet tik kāju un roku vie rumpam nav bīŗ.

Ka nu akai rijā sanākuŗi velli, ta bīŗ skaudīgs baists. Nevienc nu neticis skaidrībā, kas tas tāds varot būt, kam abos galos rumpam ir galvas, bet rokas un kājas nav nevienas. Nu velli tikmēr brīnēŗies, kamēr norunāŗi iet pēc vecā Bēra, jāŗu tas zināŗot, kas tas tāds esot. Nu velli aizskrēŗi pēc vecā Bēra un šo atnesuŗi uz zelta nesilkām, jo vecais bīŗ varēn vecs un ŗvaks un ŗis bīŗ no vienas vietas nokāŗies ar zelta tresēm. Vecais Bērs ar izgūdrēŗies un izskatījies, bet ar neticis skaidrībā, kas tas īsti ir. Nu viņŗ pēdīgi sacīŗ, lei padomot dakŗas, ŗis provēŗot ar dakŗām. Nu vais ceŗa-vīrs negaidīŗ, ŗis no maisa āŗā un ar ŗērmūkŗŗa rungu sācis slānīt vellus no vietas vie. Nu velli pa kaklu pa galvu no rijas prom un no tās reizas vais ne acu nerādiŗ rijā. Lieckungs ceŗa vīru bagāŗīgi apdāvināŗ, un ŗis gāŗ laimīgs savu ceŗu.

5. A. 1162. J. Dīcmanis Lieģos, „Pasaku vācelīte”, 10. LP, VII, I, 255, 1.

Reiz dzīvoja saimnieks, kuŗa rijā ļoti spokojāŗ. Kādu vakaru ievēda saimnieka sētā lāŗu dīdītājs lāci un lūdzāŗ naktsmāju. Saimnieks viņam atvēlēja pa nakti palikt un teica, lai savu lāci novedot rijā, jo sētā nekur telpas neesot; bet rijā spokojot — saimnieks piebilda.

„No spokiem man nav bail! No tādiem niekiem es nebaidos!” lāŗu dīdītājs itin droŗi un skaidri atbildēja saimniekam. „Pagādajat tikai kādu labu sērmokŗŗa koka nūju un maisu — maisam vajaga dibinu izgriezt, lai abi gali būtu cauri!”

Lāci pavakarā jau noveda uz riju. Uz paŗu pusnakti lāŗu dīdītājs un saimnieks, abi divi, nogāja uz riju. Viņi tūliņ ielīda maisā tā, ka vienam galva bija viena maisa galā uz āŗu un otram atkal galva otra maisa galā uz āŗu. Kājas bija abiem kopā maisa vidū. Tā maiss izskatījāŗ kā cilvēks, kam abos galos galva. Pēc kāda laiciŗa viņi redzēja, ka rija pienāca pilna vīriem, bet visi bija nopuvuŗiem deguniem. Vispēdīgi ienāca kāds vecs, vecs tēviņŗ ar gaŗu, gaŗu degunu un pussprīdi gaŗiem acu vākiem. Viņi sāka skatīties pa riju, un, ieraudzījuŗi maisu ar divi galvām, domāja to cilvēku esam un sacīja: „Mēs gan esam cilvēkus redzējuŗi daŗdaŗādus, bet ne tādu kā ŗis!”

Viņi sacīja, lai vecais tēviņŗ paskatāŗ, kas tas tāds par cilvēku ir. Vecais teica: „Dēls, paņem tās trīszaru dakŗas un pacel man acu vākus, lai varu apskatīt ŗo savādo radījumu!”

Vecais ņēmās cieti vien apskatīt divgalvi un atņurdēja: „Arī es esmu redzējis daždažādus, visuvisādus cilvēkus, bet tāda vēl nekad neesmu redzējis kā šis!”

Tiklīdz vecais šos vārdus bija izteicis, te uzreiz saimnieks un lāča dīdītājs bija no maisa ārā un sāka velnus ar sērmokšļa nūjām abi divi mizot, ka putēja vien. Velni, nevarēdami vairs ilgāki tādu kokošanu paciest, sāka visi ar joni pa durvīm no rijas ārā skriet. Visi aizskrēja projām un neviens no tā laika saimnieka rijā nav nācis atpakaļ.

6. A. 1152. Kr. Žviņgulis Vētras Mežapuikās, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 164, 11, 19.

Kāds saimnieks būvēja jaunu riju; viņa vecā rija bija pilna ar velliem un to nevarēja ne noplēst, ne arī kāds cilvēks tur varēja ieiet: kad tur kāds iegāja, tad viņš vairs ārā neiznāca.

Kādu darba dienas vakaru, kad visi cilvēki vēl strādāja gar riju, atnāca divi vīri un lūdza saimniekam naktsmāju. Saimnieks viņiem atbild: „Pie mums jūs gan nevarat naktsmājas dabūt; mums visi šķūņi un istabas ir pilnas ar ļaudim, kas strādā gar riju. Vecā rija viena pati ir tukša; bet tur jūs arī nevarat gulēt, jo viņa ir pilla ar velliem.

Bet abi vīri bija ar mieru, kad tik(ai) viņiem atvel ir veca rija gulēt. Labi.

Priekš gulēt iešanas viņi abi aizgāja uz mežu un nogrieza katrs resnu pīlādzes koku. Tad pārgājuši uz savu naktskorteli, paēduši vakariņas un dabūjuši katrs vienu maisu pilnu ar salmiem, kur gulēt. Bet rijā viņi neņem vis abus maisus, paņem vienu pašu, atārda galu vaļā un ielīda tur iekšā, katrs vienā galā, ka galvas vien palika ārā. Bozes, zināms; arī bija klāt maisā.

Kad pulkstens jau divpadsmit bija apsisis, tad nāca no visiem kaktiem un visām malām ļoti daudz vellu tos brīnumus skatīties: viens pats vīrs, divi galvas — kāju nemaz. Kamēr velli brīnījās, vīri nesacīja nevienu vārdu.

Bet uz rijas krāsni bija uzņests pats vellu ķērniņš no citiem velliem. Tas bija ļoti vecs un nevarēja viens pats staigāt. Divi no jaunākiem velliem piegāja pie ķērniņa un pacēla viņam uzacis uz augšu, lai viņš arī tos brīnumus varētu redzēt.

Kad vīri visu to bija noskatījušies, tad viņi izlēca no maisa, paķēra savas bozes un sāka vellus sist; jaunākie izskrēja pa durvīm ārā, bet pats ķērniņš, vecs būdams, nevarēja vairs sodam izbēgt, palika uz krāsns sēžot. Abi vīri nu sita veco ķērniņu. Gan šis apsolīja vairs nekad nenākt cilvēku acu priekšā; bet viņi nemaz nedzird, sit un sit arvienu vairāk, kamēr ķērniņš paliek par pelnu čupiņu. Bet ir tad viņi neatstāj nost, sita un daudzīja, kamēr pelni iznīka.

No tās reizas nevar vairs vīrs zemes nevienu vellu redzēt.

P i e z ī m e. Līvberzē, Kunstmaņu Paulas variantā teikts, ka saimnieks savam puisim apsolījis lielu maksu, lai izdzenot no rijas velnus. Šis tad paņēmis līdz bībeli, krītu, nosēdies rijā pie galdiņa un zīmējis lietuvēnu krustus un lasījis bībelē. Ap pusnakti nokrīt liels velns no griestiem un tūliņ pakaļ mazi velni kā ķiļķeni. Tie danco vecajam velnam apkārt; bet vecais saka: „Bērniņi, paceļat man tās uzacis!” Tā puisis paņem krukli un sāk cirsties ar velniem. Mazie izlīduši pa caurumiņiem, pa šķirbiņām, bet vecais bēgdams iesprūdis rijas lodziņā. Nu puisis popējis veco, ko nagi nes. Velns ar mokām izspraudies, bet cepure palikusi rijā. Lūdzies, lai atdodot cepuri; puisis ātrāk ne, kamēr cepuri piepildīšot ar naudu. Velns skrējis pec naudas; bet tamēr šis izgriezis cepurei dibinu. Velns sabēris savu naudu, tēva naudu rijas bedrē, un tad puisis atdevis cepuri.

Valkā (māc. Otto uzr.) teikts, ka sūtījuši vecajam velnam pakaļ un atnesuši to uz zelta bērēm. Tas piegājis vīriem klāt un sāka maisu raustīt. Tad gulētāji lēca augšā un ar savām sērmaukša kūjām taukšēja velnus, ka tie aizbēga, ne gaismas neredzējuši.

Grāvendālē teikts, ka vīram bijis rijā līdz lācis un tas velnus sašķaidījis. L. P.

7. A. 1152. Skolnieks J. Kļava, Nīcā. K. Lielozola kr.

Vienā rijā senāk dikti spokojies. Spoki tur vienādi baidījuši cilvēkus. Sarunājušies divi gudrinieki, kā lai izdzītu spokus. Pajēmuši cauru maisu, salīduši abi tajā, ka galvas bijušas katrā galā laukā. Viņi zinājuši, ka velnam var sist tikai ar sērmokšļa koku un tādēļ sagādājuši sērmokšļa rungas. Velnam sitot vajagot skaitīt 1, 3, 5, tikai ar nepārniekiem, ja skaitot arī pārniekus 2, 4, 6, tad sāpot pašam sitējam.

Drīz arī sākuši nākt pirmie velni — neviens tādu zvēru ar div galvām nav redzējis. Saukuši arī savus tēvus šurp. Viens velns iesaucies, ka vajagot atvest viņa tēva — tēva tēvu, tas gan to zvēru pazišot.

Atnesuši vienu veci uz drāgām un nolikuši rijā zemē. Vecais teicis, lai atnesot dakšas, ko pacelt viņam acu vākus, kā varot redzēt. Velni pacēluši arī nu vākus un nu vecis teicis, lai durot zvēram ar dakšām pašā vidū. Vīri nu izlīduši no maisa un sākuši velnus velēt ar savām rungām. Visi velni nu aizmukuši un no tā laika rija vairs nespokojies.

8. A. 1152. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pien. LP, I, 147, 120.

Divi ceļa vīri iegriežas kādā mājā un lūdz naktsmājas. Saimnieks labprāt ļautu pārgulēt — nav rūmes; rijā rūmes būtu — tur spokojoties. Tomēr ceļa vīri ir mierā, lai tik laižot turpat rijā, gan viņi zināšot, kā izgulēšoties.

Labi. Tie aiziet uz riju, saliek galvas blakus, kājas uz katru pusi un gul nost. Viens aizmiegt itin ātri, bet otrs mocās līdz pusnaktij. Pusnaktī pusmiegainais patlaban griežas uz otriem sāniem un žāvādamies ierauga rijas kaktā baltu nāvi. Viņš aizmet krustu un re, nāve nozūd. Tā nu atkal miers.

Pēc laiciņa tas atkal žāvājas un nu uzmet acis uz krāsns bedri: krāsns bedrē mazi velnēni čāpo, rēgojas un apbrīno gulētājus. Beidzot viens mazais aizskrien pie tēva. Tēvs atnāk, skatas, brīnās: „Ne, bērni, tāda neaiztiekat. Es iešu vectēvam pakal.”

Vectēvs atnāk, brīnās: „Es esmu redzējis daždažādus, tādu tik ne. Iešu savam tēvam pakal.”

Vectēvs atnāk, brīnās: „Es esmu redzējis daždažādus, tādu tik ne. Iešu savam tēvam pakal.”

Tēva tēva tēvs atnāk, skatās, brīnās, rausta plecus un nevar nekā pateikt, jo no vecuma tam uzaugušas virs acīm lielas piepes. Dēls paceļ ar stibiņu piepes no acīm nost un nu sirmais saka: „Es esmu redzējis griķus jūrā augam, bet tāda neesmu redzējis. Bēgsim labāk visa ģente uz citu riju.”

Velni aizbēg un no tā laika rijai miers.

P i e z ī m e. Izteikums, ka jūrā kādreiz būtu auguši griķi, nav īsti saprotams. Gaismu uz šo jautājumu met kāda Prūsijas vācu teika, kur kāds velns pie Deimes upes tilta (Teufelsbrücke) saka: „Es še dzīvoju jau no tiem seniem laikiem, kad jomā (Haff) vēl tika griķi (Grücken) sēti” (Ostpreussisches Sagenbuch, Leipzig, Insel-Verlag, 74). Tātad še ir teikts, kā kādreiz jomas vieta būtu bijis fīrums. Varētu būt, ka šī pasaka ir ieceļojusi no Prūsijas. P. Š.

9. A. 1152. Jaun-Bebros. Rkr. III, 90. LP, VII, I, 258, 4.

Vienas muižas rijās nedrīkstējis neviens vairs iekšā iet, kā spokojies. Kungs izolījis trīs siekus naudas, kas velnus no rijām izdzenot. Atgadījušies arī divi, kas apņēmušies rijas iztīrīt. Viņi likuši izsūt no vecām kažoku ādām lielu gaļu maisu ar

cauriem galiem. Kad tas pašūts bijis, ienesuši rijās, nolikuši pašā vidū zemē un ielīduši iekšā, tā ka galva katram uz savu pusi, bet kājas kopā, un tā apgūlušies, katrs sērmūkšu rungu līdzās sev nolikdams.

Tā guļot padzird, ka velni jau nāk, ka kladz vien. Ieiet rijās un atrod maisiniekus guļam; bet nu nevar saprast, kas tie tādi. Sāk brīnēties un ērmioties, runādami: esot gan visādus cilvēkus redzējuši, bijuši arī Rīgā, kur griķus kūlušī, tur diezgan visādu cilvēku bijis, bet tādu tak ne, ar divi galvām un kāju nemaz; jāatved esot vecais Rāmans, dzirdēšot, ko tas sakot. Uz reizi ienesuši rijā zelta krēslu un pakaļ tam varenu veci, Rāmanu, ar deviņām galvām. Brīnējies Rāmans arī tāpat: nevarot un nevarot izprast, kas par radījumu. Esot dažādus cilvēkus redzējis un bijis arī Rīgā, kur griķus kūlušī, tur bijuši visādi, bet šitādu gan ne.

Gulētāji, prazdami, ka nu ir laiks celties, lēkuši augšā, paķēruši savas sērmūkša rungas un sākuši vien tikai velnus dauzīt. Velni nezinājuši vairs kā bēgt, bet lai arī visai steigušies, veco Rāmanu tomēr rāvuši līdz, tikai zelta krēsls palicis rijā. Nu sākuši velni neganti lūgties, lai tak krēslu atdodot, būšot par to pulka naudas dot. Zem rijas sliekšņa esot šo deviņu gadu krāja aprakta, lai ņemot un brāķējot to veseli. Krēslu atdevuši arī, un velni visi aizbēguši. Nu bijušas rijas tīras, bet velnu izdzinēji negājuši vis tūliņ prom, teikuši kungam, ka nevarot vis vēl rijās iet, lai varētu netraucēti velnu deviņu gadu krāju izrakt. Atveduši pulka pulka naudas un vēl dabūjuši no kunga tos trīs siekus un tā palikuši varēn bagāti.

10. A. 1152. J. Jansons. Īles pag.

Reiz gājuši pa ceļu divi vanderzeļļi. Uznācis vakars, un viņi iegriezušies pie viena saimnieka naktsmājas prasīt. Saimnieks ar mieru, tikai viņam neesot citur vietas, kā rijā, bet tur velli mājojot. O, tas nekas, gan viņi ar tiem tikšot galā! Lai tikai dodot līdz labi lielu maisu. Labi. Paēd vakariņas, un iet visi pie miera. Vanderzeļļi aiziet uz riju, pārgriež maisam dibenu, ielien viņā tā, ka viena kājas nāk otram pie galvas, un guļ nost. Te, tā ap pusnakti, sāk velli grāvēties. Iet, ka rīb vien! Beidzot ierauga abus gulētājus, sastājas riņķī un brīnās: „Kas tas var būt? Viens duj, divi daulas! Viens duj, divi daulas.” Velli brīnās, brīnās, nevar izbrīnēties. Beidzot iet pakaļ vecam Nestlavam. Tas ir ļoti vecs, acu plakstiņi karājas līdz zemei. Divi velli ar dakšām paceļ viņam plakstiņus, lai viņš varētu redzēt. Jā, šis ar tādus brīnumus neesot redzējis. „Es esmu redzējis visādus brīnumus. Esmu redzējis, ka jūrā labība aug, bet to neesmu redzējis: Viens duj, divi daulas?” Kamēr šie tā brīnās, vanderzeļļi ceļas augšā un sāk liet vecajam ar pīlādžu rungām. Samaluši nabagu miltos. Citi velli aizbēguši, kā spaļi, un no tā laika rijā nav vairs rādījušies.

11. A. 1152. Brīvnieku Liesma no 72 g. vecas T. Putriņas Rumbeniekos. Jkr. V, 1896, 84, 50. LP, VII, I, 256, 2.

Divi linu kulstītāji ienāca vienās mājās un lūdzās naktsmājas. Saimnieks teica, ka vēlētu gan, bet tikai rijās esot rūmes un tur briesmīgi spokojoties. „Lai, lai!” kulstītāji atteica, nogrieza pīlādža rungas un gāja uz rijām. Paņēmuši maisu un, dibinu atārdījuši vaļā, tie ielīda abi maisā, tā ka kājas un rumpis bija iekšā un abas galvas galos ārā. Pusnaktī sanāk rijās daudz velnu un sāk dancot. Viens, ieraudzījis maisu ar kulstītājiem, sasiņ rokās aiz brīnumiem, piesauc citus klāt un nu visi gulētājus apbrīno. „Būs jāiet pakaļ tēva tēvam!” teic viens no velniem, „tas zinās pateikt, kas tas tāds par ķēmu.”

Nu citi velni aizskrien projām un drīzi vien ir atstiepts uz rijas režģa vecs, vecs velns. Jauns velnēns paņem dakšas no piedarba kakta, uzceļ ar tām vecajam tēva tēvam acu plakstiņus un rāda viņam maisā gulētājus.

„Piķis un zēvele!” iekliedzas vecais velns, „mīlie bērniņi, nu nebūs labi! Esmu dažu labu zvēru redzejis, tomēr arvienu ar divi gali: galvas un astes jeb kāju galu, bet šim zvēram ir galvas abos galos — nudien! tas vai visus mūs aprīs!”

Velni muka pa kaklu, pa galvu laukā un atstāja veco tēvu tēvu vienu pašu, kas, nevarēdams paiet, visus velnus un elli nolādēja. Nu kulstītājiem laiks. Tie ņem savas pīlādžu rungas un velēja veco, ka tikai put vien, līdz beidzot to ka veco peļu maisu izputina.

12. A.1152. No Nītaures, Brīvzemnieka kr.LP, VII, I, 260, 6.

Velni atbraukuši uz riju karītēs, ka zeme vien norībējusi, un papriekšu rijas ārpusē ēduši cepešus, desas.

(Rijā gulējuši divi vīri, kas bijuši salīduši vienā maisā.)

Pēc velni sagājuši rijā un, tādu nezvēru ar galvām katrā galā ieraudzīdami, atnesuši savu virsnieku, veco, mazo Īzāciņu. Tas brīnījies: viņa tēvam esot bijušas trijdeviņas galvas, bet taču arī kājas, bet šim nav nemaz kāju. Kad Īzāciņš taisījies nezvēru kniebt ar standziņām, tad abi lēkuši no maisa ārā un ar sērmūksli izsītuši visus velnus. Īzāciņš nu bijis tik mudīgs, ka nemaz nebijis vairs jānes.

13. A.1152. P. Š. no P. Zeltiņas Ikšķilē.

Divi ceļinieki reiz ienākuši vienā mājā un lūguši, lai atļaujot viņiem par nakti pārgulēt. Saimnieks atbildējis: „Man tur nebūtu nekas pretī, bet istabā man nav rūmes. Rija gan ir pašulaik izkurināta, bet tur nevar gulēt.”

Ceļinieki jautā: „Kādēļ tad nevar gulēt?”

Saimnieks saka: „Tur spokojas.”

„Mums no spokiem nav bailes,” atbildējuši ceļinieki un aizgājuši uz riju gulēt.

Viņi paņēmuši maisu, izgriezuši tam dibenu, tad sabāzuši tur no abiem galiem kājas iekšā un likušies gulēt. Pēc kāda laika ienākuši rijā divi velni, nesdami mugurā smagus maisus. Viņi izbēruši savus maisus, un tur bijusi zelta un sidraba nauda iekšā. Tad viņi nosēdušies zemē un sākuši to naudu skaitīt.

Te viens velns nejauši ieraudzījis gulētājus, parādījis arī otram velnam un nu abi gājuši skatīties. Redzēdami tur kaut ko guļam ar divām galvām, bet bez kājām, viņi sabijušies un izsaukušies: „Kas tas tāds par zvēru? Jāiet pēc direktora.”

Pēc kāda brīža viņi bijuši atkal atpakaļ un nesuši savu direktoru, kas no liela vecuma vairs nevarējis paiet. Direktors bijis ar lielu gaŗu sagriezušos degunu, ar gaŗām noļubušām ausīm, un uz acīm viņam bijušas piepes uzaugušas. Apskatīdams ceļiniekus, vecais velns sācis gudrot: „Lielceļš un Daugava ir divi, Rīga un griķi ir divi, te nu laikam arī būs divi.”

Velni dzirdēdami, ka šē būšot divi tādi ķēmi, sabijušies, paķēruši veco velnu un aizbēguši. Bet skriedami pa rijas durvīm, viņi norāvuši vecajam velnam līko degunu un gaŗās ausis. Tas nu ellē tūliņ saslīmis un nomiris.

Tā nu velni palikuši bez direktora un no tā laika vairs vīrs zemes nerādotes. Savus ļaunos darbus tie nu uzdevuši izdarīt cilvēkiem pašiem.

Ceļinieki nu saņēmuši velnu naudu un palikuši bagāti.

14. A. 1152. V. Zacharska no 50 g. veca A. Regža Rēzeknes Rozentovā. Latvju kultūras kr.

Nu meža guoja divi medinīki. Beja jau vokors un leja leits. Daguoja jī pi vīna cīma. Veras: vīnā sātā dag guņš. Jī daguoja pi lūga un syta. Izdzierda saiminīks un vaicoj: „Kas tī, un kuo jums vajag?”

Medinīki suoka prasīt saiminīka īlaist jūs puorgulēt un kaut kur izkaltēt sovas drēbes. Saiminīks soka jīm: „Man ir moza uztabiņa, bet saime cīši lela. Nav kur jyusim puorgulēt un pakaltēt sovas slapnuos drēbes. Man ir gon reja šudiņ kurinuota, bet tur navar ni par kū gulēt, tur cīši bīdej.”

„Nu labi, saiminīks,” runoj medinīki, — „mes īsim tur gulātu, mes nasabeistam nikuo. Varbyut, saiminīks, jums ir kaidš maiss, kū pakluot, uz kuo gulēt?”

Saiminīks īdevja medinīkim maisu un jī nūguoja uz reju gulātu. Medinīki īguoja rejā, pajēmja sovas blises, īlyka jimuos sudobra lūdes un, maisam puorplāsuši ūtru golu un ībuozuši golvas vīns nu vīnas puses un ūtrs nu ūtras puses, tai ka golvu naredz, lykuos gulēt. Napaguoja stundes laika, kai pasacēļa lels vējs un atskrēja daudz valnu un valnānu. Veras valni, kaidš te breinums: četras kuojas, bet golvas nivīnas. Dūmoj valni: „Cik godu tagad mes dzeivuojam itymā rejā, bet taida breinuma nikod naredzējam.”

Dūmoj un runoj vīns valns: „Myusim vajag aizskrīt uz Jeruzalimu un atvest tū vacū tāvu, kurs jau cik symtu godu bez kuoju dzeivoj. Jis varbyut zyna, kas tur par breinumu ir.”

Nūskrēja vysī valni un valnāni pēc vacuo tāva un par pus stundes laika atnesja uz rūku itū Jeruzalima vacu tāvu un pasadynuoja uz lela krāsla. Sēd vacais, veras un breinuoja: „Četras kuojas, bet golvas nivīnas. Cik symtu godu tagad es dzeivuoju šai pasaulī, bet taida breinuma nikod naredzēju!”

Nu kū dareit? Syuta vacais valnānus pēc sudobra sokumu. Nūskrēja valni pēc sokumu, palyka vīns Jeruzalima vacais. Ap tū laiku, kad nabeja cytu valnu, medinīki izbuozja sovas golvas nu maisa, pajēmja sovas blises, šuovja itū vacū un nu vacuo palyka tik vīns daguts. Atskrīn valni ar sudobra sokumim un veras, ka Jeruzalima vacais sasalejis dagutā. Nūsabeida vysī valni un kai skrēja uorā nu reijas, sīnas vysas nūtreiseja. Pats vacuokais valns skrīdams klīdzja: „Nu lai jyusim palīk tys katls zalta naudas, kurs ir zam slīkšņa!”

Medinīki pīsiacēja, suoka rakt zam slīkšņa un mekleit tū kotlu ar naudu. Roka, roka un izroka kotlu, pylnu zalta naudas. Pajēmja medinīki itū kotlu ar naudu un nūnešja saiminīkam.

„Še, saiminīks, tev itys katls ar naudu, kuru mes atrodam šudin nakti zam slīkšņa tovā rejā!”

Saimnīks gon sasabeida, bet pēcuok palyka prīcīgs un gribēja padalīt itū zaltu ar medinīkim, bet medinīki soka jam: „Mes najemsim nikuo.”

Saiminīks nu beja boguots un leidz pašai nuovei pīminēja medinīkus.

15. A. 1152. V. Zacharska no 103 g. veca A. Šuša Makašānu pagastā. V. Podis krājumā.

Vacūs laikus bīžuok saiminīkus apcīmuoja čigoni, na kai tagad. Tagad viņus trauc vysī prūjom, lai naganeitu pļovas un namaituotu mežus. Tajūs laimes laikūs dzeivuoja vīns boguots saiminīks, bet pi juo rejā dzeivuoja naškeists gors. Tys viņam daudz labeibys pūstēja, un taipat, kas nu ļaužu palyka uz naktis rejā, tys jau beja atrasts

nadzeivs: valni jū nūmūcēja. Tai tymā rejā saiminīks nikuo nadarēja, jis tai stuovēja tukšs.

Vīnā vokorā laikā pi ituo pat saiminīka ībrauc divi čigoni un prosuos nu saiminīka naktsmuoju.

Saiminīks atsoka viņim, ka naasūt pi juo vītys, bet čigoni viņu prosa: „Koč kur nabejs klāvā vai piertī, myusim vysleidza kur puorgulēt — puorguleit.” Tūlaik saiminīks runoj: „Man ir vīta loba rejā, bet tī navar puorbyut nakti, tī valni var nūžņaugt.”

Čigoni suoka lyugt, lai saiminīks jūs īlaiž tymā rejā, jī puorguleis. Kū darēt saiminīkam? Jis pascēja: „Nu labi, es jums laižu, bet par iznuokumim es naatbildu.”

„Paldīs,” pascēja čigoni un beja cīši prīceigi, ka koč rejā vītu dabuoja. Saiminīks čigonus labi pabaruoja un vēl īdevja izdzert pa kaidai krūzai ola un taipat paruodēja, kur tei reja ir. Čigoni nikuo nu drēbu nu saiminīka najēmja, tikai lyudzja, kab jis īdūtu jīm lelu maisu, a vairuok jīm nikuo navajag. Saiminīks jīm īdevja maisu un jūs pavadēja.

Rejā čigoni pajēmja rūkūs siovus peickus un vīns un ūtrys kuojis ībuozja maisā, a golvys vīna pi ūtrys, tai atsagula uz zemys. Vot jī guļ un runoj.

Taišņi ap pušnaktim atskrīn daudz valnu, veras un breinuojas, kas te pa taidu breinuošonu: div golvys, a kuoju nav. Veras, veras valni, bet nikuo navar saprast. Vot jī sarunuojās skrīt pēc vacuokuo tāva, varbyut tys zynuos taidu lītu izgudruot. Tai vysī valni nūskrēja pēc sova vacuo tāva. Atnas uz rūku sovu vācu tāvu, kurijis jau daudz godu, kai naspēj staiguot, bet pats jau deveņi symti pīci godi dzeivoj uz šuo pasaulā. Vot valni pasadynuoja vacū tāvu rejā uz cepļa. Tys verīs, verīs un soka: „Deveņi symti un pīci godi dzeivuoju, bet taida breinuma nikod naredzēju, ka golvys div, a kuoju nivīnas.” Čigoni nūsavāruši, nūsavāruši, kai pajem ar peickom šaustēt pa mugoru vacū tāvu, a vacais tāvs suoka klīgt, valni vysī nūsabeida un dreīžuok uorā nu reja, pametja vacū tāvu. Čigoni jū šaustēja, šaustēja, naizturēja vacais tāvs un suoka prasēt, kab jū izlaistu dzeivu un pascēja: „Tī zam slīkšņa ir katleņš ar zalta naudu, tu katleņi varīt pajimt.” Taipat vacais tāvs pazajēmēs nikod nadzeivuoit tymā rejā.

Čigoni puorstuoja jū šaustēt un palaidja jū dzeivu. Uz reita atīt čigoni un stuosta saiminīkam, kas iztyka ar jīm rejā. Saiminīks breinuojuos un taipat razstuostēja, ka tī rejā ir zam slīkšņa katleņš ar zalta naudu. Saiminīks čigonus labi pabaruoja un jī vysī nūguoja uz reju un ti zam slīkšņa jī atroda tū katleņi ar zalta naudu, kuru jī padalēja uz trijīm pusim.

Čigoni nūbraucja pa sovu celi ar naudu, a saiminīkam beja lela prīca, ka pi juo rejā nav vairuok valnu. Tai nu tuo laika tymā rejā var gulēt un taipat struoduot. Vys ir mīreigi, mkas vairuok nabaidynoj.

16. A.1152. E. A. Simsons no D. Pynko Rozentovas pag.

Sen-senejūs laikā bīži apcīmuoja saiminīkus čigoni na tai kai tagad. Tagad viņus vysī trauc prujom, lai naganitu pļovu un namaituotu meža. Tajūs laimes laikā dzeivuojis vīns puorticis cylvāks, boguots saimnīks. Viņa rejā beja apmetīs dzeivuoit naškeists gors. Tys viņam daudzi kaitējis labibas izkūļšonā. Kai pīsēris reju, tai reitā atradis vysu izgryustu uorā. Nikas navarējis palikt par nakti tymā rejā. Vīnā vokorā ībrauca divi čigoni un lyudz nu saiminīka nakts muoju. Saiminīks atsoka viņim, ka naasūt vītas un ka reja breiva asūte, bet tur nivīns navar par nakti puorgulēt. Čigoni suoka lyugt: puorgulēt koc rejā. Saiminīks no suokuma atrunuojis, bet radzūt, ka nikas naiznuoks soka tai. „Labi, varat gulēt, bet tikai, kas iznuoks, as naasmu vainīgs.”

Čigoni beja mīrīgi, un aizguoja laimīgi gulēt. Dabūja lelu maisu, izgrīzja tam dybynu, sabuožuši kuojas vīns nu vīna gola, ūtrs nu ūtra īškā, nūlikās gulēt, pajāmuši rūkuos sovas uodas peickas. Te ap pošom pusnaktim sasacēlīs lels vējs. Uzreiz pylns rejs beja ar valnim. Valni suoka doncuot un dzīduot, tai ka čigonim jau beja bailes pasaskotīt, kas tur ir. Valni pīskrēja pi čigonim un suoka breinuotīs, kas tys taidš varētu byut. Vot jī dūmuoja, dūmuoja, un aizskrēja praseit sovam tāvam, kas tys ir. Tāvs šis navarēja staiguot, jo beja ļūti vacs. Valni atnezja jū uz reju un nūlika cepļi. Vacais valns skotās, skotās un suoka runuot: „Bārnīši, nazynu es pošš, kas tys ir taidš. Koč dzeivuoju es jau deviņi symty pīktū godu, bet taidu breinumu naasmu redzējis, ka golvas divas, a kuoju nivīnu.”

Čigoni dzierdādami itū runu, klusiņom pīguoja pi vacuo valna un suoka skaitīt tam pa muguru ar sovom uodinīcom. Citi valni radzādami taidas brīsmas, dūdas cyts par cytu nu rejas uora, bet vacais-tāvs suoka klīgt nalobā bolsā. Čigoni nagryzusi tam nikaidas vērības un tik laiduši ar peickom vacajam par muguru. Beiguos vacais valns suoka lyugt čigonu, lai laižūt vaļā. Čigoni soka tai: „Voi valnu nabyus rejā vairuok?”

„Nabyus!” atbildēja valns.

„A kū šī valni sorguoja šīmā rejā?”

„Jī sorguoja naudu, kura guļ zam rejas slīkšņa, kur stuov kotliņš un viersū jam ir lels akmens. Jamjat jū, tikai laižat maņi uorā!”

Čigoni mīrīgi atlaidja valnu, poši aizguoja pi saiminīka un izstuostīja jam vysu. Uz reita vysī treis pajāmja naudu, puordola uz trejom daļom un suoka dzeivuoť boguoty un laimīgi. Nu tuo laika arī rejā vysš beja labi un mīrīgi, varēja īť gulēt ikkotru laiku, jo nivīns vairuok tur nastaiguoja un nadoncuoja, kai beja ogruok.

39. Kad kokiem lapas nobirs.

1. A. 1153. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Dievs un Velns”, 1904., 36, 6.

Reiz Velns nodomājis Dievu ķircināt. Viņš pazemīgi tuvojies Dievam un jautājis, vai Dievs neizpildīšot viņa mazo lūgumu. Dievs zinājis Velna nodomu un tādēļ atbildējis: „Tavu lūgumu tad izpildīšu, kad ozoliem būs visas lapas nobirušas.”

Velns par to priecājies un gaidījis rudeni. Rudens atnācis, bet ozoliem lapas nenobirušas. Arī ziemu un vēl pavasarī ozoliem gan bijušas sakaltušas lapas, bet tās arvien vēl turējušas pie zariem. Vecās lapas nobirušas tik tad, kad jau jaunas lapas bijušas izplaukušas. Velns par to saskaities, uzkāpis ozolā un sācis tā lapas plosīt un tā padarījis tās žuburainas. Tādēļ ozoliem vēl tagad esot žuburainas lapas.

2. A. 1153. J. Plaudis Dzērbenes pag., „Teikas par Dievu” 33, 42.

Priekš daudz tūkstošiem gadu ozoliem lapas bijušas tāpat gludas kā daudz citiem kokiem. Tai laikā Dievs ar Velnu noslēguši kādas derības. Velns teicis, ka viņš derības izpildīšot, kad ozoliem būšot lapas nobirušas. Dievs bijis ar mieru un derības noslēgtas. Dievs nolēmis derības vinnēt un aizliedzis ozoliem nomest lapas. Tā arī noticis.

Pagājusi vasara un pienācis rudens. Velns gaidījis, ka nupat sāks ozolam birt lapas — nekā. Velns sācis dusmoties, bet nekā nevarējis darīt un domājis, ka gan jau ziemu nobiršot. Pienākusi ziema, ozolam gan lapas nodzeltējušas, bet nost nekritušas. Velns domājis, ka gan jau pavasarī nobiršot, bet dažas dzeltānās lapas tomēr turējušas. Sākušas augt jaunas. Tagad nokritušas arī nodzeltējušas, bet tad jau bijušas uzaugušas jaunas lapas.

Tā iznācis, ka ozols pavisam bez lapām nav bijis. Kad nu Velns redzējis, ka derības pazaudētas, viņš ticis ļoti dusmīgs, klupis ozolā un ņēmies plēst lapas zobu robos, tā kā tās jukušas uz visām pusēm. No tā laika ozolam ir robainas lapas un viņas nekrīt nost pat ziemu. To Dievs atstājis par piemiņu, ka viņš Velnu uzvarējis.

3. A. 1153. Teicējs 75. g. vecs J. Zeļčs Makašānu pagastā. Latvju kultūras kr.

Zemnieks, pa ceļu iedams, nokūst un atsēstas ceļmalā uz liela akmeņa atpūsties. Atnāk velns un uzkliedz: „Kā tu drīksti uz mana krēsla sēdēt?”

Zemnieks atbild droši: „Ko tu kliedz? Vai tu gribi, lai es tevi par putekļiem saberžu?”

Velnam jau metas bailes un viņš nu runā mierīgā balsī: „Kas tev no tā par labumu būs?”

„Labums būs tas, ka es varēšu mierīgi sēdēt un atpūsties.”

„Kur tu tā iedams?”

„Biju pie drauga naudas aizjēmties, bet neatradu mājā.”

„Ja tu būsi ar mani labs, tad es varu tev naudu aizdot.”

„Labi, dod tik šurpu!”

„Bet rudenī, kad kokiem nobirst lapas, tu man atkal šepat atnes to naudu!”

„Labi, esmu ar mieru.”

Velns nu atnes zemniekam lielu maisu naudas, un tas, saņēmis naudu, iet mierīgi uz māju. Atnāk jau rudens, bet zemnieks nemaz nedomā par savu parādu. Velns gaida, gaida, bet zemnieks kā nenāk, tā nenāk. Ziemā zemniekam iznāk atkal braukt pa to pašu ceļu uz savu draugu. Piebraucot pie liela akmeņa, nāk viņam velns pretī un saka: „Laiks jau ir sen pagājis, bet tu man vēl neesi savu parādu aizmaksājis.”

Zemnieks atbild: „Gaidi, kad bus laiks, tad es savu parādu samaksāšu.”

„Bet kokiem jau sen ir lapas nobirušas.”

„Egles un priedes ir tomēr vēl zaļas.”

Tā nu velns gaida vēl šodien, kad arī eglēm un priedem nobirs skujujas, lai varētu dabūt savu naudu atpakaļ.

4. A. 1153. V. Zacharska no J. Zelča Makašānu pagastā. Latvju kultūras kr.

Vacajūs laikūs tja pat myusu zemē beja vīns azars. Pi tuo azara guoja lelais ceļš un pi paša ceļa stuovēja lels akmens. Vīnu reizi guoja pa itū ceļu vīns zemņiks un, cīši pīkusis, dūmuoja: „Labi byutu pasēdēt uz ituo akmeņa.”

Daguoja pi paša akmeņa un sāduos uz juo. Sēd zemņiks un dūmoj. Tymā laikā izīt nu azara dziļuma valns ar roгим un lelu asti un vyss slapns. Zemņiks sēdēja un nimoz nasasabeida. Valns daīt pi zemņika kluot un runoj: „Tu, zemņiks, aizjemi munu tronu un vēl bez vysaidas ziņas!”

Zemņiņķ runoj uz valnu: „Ak, tai tu gribi, ka es tevi smiltīs satreitu? Es tyuleņ itū varu padarīt.”

Valns aizzādūmuoja un suocja otkon runuot: „Kaidš tev, zemņiņķ, nu ituo byus lobums?”

Zemņiņķ atbildēja: „Lobums taidš, ka tu navari mīriģi dzeivuot! Es tevi naaiztyku pa prišķu, bet gribēju atsapyust drusku un īt uz sātu. Tai es tuoļi guoju, gribēju aizjemt nu sābra naudas, bet naatrodu juo sātā un eimu atpakaļ. Pa ceļam cīši pīkusu un gribēju atsapyust, bet tu vēl mani tricynoj, soki, ka esi aizjemu tovu tronu bez vysaidys ziņas. Es tev ni par kū napīdūšu. Tyuleņ satreišu smiltīs!”

Sasabeida valns, suocja prasīt pīdut jam itū reizi un pasajēmja īdūt jam paruodā naudas. Zemņiņķ lyka mīru un valns īdevja jam naudas uz laika, bet rudenī, kad bierst nu kūkim lopas, kab zemņiņķ jam atnastu tū naudu uz ītuos vītas.

„Labi!” pasajēmja zemņiņķ, un sajēmis nu valna naudu, nūguoja uz sātu. Laiks guoja. Jau rudenc, bet zemņiņķ par paruodim ni cik nadūmoj. Valns vys gaida, kad jis atness. Jau zīma. Zemņiņķam gribis sabraukuot pi sābra cīmā. Vīnu reizi zemņiņķ sasalasīja braukt. Aizjyudzja komonuos zyrgu un brauc pa tuo azara ladu. Brauc zemņiņķ un verās uz tū pusi, kur stuov tys valna trons. Izīt valns pretī un soka zemņiņķam: „Jau laiks puorguoja, bet tu vēl vacū paruodu namokuoji!”

Zemņiņķ īdalms ruoda valnam uz kūkim: „Vēļ kūki naapbyra. Gaidi!”

Bet apļeik azaram aug egles un prīdes, kuras nikod nabierst. Tai valns vēl tagad gaida nu zemņiņķa paruodu.

40. Dažāda viltus baidīšana.

1. A. 1154 J. Henniņš no J. Baumaņa Sasmakā.

Reiz bijušas kādam kungam sudmalas, kur neviens nevarējis dzīvot. Kuŗš tur pirmo nakti ieiet, tam jāmirst. Ir gājuši kādi seši, septiņi, bet neviens nevar palikt. Pēdīgi kāds vīrs apņēmās tur dzīvot. Tad kungs teica: „Ja tu tur vari dzīvot, tad es tevīm atdodu tās sudmalas.”

Vīrs iegāja sudmalās un pārdomā, ko iesākt darīt. Viņš paņem kaltu un āmaru, paiet apakš dzirnavu akmeņa un kaļ lielu caurumu. Drīz sāk nākt pusnakts, atnāk velns un prasa, ko viņš te dara. Vīrs teic, ka kaļot lielu caurumu. Kas tur ielīdīšot iekšā, tas varēšot redzēt visu pasauli. Līdz velns ielīz iekšā, vīrs uzliek spundu velnam uz galvu. Velns lūdžas, lai nu laižot šo ārā, viņš gribot iziet no tām sudmalām, lai viņam tik atvēlot mežā kādā purvā dzīvot. Tad melderis viņu izlaida, bet velns vēl lūdžās, kuŗš cilvēks pa septiņiem gadiem pirmais pie tā purva pienākšot, tas lai viņam piederot. Nu melderis jau četri gadi ir dzīvojis tanīs sudmalās un ir dikti bagāts palicis: naudu viņš ir sakrājis simtiem tūkstošiem.

Kādam zemnieka dēlam bija kāzas, uz kuŗām arī melderis bija aicināts. Uz mājām braucot, tas apmaldījās lielā mežā, kamēr piebrauca pie tā paša purva, kur tas velns dzīvoja. Pa tiem četriem gadiem vēl nebija neviens cilvēks piegājis pie tā purva. Tūliņ iznāk velns ārā, bet melderis izrauj savu sievu no kamanām, paceļ tās svārkus uz augšu un sauc: „Nāču, velniņ, es tev uzdzīšu atkal tapu uz galvas!” Tad velns rēkdams pazuda purvā.

2. 1154. M. E. Bērziņš no J. Krūmiņa, Umurgā. LP, VII, I, 267, 17.

Kādā namiņā (ķēķī) dzīvojis velns. Tas daudzreiz jokojis ļaudis: gan piebēris ēdiena podu ar pelniem, gan izdzēsis uguni. Ļaudis nekā nav varējuši tikt no tā vaļā. Reiz tanī mājā šuvuši skrodeņi. Meistars sūta savu mācekli namiņā gludinājamo dzelzi nodedzināt. Bet velns vienādi pakaļ dzelzi vadzī — tas nedabū nodegt. Meistars, domādams, ka māceklis pats niekojies, ņemas puiku nopērt un licis pats dzelzi ugunī. Bet dzelzs kā vadzī, tā vadzī. Nu meistars noprot, kas to darījis, un grib velnu krietni piejokot. Viņš nodedzina dzelzi baltu jo baltu un noliek tanī pašā vietā. Velns pa brītiņam kā nu kamps dzelzi, vadzī kaņamo, tā sadedzina tik briesmīgi pirkstus, ka apskaities aizskrējis uz elli.

41. Plinte par pīpi.

1. A. 1157. A. No T. Dzintarkalna skolnieku kr.

Viens mežasargs griezies atpakaļ no pīļu medībām un saticis lielu gaŗu tēviņu pretim nākam. Tam bijusi viena zirga kāja, otra gaiļa kāja un gaŗa govs aste pakaļā. Mežasargs tūliņ sapratis, kas tas par kungu, piegājis viņam klāt un sacījis:

„Labvakar, velna kungs!”

„Labvakar, labvakar, mežasarg! Kur nu biji?”

„Uz pīlēm, velna kungs!”

„Cik tad nošāvi?”

„Trīs, velna kungs!”

„Kam tās nesīsi?”

„Rīgais kungiem, cienīgs velna kungs!”

„Tā, tā! Bet kas tas tev aiz muguras karājas,” velns jautājis, uz mežasarga plinti rādīdams.

„Tā jau mana pīpe, velna kungs!”

„Es arī gribētu papīpēties ar tavu pīpi, mežasargs. Vai atļausi?”

„Labprāt, velna kungs, labprāt! Ņemat tik to tievo galu zobos, es tūlīt pielikšu apakšā uguni!”

Velns nu iespraudis plintes stobru savos zobos un mežasargs paspiedis gaili. Norībējis stiprs šāviens, bet velns izspļāvis visas skrotes zemē un aiziedams iesaucies: „Vai, cik tu stipru tabaku pīpē!”

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku vēl uzrakstījusi skolniece Upmale Nīcā, K. Lielozola krājumā. P. 5.

2. A. 1157. A. Ilcbergu Herta Rīgā.

Vienu vakaru vairāki pieguļnieki bija sapulcējušies ap ugunskuru, kur tad viens sāka stāstīt, ka viņš velnu redzējis.

Sestdienas vakarā, kad nācu no muižas, ieraugu lielu melnu kungu pretim nākam. Es jau nodomāju, ka tas laikam būs velns. Pienāk tuvāk un redzu, ka šim aiz zābaku stulma govs aste. Pie melnās gardībenes piespraudis spalvu kušķi. Velns acis bolīdams skatās manī. Drusku sametās gan bailes. Šis man uzsauc: „Labvakar, kur tad tu tik vēlu?”

„No muižas, cienīgs velna kungs,” es atsaku. Man, kā jau vagāram, muižkungs bij iedevis savu bisi ko pašaudīties. Velns to ieraudzījis prasa: „Kas tas tev tur aiz muguras?” — „Tā mana pīpe, velna kungs. Vai negribi uzpīpot? Ņem tikai zobos, es pielikšu uguni!”

Nu viņš iesprauda stobru zobos un es palaidu gaili vaļā. Šāviens norībēja un velns, uguni spļaudams, ieskrēja stāvus zemē. No tās reizes velns nekur vairs nav redzēts.

3. A. 1157. A. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un Velns,” I, 1901., 98, 36.

Reiz gudrais Ansis staigāja ar plinti plecos. Nāk velns pretī un jautā: „Kas tas tāds par rīku?”

„Tā ir pīpe.”

„Vai es ar nevarētu uzpīpēt?”

„Kāpēc ne?”

Ansis nu pamāca, lai velns bāžot tik stobru mutē, viņš tad aizdedzināšot plinti. Velns arī paklausa un Ansis paspiež gaili. Viss šāviens nu iegāja velnam mutē. Velns kāšēdams izspļāva prapi un skrotes laukā un izsaucās: „Kas tā par sūru tabaku!”

P i e z ī m e. Šī pasaka ir tikai īsumā atstāstīta. P. Š.

4. A. 1157. A. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 52 g. veca J. Gaiļa Aumeisteros.

Dumais Ancis reiz saderējies pie paša vella par kalpu. Dumam Ančam bīsi plinte un to nu šis paņēmis līdza, ka aizgāš pie vella uz dzīvi. Velle pamanīš Anča plinti un prasīš šim, kas tas tāds par rīku šim esot. Dumais Ancis nu nospriedis, ka velle jāpiešmaucot, un sacīš, ka tā šim esot paša Pērkontēva pīpe. Nu velle prasīš dumam Ančam, vai šis nedošot šim no savas pīpes ar uzvilkt kuplu dūmu. Jā, kāpēc gan ne! Nu Ancis ieogrūdis plintes stobru vellam rīklē un ta nospiedis gaili. Dūmi un ugunis vie nodzīvāš vellam gar ausim un vis šāvienc saskrēš vellam rīkle. Velle izspļaudīš skrotes un prapus un ta sacīš uz dumā Anča:

„Bet ta bija gan makten stipra tabaka!”

5. A. 1157. A, B. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 63 g. vecā J. Turķa Bilskas pag.

Reiz dumais Ancis un velle gāši pa ceļu. Ceļmalā velle uzskatīš ecēkšas un prasīš dumam Ančam, kas tās tādas esot. Dumais Ancis sacīš, ka tas esot šā tēvu tēva suseklis. Abi gāši tālāk un iegāši istabā, kur pie sienas karāsies plinte. Velle nu aka prasīš, kas tas par rīku tāds. Ancis atbildēš, ka tā esot šā tēvu tēva pīpe. Nu velle aka sacīš, ka viņš ar gribot uzpīpēt, vai šī degot? Ancis atbildēš, ka degot gan, un piespiedis gaili. Šāvienc ieskrēš vellam rīklē. Velle nospļaudījies un aizgāš sacīdams, ka ar dūmu neesot nekas prātīgs iesākams.

6. A. 1157. C. Skolotājs Ed. Melnbārdis no Virbiem.

Reiz Dievs kūpinājis bites, bet kūpinātājā pietrūcis malkas. Tai brīdī piegājis Velns un vaicājis: ko šis te darot?

„Tā un tā,” Dievs atbildējis: „Taisu šņaucamo tabaku.”

Velns priecīgi iesaucies: šis esot visu laiku meklējis šņaucamās tabakas un nu, rau, taču atradis. Labi! Dievs arī dos šim šņaukt, bet papriekšu jāsameklējot tabakas trauks, āre, tukšs. Velns arī gaidījis. Dievs paņēmis šaujamo pulveri, iebēris kūpinātājā kannā un devis Velnam. Kad Velns sācis šņaukt, Dievs pielaidis tabakai uguni. No sāpēm un bailēm Velns devis kājām ziņu un no tās reizes nav prasījis vairs Dievam tabakas.

7. A. 1157. C. Treijs Ēķengrāvē. Brīvz. kr. LP, VII, I, 821, 36.

Senāk bija tā. Viens zemnieks ara netālu no mājām. Tur bija pie sētmalas avīlis (aulis, bišustrops) un pie akmiņa atkal ecēša pieslieta. Tas bija tai laikā, kad Dievs pa zemes virsu staigāja. Un tā nu zemniekam arot iznāca vecītis no meža — un tas bija Dievs. Viņš, ecēšu ieraudzījis, prasīja zemniekam, kas tas esot. Zemnieks atteica, ka esot šā vectēva ķemmes. Dievs atkal: vai nevarot šim atdot? „Kālab ne!” zemnieks atsaka un atdod ecēšu. Vecais paņēma ecēšu, lika pa muguru un aizgāja.

Otrā dienā zemnieks atkal ara. Tad vecītis arī tai dienā iznāca no meža un, avīli ieraudzījis, prasīja, kas tas esot. Zemnieks atteica, ka šā vectēva tabakas doze. Lai šim atdodot jel! Zemnieks atdeva. Vecītis lika avīli pa pleciem un aizgāja uz mežu.

Trešā dienā vecītis atkal iznāca no meža un prasīja zemniekam: „Bet saki, ko tu par tām lietām gribi?” Zemnieks prasīja govi, stāstīdams, ka šim neesot nevienas. Vecītis atveda melnu govi un iedeva zemniekam. Tā govys bija tik laimīga, ka par trim gadiem zemnieks palika bez gala bagāts: viņam bija daudz govju. Un tad viņš lika lielu kuģi taisīt un brauca pa pasauli.

8. A. 1157. A. 1084. Skolnieks A. Baško Latgalē.

Vīnu reizi medinīks aizguoja uz mežu medībā. Par velti nabeja juostaigoj un dreiz kaidi treis zaķi korojuos medinīka mugorā. Zaki beja leli un gryuti, tai ka medinīks staiguodams pīkusa. Izguojis nu smolkim kryumeņim, apsāduos meža molā atsapyust. Sēd un peipej. Te uz reizes — kur bejs nabejs — izskrīn nu pūra valns. Tys uz vīnu pusi uz ūtru, bet īraudzējis medinīku apstuojuos. Medinīks i vērības nagriž, dyumi tik vīn kyup. Valns stuovēja, stuovēja, dūmuoja, dūmuoja, bet beiguos īt pi medinīka kluot un prosa aizpeipēt. Medinīks, moz dūmuodams, pītrepēja blisi un soka valnam: „Nu draugs, buoz tik mutē un labi raun, bet es degšu sērķuceņu.”

Valns tik stypri raun sevī, ka pat buydi īlīcijas. Bet medinīks pa tū laiku atvalk gailīti un kai laiž vaļā, tai lūdja caur pakausi uorā. Medinīks vaicoj valnam, voi styprs bejs un voi vēļ nagrib peipēt. Bet valns ni dzierdēt nagrib; šam nu vīna vīn ruovīna grīžūtis golva.

„Bet vot kas!” soka valns. „Lobuok bļausim: kurs stypruok izbļausim.”

Medinīks redz, ka līta byus slykta, tuopēc soka, lai bļauņ valns pa pīrkšu. Valns kai laiž vaļā savu bolsu, vyss mežs nūskanēja, bet medinīks nūtrīcēja kai bārza lopa. Tagad medinīks nikai navar ateiktīs. Kū viņam darīt? Gudroj tai, gudroj šai un golu golā soka valnam: „Bet jo es bļaušu, tu paliksi kūrls: tuopēc ej lobuok un uzlīc golvu uz calma, bet nu viersa aplīc ar syunom.”

Valns tai izdora: uzlīk golvu uz calma, aplīk ar syunom un klausuos, kod blaus medinīks. Bet pa tu laiku medinīks skotuos: dūbī guļ lela ūzula vuoļa. Viņš nūguoja, pajāmja tū un pīguojs kai liks valnam par golvu, tai pusgolvas kai nabejs. Valns nu lelom suopem tryukuos kuojuos un nažēlīgi klīgdams īskrēja pūrā, bet medinīks puorlics zaķus par placim, smīdamīs aizguoja uz muojom.

9. A. 1052. 1157. ABC. 1063. 1071. F. Reķis Rendā, Brīvz. „Sborņik”, 55, 51., LP, VII, I, 817, 31.

Reiz viens puisis salīga pie velna par strādnieku. Pirmā dienā abi — puisis un velns — gāja uz mežu malkā. Velns puisim teica: „Paņem līdz manu cirvi!” Bet cirvis bija ļoti smags, puisis nebūtu jaudājis to cilāt: tāpēc nemaz labāk negāja cirvim ne klāt, bet atteica: „Vai mēs bērni esam, ka mums cirvja vajaga? Iesim kuŗam katram kokam klāt, izrausim ar visām saknēm!”

Labi. Abi aizgāja pie sakņota ozola, velns saka puisim: „Nu rauj nu!” Bet puisis atbild: „Ja es grābšu, ozols sadrups, būs grūtāki mājā pārdabūt. Raujiet jūs, kungs!”

Velns sakampa ozolu un izrāva ar saknēm. Izrāvis, tas teica puisim: „Ņem tu tievgalu, es ņemšu rezgalu un nesīsim ozolu mājā.” „Nē, kungs, es ņemšu rezgalu, nemiet jūs tievgalu, bet ar to norunu: kas skatās atpakaļ, tam abas acis ārā!”

Labi. Velns saņēma tievgalu; bet puisis uzsēdās rezgalā, lai nu velk velns viņu mājā. Pārvelk velns koku mājā, nopurinās vien un slauka putas no pieres. Bet puisis vaicā: „Kā tad jums sviedri? Man, kā redzat, piere nav ne mikla.”

Tad velns aicināja puisi pastaigāt un abi aizgūt uz vienu bišu dārzu. Tur velns, ieraudzījis dravas, vaicā: „Kas tie tādi?” Puisis saka: „Tās ir mana tēva tabakas dozes.” Velns atkal: „Diezin, vai nevarētu ieņņaukt no tām?” „Mans tēvs uz reizi mēdz veselu dozi izņņaukt,” puisis iebilst. Un nu velns šņauca, bites salīda viņam degunā. Visu pasauli velns sāka lādēt: „Kaut tevi! Kas tavam tēvam par stipru tabaku!”

Viņi gāja tāļāk un atrada tīrumā dzelzs ecēšas. Velns vaicā: „Kas tas?” Puisis atsaka: „Tas mana tēva galvas sukājamais.” Tad arī velns mēģināja ar tām savu galvu izsukāt, bet ādu vien sabakstīja, lādēdams vai visu pasauli: „Kaut tevi! Kas tavam tēvam par stiprām ķemmēm!”

Viņi gāja tāļāk. Velnam bija līdz smags, smags veseris. Puisis tādu veseri ne par ko nejaudāja cilāt. Tad velns sagrāba veseri un drāza gaisā, ta ka veselu versti uzskrēja augšā. To padarījis, velns vaicā savam kalpam: „Vai tu arī jaudi tik augstu sviest?” Puisis paskatās uz debesīm un saka: „Ja debess būtu atvērusies, es uzsviestu tik augstu, ka veseris ne pavisam atpakaļ nenāktu.” Velns iesaucas: „To tu, zēns, nedari! Tas mana tēva veseris!”

Viņi gāja tāļāk. Te piepēži velnam iegribas puisa tēvu redzēt. Bet ceļā tie atrada pielādētu plinti. Velns vaicā: „Kas tas?” Puisis saka: „Tā mana tēva pīpe!” Velns vaicā: „Vai nevar dabūt pasmēķēt?”

„Mans tēvs vienā vilcienā izrauj visu pīpi.” Velns paņēma stobra galu mutē, bet puisim otrā galā bija jālaiž uguns klāt. Puisis laidīs arī uguni klāt, plinte sprāgst, un velns nospļaudamies atsaka: „Kas tavam tēvam par stipru tabaku!”

Viņi gāja tāļāk un piepēži ierauga: guļ liels lācis. Velns vaicā: „Vai tas tavs tēvs nava?” Puisis atteic: „Tas mans vectēvs; tēvs man daudz lielāks. Eita viņam klāt, kungs, uzcērtiet viņam pa pakaļu, tad viņš celsies augšā.” Velns pieiet lācim klāt un uzsit pa pakaļu. Lācis uzšāvās un saplosīja velnu. Bet puisim nu palika visa velna nauda.

42. Velns mājās spēlēt.

1. A. 1159. J. Sprogis, Koknesē. Brīvz. „Sbornik”, 73, 59. LP, VII, II, 3, 3, 1.

Vienam muižniekam bija ieviesušies rijā pasauls velnu, neviens kristīts cilvēks vairs nevarējis tur apmesties. Muižniekam žēl sava īpašuma, taujājis pēc cilvēka, kas jel riju iztīrītu, bet neviena atrast.

Te vienreiz ieteiksies šis citas rijas rijkurim: „Ja izgulies vienu nakti manā rijā, atdošu tev savu meitu par sievu.”

Rijkuris tīri nezina, ko darīt, aplam tiktos kunga meitu apņemt. Pienāk vakars, rijkuris pierunā strādniekus līdzī nākt uz velnu riju. Strādnieki klausā arī, iet. Šie nu visi brangi vēli sēž rijā — te piepēži velns diviem zirgiem karītē klāt, izlec no karītes, rijā iekšā. Rijkuris patlaban stabulējis jauki jo jauki. Velns klausījies, klausījies — nieki nebūs — lūgs, lai viņam arī dodot stabuli pastabulēt. Rijkuris iedod stabuli, bet velnam nekādā jēgā neskan.

Velns vaicā: „Kāpēc tev tik brangi skan, man ne pēc kā?”

„Tāpēc ka tev pirksti resni — maksā, pataisīšu tos tievākus, tad arī tu stabulēsi krietni.”

Velns par mācību apsolījis savu karīti ar zirgiem. Nu rijkuris padabū turpat svārpstu, ieurbj sienu desmit caurumus; bet strādnieki atkal tamēr notēsuši desmit puļķus. Velns tad sabāzis visus pirkstus caurumos un rijkuris ar puļķiem tos piepuļķojis. Velns kliedzis, ka sāpot, bet rijkuris mierinājis, lai paciešoties, lai. Beidzot ne par ko nevarēdams vairs paciest, sācis lādēties velns, izrāvis visu balķi no sienas, ieskrējis ezerā ar to.

Rijkurim palikusi karīte un zirgi; arī kunga meitu apņēmis un dzīvojis bez bēdām.

2. A. 1159.1136. J. Bankins „Šis un tas” II, 1875., 24.

Viens spēlmanis viens pats dzīvoja savā mājiņā un spēlēja caurām naktīm uz pijolēm. Vells, tādu skaistu mūziku dzirdējis, danāca pie tā un sacīja: „Māci mani arī spēlēt, bet saki man kas tev vārdā?”

Spēlmanis atteica: „Mani sauc par Patsdarījis.” Tad spēlmanis vēl sacījis uz vella: „Tev ir gauži stīvi pirksti, tāpēc nāksies grūti spēlēt.”

„Ko tad lai es daru?” vells tam prasīja.

Spēlmanis atbildēja: „Ej dabū divus katliņus, pillus ar svinu, izkausē svinu gluži šķīstu un atnes man to šurp.”

Vells aizgāja, dabūja divus katliņus ar svinu un atnesa tos pie mūzikanta. Šis nu sacīja: „Iemērc savus pirkstus vienā katliņā un dod man otru katliņu.”

Vells, neko sliktu nedomādams, darīja tā. Tagad spēlmanis paņēma katliņu un ielēja vellam svinu acīs. Vells nu skrēja mājai riņķī apkārt kliegdams un bļaudams. Citi velli, to dzirdēdami, skrēja lielos pulkos un prasīja šim: „Kuņš tev to padarījis?”

„Patsdarījis, Patsdarījis!” tas atsacīja.

„Kādēļ tad tu tik briesmīgi kliedz, kad pats darījis?” citi velli sacīja uz to, un devās prom ikkatrs uz savu malu.

Tēvam bija trīs dēli: divi gudri, trešais muļķis. Un tur pie tēva mājām netālu velns bija sējis auzas. Reiz tēvs sūta vecāko dēlu pieguļā. Vecākais sapin zirgus velna lauka malā un ne uguni sakūris, nekā — guļ nost. Kamēr šis aizmidzis, zirgi ņemas pa velna auzām. Atnāk velns — redz: zirgi nieko auzas, pieguļnieks ne jutin nejūt. Ē! velns dusmās skaidri trīc un dreb, zirgus gaiņādams, un gudro atriebties. Izgudrojas šā, gan tā, beidzot uzsēdās pieguļniekam mugurā, izgriezta mugurai gaļas sloksni un palaida, lai iet, kur grib. Pārdzen zirgus, tēvs rājas: „Kā nu tā var izdzīvoties? Kur nu iesi ar lauku muguru?” Vecākais dēls atsaka: „Kas bijis, bijis!” bet lai tikai viņa negodu nesakot muļķītim.

Otrā naktī tēvs sūta otru dēlu pieguļā un tam gluži tāpat nošāvās greizi. Tēvs gan sarāja: „Kā var tā dzīvot? — kur nu iesi ar lauku muguru?” Bet otrs dēls atsaka: „Kas bijis, bijis.” Lai tikai viņa negodu nestāstot muļķītim.

Trešā naktī tēvs aizsūta muļķīti pieguļā. Abi gudrie brāļi jau norunā aiz muguras: „Nu, tas jau dzīvs nepārnāks! Ja mums jau izgriezta gaļas sloksnes, kur nu vēl tādām.”

Bet muļķis, zirgus sapinis, neguļ vis tūliņ, viņš ieiet mežā, uzmeklē labu celmu, notēš labu ķīli un sāks turpat auzu lauka malā celmu skaldīt, ka var uguni iekurt. Atnāk velns: ko te darot? Vai neredzot, ka zirgi turpat jau auzās?

„Ko daru? Siltumu gādāju! Un to tev piesaku, iekāms zirgi vēl auzās nav iegājuši, nenāc te bļautīties. Man ar tevi, tādu bļāvēju, nav vaļas ķēmoties, man jāgādā siltums.”

„Kur tad ir tas siltums? Neredzu!”

„Neredzi, neredzi! Ko tad tu atkal redzi? Nu bāz pirkstus tai plīsumā, redzēs, vai nebūsi siltums.”

Velns iebāz pirkstus plīsumā: neesot silts.

„Pag, pag! tūliņ došu siltumu!” muļķītis pasmejas un ar pietu izsit ķīli. Ak tu žēlīgais! Velns ārpātā: „Mani pirksti, mani pirksti — deg, deg! Diezgan siltuma, diezgan siltuma!”

„Nu, ja tev diezgan, rauj ārā!”

Velns rauj, rauj, nevar izraut.

„Nu tad karstums jāraug dzēst!” muļķītis pasmejas un ievel celmu ar visu velnu ūdens bedrē. Tur nu viņš tad palika. Bet muļķītis pārdzina zirgus ar veselu muguru. Gudrie brāļi no rīta zobo muļķīti, lai rādot to muguru, kāda tā izskatoties. Muļķītis parāda, mugura vesela. Šie brīnās un no kauna mutes vien noplātīja.

P i e z ī m e 1. O. Kanaviņš Gulbenē uzrakstījis šādu variantu. LP, V, 46, 38. piez.

Vienam tēvam trīs dēli. Viņš sūtījis katru savā naktī rāceņu lauku sargat. Gudrie nenosargājuši; bet muļķītis paņēmis cirvi līdz un plēsis resnu ozolu. Atnācis velns, rāceņu zaglis, vaicādams, ko te darot?

„Ozolu plēšu — palīdzī pārplēst!”

Velns iebāzis spraiģā pirkstus un sācis plēst; bet muļķītis izsitis ķīli un nu velnam pirksti iesprūduši. Sācis lūgties, lai atlaižot, viņš rāceņus vairs nezagšot, vēl došot sieku naudas. Velns iedevis naudu muļķītim un aizmucis.

P i e z ī m e 2. P. Zaravičs Veismaņos. LP, VII, I, 263, 9.

Viens ceļinieks velnu izdzinis no kunga pils, iespostodams velnam nagus spostos. Velns sāpes aizsprucis un ceļinieks par to dabūjis kunga meitu par sievu. L. P.

4. A. 1159. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns,” I, 111, 43.

Gudrais Ansis strādāja mežā ap lielu ozolu blūķi un dzina tur vadžus iekšā. Pienāk velns un prasa: „Ko tu te dari?” Ansis atbild: „Rokas sildu. Ir jau auksts laiks.” „Man arī rokas salst, atļauj man arī pirkstus sasildīt.” „Nāc sildi, ja patīk!”

Velns iebāž pirkstus blūķa plaisā, patura tur labu brīdi un saka: „Blūķis jau nemaz nesilda.”

Ansis atbild: „Es palīdzēšu, gan tad sils.”

Nu Ansis izrauj vadžus no plaisas, un blūķis tūliņ saspiež velna pirkstus. Velns nu sāk kliegt, ka pirksti degot. Vēl pakavējies kādu brīdi, Ansis iedzina atkal vadžus blūķī, un velns vaimanādams aizskrēja uz māju.

5. A. 1159. L. Ozola Sērpilī. A. Bērzkalnes krājumā. Folkloras krātuvē.

Skroderis ar galdnieku bija labi draugi un abi mīlēja iedzert. Vienmēr viņi darbu meklēja vienā mājā, jo tad var abi reizā iet uz krogu un arī reizā mājā nākt. Skroderis, kā jau parasts, bija mūzikants, un caur to guva sev piekrišanu. Galdnieks bija atkal labs dancotājs un kā tāds arī tika cienīts.

Vienu vakaru velns krogā, aiz krāsns sēdēdams, noskatījās uz skroderi un galdnieku un apskauda tos. Viņš pie sevis domāja: „Redz, ja man būtu tāda piekrišana, t. i. ja es mācētu tā dancot un spēlēt, kā šie abi, tad gan es varētu mantot sev daudz dvēseles.”

Lai to iemācītos, viņš jaunkunga izskatā gāja uz ceļa pretim abiem draugiem un lūdza, lai tie iemāca tam spēlēt un dancot. Skroderis ir ar mieru, tik velnam vajagot drusku tos gažos nagus apgriezt. Arī galdnieks sola iemācīt dancot, tikai tad viņam nedrīkst būt tādas kājas kā tagad, viena zirga un otra teļa, bet abām jābūt vienādām.

Velns ir ar mieru un nu visi trīs iet uz mājām. Pa ceļu ejot, galdnieks ar skroderi ieraudzīja, ka tam jaunkungam ir aste. Nu viņi zina, ar ko tiem darišana.

Mājās pārnākot skroderis sāk apgriezt velnam nagus un tīšām iegriež pirkstā. Velns sāk spārdīties. Skroderis nav ar mieru, ka viņš tik nemierīgs un ieskrūvē tam roku skrūvbeņķī. Un nu tik griež, neskatīdamies, vai pirksts jeb nags. Galdnieks atkal pa to laiku plēš tam no kājām nagus nost. Velns nevar vairs nemaz izturēt un izrāvās uu aizskrēja, ka nograbēja vien, neiemācījies ne spēlēt, ne dancot.

6. A. 1159. A. Makare no L. Bites Alūksnē. J. A. Jansona kr.

Reiz velns saderējis zemnieku uz 25 gadiem. Tā zemniekam nu vajadzējis velnam 25 gadi kalpot. Zemnieks, negribēdams velnam tik ilgi kalpot, izdomājis, kā no velna vaļā tikt. Reiz velns atnāk un saka zemniekam: „Rīt tev man jāapgriež nagi.”

Labi. Domāts darīts. Pienāk rītdiena, velns klāt. Bet zemnieks izgudroja spēles, kuņās velna pirkstus varētu iespilēt. Velns arī padod rokas, bet zemnieks ātri ieliek pirkstus spēles. Velnam ļoti sāp un viņš kliedz, lai laiž vaļā. Zemnieks nelaiž, tik saka: „Ja tu mani liksi mierā, tad palaidīšu.”

Velns arī apsolās. Bet zemnieks grib velnu labi izmociēt, paņem pātagu un dzen velnu uz ezeru. Tā kliegdam, brēkdams, velns beidza savu mūžu ezerā, bet gudrais zemnieks kļuva brīvs no velna.

43. Velns ar lāci rijā.

1. A. 1161. A. „Jauni Dunduri”. 1875. g. 51, 1.

Pie viena saimnieka nonāca vēlu vakarā lāču dīdītājs un lūdza naktsmāju. Saimniekam lai gan nebija lāga rūmes, tomēr viņš negribēja to projām dzīt un piedāvāja viņam siltu riju, kur laba pārguļa būšot, ja tik velns vien viņu netraucēšot pašā labā miegā. Visi mājas cilvēki ticēja, ka rijā velns ar savu cilti piemītot un nelaižot nevienam tur mierīgi pārgulēt. Nabaga krievs, kas ceļodams bija piekūsis un no aukstuma pārsalis, devās it priecīgs par to pašu vietīņu, turp savas piekūsušās miesas atpūtināt. Krāsns priekšā uguni uzkurinājis un lāci kaktiņā noguldinājis, sāka rāceņus cept. Te uzreiz viņš sadzird nakts vidū piederībā troksni, bailes viņu sāk pārņemt un viņš uzlec uz ārdiem, nogaidīdams, kas tur notikšot. Par mazu brītiņu atveras durvis un iekšā nāk pirmais, pats vecākais no velniem. Neilgi pēc tam sapulcējas liels pulks, nosēžas pie kuldas sildīties, sāk rāceņus kost, pēc tam dancot un ar vēl neizceptiem rāceņiem ripu sist. Tā traki ripas sitot, dabūja ar lācis kaktā, mierīgi gulēdams, kādus belzienus par ribām un, dusmīgs no kakta izcēlies, sāka vainīgos kampstēt. Vecais velns turpretim, sadusmojies par spēles izjaukšanu, likās lācim krūtīs. Še nu bija ko skatīties. No viena kakta otrā grūdās tie spēkotāji, no viena uz otru svērās pārsvars un nezin, vai būtu lācis velnu uzvarējis, ja nenāktu istā brīdī lāču dīdītājs palīgā savam peļņas ierocim. Velnam bija pēdīgi jāmūk, lāča nagu saskrābātā un lāču dīdītāja bomja sadauzītā.

Nākošā gadā pēc Jurgiem nāca atkal velns, gar dārza sētu slēpdamies, un sauca uz saimnieku: „Saimniek, saimniek, vai tev vēl ir tie pērnājie puīši?”

Saimnieks, aiz auss kasīdams, it kā būtu tur atbildi meklejis, pārdomāja un atteica, ka esot gan. Velns aiz bailēm lūdza vēl klusāku saimnieku, lai viņš viņam atdodot tos cimdus, kuņus pērnajā gadā aizmirsis uz rijas krāsns. Saimnieks ar atnesa tos cimdus, kas bija no zelta, velns nerādās tur līdz šo baltu dieniņu vairs.

2. A. 1161. A. Bergmanis Bārtā, 1877. g. A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 170, 27.

Vec-vecos laikos velns iemājojies viena saimnieka rijā un tur spokoja, ka neviens cilvēks nedrīksteja ne dienu ieiet, nele vēl naktīm.

Te vienu dienu — tā pret vakaru — ienāca ta(i)s mājās lāču dīdītājs: lai dodot naktes mājas. Saimnieks teica, ka pašam gan dotu naktes mājas, bet kur lai to lāci liekot? Tam rūmes neesot.

Bet lāču dīdītājs nedeļa miera: gan jau kur rūmīte bušot. Beidzot saimnieks atminējās: lai liekot rijā!

Labi. Dīdītājs tūliņ veda lāci uz riju un piesēja istubiņā pie ārdcilas; bet dīdītājs pats gāja atpakaļ istubā gulēt (pie mājniekiem).

Bet gulēt iedami, saimnieks ar vecāko dēlu sasprieda: ap pusnakti esot jāiet pie rijas klausīties, vai šonakt arī spokošoties jeb nemaz. Labi, nogāja pie rijas lodziņa un klausījās. Nebija stāvējuši ne stundu — izdzirda istabiņā dumpi, un lāci stipri ierūcamies; ir uguni dzirdēja šķīlam un atžibam. Paskatījās pa lodziņu, redzēja: sarkans, bārdains vīrs kūra krāsni un iecepa rāciņus. Bet lācis arvien pa retam ierūcās un ik šis ierūcās, ik sarkanais iesaucās: „Šķic! Kanaļa.”

Kad rāciņi jau rādījās cepuši, tad sarkanais bārdainis, pa kādam rācenim no pelniem izrausis, ēda un ēzdams skaitīja un bārstīja naudu, ka žvargzdēja vien. Bet lācis, ceptus rāciņus saodis, naudas skaņu dzirdis, palika nemierīgs, cēlās no vietas un

rūkdams ļurzāja pie sarkanā bārzdaiņa, ņemdams ir naudu, ir rāciņus. Sarkanais uzsaukdams: „Škic! kanaļa” — sita ar bīstakli lācim un grūda nost. Bet to var domāt, kas nu par dumpi sacēlās! Saimniekam ar dēlu vai visi mati stāvu cēlās un visi locekļi trīcēja. Beidzot sarkanais spruka ar tādu troksni no rijas laukā, ka tikko visas dur(v)is no eņģēm neizlēca un aizskrēja uz mežu ar tādu viesuli, ka visi koki locījās vien.

Lācis nu ēda rāciņus, ka čakstēja vien, un saēdis ļurzāja atpakaļ savā vietā gulēt.

No rīta dīdītājs aizgāja savu ceļu; bet saimnieks ar dēlu nu gāja rijā raudzīt, kā tur izskatoties, un vai no sarkanā bārzdaiņa nauda nebūs palikusi. Aizgāja — uz reizi izdzird ko nākam un istabiņas duris atdarām. Kas ir? Ierauga vakarējo bārzdaini. Tas, galvu pa durim pabāzis, it sabsijies prasa: „Rīgas kungi! Voi jūsu kaķe vēl ir dzīva un voi mājās?”

Šie abi reizā atteica: „Dzīva, dzīva un mājās lai ir — vēl ar deviņiem bērniem mājās!”

To teikdami, šie vēl ierūcās pēc lāča. Bet sarkanais, to izdzirdis, tikko attapa pateikt: „Nu tad to naudu varat paturēt, lai tik(ai) kaķe viņu nedabū!” un tūlīt projām.

Nu tēvs ar dēlu rakšņāja krāsnes priekšā un uzraka lielu kasti pillu dažādas naudas. Un rijās no šī laika nekad vairs nespokoja.

P i e z ī m e. Steņģelis Kr. Garozā uzrakstījis šādu variantu. [Pie saimnieka atnācis lāču dīdītājs, lūdzies nakstmājas. Saimnieks arī atļāvis pašam gulēt istabā, bet lācim rijā, kur spoki rādījušies. Dīdītājs nu aizvedis savu lāci uz riju.]

[Lācim mierīgi guļot], velns ienesis klēpi malkas rijā un sieku kartupeļu. Tos tad cepis rijas krāsni, un kuŗu izņēmis, to aizlicis aiz muguras ko vēlāk ēst; bet lācis apēdis visus noliktos kartupeļus pirmais. Velns palicis dūsmīgs; bet lācis šo briesmīgi sakampis. Tad velns izsprucis pa rijas lodziņu. Bet tā kā rijas lodziņš bijis šaurs, tad velnam tēva tēva svina bikses norāvušās un palikušas rijā.

Otrā dienā velns satīcis cūku zēnu un vaicājis: „Vai jūsu kaķiete vēl mājā?”

„Jā, ir gan — viņai mazie kaķēni arī vēl klēts apakšā.”

Nu velns baidījies rijā iet, kad to dzirdējis, lūdzis zēnu, lai tas iznesot viņa svina bikses. Jā, jā — zēns mierā; bet cik viņam maksāšot?

Tur apakš rijas sliekšņa esot pulka naudas, lai to ņemot!

Labi, zēns iegāja rijā, bet nejaudāja svina biksas ne pakustināt, cik smagas. Saucis vīrus palīgā un tad par visiem — panesuši gan smagās biksas.

Otru dienu zēns vijis auklas uz lauka. Atkal velns piegādājies: ko ar tām darīšot?

„Raušu ezeru kopā!”

Lai neraujot, viņš maksāšot. Labi, lai maksājot pilnu cepuri naudas, tad jā. Velns tūliņ aizskrējis naudai pakaļ. Bet tamēr zēns izgriezis cepurei dibinu un izrušinājis bedri. Velns bēris, bēris — nevarējis cepuri piebērt un tālab solījis naudas vietā labāk vienu stabulīti. Labi. Zēns pārnācis vakarā mājā stabulēdams; bet kā stabulējis, tūliņ visiem mājiniem bijis jālec, vai grib, vai negrib. Beidzot saimnieks sadusmojies uz trako stabulētāju, izviedis pa durvim laukā. Tad zēns svilpodams iegājis mežā un neesot redzēts no tā laika vairs. L. P.

3. A. 1161. A. J. S i m e n o v s D o l ē . B r ī v z. „Sborņik” 37, 53. LP, VII, I, 264, 12.

Vienā rijā bija uzņēmis velns nākt. Viņš kūlās tur pie strādniekielm un zaga tiem no maizes saiņiem gaļu laukā. Rijkuris gan to apmanīja, bet velns nosolījās par to aizmaksāt. Reiz atnāca lāču dīdītāji un apmetās tur pa nakti. Pienāk pusnakts, velns atkal meklē strādnieku saiņus. Rijkuris, to padzirdējis, paskubināja dīdītājus, lai ielaižot savu plušķi rijā, kas ārpus durvim stāvēja piesiets. Dīdītāji tā darīja. Lācis bruka rijā iekšā un nu izcēlās briesmīgs cīniņš. Beidzot lācis nomāca velnu un velns aizspruka.

Otrā rītā atnāks velns pie rijkuŗa un teiks: „Ar tādu kaķi, kādu tu esi iegādājies, es iedraudzēties nevaru un nu nekad vairs nenākšu rijā.”

„Kā gribi!” atteic rijkuris, „bet papriekšu aizmaksā par gaļu, ko solīji.”

„Aizmaksāšu gan!” atsaka velns, „dod tikai zirgu un braucēju naudu atvest.”

Un tur rijkurim gadījās tāda nātņa ķēvīte. To pašu viens strādnieks aizjūdza. Nu viņi iesēdās orē un aizbrauca. Bet tikko bija iesēdušies, ķēvele aizšāvās tik ātri, ka noputēja vien, un viņi drīzi aizmācās līdz velna naudai. Izraka pilnu šķirstu ar naudu, ielika orē un nu velns piekrodina braucējam: „Pielūko, ka tu neskaties atpakaļ!”

Pēc tam atkal kā vēji skrēja uz mājām. Bet tagad viņiem aiz muguras sacēlās briesmīgs troksnis. Braucējs vaicāja velnam: „Kas tas par troksni?”

„Tur citi velni dzenas mums pakaļ. Bet par to nekas! Kad būsim pārbraukuši robežai pāri, viss apklusīs.”

Tā arī bija. Pārbraukuši rijā atpakaļ, vaicājuši rijkurim: cik tās naudas esot vajadzīgs bijis — vai sieku?”

„Nekā — veselu pūru! pulka gaļas aprīta.” Rijkuris nolika veco pūru. Neko darīt, bija jāpiebež velnam vesels pūrs ar naudu un kas tad atlika, ar to aizspruka. Ar šo naudu vēl šodien rijkuņa bērni dzīvo zaļi, ja nava miruši.

4. A. 1161. A. Brīvnieku Liesma Rumbeniekos. Jkr. V, 1896, 80, 46. LP, VII, I, 213, 10.

Reiz ienāca lāču dīdītāji kādās mājās un lūdzās naktsvietas. Nav rūmes citur nekur bijušas, kā vien rijā, bet te briesmīgi spokojies. Saimnieks to stāstīja lāčiniekiem un teica: „Ja bailes nav, tad eita uz rijām gulēt!” Viņi nogāja arī. Paši uzkāpa uz ārdiem, lāčus ieveda rijā. Pusnaktī sanāca tur pulks velnu, tie iekūra uguni, sāka ķēmoties un visādi plosīties savā starpā, dažu reizi svieda arī lāčiem ar miroņu kauliem. Lāči beidzot to par ļaunu ņēma un gāja rūkdami velniem virsū. Šie gan turējās iesākumā pretī, bet redzēdami, ka kuņģam lācis ķepu meta, tas, jau paldies par to dodams, otras vairs ne lūdzams negaidīja — šmuka visi laukā pa kaklu, pa galvu, tā ka lāčinieki vien palika rijā. Otru rītu piegāja kāds jauns kungs pie ganu meitenes, kas tur pie rijas lopus ganīja, un prasīja meitenei: „Vai tavam saimniekam ir pulka inču?”

„Ir gan liels pulks!” atteica meitene, „ir septiņi lielie inči (kaķi) un katram lielajam incim atkal mazie inči.” „Tad saki savam saimniekam,” jauns kungs teica, „lai viņš savu tēva naudu pats sargā, mēs tur vairs neiesim. Izgājušu nakti, naudu sargājot, mums uzbruka inči un saģērēja ādu tā, ka nezinājām, kur šauties. Citam, caur sienmali skrejot, nolūza ragi; citam iesita ribas, citam notrūka aste un mazajam Baltušelim norāva priekšu. Nauda ir rijas krāsni pa kreiso roku!”

Ganēns pateica saimniekam, ko viņai jauns kungs teicis. Saimnieks gāja tur naudu meklēt un atrada pilnu podu ar zelta dukātiem. Viņš palicis ļoti bagāts un rijā vairs nekad neesot spokojies.

5. A. 1161. A. P. Paulītis Straupē. Jkr. V, 1896., 36, 9. LP, VII, I, 260, 8.

Kāda saimnieka rija bija tā velnu apsēsta, ka viņā nevarēja neviens gulēt. Pie šī saimnieka nu atnāk kādā vēlā vakarā lāču dīdītājs un lūdzas naktsmājas. Saimnieks atbild lāču dīdītājam, ka viņam citur nekur neesot vietas, kā tikai rijā, bet tur nevarot neviens gulēt. Lāču dīdītājs lūdzas, lai tam atļaujot vien, viņš jau gan varēsot rijā gulēt. Kad nu lāču vadātājs tā lūdzās un vakars arī jau tuvu klāt, kur godīgs saimnieks nemēdz atraidīt ceļinieku no savām durvim, tad lika viņš aizkurināt pušiem rijas krāsni, lai lāča dīdītājam jel siltuma netrūktu, kur diezgan bailes tam jau tā vai tā gaidāmas. Iedevs groziņu kartupeļu, ko cept, aizsūtīja lāču dīdītāju uz riju. Kartupeļus cepdams un ēzdams, ierauga lāču dīdītājs ap pašu pusnakti, ka piebrūk

pilna rija ar velniem, no kuŗiem tas vecākais uzkāpa uz ārdiem, luktām, un uzsauca citiem velniem: „Danc, danc, bērniņi, kaz vien neaiztiekat!” Bērniņi gan neaiztika kazam (kazu), bet totiesu vairāk viņas vadātāju, tā ka tas pēdīgi ieskaitās un sāka ar lāci viņus rīdīt. Pinkainis, paklausīdams sava kunga pavēlei, iesāka „bērniņus” viņāt, ka tie kūlvāržus devās no rijas ārā. Bet barā skriedami, tie izgāza durvis, pat durvju stenderes un palodu. No tā laika nav vairs rādījies neviens velns rijā.

6. A. 1161. A. No Jaunbēriem. Rkr. III, 1885., 93. LP, VII, I, 260, 7.

Saimnieka rijās velni daudzījušies: negribējis neviens vairs iekšā iet. Vienreiz ienācis lāču vadātājs un lūdzies naktsmājas. Saimnieks naktsmāju neliedzis, bet citur neesot rūmes, kā rijā. Krievs ar savu zvēru arī aiziet. Rijā ieiedams, ierauga velnu krāsns bedrē kartupeļus cepot un ēdot. Dīdītājs nostājas ar lāci velnam aiz muguras, bedres malā. Velns cepdams met arī lāčam pa tupeņam, teikdams: „Še, Incīti, arī kas cietāks.”

Tā velns ar lāci drīz vien kartupeļus apēduši un kad patlaban bijuši beigti, uzkliezdies krievs lāčam: „Beri, Miška!”

Tūliņ klupis lācis velnam virsū un sācis to neganti plūkāt. Gan velns lūdzies: „Neplēs, Micīt, neplēs, Micīt!” bet tas nelīdzējis nekā, Micītis tikko vēl to dzīvu atstājis. Nu aizgājis velns pie citiem velniem un stāstījis, ka tai rijā nevarot vairs iet, tur esot dikti sirdīgs kaķis, tas neganti plēšot. No tā laika bijusi rija tīra.

7. A. 1161. A. Lerchis-Puškaitis, Džūkstē-Pienavā. LP, I, 119.

Vienam saimniekam rijā spokoja. Vienu vakaru ienāk divi lāčenieki un lūdz naktsmājas. Saimnieks aizraida rijā. Lāčus tie ieliek kaktā un paši ēd vakariņas. Uz reizi rijā ierona jauneklis strīpainām biksēm un uzlec uz rijas krāsni, tik viegls kā spalva. Lāči sāk rūkt; bet jauneklis grābj no spriestiem akmeņus un gāž lāčiem virsū. Kad spriesti izārdīti un lāči tomēr nebēg, tad jauneklis salauž ārdus un drāž tos virsū. Beidzot ir ārdus pietrūkst, bet lāči neatkāpjas ne soļa. To redzēdams, jauneklis izsprūk pa rijas lodziņu, ka nebija ko apskatīties.

Saimnieks no rīta atron riju pavisam otrādi apgrieztu: krāsns izputējusi, ārdi pagalam, lodziņš izrauts visiem sviniem. Viņš rauga tur šo to sakārtot. Te uz reizi klusa balss vaicā: „Saimniek, saimniek, vai tie divi runči vēl rijā?”

„Kā tad — vēl jau ir!”

„Nu tad es tur vairs savu kāju nespeŗu. Apakš rijas lodziņa atronas katls ar naudu — to tu vari ņemt, ja gribi!”

Saimnieks sāk rakt — jā — pilns katls zelta naudas. No tā laika rijai bija miers.

8. A. 1161. A. No Nītaures 1881. g. Brīvzemnieka kr. LP, VII, I, 266, 14.

Lāču dīdītājs rijā uzlīdis uz ārdiem un lācis pie krāsns. Kad nu velns cepis kartupeļus un ēdis, tad metis mizas lācim: „Še, kaķīt, tev tās malas, man tie vidi!” Lācis mizas neēdis un tikai ierūcies vien. Pēc velns cepis zivis un vienu pametis ārdos gulētājam, teikdams: „Še, Jēkab, tev zivs!”

Velns gulētāju domājis par rijkuri Jēkabu. Bet lāčinieks ārdos atbildējis: „Ak, kungs, man naiki galva sap, dod tas zivis manam brālim Joņam (lācim), kas tur krāsns priekšā gul!”

Bet lācis ierūcies vēl niknāki un zivis neēdis. Nu velns teicis: „Jonis zivu negrib!”
Lācinieks atsaka: „Nu, tad dod tam pa galvu!”

Kā devis pa galvu, lācis saķēris velnu un tā sadauzījies, ka ar visu loga stenderi aizsprucis. Pēc gada laika velns pienācis pie rijas loga: „Vai tas svešais, sirdīgais kungs vēl tur rijā?”

Rijnieks atbildējis: „Kā ne, kungs, viņam jau tagad bērni.”

Nu velns neiedrošinājies rijā iet, tikai lūdzis rijniekam, lai padodot viņa zvejas bikses, kuŗas pērn steigdamies aizmirsis krāsns priekšā.

P i e z ī m e. Veismaņos teikts (P. Zaravičs), ka velns lūdzis, lai padodot pērn aizmirstos cimdušus. L. P.

9. A. 1161. A. P. Siliņš ar J. Pelēko Siguldā. LP, VII, I, 265, 13.

Viens saimnieks uzcēlis jaunu ērbēģi un iegājis tur dzīvot. Bet tūliņ trešā dienā ienācis tāds puika un sācis visus cilvēkus mocīt. Neko darīt — bijis jāiet vecā dzīvojamā ēkā atpakaļ. Te pa kādu laiku atkūlies lāču dīdītājs un lūdzies naktsmāju. Saimnieks devis labprāt; bet tad jāejot uz jauno dzīvojamo ēku gulēt, citur vietas neesot. Labi, aizgājis, piesējis lāci iekšpusē pie durvju stenderes, pats pasviedis maisiņu zemē uz grīdas un gulējis; bet miegs tik ātri negadījies. Tad ap pusnakti ienācis tas pats trakuļa puika, uzkūris uguni krāsns priekšā un sācis cept vardes, čūskas, ķirzalkus. Bet kuŗu vien izcepis, to lācis noēdis. Jau puika vienreiz, otrreiz brīdinājis lāci: „Paga, kaķi, vai tu pats nevari cept?” bet lācim tas tas pats: vai teic, vai neteic. Kad nu puika pēdējo bija izcepis un to arī lācis aprijis, tad cepējs saskaities skrējis lāčam sist. Lācis sagrābis puiku un sācis spiest; tikai ar mokām — bez cepures, izbēdzis no lāča nagiem. Rītā dīdītājs pateicies un aizgājis. Vēlāk bērni pie jaunās dzīvojamās ēkas durvīm sagājuši rotāt. Te piepēži kāds puika ar pliku galvu piestājies bērniem jautādams: vai daudz kaķu tai ēkā esot? Puika domājis vakarējo lāci; bet bērni sapratuši īsto kaķi un tādēļ atbildējuši: „Jā, kaķei tagad ir pieci kaķēni!”

„Pieci kaķi! “ puika izbijies, „nu tad es te nevaru vairs dzīvot! Pasakait savam tēvam, lai rok apakš durvju sliekšņa, tad tur atradīs mucu naudas — tā man bija jāsargā.”

Un patiesi — atrada naudu. No tā laika arī jaunajā ēkā vairs neviens nemocīja.

P i e z ī m e. Veismaņos P. Zaravičs uzrakstījis, ka melns tēviņš, liels augumā, vēlies lāču dīdītājam virsū. Otrā gadā tēviņš pateicis gana puikam, ka ozola apakšā esot naudas pods. L. P.

10. A. 1161. A. Lapas Mārtiņš, „Gudrais Ansis un velns”, III, 1902., g. 85, (21).

Vienas muižas rijā apmeties velns uz dzīvi un neviens tur vairs negribējis uzņemties rijnieka amatu. Bet kungs nekā nevarējis iztikt bez rijnieka un solījis tam darbiniekam lielu algu, kas uzņemtos rijnieka gaitu. Pēdīgi nu arī viens dūšīgs izdienējis zaldāts pieteicies par rijnieku un kungs to ar prieku pieņēmis.

Šis zaldāts sastapis vienu lāču dīdītāju un uzaicinājis to sev par palīgu. Pa nakti viņi palaiduši lāci rijā gluži vaļā un paši nogūlušies rijas kaktā uz sera.

Drīz vien ienācis rijā velns ar sarkaniem matiem, zirga kājām un sarkanu asti muguras galā. Velns atnesis kulīti ar kartupeļiem, piegājis pie krāsns un sācis tos cept. Izceptos kartupeļus viņš nolīcis sev aiz muguras uz klona dzisināt. Lācis to redzēdams

pielīdis klāt un sācis ņurdēdams ēst izceptos kartupeļus. Velns tikai uzsaucis lācim: „Kuš, runci!”

Kad visi kartupeļi bijuši izcepti, velns apgriezies un gribējis pats ēst; bet nu tikai ieraudzījis, ka lācis jau gandrīz visus kartupeļus bija apēdis.

„Ak tu, maita, runcis tāds!” velns izsaucies, paņēmis krāsns bakstāmo dzelzs urķi un sācis ar to lāci urķēt. Lācis par to saskaities, meties velnam virsū un to tā sagrābis, ka kauli vien brīkšķējuši. Pēdīgi velnam ar lielām mokām izdevies atsvabināties no lāča nagiem, tas nu vēkšdams mucis pa durvīm laukā un izrāvis rijas durvis ar visām stenderēm.

Bēgdams velns nepaguvis paņemt līdz kādu melnu ādas kulīti. Zaldāts ar lāču dīdītāju gājuši to aplūkot un atraduši tur labi daudz zelta naudas, kuŗu nu abi izdalījuši savā starpā.

Rijnieks otrā dienā atkal ielicis velna izrautās rijas durvis un vakarā tur nolicies mierīgi uz guļu, cerēdams, ka velns nu vairs atpakaļ nenāks. Bet drīz vien aiz rijas durvīm sācis kāds dikti daudzīties un viena balss tur jautājusi: „Vai tas lielais runcis vēl rijā?”

Rijnieks tūliņ sapratis, ka tas ir izdzītais velns un tādēļ atbildējis: „Viņš jau tepat rijā paliks!”

Tad viņš dzirdējis, ka kāds no rijas durvīm aizskrējis, ka zeme vien nodimdējusi. No tā laika velns vairs nekad tai rijā nerādījies.

P i e z ī m e. Šī pasaka ir uz pusi saīsināta, atmetot tīšām ieliktos sīkumus. P. Š.

11. A. 1161. A. J. Jansons no J. Tiļlas Īles pag.

Vienam saimniekam bija rijā velni iemājojuši. Nakti iet tā pa riju, ka bail klausīties. Kādu dienu atnāk divi lāču dīdītāji un lūdz naktsmājas. Rija esot šimbrīžam tukša, bet tajā velni pa naktīm grāvējoties. Tas nekas, lai šos laižot vien. Labi. Aiziet uz riju. Abi dīdītāji uzlien uz ārdiem, lācis paliek apakšā. Jā, nāks tā ap pusnakti. Četri tēviņi ienes vienu zārku un tanī zārkā ir mironis. Velni iekuŗ uguni, sagriež mironi gabalos un sāk cept, ka čurkst vien. Dīdītāji uz ārdiem nevar vairs dūmu izturēt, sāk šķaudīt.

„Skic, skic.” ierūcas viens velns, bet citi neliekas ne zinis.

Tā nu paliek. Bet lācis arī saodis gaļas smaku. Tiklīdz velni izņem gaļu no uguns un grib sākt ēst, te arī lācis klāt un bāž ķepu pannā pēc gaļas gabala. Kā šis ķeŗ, tā viens velns — knauks! Šim ar naŗa spalvu pa ķepu: „Skic, diedelniek!”

Bet ak tu mūŗa die, kā nu lācis noskaitās! Sacīs velnus spalot, lai spalva pa gaisu iet. Velni aizgājuši ar visu mironi kā divi deviņi. Skrejot vēl izrāvuši duru stenderes, jo duris bijušas par šaurām.

Otrā rīta lāču dīdītāji izstāsta visu saimniekam, atvadās un aiziet savu ceļu. Bet te, tā ap vakaru, velni atkal klāt: vai šim vēl tas lielais runcis rijā mājojot? Nu kā tad. Bet tagad viņam esot vēl deviņi jauni kaķēni.

„Vai traks!” velni izsaukušies, „tad mēs rijā vairs nedrīkstam rādīties. Vai zini? Ej un roc krāsns bedrē. Tur tu atradīsi pilnu podu ar zelta naudu. Mēs viņu tā kā tā vairs nevaram dabūt, tāpēc paturi tu.”

To teikuši, velni nozuduši un nav vairs rijā rādījušies, bet saimnieks krāsns bedrē uzracis veselu podu zelta naudas un dzīvojis laimīgi.

12. A. 1161. A. Skoln. O. Štībele no 60 g. vecās J. Krules Rucavā. K. Corbika krājumā.

Reiz lāču dīdītājs iegājis vienās mājās prasīt naktsmāju. Saiminieks teicis: „Kur tad nu lai es tev dodu? Varētu rijas istabiņā, bet tur dzīvo velni!”

„Ahā, laid tik mani iekšā, gan mans lācis izdzīs visus velnus!”

Jā, tā nu šis iešot arī gulēt tai istabiņā. Tur šis sakūris krāsnī uguni. Tā šis sēdējis ar savu lāci pie uguns un snaudis. Te pēc viena brīdīņa ienācis viens vīrs un turējis uz uguni cilvēka roku. Lācis teicis: „Ņamm!”

„Kuš, klusi! Ka izceps, tad dabūsi!” vīrs atteicis.

Lācis atkal teicis: „Ņamm!”

Vīrs atkal uzsauc: „Šķic, klusi, ka izceps dabūsi!”

Lācis teicis trešo reiz: „Ņamm.” Nu vīrs pasviež roku ugunī un mucis pa durīm laukā, bet lācis aizķēris un norāvis šim bikses. Šis nu palicis bez biksēm un ātri ielēcis dīķī.

Meitas no rīta iznesušas pie dīķa drānas velēt. Tas vīrs pabāzis galvu no dīķa un teicis: „Meitenes mīlās, iznesiet man bikses!”

„Nesies pats savas bikses,” meitas šim atcirtušas pret.

„Meitenes, iznesiet manas bikses!”

„Nesies pats savas bikses! Kur tad ir tās tavas bikses?”

„Manas bikses rijā.”

Meitas šim teic: „Mēs rijā nevaram iet, mūs rija ir dižs runcis.”

Bet šis vēl prasa: „Meitiņas, iznesiet manas bikses!”

Meitas arī nu iegājušas rijā un iznesušas šim tās bikses. Bikses bijušas pašūtas no cilvēku nagu, ko svētis rītis cilvēki, baznīcā braucot, nogriezuši. Šis nu paņēmis savas bikses un nozudis atkal ūdenī.

Tas vīrs bijis velns. Bet no šīs reizes viņš rijas istabiņā vairs nenācis un nebaidījies ļaudis.

13. A. 1161. A. V. Fiļšs no Staško Rēzeknē.

Senējūs laikūs vys beja aizaudzis ar mežim. Tūlaik cylvāki apmetjās dzeivuoit vairuok kūpā, lai byutu dreizuok turētīs pret meža dzeivnīkim un ļaunim cylvākim. Tai vīnā taidā vītā dzeivuojis dīzgon puorticis cylvāks. Zynams, ka ikkotram cylvākam uz pašauļa ir sovas nalaimes un arī sovi priki, taipat i šam veiram. Nikai viņš navarējis tuo izslkaidruot, kas tur bejis. Kai nakts, tai nazyn kas pa ustobu staiguojis ikkotru nakti; ka gribējis gulēt ustobā, vajadzējis treisēt nu bailem kai zaķam. Tai paguojis daudz laika. Nalobais gors kai naguojis prūjom, tai naguojis — darīt, kū gribit. Vīns kaimiņš bejis atradis mežā mozu luocānu, atnesis tū uz muojom un pīradinuojis pi ļaudim. Reizi luocā īpašnīkam, kad tys jau bejis lels — nazynu, aiz kaidim īmeslim — vajadzējis puorgulet pi tuo saimnīka, kuru ikkotru nakti apmeklējis nalobais vīss. Luoča saiminīks atīt ar vysu luoci un apgulstas. Kai tyk īstuoja nakts, tai lels valns ar zivi uz muguras atīt šņuokdams vīn. Tū vysi zyna, ka tanūs laikūs spičku nabeja, bet lai vareišūt dabūt guni, kurīnuoja tū i naktī i dīnā. Salyka gunkura vītā sapyvušus kūkus, calmus un apbēra ar palmim, tai kai viņi gruzda pa mozam un guns stuovēja pastuovīgi. Valns ar vysu zivi pi gunkura kluot. Izrušinoj tū labi un suoc cept zivi. Luocis izcizierdējis tū smordu, pīscēlīs un suocis leist kluot pi tuos zivis. Valns, taida dzeivnīka sovā myužā naredzējis, nūdūmuojis, ka asūt kaķis. Atvilcis lobū rūku un ar ruodītuoja pierkstu sitis tam pa dagunu sacīdams: „Bris”. Luočam taidš jūks na vysā paticis. Viņš metīs valnam viersū. Suokusīs cīņa.

Radzādams naveiksmi, valns suocis lyugtīs tuo saiminīka, lai dreizuok taidu nagūdīgu kaķi saucūt prūjom, un por tū kai atleidzība byušūt tī duorgumi, kuri asūt aprokti zam ustobas slīkšņa. Tys cylvāks paklausījis un atsacis luoci pi sevis. Valns sprucis nu luoča nogim, nazynuojis, kai aizbēgt.

Reitā izrokuši tūs duorgumus, puordalējuši uz pusem ar muojas saiminīku un dzeivuojuši laimīgi. Luocis pēc šuo nūtykuma arī ilgi nadzeivuojis, jo valns viņu por daudz sakomuojis. Tai paguojis daudzi godu. Goni ganījuši lūpus pi azara, kur nabejis tuoļi nu šīm dzeivuojuojim. Nu azara izlein tys pats valns un prosa nu gonim: „Kai taidam un taidam saiminīkam klojas, voi dzeivs vēl viņa kaķis?”

Goni atsoka: „Tam kakim ir vēl treis mozi kačāni.”

Valns vēl pastuovējis mozu breidi azara mola un laidīs otkon īškā, dūmuodams, ka šis ar viņu nikuo navarēja izdareit, kū tad lai isuocīt ar četrim?

14. A. 1161. A. Ziemelis Trikātā, Jaun-Brenguļu Dzosniekos. LP, VII, I, 266, 15.

Vienā lopmuižas rijā dzīvoja velns, kas rijnieku dažreiz ķircināja, dažreiz atkal tam labu darīja. Rijniekam nemaz nepatika, ka šis katru nakti traucēja. Tad viņš ieveda vakarā lāci rijā un piesēja pie staba. Pusnaktī uz reizi logs norībēja — velns ar zivu tarbu pa logu iekšā, modināja rijnieku un sacīja: „Jēkaup, šek zivis!” Jēkaups velnam atbildēja: „Es pats pa dienu biju zvejot un vakarā stipri saēdos zivs cepeti. Ej, dod manam brālam, Miķēlam, kas tur pie staba gul!” Velns paņēma zivu tarbu un gāja uz Miķēli; bet Miķēlis bija cieti apgulies. Tad velns to modināja: „Miķēl, šek tak zivis!” Miķēlis rūca vien velnam pretī. Velns gāja atkal pie Jēkaupa un sacīja: „Miķēlis ar murgiem kaunas un rūc.” Jēkaups atbildēja: „Viņš tāds pakurls ir — ej, piegrūd viņam pie krūtīm un uzkliedz stiprāki.” Velns piegrūda Miķēlam ar roku pie krūtīm un kļiedza: „Miķēl, šek tak zivis!” Bet Jēkaups no krāsns mūrīša kļiedza: „Miķēl, ķer aiz ausīm!” Tad lācis tūlīt velnu, ar nagiem sagrābis aiz ausīm, nežēlīgi izplēsa, ar zobiem sakoda. Velns tik ko varēja pa logu tikt laukā. No tās nakts velns rijā vairs nenāca.

15. A. 1161. A. M. Lase no L Zandes, Smiltēnē.

Viena saimnieka rijā nevarējis neviens gulēt, jo velns mocījis. Lāču dīdītājs ar savu lāci tomēr apjēmies šinī rijā pārgulēt. Nakti velns klāt, bet dīdītājs laidis tam tūdaļ lāci virsū. Lācis velnu tā sagrābis un saplucinājis, ka tas rijā nav vairs rādījies. Pēc kāda laba laika tikai pienācis pie loga un jautājis saimniekam, vai viņam esot vēl tie paši puisī, kas toreiz. Saimnieks atbildējis, ka tie paši vien vēl esot. Tad velns lūdzies, lai padodot viņa cimdus, kas toreiz aizmirsušies uz rijas krāsns. Saimnieks arī padevis. No tā laika velns vairs nerādījies.

16. A. 1161. A. E. Krastiņš Vārenbrokā, Folkl. krātuvē.

Reiz vienā rijā bijuši spoki, ļaudis baidījušies un nevarējuši tur strādāt. Vienā vakarā tur ienāk lāčenieks un lūdzas naktsmāju. Saimnieks viņam dod naktsmāju ar tādu norunu, lai lāci ved uz riju pa nakti un pats var gulēt istabā.

No rīta iet lāčenieks uz riju pēc lāča pakaļ un skatās, ka rijā visi ārdi salauzti un sapļaukāti. Lāčenieks, nekā nezinādams, paņem lāci un aiziet. No tās reizes rijā vairs spoki nebaidījuši.

Tā saimnieka gans ganīja mežmalā cūkas. Izgājis no krūmiem viens jauns kungs, prasa ganam: „Vai tas kaķis vēl ir tai rijā?”

Gans saka: „Jā, esot vēl pieci bērni radušies.” Jauns kungs sasitis plaukstas: „Nu mana naudiņa pagalam. Viens pats kaķis kā mani sagrāba, es tikko paliku pie dzīvības. Kur tad vēl pieci? Tur nav ko domāt ar tiem kaķot. Ganiņ, paņem tu to naudu, tur apakš sliekšņa. Es tur vairs nevaru rādīties.”

Gans atradis to naudu, izņēmis nu un palicis bagāts.

17. A. 1161. A. J. Nīders Alūksnē. J. A. Jansona kr.

Alūksnes muižas rijās vienmēr pa naktīm ņaudējuši kaķi, velni kūlušī ar spriguliem, mērījuši, situši pie pūra malas, ar vārdu sakot, trokšņojuši uz nebēdu. Ap pusnakti vienmēr kāds velns ienācis rijā pie rijnieka putras katla ēst. Reiz kādu nakti rijā pārgulējis kāds lāču dīdītājs ar savu lāci. Pusnaktī atkal „kūlēji” gājuši, ka klauzējis vien. Pēc kāda laika velns nācis atkal pie katla putras ēst, bet te lāču dīdītājs velnam uzlaidis lāci. Lācis velnu tā žurnījis, ka ribas vien nabadziņam brikšķējušas. Un no tā laika velni vairs pa naktīm nekūlušī muižas rijās.

18. A. 1161. A. M. E. Bērziņš Umurgā. LP, VII, I, 267, 16.

Vienā rijā dzīvojis velns. Tas jokojis rijnieku: kad rijnieks gulējis, velns tam sviedis pelnus un smiltis acīs. Ja rijnieks cepis kartupeļus, tad velns tos izēdis. Reiz velns visu seru no ārdim nogāzis. Par laimi atnācis lāču dancinātājs. Lāci ievietojuši rijā. Naktī velns atkal ņem rijnieka kartupeļus. Arī lācis stiepj savu ķepu pēc kartupeļiem. Velns tam uzsauc: „Cīks! Tie ir mani!”

Lācis stiepj vien ķepu pēc kartupeļiem. Velns nu ķeņas lāčam krūtīs, cīnās briesmīgi. Velns gan paliek tik liels kā siena guba, gan tik mazs kā dzijas kamols, bet kā nevar, tā nevar lāci pārvarēt. Velns, laba neparedzēdams, izskrien kaukdams no rijas. Otrā vakarā velns pieklauvē pie durvīm, prasīdams: „Vai tas melnais runcis vēl ir rijā?”

„Ir gan!” rijnieks atbild, „tam vēl pieci bērni piedzimuši.”

Velns nav drīkstējis vairs iet rijā.

19. 1161. A. J. Kalniņš Ozolniekos. Jkr. V, 1896., 93, 58. LP, VII, I, 264, 11.

Velns ar rijkuri dzīvojuši kopā. Reiz velns aizsūtījis rijkuri pēc pārtikas un pats ņēmās riju kult, bet nemācēja un par to dabūja no vagares cietus belzienus. Pārņācis rijkuri sūdzējies: „Vadzi, bāliņ, es tavā ādā vairs nekad nelīdīšu!” Cītu reizi lāčnieks ievedis lāci rijās. Lāčnieks ēdis ceptus kartupeļus, velns arī gribējis, tādēļ teicis rijkurim, lai tas kaķi dzenot projām. Rijnieks atbildējis: „Dzen pats!” Velns uzsita lācim; šis neprata joku un deva velnam pretim, sāka cīkstoties un nu velnam vēl plānāki klājās, nekā ar vagari. No tās reizes velns vairs nenāca uz rijām.

20. A. 1161. 1152. 1130. J. Simenovs Dolē. Brīvz. „Sborņik” 59, 54. LP, VII, I, 256, 3.

Reiz ienāca vienā mājā divi lāčnieki, lūgdami sev un saviem lāčiem naktsmājas. Bet saimnieks tiem atsaka: „Labprāt jums naktsmāju atvēlētu, bet man nav kur dot;

zināms, rija gan būtu tukša — tur atkal milzumis velnu.” „Nekas,” lāčnieki saka, „dod tikai mums vienu maisu un palaid iekšā — gan pārgulēsīm.”

Saimnieks ielaida viņus rijā. Šie ieiet rijā, piesien lāčus kaktā pe sienas, atārda maisam dibina galu un paši tad ielien maisā, tā ka galvas abiem laukā, bet kājas maisā. Tā šie gul, — te piepēži ap pusnakti saronas pilna rija velnu. Ieraudzījuši maisu ar divām galvām, bez nevienām kājām — sāks, vadzi, velni brīnēties par tādu ērmu un prātot, ko iesākt ar tādu. Beidzot nosprieda: liks tēvam izspriest to lietu. Aizies tēvam pakaļ, atnesīs zelta krēslā vecu jo vecu velnu bez kājām. Velnu tēvs aplūkoja maisu ar divām galvām un sacīja: „Pārcērtiet maisu pa vidu, tad iznāks divi cilvēki.”

Jau viens velns pieskrēja maisam klāt, briesmīgu zobinu izceldams, te lāčnieki piepeši pakustējās maisā un vecais velns uzkliedza: „Pagaidi, pagaidi, kas zin, vai viņi paši nepārdalīsies.”

Un patiesi, lāčnieki pārdalījās, izlēca no maisa un nu tikai velnus ar lāčiem rīdīt. Zvēri briesmīgi rūkdami gāzās velniem virsū un kuŗu grābj, to saplosa. Izklīda velni, kur patapdami; pat bezkāju velnu tēvs novēlās no krēsla un rāpus raudzīja izmukt. Viens velns tikai pagriežas atpakaļ, lūgdams: „Atdodiet tēva krēslu, atvēliet jel ar pirkstiņu tam piedurt.”

„Labi,” lāčnieki atsaka, „pieber mums vienu cepuri ar naudu, tad atdosim.”

Velns solījās apgādāt cepuri naudas. Bet pa to laiku lāčnieki pagādāja galdu, pārlika rijas bedrei šķērsām pāri, izgriezta galdam caurumu, arī cepurei dibinu izgriezta un tad nolika cepuri uz galda cauruma. Te arī velns jau atpakaļ, šņākdams, krākdams, naudu stiepdams. Izbērs vienu maisu cepurē — cepure tukša, kā tukša: visa nauda pa izgriezumu sabirusi bedrē. Izbērs velns otru trešu maisu cepurē — vēl cepure nav pilna. Velns iet citiem maisiem pakaļ; bet kamēr šā tur nava — lāčnieki sagrūž naudu krāsnī. Beidzot naudas čupa pacēlās līdz puscepurei un velns lūdzās: „Atdodiet tēva krēslu, vairāk naudas nav, lai nosit.”

Bet lāčnieki neatdeva krēslu, kamēr ir beidzamo naudas maišeli neatstiepa, to, kas ar biezu zirnākļa kārtu bija gluži aprepējis. Tad arī tikai bija cepure pilna un lāčnieki atdeva krēslu. Velni aizgāja, lāčniekus lādēdami, lamādami, cik ieiet: „Visa mūsu nauda pagalam, ko nu iesāksim? Vai kārties iesim? Cik dvēseļu ar šo naudu neesam pazudinājuši, bet tagad visa naudiņa pagalam!”

Otrā rītā veln i atnāca pie saimnieka vaicādami: „Vai tie kaķi arvienu piemītis tavā rijā, jeb tie aizies drīzumā?”

„Viņi tur arvienu dzīvos,” atteica saimnieks.

„Nu tad ar Dievu, saimnieks — mēs vairs tavā rijā nedzīvosim — ar Dievu!” Un no tā laika velnus tai rijā ne dzirdēja, ne redzēja vairs.

21. A. 1152. 1161. A. Fr. Fišers, Krūtē, Lejas Kurzemē. LP, VII, I, 261, 9.

Vienās mājās iegājuši divpadsmit ceļotāji un prasījuši, lai dod naktsmājas. Saimniece teikusi: „Dotu jau gan, mīļie vīriņi, bet redziet, ka nav rūmes un ka knapi spējam tikai ar savēkjem šeitā istabā pārgulēt.”

„Nu, vai neesot silta rija? Tur taču būšot rūmes!” svešie vaicājuši.

„Rija ir gan silta un rūmes arī tur būtu diezgan, bet ko līdz — tur nevar neviens gulēt, tur notiek visādas spočības un činkstējumi.”

„Lai ir kā būdams!” ceļotāji atteikuši, „kad tikai tur rūme un siltums, tad jau gulēt tur varēsīm.”

„Labi, labi!” saimniece atbildējusi, „eita, eita! Bet, kad jums notiek kāda vaina, tad negaužāties uz mani.”

Viņi nogāja rijā. Bet iedami bija nogriezuši divpadsmit labas sērmūkša nūjas. Ar to apvilkuši rijas istabiņas plāna vidū riņķi un apgūlušies tā, ka kājas visiem kopā riņķa vidū un galvas riņķim visapkārt uz ārpusi.

Te ap pulksten divpadsmitiem ienāk vīrs ar ļoti lielu dzelzs krēslu, nosēžas riņķa malā un brīnās: „Hm, galvas ir, kāju nav! galvas ir, kāju nav!” Izbrīnījies, paņēmis tādu dzelzs bulti, nodedzinājis rijas krāsnī sarkanu un gribējis gulētājiem šaut virsū. Jau vells bija pienācis pie riņķa, tā visi divpadsmit lēkuši kājās un nu tikai dot vellam ar sērmūkša gņutām. Vells bļaudams izmucis no istabiņas ārā, apstādamies aiz durvīm, jo žēl bijis lielo krēslu atstāt šiem: lai jel atdodot to! — lūdzies. Vīri atbildējuši: „Kādu krēslu tu gribi? Panāc tikai šurp! Mēs tevi mielosim pa krēsliski!”

Velns, redzēdams, ka ar rupjību nekā nepanāks, sācis ar labu lūgties, lai krēslu atdod. Vīri atteikuši: „Labi, atdosim tavu krēslu; bet tad tev jāpiebež šis nojums ar naudu.” Vells atbildējis: „Ne tik vien nojumu pienesīšu ar naudu, vēl to šķirstu ar naudu, kas te krāsns priekšā aprakts, dāvināšu jums kaudzes tiesai.”

Nu vells gājis pēc naudas trīs reizes un ceturto reizi nojums bijis tik pilns, ka vēl labs vežmelis laukā, aizdurvē atlicies. Naudu apgādājis, vells vēlējies savu krēslu, bet rijas istabiņā vairs nedrīkstējies iet: sitienus atminējies. Vīri atkal pa divpadsmitiem nespējuši lielo krēslu nest. Neko darīt — ņēmušies ar svirtēm laukā svirāt krēslu un tad lielām mokām izmocijuši gan ārā. Vells, krēslu atdabūjis, aizkabinājis aiz krēsla vienu pašu pirkstu un tad aizskrējis no kulas ar visām durvju stenderēm.

Bet vīri nu ņēmušies šķirstu rakt no krāsns priekšas ārā. Izrakuši, paņēmuši naudas, cik katrs jaudājis nest, un pilno nojumu atkal atdevuši saimniekam par naktsmājām. Saimnieks tad palicis bagāts, bagāts vīrs; bet atkal sava nelaime: tādā nesapelnītā turībā dzīvodams palicis ar laiku par palaidni: iesācis dzert, plītēt. Un tikām dzēris, plītējis, kamēr nevien vella naudu nodzēris, bet vēl savas mājas, tā ka jau turpat bijis vai jāiet no mājām ārā.

Tomēr pa to starpu agrāk izdzītais vells atkal ar septiņiem nikniem gariem bijis atgriezies atpakaļ saimnieka rijā. Bet tad, kā par laimi, atkūlies lāču dīdītājs un lūdzies naktsmājas. „Jā!” saimniece atteikusī, „viens pats tu vēl te varētu pārgulēt, bet kur to zvēru lai liek? Vai nevar tai pašā pašķūnī?”

„Ne!” lāču dīdītājs atteicis, „mans zvērs ieradis man blakus gulēt, iešu tad labāk turpat rijā, kur abi varam apgult.”

Labi, aizgājis uz riju. Gulējuši siltā rijā abi ar lāci. Te ap pusnakti nāks septiņi vīri iekšā ar tresainu kungu priekšgalā.

Ienākuši, sākuši lēkt, diet un gulētājiem vai pa deguna virsu mīņāt. Tikām, tikām — uz vienu reizi nieki nebūs! — lācis satvēris pie istabiņas durvīm noliktās ecēšas un devies vellam virsū. Vells, nevardams nekur vairs glābties, ieskrējis krāsnī; bet lācis aizkūris viņam uguni priekšā. Uja! kā nu klupis vells: izskrējis ar visu krāsns dibinu laukā, uzbēgdams jumta galā. Bet tagad lācis paķēris dzelzs sukas un devies ir tur pakaļ. Vells, redzēdams, ka glābiņš vairs nav, skrējis no jumta zemē pie lāču dīdītāja, lūgdamies, lai glābjot jel. Dīdītājs prasījis veselu kuli naudas un vēl apsolījumu, ka nekad vairs tai rijā nenākšot, tad glābšot. Vells labprāt to visu pildījis.

Par dabūto vella naudu lāču dīdītājs esot nopircis veselu valsti, nosaukdams to par lāču valsti; otra pusi no naudas esot atdevis saimniekam. Tas tad atkal sācis dzert, līdz dzerdams pārdzēries un nomiris. Bet viņa dēls, māju mantinieks, dzērājs nebijis; tas ar vella naudu esot arī uzdzīvojis valstību un nosaucis to par saimniecības valstību.

22. A. 1161. A. 1152. 1130. Skoln. A. Ignāts Nīcā, K. Lielozola krājumā.

Lāču dīdītāji ienākuši pie viena saimnieka un lūguši naktsmājas. Saimnieks devis arī, bet lai gulot rijā. Dīdītāji ir ar mieru, bet lai dodot viņiem cauru maisu. Lāču dīdītāji noiet rijā un ielien maisā, katrs no sava gala, bet galva ārā, un nostāda katrs lāci sev pie galvas.

Vienu brīdi viņi dzird: krip! krip! mik-mik! bē-ē-ē! Viens ienāk iekšā, bruņās, un saka. „Esmu visādus cilvēkus redzējis, bet tādu ar divām galvām neesmu redzējis!”

Nu saskrien pulka velnu un visi brīnās. Viens velns saka, ka vajagot atsaukt tēvu. Labi. Atsauc tēvu. Arī tas nav tādu redzējis. Vajagot atsaukt tēva-tēvu. Atsauc tēva-tēvu. Tas arī nav tādu redzējis. Vajagot atsaukt tēva-tēva-tēvu. Labi. Atsauc arī to. Vecajam velnam nav kāju, viņš sēd uz zelta krēsla. Šis vecais arī nekad nav tādu cilvēku redzējis.

Kamēr velni brīnās, lāču dīdītājs uzsauc: urā! Viens lācius tūliņ pie durvīm un tās aiztaisa un otrs lācis ņem kaut velnus. Velni bēgdami izlauž durvis un aizbēg. Pa to laiku lāči ņem kaut velnu tēva-tēva-tēvu. Nav ilgi, velni atpakaļ un lūdz lāču dīdītājus, lai atdodot tēva-tēva-tēvu. Lāču dīdītāji prasa vienu maisu naudas. Labi. Velni aiziet pēc naudas.

Pa to laiku lāču dīdītāji izrok grīdā bedri un paņem cauro maisu, lai tanī beļot naudu. Velni klāt ar naudu un beļ maisā iekšā. Velni beļ vienā bērsnā, bet nevar un nevar piebērt pilnu. Viņi izbeļ visu savu naudu un vēl nav pilns maiss. Velni lūdz atkal, lai atdodot tēva-tēva-tēvu, ka viņiem vairāk naudas nav. Kad nav, atdod ar tēva-tēva-tēvu, lai ņemot. Velni paņēmuši savu tēva-tēva-tēvu un teikuši, ka viņi esot daudz labiem cilvēkiem to naudu atņēmuši, ko tagad atkal viņiem atņēmot. Velni noiet sūrodami, bet lāču dīdītāji izgrābj naudu no bedres un aiziet.

23. A. 1161. A. 1152. Skoln. M. Ignāte, Nīcā, K. Lielozola kr.

Reiz divi lāču dīdītāji gājuši pa ceļu un tiem uznākusi tumsa. Iegriezušies pie viena saimnieka naktsmājas lūgt. Saimnieks viņiem atteicis: „Labprāt dotu, bet man nav, kur gulēt. Ja nu jūs gulētu rijas istabīnā, tad gan varētu palikt, bet par nelaimi tur ir daudz velnu.”

Ceļinieki atbild: „Mums nav bailes, iedod tikai vienu maisu, kam abi gali cauri.

Saimnieks iedevis arī, un lāču dīdītāji ielīduši maisā un katrs pa savu galu izbāzuši galvu ārā. Pulkstens divpadsmitos velni nākuši no visām malām, ka grab vien. Sanāk velni un brīnās: „Kas tas par cilvēku, kam divas galvas?”

Velni iesauc savu tēva-tēvu, kam trīs galvas, tas arī tādu nav redzējis. Nu ienāk tēva-tēva-tēvs, kam sešas galvas, tas arī tādu nav redzējis. Nu ienāk tēva-tēva-tēva-tēvs, kam deviņas galvas, tas arī tādu nav redzējis. Nu velni ienes tēva-tēva-tēva-tēvu, kas ir bez kājām, sēd zelta krēslā un ir ar divpadsmit galvām, bet tas arī nav tādu redzējis. Lāču dīdītāji uzsaukuši lāciem urā, un lāči uz reizu krituši velniem virsum. Citi velni aizbēguši, palicis tikai vecais velns, kas zelta krēslā sēdējis, ko nu lāču dīdītāji sagūstījuši. Velni nu nākuši atpakaļ un sākuši lūgties, lai atdodot viņu tēvu. Lāču dīdītāji atbildējuši: „Dodiet mums vienu maisu zelta naudas, tad to dabūsit.”

Velni arī bijuši mierā. Lāču dīdītāji paņēmuši savu cauro maisu, izrakuši lielu dambēri un uzlikuši tur to maisu virsū. Velni tikmēr bēruši naudu, kamēr beidzot pietrūcis. Tad viņi sākuši lūgties, ka vairāk naudas neesot. Viņi esot jau daudz cilvēkus nokāvuši, kamēr savākuši tik daudz naudas. Lāču dīdītāji nu arī atdevuši veco velnu un no tā laika dzīvojot laimīgi.

24. A. 1161. A. O. Kanaviņš Gulbenē. LP, V, 133, 9. piez.

[Vienā mājā atnācis lāčnieks un palicis tur par nakti]. Lāčnieks ievedis lāci rijā, bet pats palicis istabā gulēt. Rijā sanākuši velni un sākuši lāci kaitināt. Lācis, velnus šķaidīdams, atņēmis vienam velnam platmali. [Velns nu solījis lāčniekam daudz naudas, lai atdodot viņam cepuri.] Lāčnieks izgriezis platmalei dībinu, un velns, bērdams naudu caurajā cepurē, piebēris pilnu rijas bedri ar naudu.

No tā laika velni rijā vairs nerādījušies. Tikai gar sētmalām ložņādami, dažreiz ieprasījušies mājas ļaudīm: „Vai saimniekam rijā vēl tas pats sirdīgais kalps?”

„Ir, ir,” ļaudis atteikuši.

P i e z ī m e. A. Bungšis Ķevelē uzrakstījis šādu variantu.

[Vienā mājā paliek lāču dīdītājs par nakti, noliek lāci rijā un pats guļ istabā. Rijā ienācis velns un sācis lāci kaitināt. Kad nu lācis sācis velnu plēst, tad tas tik ar mokām dabūjis izmukt.]

Otrā dienā velns prasījis ganu zēnam: „Vai melnā kaķe vēl rijā?” Gans atbildējis: „Melnai kaķei vēl seši kaķēni gadījušies.”

Velns sabijies un teicis: „Es viņai vienai nevarēju nekā padarīt, ko tad vēl tagad ar visiem?”

Velns nu aizgājis un nav vairs tai mājā rādījis. L. P.

44. Lācis par govi.

A. 1161. B. P. Š. no sava tēva-tēva Raunā.

Vienc vīrs, nostrādājies pa tīrumu, pūtināš zirgu un ēdis maizi. Vellec iet garēm un prasa: „Ko tu tur ēd?”

„Sausu maizi.”

„Vai tev pavalga nav?”

„Kad nav savas govs, tad nav ar pavalga.”

„Ja tu būsi ar mani pa draugam, tad es tev aizdošu govi, bet pēc trim gadim es nāksu govij pakal.”

Vīrs ir ar mieru un vellec tam atved lielu brūnu govi. Vella govs dod dikti daudz piena un pēc trim gadim vīrs jau ir labi iedzīvājies. Atnāk vellec un saka: „Es nu atnācu pēc govs.”

Vīram ir žēl tādas labas govs, viņš negrib tās atdot un prasa: „Pēc kādas govs?”

„Pēc tās pašas, ko es priekš trim gadim tev aizdevu.”

„Tā jau no manis aizbēga un pa mežu vie vair dzīvā.”

„Parādi, kur viņa mežā ir!”

Aiziet abi mežā, kur vīrs uzmeklē lāci un rāda vellam: „Lūk, kur tava govs!”

Vellec iet lāčam virsū, izstiep rokas pretī un aicina: „Dumal, Dumal!”

Lācis skatās, skatās — tad krīt ar savām ķepām vellam virsū. Vellec gan turas dūšīgi pretī, bet pietrūkst spēka, pēdīgi izraunas no lāča nagim un aizbēg. Cīņas vietā vīrs atradis tikai tādus kā tās gabalus zemē.

Tā nu vīrs paturēš govi un vellec vair ne acīs nerādījis.

2. A. 1161. B. 1157. B. C. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 55 g. vecās K. Cīrules Smiltēnē.

Dzīvāš reiz vienc saimnieks, vārdā Mārtīc, un šim nekā negāš ar lopim. Lopi nīkst un vārgst un nonīkst. Nu Mārtīc reiz pats pie sevis sacīš: „Ka nu man Dievs nepalīdz, jāču velle nāktu palīgā!”

Kā Mārtīc tā nosacīš, tā tūlī ar varēn smalks melle kungs klā un prasa, kā šim vaigot. Mellais kungs bīš pats velle. Nu Mārtīc tā un tā. Šim nīkstot lopi un no Dieva nekādas palīdzības nevarot sagaidīt, lei palīdzot šis. Jā, nu velle ar nadzīgs vie uz palīdzēšanu un iedevis Mārtīnam govi, gluži melli, vārdā Dumaļu, un šī katru mēnesi nesīšot teļus. Pēc nu norunāši tā, ka pēc trīs gadim Mārtīnam jādo Dumaļa vellam apakaļis. Labi, Mārtīc visādīgi bīš ar mieru un velle atdevis Mārtīnam Dumaļu.

Nu Mārtīnam gāš labi. Dumaļa katru mēnesi nesusi teļus, Mārtīnam piena vai lauza un kūts bīsi drīz vie pilla lopu. Pagāš trīs gadi un velle atnācis pie Mārtīna pēc Dumaļas. Šis nu tūlī prasa, kur esot Dumaļa, un lei dodot rokā.

„Pag!” domāš Mārtīc. „Nedošu vis Dumaļas, tik labu govi reti var meklēt!”

Nu Mārtīc izdomāš niķus un stāstīš vellam, ka Dumaļa gan no laika gala bīsi laba, bet tagad vais nelaižoties sev tūlumā un ejot pec trakas. Nu velle prasīš, kur ta Dumaļa esot. Mārtīc atbildēš, ka Dumaļa esot ganos. Nu, iešot pakaļā uz ganim, sacīš velle un abi ar Mārtīnu gāši uz meža malu. Mārtīc nu lepni vie vellam līdzās un pakāris plinti plecōs. Pa ceļam gadišās vecas ecēkšas un velle prasīš Mārtīnam: „Kas ta tas tāds?”

„Mana tēva vecais suseklis!” atbildēš Mārtīc.

„Atdo man to susekli,” prasīš akal velle.

„Nem!” sacīš Mārtīc.

Velle paņēmis ecēkšas un iebāzis ķešā. Abi akal gāši tālāku un velle pamanīš ceļmalā vecu bišu tropu. Nu viņč prasīš Mārtīnam: „Kas ta tas tāds?”

„Mana tēva pulvera mucīna!” atbildēš Mārtīc.

„Atdo man to pulvera mucīnu!” prasīš velle.

Mārtīc atdevis vellam veco tropu un velle iebāzis tropu otrā ķešā. Abi akal gāši tālāku. Nu Mārtīc aizvedis vellu uz auzu tīrumu un rādīš Dumaļu. Patiesībā tā vis nebīsi Dumaļa, bet lācis, kas vienmēr pa auzu tīrumu bradāš un darīš Mārtīnam lielu skādi. Nu Mārtīc rādīš vellam lāci un sacīš: „Luku tava Dumaļa. Ej vie un ņem viņu cie, tik uzpasējies, ka tevi nesabada vai nesasper.”

Velle gāš lācam klāt un ka piegāš, tā kampis pie ausim. Nu lācis palicis nikns un krāvies vellam krāgā. Velle ķepurojies pretī un kliedzis: „Ptūš, Dumaļa, ptūš!”

Bet lācis vē jo nīknāki klupis vellam virsū un mācis šo vai no. Nu velle manīš, ka nav sabi, un kliedzis: „Mārč’, liec ar balto, lei man dzīvība paliek kaulos.”

Nu Mārtīc nošāvis lāci. Velle, noelsies un samaidzīts, atnācis pie Mārtīna un vēl lielījies: „Tavu traku Dumaļu! gan es šo tā un šā gribēju pievārēt, bet nekā. Vai tu ar redzēji, kā man suseklis un pulvera mucīna vie pa gaisu gāja?”

Mārtīc nu piebalsoš vellam no savas puses ar. Viņč nu tik smīnēs zem bārdas, ka piešmaucis vellu un Dumaļa palikusi pašam. Tā ar velle vais nekad nenācis pēc Dumaļas, jo viņč jau domāš, ka Dumaļa ir pagalam.

3. A. 1161. B. 1157. B. C. P. Paulītis Straupē. Jkr. 5, 1896, 46, 19. LP, VII, I, 820, 35.

Zemniekam nebija nevienas govs, bet velnam to daudz; zemnieks gāja tādēļ pie velna, lai šis viņam aizdod vienu no savām govīm. Nebūdams no gluži skopajiem,

velns, brītiņu apdomājies, teica, ka zemnieka lūgumu gan izpildīšot, ja tas apsoluties viņam govī sējas laikā atdot. Zemnieks to apsoliņās un dabūja no velna govī, ko tas tūliņ paņēma līdzī uz māju.

Sējas laikā pašā sākumā velns jau bija savai govij pakaļ. Zemnieks lūdzās, lai jel to viņam atstājot vismaz līdz pļaujamam laikam. Velns bija ar mieru. Pļaujamā laikā velns bija atkal pēc savas govīs pakaļ. Pašu laiku ēda liels lācis mežmalā pie auzu gubas. „Labi, labi, es tev varu to atdot!” saimnieks sacīja, „tikai tagad ir viņa ganos. Paraugi, tur viņa ēd pie auzu gubas.” „Nu, tad iesim viņai pakaļ!” atteica velns un gāja tiešām caur bišu dārzu, uz mežmalu. Zemnieks gāja līdz. Iedams caur dārzu, velns ieraudzīja bišu stropu un prasīja zemniekam, kas tas esot? „Tā ir mana tēva vecā pulvera mucīņa,” zemnieks atbildēja. Velns paņēma bišu stropu padusē. Pa tīrumu ejot, velns ieraudzīja vecu ecēšu un prasīja atkal, kas tas esot. Zemnieks atbildēja, ka tās esot viņa tēva vecās ķemmes. Velns paņēma arī ecēšu līdzī un ielika to otrā padusē. Tā nu viņi abi gāja uz auzu gubu. Lācis, ieraudzīdams velnu savā tuvumā, izslējās uz pakalkājām. Velna, turēdams lāča ausis par govīs ragiem, sagrāba viņu pie tām un sāka to vilkt pa tīrumu uz māju. Izcēlās viņu starpā briesmīgs cīniņš, un viņi pazuda aiz zemēm, ko tie abi ar kājām izspēra. Tā viņi cīnījās labu brīdi. Pēdīgi palaida velns lāci vaļā un, atgriezies uz zemnieku, sacīja: „Tas bija cīniņš, ka cīniņš! Vai redzēji, kā pulveris un ķemmes zobī putēja? Govīs mani vairs neklausā, paturī viņu; es tev to atdošu.”

Tā zemnieks tika pie govīs.

4. A. 1161. B. 1157. B, C. J. Ansberģis no Ozoliņa Burtņiekos. Etn. IV, 1894. LP, VII, I, 819, 34.

Reiz vienam saimniekam bijušas ķezas un ķībeles: iesāk šo, iesāk to, nekas neizdodas. Vienu gadu nosprāgst visas govīs ar sarkano vaini, otru gadu nepaaug labība, citreiz nodeg klēts ar visu mantu. Izlūdzās vīrs Dievu, Die(v)s nepalīdz. Domāš vīrs: jālūdz velle, redzēs, kas ta(d) notiks. Kā ta(d)! — vienu dienu lūdz veltu, otru dienu viņč ar lielu govī klā(t): lai apsola saim(n)ieks pirmo bē(r)nu, ko sieva dzemdēs, tad šīs govīs dabūs! Saim(n)iekam iet ļoti grūti; nekā darīt — bē(r)ns jādo(d). Go(v)s bi(ju)si a(p)brīnojama: katru mēnesī tai viens teļš un piens, ka nezīn, ku(r) likt. Saim(n)iekam drīz jo drīz kūts jau pilla (pilna) govū. Te sievai piedzimst pirmais bē(r)ns. Velle a(rī) klā(t) un saka: lai d(od) bē(r)nu rokā! Tēvam bē(r)na žēl. Ko nu darīt? Labs padoms dārgs. Saim(n)ieks saka, ka go(v)s pa labību vie(n) dzīgosī un tik dau(dz) skādes padarī(ju)si šīm pašam un nāburgiem (kaimiņiem), ka šīm no go(v)s nekāds labs nav ticis. Ja velle netic, lai nāk līdzī skādes apskatītu. Velle iet a(rī). Saim(n)ieks pakaļ plinti kaklā un abi aiziet. Iet, iet, kamēt aiziet līdz tīrumam. Tīruma malā stāv ecēkšas. Velle prasa: „Kas tas tāds par buzuli?”

„Tēva tēva suseklis!”

Velle iekaļ ecēkšas sev matos. Mežmalā saim(n)iekam bišu strops.

„Kas tā tāda par bumbu?”

„Tās tēva tēva šķiltavas!”

Velle bišu koku iebāž ķešā. Saim(n)ieks iet ar veltu uz auzu gabalu, kur pa laikam lāči mājo. Tikko tie pie auzu gabala, te lācis vellam vīrsū. Saķeras vīri abi un sāk spēkoties. Velle mana, ka labi neies, un kliedz, lai saim(n)ieks šau(j). Saim(n)ieks nešau(j): lai velle atdod bē(r)nu, tad viņč šaus! Neko darīt. Lācis jau veltu nostiepis gar zemi. Velle kliedz, lai ņem bē(r)nu, bet lai šau(j). Saim(n)ieks lāci nošau(j), un

vellc aizskrien. Paliek saim(n)iekam i(r) bē(r)ns, i(r) mellā go(v)s. Bet mellā go(v)s met tagad tik(ai) reiz pa gadu vienu teļu.

45. Dzelzs cilvēks un velns.

A. 1162. Kāds skolnieks Vārkavā.

Vacā rejā dzeivuoja valns un mūcēja ļauds. Vīns drūss kaļvs lobi īdzēris, aizguoja uz šū reju. Jis iztaisīja nu dzelža cylvāku ar dzelža zūbim, jo kai tik kas tyka dzelža cylvāka mutē, zūbi tū stypri samīdzja un nalaidja vaļā. Vīnā kuldā jis pībēŗ zierņu un ūtrā tārauda gabaliņus. Iguojis rejā, apsasāda uz cepļa un spēlej vīns pats kartas. Valns arī kluot: „Labs vakars, cylvāks!”

„Lobs vokors, kyuma!” atbildēja kaļvs.

„Ku tu te dori? Vai navarātu ar tevīm pasalauzt?” dusmīgi īsavaicuoja valns.

„Kai tod, lauvsimēs gon, es jau dēļ tuo asmu uz šejīni atguojis. Tikai pyrmuok saspēlēsim kartas.”

„Saspēlēsim!” atbildēja valns.

Kaļvs, vysu laiku kartavuodams, ēdja zierņus. Valns īraudzījis suoka prasīt, lai īdūdūt šam arī. Kaļvs pagruobj tārauda gabaliņu un padevja valnam. Valnam tikai guņš vīn laistuos ap zūbim, bet īkūst nimos navar. Stypri sasadusmuojīs par cītim zierņim, pasagrīzja uz suonim un īraudzīja tur dzelža cylvāku.

„Kas tur?” aizzabļuovja valns.

„Tys ir mums bruolis,” atbildēja kaļvs.

„Es īšu pabadīt jam zūbus.”

„Ej, ej, es jau nažāluoju.”

Valns daguoja un gryudja rūku zūbūs, a dzelža cylvāks tyuļen i samīdzja. Valns šai i tai — nikai sprukt uorā. Tod kaļvs ka jēmja cārmyukšas vāzdu, syt par vīnu suonu, syt par ūtru, pavaicuoams: „Vai vaira naīsi uz šejīni?”

Valns devjās pa lūgu uorā, bet īsaspīdja lūdziņā. Tod nu lelās suopēs devjās vėl stypruoki, izruovja divi bolkas un aizskrēja pa šai dīnai.

46. Velns māca kalējam dzelzi šveisēt.

1. A. 1163. Jānis Apkalns no 59 g. vecā J. Apkalna Koknesē.

Reiz pie viena kalēja strādājis velns par uzsitēju. Kad velnam pietrūcis darba pie viena kalēja, tad tas gājis pie otra. Tā velns bija labi izmācījies kalēja amatu un labi zinādams, ka bez smiltīm nevar dzelzi sašveicēt, bet gribēdams ar kalēju sākt strīdēties, jautāja kalējam: „Vai tu vari dzelzi sašveicēt bez smiltīm?”

Kalējs bijis liels gudrinieks un zinādams, ka velnu var viegli piemulķot, lielīgi atteicis: „Jā, es varu gan, bet tikai ar tādu norunu, ja es sašveicēšu, tad tu man dosi podu ar zeltu, bet ja ne, tad es tev došu maizi trīs gadi pa velti.”

Tā nu viņi saderējuši. Derību izpildīšanu nolikuši uz rītu. Kad velns bija aizgājis, tad kalējs pasauca savu sievu un izstāstīja, ka viņš saderējis ar velnu. Izmācīja sievu,

kā lai viņa dara. Vakarā piebēruši vienu pakulu kodeļu ar smiltīm un kalējs norunāja tā: „Rītā, kad atnāks velns un man būs jau viss tiktālu sagatavots, tad es piesitīšu ar āmuru trīs reizes.

Tad tu nāc ar savu kodeļu, svied to dūsmās uz uguns un saki: „Lai velns parauj tādu kodeļu.”

Kā runāts tā darīts — otrā rītā velns klāt. Kalējs, velnam redzot, sagādājis visu, kas šveicēšanai vajadzīgs. Kad dzelzs bijusi jau tik tālu sakarsusi, ka vajadzējis tikai apkaisīt ar smiltīm, klējs piesitis trīs reizes ar āmuru pie laktas. Sieva tūlīt lamādamās pa durvīm iekšā un uzsviež kodeļu uz uguns, sacīdama: „Lai velns parauj tādu kodeļu!”

Kalējs tikai apgrozījis dzelzi, lai apbirst ar smiltīm, un tā kalējam izdevies velnu apmānīt. Tā kā velns derības pazaudējis, tad, ne vārda nesacījis, aizgājis pēc naudas poda un atnesis kalējam, bet no tās reizes vairs pie kalēja nestrādājis.

2. A. 1163. Atbalss kalendārs 1895. P. Jansons Dzirciemā.

Vecos laikos cilvēki vēl nemācējuši dzelzi sašveisāt. Reiz gan kāds kalējs noskatījies, ka velns šveisājis, un mēģinājis tam pakal darīt, bet neizdevies: nelīp un nelīp!

Te otru dienu — kur gadījies, kur ne — ienāk velns smēdē un prasa kalējam: „Vai tu proti arī šveisāt?”

Kalējs, gudrinieks, atbild: „Protu gan.”

„Vai tu smiltis arī uzkaisi?” velns atkal jautā, gribēdams redzēt, vai kalējs patiešām prot šo skolu.

Vīrs atbild, ka ne, un velns aiziet apmierināts. Bet līdzko velns pa durvīm laukā, kalējs ņemas tūlīt šveisāt, nepiemirst arī uzkaisīt smiltis, un re: dzelzs smuki viena ar otru savienojas, sakūst kopā!

No tā laika šī māksla izplatījies pa visu Dieva zemīti.

47. Ļaunā sieva bedrē.

1. A. 1164. J. Sprogis Koknesē. Brīvz. „Sbornik”, 283, 142. LP, VII, II, 25, 5, 12.

Reiz dzīvoja vīrs, tam bija ļoti nikna sieva. Dienu, nakti tā ēdas, vīru lamādama: „Diedelnieks, gatavs diedelnieks.”

Vīrs redz — miera nav no sievas, sāks to iebrīdināt. Viņš sarīkojas uz mežu iet, paņem cirvi līdz un saka sievai: „Iešu mežā malku cirst; pēc brīža nāc man pakal: Dievs mums laimi piešķīris, naudu atradu, — palīdzēsi man mājā pārstiept.”

Bet sieva priecas vieta izlamāja vīru, kāpēc neesot agrāki to pateicis.

Nu labi. Vīrs aiziet un mežu, sāk strādāt. Pa brītiņam atnāks ir sieva uzkliegdama: „Nu, rādi šurp, kur ir nauda?”

Vīrs aizveda sievu pie vecas, dziļas akas. Ūdens tai akā nebija. Tur viņš tai saka: „Naudu te akā atradu, bet viens nejaudu izvilkēt, aplam smaga; bet pa divatiem gan izrausim, tevi ielaidīšu pa priekšu akā, pēc tam pats nolaidīšos dibinā.”

Sieva tic. Nu viņš iesēja to virvē un ielaida akā. Ielaida gan — bet pats aizgāja malku cirst. Sieva akas dibinā tūdaļ sāka pēc naudas meklēt. Meklē, meklē — tausta,

ķersta, rakņājas pa dubļiem, bet naudas kā nava, tā nava. Nu paskatīsies atpakaļ — vīra nekā. Šī noprata, ka vīrs tīšām iekrāpis tādā dziļā alā un sāks tikai visā spēkā kliegt un vīru lādēt. Tā viņa salamājās veselu dienu. Bet kas vīram par bēdu? Tas tālu mežā cērt savu malku un ne dzirdēt nedzird, ka šī tur akā trokšņo. Beidzot viņš sadomā: „Vai tad nu vienreiz nebūsi piekususi? Laiks jau pret vakaru, jāiet mājā.”

Aizies pie akas, dzird: sieva, nabadzīte, jau ēdas vienās asarās. Ielaida virvi akā un uzsauca: „Ieķeries virvē, vilkšu laukā!”

Tūliņ arī viens ieķērās un šis nu velk augšup. Velk, velk — brīnās: „Kas velns! sieva tik smaga, spēka gandrīz pietrūkst velkot.”

Vilka, vilka — ar mokām izvilka gan. Bet uzvelk līdz akas malai — ierauga: liels, liels vīrs ieķeries virvē. Šis, pārbijies, gandrīz izlaida virvi no rokām; bet lielais vīrs sāks šo gaužam lūgties: „Nelaid mani akā atpakaļ, darīšu tev laba, cik spēdams! Jau sen gadiem dzīvoju akā, labprāt paliktu ir tagad tur, nekad nenāktu laukā, bet šodien tur iekūlās briesmīgi pikta sieva. Cauru dienu tur lādējās, lamājās, beidzot bija jāsprūk man. Lūdzams, velc mani no akas ārā. Es tevi padarīšu par lielu ārstu, piedošu tev labus padomus. Dēvēt tu mani vari par diedelnieku; tā jau mani tā sieva akā lai dēvēja. Es iešu uz vienu valsti, turienes valdniekam ir daiļa meita, ieskriešu tai meitā un padarīšu par ārprātņeci. Neviens ārsts to neizārstēs. Bet kad valodas par ārprātīgo līdz tevīm jau aizgājušas, tad pārdod visu savu mantu un ej uz to valsti, tur izliecies par ārstu un ņemies slimo meitu dziedināt. Pie slimnieces tev vajaga tikai ieteikties: „Diedelnieks, nāc ārā!” Tūliņ tad iziešu un viņa būs vesela. Bet ja tevi aicinātu pa otram lāgam tādu pašu slimību dziedināt, tad pielūko — neej! Es būšu tad atkal slimniecei iekšā; bet ja tu būsi nācis, tad tev nāve.”

Pēc kāda laika vīrs patiesi padzird: tādā un tādā valstī, tam un tam ķēniņam meita ārprātā. Visi ārsti un labdari izdziedinājušies — neviens likstai līdzēt. Bet meita aplam daiļa — ķēniņš to bez gala mīlot, solījies pusvalsti un meitu par sievu atdot tam, kas izdziedināšot. Vīrs tūdaļ pārdeva visas savas grabažas un mudīgi devās ceļā uz to valsti, kur slimā ķēniņa meita. Aiziet tur, liek sacīt ķēniņam: tā un tā, solos tavu meitu izdziedināt.

Nu, lai tad vedot pie slimās! Aizved, slimā trako, daudzās, mocās. Šis pieiet klāt un uzsauca: „Diedelnieks, izej!”

Acumirkli it kā Dieva gars būtu nolaidies, tā tūdaļ aprimst, līksmo un ir vesela. Nu, ko nu? Ķēniņam solījums jāizpilda, bija jāatdod ārstam pusvalsts un izdziedinātā par sievu.

Bet tas, nelietis, no šīs valsts aizgāja uz citu valsti un tur tāpat rīkojās. Drīz padzird: turpat tuvējā valstī atkal ķēniņam meita saslimusi, prātā sajukusi. Zināms, ka par mūsu vīra iespēju valodas bija tālu izpaudušās, jau nu arī uz to valsti aizgājušas, kur slimniece slimoja. Ķēniņš atsūta vēstnešus, lai nākot, lūdzams, viņa meitu dziedināt. Bet ja lūgumam neklausot, tad vēstnešiem pieteikts pasludināt, ka viņu ķēniņš nāksot ar lielu kaŗaspēku valsti postīt, ļaudis nāvēt un arī viņu pašu, ar visu daiļo sievu nesaudzēšot. Ko nu iesākt nabaga vīram? Viņš atceras itin labi norunu ar diedelnieku. Ja nu ietu — pašam nāve, neietu — posts visai valstij. Gudroja, gudroja — beidzot sagudroja: „Labāk viens pats tad nogalinos, nekā uzraidu simtiem, tūkstošiem galu un vēl savai pašai daiļai sieviņai. Nē, lai tie dzīvo, es iešu!”

Iedams uz svešo valsti, viņš pa ceļu jau sagudroja, ko darīt. Aizgāja tur, tūliņ to ved ķēniņa pilī pie slimās ķēniņa meitas. Bet līdzko iegāja istabā pie slimnieces, te tas piepēži, it kā izbailēs, iesauksies: „Diedelnieks, mūc mudīgi, piktā sieva tepat jau iznākusi no akas!”

Nelietis gluži piemirsis atriebties un tā ārā no ķēniņa meitas, to vien iesaukdamies: „Nemūžam vairs cilvēkos nemājošu, jo nu mana aka atkal brīva.”

Vienam vīram bijusi briesmīgi nikna sieva, nevarējis nekā to valdīt. Reiz vīrs, no sievas piktuma bēgdams, aizgājis uz mežu mieru meklēt. Bet mieru meklēdams, atradis vēl citu ko — dziļu dziļu caurumu. Nu vīrs griezies uz māju un sacījis sievai: „Tu nezini, ko šodien atradu mežā! Uzgāju dziļu bedri ar lielu, lielu naudas podu.”

„Tā!” sieva iesaukusies. „Un to tu vēl saki man! Tu, nejēga! vai nevarēji naudu mājā nest?”

„Nē, nē, sieviņ, es nelīdīšu naudai pakaļ, ja gribi, lien pati!”

No rīta vīram nebija miera ne koka šķirbiņā, sieva ēdusies virsū, lai vedot pie naudas poda. Vedis ar. Nogājuši pie dziļā cauruma, atkal nemiers kājās. Sieva ēdusies vīram virsū, lai pasakot, kā pie poda tikt.

„It kā es būtu vainīgs, ka pods tik dziļi!” vīrs atteicis. „Raudzi sniegties, varbūt izdodas sasniegt.”

Sieva nu sniegusies, sniegusies, bet samusējies, iekritusi ar galvu dziļajā caurumā. Vīrs griezies uz māju, gudrojis un gudrojis, kā sieva izvelkama. Otrā dienā tas sagudrojis tā: ņemšot gaŗu virvi, iesiešot galā kraķīti, ielaidīšot caurumā, lai sieva uzsēstos, un tad raušot ārā. Kā domājis, tā darījis. Nu rāvis atspēries un brīnījies, ka sieva tik smaga, bet līdzko izrāvis, nabadziņš tikko nepārbijies. Sievas vietā sēdējis uz kraķīša velns, sacīdams: „Brāl, tas labi, ka izvilki mani! Vakar ienāca tur bedrē briesmīgi nikna sieviete, nevaru no tās glābties.”

Bet vīrs grūdis velnu atpakaļ. Velns sācis lūgties, lai negrūžot, būšot viņu padarīt uz visu mūžu laimīgu.

„Labi!” vīrs atteicis, „tad saki, kā tu to darīsi.”

„Redzi,” velns sacījis, „še tev šī nūjiņa un aizej to kungu viņpus upes izārstēt, tad nopelnīsi tik daudz naudas, ka varēsi bez bēdām dzīvot. Slimniekam trīs reizes jāuzsit ar nūjiņu, tūlīt būs vesels.”

Vīrs bijis tā ar mieru, paņēmis nūjiņu un aizsteidzies pie slimā kunga. Citi kungi gan negribējuši viņu pielaist, teikdami: „Ko nu tāds vīrelis jēdz?” bet kad slimais pavēlējis, tad ielaiduši ar. Vīrs iesitis trīs reiz ar nūjiņu slimajam, un re, bijis uz reizi vesels. Kungs no prieka samaksājis vīram lielu kaudzi naudas un vēl pateicis, lai no rīta steidzoties pie viņa radnieka, vēl bagātāka kunga, un izārstot ir to.

Vīrs aizgājis, iesitis ar nūjiņu, un izārstējis arī to. Tas no prieka samaksājis divreiz tik lielu kaudzi naudas un pateicis, lai no rīta steidzoties pie ķēniņa un izārstot ir to.

Vīrs aizgājis pie ķēniņa, iesitis ar nūjiņu un izārstējis. Ķēniņš no prieka iedevis veselu sieku naudas.

Tagad vīrs steidzies ar lielo naudas maisu uz māju. Uz ceļa par nelaimi saticis velnu. Velns, lielo naudas maisu ieraudzījis, sācis laimīgo apskaust; viņš teicis: „Skat, kur tu laimīgs tiki caur mani! Nu tev naudas diezgan, atdod man nūjiņu!”

„Še!” vīrs atdevis.

„Bet, klausies,” velns kaulējies, „kādu tiesu vari no naudas man arī atdot. Nepiemirsti, ka šo maisu nopelnīji tik caur mani.

„Ko nu te uz ceļa naudu skaitīsim? Atnāc rītu, tad iedošu mājā.”

Velns palicis ar mieru.

Bet vīrs izgājis uz gudrību. Viņš salasījis vecus katlus, vecas bungas, vecas taures un licis no rīta tādu troksni taisīt, lai visa pasaule atskanētu. Velnam nākot, vīrs izgājis labu gabalu pretim, paķēris velnu pie rokas un vedinājis pastaigāties.

Velns, troksni izdzirdējis, prasījis: „Kas tur tik nejauki daudzās?”

„Kas nu daudzās? Niknā sieva iznākusi no bedres un gāž pasauli apkārt!”

„Vai traks!” velns iesaucies. „Tad es neeimu. No tās nevar ne koka šķirbiņā glābties. Lai paliek visa nauda, kur bijusi — es iešu atpakaļ.”

Velns aizbēdzis. Vīram palikusi visa nauda. Tas dzīvojis visu mūžu bez bēdām.

3. A. 1164. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 64, 19.

Vienam rāmam vīram bijusi ļoti nikna sieva, kas tam ne dienu ne nakti nedevasi miera. Viņa to vienmer dunkājusi un lamājusi. Reiz, kad sieva to atkal salamājusi, vīrs aizbēdzis uz mežu. Tur staigādams, viņš atradis vienu dziļu bedri kā vecu aku. Viņš tūliņ gājis uz māju un stāstījis sievai, ka mežā viņš atradis naudas bedri, lai nākot viņam līdz naudu saņemt. Sieva bijusi mierā un tā nu abi aizgājuši uz mežu. Pie bedres sieva tūliņ tiepusies: „Viss, kas šai bedrē, pieder man vienai pašai.”

„Tad ņem ar visu!” vīrs iesaucies un ieņēmis sievu bedrē. Tad viņš pārgājis atkal mājā un dzīvojis mierīgi. Otrā dienā viņam palicis sievas žēl un viņš gājis uz mežu apskatīt to bedri. Viņš nocirtis gaŗu kārti, iebāzis to bedrē un gribējis vilkt sievu atkal ārā. Kārti laukā velkot, viņš sajutis lielu smagumu un priecājies, ka nu sievu varēšot izglābt. Bet kārts galā atradies velns, kas lūdzies: „Mīlais cilvēk, velc mani laukā. Vakar te iekrita viena sieviete, kas man nemaz vairs miera neliek.”

Vīrs izbijies un gribējis velnu grūst atkal atpakaļ, bet velns atkal lūdzies: „Izvelc mani, es tevi padarīšu par bagātu vīru!”

Vīrs prasījis: „Ko tad tu man laba darīsi?”

Velns sacījis: „Bagātā muižā es trokšņošu un mocīšu ļaudis. Nāc tu un dzen mani projām. Par to tu dabūsi lielu algu. Tā es tevi klausīšu trīs reizas, bet ceturto reizu tu manis vairs nedzen projām.”

Tā nu abi salīguši un vīrs izvilcis velnu no bedres.

Jau nākošā naktī vienā muižā izcēlies liels troksnis, tā ka ļaudis vairs nevarējuši gulēt. Muižnieks izolījis tam lielu algu, kas ļaunos garus varētu padzīt. Vīrs arī tūliņ par glābēju klāt, izdzen velnu un dabū lielu naudu. Tāpat noticis arī vēl otrā un trešā muižā. Vīrs tagad jau ir liels bagātņieks.

Drīz vien atkal notikusi tāda nelaime ceturkā muižā, kuŗas kungs bija ļoti bagāts. Kungs atkal aicinājis to pašu velnu dzinēju palīgā. Vīrs šoreiz negribējis neko darīt, jo atcerējies, ka velns to noliedzis. Kungs šoreiz apsolījis trīskārtīgu maksu. Vīrs pārdomājis: „Lai nu notiek, kas notikdams, bet tā ir laba alga, kādas nevar atraidīt!”

Aizgājis uz to muižu, vīrs redz: velns sēd uz vārtu staba, tura lielu akmeni uz galvas un draud to mest šim virsū, ja tik viņš nākšot pa vārtiem iekšā.

Bet vīrs bijis gudrs un ātri apķēries, kas te darāms. Piegājis pie velna, viņš sacījis: „Ko tu te sēdi uz vārtiem? Sieva tikusi no bedres laukā un meklē tevi. Viņa patlaban nāk šurpu!”

Velns, to dzirdēdams, ļoti izbijies. Viņš nometis akmeni zemē un aizmucis, lai tik ar nikno sievu nebūtu jāsatiekas.

Vīrs no bagātā kunga dabūjis lielu maksu par velna aizdzīšanu. Naudas viņam tagad bijis diezgan un viņš dzīvojis laimīgi visu mūžu.

P i e z ī m e. Pasaka ir saīsināta, atmetot izpušķojumus. P. Š.

4. A. 1164. M. Skrupska no vecas māmiņas Neretā, Folkl. kr.

Reiz vienam vīram bija nejauka sieva, dikti mantkārīga. Lai vīrs deva, cik dodams, viņa nekad nebija mierā.

Vienu dienu vīrs aizbrauc mežā pēc žagariem un cērtot uziet vienu alu. Vīrs domā: „Atvedīšu sievu un ieģrūdīšu tanī alā, tad man būs miers.”

Viņš apkaisa ap to alu kapeikas visakārt, iet uz māju un teic sievai: „Vai dzirdi, sieviņ, es atradu pulka naudas — nāc nu!”

Nu sieva elsdama aizskrien un ņemas ar lasīšanu; bet vīrs grib to ieģrūst alā, un uz vienu reizi kā grūž, tā iekšā. Vīrs aiziet mājā un dzīvo mierīgi, bet viņam paliek sievas žēl. Ies vilkt ārā. Bet kā lai izvelk? Viņš novij gaŗu, gaŗu virvi, pie virves piesien beņķīti. Nu viņš iet vilkt sievu ārā. Nepaiet necik ilgs laiks, kad virve jau kustas. Vīrs velk, bet pavilcis līdz pusei, ierauga, ka tur velns sēž. Nu vīrs laiž virvi atpakaļ; bet velns lūdzas, lai velkot ārā, jo tur esot viena nikna sieva pie viņa, nevarot tai naudas vien piedot.

Bet vīrs teica: „Ja tu man dosi trīs mucas ar zeltu, tad es tevi vilkšu.”

Velns apsola ar prieku, lai tik velk ārā. Vīrs izvelk. Nu velns teica: „Es iešu uz vienu pilsētu un to ārdīšu, bet tu staigā lielīdamies, ka tu vari to ārdītāju apsaukt. Tu nu tik trīs reizas iesvilpies, tad es apstāšos ārdīt.”

Viņi aiziet, un velns ņemas, ka akmeņi vien iet pa gaisu. Bet cilvēki nezin aiz bailēm, kur list, un izsola daudz naudas, lai tik aizdzen to ārdītāju. Bet vīrs saka, ja došot vienu mucu ar zeltu, tad viņš aizdzīšot. Visi apsola, lai tik aizdzen. Vīrs trīs reizes iesvilpās, un paliek klusu. Nu vīrs paņem mucu un aiziet tālāki uz otru pilsētu.

Nu velns ņemas atkal, bet tur dabūjuši zināt, ka taču esot kāds cilvēks, kas varot ārdītāju apsaukt. Meklē to, kā ar uguni rokā. Vīrs dabūn otru mucu ar zeltu, un tāpat arī trešo. Velns teica uz vīra: „Tagad tu esi dabūjis visas trīs mucas. Es iešu sev meklēt darbu. Bet paprovē tu tik svilpt, tad es tevi ar akmeni nositīšu.”

Velns aiziet ārdīt. Bet cilvēki lūdz atkal vīru, lai viņš aizdzenot postītāju. Vīrs domā, ko nu darīt. Tā viņš izdomā vienu joku, noģērbjas plīks un skrien bļaudams prom. Velns ieraudzījis uzkliedz: „Vaidzi, ko bļauties?”

Bet vīrs uzkliedz: „Neipuce no alas ārā un dzenas mums pakaļ.”

Velns atstāj visu ārdīšanu un skrien, ko kājas nes. Pieskrien pie upes un redzi pāri netiek. Viņš nometas zemē un ņemas dzert — dzeŗ un dzeŗ, kamēr pārplīst.

Nu vīrs paņem ceturto mucu ar zeltu un dzīvo ļoti laimīgi līdz mūŗa vakaram.

5. A. 1164. Skoln. A. Strungs Nīcā. K. Lielozola kr.

Reiz vienā mājā dzīvojis vīrs ar savu sievu, kas bijusi pikta un nikna pret vīru. Kad vīrs prasīja sievai: „Ienes man dzert!” tad sieva nekā nenesa. Bet kad vīrs sacīja, lai nenesot dzērienu, tad sieva tūliņ ienesa. Vīrs bija apnicis ar tādu dzīvi un prātoja, ko ar sievu darīt. Tā domājot viņam ienāca savāds padoms prātā: sievu vajagot noslīcināt. Vienā rītā, kad bija jau labs salelis, vīrs iebāza akmeņus maisā, nolika aiz durvīm un sacīja: „Šodien es iešu uz ezeru, bet tu man līdzī nenāci, to maisu, kas aiz durvīm, arī neņem līdzī.”

Sieva nu paņēma maisu un gāja vīram līdz uz ezeru. Un pie ezera nonākot vīrs sacīja: „Tu nenāci tur, kur es eju, tur tu iekritīsi.”

Sieva gāja par spīti vīram līdz, iekrita un nogrima dubenā. Tad vīrs gāja priecīgs mājā, bet pārgājis domāja: „Ko nu darīt? Lai bija kāda būdama, bet tomēr bija sieva.”

Tad vīrs gāja atpakaļ uz ezeru sievu glābt. Tur nogājis viņš dzirdēja, kā āliņģī kaut kas murn. Uz vienu reizi no turienes iznāca velns. Velns lūdza vīru: „Glābj mūs no nelaimes! Mūsu pili ir ienākusi nejauka sieva un dzen mūs visus laukā.”

Vīrs ūdenī negribēja līst un nezināja ko tur darīt. Kad sieva visus velnus izdzina, tad visi sasprāga gabalos, bet kur kāds gabals nokrita, tur visur kungi uzbūvēja krogus.

P i e z ī m e. Ļoti līdzīgu pasaku uzrakstījis skolnieks J. Danovskis Rēzeknē. P. Š.

6. A. 1164. M. Garkolne no T. Vylcānes Jāsmuižas pag. Latvju kultūras kr.

Vīnu reizi buoba guoja uz kristobom. Pīguoja jei pi upes un navar tikt puori. Tad buoba soka: „Kaut valns puornastu par upi!”

Valns tyuleņ kluot un soka: „Sēstīs viersā, es puornessū!”

Buoba sāduos valnam mugurā un valns puornesja jū par upi. Ūtrā upes krostā valns soka: „Kuop zemē!”

Bet buoba nakuop, beidamuos, ka valns nasaplēš.

„Kuop zemē, cytaidi es tevi pa pusgaisu nesū!” klīdzja valns.

Buoba nakuop, un valns suoka nest buobu pa pus gaisu. Caur tu vītu, pa kuru valns nesja buobu, guoja cylvāks. Buoba apsaķēra cylvākam ap koklu un valns vīns pats aizskrēja. Tai buoba tyka vaļā nu valna un aizguoja uz kristobom. Kad cylvāks ar buobu izašķeira, valns pīskrēja pi cylvāka un soka: „Ar kū lai es tev samoksuoj, ka tu nūruovi nu manis tū buobu? Naudas man nav! Tuodēļ es suokšu mūcīt boguotūs kungus, tu izzataisi par zuolētuoju un tai paliksi boguots, jo, kad tu atīisi pi slymuo, es puorstuošu jū komuot!”

Tai cylvāks zuolēja vaina komuotūs ļaudis, un cylvāks, jūs zuolēdams, palyka boguots un sadūmuoja taisīt baznīcu. Valns atskrēja pi cylvāka un prosa: „Kū tu te taisi?”

„Baznīcu!” atbildēja cylvāks.

„Nu tagad tu redzēsi!” pīdraudēja valns un aizskrēja. Na par garu laiku valns suoka komuot boguota kunga meitu. Cylvāku otkon pasaucja par zuolētuoju, bet jis izzuolēt navar — valns vys komoj. Cylvāks sagudruoja un pasaucja tū buobu, kura juoja valnu. — Buoba atguoja un valns beidamīs, ka buoba nateik vēļ jam mugurā aizbāga un meita tyuleņ palyka vasaļa.

Cylvāks aizguoja uz satu un aizdadzynuoja sovu muoju, bet tad izrunuoja, ka gudrības gruomotas sadagušas un zuolēt vairs navars. Tad cylvāks iztaisīja baznīcu un dzeivuoja laimīgi.

7. A. 1164. V. Zacharska no S. Garanča Viļēnu pag.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns zemņiks. Tam zemņikam beja sīva un cīši sirdīga. Zemņiks kad pasacīs vīnu vuordu uz sīvas, jei jam desmit vuordu atpakaļ. Bēdīgam zemņikam ar taidu buobu navar nikai dzeivuoť uz šuo pasaulā, kaut ej uz upi sleiktu. Vīnu reizi sadūmuoja zemņiks kai nabejs nūbeigt sovu buobu, bet jam vys nikai navarēja. Reizi zemņiks aizbraucja uz mežu pēc molkas. Mežā jis pīcierta molkas, pīlyka pylnu vazumu un brauc uz sātu. Ceļā jis īraudzēja lelu un dziļu dūbi. Jis tyuleņ apturēja zyrgu un pīguoja pi tuos dūbis pasavērt. Pi pašas dūbes auga lela uobeļnīca un pylna ar skaistim uobūlim. Zemņiks pastuovēja pi dūbes un sadūmuojis, pīlyka uz

dūbes žogoru un viersā uz žogoru pīlyka sīna. Tad pīruovja nu uobeļņicas uobūlu un izlyka uz tuo sīna. Vēļ ar sevi pajēmja kaidi treis uobūli un aizbraucja uz sātu. Atbraucja zemņiks uz sātu. Sīva jū satyka un suoka lomuot, runuodama: „Kū tu, vacais, tai ilgi mežā beji?”

Tad suoka jū ar vysaidim vuordim kristīt un golu golā satvēra pagali un gribēja sist veiru, bet jis tyuleņ pīnesja pi sīvas mutes skaistūs uobūlus, runuodams: „Es dēļ tevis atvežu!”

Sīva ar dusmem izruovja nu veira rūkom uobūlus un vaicoj: „Kur tu jūs dabuoji?”

Veirs jai atbildēja: „Es dabuoju mežā, bet tī vēl daudz palyka!”

Sīva vēļ vairuok suoka lomuot sovu veiru, bet dreiži jai apnyka lomuotīs un jei puorstuoja. Veirs jai soka: „Kuo tu lomuojīs? Jo gribi brauksim, es tev paruodišu, kur daudz taidu skaistu uobūlu!”

„Tyuleņ brauksim uz tū vītu!” klīdzja dusmīguo sīva. Tai jī tyuleņ sasalasīja un brauc. Pa ceļu jau sīva nalomoj veira un runoj kai cylvāks. Veirs jai soka, ka uobūlu jis tai napametja, bet vysus salyka uz sīna. Tai jī runuodami pībraucja pi tuos vītas.

Sīva, kai īraudzēja uobūlus, tyuleņ izkuopja nu rotim un dreižuok aizskrēja pi uobeļņicas. „Ai, kaidi uobūli skaisti!” klīdzja sīva un kai stuojs uz tūs pīlyktūs žogoru, žogori puorlyuza un sīva puorkrita cauri taišņi tymā dziļājā dūbē. Zemņiks, stuovādams uz molas ituos dūbes dzierdēja, kai juos sīva tī klīdzja un luodējās. Zemņiks dūmuodams, ka paldis Dīvām buobas rogonas nav, aizguoja pi sova zyrga, pagrīzja atpakaļ, atbraucja uz sovu sātu un suoka dzeivuot mīrīgi.

Sīva, patykuse dybynā tuos dūbes, atroda tī lelu lītūni, kuru suokajei tī lomuot un plēst. Lītūns, cīši nūsabaidis, klīdzja un peikstēja dīnas un naktis. Ļauds, kuri braucja pi tuos vītas, vysod dzierdēja, ka nazkas dūbē klīdz. Vīnu reizi braucja pa ceļu vīns vecs un izdzierdja pi ituos vītas, ka nazkas peikst un klīdz. Vecs apturēja zyrgu, pīguoja pi ituos dūbes un klausuos, kas tī klīdz. Klausējas, klausējas vecs un golu golā vaicoj: „Kas tī klīdz?”

„Paleidz, lobais cylvāks,” suoka prasīt lītūns nu dūbes. „Jau septiņas dīnas nadūd man mīra dusmīga buoba, as gribātu izleist nu ituos dūbes, bet muni spuorni nalaiž!”

„Es tev paleidzēšu, jo tu man dūsi vuordu mani naaiztikst.”

„Es tevis naaiztikšu, bet vēļ tev par itū paleidzēšu.”

Zemņiks paklausēja lītūna, pajēmja ciervi, izcierta garu mītu un īlaidja dybynā ituos dūbes. Lītūns aizatvēra aiz mīta un zemņiks jū izvylka nu dūbes. Lītūns pasateicja zemņīkam, pasacēja un aizskrēja pa gaisu, bet buoba vīna paša palyka dzeivuot tymā dūbē. Zemņiks atbraucja uz sātu un dzeivoj mīrīgi. Lītūns skraidīja, skraidīja pa gaisu, sāduos uz upes un izdzēra vysu upi. Ļauds suoka bez yudeņa miert zemē un nazyna, kas izdzēra vysu upi. Zemņiks, kurs izvylka lītūni, saprota, ka upi izdzēra lītūns. Jis nikam nikuo napascīdams aizguoja uz upi un redz: guļ uz upes lītūns. Zemņiks suoka klīgt: „Globuojis, dusmeiguo buoba izleida nu dūbes!”

Nūsabeida lītūns, ka vēļ īt tei paša buoba, kai pasacēja, tai aizskrēja pa gaisu nazyn kur. Iudens nu vysom pusēm tecēja, ļauds vysī palyka prīceigi, bet zemņiks uz tuos vītas, kur gulēja lītūns, atroda lelu skreini zalta naudas, par kuru nūpierka sev lobu ustobu, daudz lūpu un dzeivoj sev, kai vysim boguotim pīdar.

8. A.1164. Teicējs A. Pabērzs Preiļos. Latvju kult. kr.

Vīnam zemņīkam beja sīva un jei beja cīši sirdīga: par kotru mozu nīku jei syta sovu veiru un paša stuostēja vysim pazeistamim, ka jei asūt par daudz gudra. Bet vysī par juos gudrību tik smējās, un naboga veirs nu nalaimes, ka jam ir taida sīva,

nazynuojā, kŭ darīt. Reiz veirs aizguoja meža meklēt sev paleigu. Sasatykās ar lopsu un suoka juos lyugt, lai jei paleidz jam nu sīvas tikt vaļā. Lopsa teicja tai: „Labi, es dūšu tev padūmu, bet par tū reit atnes maņ vīnu vystu un vīnu vušku!”

Zemnīks apsūlēja. Nuokušā dīnā jis nu sīvas nūzoga vīnu vystu un vīnu vušku un atnesja lopsai. Lopsa apēdja un soka: „Īsim leidz viņai meža uobeļņīcai, tur aug daudz skaistu un lobu uobūļu, un zam uobeļņīcas ir dziļa dūbe, kuras dybynā dzeivoj mežūnis ar trejom golvom. Viersā tai dūbei izliksim daudz žogorus, tai ka dūbe nabyus radzama, tūlaik tu aizeji da sīvas un stuosti: „Mežā ir taida skaista uobeļņīca un tik daudz soldonu uobūļu uz juos aug!” Es zynu, ka tova sīva tyuleņ atskrīs pi uobeļņīcas, un kad izliks kuoju uz šīm žogorim, tai byus myužam dūbes dybynā!” Tad tu paliksi laimīgs bez juos, bet par tū vēl tu man atnes vušku un vystu!”

Zemnīks beja ar miru. Jī pīguoja pi uobeļņīcas un suoka likt žogorus viersā dūbei. Kad beja vyss gotovs, zemnīks atguoja uz sātu un pastuostīja sīvai, kaidi uobūļi aug mežā. Bet sīva, radzūt nūzagtas vystu un vušku, suoka sist veiru, un ni par kŭ nagribēja jam ticēt, ka mežā var augt taidi uobūļi.

Reitā zemnīks atnuocja mežā un izstuostīja vysu lopsai. Tūlaik lopsa pajēmja lelu žogoru un nūruovja vīnu uobūļi, īdevja zemnīkam un teica: „Aiznes šū uobūļi sovai sīvai, lai jei apād jū!”

Zemnīks pajēmja uobūļi un atnezja sīvai. Tei suokumā nagribēja nimoz pasavērt, bet pēčuok pajēmja un apēdja. Redzūt, ka uobūļs ir ļūti lobs, jei suoka otkon sist veiru un runuot: „Ak tu, muļķis, kuopēc tu vysas uobeļņīcas naatnesi uz sātu? Ej tyuleņ un atnes ar vysom saknem.”

Bet zemnīks atbildēja: „Ar saknēm nivīns juo nadūs nest, īsim obēji un nūlasīsim vysus uobūļus!”

Tys patyka sīvai. Viņa tyuleņ sasataisījās īt, un pavēlēja veiram pajemt vysleluokuos kerzes. Veirs paklausīja, pajēmja kerzes un aizbraucja uz mežu. Pīguoja jī leidz uobeļņīcai. Sīva kad īraudzēja daudz skaistu uobūļu, izlyka kuoju uz žogorim un īkrita dūbes dybynā. Tūlaik jei saprota, ka veirs beja vainīgs un suoka jū tyuleņ luodēt. Bet zemnīks dreiz suoka braukt uz sātu.

Atskrēja lopsa uu soka: „Kuopēc tu maņ naatvedi, kŭ apsūlēji?”

Zemnīks sasadusmuoja un gribēja nūsist ar akmeņi lopsu. Bet lopsa dreizi aizskrēja prūjom teikdama: „Gon jau tu nu manis dabuosi!”

Zemnīks pasasmējās un aizbraucja uz sātu, apsaprecēja ar ūtru sīvu, kura beja cīši loba, un suoka dzeivuot. Tai puorguoja daudz laika. Zemnīks jau aizmirsa sovu pyrmū sīvu. Kaidu reizi jis aizbraucja molku cierst mežā, izdzierda cylvāka bolsu un skrej pasavērt, kas ir nūticis. Verās: pyrmuo sīva klīdz, lai dūd paleigu, jo mežūns jū grib apēst. Zemnīks pasasmēja un pīguoja drusku tyvuok tai dūbei un tikkū gribēja kaut kŭ jai pasacīt, kai pīskrēja lopsa un īgryudja jū dūbē. Tai mežūns apēdja jūs obējus, bet sīva ar lobu sirdi otkon dzeivuoja vīna, jo vakar naizguoja pi ūtra veira.

9. A. 1164. L. Uļjana no 95 g. veca A. Kuša Rēzeknes Makašānu pag. Latvju kultūras kr.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns vecēļs ar sovu buobu jau daudz godu. Vecēļs beja lobs cylvāks, bet juo buoba beja slyktuoka par valnu: syta vecēļi, lomuojā, tai ka vecēļam nabeja dzeives nu buobas. Vecēļs daudz reižu dūmuoja pats sevī: „Kab jū nu munas golvas kaut valns pajemtu; jei maņ pīboda.”

Vīnu reizi vecēļs īt ar sovu buobu uz mežu pēc molkas. Īguoja mežā un staigoj vairuok stundes pa mežu, lasīdami sausus žogorus. Daīt jī pi vīna lela pūra, par kuru

nikas nu ļaudim nastaiguoja. Tī beja pīlikts žogoru, bet staiguoit beja baist. Pūrs beja bez dybna.

Soka vecēls sovai buobai: „Kab te varētu puorīt, byutu tyvuok uz sātu.”

Buoba juo beja taida uparta un soka uz veceli: „Es puorīšu!”

Vecēls gon dumuoja pats sevī: „Kab jei ītu un nūsleiktu, byutu paldīs Dīvām,” bet soka sovai buobai: „Naej, nūsleiksi!”

Buoba klīdz: „Īšu!”

„Nu ej!” sacīja vecēls. Nūguoja buoba, pastatīja vīnu kuoju uz žogorim un ūtru. Žogori beja sausi, puorlyuza un buoba nūguoja uz pūra dybnu. Vecēls verās, ka juo buoba nūsleika. Jis uz reizes palyka prīcīgs un nūguoja uz sātu. Atguoja vecēls uz sātu un dūmoj: „Paldīs Dīvam! nūmešu nu sovas golvas rogonu, bet na buobu.”

Ūtrā dīnā vecēls nūguoja vīnc pats pēc žogoru uz mežu. Īt pa mežu un dūmoj: „Īšu pasavārtu uz tuos vītas, kur vakar nūsleika muna buoba.”

Kai dūmuoja, tai padarīja. Daīt vecēls pi pūra — verās: sed valns un raud, bet nu ausim tak asnis. Īraudzēja valns vecēli un klīdz ar osorim: „Vecēls, pajem tu sovu buobu nu myusu elnes! Jei jau myusus vysus izdzonuoja un appleisja vysas ausis.”

Vecēls soka valnam: „Jau man gon ar jū dzeivuot, lai jei ar jyusim tur myužīgi dzeivoj un jyusus pa elni dzonoj.”

Tai buoba palyka dzeivuot pūrā ar valnim, bet vecēls vīns pats dzeivuoja leidz pašai nuovei mīrīgi.

10. A.1164. V. Zacharska no A. Kupīsa Ozolmuižas pag.

Dzeivuoja uz pasauļa vīns vecs ar sovu buobu, kurai vuords beja Madaļa. Itei buoba beja cīši sirdīga un nikod naklausēja sova veča, beja uparta (stūrgalvīga). Dzeivuoja jī pavysam bēdīgi, ustabiņa jūs jau guozās uz suona. Vecs ar sovu Madaļi vosoras laikā taisīja slūtas, puordevja un par sajemtu naudu pierka maizi un dzeivuoja.

Vīnu reizi vecs ar buobu sasalasīja īt uz mežu pēc slūtu. Vecs suoka prasīt sovas buobas: „Madaliņ, mes īsim uz svešu pūru. Tu pakļaus manis, vacū veci, verīs, ej pa klusiņom un pa taidom vītom, kur cītuoks, kab napakrist cauri!”

Madaļa atbīldēja: „Es īšu tur, kur navar, jo krisšu cauri, tur dēļ manis ceļš. Buoba nu vazuma, zyrgam vīgluok.”

Tai buoba napaklausīja veča, suocja leist pūrā un pakrita cauri. Vecs pasavērās, ka juo Madaļa nūsleika pūrā, nūlaidis golvu pasacīja: „Nūguoja buoba valnam putru vuorēt.”

Pastuovēja vecs, nūlaidis golvu, un nuguoja uz sovu vacū ustabiņu. Dzeivoj vecs vīns pats, na cīši labi, bet jau nav tuos kūka zuodža, kurs grizja jū kotru dīnu. Nūdzeivuoja vecs vīns pats kaidu godu un sadūmuoja jis nūīt uz tū pūru, kur nūsleika juo buoba. Īt vecs un klausuos. Napīguoja pi tuos vītas, jis dzierd, ka nazkas klīdz un raud. Vecs pīt tyvuok pi tuos vītas un verās, ka īt nu zemis burbuļi. Vecs nūgrīzja nu bārza kūka garu vāzdu un suoka buozt tymā vītā, kur nūsleika juo buoba. Ībuozja vecs vāzdu un kai suocja vilkt atpakaļ, manīja, ka nazkas tur juo vāzdu. Vecs padūmuoja pats sevī: „Vilkšu es sovu Madaļu viersā, kaut jei beja sirdīga, bet vys man juos žal.” Izvylka vecs un verās, ka tī na juo Madaļa, bet ituo pūra saiminīks, pats valns. Valns runoj večam: „Pajem mani dzeivuot pi sevis, savā ustabiņā, tu byusi cīši laimīgs, es tevi muocīšu par doktori. Tu atnessi nu olūta yudeņa, esi tymā nūsamozguošu un pēc tam tu ar itū yudeni, kad izmozguosi slymu, jis paliks vasals.”

„Labi!” pasacīja vecs un pajēmja valnu dzeivuoit pi sevis. Vecs ar valna paleigu dreizi palyka boguots. Valns verās, ka ar veci slykti dzeivuoit. Sasaucja valns sovus valnānus un suocja kārdynuot veci, bet vecs ni cik nasabeist.

Vīnu reizi vecs, staiguodams pa sovu ustobu, verās, ka nazkas īt un runoj, kai juo Madaļa. Tad vecs lelā bolsā klīdzja, ka īt juo buoba uz sātu. Valns izdzierda, ka īt Madaļa, satvēra ar sevīm vysu ustabiņas jumtu un pusi škūrsteņa un nūskrēja, kur acis verās. Atguoja Madaļa pi sova veča un suocja jī dzeivuoit labi un mīrīgi.

11. A.1164. J. Ceriks no 93 g. vecā J. Zepa Barkavas pag. Stūrmežā.

Nūmirs vīns jauns dielīts, i īt elnē. Bejsi jau apsapreciejs. Valns lomoj, vuortūs stuovādams, ka lauluots cylvāks, zvārynuots, a elni nūpelnejs. Šys tuodēļ ejms elne, ka špetna sīva.

I ūtrys nūmierst taidis pats, i īt elnē. Valns lomoj. A šys soks, ka dēļ tuo īt elnē, ka špetna sīva. „Taidi sanuokuši septiņi goboli, vysī dēļ tuo, ka špetna sīva.”

Valns apsasmej Dīvām: „Voi, kaidi tovi lauluotī.”

Valns grib īt pasavērt iz vierszemis, kai tī lauluotī dzeivoj, ka elni nūpelnej. Dīvs jam pavēl īt iz vierszemis treis godi. Valns īteik cylvāka mīsās i īt. Pajelm zalta nostu leidz; par treis godi moļ bods daīs.

Atnuok valns viers zemis, īzanasās vīnā muižā pi lylakunga. Prosa, lai šam vītu izguodoj. Lylskungs soka: „Vysa saime asūt loba, tyk sulains ass pasmoguoks.” „Nu, lai jamūt šū.”

Lylskungs vacū sulaini atmat, i šū pajam. A maita kitrys — nav pasaceits, jau padareits. Nūdzeivoj kaidu godu. Abat niu padzen iz muižu jaunūs zemņikus ar renti. A valns par sulaini. Vysi samoksoj, a vīnam nav naudys. Lylskungs soka: „Kas to ar tevi byus? Šys tevi izsvīss laukā.”

Valns soks, lai šam tu vītu atdūdūt, redzieškūt, kas šys byuškys par saimņiku. Lylskungs atjam kontraktu i atdūd vītu valnam. Juoīt iz vītu — dumoj: „Vīns pats ir — juosaprecej.”

Kungam branga dīnastmeita, tū i apprecej, i aizzanasās ar naudys nostu iz jaunū vītu. Aizness naudys nostu, saber koktā i suok struoduot. Sīva lai dzeivoj sātā. Redz: teirumi švaki. Plieš kūkus ar saknēm i taisa teirumus. Sīvys draudzinis daboj zynuot, ka šei saimeneica, i atīt pasavārtu. Šei pamīloj, pagruob naudu nu kokta i īdūd. Dabujušys zynuot citys nuok pa treis, pa četrys kotru dīnu, i vysom dūdūt pa saujai naudys. Da rudiņe izgruoboj tu koktu smeltē. A šys pa lauku iztaisa zemi, apsiejs, a švaka vosora, naizaug nikuo.

Daīt rudins — maizis nav, suoļe nav i naudys nav. Danuok rentis laiks, juoīt iz jnuīžu bez kapeikys. Citi moksoj renti, lylskungs pross: „Par kū tu namoksoj?”

Naudys naasūt. Vacū rentņiku byuškys izsvīds, a nu tevi nikuo. Lai sturorosts atnass žogorus. Svīž pi zemis i nūper.

Atpārts aizīt iz sātu, sīva pīrkšā ar skruču: ka šei bejsi pi lylakunga, bejs vysa dīzgon, tagad nikuo. A lylskungs nūteics, ja leidz cyta mieneša nabyus naudys, ūtrutik byus pierīne.

Dagaida ūtra mieneša, juoīt otkon iz muižu bez kapeikys. Lylskungs otkon šū pi zemis, atper ūtreiz. I pīsoka: „Juo leidz nuokama mieneša naudys nabyus, ūtrutik pierīne.”

Daīt trešs mieness, sīva skotās: vaire nasataisa, kai iz muižu, bat kai iz bieģšonu. Sīva pajam skruču in niu tik dūd. Daskriejse pi meža, izruovuse eglis sakuorni, svīž par pakausi i soka: „Skrīn kod elnē i tur as teva dabušu!”

Valns skrīn pa mežu. Izskriejs iz vīna ļesnīka i soks jam, lai šam dūdūt vītu; kaida maize byušķūte, tai puortikšķūt. I pajam ju ļesnīks.

Muižā nūdzeivuojis godu, pi sīvys godu, a trešs vēļ juodzeivoj.

Ļesnīks aizīt iz mežu — šys ar teirumā. Atnuok ļesnīks i oba aizpeipej. Pross ļesnīkam: „Voi tu ass redziejs valnu ?” Šys pots ass. I puorstuosta, kai šam guojs.

Ļesnīks juo vaire naturiešķūt, i soka: „Īt prūjom!”

A valns soks, ka šys skrīškys iz pasauļa ļaužu komuot, lai ejms pakaļ par dokturi. Treis vīn lai dokturejs, a catūrtuo ne. Juo catūrtū dokturiešķūt, šys pats tevi komuošķūt. Izmuocējs doktorēt: pajimt dzierviņis ūgys tošā, apīt ap slimnīka gultu i saceit: „Ļuciper, ej nūst, ej iz elni!” i ģmest pa ūgai. Ka trešū reizi tai klīgšķūt, šys i izskrīškut, i slimnīks paliks vasals.”

Kai skriejs, tai mežakunga sīvai i ģguls, i komoj zemē. Pībraukuši dokturi — nikuo. A ļesnīks ģguojis soks, ka šys gon izdokturiešķūt. I izdokturej. A mežakungs naīdevs ni pīcu kapeiku — paša ļesnīks.

Aizskriejs pi kupča sīvys. Mežakungs soks, ka šuo ļesnīks izdokturiešķūt. Ļesnīku aizraun, jys i izdokturej. Kupčs ģdevs lobu zyrgu, i rotu viersūs naudu ģbiers.

Īskriejs ģēņeraļa sīvā. Dabuj zynuot par ļesnīku, i izdokturej. Ģenerāls ģdūd zyrgu i naudu. A catūrtuo nav breiv doktureit. Valns gulst keizerīnē. Aizraun šū iz keizeri, a šys līdzās. Līk cītumā. Izlaiž, lai dokturejs. Līk treis reizis cītumā i pīsoka, ka šaus zemē.

Guļ cītumā i dūmoj: raudzeis doktūrēt tū ķeizerīni. Ka šys trešū reizi sauks, lai syts pi durovom. Šys teiks, ka kaida buoba Lucipera meklej. Bīdiešķūt ar sīvu. Suok doktorēt. Sulains syts pi durovu, a šys pross, kas tur asūt.

Vīna buoba Lucipera meklējūt.

A valns soks, nateikt, ka šys te ass. Kai laids — tai pa lūgu i laukā. A keizars par izdokturiejumu atdevs ļesnīkam Reigys gubernī.

12. A. 1164. M. Garkolne no 76 g. vecās Īvas Staleidzānes Atašienē. Latvju kultūras kr.

Veiram beja ģtīpeiga sīva. Vīnu reizi veirs guoja aiz upes ortu un soka: „Sīviņ, kad nessi pusdīnas, naej par laipu, van ģkrist!”

„Īšu!” atbildēja sīva.

„Verīs, tik napajem leidza klēpa akmeņu!” soka veirs.

„Pajemšu!” atbildēja sīva.

„Tik nasakroti, par laipu ģdama!” soka veirs.

„Kratīšūs!” atbildēja sīva.

Veirs aizbraucja ortu, un aizgrizja laipu par upi, suoka art. Sīva izvuorēja pusdīnas, pīlasīja klēpi akmeņu un nu nas veiram pusdīnas.

Izguoja sīva uz laipas un krotuos. Cikom sīva kratījās, ģkrita atvorā. Veiram tyka žaļ sīvas un jis dūmoj: „Īšu pasavēršu, varbyut byus kur izruopuojuse.”

Veirs ģt un redz, ka upes molā sēd valnāns vyss ar asni un raud.

„Kuodēļ tu raudi?” prosa veirs.

„Kuo tu meklej?” prosa valnāns.

„Es mekleju sovas sīvas,” atbildēja veirs.

„Vai tei tova sīva, kura ģkrita atvorā?” prosa valnāns.

„Muna,” atbildēja veirs.

„Nameklēj, jei dzeivoj myusu pereklī. Mes, deviņi valni, trīsdesmit godu nūdzeivuojam atvora dybynā, bet tova sīva suoka myusus sist ar pūdu, plēst ar nogim

un myusus izdzyna, jei tagad dzeivoj myusu perekli,” pastuostija valnāns. Veirs aizguoja uz sātu un dzeivuoja laimīgi.

48. Sieva gudrāka par velnu.

1. A.1165. Skolniece A. Ozola no 75.g.v.A.Ozola Nīcā.K. Lielozola kr.

Reiz dzīvojis viens saimnieks ar sievu loti saticīgi, un velns nekā tos nevarējis sakaitināt. Tad viņš domājis: „Es visus cilvēkus varu pievilt un savest strīdā, bet jūs divus nevarēšu sakaitināt?”

Tā domājot atnākusi ragana un velns tai solījis jaunas kurpes, lai viņus savestu naidā. Ragana arī apsolījusi, nogājusi pie saimnieces un teikusi: „Tavs vīrs iet pie citas sievas. Tu nocērp viņam no usām vienu sprodziņu, tad tu dabūsi zināt, pie kādas sievas viņš iet.”

Vēlāk tā ragana nogājusi atkal pie vīra un teikusi: „Tavai sievai ir viens draugs. Uzmanies labi, jo viņa grib tevi nokaut.”

Reiz vīrs no darba pārnācis, paēdis un gājis pie miera. Sieva domājusi, ka vīrs aizmidzis, un gājusi šim klāt ūsas cirpt. Bet vīrs bijis vēl nomodā un ieraudzījis sievu nākam, domājis, kā šī jau nāk viņu kaut. Viņš nu sagraibis saimnieci pie matiem, un sācis sist. Nu velnam un raganai bijis liels prieks, ka sanaidojusi godīgus cilvēkus. Tā ragana nopelnīja velna solītās kurpes.

2. A.1165. V. Zacharska no 60.g.vecās A. Regžas Maltas (Rozentovas) pag. V. Podis kr.

Daudz godu tam atpakaļ, dzeivuoja viņā derevņī veirs ar sovu sīvu. Jī kai precējās, nu tuo laika dzeivuoja cīši mīreigi, vīns ūtru mīļuoja un žāļuoja. Tai jī dzeivuoja deveņi godi, a čorts nu pošys pyrmuos dīnys jūs dzeivis īleida jūs ustobā aiz cepļa un gribēja kai nebejs jūs savest, kab jī vīnsi ūtru pasystu un labi izlomuotu. Cik tī zam cepļa un taipat aiz cepļa čorts nasēdēja, bet nikai navarēja itūs veiru ar sīvu īvest grākā. Atsēdēja čorts deveņi godi un nikuo jam naizīt.

Apnyka čortam gaidēt, jis nūspluovja un izguoja nu ituos saimis uorā un īt uz savu aļni. Pa ceļu čorts sazatopa ar vīnu sīvīti. Čorts pazavasaluojās ar sīvīti un apstuoja runuot. Sīvītja vaicoj nu čorta, kur jis beja. Čorts rozstuostēja buobai, ka jis deveņi godi atdzeivuoja pi vīna zemņika, kurijis dzeivoj tikai divējūs ar sovu sīvu un vīns ūtru cīši mīļoj un žāļoj. „Es gribēju jū kai nabejs izvest uz grāka, bet nikai navarēju. Lai jī dzeivoj, bet man jau apnyka sēdēt aiz cepļa.”

Sīvītja runoj čortam: „Kū tu maņ īdūsi, es jū tiulen savessu uz grāku? Un jī vīns ūtru izlomuos un tai pat veirs sīvu labi pasiss.”

Čorts jai atbilda: „Ka tu itū sataiseisi, es tev lobus zuobokus īdūšu.”

„Labi,” pasceja sīvītja, un jī nuguoja katrys pa sovu ceļi. Uz ūtrys dīnys īt pa ceļu itei sīvītje un redz, ka tys zemņiks, par kuru čorts vakar jū prasēja, brauc uz mežu pēc molkys. Sīvītja, ilgi nadūmuodama, nūguoja uz tū derevņi, kur dzeivuoja itys zemņiks, sātā jei atroda vīnu pat zemņika sīvu, ar kuru suoka runuot un tai pat teikt, ka jī labi dzeivoj un vīns ūtru cīši mīļoj. „Bet tu zyni,” runoj sīvītja uz zemņika sīvys, „tu vari padarēt, ka tevi vēl vairuok veirs mīļuos.”

Zemņika sīvai tyka interesanti, kai vēl var vairuok mīļuoit veirs. Jei suoka prasīt sīvītis, kai itū pataisēt. Sīvītja jai suoka stuostēt: „Tu kai īsi ar veiru gulātu, tod tai, kab jis naredzeitu, padlīc zam spylvanys nazi, kur skiun buorzdu, tod nu tuos reizis veirs tevi vēl vairuok mīļuos.”

Zemņika sīva ar itū beja cīši prīceiga un par tū vuiceišonu vēl sīvītei īdevja lobu gastiņču [dāvanu], tai itei sīvītja nūguoja. Zemņika sīva, kab veirs naredzeitu, dabuoja nazi un nūlyka gultā zam spylvanys, un gaida nu dorba veiru.

Sīvītja nūguoja uz tū pusi, kur beja nūbraucs zemņiks un sazatopa ar jū un suoka runuot. Zemņiks runuoja par sovu sīvu, un tai pat ka sīva jū mīļoj un jis sīvu. Sīvītja klausēja, klauseja un suoka zemņikam stuostēt: „Tu zyni, maņ tevis ir žāl. Tu mīļoj sovu sīvu, bet jei tevi grib itū nakti ar nazi nūkaut. Tu, ka mani gribi paklausēt, šudin kai īsti gulātu, pasaverīs zam spylvanys, kas tī ir.”

„Paldīs!” pascēja zemņiks sīvītei un pats dzeižuok nūbraucja uz sātu. Sātā zemņiks nikuo sīvai narunuoja un kai jis nūguoja gulātu un tai pat juo sīva, jis ībuozja rūku zam spylvanys un atroda nazi. Jis suoka vaicuot nu sīvys: „Kas ir, ka tu gribi mani ar nazi nūkaut?”

Suoka veirs lomuot sīvu un tai pat lobi pasyta ar grūžom, un syta tai ilgi, koleidz sīva sazazyna, ka jū pīvuicēja vīna sīvītja. Veirs ar nu reizis pazyna, ka itū padarēja tei pat sīvītja, kura jam rozstuostīja. Tūlaik veirs puorstuoja sist sovu sīvu un jī pēc ituo suoka vēl lobuok dzeivuot.

Čorts tymā laikā, kod zemņiks syta sovu sīvu, smīdamīs ar lelu prīcu atnezja tai sīvītei, kura savedja uz plēšonys mīreigu puoru, jaunus zuobokus un uz lela mīta jai padevja. Tei buoba tūs zuobokus, kurus jai īdāvinuoja čorts, vēl tagan nosoj.

P i e z ī m e: Vēl tādu pašu pasaku V. Zacharska uzrakstījusi no J. Gaiduļa Ozolmuižas Bumbulišķu ciemā. P. Š.

3. A. 1165. A. Smagars Līksnas pag.

Dzeivuoja veirs ar sīvu, viņi dzeivuoja ļūti mīrīgi un saticīgi. Valns deviņi godus jēmās ar viņim, loi viņus savastu streidā. Nikuo napanuocis, valns nūskumis īt prūjom. Uz ceļa sateik vācu buobu, kura prosa nu valna: „Kuo tu taidis nūskumis?”

Valns atbild: „Kai nabyusi nūskumis? Deviņi godus mūcējūs un gribēju veiru ar sīvu savest streidā, bet navarēju.”

Bet buoba soka: „Patais man tik lobas kūrpes, es viņus vīnā dīnā savesšu streidā.”

„Lobi,” soka valns. Buoba aizīt uz ustabu. Ustabā sīva vīn, buoba prosa: „Kai tovs veirs lobs?”

Sīva atbild, ka lobs.

„Bet viņš byus vēl divas reizes lobuoks, jo tu jam nūgrīzsi divus matiņus zam kokla.”

Sīva apjēmās nūgrīzt. Tod buoba aizīt uz teirumu, kur veirs ora, un soka: „Zini, tevi šūnakt sīva kaus nūst. Esi uzmanīgs!”

Vakarā veirs likās gulēt agri un izlikās jau īmidzis. Pa nagaru laiku ustubā īnuok sīva ar buordas dzanamū nazi un ar sveci. Tikkū sīva grib grīzt matiņus nūst, kai veirs pītryukstas nu gultas un suoc kautīs un lomuotīs.

Buoba nyu īt pi valna pēc kūrpem. Bet valns jau par gobolu prīkšā, kūrpes jis uzmaucis garos kuorts golā pasnādz buobai, sacīdams: „Man nu tevis ir baile, tu esi par mani desmit reižu gudrouka. Kur es mūcējūs deviņi godi un nikuo navarēju padarīt, tur tu vysu esi izdarījusi vīnā dīnā!”

4. A. 1165. J. Leonovičs, Andrupienes pag. P. Stroda kr.

Vīnam tāvam beja ļūti gudrs un satīcīgs dāls. Mierdams tāvs atstuoja savu montuojumu sovam vīneigam dālam. Pēc tāva nuoves dāls apsaprecējuos. Dāla sīva beja arī ļūti lobas sirds un arī satīcīga un gudra. Bet jau seņ zynoms, ka valnam mīrs napateik.

Tuopēc jys stuojaos pi dorba, lai varātu sanyknuot tū lobū puoreiti. Jys, atguojis pi tīm, mēģinoj i tai i šai, bet naīt nikai. Valns atsakuopēs nu sova mērķa, jo redzēja, ka panuokumu nav. Te — nu kura gola — atsaroda buoba, kura apsajēmēs tū lītu nūkuortuot par nīka lītu: par puoru zuobokim. Vīnu dīnu atīt tei buoba pi tuos lobuos sīvas, bet veira naatrūn muojuos. Jei tur runuoja, lobynuuoja un голу golā aizīt. Pa ceļu īdama, jei sateik veiru. Nu un jei suok stuosteit veiram: „Tu zini, meiļais, kas ar tovu sīvu ir nūticis? Es nateišam īguoju tovē muojā un īsaskatējūs, ka zam gultas guļ nazs; es tai pateišam apjautuojus par tevi un daudz kū cytu un nu tovas sīvas stuostim saprūtu labi, ka jei tevi ar tū nazi gryb nūgalynuot.”

„Na, es tam natycu, muna sīva ir tik loba, ka jei tu navar izdareit,” atteice veirs.

„Na, na, veiriņ, tu pīminēsi munu vuordu, ka jei pret tevi tuopēc ir tik loba, lai nakrystu aizdūmas, ka jei tū gryb dareit,” centēs īstuosteit buoba lobam cylvākam.

Veirs tam otkon naticēja un aizguoja savu ceļu. Īdams, jys suoka dūmuot, vai vilteiga un ļauna ir juo sīva, ka jei ju gryb pat nūgalynuot. Dūmuojūt, jam roduos šaubas un ticeiba, ka jys pats navarēja saprast. Īdams sovā muoja jys pyrmkuort apsavēre savu gultu. Un patīši, zam veira spylvyna gulēja nazs. Otkon veirs napuorstuoj dūmuot. Jys dūmuoja, dūmuoja un navarēja puorsalīcynuotīs, kai tys ir. Golu golā veirs saskaituos un nikuo nazynuodams suoka klīgt un lomuotis uz savu lobū sīvu. Sīva, tuo nagaideidama, kryta nasaprašonā un juos lobū grybu puorvarēja jyutas un tei otkon savu reizi suoka atbildēt uz veira lomim. Taidā kuortā jī sasakilduojaos. Kod valns tū izzynuoja, jam palyka bailes nu buobas. Tys uotri sašyva buobai zuobokus un gribēja atdūt, bet tyvu īt pi buobas tam beja bailes. Lai tū navajadzātu dareit, tod jys pajēme zuobokus, pakuore garuos kuorts ūtrā golā un padeve buobai zuobokus ar kuorti. Bet tys veirs ar sīvu palyka dzeivuot pa laikam mīreigi, pa laikam kilduojūtīs leidz pat šam laikam.

5. A. 1165. A. Gari-Juone no 55 g. vecās B. Kromanės Bikovas pagastā.

Reizi dzeivuoja ļūti saderīgi veirs ar sīvu. Valns ar skaudīgu aci vērēs uz jūs satīcīgu dzeivi un gribēja kai navīn jūs savest naidā. Septiņus godus valns sytās un vysaidi kārdynuoja veiru ar sīvu, bet navar un navar savest naidā. Nūsaspļuovis atmetja ar rūku un īt uz sātu. Ceļā sateik vecīti un suok runuot. Vecinīte i prosa: „Kur ta tu taidis skuobs?”

„A naizzadevja savest veiru ar sīvu naidā. Vasalus septiņus godus nūsajēmu un nikas naizguoja.”

„Kas tī kū nasavest naidā? Es par septiņom dīnom savesšu, tikai saluoepj man kūrpes!”

„Labi,” atsoka valns, „tikai saved naidā veiru ar sīvu!”

Ūtrā dīnā vecenīte sēd uz pogolma un gauži raud, izīt saiminīca un prosa: „Ko tu, vecenīt, raudi?”

„Nikuo sevišķa navaida, tikai īdūd man maizītes, tad es pasacīšu, kur jyusu laime slēpas.”

Saiminīca palyka ziņkuorīga un soka: „Tikai pastuosti.”

„Redzi, mīļuo! tovam veiram uz pakauša ir malnuoku motu skumšķis. Ka šudin atīs uz pusdīnom, tod tu jam tūs motus nūgali un redzēsi, cik laimes byus jyusu sātā.”

„Bet kai ta es nūgalēšu?”

„A tai, ka jis atīs pusdīnuos, tu jū labi pabaroj, jis pīkūsis nūzavels uz sūla, tu pajem britvu, ībuoz pierduknē un soki, ka jam gribi paīskuot golvu. Jis i atļaus, tu britvu izvilksi nu pierduknes un nūgalēsi.”

Par vysu saiminīca vecenītei īdevja pavolgas un putruoimus. Vecenīte izzynuojuse, kur juos veirs struodoj, aizguoja teirumā, atsasāda uz vogas gola un raud gaudom osorom. Zemnīks pībraucja pi vecenītes un vaicoj: „Kuo tu raudi?”

„Voi zyni, saiminīks, kaida šudin tevi sātā sagaida nalaime? Sīva tevi taisās nūgrīzt ar britvu. Ka tu šudin pusdīnuos aizīsi uz sātu, jei tevi mīli pījems, pabaruos, un prasēs, lai tu dūd jai golvu paīskuot, a pierduknē byus nūglobuojuse britvu, ar kū tevi nūkaut.”

Saiminīks sasadusmuoja par taidom blēņem un padzyna vecini ar puotogu. Atīt pusdīnuos uz sātu, sīva jū pabaroj, paglauda, jis atsazveļ uz benča, jei daīt i suok īskuot jam golvu. Tūreiz saiminīkam īskreja pruotā vecītes vuordī, jis verās, kas nūtiks tuoļuok, i patīšai jei izkrota nu pierduknes britvu. Jis tyuleņ čops jei aiz rūkas, atjem britvu, pajem rungu un nūdūd sīvai lobu kuortu. Nu tuos dinas jī plēsēs un naiduojās.

Pēc izdarītuo dorba vecene īt pa ceļu uz sātu, ceļā jū sateik valns un par taidu lelu pakolpuojumu par lelu gobolu stīp jei lelas zalta kūrpes.

6. A.1165. Teicējs S. Greizdiņš Viļānu pag. Latv. kult. kr.

Dzeivuoja vīns zemnīks ar sovu sīvu. Jī vīns ūtra tik cīši mīļuoja, ka nivīnu reizi nasalomuoja. Valnam tys tik napatyka, a jis staiguoja un vysur meklēja paleidzības. Tai guoja jis pa mežu un satyka vīnu būdnīku, kurs nesja uz tiergu puordūt uodas. Valns pasasmēja un teicja būdnīkam: „Par veļti tu guoji tik lelu ceļu, bez manas paleidzības tu navarēsi puordūt; bet jo gribi, atdūt maņ sovu dveseli, tūlaik kotru reizi tova prece kaut kaida slykta, bet īs labi!”

Būdnīks pasasmēja un tūmār aizguoja uz tiergu. Cik jis tur nastauguoja, bet navarēja nikai puordūt uodu, laidjās uz sātu un satyka otkon valnu. Valns pīguoja un vaicoj: „Voi na taisnību es tev teiču?”

„Tai jau ir! “ atbildēja būdnīks. „Jo tu maņ paleidzēsi, tūlaik es tev atdūšu dvēseli un vēl kluot sovu meitu, kura tik gudra, ka varēs tev arī kū nabejis paleidzēt.”

Valns beja ar mīru. Būdnīks aizguoja atpakaļ uz tiergu un puordevja sovu preci. Tai jis kotru dīnu nesja uz tiergu vysaidas slyktas preces un jēmja lobu naudu. Valns atskrēja pi būdnīka muojuos un vaicoj: „Kur ir tova meita? Es gribu padūma nu juos palyugt!”

Būdnīks pasaucja meitu un valns pastuostīja, kū jis grib jau seņ izdarīt ar zeannīku, kurs nivīnu reizi nasalomuoja ar sovu sīvu. Meita jam atbildēja: „Es: varu tū tyuleņ izdarīt, bet tev vajag maņ par itū labi samoksuot!”

Valns apsūļēja īdūt maisu zalta. Meita aizguoja pi zemnīka ustobas un redz, ka muojuos sēd tik zemnīka sīva un laimīga sprēž veiram kraklus, bet zemnīks pļovā struodoj. Meita īguoja ustobā un pascēja tai: „Zynu es, ka tovs veirs ir lobs, bet jam ir vīns trykums, ka ir uz daguna lela vuots, kuru vajag kotra zyņā nūgrīzt, tūlaik jis byus tik lobs, ka nivīns cylvāks uz pasaules.”

Zemnīka sīvai tys patyka un viņa pavaicuoja: „Kū lai dora?”

„Pajem nazi un tad, kad jis aizmīg, nūgrīz lelū vuoti nu daguna!” pasacēja meita un aizskrēja uz pļovu pi zemnīka. Jam jei pasacēja tai: „Zyni kū ? Tova sīva, kaut mīļoj tev tūmār grib nu tova daguna nūgrīzt vuoti. Jo viņa nūgrīzs, tu nūmiersi, tuopēc es tev soku, guli, bet naaizmīdz, redzesi, ka tys ir taisnība!”

Zemnīks nagribēja ticēt, tūmār aizguoja uz muoju un atsagula, aizmīdzja acis un gul kai byutu aizmidzis. Sīva pajēmja nazi un tikkū gribēja nūgrīzt vuoti, veirs pīsacēja un tik sasadusmuojās, ka suoka sist sovu sīvu, bet valns, tū radzādams, nu pīrcas atskrēja pi būdnīka meitas un atdevja jai maisu zalta un pēc tam pavaicuoja: „Vai gribi byut par munu sīvu?”

Meita atbildēja: „Nikod es nabyušu, jo es tycu Dīvam un viņam kolpuošu vysu sovu myužu, bet ja tu gribēsi maņ kū ļaunu izdarīt, tūlaik es tevi tyuleņ nūsīsšu!” Valns labi zynuoja, ka būdnīka meita ir ļūti gudra, un viņam beja baist ar viņu tyvuok parunuot. Tai jis aizguoja.

Pats būdnīks vys taisuos boguotuoks un boguotuoks. Bet atnuocja taida dīna, ka valnam vajadzēja pajemt budnīka dvēseli. Būdnīks vys drebeja nu bailem, bet meita soka tai: „Tu, tāvs, puorsagērb por meitu, bet es par tevi, lai valns jem mani!”

Kai pasacēja, tai izdarēja. Atskrēja valns, pajēmja būdnīku un aiznesja. Kad jis nesja, meita, kura beja puorsagērbusēs par tāvu, suoka smītīs. Valns pasavēra, ka tei ir meita, nūlyka uz zemes un aizskrēja tik uotri, ka vairuok naatsagrīzjās atpakaļ, un tai, laikam, aizmiersa par būdnīka dvēseli.

Tūreiz meita otkon atguoja pi zemnīka un redz, ka jī vysu laiku tik lomuoja. Meita pasacēja: „Dzeivuojit otkon laimīgi, jo es paša tu vysu izdareju, jo grybeju palikt gudruoka par valnu. Tagad, kad es taida palyku, gribu dūt jums zalta un pateikt, lai dzeivuoitu, kai agruok laimīgi un sadarīgi!”

Meita īdevja jīm zaltu un aizguoja pi sova tāva, kur dzeivuoja arī taipat labi, kai zemnīks ar sovu sīvu.

7. A. 1165. V. Zacharska no A. Beļaka Rozentovas pag. Latvju kultūras krāj.

Vīns saiminīks sataisēja jaunu kulu, tys beja pavasara laikā, lai lobuok por vosoru izkalstu. Uz rejas pīlyka vysaidu navaidzīgu kūku. Cik laika puorguoja — saimnīks sadūmuoja īt pazavērt, kai labi juo kuls kolst. Īguoja kur verās: vysi kūki pa kulu izsvaidīti. Saimnīks nūstuoja un dūmuoja: „Kas tū varēja padareit?”

Pajāmja jis salyka otkon vysus kūpā, kai vaidzēja, un aizguoja uz sātu. Pēc kaida laiciņa izguoja otkon pazavērt. Īguoja kulā — verās: kūki izsvaidīti. Pastuostēja sovai saimei, kas nalobs ir jū kulā, bet navarēja nivīna saķert. Tai puorguoja vosora, daguoja rudens, vajadzēja jau saimnīkam kuļt. Atnuoca jis ogri nu reita — verās: nazkaidš cylvāks sād uz rejas. Jis suoka vaicuojt: „Kas tu esi, un kuo tu te sēdi?”

Tys cylvāks teica: „As asmu valnc un grybu tev paleidzēt kuļt.”

„Tu ej rejā un sēdi, es vīns pats tev vysu nūkiuleišu.”

Saimnīks īguoja rejā un dzierdēja, kai valnc struoduoja. Kod beja dorbs pabeigts, saimnīks izguoja un grybēja dūt jam naudu, bet valns najāmja, a soka, ka jis tepat vysu myužu dzeivuos un struodos jam. Bet tys saimnīkam napatyka, jis sadūmuoja izdzīt valnu uorā. Jis gribēja dabūt baznīckungu, lai jis ar svētību izdzītu valnu nu kula. Baznīckungs atnuoca, lyudza Dīvu, bet nikuo navarēja izdarīt. Valnc kai dzeivuoja, tai dzeivuoja kulā. Sadūmuoja īt kulā saimnīka sīva. Atnuoca un suoka dražņēt (kaitināt) valnu, tai dražņēja, koleidz valns rozasirdēja un soka valnam: „Nu, nuoc tyvuok, redzēsīm, kas ira stypruoks: buoba voi valns.”

Valnc nu tīm vuordim sadusmuojās vēl stypruok; bet tyvuok īt jam beja cīši bails. Jis dūmuoja: „Laikam gon buobas ir stypruokas por valnim,” un naguoja, bet suoka svīdīt ar smiltim. Saimņika sīva kai klīdza: „Ak tu ura, ura, ura!” un tyvuok pi valna, a jis dreizuok uorā nu kula un aizbēga mežā. Nu tuo laika jis i nanuoca vairuok tur dzeivuot. Tai saimņika buoba izdzyna jū uotruok ar sovu ura, nakai baznīckungs ar sovu svētību.

49. Smilšu valgi.

1. A. 1174. E. Birznieks Dzirciemā no Billes Treibergas Jkr. III, 78, 36. LP, VII, I, 230, 7.

Bija reiz ļoti labsirdīgs un godīgs vīriņš. Pie visa darba viņš bija ļoti sapratīgs; labprāt tas piekopa savu dzīvi un ļoti rūpējās un gādāja par savējiem. Tikai viena vaina viņam bija: viņš dažreiz drusku vairāk iedzēra, nekā nācās.

Vienā vēlā rudens dienā, dubļainā laikā, viņš ir atkal krogū un dzeļ ar citiem it cītīgi. Te ienāk kāds vecs vīriņš, nolijis, pārsalis, un lūdz, lai viņam kāds iziet palīdzēt uzmaukt ratiem riteni, viņam tas nomucis.

„Ko tu niekus, vecais, visu nakti dauzies!” citi viņam saka, „jūdz labāk zirgeli nost un nāc, iedzersim, rītu jau arī vēl diena, gan tad izbrauksies.”

Bet mūsu vīriņš teic uz veco vīriņu: „Ceļa vīram nebaltā dienā jāpalīdz. Nākat, vectēv, iesim, uzmauksim riteni!” Riteni uzmaukuši, vecais vīriņš teic: „Man tev, ciembrāl, gan nav nekā ko maksāt; bet es tev došu labu padomu, kas tev uz priekšu noderēs: kad tev kāds par daudz mācas virsū, tad sūti to no smiltīm valgus vīt.”

Vecais vīriņš aizbrauc, un mūsu vīriņš pāriet uz mājām. Pēc kāda laika viņš pārtaisa istabu un atrod jumtā aiz spāres vecu grāmatu. Vakarā pēc darba viņš skatīsies, kas tad tur īsteni iekšā. Viņš pašķir vaļam, kas tas? Tādu grāmatu vēl nav redzējis: melnas lapas un balti vārdi. Viņš lasa kādu brītiņu, uz reizi paskatās: turpat viņa priekšā stāv viņa sievas tēvs, kas jau vairāk nekā gadu, kamēr miris. Aiz viņa rodas vēl visvisādi miroņi liķa palagos. Vīram metas slikta dūša, tos uzskatot. Un miroņi viņam stāj virsū, ko viņš gribējis, kad tos saucis. Kādu darbu tas tiem došot? Ko nu vīrs zina darīt? Bailes viņam ir, ka nevar ne pakustēties, visi matī ceļas stāvus. Bet šie tikai uzstāj, arvienu vairāk draudēdami: kas viņiem jādarot? Vīrs domā — gals tā kā tā — jāteic tak kas ir: „Ejat linus mīstīt!”

Viņam vēl pilns nojums nemīstītu linu. Visi aiziet. Viņam tā kā paliek drusku drošāka dūša, bet ko var zināt, vai viņi tikai vēl nenāk iekšā? Pēc neilga laiciņa visa istaba atkal pilna miroņiem: to esot pastrādājuši, kas nu darāms? Lai pabeidzot viņa istabu! vīrs teic. Tas tūliņ, ka skan vien, baļķi top celti un krauti, istaba ir drīzi gatava un miroņi prasa atkal darbu. Nu saimnieks patiesi spīlē. Darba viņam vairs nav un miroņi stājas tik cieti virsū, ko domāt: viņi ņems saimnieku pašu rokās. Arvienu tuvāki, arvienu vairāk tie viņam lien virsū, daži jau pat grasās viņu sākt plēst. Beidzamā stundiņa jau nu ir klāt — saimnieks domā. Te nu, nezin, viņam kā par laimi, iekrīt prātā, ko vecais vīriņš viņam mācījis, viņš sūta miroņus, lai tie ejot vīt no smiltīm valgus. Nu vienreiz aiziet visi un vairs neatgriežas. Bet līdz pat otram rītam saimnieks no bailēm nevarējis iemigt.

P i e z ī m e: Gulbenē Pēteris Sebeža uzrakstījis, ka viens puisis lasījis saimnieka melnajā grāmatā, kamēr saimnieka nebijis mājā. Sanākuši tik daudz miroņu, ka uz saimnieka zemes vairs nebijis telpas.

Licis izbērtas linsēklas salasīt. Salasījuši. Tad licis no smiltīm pinekļus vīt. To nevarējuši, aizgājuši projām, un tā ticis laimīgi vaļā no mironiem. L. P.

2. A. 1174. Krūmiņš Skultes apg., A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 166, 22.

Reiz viens zvejnieks gājis uz jūru savus tīklus mest. Caur mel(n)o teici [izcirstu mežu] ejot, tas saticies ar vienu smuku kungu — bijis ģērbies melnās, spīdīgās drēbēs. Bet zvejnieks nemaz nav apķēris, ka tas kungs ir melnais pats, un sarunājušies par šo, par to. Melnais kungs prasījis, kur zvejnieks iešot? Zvejnieks atteicis, ka sūri, grūti jāpūlējoties, jāejot zvejot, lai sievai un bērniem mājā netrūkstot maizes; jūra ar(ī) esot tukša — nezinot, vai Dievs, vai vells zivis esot aizdzinis.

Melnais zvejnieku klusinājis, teikdams: lai nu nerājoties vis tik varen — šis būšot ar(ī) uz savu laimi iet līdz; redzēšot, vai tad zivis neķeršoties.

Labi, abi aizgājuši uz jūrmalu. Tur nonākuši, sasējuši tīklus par pārām jedām [12 tīklu kopā]; bet kungs skubinājis, lai nu kraujot kādas piecas. Zvejnieks klausījis.

Siet beigušiem, zvejnieks gribējis iet kalnā pameklēt citus zvejniekus, kas lai palīdzētu mest; bet kungs viņa nelaidis, sacīdams: spēka diezgan mest; lai rītu, kad vilkšot, lūkojot citus. Zvejnieks gan bildējis, ka šiem vieniem par maz spēka būšot tik stipri nolādētu laivu iekšā dabūt. Te kungs paķēris laivu pie pakaļas tēviņa un viens, divi, trīs! svešais iesviedis laivu ūdenī. Zvejnieks brīnījies, nodomādams: „Nu saprotu gan, kāda putna nagos tagad esmu,” un pats meties airos; bet kungam uzsaucis, ja esot līdznācējs, lai ķeršoties pie stūres!”

Kungs stūrējis krietni. Septiņos [septiņu asu dziļumā] nonākušiem, zvejnieks taisījis mest. Un nu pats airējis un plūkstis laidis; velnam atkal bijuši jālaiž akmiņi [kas tīklu gremdētu]. Bet kur nu sātans! Viņš jau ir dumjš kā zābaks! Ar saviem gaļiem, neveikliem nagiem daudz akmiņu no kājiņām izsviezdams un dažā vietā vēl auklu sapīņķēdams, tas sagrūdis tīklus ūdenī šā tā, nemaz neklausīdamies uz zvejnieka draudiem, ka par tik sliktu mešanu ar airu dabūšot.

Tīklus sametušiem, velns teicis, lai nesakot nekā, šis būšot iet reņģes tīklos dzīt. Tikko to izteicis, tā plāvies par galvu, par kaklu ūdenī iekšā. Zvejnieks nobijies, domādams, nu velns šo ar visiem tīkliem paraušot! Tādēļ airējis labāk visā spēkā, kamēr noticis malā. Mājā sievai tas nesacījis ne vārda.

Otrā rītā labi agri zvejnieks paņēmis pārā vīru sev līdz, un nu gājuši tīklus vilkt. Pirmam tīklam nākot, tie jau redzējuši, ka viss nolīdis balts kā ledus. Otru tīklu tikko knapi varējuši vilkt. Laiva bijusi pilna reņģu. Vesela diena aizgājusi, kamēr visu varējuši nokopt. Citi ļaudis vēlāk aizgājuši mājā, zvejnieks viens pats vēl pa krēslu žāvis vabās [tīklu kaltējamās mietos] savus tīklus. Te pienācis vakarējs kungs. Labvakaru padevis, tas jautājis, kā labi ar zveju izdevies. Zvejnieks atbildējis, ka visādi labi, bet tik(ai) kungs, mezdams pārlietu šā tīklus esot saplēsis. Par tik lielu skādi šis ar tādiem kungiem vairs negribot ielaisties.

Nu velns labinājies, labinājies, teikdams, šis jau par to atkal esot devis zvejniekam tik lielu lomu un došot arī vēl turpmāk, ja zvejnieks tikai apsolītos tam vīram, kas ozolu kublā sēž, no prišām reņģēm nekā nedot. Un ja šo nosacījumu pārkāpšot, tad velns paraušot to, kas zvejniekam pārejot, pirmais mājas durvīs pretim nākšot. Zvejnieks atteicis: „Tā tik nu vien ne, kungs! Kad kungs grib ķīlu par niekiem, tad arī es gribu ķīlu par saviem saplēstiem tīkliem!”

Un nu norunājuši tā: velns ātrāk to dzīvību nevar dabūt — kas zvejniekam būs pretim nākusi — kamēr nav izdarījis vienu darbu, ko zvejnieks būs licis darīt. Labi. Otrā rītā zvejnieks sasējis reņģes linumā [tīkla gabalā] un nonesis arī mācītājam, lūgdams, lai mācītājs nākošu svētdienu arī par viņu Dievu lūdzot.

Svētdien, kad mācītājs kancelē patlaban aizlūdzis par māju dzīvi, ļaudis aiz viņa muguras redzejuši melno ragaino stāvam un klausāmies. Tikko mācītājs šo zvejnieku pieminējis, velns pazudis.

Bet par to starpu zvejnieks mājā bijis apbruņojies ar dakšām, slotas kātu, ko neko, lai varētu kungu pa godam saņemt, jo tanī vakarā pārnākdams, bija saticis durvīs savu mazo meitiņu, un tagad droši zinājis, ka melnais mazo meitiņu nāks raut. Lūk, tāpēc gaidījis viņu ar dakšām.

Gaidījis, gaidījis — pašos pulksten divpadsmitos raganu raganājs klāt, lai atdodot viņa ķīlu! Un jau sniedzies pēc meitiņas.

Zvejnieks sacījis: „Pag, pag, kungs, ne tik ātri! Tev jāizdara tas darbs, ko likšu.”

Nu, lai tad dodot darbu ātri!

Zvejnieks to aizvedis pie savas tīklu būdas un rādījis uz visu savu spaili [visi tīkli kopā], sacīdams: „Izpestī tos mazdziņus no visiem maniem tīkliem!”

Velns ķēries pie darba — pestījis, pestījis ar saviem gaļiem nagiem. Līdz vakaram 90 mazgus izpestījis gan; bet nu ar(ī) bijis tā apnicis, tā apnicis, ka vairs nav varējis paciest. Beidzot sācis rēķināt: „Vienai kārtai ir 90 mazgu; vienai pēdai ir 21 kārtā — tas ir kopā tik un tik; vieni asi ir 7 pēdas, vienam tīklam ir 60 asu, 70 tīkliem ir — — —” Te velns samulsis — sviedis tīklu zemē un iespēries par kaklu, par galvu jūrā. Zvejnieks nosmējies vien nopakaļ: „Kas jau dumjš, tas dumjš!”

3. A.1174. V. Zacharska no J. Kozakovska. Latvju kult. kr.

Dzeivuoja vīnā muižā smuka muižinīka meita. Natuoļi nu muižas dzeivuoja vīnā cīmā zemnīka dāls, kurs beja arī smuks puiss. Puiss cīši īmīļuoja muižinīka meitu un gribēja kai nabejs ar jū precētīs, bet nikai jis navarēja pi juo pīt. Vīnu reizi īt puiss, dūmoj par tū muižinīka meitu un runoj pats sevī: „Jo man valns paleidzātu, es jam, kū jis gribātu, tū dūtu.”

Napuorguoja pus stundes — verās: valns nas jam maisu zalta. Puiss palyka prīcīgs, un valns atdevja puīšam maisu ar zaltu un pasacīja, ka jis vēl jam īdūs. Puiss nūpierka sev lobas drēbes un suoka staiguoť uz muižinīka meitu. Meita suoka mīļuoť puisi. Atīt valns uz puisi, puorsataisījis par cylvāku, staigoj ar puisi kai draugi. Valns vēl puīšam īdevja diivi maisi zalta. Puiss suoka runuoť ar muižinīka meitu par kuozom, kura ar itū beja mīrā un sataisēja kuozas. Atīt tū pat dīn valns uz puisi un runoj jam tai: „Es tev paleidzēju un īdevu treis maisi zalta, bet tu par itū man dūsi pyrmū nakti puorgulēt ar tovu sīvu.”

Puisis dūmuoja, dūmuoja un runoj valnam tai: „Jo tu gribi pyrmū nakti puorgulēt ar munu sīvu, tad izdori man treis lītas: bet jo naizdarīsi, es tev naatdūšu tova zalta un vēl nūlaupīšu nu tovas muguras treis syksnas!”

Valns dūmuoja, dūmuoja un soka: „Labi, es izdarīšu! Runoj, kū man darīt!”

Puisis runoj valnam: „Tu izlej vysu yudeni jyruos, tūlaik dabuosi puorgulēt pyrmū nakti ar munu sīvu!”

Valns nūskrēja un suoka līt nu jyurom yudeni. Cik jis tī ni struođuoja, bet yudeņs jyruos tai pat stuov uz vītas. Atskrīn valns uz puisi un runoj: „Es navaru izlīt nu jyurom yudeņa.”

Puiss jam atbildēja: „Navari? Jau vīna maisa ar zaltu nav, bet vajag vēl nu tovas muguras nūlaupīt vīnu syksnu!”

Valns suoka prasīt nūgaidīt ar syksnas laupīšonu, bet dūt jam cytu dorbu. Puiss pajēmja pīci maisi mogonu, nūsvēra ituos mogonas, samaisēja ar smiltim, izbēra pa

ceļu un runoj valnam: „Jo tu salasīsi vysas mogonas, tūlaik dabuosi puorgulēt nakti ar munu sīvu!”

„Labi,” pasacēja valns un suoka lasīt pa smiltim tos mogonas, bet nikai navar salasīt. Apnyka valnam lasīt, metja jis molā, atīt uz puisi un runoj: „Es navaru salasīt! Dūd mun cytu dorbu!”

Puiss soka: „Jau ūtra maisa ar zaltu nava, bet tev vajag nu muguras divi syksnas nūplēst!”

Valns suoka prasīt pagaidīt ar syksnom un dūt jam trešū dorbu. Puiss nūsyuta valnu uz jyurom veit nu smiltim viervi, ka varātu puorvilkt par jyurom. Nūīt valns uz jyurom un suoka veit viervi, bet nikai navar. Sasaucja valns nu vysom pusem sev paleigus, bet nikai navar saveit viervi nu smiltim. Atīt valns uz puisi un runoj: „Navaru!”

Puiss jam atbildēja: „Trešais maiss napīdar tev, bet vēļ nu tovas muguras vajag nūplēst treis syksnas.”

Valns nagribēja, bet puiss nūplēsja nu valna muguras treis syksnas. Tai valns ar nūplāstu muguru nūskreja uz sovu elni, bet puiss dzeivoj ar sovu sīvu boguoti un vīns ūtru mīļoj un daudz reizes smejas par valnānu.

50. Sprogaina vilna jāizstiepj taisna.

1. A. 1175. „Dunduru pēcnākami”. 1876. g. 49, 12.

Velns reiz saderējies pie kāda saimnieka uz deviņiem gadiem par kalpu ar to nolīgumu, ka viņš saimniekam tā var izkalpot, kā saimnieks grib, un to visu padarīt, ko saimnieks liek, tad pēc deviņiem gadiem saimnieks velnam pieder. Saimnieks ar citu dienestnieku vairāk nav ņēmis un velnam vienam pašam bijis viss darbs jāpastrādā. Kad saimniekam nebijis vairs cita darba, ko velnam dot, līcis viņš savu zemi visapkārt ar mūra sētu apmūrēt, ko velns ar deviņos gados uzcēlis un pie kā viņš ik no gada pārū dzelzu kurpju noplēsis. Saimniekam jau trūcis padoma, kādu darbu velnam dot un īpaši tādu, ka velns nevarētu pastrādāt. Devītā gadā izsējis pūru ar kaudzi linu sēklu un līcis velnam tās salasīt. Ir to velns padarījis. Saimnieks nu prasījis savam draugam padomu. Draugs mācījis, lai nocērpot sprogainu vilnu un lai dodot velnam taisnu stiept.

Šis padoms tika pieņemts. Velns izstiepies gan, bet nekā! Gan vilcis caur zobiem, gan caur lūpām, bet kā neizdevies, tā neizdevies, un nav nekas palīdzējis. Saimnieks sācis ķīvēties un bārties, ka šis nemaz negrib uzcītīgi strādāt. Velns aptaujājies, vai daudz šim tādas vilnas esot un dabūdams dzirdēt, ka neesot vairāk, kā desmit podu, atstājis saimnieku un teicis, prom iedams, lai ēdot viņa deviņu pārū kurpes, ko viņš noplēsis uz šā dvēseles rēķinuma.

2. A. 1175. P. Š. no P. Dankas Raunā.

Nabaga saimnieks gan strādājis un pūlējies savā mājā, bet neticis nemaz uz priekšu. Vienu vakaru bēdādamies viņš sācis domāt, vai nevarētu velnam padoties, lai tas palīdzētu. Tūliņ arī parādījies velns un sacījis: „Es būšu pie tevis par kalpu bez algas un pārtikas. Es darīšu visādus darbus, kādus vien man liksi. Bet kad tev darba

vairs nebūs, tad es paņemšu tavu dvēseli. Ja tu man uzdosi tādu darbu, ko es nevaru padarīt, tad tu būsi no līguma vaļā, un es iešu projām.”

Saimnieks nu pārdomā pie sevis: „Darba jau cilvēkam nekad nav trūcis. Ja nu vēl izdomā ko dikti grūtu, tad viegli tikt atkal no velna vaļā.”

Labi apdomājies, saimnieks nu noslēdz ar velnu līgumu. Jau tūliņ viņš uzdod velnam apart tīrumus. No rīta skatās: visi tīrumi jau uzarti un velns atkal prasa darba. Nu saimnieks uzdod, lai nocērt mežā kokus un pārved malku mājā. Rītā koki jau ir nocirsti, sazāgēti, pārvesti mājā, saskaldīti un malka sakrauta ielās. Tad saimnieks liek purvā grāvjus rakt. Rītā jau atkal visi grāvji izrakti. Saimniekam nu metas bailes, kur tik daudz darba varēs sadomāt, bet velns tikai priecājas, vai vairāk darba vairs nebūšot. Saimnieks domā, domā — pēdīgi nosaka: „Man kūtī ir aita ar sprogainu vilnu. Eij nocērp to aitu un izstiep vilnu taisnu.”

Aita gan drīz ir nocirpta, bet vilnas stiepšana nepavisam neveicas. Gan velns velk vilnu caur lūpām, gan caur zobiem, bet kā tik laiž vilnu vaļā, tā tā atkal savelkas sprogās. Tā izpūlējies, velns nospļaujas un aizbēg, bet saimnieks nu bija no velna brīvs.

3. A. 1175. Lapas Mārtiņš Ērgemē, Rūjienā, Ēvelē. „Gudrais Ansis un velns”, I, 1901., 87, 26.

Velns salīdzis pie nabaga saimnieka par kalpu. Viņš izdarīšot savam saimniekam visus darbus, kādus vien tas vēlēšoties. Bet kad darba vairs nebūšot, tad viņš paņemšot saimnieka dvēseli. Bet ja saimnieks uzdošot tādu darbu, ko velns nevarēšot izdarīt, tad līgums būšot laužts un velns iešot projām. Līgums saimniekam bija jāparaksta ar savām asinīm.

Ko vien nu saimnieks teica, to velns arī izdarīja: uzkopa laukus, apgādāja lopus, sanesa naudu un visādu mantu. Saimniekam jau palika bailes, ka velns nupat jau paņems viņa dvēseli. Bet tad viņš iedomāja vienu savādu darbu. Saimniekam bija kupla un ļoti cirtaina bārda. Viņš nu nogrieza sev trīs bārdas sprogas un lika, lai velns tās izstiepjot taisnas. Velns gan visādi izpūlējās, bet nevarēja un nevarēja tās izstiept. Tā nu saimnieks dabūja savu līgumu atpakaļ, bet velns aizbēga projām.

P i e z ī m e. Pasaka ir īsumā atstāstīta ar saviem vārdiem. P. Š.

4. A. 1175. Skoln. M. Mangle Praulien. pag. K. Corbika kr.

Reiz Rīgā iebraukuši viens saimnieks ar saimnieci. Ilgi maldījušies apkārt, līdz beidzot saimniece piekususi un pakritusi. Nu dusmās izsaukusies: „Kad jau Dievs mani atstāj, būtu jel velns palīdzējis!”

Bet tā tūlīt arī viens melns kungs klāt un tik saka: „Ja apsolīsi man savu dvēseli, tad palīdzēšu. Es tev došu pūķi, kam tik uzsauc: „Stepiņ, padari ko vajag,” un viss tiks padarīts. Kad visi darbi būs pabeigti, tad tev jāmirst, bet ja uzdosi tādu darbu, ko viņš nevar padarīt, tad līgums laužts.”

To teicis kungs iedevis saimniecei vienu ogli un pazudis. Saimniece ietinusi ogli lupatā un rītā priecīgi braukusi mājā. Mājā viņa noglabājusi ogli kaktā zem gultas. Naktī, kad pamodusies, redz zaļu cilvēku pa istabu staigājam. Sabijusies pārmetusi krustu, un kungs arī tūdaļ pazudis. Bet kā nu šī laižas miegā, tā viens sāk šo žņaut, un šī nu atkal redz zaļo kungu, kas nikni kliedz: „Sargies manā priekšā krustu mest!”

Nu tik saimniece atjēgusies, kas tas par kungu, un nemetusi arī vairs krustu. Stepiņš, tas zaļais kungs, tagad darījis visus darbus, kas viņam vēlēts, tikai pie kalēja negājis, jo tas vienmēr saucis: „Sit, pūt, nes ūdeni,” ko visu reizē arī Stepiņš nevarējis padarīt.

Tā drīz vien šī māja kļuvusi par bagātāko visā apkārtnē. Apkārtējie ļaudis gan runājuši, ka no šīs mājas nakti laižoties pūķis, kas noņemot citiem svētību un nesot to savam saimniekam, bet neko darīt, pūķis kā dzīvojis, tā dzīvo.

Reiz tomēr saimniecei apnicis zaļais kungs un viņa ogli aiznesusi uz riju, lai Stepiņš dzīvo tur. Tas bijis arī ar mieru, dzīvojis un strādājis. Tik ja sievas kādreiz sakaitinājušas, tad bijis negants: rāvis tūlīt pašā aukstākā laikā kūts durvis vaļā, lai lopi salst vai nost. Nelīdzējuši ne lietuvēna krusti, nekas.

Reiz tomēr saimniecei pietrūcis darba, ko dot Stepiņam. Nu viņa ļoti sabijusies un ilgi gudrojusi jaunu darbu. Beidzot izrāvusi vienu no saviem sprogainiem matiem un devusi to Stepiņam, lai izstiepj taisnu. Nu Stepiņš izmēģinājies visu visādi, bet kā palaiž vaļā, tā sagriežas atkal. Beidzot nodomājis nest matu pie kalēja, lai tas izstiepj to taisnu. Kalējs ar licis matu uz ēzes un nu tik ņēmis karsēt, bet mats nu saraujas pavisam. Tā Stepiņš uzdoto darbu nav varējis izpildīt, un saimniece bija no līguma brīva.

Bet Stepiņš no rijas vēl tomēr vis neizvācies, un ļaudis arī to nav varējuši izdzīt. Reiz pašā vasaras svētku sestdienā uznācis briesmīgs pērkons un iespēris rijā. Tad no rijas izlēcis viens āzis un iebēdzis pirtī, bet pērkons spēris arī tur. Nu āzis lēcis no pirts taisni akā un no turienes vairs laukā neticis. No tā laika tad arī vairs Stepiņš nekur nav manīts.

5. A. 1175. 1176. Jānis Brunovs Džūkstē LP, V, 379; (169).

Reiz dzīvojuši trīs brāļi, visi trīs bijuši kalēji. Kaluši, kaluši, bet nekur nevarējuši tikt, nabagi un nabagi. Neko darīt — sarunājuši pie velna iet, vai tas nespēs līdzēt. Bet līdz velnu pieminējuši, velns klāt: „Ko gribat?”

„Ko gribam? Gribam tādus naudas makus, kur naudas nekad netrūkst.”

„Dotu gan tādus makus; bet tad jums pēc septiņi gadi par to jānāk pie manis.”

„Jā, jā, bet tad papriekšu pēc septiņi gadi iesim strādāties. Ja pārspēsi mūsu darbus, ko tev liksim darīt, tad iesim pie tevis; ja ne — ne tad iesim, ne makus atdosim.”

Labi. Pēc septiņi gadi velns klāt. Vecākais brālis vēl kalis smēdē, jaunākais staigājis tikai dzerdams un vidējais cēlis lielu, lielu pili sev. Velns prasījis vecākajam brālim: „Kas ir? Dod apsolīto darbu!”

Vecākais izrāvis sev vienu matu un licis velnam no tā septiņas šakas naglu izkalt. Velns ielicis matu lūškās un bāzis ugunī, bet mats sadedzis. Nu vecākajam palicis naudas maks. Velns tagad itin dusmīgs izskrējis no smēdes, vaicādams: „Kur tavs vidējais brālis?”

„Nezinu! To tev pašam bija zināt.”

Labi. Velns noskrējis pie vidējā brāļa: lai nu dodot to darbu!

„Jā, te būs. Apgāz manu pili! Vai varēsi?”

Velns apgāziis pili kā nieku. Atņēmis maku un steidzies pie jaunākā brāļa. Tas gulējis krogū uz beņķa un bijis piedzēris kā dublis. Velns cēlis augšā: „Kas ir? Dod man to darbu!”

Bet jaunākais, augšā celdamies šķaudījies. „Noķer tās šķavas!”

Velns gan grābstījies, bet ko nu noķersi vēju? Tā jaunākais arī paticis vaļā; bet viduvējam bijis jāiet līdz.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns zemnīks ar sovu sīvu. Jī dzeivuoja cīši slikti: kovuos un lomuojuos. Vīnu reizi zemnīks cīši sasadusmuoja uz sovu sīvu, satvēra ciervi un nūsyta jū. Naktī, lai nikas nazynuotu, zemnīks pi pūra zam vīna bārza kūka izroka dūbi un paglobuoja sovu sīvu.

Pēc tuo septiņi gadi. Zemnīks apsaprecēja ūtru reizi, pajemja ūtru sīvu un dzeivuoja. Vīnu reizi zemnīka pajēmja un izstuostija ūtrai sīvai, kū jis padarēja ar pyrmū sīvu. Sīva izpļuopuoja cīmā sābrim. Sābri suoka rokt zam tuos bāzras un izroka sīvas kaulus. Pēc ituo zemnīku vajadzēja tīsuot, bet zemnīks suoka globuotīs pa pūrim, pa mežim. Vīnu reizi īt itys zemnīks pa vīnu ceļu — verās: pretim jam īt valns. Pasavasaluoja valns ar zemnīku un suoka runuot: „Kū tu, zemnīk, man īdūsi, jo es tevi gluobšu nu ituos nalaimes?”

„A kū tu gribi?” vaicoj zemnīks valnam.

Valns jam otkon soka: „Es gribu, ka tu atdūtu maņ pēc sovas nuoves sovu dvēseli, tad es tevi izpestīšu nu ituos nalaimes.”

Zemnīks dūmuoja ilgi un soka valnam tai: „Es byušu ar itū mīrā, ka tu maņ īdūsi vēļ maisiņu zalta, kuru es tev atdūšu leidz ar dvēseli pēc sovas nuoves.”

„Labi,” pasacīja valns, īdevja zemnīkam maisiņu zalta un pasacīja izbraukt zemnīkam dzeivuoit uz Kūrzemi, tī juo nikas nazynuos. Tai zemnīks paklausīja valnam un izbraucja dzeivuoit uz Kūrzemi. Dzeivuoja zemnīks Kūrzemē cīši labi: vyss kas jam ir un juo nikas nameklej.

Vīnu reizi zemnīks cīši saslyma un jau dreizi miers zemē. Atbrauc valns zalta rotūs pēc zemnīka dvēseles un tuo maisiņa zalta. Īguoja valns zemnīka ustobā un vaicoj sīvai: „Kur zemnīks?”

Sīva atbildēja valnam, ka zemnīka nav sātā un prasīja, a kas jam nu juo vajadzīgs. Valns jai soka: „Es atbraucu pēc paruoda, pēc zalta un juo dvēseles.”

„Labi,” pasacīja sīva, „ka tu izpildīsi, kū es tev likšu trejuos darišonus, tūlaik pajemsi sovu zaltu un zemnīka dvēseli.”

„Labi,” pasacīja valns.

Sīva izruovja nu golvas vīnu motu un dūd valnam, runuodama: „Sataisi itū motu tik leidzonu, ka jis nikur nasazarautu.”

„Labi,” pasacīja valns un nūbraucja uz sovu elni leidzynuot tū motu.

Valns leidzynuoja, leidzynuoja itū motu, navar nikai saleidzynuot. Lyka valns jū zam akmeņa, turēja daudz godu, bet navar saleidzynuot. Valns ar itū motu beja jyruos pi vacuokuo valna, bet nikas navar saleidzynuot. Beja lelā okeanā pi golvonuo valna — Jeruzalima onkuļa, bet tys ari nikai navarēja saleidzynuot. Atīt valns pi sīvas un soka, ka jis navar saleidzynuot mota. Tūlaik sīva otkon soka valnam tai: „Es pirsšu ceplī, bet tu uorā uz jumta caur škurstenu sagyun.”

„Labi,” pasacīja valns, izleida uz jumta un veras škurstenī; bet sīva kai spēra ceplī, valns gon dzierdēja, bet sagyut nasagyva. Atīt otkon valns uz ustobu un runoj sīvai, ka navarēja sagyut. Sīva otkon soka valnam tai: „Savej nu smiltim viervi pīcpadsmīt asu garu.”

„Labi,” pasacīja valns un nūguoja uz sovu elni veit viervi nu smiltim. Veja, veja valns ar sovīm valnānim daudz godu, bet nikai navarēja saveit. Atīt otkon valns pi sīvas un soka ka jis navar saveit vierves nu smiltim, bet sīva jam atbildēja: „Jo tu navarēji izpildīt itūs treju uzdavumu, tad navari vairuok pajemt ni zalta maisiņa, ni zemnīka dvēseles.”

Valns suoka rauduot un nūguoja uz sovu elni. Bet sīva ar sovu zemnīku dzeivuoja daudz godu un kad myra, pēc jūs nuoves dvēseles i zemnīka un juo sīvas nūguoja uz dabasu valstību.

51. Strīkētais naudas pūrs.

1. A. 1182. Paegļu Mārīņš Lielvārdē. LP, VI, 162, 11, 1.

Reiz viens saimnieks lielā trūcībā iesaucies: „Ja Dievs nedod naudas, kaut pats velns dotu!”

Tikko to izteicis, velns klāt ar veselu pūru naudas, sacīdams: „Kaudzēs tev šo pūru aizdodu, bet pēc gada tu man atdosi strīkētē.”

„Labi, labi!” saimnieks tencinājis, „bet vai nevaru, varbūt, tūliņ atdot?”

„Var gan! var gan!” velns atteicis.

Labi, saimnieks nostrīkējis kaudzi un atdevis velnam pūru strīkētē atpakaļ.

Velns paskatījies vien un brīnījies: „Nu es redzu gan, ka cilvēki par pašu velnu gudrāki.”

2. A. 1182. Skolniece Eglentālu Rūta Reņģē.

Reiz vienam ļoti nabaga saimniekam bijis jāiet uz muižu renti maksāt, bet viņam neesot bijis naudas. Nabags sācis lūgt Dievu. Lūdzis, lūdzis, bet naudas nedabūjis. Nabags iesaucies: „Velns, dod nu tu man naudu, Dievs nedod!”

Tikko izteicis, te velns klāt ar veselu pūru naudas un teicis: „Še tev ar kaudzi, bet pēc gada atdod man ar strīki!”

„Labi, labi!” saimnieks teicis, „bet vai nevar tūlīt atdot.”

„Var, var!” velns atbildējis. Nu saimnieks nostrīkējis pūru, atdevis velnam, bet ar kaudzīti samaksājis renti un dzīvojis laimīgi.

52. Sadedzinātā velna grāmata.

A. 1183. J. Bankins, „Šis un tas”, II, 1875., 26.

Vecu vecos laikos dzīvojis viens kurpnieks, kas diezgan Dievu lūdzis un strādājis, bet tomēr palicis tukšs un nabags vīrs, tā ka reizām nav bijis neko ēst ne grauzt. Tas reižu sacījis pats pieševs: „Dievs manas lūgšanas neuzklausa, varbūt vells tās labāki uzklausa un pieņems.”

Līga tas to bija izsacījis, tad vells ar tūliņ bija klātu un teica: „Paliec man par kalpu, es tev došu pillu maisu ar naudu.”

Kurpnieks ar to bija tīri mierā un tam atbildēja: „Svētdien es aizstellēšu savu sievu un bērņus uz baznīcu, tad tik nāc ar naudu.”

Svētdien riktīgi vells bija ar naudas maisu klāt un nosvieda to gar krāsni, tad lielu grāmatu atšķīris, aizlika kurpniekam priekšā sacīdams, lai šis tur parakstoties. Jau

daudz cilvēku vārdi tur stāvēja ierakstīti, kuŗi savas dvēseles vellam bija nosolījuši. Kurpnieks paņēmis spalvu, strīpoja šā un tā, bet nemaz nerakstīja kā vajaga. Tad vells uz to sacīja: „Ko tu tur smurgājies, to jau cūka nevar salasīt!”

Kurpnieks atbildēja: „Kā mani skolmeistars ir mācījis, tā es rakstu.”

Tad vells tam uzsauca: „Raksti žigli! Man ilgi nav vaļas, mana stunda ir klāt, man jāiet drīz prom.”

Kurpnieks iesvieda grāmatu savā gultā un sacīja: „Ņem tad nu un ej prom!”

„Tava gulta ir svēta,” vells atbildēja, „tādēļ es nedrīkstu no tās ņemt.”

Vells nu diezgan nopūlējās ar kurpnieku, gan to lūgdams, gan draudēdams, lai tas izņemtu grāmatu no gultas, bet šis to nedarīja. Viņš nu aizgāja rūkdams un kaukdams prom.

Kurpnieks pēc tam paņēma grāmatu un iesvieda to kurošā krāsni, tad gāja pie baznīckunga un lūdza viņu mājas apsvētītu.

Vells pēc tam vairs ne rādīt nerādījās.

53. Sāls sēšana.

A. 1200. Riekstiņš Grienvaldē, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 358, 97. M. Bobm, „Lettische Schwänke”, 57, 35.

Bruņinieku laikos leišiem reiz aprūka sāls. Viņi toreiz ar Vidzemi un Kurzemi kaŗoja un tādēļ Rīgā nedrīkstēja rādīties citu sāli pirkt. Ko nu? Gudroja šā, gudroja tā, beidzot nosprieda joprojām paši sāli sēt un audzināt. Bet kur sēklu dabūt? Nekas! Atnāca laiks, gadījās padoms: krievu izvošņiki, dabūjuši leišu bēdās dzirdēt, bija drīz ar pilniem maisiem klāt. Nu pirka visi un sēja sāli.

Un otrā pavasarī, kad jau lauki labi zaļoja, sējēji nemaz vairs nociesties, par varu gribēja zināt un taujāt taujāja, vai labs sāls zelmenis, vai laba raŗa cerama. Beidzot — ko nu tā taŗu var zināt — nosprieda: vecākajam jāiet sāls lauks apspriest!

Labi, šis aiziet. Bet stādiņus ŷēlodams, viņam netīk vis ar kājām zelmenī brist, pavēlēja divi priekšsēdētājiem un divi priekšniekiem, lai nes uz neseķļiem viņu laukam cauri. Labi, ŷie paņēma vecāko un sāks nest. Bet te visi četri atceras: viņi arī ŷēloŗot stādiņus un labāk novilkŗot zābakus.

Novilka zābakus — kas ir — palika gluŗi basām kājām, jo leiŗi zeŗes nevalkā, un nu sāka nest. Nesa, nesa — jo tāļāk nesa, jo kājas un stilbi vairāk kņudēja un sūrstēja, lūk, nāŗas — tās jau bija, kas tur kajas sazilināja. Bet ŷiem arvienu prātā: tas ir sāls sējums, tā ir sāls sēja! Tomēr, nevarēdami ilgāki paciest, tie tikām, tikām berza un kasīja stilbus, kamēr beidzot nosvieda vecāko ar neseķļiem nāŗrēs un paŗi uz mājām prom. Tur viņi tad rādīja tūksnaiņos stilbus un to vien daudzinaŗja: „Sāls būs stipra, aplam stipra, jau tagad tik vareni sūrstina!”

54. Govs tiek uz jumta ganīta.

A.1210. Skolniece Milda Ezertēvs, Cirstu pagastā.

Reiz uz vienas mājas jumta uzaugusi liela zāle. Sanākuši ļaudis un sprieduši, kā tur augšā dabūt govīs, lai tās zāli noēstu. Sprieduši un sprieduši, bet nekā nevarējuši nospriest. Beigās pienācis pie viņiem viens vīriņš ar baltu bārdi, un teicis, lai zāli papriekšu nopļauj un pēc tam nonesot govīm. Vēlāk izrādījies, ka vecais vīriņš bijis pats Dieviņš.

55. Viens ķer vāveri, otrs iet pēc poda.

1. A.1227. Skolnieks D. Terisonovs Latgalē.

Reiz divi vīrieši gāja kopā pa ceļu un bija jau nogājuši 20 verstes. Pa mežu iedami, viņi ieraudzīja vienu vāveri un viens saka: „Es kāpšu kokā, bet tu ej uz ciemu pēc poda.”

Otrs atbild: „Es kāpšu pēc vāveres, bet tu ej pēc poda.” Beidzot abi izlēga. Viens aizgāja pēc poda, un otrs uzkāpa kokā pēc vāveres. Vāvere sabijusies pārlēca uz otru. Viņš sadusmojās un saka: „Ak tu maita, tu esi tik maza, bet vari tik tālu lekt. Es esmu liels, gan es ar varēšu pārlekt.”

Kā nu šis leca, tā nokrita taisni uz celma un izplēta muti. Kad otrs atnāca un to redzēja, tad iesaucās: „Ak tu rīļa, viens pats visu apēdis,” kā šis lika ar podu par zobiem, tā šim izbira vēl zobi.

P i e z ī m e. Sibīrijā vēl tagad ēd vāveres, arī pie mums viņas senāk ēstas. P. Š.

2. A. 1227. St. Uļanovska Viļānos, Zbior wiadomosci do antropologii krajowej. T. XVIII. Krakavā. 1895., 257, 9.

Bjeja divpadsmit žydu, i vysy guoja pulkā. Īt jī i daīt pi upis, nu i maus jī jau. A tī driči bjeja, na upja. Gulst iz vādara ar vysom drābjam, maun par upi, nu i puormaun. Puormaun i skaitjās jī, voi vysy iraida, može kurs nūsleicynuoja. Skaita, skaita — vīna nava: vyss vīnpadsmīt, nava divpadsmituo! A jis pats sjeva vys nadaskaita. Nu, gulst jau vysy iz vādara, maus jau atpakaļ, može atrass jū upjā. Damaun da pus upis — navaida. Maun atpakaļ, ka jau gaisa, lai gaist! Īt jī vysy pa cjeļu jau i satjeik ļesņīku. Īt ļesņīks nu mježa, jī jam stuosta, ka taida nalaimja: vot šūs bjeja divpadsmit, a vīns izgaisa. Ļesņīks jem, saskaita jus i soka: „Jiusu divpadsmit ira!”

Rodi žydi, doncoj, ka vysy dzjeivi. A jam blisja leidza, ļesņīkam. Jī vaicoj: „Kas itys tjev par štuka taida? Paruodi, kū varama ar itaidu štuku dařēt.”

Jis jem, izsaun řeizi. Žydi rodi, ka itaidi loba štuka, prosa: puordud šīm!

„Nu, piercit!”

Vīns dūd naudu, i ūtrs, i trešs, i catūrts, i, vysa divpadsmit žydu moksoj jam — jis i puordūd i nūit iz sātu. A jī Īt pa mježu, ti žydi, radz, ka vuovjera loksta nu kūka da kūka. Sauškūš jau. Luoda tū blisi, vysy divpadsmit bjer poroku. Pībjēra pylnu blisi poroka i skrūšu, i pistonu salyka divpadsmit. Vot jau sauškūš. Vīnu nūsyuta iz sātu pjēc kotla, kimā vuovjeri vuorēt, i palyka jus vīnpadsmīt. Soka tys vīnpadsmytys:

„Itaida moza jei, da puorlac nu kūka da kūka. Es itaids lels, voi es napuorlēkšu? Paga, es može puorlēkšu!”

Īkuopja jis kūkā i kai lācja, tai zjamjā blyugžājas i gotovys! A tī djesmit jau saus zjamjā vuovjeri. Vysi djesmit ap blisi apzačjeras, kai saun, tai vysu tūs dzesmit i sarausta i saplēsja smolkom druponom! Vysi guļ gotovi, i blisja sapleisa, salyuza. Atīt tys nu sātys ar kotlu — radz, ka jau visi guļ, soka: „Valni jius! vysu gaļi apāduši, šam napamatuši i paraudzjāt. Es taidu gobolu skrēju, a maņ i pavūst naīdjevjāt, i gulit niu vysu!”

Jem jis, suok dauzjāt ar kotlu par golvu: „Jius valni! ka apjēdjāt gaļi, to ša āst jiusim i kotlu!”

Jis nūit pa cjeļu, a jūs pamat gulējī. Vot i nu divpadsmit žydu palyka tys vīns žyds.

56. Viens šauj, otrs skatās plintes stobrā.

A. 1228. A. Gari-Joune no 76 g. vecā K. Škapara Domopolē. Latvju Kultūras kr.

Seņuok, vairuok krīvi sasarunoj kūpā nūpierkt jaunu blisi: salīk naudu un nūpierk blisi. Atnas jaunu birsi, vysu apsaveŗ, jā, skaista, loba blise, kas nyu pyrmais izšaus ar jaunū blisi? Vysi kai vīns grib šaut, suoc streidētīs — streidīs, streidīs, голу golā vīns pajem blisi un atsamērej šaut. Cyti vysu saīt apleik, cyts dalīk rūku pi blisis stūbra, cyts pi ložas, sasaker vysu ap blisi, kur tikai var tikt kluotu, a vīns skreida, skreida apleik, a nikur nava breivas vītiņas, kur varātu tikt pi blises kluot, redz: stūbra golā nava ni vīna kluot. Jis daskrīn pi stūbra gola, dalīk aci pi stūbra cauruma, verās blisē un soka: „Es nūsavieršu, voi blise labi šaun!”

Vīns spryudēja blisi vaļā, lūde tyka taišņi pīrē tam, kurs verās blises stūbra caurumā, tys tyulin nūkrita pi zemes.

„O, loba blise, tys nu pīces pakrita pi zemes,” suoka klīgt vysu krīvi.

57. Žīdi karā.

A. 1229. V. Fiļšs no J. Fiļša Rēzeknē. Latvju kultūras kr.

Senejūs laikūs daudz godu tam atpakaļ, kod beja myusu pusī ielys vaidys, vysu krysteiti ļauds guoja karuot, kab vīn ratavuot sovu dzimteni nu cyta sirdeiga kēneņa. Myusu kēneņč beja nūskumeigs par tū, ka jam na cīšy labi beja karuot, jis nūgaisynuoja daudz soldotu. Vīnu raizi salasējās žydi vīnā kūpā: septiņi symti ar leikim dagunim, septiņi symti ar garym dagunim, septiņi symti ar plešym golvīm un septiņi symti ar lelym kuprim. Jī izlasēja nu sova pulka vīnu žydu Leibū ar leiku dagunu par komandīru, vīnu Josku ar kupru par adjutantū un vīnu Movšu ar Plešu par bundzinīku.

Itys Joska adjutants, Movša bundzinīks un Leiba komandīrs salasījās un nūguoja da poša kēneņa pasceit, ka jī īt karuot, kab rozsist tū kēneņi, kas īt uz myusu kēneņa

un dzimtenis. Joska adjutants, Movša bundzinīks, Leiba komandīrs suocja klīgt: „Muni bārni, stotītīs l ryndā!”

Vysi kai vīns jau stuov.

Leiba klīdz: „Rebjata, šagom marš!” Vysi kai vīns nūguoja. Daīt jī pi kēneņa pils. Leiba klīdz otkon: „Štoi!” Vysi kai vīns apstuoja.

Izīt pats kēneņš un vaicoj nu žydu, kū jīm vajag. Joska adjutants, Movša bundzinīks, Leiba komandīrs atbilda: „Mes, kēneņš, redzim, ka myusu dzimteņa un ļauds pavysam var propult, cyts kēneņš var vysus rozsist, par tū mes salasējamēs un īsim paleigā, kab ratavuot myusu dzimteni.”

„Paldīs jiusim!” runuoja kēneņš. „Nu ar Dīvu, eitja un paleidzit munim karaveiry m karuot!”

„Klausim, kēneņa tāvs!” atbildēja vysi žydi. Kēneņš nūguoja, a Leiba komandīrs vēl klīdz: „Kēneņa tāvs, mes grybātum nu jums pavaicuot.”

Kēneņš apstuoja un vaicoj, kū Leiba komandīrs runoj: „Mes tagan īsim par pilsātu, myusim bais, kab kaidis nebejs razboinīks, vai pidzērs zemnīks myusu napasystu. Īdūdīt vīnu garadovu, kab jis myusu puorvastu.”

Sazadusmuojās kēneņš un klīdzja: „Jiusu tai daudz, un beistitēs vīna pīdzaruša zemnīka vai vīna razboinīka. Muns garadovis vairuok stuov kai jius vysi kūpā. Eitja jius pa valnim, taidi karaveiry!”

Kēneņš, pasceidams itūs vuordus, nūguoja uz pili. Kū dareit žydim? Joska adjutants, Movša bundzinīks un Leiba komandīrs klīdzja: „Bārni, īsim, kū tī Dīvs dūs, šagom: marš!”

Vysi kai vīns nūguoja. Jī īt dīnu, atīt nakts, jī īt. Leiba komandīrs otkon klīdzja: „Štoi!”

Vysi apstuoja — verās : nazkaidis razboinīks uz ceļa stuov un rūkā nazi tur. Tai jī vysu nakti stuovēja un treisējās nu bailis. Suoka taiseitīs dīna — verās: tī stuov na razboinīks, a apdadzynuots calms.

„Och!” klīdzja Leiba, „kab mes itū zynuotu, jau tuoļi nūītum, bet kū dareit?” Vysi kai vīns nūguoja. Guoja jī dīnu, atīt nakts, Leiba klīdz: „Štoi!”

Vysi apstuoja — verās: stuov lels mežs. Komandīrs Leiba runoj: „Ka mes īsim, varym aizbludeit un zvāry myusus rozpleiss.” Kū dareit? Vysu nakti jī atstuveja un treisējās. Suoka taiseitīs dīna — verās: tī na mežs, a div egleitis un vīna pīdeņa un vuoveriņa skraida nu zarena uz zarena. Leiba runoj: „Kab itū mes zynuotim, tod ītum un tuoļi byutum.”

Vysi kai vīns nūguoja. Guoja jī dīnu, atīt nakts. Leiba klīdz: „Štoi!”

Verās: lely tym sy jiuors, ka īsi, nusleiksi. Vysu nakti jī stuovēja un treisējās. Atīt dīna, verās: teirums apsāts ar dryču un dryča jau gotova, par tū palyka malna. Leiba klīdz: „Kab es itū zynuotu, tod taišņi nūītu, bet kū var zynuot?”

Vysi kai vīns nūguoja un dreizy dagoja, kur stuovēja soldoti, un tī beja rykteigs komandīrs, kurs pījāmja vysus žydus un sastatēja kai vīnu. Komandīrs sastatēja, pascēja šaut. Žydi ni vīns našaun. Jis tiuleņ kotraīn žydam īmetja par koklu, a Leibam komandīram treis raizis, un prodzyna vysus, kur jī gryb, lai īt. Tai nu tuo laika žydi ir vysur, kur pilsātas un cīmi.

58. Šaušana ar olekti.

A.1230. K. Skujiņa no M. Šveicāres Lielvircavas pag.

Viens žīdu skrodelis gājis pa ceļu. Ceļa malā sēdējis zaķis. Žīds iedomājies, ka tas kāds liels nezvērs, un viņam palicis bail. Viņš pielicis olekti pie pleca un, uz zaķi mērķēdams, saucis: „Bēdz prom, es sausu!”

Viens mednieks, kas mežā būdams arī ieraudzījis to zaķi, izšāvis, un nošāvis to. Žīds iesaucies: „Uj, desmit gadu esi to olekte nēsāje, bet nezināje, ka vine lādēte.”

59. Žāvu sērga.

A.1231. „Dundurs Pats” 1878. g., 46, 20.

Viens puisis arvienu žāvājies. Meita, uz to puisi paskatīdamas, ar sākusī žāvāties. Meitas tēvs domājis, ka tā jau ir kāda nelaba vājība, vedis meitu uz mežu, lai to tur pakārtu. Gājuši vien pa kokiem, skatīdamies, pie kuŗa koka nu varētu vislabāki to izdarīt. Meita, to redzēdama, sacījusi: „Tu ar, tēvs, ej pa kokiem skatīdamies, kā žāvas ap cilvēkiem.”

„Kā tad tā?” prasījis tēvs.

Meita atteikusi, kad redzot kādu žāvājamies, esot tūliņ otram jāžāvājoties. Tēvs, to dzirdēdams, stāstījis meitai, ka viņš viņu tādēļ gribējis pakārt, bet tagad nu viņš viņu atstāšot dzīvu.

60. Pats nocērt to zaru, uz kā sēd.

A.1240. Skolnieks A. Grisāns Bauskas apr.

Reiz pie viena saimnieka dzīvojis kāds nabadzīgs vācietis, Viņš nepratis ne labi latviski, ne labi vāciski runāt, tāpēc viņu saukuši par kārklu vācieti. Vienu dienu saimnieks saka vācietim, lai aiziet uz mežu sacirst žagarus, ko izkurināt krāsni. Vācietis, nevienam nekā nesacīdams, aiziet uz tuvējo kaimiņa mežu, iekāpj vienā eglē un uzsēžas uz resna zara un cērt to pašu zaru, uz kuŗa sēd. Nāk no darba viens vecs vīrs un saka: „Ko tu te dari?”

Vācietis atbild: „Žagarus cērtu.”

„Vai tu esi traks! Ko tu cērt to pašu žagaru, uz kuŗa tu sēdi! Tu kritīsi un nositīsies.”

Vācietis, nekā ļauna nedomādams un vecīša vārdus neievērodams, turpināja savu darbu tikai uz priekšu. Brāks! Zars lūzt, un vācietis nokrīt uz galvas zemē. Nu steigšus skrien vīram pakaļ kliegdams: „Dieviņ, Dieviņ, pasaki, kad es miršu.”

Vīrs smiedamies saka: „Kāpēc tu mani neklausīji? Būtu klausījis, tad būtu dzīvojis ilgāk, bet tagad tu mirsi ātrāk. Kad tev galva sāks sāpēt un paliks salti, tad tu tūlīt mirsi.”

Vācietis bēdīgs iet uz māju. Ceļā saceļas liels sniega putenis, nāk sniegs ar krusu. Vācietim sāka ģimīs un ausis sāpēt no liela saltuma, viņš iekrīt sniegā un sāk kliegt. Brauc garām kungi, un vaicā: „Kas tev ir?”

Vācietis atbild: „Es mirstu.”

„Kas tev ir par vainu?”

Galva sāpot un esot salti. Kungs redzēdams, ka ir muļķis, saka savam kučieram, lai sadod ar pātagu, lai ceļas augšā un lai iet uz māju. Kučiers labi spēcīgi trīs reizes uzskaita pa biksēm par muļķību un saka, lai vesels iet mājā. „Paldies, kungi, ka atkal tikšu pie dzīvības.”

Katrs izšķīras pa savu ceļu un aiziet laimīgs uz savu māju. Mājā vācietis izstāsta par savu slimību un izārstēšanu.

2. 1240. V. Zacharska no E. Dembovskas Ludzas pag. Latvju kultūras kr.

Senejūs laikūs reizi īkuope čygons eglī un nu zamaškis suoka gryzt eglī zemē. Ap tū laiku braucja vīns cylvāks nu tierna un redzēja, kū dora čygons, vaicoj jam: „Par kū tu tai grīz? Tu nūkrissi zemē.” Čygons jam atbildēja: „Kaīda tev bāda? Voi tu esi Dīvs, ka tu zyni, ka es nūkrisšu zemē?”

Tad tys cylvāks nasacēja vairuok nivīna vuorda, a nūbraucja uz sovu sātu. Čygons dagrīzja eglī leidz golam un nūkryta zemē. Tad viņš skrēja pakaļ tam cylvākam klīgdams: „Pagaid, pagaid! Tu esi varbyut Dīvs, ka tu zynuoji, ka es nūkrisšu zemē. Lyudzams pasoki, kod es nūmieršu.”

Cylvāks jam adbildēja: „Kod tu vessi molku un kod apstuos zyrgs divi reizes, tad trešū reizi apstuojuūt, tu miersi zemē.”

Tai itys čygons nūguoja atpakaļ, pīlyka vazumu molkys un brauc. Tymā stracī zyrgs apstuoja vīnu reizi, ūtru reizi un trešū reizi kai apstuoja zyrgs, čygons tiuleņ pakryta zemē kai nūmiris. Ap tū laiku braucja vīns kungs un klīdza čygonam: „Dūd celu!”

Bet jis nikuo narunoj, guļ un guļ uz vītys. Izkuopja kungs nu sovys karetyš un dagoja pi ituo čygonā. Čygons nu reizis pazacēja un kungs jam vaicoj: „Kū tu te guli uz ceļa?”

Čygons jam atbilda: „Es redzēju Dīvu, viņš man sacēja, ka es nūkrisšu nu eglis un molku vazdams nūmieršu. Tai esi ari nūmyru.”

Kungs izklausēja čygonu un pasacēja jam: „Tu esi lels muļks. Ka tu grybi miert, tod tu nu ceļa nūbrauc molā!”

Pasaceidams itūs vuordus, kungs nūbraucja uz sovu sātu, a čygons varbyut tagan vjāl pa ceļu vuolējas un mierst zemē.

3. A. 1240. V. Zacharska no 76 g. vecā O. Meško Kaunatu pagastā. V. Podis krājumā.

Vīnu reizi guoja pa ceļu vīns čygons, jū uz ceļa aptvēra nakts, jis īguoja vīnā ustabeņī un prosuos pi saiminīka naktsmuoju. Saiminīks nagribeja laist čygonu un pascēja: „Pi manis šū nakti nav kurinuota ustoba, nav molkys.”

Čygons nagribēja īt uz cytu ustobu praseitīs un pascēja uz saiminīku: „Īlaid, es reit īšu uz mežu un atnessu molkys.”

Saiminīks pascēja: „Labi,” un īlaidja čygonu ustobā uz naktsmuoju. Porgulēja čygons nakti, uz reita saiminīks jū pabaruoja. Čygons runoj uz saiminīku: „Dūd ciervi, es īšu uz mežu, pīciersšu un atnesšu molkys!”

Saiminīks īdevja čygonam ciervi, čygons nūguoja uz mežu. Meža čygons izleida uz kūka un ar ciervi cārt tū pat zoru, uz kura pats stuov. Taišņi ap tū laiku guoja mežasorgs un īraudzeja čygonu, kurs, sādādams uz zora, cārta tū pat zori. Mežasorgs runoj uz čygonu: „Verīs, tu ar vysu zoru nūkrissi zemē un vari nūzasistīs uz nuovis.”

Čygons nikuo naatbildēja, a mežasorgs nūguoja pa sovu ceļi. Cik tī čygons cārta tū zoru un golu golā nūcierta, bet pats ar vysu zoru nūkrita uz zemes un ciši nūzasyta. Kod čygons pazacēla nū zemes, dreizuok nūskrēja pakaļ pēc mežasorga, dreizi jū dadzyna un vaicoj: „Pasoki, lobais cylvāks, tu man, vai dreizi es mieršu zemē?”

Mežasorgs runoj uz čygonu: „Tu miersi zemē tūlaik, kod tev pakaļa byus solta.”

„Paldis, lobais cylvāks,” pascēja čygons, un kotrys nu jūs nūguoja pa sovu ceļi.

Īt čygons un vys rauga ar rūku sovu pakaļi. Laiks beja zīmys solts. Guoja, guoja čygons — rauga pakaļi — jau solta.

„Vot,” dūmoj čygons, „tagan tuo jau nuovja, vajag mierst zemē!”

Atsasāda čygons taišņi uz patja ceļa un gaida tuos nuovis, a pakaļa nu soltuma tai saļ, ka čygons jau ar bolsu klīdz: „Ak, Dīven, atlaid munus grākus, kurus asmu padarējis uz šuo pasauļa, un pījem mani dabasu valsteibā!”

Kod čygons itūs vuordus runuoja, brauc pa ceļu vīns muižynīks un veruos, ka uz poša ceļa sēd cylvāks, un juo kučērs klīdz: „Dūd ceļi, kas par cylvāku!”

Bet čygons nikuo naatbildā. Tūlaik muižynīks runoj uz kučeri: „Ej, pazaverīs, kaidis tī cylvāks? Vai jis dzeivs, vai nadzeivs?”

Kučērs pīt pi čygonā un vaicoj: „Kū tu te dori?”

„Nuoves gaidu,” atbildēja čygons.

„Kai tod tu zyni, ka nuove nuok pi tevis kluot?” vaicoj kučērs.

„Man pakaļa jau solta,” atbildēja čygons, „mieršu zemē.”

Kučērs aizguoja pi kunga un izstuostēja, kū čygons jam runuoja. Muižynīks sazadusmuoja dūmuodams, ka čygons jū izasmej, un pasyutēja kučēri, kab jis labi čygonu nūsvetēja ar puotogu.

Kučērs tyulen pajēmja rūkūs puotogu, daguoja kluot pi čygonā un suoka ar puotogu jū svetēt par muguru, bet tai labi svetēja, ka čygons tai svaidējās nu molys uz molu un ar rūku vys dalīk pi pakaļis. Nu tuos sveteišonys jam tyka korstums un tai pat pakaļa ar palyka sylta. Čygons dalīk rūku pi pakaļis — sylta. Jis nu reizis pazacēja, palyka pīceigs un klīdz: „Puotoga muna dzeiveiba,” un izruovja nū kučēra tū puotogu nu rūku un dreizuok nūskrēja uz mežu. Tai jū kučērs nasagyva.

Muižynīks ar sovu kučēri nūbraucja, a čygons pa šū dīnu staigoj ar sovu dzeiveibys puotogu.

4. A.1240. V. Zacharska no P. Vēvera Silajāņu pag.

Vīnu reizi čygons ībraucja pi saiminīka un pasaprasēja uz nakts-muojom. Saiminīks nagribēja laist, jo beja moz molkas. Tad čygons soka: „Kad tovu molku beigsim, tad es pīciersšu!”

Saiminīks īlaidja čygonu. Na par garu laiku molka beja sadadzynuota un čygons, pajēmis ciervi, aizguoja uz mežu. Meža molā auga sauss ūzuls. Čygons īkuopja šymā ūzulā, atsasāda ar muti pret kūku uz vīna zora un cārt. Kur bejs, nabejis — atīt mežasorgs un soka čygonam: „Verīs, ka tu tai ciersdams nadabuotu nuoves!”

Čigons nikuo naatbildēja. Meža sorgs aizguoja sovu ceļu. Čigons otkon cierta, zors nūlyza un čigons nūkrita ar vysu zoru zemē, un nūzasyta. Tad čigons pīšacēja un panuocis meža-sorgu soka: „Soki, kad es dabuošu nuoves?”

„Tad, kad tev ūksts byus solts,” atbildēja meža-sorgs. Čigons īt un vys rauga ar pierstu, kod ūksts byus solts. Guoja, guoja čigons un saraudzeija, ka ūksts ir solts — nuove kluotu. Atsasāda čigons ceļa molā un gaida nuoves. Te pa ceļu brauce kungs ar kučēri. Īsavēris čigonu, kungs soka sovam kučēram: „Ej, pasaver, kū tys cylvāks tur dora!”

Kučērs pīt pi čigona un prosa: „Kū tu te dori?”

„Nuoves gaidu!” atbildēja čigons.

„Kai tad tu zyni, ka nuove nuoks?”

„Maņ ūksts jau solts.”

Kučērs aizguoja pi kunga un izstuostēja tam, kū čigons stuostīja. Kungs sasadusmuoja, dūmuodams, ka čigons jū izasmej, un pasyutēja kučēri labi nūsukuot ar puotogu čigonu. Kučērs atguoja un suoka sukuot čigona muguru. Čigons svaidījās, svaidījās pa ceļa molas gruovi un sasyla. Pīlyka jis otkon pierstu pi ūksta un mona, ka tys sylts. Čigons beja prīcīgs, ka jam navajadzēs miert un, saķēris puotogu, klīdzja: „Puotoga muna dzeivība!” un nadeve kučēram puotogas. Tai kučērs aizguoja bez puotogas, bet čigons tryukuos kuojuos un pa šai dīnai prīcīgs staigoj ar puotogu.

5. A. 1240. 1539. N. Rancāns Eglūnā.

Zemnīks, īdams pa ceļu, īrauga čygonu, kurs īkuopis kūkā, atsacēdis uz zora un cārt ar ciervi tam zoram, uz kura sēd. Zemnīks soka uz čygonu: „Nacērt tuo zora, uz kura sēdi, cytaiž nū-krissi.”

Čygons atbild: „Vai tu profēts, juo zyni, ka es krisšu?”

Zemnīks nikuo naatbildēja un aizguoja tuoļuok. Čygons cārt, cārt un zors kai lyuzt, tai čygons nūkreit nū kūka.

Tad čygons, paķēris ciervi, skrīn pēc zemnīka. Danuocis vaicoj nū zemnīka: „Pasoki man, kod es mieršu?”

Zemnīks šoka uz čygonu: „Tūlaik tu miersi, kad vysa tova mīsa paliks solta.”

Čygons nūīt uz sātu. Vāluok izīt nū ustobas, sēd uorā un parauga, ka jau mīsa solta. Tad čygons nūsabeist, izskrīn uz ceļa, kreit pī zemes un klīdz: „Es mieršu!”

Tam laikam brauc caur cylvāks, īrauga čygonu guļūt uz ceļa, pajem vāzu un suoc jū sist. Čygons tryukstas kuojuos un laižas bēgt. Paskrējis gobolu mona, ka jau juo mīsa sasyla. Tūlaik čygons skrīn pēc tuo cylvāka un lyudz: „Atdūd vāzu, ar kuru mani syti!”

Cylvāks atdūd čygonam vāzu. Tod čygons prīcīgs laižas uz sātu dūmuodams, ka ar šū vāzu varēs zuolēt ļauds nū nuoves.

Tai laikā saslyma ķēniņam meita. Vysaidi doktori zuolēja, bet nivīns navarēja izzuolēt. Izdzierda par šitū čygons un aizguoja uz ķēniņu. Ķēniņš izdzierdis, ka čygons jemas izzuolēt juo meitu, apsūlej jam daudzi naudas. Bet čygons natik ka naizzuolēja ķēniņa meitu, bet ar sovu breineigu vāzu nūsyta leidz nuovei. Tad ķēniņš aizadusmuoja uz čygonu un nūtīsuoja jū uz nuovi.

Vīnu reizi vīns čygons nūguoja uz mežu, izleida uz egleitis un suoka grīzt ar zuodži [zāģi] tū zori, uz kura jis stuovēja. Tymā laikā guoja pa ceļi vīns vacs zemnīks, kurs redzēja, ka čygons grīž egleitis zoru. Zemnīks īdams suokarunuot uz čygonu: „Tu stuovi ar kuojom uz ituo zora un vari nūkrist zemī.”

Bet čygons napaklausēja zemnīka, a vys grīzja zori. Tymā stracī jis puorgrīzja tū zori un ar vysu zori nūkrita zemī. Čygons dūmoj: „Varbyut itys vecs beja lels būrs, jis varbyut ari zyna, cik ilgi es dzeivuošu šai pasaulī.”

Čygons pametja vysu sovu dorbu un nūskrēja zemnīkam pakaļ. Dadzyna čygons zemnīku un vaicoj: „Mīļais vecaits, pasok tu man, cik ilgi es vēl dzeivuošu šai pasaulī.”

Vecs jam atbildēja: „Tu dzeivوسي šai pasaulī da tuo laika, koleidz tova pakaļa byus solta.”

Čygons pascēja večam: poldīs, un pazagrīzja atpakaļ. Īt čygons un vysod pi pakaļi ar rūku ščupinej. „Ka korsta pakaļa, vēl dzeivuošu šai pasaulī,” dūmoj pats sevī čygons. Tai čygons cik tī laika puorbeja mežā, īt uz sātu. Īt jis pa ceļi un ščupinej. Pakaļa jam jau palyka solta, nūdūmoj čygons: „Tagan varbyut daguoja laiks miert zemī.”

Čygons uz ceļa ar kuoji nūgriuda snīgu un lykuos uz ceļa. Ap tū laiku braucja vīns muižynīks un veras, ka uz ceļa guļ cylvāks. Muižynīks apturēja zyrgu, daguoja pi čygonu un suoka jam runuot, kab jis caltūs augšā. Bet čygons jam atbildēja: „Es navaru, man vajag miert zemī.”

Muižynīks suoka lomuotīs un ar puotagu īsyta čygonam kaidas reizis. Čygons pazacēja, un otkon dalyka rūku pi pokaļis. Ak, dūmoj čygons, pakaļa jam otkon korsta, tod jis vēl dzeivuos. Varbyut muižynīka puotoga jū atsadzeivynuoja. Suoka čygons praseit muižynīku, kab jis puordūtu jam itū puotogu, un numoksuoja muižynīkam par puotagu lobu naudu. Čygons dūmoj: „Tagan es ar itū puotogu pacelšu kotru nūmyrušu cylvāku.”

Tai čygons dzeivoj, a par jū slavja īt pa vysu pasauli, ka jis var atsadzeivynuot nūmyrušu cylvāku.

Vīnu reizi kēneņam nūmyra meita. Kēneņš meitu cīši žāluoja un lyka kolpim tiuleņ izzynuot, kur ir taidis cylvāks, kurs var atsadzeivynuot nūmyrušu. Kolpi dabuoja tū čygonu un atvedja pi kēneņa. Kēneņš soka čygonam: „Ka tu atsadzeivynوسي munu meitu, dabuosi nu manis pusi kēnestis; a ka naatsadzeivynوسي, tod muns zūbyns a tova golva!”

„Labi!” pascēja čygons, pajāmja sovu puotagu un īguoja tymā kambarī, kur guļ nūmyrušuo, suoka čygons ar sovu puotogu sist nūmyrušū. Cik jis nasyta, jau pavysam sašauštīja leidz plykim kaulym, bet kēneņa meita kai beja nadzeiva, tai ir.

Kēneņš cīši sasadusmuojās un lyka itū čygonu tiuleņ pakuort. Tai nu tuo laika vairuok nav tuo čygonu, bet nav vairuok ari taidu ļaužu, kuri var atsadzeivynuot myrušu.

61. Nonestos baļķus nes atkal kalnā augšā.

A.1343. E. Medniece no Lienas Zupānes, Kraukļu pag.

Reiz vienā muižā vajadzējis celt jaunu klēti. Kokus nācies cirst augstā kalnā, kas upes pusē bijis stāvs un neapaudzis. Baļķus piegādādami tad nu strādājuši sveši dieninieki. Kad vajadzīgais daudzums koku bijis nocirsts, zari notīrīti un baļķi nomizoti, vajadzējis tos no kalna nodabūt, lai nogādātu līdz tuvējai upītei un tad aizpludināt uz muižu. Strādnieki nesuši kokus uz pleciem pa stāvo kalna krauju. Viss būtu bijis labi, gandrīz visi baļķi jau bijuši nonesti un atlicies vairs tikai beidzamais. Te notikusi maza nelaime: vienam nesējam paslīdējusi kāja, tas pakritis, noraudams arī savu otru biedru gar zemi. Atlikušie nevarējuši baļķi noturēt, tas nokritis tiem no pleciem un sācis pats velties no kalna lejā.

„Ak, mēs muļķi!” izsaucies viens nesējs, „mēs tak varējām visus divdesmit baļķus tā noripināt no kalna, nevajadzētu nemaz mocīties ar nešanu!”

„Tiešām, mēs jau to varam izdarīt arī vēl tagad!”

„Pareizi,” piekrituši visi un nesuši baļķus atkal kalnā augšā, pēc tam likuši velties lejā.

62. Dzirnavas par baznīcu.

A.1248. Teicējs P. Antonovs Kapiņu p. Latvju kult. kr.

Senejūs laikūs tuoļi aiz jyuru un aiz mežu beja vīns pavysam aizmiersts cīms. Tuo cīma dzeivuotuoji nikod nabeja pilsātā ni mīstiņā, par tū ka nu jūs cīma beja cīši tuoļi; tai pat nabeja pi jūs baznīcas. Kaut ļaudis nikod nabeja baznīcā, tūmār zynuoja, kai lyugt Dīvu un vysu tū darīt, kas pīdar kristītam cylvākam. Vīnu reizi nu tuo cīma meita gribēja īt pi veira un, kai pīdar kristītam cylvākam, vajadzēja pīt pi grāku syudzēšonas. Itei meita sasalasīja un aizguoja meklēt baznīcu, ka izsyudzēt grākus. Tai myusu meita puorguoja daudz verstu un sateik jei daudz zemņiku, braucūt ar vazumim. Jei dūmuoja, ka jī brauc uz baznīcu. Zemņiki pībraucja pi patmalu un apstuoja. Meita dūmuoja, ka tī baznīca, īguoja taipat patmaļās un redz, kai zemņiki nosoj maisus, jei dūmuoja, ka zemņiki nas baznīcai upurus. Tai meita stuov patmaļās un skaita puotorus. Meita izdzierda, ka augši nazkas klīdz: „Ber!”

Jei nūsabeida un dūmoj paša sevī, ka ībērs jai par koklu un tyuleņ izguoja uorā nu patmaļom un dreīžuok aizguoja uz sovu sātu. Atīt meita uz sātu un nu juos vacī vaicoj: „Nu, Madaļa, izsyudzēji grākus?”

„Na!” atbilda meita.

„Par kū na?” vaicoj jai vacī, tāvs ar muoti.

Jei jim atbild: „Es nūsabeidu! Svāta Jumprova stuov zemē aiz nazkaida lela skrituļa un vysu laiku runoj: Ļa-ta-ta! Ļa-ta-ta, bet Jezus Kristus viersā klīdz: Ber! Es nūsabeidu un dūmuoju, ka man ībers por koklu, bet na taida muļķite, tyuleņ izskrēju uorā, dumoudama, lobuok es pi veira naišu, bet tai grākus syudzēt nagribu! “

„Ak tu, muļķe, muļķe!” pascēja jai vacī, tāvs ar muoti, „tu beji na baznīcā, bet patmaļās!”

Dūmoj meita: „Īšu es vēl reizi!” un aizguoja.

Guoja jei, guoja dīnu, guoja divi, trešā tyka pilsātā. Meita staigoj pa pilsātu, bet nazyna, kur baznīca. Redz jei, ka stuov vīna lela muoja. Meita īguoja tymā muojā un redz: tī taisa uodas. Meita nūsabeida, izskrēja uorā un atguoja uz sātu. Sātā tāvs vaicoj meitai: „Nu kai, meitiņ, izsyudzēji grākus?”

„Ej, navaicoj, tāvs!” soka meita, „es na baznīcā, bet taišņi elnē tyku! Tī es redzēju daudz uodu un vysas sīvītes ar lelīm motim, veļ kai varbyut, ar vysom sapeitom bizem!”

Tāvs jai runoj: „Tu lobuok, meit, dzeivoj sātā, tev navajaga īt pi veira. Tu beji na baznīcā, bet kur uodas taisa, un tī beja zyrga uodas ar astēm, bet tu dūmuoj, ka sīvītes ar motim un sapeitom bizem!”

Tai meita nu tuos reizes vairuok nagoja grākus syudzēt un taipat nagoja pi veira.

63. Putru vāra āliņģī.

A. 1260. A. Gari-Juone no 76 g. vecā K. Škapara Domopolē. Latvju kultūras krājums.

Reizi treis krīvi sasaruvoja ījaukt maizi, jī pajēmja myltu maisu, aiznesja uz upes molu, atsasāda uz krosta pi upes un atraisīja maisu. Divi bēra myltus yudinī un trešais maisīja yudini, lai mylti nasaīt klučkuos. Treis krīvi struoduoja nūsveiduši, sajaukuši vysus myltusi yudinī, jī gribeja suokt ēst, bet drusku nūgaidīja, atsapyutja. Cykom jī sēdēja, mylti sagrima upes dybynā. Ku nyu darīt? Nusprīdja vysi treis izdzert yudini nu upes. Suoka dzert — dzer, dzer, bet upes izdzert navar. Tod vīns soka: „Paga, es laisšūs dybynā.”

Un jis īzalaidja upes dybynā, palykušī uz krosta klīdz: „Naapēd vīns pats vysas maizes, atstuoju myusim ari drusku!”

Nasagaidījuši atpakaļ nūgrimušuo drauga, laižās ūtrs yudinī maizes āstu. Palīk nyu uz krosta tikai vīns: „Naapēdit jyus tur divējus vysas maizes, atstuojit man ari drusku!” klīdz trešais, bet nu upes nikaidas atbildes nava. Laižas i trešais yudinī maizes āstu. Tai vysi treis i nūsleika vīns pec ūtra.

64. Krekla un bikšu vilkšana.

A. 1285. 1286. 1245i 1263. Skolniece T. Beča Preiļos.

Dzeivuoja vīns puisis. Jis pajēmja sev sīvu cīši glupu. Dzeivuoja, dzeivuoja — vairs jau navar sadzeivuo. Sadūmuoja tod puorīt par pasauli. Jo atrass ūtru cylvāku tik glupu kai juo sīva, tad dzeivuos ar sīvu; bet jo naatrass, tad nadzeivuos.

Jis guoja, guoja — verās: sēd veirs, kluot stāv sīvīte. Veiram uz golvas izmaukts krakls. Tam kraklam nav izgrīzts apakles, pa ku izbuozt golvu. Sīva ar vuoli syt veiram par golvu. Puisis pīt kluotu un vaicoj: „Kū jyus te dorat?”

„Kraclu maucam,” atbild jam sīva. „Es sašīvu jaunu kraclu, bet nav kokla vītas, tagad sytu ar vuoli par golvu un tai izsytu caurumu, kur izbuozt golvu.”

Myusu puisis pavuicīja, ka kraclu šyunūt, vēl vajaga jam izgrīzt kokla vītas.

Jis īt tuoļuk — verās: puīši izguojuši nu pierts. Divūs pi piertis stuov un tur bikses, trešs vys uzkuop uz pierts un lāc zemē. Pasauļa guojējs pīt kluot un vaicoj: „Kū jyus te dorat?”

„Bikses maucam,” atsoka tī puīši. „Mes divūs turam, jis trešais izkuop uz pierts un lāc, bet nikai navar īlēkt taišņi biksēs vydā.”

Pasauļa guojējs pavuicīja, ka vajaga īmukt pyrms vīnu storu, tod ūtru.

Jis guoja tuoļuk, īguoja vīnā cīma — verās: vīna sīvīte izskrīn ar sīti nu ustobas uorā, palīk jū pret saulīti, drusku patur, tad apsadz un nas ustabā. Par laiciņu otkon skrīn uorā un dora tū pašu. Pasauļa guojējs pīt pi juos kluotu un vaicoj: „Kū tu te dori?”

„Es nasu gaisumu ustabā,” atsoka sīvīte, „bet vys nikai navaru īnest. Ustaba vys tymsa!”

Pasauļa guojējs pastuostīja, ka lai ustaba byutu gaiša, vajaga izgrīzt lūgu, bet ar sītu gaismas nu uorīnes ustabā nikod napīnessi.

Jis īt tuoļuk — verās: vīnai saimei nomā izvuorīta bīza putra un ustabā pīstā pīlīts pīns. Jī īsmel lizeiku bīzas putras un skrīn uz ustabu, pamērcēt pīnā. Izād un otkon skrīn uz nomu pēc bīzas putras un uz ustabu, lai pamērcēt pīnā. Pasauļa guojējs jīm pastuostīja, ka varūt bīzu putru nu noma atnest uz ustabu, vai otkon pīnu nu ustabas aiznest uz rejas nomu. Tod navajadzēšūt skraidīt. Tai veirs redzēja, ka pasaulē ir daudz cylvāku vēl glupuoku par juo sīvu, un mīrīgi dzeivuoja ar sīvu tuoļuk.

65. Peldēšana linu laukā.

A. 1290. 1287. Riekstiņš Grienvaldē, A. Bīlenšteina kr. LP. VI, 358, 97. piez.

Leiši (cīts teicis, ka nevis leiši, bet kalnciemnieki) reiz nākuši gar linu lauku, ieraudzījuši linus viļņojam un domājuši: „Tā ir liela, dziļa jūra!” Nogērbušies pliki, izmetušies uz vēderiem un sākuši peldēt. Peldējuši, peldējuši — uz vienu reizi viens iesaucies: „Puišeli, vajeg tokš skaitēt, va nav kāds aizkavjes — male palics?”

Un nu sākuši skaitīt: „Vien, div, trīs, četr, piec, seš, septē, asteņ un es — tad vajeg vel vienem būt; tas ir palies malē!”

„Laiž man skaitēt!” otrs teicis; bet arī tāpat izskaitījīs. Nu bijuši bēdās. Te par laimi braucis vezumnieks gažām un tas pamācījis, kā varēšot skaidri zināt, vai visi deviņi, vai ne. Viņš teicis: „Nometaties zemē un badiet degunus smiltīs, tad tūdaļ redzēsit: cik caurumu, tik degunu; cik degunu, tik vīru!”

Šie tā darījuši un nu bijuši laimīgi, ka vēl visi deviņi kopā.

(Cīts stāsta, ka nevis pa linu jūru peldējuši, bet esot gājuši āboļus zagat un, tur izbiedēti, saskrējuši birzē skaitīt, vai nav noķerts kāds no viņiem.)

66. Vilks par aunu noturēts.

A. 1311. Pogu Jānis, Bechmanis Brambērgniekos. LP, V, 343, (148).

Reiz tēvs ar pusaugušu dēlu — gadu 16 vecu — tumšā, lietainā laikā braukuši ar siena vezumiem caur biezu mežu. Tēvs braucis pa priekšu, dēls nopakaļus. Bet dēla vezums dubļu tērcē apgāzies; gan aurējis tēvu palīgā, bet kur tu, jāsaka: lietus gāžas blīkšķēdams, koki šņāc, nakts tumša, lai acī duļ — sauc, cik patīk — nekā. Dēls gan izmocijies — nevarējis vezuma uzcelt. Ko nu? Beidzot sagudrojis: līdīs kokā, pašā galotnē, vai nesaredzēs kur uguni? Uzlien — jā: spīd gan labā attālumā. Aizsteidzas turp, ierauga pussagruvušu mājeli, ieiet iekšā, nav ne cilvēka ēnas; bet galdi klāti ar labākiem ēdieniem. Ko nu vēl suinīties? Klūp klāt, saēdas labi un liekas aizkrāsni gulēt. Te ap pusnakti saradīsies šādi, tādi klaidoņi, nosēdīsies gar galdiem un sāks dzīrot; bet mielojoties kauliņus nesviež neviena apakš galda. Kuņš nograuzts, drāž aizkrāsni, taisni pa zēna kažoku, ka grab vien. Salijušais kažokelis tagad siltumā brīnum bija sakaltis. Jau vienreiz, otrreiz klaidoņi iesaucas: „Kas, jupis, tur grab?”

Beidzot līdīs raudzīt, izvelk šo aiz čupras tīri bālu, nabadziņu. Nu spriež ieplētušies, ko ar tādu paklīdušu puiku iesākt.

Cits zobojas: jāslicina; cits: jāspīdzina, bet galu galā sarunā labāk mucā iebāzt un nosviest mežā vilkiem par ēsmu. Zēns dreb gan, dreb kā apšu lapa, bet nieki nelīdz, jākrūp mucā un jāgaida, ko rītdiena sacīs. Te gaismiņai svīstot, sāk vilki kaukt, zēns tāpat gaŗa laika pēc iekaucas pretim.

Vilks, vilka balsu padzirdējis, atskrien pie mucas, ošņā un ošņā. Bet cik tad nu spundas caurums liels! Vilki nevar neko nojēgt ar savu gudrību, kas īsti mucā. Nu izgorās šā, izgrozās tā — beidzot aptupsies pie mucas un cilās ausis; bet zēns tamēr izžņaudz roku un noķeŗ vilku aiz astes. Vilks to vēl savā mūžā nebija piedzīvojis; pārbijies sāks šis trakot ar visu mucu; bet zēns asti tur kā tura atspēries. Beidzot par laimi muca atsitās pret resnu priedi un sašķīda, citādi vilks droši vien būtu pāreļsies skriedams un zēns diezin kad būtu ticis laukā. Bet nu bija labi. Zēns izkļuva no sposta gandrīz bez liekām pūlēm pavisam sveīks un vesels. Zināms, par to tad arī apglaudīja vilku no galvas līdz kājām un vilks atkal par tādu laipnību aizveda viņu mazā mājīņā, kur viens tēvs ar trim meitām dzīvoja. Vilks turpat palika sētā; bet šis tūliņ ieiet istabā, padod labvakaru un nu tai ātrumā nemaz apķert, ko īsti teikt, ko neteikt. „E!” domājis, „teikšu, kas mēles galā gadījies. Vai nevajaga Vāczemes tekuļa? Man laukā pie žoga stāv piesiets.”

„Jā, jā, — vajaga, vajaga! Vāczemes tekuļi reta lieta!”

„Nu, tad pavisam labi; tūliņ laidīšu aitu kūti!”

„Jā, jā — laid, laid, dēls! “

Labi, zēns ielaiŗ savu Vāczemes tekuli un tad liekas gultā, jo piekūsis bija tiešām bez jēgas. Tā nu paliek. Visi guļ, tekulis atkal raujas pa kūti. Bet te ap pusnakti tēvs aiziet lopus apraudzīt un atron, ko Vāczemes tekulis izdarījis: apslānījis visas avis — vaimanas jāsauc! Tūliņ piekāvis tekuli (vilku), cik paguvis, un pusdzīvu aizdzinis un tad, dūsmās trīcēdams, iesteidzās istabā meitas modināt: „Sitīsim, maitāsim to zēnu, to neģēli!” Viņš, tekuli laizdams, ielaidis vilku — patērējis manas aitiņas, jūsu aitiņas. Nēmiet jūs, meitas, rungas, es grābšu cirvi — viņam vajaga izputēt, saplakt turpat gultā!”

Bet kamēr šie laukā rungas un cirvjus sameklē, gan zēns pamanījies, izkļupis pa mazajām durvītiņām turpat dārzā, pagrābis bišu stropu, iestiepis gultā, palīdis apakš stropa un pārsēdzies ar gultas segu, ka nemaz zināt, kas tur apakšā.

Patlaban arī tēvs ienāk ar cirvi, meitas ar rungām un nu klāj ka klāj stropam. Bet brīnumi, tavi brīnumi! Kas velns, tam zēnam par cietiem kauliem: klaukšķ vien. Jāpaskatās. Un līdz nu pacēla segu, te bites ietracinātas sāks tikai sitējiem acīs bizot, ka ne atkauties. Šie nu vēl iegaiņāsies — tas bitēm Dieva dots. Sadzēla tā, ka neattapa gandrīz laukā izšmaukties. Kamēr šie laukā dzeloņus izlasa, zēns sadabūjis tādu plakanu vilnas grozu, aizliek gātu caurumiem priekšā un nu tikai: kuŗa bite nāk, tā grozā, beidzot pašas sametas grozā kā spiets Jāņu laikā. Nu vēl pārsēja palagu grozam — ielika stropa augšgalā, pats ielīda stropa apakšgalā, aizvilka gātes priekša un neteica vairs ne vārda.

Bet par visu to laiku sasistais vilks arī negulējis dīkā: ače, ataicinājis no viņām mājēlēm tos klaidoņus, lai nākot trijmeitu tēvam atriebties, kas viņu tā piekāvis ne par šo, ne par to. Klaidoņi atnāk, nu zags, nu laupīs, bet ko dabūsi no tukša? Vienā kakta šādas grabažas, otrā tādas — tik nu vēl tas bišu strops gultā lieti der. E! Ņems to pašu, kraus ratos un brauks projām, cik dabūts, dabūts.

Braukuši, braukuši — uz vienu reizi zēns sāks tikai stropā nelabi kliegt: „Zagli, zagļi! ķeriet!”

Klaidoņi domājuši: „Kur tas vilks mūs ievīlis tādā burvju mājā? Kuŗai bitei tik rupja rīkle? Bēgsim!”

Un klaidoņi aizbēga, atstādami zēnam zirgu, ratus, stropu. Zēns smiedamies izlien no stropa, pārbrauc pie tēva, mājā, un lielīdamies stāsta, ko viņš vienā naktī izdarījis, vēl pārvezdams māju svētību — ače, medus putniņus! Un no tā laika zēnam ar bitēm arī pašķīras: vēlāk savaišļojās pilns dārzs.

67. Kumeļa perēšana.

1. A. 1311. B. Paegļu Mārtiņš Lielvārdē. LP, VI, 350, 87. M. Boehm, „Lettische Schwänke”, 5. 4.

Tirgū žīds ieraudzījis zemniekam lielos putras ābolus (ķirbjus) un vaicājis, ko ar tādām olām darot.

„Ko dara? Kumeļus perē. Kad olu ieliek podā, patup mēnesi virsū, tad izšķīļas kumeļš.”

Nu žīds tūliņ: cik maksājot, cik maksājot?

„Veselu rubli!”

Labi, žīds aizmaksājis rubli, pārstiepis mājā un sācis perēt. Perējis, perējis — putras ābols sācis pūt. Neko darīt — nesis uz mežu un iesviedis ar visu perināmo podu kārklos. Bet no kārkliem izcēlies zaķis un, ko tik māc, projām. Nu žīdam iešāvies prātā: „Tas pats jau gan bija tas kumeļš!” Viņš nu kļiedzis: „Tpru, kosele, tpru!”

Bet kļiedz, cik gribi — košelīsi nu atpakaļ neatskatījies.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. Līdzīgu pasaku vēl uzrakstījis J. Bērtulis Blomos (P. Birkerts, L. tautas anekdotes, 1, 480, 1036). P. Š.

2. A. 1311. B. Krogzema Mikus skol. Bērziņš Lielvārdē. Brīvz.: „Mūsu tautas pasakas”, I, 23, 12. LP. VII, II, 30, 2, 4.

Bija reiz kungs, kas vairāk nekā nemīlēja šinī pasaulē, kā tikai zirgus. Kungs to vien tīkoja, lai viņam būtu tādi zirgi, kadi nevienam citam cilvēkam. Kur vien dzirdēja tirgu turam, turp kungs laidās projām — un kaut arī pati cienmāte gulētu uz nāves gultas.

Reiz lielais zirdzinieks atkal jāja uz tirgu un satika zemnieku, kas gurķus veda vezumā. Kungs prasīja: „Ko tu tur ved?”

Zemnieks, liels gudrinieks, atteica: „Es vedu tādas olas, no kuņģam var izperēt kumeļus, kādu vēl nevienam nava.”

Kungs prasīja, lai tam parāda. Zemnieks arī parādīja. Kungs no šīm olām labāko izmeklēja, jautā: „Cik maksā tāda ola?”

Zemnieks atbild: „Trīs simti rubļu!”

Kungs izvelk naudas maku un aizmaksā trīs simti rubļu. Projām braucot, zemnieks, vēl atgriezies atpakaļ, pieteic: „Ola jāieliek podā un pašam jāšēd virsū, kamēr izperē; ja kāds sāk prasīt, tad tik brīvu atbildēt: tpru!”

Tā nu viņi abi izšķīrušies aizgāja katrs uz savu pusi. Kungs, mājā pārnācis, tūdaļ uztupās uz podu perēt. Cienmāte gan tam prasīja, ko viņš tur tik ilgi tupot, bet kungs tik nošņācās: tpru! Par tādu ērmīgu atbildi saskaitusies un zinādama, kāds viņas vīrs, tā atstāja to mierā, lai tup — lika tam nest ēdienu, dzērienu un nerunāja vairs ne vārdu.

Kungs perēja, perēja kādas trīs, četras nedēļas, bet ne nieka jau neizperēja. Vīriņš pavisam panīka un tam pēdīgi apnīka perēt. Galā tas saskaities pakampa savu podu ar visu, kas tur iekšā, aizskrēja uz mežu un svieda dusmās podu ar gurķi žagaru sārtā iekšā. Pa tam zaķis — kur cēlies, kur ne — no sārtā pa otru pusi laukā un līpu pacēlis, mežā iekšā. Kungs gan nopakaļus kļiedza: „Košiņ, košiņ, šukiņ, šukiņ!” Bet zaķis, troksni dzirdēdams, skrēja vēl jo žiglāki, kamēr pazuda mežā. Nu kungs gāja noskumis uz mājām. Ceļā tas satika atkal to pašu zemnieku, no kuņa bija pircis gurķi par 300 rubļiem. Kungs nu žēlodamies stāstīja zemniekam, ka pavisam jau bijis izperējis kumeļu, kāds nevienam pašam nevaids, bet ka pats muļķis, to aizsviedis projām.

Zemnieks, papriekšu visu labi noklausījies, atbildēja: „Tā jau iet visiem tādiem muļķiem, kas ne kumeļa nemāk izperēt.”

Mājās pārnācis, kungs nu tik izstāstījis visu savu bēdīgo likteni savai cienmātei. Šī, sava vīra muļķību dzirdējusi, nevarēja vairs to ieredzēt ne acu galā.

3. A. 1311. B. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, Aumeisteru pag.

Vienc kungs aizbraucis uz Rīgu pēc pūķa, kas varētu zirgu izperināt. Kungam iedevuši olu. Ola kungam bijusi jātur padusē un pašam jāšēd uz poda. Kungs turējis olu padusē ilgi, ilgi, bet zirgu kā nevarējis, tā nevarējis izperināt. Beidzot kungs noskaities un iemetis olu žagaros. Uzreiz no žagariem izskrējās zaķis. Kungs uzskatījis zaķi un kļiedzis:

„Tpru! tpru, koži, es jau tevi pereju! tpru, nebēdz!”

Bet zaķis vis neklausījis un mežā iekšā!

4. A. 1311. B Skolnieks Domopoles pag. N. Rancāna kr.

Vīnu reizi brauc zemnīks un ceļā sateik žaidu, kas staiguojis nu vīna cīma leidz ūtram paunu uz muguras. Žeids suocis lyugtīs, lai viņu pavad. Zemnīks viņu arī pavad. Žeids braukdams īsuocis runuot par zemnīka skaistū zyrgu: „Kur tu taidu skaistu opolu kai ogurci zyrgu jēmi?”

Zemnīks atbild: „Es viņu izperēju nu ogurča.”

„Kai tu viņu izperēji, kai tas nūtyka?”

„Es beju dzierdējis, kai muni cyti kaimiņi izperējuši nu ogurča zyrgus. Tai arī es dabūju nu saimnīcas lela ogurča un izperēju.”

Žeids nūguojis uz sovu dzeivūkļi, līk saimnīcai meklēt lelu ogurci. Saimnīca arī atnas vysleluokū ogurci, padavusi un aizīt. Žeids ītaisa koktā dēļ perēšonas vītu, līk jimā ogurci un stuošanās pi dorba. Žeids atsēdējis vīnu nedēļi, atsēd ūtru uz ogurča — nikas naizīt, ni zyrgs ni kumeļš. Žeids uz saimnīka sasadusmuojis, iznesis ogurci uorā un svīž zoru gubā. Nu zoru gubas izskrīn začis. Žeids, dūmuodams, ka ogurcis puorpleisa un nu viņa izskrējis kumeļš, suok klīgt: „Sugul, sugul, es tova muote!”

Tai začis aizskrīn uz mežu un žeids palīk bez zyrga.

68. Lapsenes par bitēm.

A. 1317. A. Bīlenšteina kr. Valm, apk. 1850., LP, VI, 356, 94. M. Boehm, „Lettische Schwänke” 4, 3.

Čigāns nonācis pie saimnieka: „Tēvus, dod kas ap nažiem tinas!”

Saimnieks atteicis: „Man medus nav, bet zinu mežā bites.”

„Jā,” čigāns priecīgs iesaucies, „mans tēvus un tavs tēvus bija lieli bišenieki — iesim lūkāt!”

Labi, paņēmuši trepes, podu, kausu līdz un nogājuši pie priedes, kur lapsenes iekšā. Saimnieks turējis trepes — čigāns kāpis augšā. Iznākusi viena lapsene, čigāns sacījis, ar roku nograsīdams: „Ej tu pie Dieva!” iznāk otra lapsene, čigāns atkal: „Ej tu pie Dieva!” Bet nu nāk lapsenes ar bāni, ka vairs nevarējis atgaiņāties. Te teicis: „Šaiminieks, gaidi kausu!” un nometis kausu. Tad: „Šaiminieks, gaidi podu!” un nometis podu. Pēdīgi teicis: „Šaiminieks, gaidi čigānu pašu!” un tad šis ar visām lapsenēm zemē. Daudzmaz lapsenes atgaiņājies, teicis: „Šaiminieks, voi tu domā, ka es bišu nepazīstu? Tie nebija vis biši, tie bija tie lielie meža irši!”

P i e z ī m e. Kroņa talseniekos stāsta, ka čigāns esot teicis: „Šaiminieks, šaiminieks, gaidi bļodu, ja negaidīsi — es sviedišu!” un tā sviedis arī.

69. Zagļi grib nogāzt mēnesi.

A. 1331. Freimaņu Jānis Kroņa Bērzniekos. Jkr. V, 1896. 59, 31.

Vienu nakti iet divi zagļi zirgu zagti. Abi divi nonāk pie bagāta saimnieka, kam brangi zirgi kā barokļi. Nonākuši, nedrīkst zagļi iekšā iet, jo bija gaiša nakts un

mēnēstiņš spīdēja pilnā spožumā. Iztīkojās, izgrozījās — bet kā nekā, tā nekā — nedrīkst iet pie staļļa. Te uz reizi šaujas labs padoms zaglim prātā. „Vadzi,” viņš saka uz otru zagli, „ņemsim, nogāzīsim mēnesi, tad paliks tumšs un mes varēsim dzīvot droši.”

Šie brīnās, kā viņiem tas agrāki nav prātā nācis, un skrien uz mājām pēc pundēļa, kurā iegāzt mēnesi. Kamēr tas atnāk ar pundeli, tamēr pirmais izmeklējis gaŗu, gaŗu kārti, uzkāpj rījas jumtā un gaida biedru. Tikko šis atnācis, ķeŗas tas, kas uz jumta, pie darba. Sniedz, sniedz, stiepjas, stiepjas, bet kā nekā, tā nekā — nevar mēnesi aizsniegt. Tas, kas zemē, uzsauca otram: „Palēc, palēc!”

Šis lec arī, bet tiklīdz lec — nāk arī tantariem uz pundela virsū un krizdams pārplēš pundeli vidū puŗu. Atkritis augŗu pēdu — guļ pagalam, sprandu lauzis;. Mute tam vaļā un zobi spīd — balti mēnēstiņā. Otrs, domādams, ka tas smietuos, uzsauca viņam: „Vai, irgi, vai nirgi — pus pundēļa jāmaksā!”

70. Ūdens plūdi.

1. A. 1332. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, I, 183, 186.

Priekŗ daŗiem gadiem viens skroderis gājis kājām uz Jelgavu. Pie Džūkstes baznīcas ceļotājs apsēdies uz akmeŗa valli zem veciem vītoliem un pārdomājis, kā varētu precīgāki ceļu nostaiŗāt.

Viens skroderim pazīstams ģigāns, kas krogā stāvējis, izskrējis no kroga iesaukdams: „Nudien! ne sapŗot nesapŗoju, ka ŗodien satikŗu tevi, savu radnieku. Œe roka! Dievs palīdz!”

„Labdien, labdien, Ćipu Tāteļi! Œe arī — manis pēc — roka: bet laid man steigties, kamēr nav par vēlu.”

„Ko, vai pastara dienu gaidi?” ģigāns jautājis.

„Pastara dienu nu gan ne; bet lieli plūdi ŗonakt visādā vīze gaidāmi. Līvu-Bērze vien tikai nebūŗot, tādēļ līdz turieni drīz jānotiek.”

„Vai patiesi? Labi, ka satikāties. Sēdi manos ratos un brauksim uz Līvu-Bērzi!”

Ceļā tie satikuŗi pazīstamu ŗīdu, kas vedis mori. Œīds, par plūdu briesmām izdzirdējis, tūliņ savu zirģeli griezis apkārt un laidis uz Līvu-Bērzi. Tā visi ģetri nobraukuŗi līdz tagadējam Līvu-Bērzes Galu krogam.

„Nu būsīm glābti,” skroderis teicis un skubinājis savus biedrus iet gulēt.

Ķigāns nolicies gulēt uz galdu, moris krānsns priekŗā; bet ŗīds paņēmis abru, iesējis to virvēs un tad pievilcis savu ŗūpuŗa gultu pie griestiem. Gulēt iedams, paņēmis vēl nazi līdz, ar ko nodomājis — ja varbūt arī ŗe plūdi uzmāktos — knaŗi virves pārgriezt un tad ar abru kā ar mazu laiviņu aizbraukt.

Skroderis pats, nomodā palikdams, pēc kāda laiciŗa izvilcis no kabatas desu un, itin pastpri ŗņakstēdams, sācis ēst. Ķigāns, no skaļās ēŗanas uzmodies, lūdzis, lai arī viņam dodot kādu kumosīnu. Bet skroderis, liels joku gailis būdams, izvilcis no otras kabatas ģigānam jēlu desas gabalu. Lai nu ģigāns gan vienreiz kārs uz gaŗu, tad tomēr ŗī desa vīram nebūt nelīdusi. Skroderis, to manīdams, paskubinājis ģigānu, lai desu cepot. Tāteļim tas nebijis divreiz jāsaķa: knaŗi tas nolēcis no galda un sācis grābstīties pēc krānsns. Bet lai pārļiecinātos, vai krānsns vēl diezgan silta, skroderis trauciŗā iesmēļis ūdeni un domājis liet krāsnī. Lieŗana vīram samisējusies, tā ka neiēļjis vis krāsnī, bet morim taisni ģīmī. Moris, atmodies, saucis pilnā rīķlē: „Plūdi! plūdi!”

Žīds, kliegšanu izdzirdējis, knaši pārgriezis abras virves un nogāzies ar lielu troksni uz grīdu. Krītot nabadziņš tā bijis sasities, ka tikko vēl spējis izbrēkt: „Gals, gals!”

No tam izcēlies vārds „Galu krogs”, jo ļaudis žīda kliegšanu „gals, gals!” pēc tam vēl ilgi daudzinajši, kamēr beidzot pašu krogu tā iesaukuši.

2. A. 1332. Skolnieks J. Kļava no 64 g. v. J. Ritenes Nīcā. K. Lielozola kr.

Reiz gājuši kopā ceļodami latvietis, žīds, čigāns un krievs. Piegājuši pie viena kroga, kas atradies uz upes krasta. Ceļinieki lūguši naktsmājas. Krodzinieks teicis, ka labprāt gan dotu, bet nākošo nakti esot gaidāmi lieli plūdi.

Krievs teicis, ka viņš esot liels kuģinieks, un viņam neesot jābaidās no ūdens. Viņš piesējis abru pie griestiem, paņēmis nazi un iekāpis abrā. Čigāns ielīdis krāsnī. Latvietis iegājis pie krodzinieka meitas. Žīdam bijis bail, un tas gājis laukā vaktēt, kas notiks.

Pie krodzinieka meitas vēl atnācis brūtģāns, kamēr meita izgājusi laukā. Latvietis pārgērbies ātri meitas drēbēs un ielaidis brūtģānu iekša. Brūtģāns atnesis desas un gribējis tūliņ ar meitu bučoties. Latvietis nevarējis glābties no brūtģāna un nogriezis viņam pirkstu. Brūtģāns nu izskrējis bļaudams ārā.

Žīds, dzirdējis troksni, piegājis pie loga skatīties un redzējis, ka latvietis ēdis desas. Žīds aiz loga arī prasījis desu, bet latvieti atvēris logu un iedevis šim brūtģāna pirkstu. Žīds kodus, bet nevarējis sakost un sadomājis iet krāsnī izcept, bet aizmirsis, ka čigāns tur iekša. Čigānam no bailēm, kad uznāks plūdi, acis spīdējušas. Žīds domājis, ka tās ir ogles, un licis pirkstu uz čigāna acīm. Žīds gaida, gaida, kad sāks cept, nevar sagaidīt. Tad viņš paņēmis ūdeni un šļācis uz oglēm, čigāna acīm, lai čūkst. Čigāns iesaucies pa miegiem, juzdams, ka ir ūdens, ka nu esot plūdi.

Krievs, izdzirdis, ka plūdi, pārgriež valgu un krīt ar visu abru zemē. Abra pārplīst un krievs sasitas.

Tie bij visi krodzinieka teiktie un daudzinašie plūdi.

71. Uzticīgā sieva.

A. 1350. M. Garkolne no 95 g. vecas J. Strodes Višķu pag.

Vīnā cīmā dzeivuoja veirs ar sīvu. Sadūmuoja jī aizbraukt uz pilsātu dzeivuotu. Kai sadūmuoja, tai izdarīja. Dzeivuoja, dzeivuoja jī pilsātā un pazaudīja vīns ūtru. Jau paguoja ilguoks laiks, bet sīva veira atrast navar. Atsaroda jai jauns bryutgons un jī sarunuoja precētīs. Sīvas veirs pa tū laiku beja aizguojis tuoļi nu pilsātas un jau guoja atpakaļ. Kuozu dīnā sabraucja vysī vīsī, aizbraucja uz baznīcu, sasaluoluoja, atbraucja atpakaļ un dzer kuozas. Te, kur bejis, nabejis — īguoja ustobā jaunives veirs un nūstuoja pi cepļa aiz cytim stuomučīm. Nivīns nu kuozinīkim juo naredzēja, bet svuots, kurs sēdēja golda golā, vacū jaunives veiru īsavēra un soka kuozinīkim: „Atminīt munu mynamū! Kaidu reizi es pazaudēju skapa atslāgu un navarēju atrast, vajadzēja izkaļt jaunu atslāgu. Pēc kaida laika atsaroda vacuo atslāga un es nazynu, kuru atslāgu man pakuort uz sīnas un kuru lītuot.”

„Zynoms, ka vacū, vacuo uztycamuoka!” atbildēja kuozinīki.

Tad svuots soka: „Myusu jaunivei atguoja vacais veirs, tuodēļ jaunū kuorsim uz sīnas!”

Jaunive gon nagribēja dzeivuot ar vacū veiru, bet kuozinīki sagyva jaunū veiru un pakuora pi sīnas un juo vītā pasadynuoja vacū veiru.

72. Kuŗš pirmais runās?

1. A. 1351. No J. A. Jansona kr.

Mājiņā dzīvojuši divi vecīši, gan bagāti, bet slinki. Reiz viņi gribēja cept pankūkas, bet nebija pannas. Nu beidzot vecene aizgāja uz kaimiņiem, aizņēmas pannu un izcepa pankūkas. Bet nu neviens negrib pannu atpakaļ nest. Norunā: kuŗš pirmais sāks runāt, tam panna jānes. Un tā nu dzīvo ilgu laiku bez runāšanas. Te vienu dienu ienāk svešs kungs un prasa ceļu. Vecene iziet ārā un rāda ar roku, bet nerunā. Kungs nodomā, ka vecīši ir mēmi, un iedod vecenei rubli. Nu vecene no prieka aizmirsusi, ka nav brīvu runāt, iet iekšā un stāsta vecajam, ko dabūjusi. Vecenei nu bija panna jānes.

2. A. 1351. K. Tīģeris Saldū. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 295, 569.

Reiz dzīvojis viens vīrs ar savu sievu, bet tie nu bijuši abi divi tik slinki, ka nevarējuši sev ne maizi nopelnīt. Te vienu dienu sadomā cept raušus. Bet kas ies pannai pakal? Šie nostrīdās gandrīz veselu dienu, bet neviens kā neiet, tā neiet. Beidzot nu vīrs aizgājis arī pēc tās pannas un teicis, ka sievai jānes atpakaļ. Bet sieva tā atkal nav ar mieru. Tā saka: „Tagad ēdīsim raušus, bet kuŗš pēc ēšanas pirmais runās, tam jānes panna prom.”

Vīrs nu neko darīt, jāpiekrīt vien sievai. Paēduši, bet nu nerunājuši neviens. Te brauc gaŗām viens kungs un nezin lāgā ceļu. Sūta kučieri, lai iet paprasīt šiem. Bet šie tikai sēž, nesaka nekā. Vīrs šuj kurpes un kā veŗ diegu cauri, tā svilpj un rāda ar roku: fita, lita. Sieva atkal vērpj pakulas un sit ar kāju: tradi ratam, tradi ratam. Kučieris, nabadziņš, izmocījies tādu laiciņu, bet nekādu gudrību nedabūjis, gājis atpakaļ pie kunga un stāstījis: „Tur tajās mājās tādi savādi cilvēki. Viens šuj kurpes un vairāk nekā neatbild, kā rāda ar roku un svilpj: fita, fita. Otra vērpj un rāda ar roku, sit ar kāju un kliez: tradi ratam, tradi ratam!”

Kungs nu arī gribējis tādus ērmus redzēt un gājis skatīties. Kučieris paliek pie zirgiem un kungs ar sulaini iet pie šiem. Aiziet un kātad, tā vien jau ir, kā kučieris teicis. Kungs domājis, ka no šiem jau nekā neizdabūs tā kā tā un gribējis iet prom. Bet sulainis bijis liels gudrinieks, tas ne pirmo reizi vien redzējis tādus kumēdiņus. Tas tūliņ klāt un sāk šo plucināt. Nu tai uz reizi radusies valoda. Tā saukusi vīram: „Are, kur vīrs, ka nenāk palīgā!”

Bet kas tad nu vīram liela bēda par sievu! Tas no pannas nešanas bija vaļā un tūliņ pastāstījis kungam ceļu.

78. Paslēpies vīrs.

A. 1360. 1535. Vl. Pilipjonoks Asūnā.

Dzeivova saiminīks ar saimineicu, pi jūs bije div kolpy i kolpyuņa, a bārnu pi jūs nikaida nabije. Da saimineicai staigova draugs, kolpy itū zynova, a saiminīks vysu laiku nazynova. Vīnu raizi saiminīks runova ar kolpu: „Kū tja byutu izdareit, kap jū kai nibejs nūkārt, itū puisī?”

Kolpy stuostēje: „Mjas jau seņ gribjājam nu saiminīka īt pa ceļi, aļi vysu laiku gadējom. Myus saimineica vysu laiku barova ar kauļānim un tuos gaļis kur apād?”

„As itū zynu,” stuostēje saiminīks. „As vysu laiku nu bucys iežu kuopustus, a jius itū navarit.”

„Nu, lobi as itū lītu izdareišu.”

Kolps ar saiminīku sarunova, kai na lobuok izdareit. Kolps sacēja: „Tu, saiminīk, aj uz teiruma struoduot, a as atsyuteišu tī sovu draugu.”

Saiminīka nabeje sātā, kolps sasazanova ar sovu draugu. Saimineica tja vysa kū cap i vuorej, gaida vīsa. Kolps itū vysu nūsavjāra. Pamanīje, ka jau īguoja ustobā saimineicys draugs. Par nalelu laiku atguo nazkaidys cylvāks da simineicei i prasīje, kui saiminīks. Tymā laikā izskrā nu ustobys nazkaidys puissi, i taišņi pi trepis ustobys viersā. Svešyis cylvāks sacēja: „Man saiminīks puordjavja pokolys, as zynu, kur juos jira, i as juos pajemšu.”

Saimineica nikuo nasacēja. Svešyis cylvāks nūguoja da sātai, a kolps nūkuopja uz ustobys. Atsavjāra vysapleik, nikur nikuo nasaradzījs, jis saprūt, ka nikur cytur navar byut, kai tikai skreini ar pokolys.

Jaščiku kolps aizsyta, nūsvīdja nu ustobys zjamī, tad jū tai syzdams i dauzeidams īlyka rotūs i brauc. Braucja jis braucja — dabrauc da tyltam i soka: „Tylts to na cīts, aļi moža ar Dīva paleigu puorbraukšu.”

Tei šei por tyltu puorbraucja, brauc jis brauc — dabrauc jis da upjai i soka: „Upja to dziļa, aļi moža kai nibejs ar Dīva paleigu puorbraukšu.”

Tai šai par upi jis puorbraucja, i jaščiku aizmjārcjā, aļi vjāl nikuo. Tam puīšam, kuryis sjādja jaščikā, jau palyka bais, jis dūmova, ka jam i gols. Dabraucja kolps da azara, i soka: „Azars to dziļš, aļi moža ar Dīva paleigu kai nibejs puorbraukšu!”

Jaščikā atsasaucja: „Voi tu mani jau gribi nūsleicynuot?”

„Kur tu tja patyki?” sacīje kolps.

„As tjav atdūšu vysu sovu naudu, tikai izlaid mani uorā.”

„As tevi izlaisšu, aļi kab tu vairuok nastaiгуotim da munai saimineicai.”

„Nikod vairuok naišu.”

Kolps atdarīje jaščiku, i izlaidja jū uorā. Tys jam īdjavja pīcpadsmīt rubļi i nūguoja da sātai. Kolps pokolys īsvīdja azarā, i brauc da sātai. Saiminīkam jis atdjavja naudu, saiminīks i jam par tū īdjavja pīcus rubļus i bije cīš prīcīgs par kolpa gudreibu. Lelu laiku saimineica barova cīš lobi, a tod vjāl, nazkai suoka dūt tikai kauļēnus. Kolps vjāl sasarunova ar saiminīku pataisēt kū nibejs. Kolps pamanēja, ka jau gosts vjāl jira pi saimineicys atguojis, jis tyuleit īt ustobā, gosts nu ustobys uorā i nazkur nomā izgaissa. Kolps īraudzīje, ka jis kubolā, i kubolu aizdarīje, i pots, īguojis ustobā sacīje saimineicai, ka saiminīks pasacīje braukt z skaļvi. Kolps tū kubolu, kurā beja aizspīsts gosts, ar vyss ūglis suoka vuoļuot, kap kai nibejs īlikt rotūs. Kolps jū vad vjāl pa vyss tuos vītys, kur pyrmū raizi, i davad da azara. Dabraucis jis soka, ka ūglis jau možen īsuokušys djagt, vajaga juos drusku pamjārcjāt. Gosts atsasaucja: „Mož aļi tu mani gribi nūsleicynuot?”

„Tu sacēji, ka vairuok naisi, a kuo tu vjāl atguoji?”

Gostam nīkuo runuot, jis bažījuos i prasējuos saceidams: „Vairuok nīkod naišu, as tjav atdūšu pādējūs desmit rubļu, tikai palaidi mani dzeivu.”

Kolps jū izlaidja, a pats atbraucja da sātai. Saiminīkam jis pastuostīje, kai jis padarīje i atdjavja jam naudu. Saiminīks i kolpam vjāļ īdjavja pīcus rubļus. Lelu laiku vys bije lobi, saimineica barova cīš lobi, visi kolpi i pots saiminīks bije cīš pīcīgs. Tod vīnu raizi nazkai saiminīka nabije sātā, kolps pamanīje, ka ustobā uz golda guļ nazkaida capura. Kū jam tagad padareit? Zam vokora i saiminīks atbrauc, kolps jam pastuostīje kas par lītu: „Klus, saiminīk, as zynu lobu lītu.”

Vokora saimineica kolpam pakluo vītu nazkur aiz cepļa, i sacīje z kolpa, lai īt gulātu. Kolps sacīje: „Man tī korsts, as šudiņ atsaguļšu kur nibejs cytur.”

Pi lūga bije saimeicys gulta, kolps tymā i īkrita. Saimineica jū dzyna pa ceļi, aļi saiminīks pascīje, lai guļ. Kolps apvyļka snuotīni i guļ. Par nascik garu laiku nazkas syt lūgā. Kolps atdarīje lūgu i īlaidja jū ustobā, tai kai bije tymss, nīkuo navarēja radzāt. Vīss atsaguluos ar kolpu, i suoka kūtī runuot. Kolps izvylka nazi, i atgrīzja jam cackys (dzimumu organus), gosts suoka klīgt, i izskrā uorā par lūgu.

Kolps nīkuo nasacīje, z reita pīsacjēļisi jis pastuostīje saiminīkam, kai jis padarīje. Saimineica manīje, ka nazkas nūticss. Reitā agri jei lūpus izdzyna gonūs. Tī saimineica izdzierda, ka juos draugs cīš navasals. Atguoja da sātai, jei dūmova izcjapt kū nabejs, i nūit apsavjārtīs. Kolps pamanīje, ka saimineica nazkū caps, jis meiklī īlyka gosta cackys. Saimineica izcjapa pluocini, i nūguoja da draugam. Īguoja jei, padavja jam pluocini, a jis nīkuo i runuot nagribjāja. Draugs sacīje: „Paruod mjāli.”

Saimineica jam paruodīje mjāli, jis pajāmja ar nazi atgrīzja. Saimineica suoka burbuļuot. Jei burbuļuodama skrā da sātai. Kolps cīš nūsabeida i dūmova, ka jam byus nalabi, jis sasalasīje i nu saiminīka pa ceļi. Tai saiminīks palyka ar sovu saimeicu, kurai bej atgrīzta mjāļa.

74. Stūrgalvīgā sieva.

1. A. 1365. C. J. Sproģis Koknesē Brīvz. „Sborņik”, 286, 143 un „Mūsū tautas pasakas”, I, 1909., 34, 15. LP, VII, II, 30, 2, 15.

Bija reiz vīram pa nemēru pikta sieva. Vienā mutes ieplētumā tā vīru lamāja: „Utubunga tu, utubunga!” Vīrs ņēmās sievu pamācīt, norāt, bet viss velti: sieva vēl sīvāki lamājās. Galā vīru pārņēma dusmas un viņš tai teica: „Ja tu nestāsies, tad ņemšu tevi, aizvedīšu uz ezeru un noslīcināšu.” Šos draudus izdzirdusi, sieva palika vēl nejaukāka: tā lamājās, ka visas malas skan. „Pag, pag, domā vīrs, „ja tu tāds pagāns, tad arī es negribu, lai par maniem vārdiem smejas.” Tā domādams, vīrs jūdz zirgu, sakampj sievu, iesviež ragavās un ved uz ezeru slīcināt. Aizveda, izcirta āliņģi, iesēja sievu saites galā, ielaida līdz ceļiem ūdenī un prasa: „Nu, ko, vēl lamāsies?” Bet šī kā lamājusies, tā lamājās: „Utubunga tu, utubunga!” Ielaida vīrs sievu ūdenī līdz jostas vietai, bet šī sauktin sauc: „Utubunga!” Ielaida vīrs sievu ūdenī līdz padusei, bet šī vēl jo stiprāki kliedz: „Utubunga.” Ielaida vīrs sievu ūdenī līdz pašam kaklam, bet šī pilnā kaklā kliegšus kliedz, sauktiņ sauc: „Utubunga tu, utubunga!” Ielaida vīrs sievu pavisam ūdenī, lai tā vairs nelamātos, bet šī, roku iz ūdens izbāzusi, vēl ar pirkstu rāda, kā utis kauj. „Nu, ja tu tāds nesavaldāms velns,” domā karstās dusmās vīrs, „tad arī slīksti pie joda.” Piktā sieva noslīka, bet nepadevās savam vīram.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. P. Š.

2. A. 1365. C. Kreicberģis Dzirciemā. LP, V, 232, 109. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 17, 17.

Kāda sieva vīru citādi nesaukāja, kā par Utubungu. Reiz vīrs ņēmās sievu pārrāt, lai taču valdot muti; bet sieva tam tīšām lamājās: „Utubunga, Utubunga!”

Nu vīrs ņēmās sievu pērt; bet sieva tam tīšām lamājās: „Utubunga, Utubunga!”

Nu vīrs uzlika sievai apaušus, aizveda pie āliņģa un biedināja: „Ja nerimsi, nudien, dusmās tevi slīcināšu!” Bet sieva tam tīšām: „Utubunga, Utubunga!”

Nu vīrs iebāza sievu līdz ceļiem ūdenī; bet sieva tam tīšām: „Utubunga, Utubunga!”

Nu vīrs iebāza līdz kaklam ūdenī; bet sieva tam tīšām: „Utubunga, Utubunga!”

Nu vīrs iebāza sievu pavisam ūdenī, bet sieva, nevarēdama vairs parunāt, izcēla rokas no ūdens un rādīja, vīram tītīdama, ar ikšķiem, kā utis kauj.

3. A. 1365C. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no Bertas Antenes, Bilskas pag.

Vīram bīsi traki ķēzīga sieva, un kā vie šai nebīš kas pa prātam, tā vīru saukāsi par utubungu. Vīrs cietis, ko cietis — un ka šim bīš jau mēram pāri, tā aizstiepis sievu uz āliņģi un ieogrūdis iekšā. Bet nu sieva vē izgrudusi roku no ledus apukšas un ar roku rādīsi, kā utis kaun.

P i e z ī m e. Vēl septiņus ļoti līdzīgus variantus ir iespiedis P. Birkerts savās „Latvju t. anekdotēs” (I, 270—2, 510—16). P. Š.

A. 1365. D. J. Bankins „Šis un tas” I, 1872., 59.

Kāds mežsargs ar savu sievu abi sēd kamanās un brauc atpakaļ no viesībām, tie redz purmalā teteri jeb rubeni sēžot bērzā. „Ak, kad man plinte būtu pie rokas, tad gan es viņam rādītu!” vīrs saka uz sievas.

„Bet kam tu rubeni atdotu?” sieva prasa.

„Zināms, manam tēvam.”

Šī: „Manam tēvam!”

Tas: „Manam tēvam.”

Šī „manam tēvam,” un tā šie strīdēdamies nobrauc mājā.

Te nu sieva no erestībām liekas gultā un mirst nost. Vīrs dagājis pie gultas, raud rokas žņaugdams un lūdzas to: „Mīla sieviņ, nemirsti, nemirsti tak! Apdomā, kur tad mūsu bērniņi paliks, kad tu nomirsi, celies augšā!”

Šī galvu pacēlusī, tam prasa: „Kam rubenis!?”

Tas atbild: „Ko nu par rubeni runāt, tas jau vēl nebija nošauts; ja viņu būtu nošāvis, tad gan manam tēvam.”

Sieva atkal mirst un mirst nost, ne tā ēd, ne tā dzeņ, bet guļ tik gultā nekustēdama, kā jau tiešām nomirusi. Vīrs nu krīt uz ceļiem un to atkal visu visādi lūdz: „Mīlā sirsniņ, zelta sieviņ, nemirsti tak! Celies augšā un dzīvo vēl!”

Šī paceļ galvu un prasa: „Kam rubenis?”

Tas atkal atbild: „Ko nu pūlējies ar rubeni? Tas jau vēl nebija nošauts, citādi gan manam tēvam.”

Tā atkal liekas pie zemes, guļ un mirst nost. Tā šie nomocās kādas dienas trīs. Tādēļ ka tā ne ēd, ne dzeņ, viņa arvien paliek nespēcīgāka un nu riktīgi tā rādās, ka

tiešām nomirs. Trešās dienas vakarā vīrs, vēl reižu dagājis pie gultas, uzkrīt sievai uz krūtīm, raud un lūdz un to bučo, lai tak viņa nemirstot. Šī jau stīva kā līķis, tomēr paceļ galvu un tā gaŗi vilkdama, kā jau laikam bez spēka, prasa: „Kam rubenis?”

Tas muļķis atbild: „Ja nu būtu nošauts, tad gan — manam tēvam.”

Sieva nu ir nomirusi, vīrs liek taisīt zārku, rakt kapu, ka lai sievu varētu paglabāt, Bēriņi sanāk, ēd, dzeŗ un tura Dieva vārdus, tad izness līķi no istabas un liek pagalmā vāģos, un taisās braukt uz kapsētu. Bet vīrs vēl zārku attaisījis, lūdzas sievu, lai tak vēl apdomājoties, nupat šo vedīšot prom uz kapiem. Šī vēl tā kā caur lūpām bubinādama prasa: „Kam rubenis?”

Vīrs atkal tāpat atbild, kā jau arvienu, un nu sieva paliek nomirusi. Bēriņi sāk runāt: „Ko tu te ķēmojies un mādies? Brauksim nu reizu uz kapsētu!”

Pie kapsētas aizbraukuši, tie nes līķi uz kapu un laiŗ to dibinā. Vīrs vēl iekāpj kapā un lūdz sievu, lai tā ceļas augšā. Tā nu gan vairs nespēj ne runāt, ne pacelties, bet var manīt no lūpu kustēšanas, ka šī prasa: „Kam rubenis?”

Šis nu tāpat vēl atbild: „Ko nu, mīļā sieviņ, tas jau nebija nošauts, tad gan — manam tēvam.”

Bēriņi paliek dusmīgi par tādu niekošanos, tie sāk mest smiltis abiem virsū. Vīrs nu šmauc no kapa laukā, un bēriņi aprok sievu kapā.

P i e z ī m e: No šās pašas pasakas gan laikam ir cēlies Insberga variants Talsos (P. Birkerta, Latvju t. anekdotes, I, 276, 521). P. Š.

5. A. 1365. D. E. Žubeckaja Rīgā. A. Bērzkalnes kr. Folkl. kr.

Kādai sievai bijis ļoti bezkaunīgs vīrs, tas vienmēr savu sievu nerrojis un zobojis. Sievai viņš pateicis, ka ja tā to gaļas gabalu griezīs un ēdīs, tad viņam būs jāmirst. Bet sieva kādu dienu iegriezusi to gaļas gabalu. Vīrs saka, ja nu tā izdarīts, tad tam ir nost vien jāmirst.

Ieliek nu vīru zārkā, sieva prasa: „Vīriņ, vai tu necelsies augšā?”

„Ja gaļas gabals ir iegriezts, man jāmirst.”

„Ir.”

„Tad celties nevaru, būs vien jāmirst.”

Vedot vīru uz kapiem sieva vēl prasa: „Vīriņ, vai necelsies augšā?”

„Vai gaļas gabals ir iegriezts?”

„Ir gan.”

„Tad nu gan man jāmirst.”

Laiŗot zārku kapā sieva vēl prasa: „Vīriņ, vai necelsies augšā?”

„Ne, man jāmirst vien ir.”

Beŗot smiltis uz kapa sieva vēl prasa: „Vīriņ, vai necelsies augšā?”

„Celŗos gan, gaļas gabals jau būs saaudzis.” Bet sieva vairāk neklausā bezkaunīgo vīru un liek to dzīvu aprakt.

P i e z ī m e: Šī pasaka ir tomēr iepriekŗējās variants, lai arī īstais stūrgalvis ņe ir vīrs. P. Š.

75. Slinkā sieva.

1. A. 1370. J. Bankins, „Šis un tas”, I, 1872., 46.

Mātei ir itin slinka meita; bet tomēr tai nāk precinieki. „Mīļie tautudēli!” tā māte uz tiem saka, „jūs ar manu meitu nemaz netiksiet galā; lai viņu Dievs zin kā sit un kuļ, tā nestrādā un nestrādā.”

Precinieks atbild, ka darbs tam pavisam nav vajadzīgs, jo viņam tāds kaķis mājā, kas visu pastrādā. Tas savu jaunieti novedis mājā, izrāda visus aizslogus, klētis un pagrabus, un atdod tai visas atslēgas, pats aiziet uz lauku. Tā nu ar runci iet pagrabā un tur abi labi sabakājas pie gaļas un krējuma ķērnēs. Tad viens liekas gultā, otrs uz rieri un tik guļ. Vīrs atnāk pirmo vakaru mājā un prasa, kā tai nu gājis? Šī atbild: „Viss labi, viss gluži labi!”

Viņš to nobučo un šie nu aiziet gulētu. Zināms, ka sieva otru un trešu dienu tāpat darīja, iegāja ar kaķi vai nu klētī jeb pagrabā, un tur saēdās gaļas un krējuma, un tad abi likās garstīpu un tik gulēja.

Bet trešās dienas vakara vīrs viņu lūdz, lai tā savu jauno draugu kaķi iebāž azotī, tad viņš paķer pātagu un sāk dot kaķam brēkdams: „Laiskis, maita, es tev došu!”

Runcis ar saviem asiem nagiem briesmīgi skrāpējās pa azoti un sieviņa nezina, vai sprukt no ādas aiz sāpēm. Tā nu sāk lūgties: „Mīļais vīriņ! zelta sirsniņ, nesit vairs! Es vairs tā nedarīšu; iešu tūliņ pie darba un nekad negulēšu laiskumā.”

Sieva no tās dienas bija visčaklākā un mudīgākā strādniece, un gluži veicīga saimniece. Un šo visu kaķis vien tik bija izdarījis.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. P. Š.

2. A. 1370. Priekš 40 gadiem stāstīta, bet tagad Nairu Jānis ns Čakstiņu Jēkaba uzrakstījis Šķēpinieku izloksnē. Jkr. II, 1893., 140, 1. LP, VII, II, 30, 2, 14a.

Citu reizi vienam tēvam bijuse dikti slinka meita; strādāt tā nimaz negribējuse, tikai uzcēlusies, paēduse un likusies atkal gulēt. Un, ja māte to pa vari gribējuse pie darba piedabūt, tad šī ar māti plūkusies. Kas gan tēvam tur par daļu! Tīri par brīnumu gadījies, ka kādu dien sajājuši precinieki — brūtgāns bijis viens kaimiņu saimnieks, kas gan zinājis, kāda šī sliņķe, bet tā kā viņas vecāki turīgi ļautiņi, ta priecādamies uz daiļo pūru, tas apņēmies viņu precēt. Tēvs jau gan teicis, ka meita slinka, kur tādu saimnieci likšot, bet šis atbildējis, ka gan jau palikšot mudīgāka, kad būšot savā dzīvē. Bet savā prātā tas jau bijis nodomājis viņu izmācīt. Meitai arī brūtgāns briesmīgi paticis. Tā tad tikušas nodzertas priecīgas kāzas. Uz mājām aizvedis — skatoties: riktīgi, guļot tikai un gar saimniecību nīliekoties nikā zināt. Kādu laiku noskatījies, kad labāki nīpaliek, viņš sācis savu mācību. No rīta ienesis istabā kluci un sācis cirst. Gājuse gaļām vista: „Tiš! ka otrreiz niteiktu!” tas vistai uzsaucis. Vista nākusi vēl reiz. Saimnieks to noķēris un nocirtis galvu. Saimniece baltām acīm vien noskatījusies, bet jau niko. Otru rītu viņš ienesis istabā teļu, palaidis vaļā un sācis pats tūliņ cirst. Teļš, pa istabu staigādams, pienācis arī pie saimnieka. „Tprudē!” tas dusmīgi uzbrēcis, „ka otrreiz niteiktu!”

Bet teļš nigājis vis projām. Nu saimnieks nocirtis arī teļam galvu. Saimniece gultā guļot to redzēdama gan sākuse smilksēt; jo tā, redziet, nav zinājuse, ka saimnieks to teļu bija kaušanai nodomājis. Pēc kāda laiciņa saimniece lūgusies vīra, lai to laižot pie vecākiem ciemā. Saimnieks ne tik vienoto atvēlējis, bet ir pats braucis līdzi. Iejūdzis

vecu, nikam niderīgu zirgu, bet jau iepriekš ielicis kamanās varenu rungu. Tad sasēduši abi ar sieviņu un laiduši vaļā, bet zirgam lāgā negribejies skriet. „No—ā!” saimnieks viņam uzsaucis, „ka otrreiz niteiktu!” Kad zirgs mudīgāki nigājis, viņš izlēcis no kamanām, paņēmis rungu un zirgu nositis. „Nem nu, velc kamanas!” tā viņš sievai uzsaucis, „ka otrreiz vairs niteiktu.”

Sieva, baidīdamās, ka to arī ninosit, kāpusi ārā un ņēmusies vilkt, bet vīrs gājis rungu rokā smiedamies iepakaļus. Sievas tēvs jau pa gabalu ieraudzījis, ka meitiņa velc kamanas, un saucis steigšus māti skatīties, ko meitiņa jau prot. „Vā — re! ko tā jau izmākuse, cik viņa mudīga.” Izciemojušies krietni. Projām braucot, tēvs iejūdzis citu zirgu, lai meitai vairs nav kamanas jāvelk, bet šī vēl noprasījusi, vai zirdziņš labs mudīgs, citādi viņas saimnieks to nositīšot, jo tā viņš darot ar visiem, kas uz pirmā niklausīšot. Pagājušas nedēļas divas, trīs, bet sieviņa nebijuse niko labojusies. Vienu rītu saimnieks uzdūries kaķim, kas pa istabu staigājis. „Ko tu, diedelnieks, te dīkā vazājies!” tā viņš kaķim uzsaucis, „no staigāšanas jau nikas nitiks; vadzi, tu izvāri mums azaidu un, ja no kulšanas pārnācis, niatradīšu azaidu gatavu, tad tev ādu pa acīm novilkšu.” Izkūluši, pārnākuši azaidā — azaida nikā. „Saimniec, ņem to pagāna kaķi uz muguras un paturi, ka viņu varu nokazot.” Saimniecei bij jaklausa. Nu šis paņēmis krietnu stibu un tik dot, pie kam, zināms, kaķis dabūjis daudz mazāk, kā saimnieces mugura, kuŗai bez stibas vēl kaķa skrāpieni bij jāizcieš; bet saimniekam pretī runāt jau nidrīksteja. Kad kaķis jau diezgan bij dabūjis, to palaizdams, saimnieks vēl pieteicis, lai uz priekšu tik slinks vairs niesot. Otru rītu atkal visi aizgājuši kult, tikai saimniecei un kaķi istabā pamezdami. Kaķis lēkājis gan šurp, gan turp, bet azaida vārīt jau nu nitaisījies. „Staigā tik asti pacēlis un niliec ēst vārīt, gan tu redzēsi, ka tevi saimnieks atkal lups.” Bet atminēdamies, kā vakar kaķim gājis, un redzēdama, ka tas vēl ēst nigrib vārīt, sprukuse augšā un likuse pate vārīt un, kamēr kūlēji pārnākuši, azaidis jau bijis gatavs. Saimnieks priecājies, ka tomēr kaķi izmācījis strādāt; bet šī tik noteikuse: „Jā, kaķis jau šim vārīja — es biju tā labdarītāja.” Un tā no tā laika, tīri negribot, ieradinājusies strādāt un galā bijuse tik laba saimniece, cik labu tik var vēlēties.

P i e z ī m e: Gļiebiešiem paruna: „Ka nidabūn kaķi turēt!” gan uz stāstiņu zīmēsies. Ja puisis no aršanas pārgājis, neatron gatavu azaidu, tad meita piezīmē: „ka nidabūn kaķi turēt!” Nairu Jānis.

3. A.1370. R. Gailītis no E. Krūmiņa Ķēķu pag.

Puisis grib precēt kādu meitu, bet viņas māte saka, lai labāki viņas meitu neprecējot, jo meita esot slinka un neko nedarot. Puisis tomēr meitu apprec, jo tā bijusi skaista. Aizvedis savu jauno sievu mājā, puisis tai visu izrāda un izstāsta. Puisim bijis mājā liels raibs runcis. No rīta, kad puisis gājis darbā, sieva palikusi gultā guļot. Puisis iedams gar runci teicis stipri, ka arī sieva var dzirdēt: „Runcīt, es tev saku, iztaisi man brokastis!”

Vīrs atnāk mājā, redz: brokastis nav vis taisītas. Šis nu ņem runci un krietni izbaŗ, bet uz sievas nesaka ne vārda. Vīrs dabūjis uo mātes brokastis — māte viņam bijusi dzīva — iet atkal darba. Otrā rītā tas pats: runcis nav atkal brokastis iztaisījis, bet sieva guļ. Nu vīrs pajēmis runci no krāsns augšas, aiznesis pie sievas un jēmis runci labi krietni pērt. Runcis plēsis un spārdījies un saplēsis sievai muguru jēlu. Sieva raud, ka mugura pušu, bet vīrs ar savu māti jemas sieviņu žēlot un nosoda runci. Vīrs paēdis brokastis un gājis darbā. Sieva gan brokastis nedabūjusi. Trešā dienā vīrs runcim piesaka: „Ja šoreiz brokastis nebūs, tad slikti klāsies!”

Runcis, protams, neliekas ne zinis. Kad sieva redz, ka runcis brokastis netaisa, tā saka: „Runcīt, ej nu, taisi brokastis, runcīt, ej nu taisi brokastis!”

Runcis neko. Nu sieva cēlusies pati augšā un sākusi meklēt, ko taisīt brokastīs. Vīrs atnāk un redz, ka sieva jau augšā. Vīrs priecīgs, tomēr savu prieku neizrāda, tikai saka: „Ko nu runci izmācīsi? Bet kad nu man sieviņa taisa brokastis, tad nemaz runča nav vajadzīgs!”

Sieva tagad strādā katru dienu. Pēc laika atbrauc sievas māte un bezgala brīnās, ka viņas meita izmācīta strādāt. Tagad nu visi dzīvojuši laimīgi.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku vēl uzrakstījis R. Preiss Vecgulbenē (P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 206, 402) un E. Bērziņa Liepupē (I, 206, 401). P. Š.

4. A. 1370. L. Uļjāņa no V. Adijāna Latgalē. Latv. kult. kr.

Dzeivuoja jauna meita, lela natikle: nikaida dorba nikod nastruoduoja tāva sātā. Kad atbraucja precinīks, viņa sacēja: „Es nikuo nastruoduošu.”

Precinīks sacēja: „Pi manis struodoj vysu kuļā un kakis.”

Meita nūsaprīcuoja, ka navajadzīs struoduo, un izguoja pi veira. Kad veirs aizguoja uz teiruma struoduo, sīva palyka gulādama. Veirs atguoja nu dorba, bet nabeja nikas nikuo gatavuojis ēst. Īguoja ustobā un soka: „Nu, kač un kuļā, kuo gulējuot?”

Tod īlyka kaki kuļā un lyka sīvai uz mugoras un suoka sist.

Cik nasyta kačam, bet sīvai vairuok. Ūtrā dīnā aizguoja veirs uz dorbu, tad sīva, pacaldama golvu, klīdzja: „Kač, kuļ kuo nagatavuojat ēst?”

Tī kai nadora, tai nadora nikuo. Kad atguoja veirs, kačs nu kuļā nabeja nikuo darējuši. Veirs lyka kaki kulē un sīvai uz mugoras lyka turēt. Tad syta deviņas reizes vairuok kai pyrmū reiz. Kad atguoja trešuo dīna, sīva cēlēs, nūsyta kaki, saplēsja kuli un paša pīvuorēja veiram ēst. Atguoja veirs un palilēja sīvu par taidu gudru dorbu. Nu tuo laika sīvas nivīna nagaidēja, kod kuļā un kačs struoduos.

5. A. 1370. Skolnieks VI. Pilipjonoks Asūnē.

Dzeivova tāvs ar mjaitu, mjaita bije cīš skaista. Da jai braucja cīš daudz svuotu, aļi jei ni aiz vīna nagribēja īt, par tū ka pi kotra vys vajaga dorbu dareit, a jei to dorba nagribēja struoduo. Kotrys, kurs ni atbrauc, vys stuosta, ka pi juo taidi i taidi dorby, i pačķi (gandrīz) pi vysu tī poši: cyukys baruot, āst virt, gūs slaukt, drābis mozguot, un kai jau i pi saiminīka dālu. Tāvs pasacēja tai, ka naatbrauks taidis svuotūs, pi kura navaidzjās struoduo, tad lai mjaita palīk sātā. Puorguoja cīš lels laiks, tāvs dūmova, ka jau juo mjaita i naapsapreceis. Tja i kai par breinumu atbrauc svuotūs jauns cīš skaists puiss. Jis svuotova itū mjaitu, i stuostīje: „Pi mani nikaida dorba nabyus, tikai gulēsi i vairuok nikuo.”

Tāvs suoka vaicuot: „Par kū tai pi tevis navaidzjās struoduo, a kas pi tevi struoduos?”

Puiss pastuostīje: „Pi manis jira dyžan gudris kaķis, jis vysu kū dareis: slauks gūvs, baruos cyukys, mozguos drābis i virs āst. Pi manis tova mjaita malnys maizis naāss, a boltys moža i nabyuss.”

Tāvs ar mjaitu bije cīš prīceigi, ka atsaroduos taidis lobs veirs. Vot itū raizi mjaita izguoja aiz puīša, nūūlova (nosvinēja) kuozys. Pyrmū reitu veirs pots agri pīsacjāla, vysu kū padarīje, izvyra āst i cjāla buobu: „Celīs, sīvjaņ, jau kaķis vysu kū padarīje.”

Ūtrā reitā pots saiminīks nūguoja agri sīna pļaut, i pamjatja buobu ar vysu kaķi gulīt. Saiminīks nūsapļuovīs atguoja da sātai, i suoka sist kaķi, par kū jis šudin aizzagulā; a buoba lyugdamuos sacīje: „As, veireņ, jau jū sen mūdynovu, aļi jis, poguons, nasacjāla.”

Veirs ar sīvu tai šai sataisēja ādini i paādja. Tod veirs sacīje z kaķa: „Ka tu man reit aizzagulēsi, to tjav byus uoda deiruota.”

Trešā dīnā tai pat, saiminīks nūguoja agri sīna pļaut, i atguoj z kaķa: „Ka tu man reit aizzagulēsi, to tjav byus uoda deiruota.”

Trešā dīnā tai pa i, saiminīks nūguoja agri sīna pļaut, i atguoj da sātai, atroda vjāļi sīvu i kaķi gulējušus. Jis suoka kaķi sist, i sacīje z buobys, lai jei patur. Sīva radzjā, ka veirs cīš sirdeigs, jis vjāļ nikod taidis nabije. Sīva kaķi uzlyka placūs i tuṛā, a veirs jū suoka deiruot. Kaķis sīvai applāsja vysu mugoru, tai ka ašnis guoja. Catūrtā dīnā sīva dūmoj: „Man jau nikuo gaideit, kod kaķis izzagulās, aļi vajaga jau pošai vysu kū dareit.”

Veirs tai pat agri nūit sīnu pļaut. Sīva tyuleit cjāļās, i suocja vysu kū dareit. Veirs atguojis tyuleit saprota, kas tja par lītu: sīva jau pošā struodoj, i jis dūmoj: „Tagad labi.”

Jauna sīva suoka struoduot vysus dorbus, nagaidīje, kuolcen (kamēr) kaķis suoks struoduot. Tagad jī dzeivova cīš labi. Par kaidu laiku veiram vaidzjā it saldatūs — nikuo dareit. Kai jau i saldatam, jam dasaguoja reizi stuovjāt z karavula (sardzē) natuol nu leluo ceļa. Bije tierga dīna, jis īrauga, ka nazkaidis cylvāks valk vucynu aiz rogu z pilsātu. Saldāts vaicoj: „Kur tu jū vjad?”

„Sīva pascīje, kap as vucyna napuordūtum, i nūpierktum suoļa, ku as tagad dareišu?”

„Nikuo, tu pajam vucynu, apcjārp, vylnu — puordūsi. I vucyns byus dzeivs, i par tū naudu nūpierksi suoļa, aļi man par itū nūpierc pusbutelkys.”

Apcierpa jis tū vucynu, i nūguoja z pilsātu i par vylnu nūpierka suoļa, pus butelkys brandīņa i vjāļ nūpierka kaidu tī gobolu drābis. Jis dumoj: „Kab atrast itū saldatjani i atdūt jam itū pusbutelku.”

Taišņi z ceļa jis vjāļ i īrauga tū pašu saldatu, saldats soka: „I vucyns dzeivs, i suols jira, i pusbutelka, i buoba nikuo nasceis. As varu vysys buobu slimeibys izlēceit (izārstēt), tovu buobu arī izlēceišu. Tymā i tymā dīnā as da tevi nūišu.”

Tai jī i izzaškeira, tys cylvāks saldatam cīš padzjakavova (pateicās) i nūguoja prīceigs da sovai sīvai. Atguojis da sātai, jis buobai pastuostēje: „Da muysu atīs taidis cylvāks, kurys var lēceit vysus kvorobys (slimības).”

Sīva, nikuo slykta nodūmuodama, sacīje: „As ari asmu drusku kvora (slima), man i golva suop i vjāļ tys šis.”

„Jis i tevi izlēceis.”

Tymā dīnā, kury mā bije sarunuots, atīt saldats. Sacīje veirs z sīvys: „Tu, sīvjan, lobuok pasagloboj, a to jis ka atīs, to varbyut i nalabi. Kur tu pasaglobuosi? Itymā maisā, a as maisu pakuoršu, saldāts padūmuos, ka tja pi myusu sīrs karinej.”

Saimineica tī bije cīš naloba, jei vys gribjā, kab veirs vysu kū dareitu, a pošā lūbīje (mīlēja) vairuok paguļāt. Atīt saldats i īguojis ustobā, jis suoka lomuot saiminīku: „Pi tevis tī i tī nalobi apstruoduots teirums, tī nalobi pasāts.”

Lomuodams saiminīku, jis vys sjav syta par zuoboku, a saimineicai jau i blusys apmyra, jei cīš nūsabeida. Saldats īraudzīje, ka nu maisa tak, jis apsakāra, kū tja padareit. Suocja šausteit par itū sīru, i sacīje: „Kai tja taida naloba saimineica, sasiejusja sīru, i vjāļ nu sīra tak poļonka (sulas).”

Syta jis syta itu sīvu i vys sacīje, ka naloba saimineica, naloba saimineica, namuok i sīra sasīt. Saldats, īdams pa ceļi, sacīje: „As dreiz vjāļ atīšu, i kab vys byutu padareits.”

Veirs izlaidja buobu, i tei jam cīš dzjākovova: „Lobi, ka as pasaglobovu, a to jis mani byut nūsits, ka jis par sīru i to tai cīš buoruos.”

Tagad itei buoba darīje vysu kū, kab saldats naklīgtu, i vysu laiku vys juo gaidīje. Tai slaldats ļečīje daudz buobu i par tū i pjec smiertis patyka dabasūs.

6. A. 1370. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē. LP, III, 89, 50 var.

Vienam saimniekam bijusi slinka saimniece: nedevusi nemaz ļaudim ēst. Saimnieks pats gādājis par ēdienu.

Reiz saimnieks, uz lauku pie darba aiziedams, pakāris pātagu pie tās gultas, kur saimniece gulējusi, un noteicis tā: „Pātagiņ, to tev saku, ka tu man šorīt brokastu izvāri!”

Saimniece gulējusi, gulējusi un skubinājusi pātagu: „Pātagiņ, pātagiņ, vai tu nedzirdēji, ko saimnieks noteica?”

Bet pātaga nemaz nekustējusies. Vīrs pārnācis. Saimniece izlēkusi no gultas un sūdzējusi pātagu.

„Vīriņ, es liku gan pātagai brokastu vārīt, bet viņa negāja — ļoti slinka palikusi.”

„Tas nevar būt!” vīrs atteicis. Viņš sagrābis pātagu un cirtis sievai, sacīdams: „Redz, cik čakli tā strādā, redz, cik čakli!”

Sieva to sapratusi un no tā laika neslinkojusi nekad vairs.

7. A. 1370. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē. LP, III, 89, 50.

Viens saimnieka dēls gribējis kaimiņa meitu precēt, bet tēvs nav to devis. Nu puisis prasījis, kāpēc nedodot viņam savu meitu. Tēvs atbildējis: „Viņa esot dikti slinka; viņš negribot redzēt vīra nelaimi un negribot piedzīvot, ka vīram tādēļ sieva jākuļ.

Bet puisis teicis, lai tik dodot. Viņš iztikšot ar labu, jo esot pie rokas čakluma zāles. Labi. Nu pārveda mājā.

Pirmā nedēļā jaunā sieva vēl strādājusi, bet otrā nedēļā sākusī slinkot. Vīrs neko. Vienu rītu aizgājis ar saimi pļaut; šī palikusi gultā un sagulējusi līdz brokastam. Vīrs pārnācis ar saimi brokastā, šī stāipījusi kaulus; brokasts ne vārīts, ne raudzīts. Vīrs nesacījis ne vārda; ieēduši, ko dabūjuši, un aizgājuši pie darba. Bet promejot, vīrs aizslēdzis visas malas un atslēgas paņēmis uz lauku līdz, lai šī nedabūtu ne kumosu ēst. Pusdienā darījis tāpat un vakariņās arī tāpat. Šī gan izgrabinājusi visas durvis, bet kas cieti, tas cieti. Pirmo dienu cietusi neēdusi. Otrā rītā vīrs pārnācis ar saimi brokastā, šī pretim: „Vīriņ, es izslaucīju pusistabu!”

„Tas labi!” vīrs tūliņ iedevis pusšķīvjā barības, pusšķēlīti maizes un vairāk neteicis ne vārda.

Otrā rītā sieva izslaucījusi visu istabu. Vīrs iedevis veselu šķēli maizes un veselu podiņu barības.

Trešā rītā sieva izslaucījusi istabu, izvadījusi ganu, uzlikusi katlu un tecīņus aizsteigusies pie vīra.

„Vīriņ, katls vārās, nāc iebērt putraimus!”

„Nu, kad jau varēji katlu uzlikt, tad putraimus arī iebērsi — še atslēgas!” Sieva paņēmusi atslēgas un no tā brīža bijusi labākā saimniece uz pasaules.

Dažas nedēļas vēlāk sievas tēvs nācis raudzīt, ko viņa slinkā meita dara. Vecais ienācis istabā un apsēdies. Bet meita tūliņ teikusi: „Tēt, nesēdiet, nesēdiet! Pie mums nedod tādiem ēst, kas brīvē sēž.”

Bet vīrs atteicis: „Sēžiet. tik sēžiet, tēt! Ciemiņi nopelna maizi sēdēdami, bet māju ļaudis iedami.”

8. A. 1370. J. Sproģis Koknesē. Brīvz. „Sborņik”, 289, 146. un „Mūsutautas pasakas” I, 3s, 17. LP, VII, II, 30, 2, 16.

Bija reiz ļoti slinka sieva. Tā nekur nevīžoja nedz roku pielikt, nedz kāju paspert. Galu galā slinkums to tā pārmāca, ka vīram bija janes sieva uz rokām. Reiz kuŗas krāsne. Sieva sacīja vīram: „Aiznes mani, vīriņ, pie krāsns, man auksti!” Labi. Vīrs paņēma sievu, aiznesa to pie krāsns un pats izgāja ārā un klausās pie durvīm: vai tad tā pati neaizies no krāsns projām, kad metīsies karsts. Pēc kāda brītiņa, riktīgi — sieva sauc: „Vīriņ, vīriņ, nāc šurp, man actiņas deg!”

Bet vīrs stāv aiz durvīm klusītiņām un neliekas ne zinot. Ko nu darīt sievai pie krāsns? Tā cieta, cieta, bet galā, kad metās pārāki karsts, tā pacēlās kājās un pati atgāja nost no krāsns. To redzēdams, vīrs sāka katru dienu pārmācīt savu slinko sievu, kamēr pieradināja pie visiem sievas darbiem.

P i e z ī m e. Šādu pasaku stipri sagrozītā veidā ir uzrakstījis A. Dūmiņš Kalsnavas pag. (P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 207, 404) P. Š.

9. A. 1370. Kreicberģis Dzirciemā. LP, V, 233, (110). P. Birkerts „Latvju t. anekdotes” I, 235, 456.

Vienam vīram bija tik slinka sieva, ka nevīžoja nekur ne roku pielikt, ne kāju paspert. Galu galā vīram sliņķe vēl bija jānesā uz rokām. Reiz kurējās krāsns. Sieva sacīja: „Vīriņ, aiznesi mani pie krāsns sasildīties.” Vīrs nolika sievu labi tuvu ugunij un pats izgāja laukā. Te pa brītiņam sieva sauks: „Vīriņ, vīriņ! Nāc žigli — man sāk acis degt.”

Vīrs dzirdēja gan, bet negāja vis. Sliņķe vēl izsaucās pāris reizes, bet tad saspērās un atgāja pati nost. Nu vīram bija amats rokā: ik bija jānesā šī, ik nesa pie karstas uguns un tā ar laiku atradināja slinkumu.

10. A. 1370. Kalniņu Jēkabs Ozolniekos (Paulsgnāde) Jkr. V, 56, 27. LP, VII, II, 30, 2, 13.

Saimniekam bija slinka saimniece. Kad pats bija mājās, tad pati tik gulēja — darīt nekā nedarīja un izlikās slima. Bet tiklīdz saimnieks aizbrauca projām, te saimniece kāpa no gultas, cepa, vārīja, ēda, dzēra, ka vai gals klāt — lēca un jokojās, ka visi mājnieki brīnējās. Saimnieks, to dabūjis zināt, ielīda maisā un likās no puīšiem ienesties saimnieces istabā. Saimniece gan negribējusi, ka maisu tur noliek, bet puīši teikuši, ka saimnieks tā pavēlējis, pats uz mežu aizbraukdams. Saimniece izdzirdusi, ka saimnieks projām, kāpusi no gultas ārā, uztaisījusi krietnu pusdienu, paēdusi, iespriedusi rokas sānos, nostājusies pret maisu un sākusi dancot, uzvilkdama:

„Skaties, maišel, raugies maišel, kur es svaigi izturos: kā es lēcu, kā es deju, kā es gūžas kustinu!”

Saimnieks visu noklausījies, līdis no maisa ārā un sadevis saimniecei tā gar ribām, ka tā vairs nekad neiedomājusies slima palikt.

76. Sieva ar apstājiem.

1. A. 1371. Kuzņecova. Brīvz. „Mūsu tautas pasakas”, I, 30, 14. LP, VII, II, 30, 214.

Bagātiem vecākiem auga viena vienīga meita, ļoti skaista un izlutināta. Bet pie visa skaistuma un bagātības to neviens negribēja precēt, jo ļaudīs izpaudās valodas, ka „skaistai skaista indeve”. Tai esot kaite, ko sauc par apstājiem: kad meitai kas nenotiek pa prātam, tad tai tūdaļ jāatstāj viss darbs un jāiet gultā — jāguļ tamēr, kamēr viņas gribu piepilda un to pielabina. Reiz atnāca tai atkal precinieks, jauns, krietns saimnieks. Māte, meitas lutinātāja, savu acuraugu slavēdams, saka, ka žēl šķirties un grūti būšot bez viņas; bet tēvs, vientiesīgs goda vīrs, teic tautietim: „Ja tev patīk mana meita, tad ņem to, kā Laima lēmusi, bet lai tu uz mani neturētu ļauna prāta, tad saku tev jau laikā, ka tai kaite, ko sauc par apstājiem.” Jauneklis brītiņu domājis, teic: „Lai nu ir kā būdams, es to ņemšu gan! Kuŗš cilvēks tad bez kādas vainas; man pašam arī, jebšu paretī, uznāk ļoti nelaba kaite.”

„Kāda tad?”

„Kad es neēdis dabūnu padzert auksta ūdens, tad uz cēliena palieku traks.”

Nu spriež abi šurpu, turpu un beidzot nospriež, ka meitai ar apstājiem un puisam ar trakumu jāprecas. Apprecas un iesāk dzīvot itin brangi — pilnā mierā un satiecībā. Kādu mēnesi kopā nodzīvojuši — sievai reiz piepeši iegribas braukt pie mātes, bet vīrs saka, lai kādas pāri dienas paciešoties, tagad pavisam neesot vaļas, šodien jāaŗot, cik vien spējas. To sacījis, saimnieks pasauc kalpu un abi arī tūdaļ aiziet art. Nu jaunai saimniecei apstāji klāt: tā iegūlas gultā un neliekas ne zinot, kas mājā notiek. Rokas meita gan pienāk pie gultas un saka, ka būtu jau laiks pataisīt un aiznest arājiem pabrokastu, bet saimniece tik nošņācas gultā kā čūska, nesacīdama ne vārdiņa. Rokas meitai metas bail — tā izsprūk no istabas ārā. Aŗ, aŗ saimnieks ar kalpu — aŗ, aŗ un gaida pabrokastu, bet velti: neviens nenes. Te tik saimniekam ieŗaujas prātā, ka sieva laikam guļ apstājus. Viņš teic puisim: „Arsim līdz brokastu laikam un tad iesim uz māju, ja mājā nebūs ēdiens gatavs, tad dari, ko sacīŗu; bet kad grasiŗos tevi kult, tad bēdz pagultē.” Labi. Izaruŗies, pārnākuŗi — redz: saimniece guļ gultā, no ēdiena nav ne smakas. Saimnieks saka puisim: „Esmu nokusis, pat ēst negribas; atnes man krūzi auksta ūdens nodzerties; atdusēŗos, kamēr zirgi ēd.”

Sievai, to dzirdot, gan pāriet drebuŗi pa kauliem, jo tai ŷaujas prātā vīra trakuma kaite, tā būtu labprāt piecēlusies, bet tad jau cita reizē vīrs vairs neticēŗ, ka tā slima. Ne, tā paliek gulu, jo kas tad vīram padosies. Saimnieks dzeŗ kādu malku un sāk staigāt pa istabu, sāk svilpot un arī pa starpām runāt: „Man nav ko ēst — kādēŗ? Vai tik tukŗš esmu, ko? Vai slinkoju — ko? Vai vairs nav nekā ko izvāŗīt, ko? Puisi, dod man ūdens krūzi!”

Saimnieks dzeŗ atkal un — visu ūdeni izdzēŗis — nosvieŗ krūzi zemē, ka gabali pa istabu ŷķīŗst, tad sāk jo ātrāki staigāt pa istabu un jo skaŗāk runāt: „Tu, puisi, nelieti, tu,

man sieva guļ apstājus un tu man nevīžo ēdiena izvārīt — tu bendes maiss, es tevi mācīšu!”

Te tas pakampj no vadža pātagu: „Es tevi, rata beņķi, mācīšu! Man sieva guļ apstājus un tu man nevari ne ēdiena izvārīt — ko?”

Un iet ar paceltu pātagu puisam virsū. Šis tik mudīgi vien mūk zem gultas. Bet trakais saimnieks šauj pa gultu, ka sieva jau gandrīz piemirst visus apstājus. Bet trakais nebēdā nenieka: viņš pienāk pie gultas, sakampj gulētāju un izrauj to plāna vidū un mizo, ko nags nes, vienmēr runādams: „Man sieva guļ apstājus un tu, sasodīts velna kalps, nevīžo ne ēdienu izvārīt, es tevi mācīšu.”

Sieva gan kliez, brēc, vaimanā, bet vīrs to tamēr peļ, kamēr tā lūgdamās sola pavisam izveseļoties no apstāju kaites. Tad tik saimnieks palaida saimnieci vaļā, nometa pātagu pie zemes, nozvēlās arī pats istabas plānā un krākdams, raustīdamies aizmīga. Pa tam sieva steigšus steidzās kurt uguni un taisīt vīram visulabāko brokasti. Arī puisis izlīda no pagultes. Bet saimniece tam raudādama paklusām sacīja: „Kas tad tev bija par bēgšanu pašā pagultē? Vai tad tu nevarēji labāki pa durvīm ārā mukt?”

„Vai, mīļā saimniece, es jau nezināju, ka viņš tik varen traks.”

„Viņš jau aba palika tāds no tava aukstā ūdens. Kādēļ tu to devi?”

„Mēs jau abi bijām izslāpuši un kādēļ tad tu, saimniece, to zinādama, man laidī dot saimniekam dzert aukstu ūdeni?”

Patlaban arī saimnieks atmostas jau no sava trakuma miega. Galvu pacēlis, viņš raugās ap sevi un saka: „Vai, kā man galva sāp! Pusi, dod man ūdeni nodzerties!”

Te sieviņa tam klāt: „Ak, mīlais vīriņ! nedzer jel auksta ūdens! Še dzer labāki siltu pienu! Nāc pie galda: tu jau šodien neesi vēl ne miltiņa ēdis!”

Vīrs pacēlās, sēdās pie galda un, labu brokasti paturējis, mīļi pateicās sieviņai par brangu ēdienu.

No tā brīža saimniecei nekad vairs neuznāca apstāji un tā vienmēr rūpīgi kopa savu vīru, lai tas neēdis nekad vairs nedabūtu dzert auksta ūdens.

P i e z ī m e. Tādas pašas pasakas ir vēl uzrakstījušas E. Eglīte Jaungulbenes Stukmeņos un E. Bērziņa Liepupē (P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I 207, 403 un 236, 458). Pēdējā apstājus nosauc par apstākļiem. Līdzīgus variantus bez apstāju nosaukuma ir vēl uzrakstījuši B. Riekstiņš Cesvaine (I, 236, 459), L. Reksāne Rūjienā (I, 237, 460), A. Korsaks Ezerē (I, 274, 518 un 519). P. Š.

2. A.1371. Velta Loze Drustos.

Reiz dzīvojusi bagāta meita, bet viņa bijusi ļoti slinka. Reizēm tā likusies gultā un gulējusi nost. Tā nu reiz tai meitai atbrauc precinieks. Tēvs gan teicis, ka meitai kādreiz uznākot apstājas, bet precinieks teicis, ka tas nekas, jo viņam arī kādreiz uznākot trakuma kaite. Apprecējušies ar.

Pirmās dienas sieva strādājusi, bet tad likusies gultā un nedarījusi nekā. Viņai bijušas pienākušas apstājas. Vīrs teicis uz sievu: „Kad es likšu ienest aukstu ūdeni, tad man būs trakuma kaite.”

Sieva gulējusi jau otru dienu, bet vīrs teicis kalpam, kad šis liekot ienest aukstu ūdeni, izliekoties par traku un gribot pusi sist, lai tad šis bēgot tajā pagultē, kur sieva guļot. Uz vienu reizi vīrs saucis kalpu, lai ienesot aukstu ūdeni. Sieva no bailēm trīcejusī vien. Tikko kalps ienācis, vīrs taisījies kalpu sist, bet šis pabēdzis sievas pagultē. Vīrs, par traku izlikdamies, tikai sitis pa gultu un kliezdis: „Tu — ko — kalps slinkojis — ko? Nevarēji — pusdienu izvārīt — ko? Mana sieva guļ apstājas, bet tu — nevari — darbu padarīt. Man — jāstāv bez pusdienas — ko?”

Tā labi sievu sasitis, vīrs licies gulēt. Sieva cēlusies, lai gan visās malās sāpējis, un gājusi ēst vārīt. Uzvārījusi pienu un gājusi vīram prasīt: „Vīriņ, vai neēdīsi pienu ar maizīti?”

No tā laika sievai vairs apstājas nebijušas, ne arī vīram trakuma kaite.

3. A. 1371. Bertulsons Smiltenes Biksejā. A. Bīlenšteina k. LP, VI, 367, 105. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 5, 5.

Puisis Ancis jau kādi trīs gadi bija izdēvēts par traku, bet viņam šis trakums tikai vasaru siena laikā mēdza uznākt; tad viņš nereti no brokašķa laika aizbēga mežā un katreiz vakariņās pārradās. Bet ceturtnā gadā Ancis saderējās pie tāda saimnieka, kam arī gluži tāda paša trakuma slimība esot, kā viņš pats teicās, Ancis derēdams.

Labi, atnāca siena laiks, saimnieks paņēma izkapti, aizbāž pātāgu aiz jostas un ies ar Ancis pļaut. Pļauj, pļauj — Ancim vēl trakuma slimības nav — pļaus pēc brokašķa, Ancim jau trakuma slimība ir: nosviež izkapti un bēg mežā. Kā šis trakumā bēg mežā, tā saimniekam trakuma slimība arī klāt: bēg Ancim pakaļ un dod ka dod ar pātāgu. Ancis brēc, lai nesit — šis sit un sit; Ancis saka: viņam tūlīt trakums pāriešot. Saimnieks saka: viņam arī tūliņ pāriešot.

Un patiesi! tik bija abiem trakums kā tai dienā. Otrā dienā bija abi veseli. Vēlāk viņi sadzīvojuši dažu gadu, bet trakums vairs negadījies ne vienam, ne otram.

P i e z ī m e. Raunā stāsta, ka puisis deroties sacījis, ka šim vasarā dažreiz uznākot apstāji. Saimnieks atkal teicis, ka viņam dažreiz uznākot trakums. Cits tāpat, kā Biksejas variantā. P. Š.

4. A. 1371. J. B a n k i n s, „Š i s u n t a s” I, 1872., 47.

Vienai mātei bijusi tik slinka meita, kā teļunka. Precinieki sanāk, nodzeņ precības, tad kāzas, un šo aizved uz mājām. Līgaviņa paēd, liekas gultā un guļ vienā gulēšanā cauru augošu dienu un nepaceļ ne pirksta.

Vīrs, to redzēdams, piekodina savai mātei, lai tā viņai nedod nepavisam ēst. Kad saime paēdusi, tad tūliņ noņem galdu un noliek maizi pie malas.

Jauniete tāpat guļ otru dienu cauri. Vakarā gan skatās, vai vīramāte nenāks ar putras bļodu pie tās, bet kas to dos, nekā. Tai vēders gluži tukšs un viņai gauži gribas ēst, bet vēl lūko izciest līdz nākošām rītam. Atkal tāpat kā vakar! Kad ļaudis paēd, tad vecene galdu noņem un maizi noliek. Šī gan cieš, gan cieš, bet vairs nevar izturēt, desas jau kāp vai pa zobiem laukā.

Tā nu lec no gultas laukā un sāk tik strādāt, ka put vien. Viņas tēvs, labi zinādams, kādu putnu izaudzinājis, nāk tā pie vakara meitu apraudzīt. Šī, to ieraudzīdama, skrien viņam pretī, nobučo un saka: „Nāc, mīļais tēt, un paskaldi tur malku, citādi nedabūsi ēst; jo šie tāds nekrietns ieradums: kas guļ un nestrādā, tam pavisam nedod ēst.”

P i e z ī m e. Līdzīgus variantus, kur slinko sievu pārmāca ar badu, ir vēl uzrakstījuši: O. Tīmons Bebreņē, V. Piģene Rūjienā, E. Bērziņa Liepupē (P. Birkerts, Latvju tautas anekdotes, I, 233 453, 5), M. Biksons Ivandē un A. Korsaks Ezerē (I. 273, 517—s). P. Š.

5. A. 1371. L. Uljāņa no V. Adjana, Latgalē. Latvju kultūras krājums.

Dzeivuoja meita, lela natekle. Kad jei izguoja pi veira, vyss beja lobi, tikai veirs vysod klīdzja, ka nāitu sīva pi viņa tyvu, tamdēļ, ka sīvai beja soltas kuojas. Kai tik īt uz vokoru, sīva pīsylda yudiņa un sylda kuojas, lai veirs nasacītu, ka soltas kuojas. Vokora viņa guluos un sildeja kuojas, koleidz veira nabeja muojā. Kad veirs atguoja un atsagula vysod klīdzja: „Sīv, tovas kuojas soltuokas par ladim.”

Tūreiz sīva sadūmuoja īt sovai muotei pastuostīt, ka tai juos veirs dora. Aizguoja uz muoti, pastuostīja vysu, kai doruos viņai veira sātā. Tūreiz muote pamuocīja, kū meitai darīt. Muote sacīja: „Sprēd un sprēd, meit, vysod, vokorim un dīnom, bet kuoju syltā yudinī nasyldi.”

Tūreiz sīva tai suocja darīt un veirs vairuok naklīdzja uz sīvas, ka soltas kuojas, un viņa dzeivoj vēļ šū boltu dīnu ar syltom kuojom.

6. A. 1371. J. Banks „Šis un tas”, I, 1872., 48.

Vienreiz dzīvojusi gudra, ļoti izmācīta un izskolota preilene, kas bijusi briesmīgi nikna. Tā reizām gluži par nieku tā satītījusies un saskaitusies, ka nemaz nav zinājusi, ko dara, ko nedara. Viņa savās dusmās un niknā trakumā kritusi pie zemes, bļāvusi kā lops un vārtījusies pa zemi kā zirgs, un ja kāds tai nācis tuvumā, tad spērusi ar kājām vai kodusi ar zobiem.

Kāds jauns lielskungs nāk un grib to precēt. Vecāki tam stāsta, ka šo meita brīnum nikna un to neviens cilvēks nespējot savaldīt, kad viņa esot savās dusmās. Šis tos apmierina sacīdams: „Nekas nekaiš, gan es viņu izmācīšu un savaldīšu, un tīri ar labu vien.”

Tas šo apprecē un aizbrauc ar viņu uz savu muižu. Viņš liek dišlēram iztaisīt lielu gaŗu šūpuli, gluži kā gultu. Dišlērs pēc četrām dienām to atved un nu uzkaŗ istabā. Jaunā lielmāte ļoti brīnās, ko ar tik lielu šūpuli darīšot. Lielskungs šo apmierina sacīdams: „Klusu, klusu sirsniņ! gan to redzēsim!”

Pēc divi nedēļām lielmāte ķēķī tā saerrojas un sadusmojas, ka neviens tai nedrīkst rādīties. Tomēr pats lielskungs ar sulaiņiem klūp tai virsū, saņem ciet, satin kā mazu bērnu palagos un ieliek šūpulī. Viņa gan kliez un bļauj zobus griezdamā, kam tā darot, bet lielskungs tai atbild: „Ar nerātņu bērnu citādi nevar pārtikt.”

Sulaiņi nu to trīs dienas un trīs naktis no vietas cits par citu arvien šūpā un guldina. Protams, ka „nerātņais bērns”, palicis par pupa bērnu, arī visas drebes piegānīja un pieķēzīja.

Lielmāte no liela kauna bija itin mīlīga un laipnīga; bet pēc kādām četrām nedēļām tai niķi atkal klāt. Šo nu tāpat kā pirmo reizi satin palagos, ieliek šūpulī, guldina veselu nedēļu un nelaiž nemaz laukā. Tagad lielmāte, no šūpuļa tikusi laukā, ir tik mīlīga un laipnīga kā liepu lapa, un tai vairs nekad tādas niknas dusmas nešāvās virsū.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku ir uzrakstījis. Ž. Kuncītis Kursīšu pag. (P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 268, 508). P. Š.

77. Neuzticamā sieva.

1. A. 1380. 1537. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, I, 111, 78. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 65, 40.

Viena saimniece izturējusi pušnieka Ansīti labāk, nekā savu pašu saimnieku. Pušnieka Ansītis dabūjis sviestu, dabūjis pienu, bet saimnieks nekā. Daudzreiz saimnieks pārmetis saimniecei: „Tev tāda lopu draudze un tad vēl ne sviesta, nedz piena.” Saimniece uz tādiem pārmetumiem tik atbildējusi: „Mīļo saimniek! nu kad nav, tad jau nav!”

„Jā, citas saimnieces iet pie Gaŗdeguna dieviņa sviesta lūgties, bet tu jau to nedari, tādēļ esi bešā.”

„Pie Gaŗdeguna dieviņa!” saimniece brīnējusies, „kur, mīļo saimniek, Gaŗdeguna dieviņš ir?”

„Mūsu laukmalā, šekumaiņā ozolā,” saimnieks atteicis.

Vakarā saimniece gājusi pie šekumaiņā ozola, bet saimnieks aizsteidzies priekšā, uzlīdis ozolā, lai noklausītos, ko vecene īsti lūgsies.

„Mīļo Gaŗdeguna dieviņ!” tā saimniece iesākusi, „es negribu sava saimnieka, bet kaimiņa Ansīti!”

„Labi!” saimnieks ozolā atbildējis, „ej uz mājām, vāri bīdelētus ķilķenus, tad saimnieks paliks kurls un akls.”

Saimniece arī tā darījusi. Saimnieks, tikko pāris ķilķenu apēdis, izlicies tik akls un kurls, ka pa šķīvi vien grābstījies. Saimniece vienos priekos ēdinājusi saimnieku kā mazu bērnu, sacīdama: „Te, te ķilķentiņš, ačeku! ņem nu!”

Saimnieks tomēr ne redz, ne dzird, tik grābstījies ar nagiem pa šķīvi. Tā tas nomullājies ilgu laiku ar saviem ķilķeniem, kamēr beidzot saimniecei uzsaucis: „Saimniece, saimniece, vai nomirusi, kur paliki? Aizdedzini jel skalu, padod manu tabakas podu un milnu, lai varu tabaku malt. Kādēļ tu nerunā ar mani un kādēļ te tik sveloti tumšs?”

Saimniece tūdaļ padevusi podu ar milnu, nosēdinājusi saimnieku uz grīdu, blakus tabakas podam, un tad knaši aiztecējusi pēc kaimiņa Ansīša. Ansītis atnākdams runājis lēni, līdis paklusi, bet saimniece pilnā kaklā vaicstījusies: „Vari nākt piesperdams, vari runāt čalodams: tas nedz vairs dzird, nedz redz. Še, Ansīti, medutiņš, te atkal biezaputriņa, aiztecēšu vēl uz klēti pēc sviestiņa, pēc cūkas pleciņa!”

Bet kamēr saimniece klētī pēc sviestiņa, pēc pleciņa, tikmēr saimnieks klaukt! ar milnu Ansītim par pieri. Ansītis tūdaļ nožāvājās vien, saldi aiznigdams. Saimnieks, Ansītim vēl biezputru mutē sabāzdams, maļ savu tabaku, kā malis. Saimniece, no klēts attecēdama, sasīti plaukstas, žēli vaimanādama: „Ansīti, vai tu badakāsītis biji? vai badakāsītis biji?”

Nekā darīt — kas atstiepies, tas atstiepies. Beidzot saimniecei taču bijis jāņem Ansītis pie padusēm un jāvelk laidara sutrājā aprakt. Bet kur tu Dieviņ — kamēr saimniece ar nelaiķi darbojusies, tikmēr saimnieks pie Ansīša biezputras un medus ņemas ko māc. Un saimniece, no bērēm pārnākdama, vēl ne deguna nebijusi nošņaukusi, te jau saimnieks, zobus urķēdams, saņēmis draudzeni platām rokām: „Paldies par biezputriņu, jo tās bija šoreiz manas zāles. Vai nemaz nemanīji, ka no ķilķeniem uz brītiņu palikos kurls, neredzīgs? Laime, ka beigās uzķēru čāpodams biezputru — tūdaļ kā ar roku atņēma!”

Pēc trim dienam saimnieks pa laidaru staigādams saka uz saimniecei: „Mužiņ, vai tev nav kas no lopiem aizgājis uz viņu pasauli? Kā tāda smaka?”

„Nē, vīriņ! tie paši mēsli, saulē degdami smaržo un ož!”

„Jā, cālīt, ož gan!” saimnieks izlikdamies atteicis, bet vakarā izracis nelaiķi, Ansīti, no sutrāja un aizstiepis uz muižu, kur nolīcis sēdus brūveņa siles galā. Drīzi brūveņa puisī ieraudzījuši šo un uzsaukuši: „Vīrs, dzer, ja gribi; bet nemazgā rokas mūsu alū!” Bet tas tev to dzirdēs: mazgā, kā mazgājis. Te puisis klāt un cērt vienreiz par ausi. Plunkt! Anslītis silē iekšā un pagalam. Saimnieks tūdaļ klāt un trokšņo: „Vai traks, kāpēc nositi manu puisī? Samaksā nu tik 100 rubļu; citādi runāsim pa vāciski.”

Brūveris aizmaksājis gan 100 rubļu, bet kur nu pašam nosisto lai liek. Tomēr arī tam padoms rokā: aizstiepis uz ezeru, ielicis laivā, iedevis aires rokā un palaidis, lai ligojas. Te zvejnieks atkal klāt uzsaukdams: „Vīrs, nebrauci manā lomā!” Un tikko airētājs nedzirdējis, te krāvis ar. Bet nu brūveris tūdaļ klāt vaimanādams: „Vai traks, nu nositi manu puisī! Izmaksā 200 rubļu, jeb mēs runāsim pa vāciski!”

Zvejnieks aizmaksājis 200 rubļu un aizvilcis nosisto pie bitenieka, kur iebāzis Ansīša rokas stropā. Bitenieks, to redzot, iesaucies: „Vīrs, liec manus putniņus mierā!”

Bet, kad šis tūdaļ nepaklausījies, tad krāvis ar. Nu zvejnieks tūdaļ klāt un liek samaksāt 300 rubļu. Bitenieks ievilcis nosisto krūmos, nospļāvies un aizgājis. Otrā dienā nabags atron Ansīti, atron arī labus zābakus kājā; bet zābaki tā uzbrieduši, ka ne pagalam novilkt. Nabags tev atkal daudz prasīs: nogriezis zābakus ar visām Ansīša kājām. Vakārā, nevienam neredzot, nabags ielicis kājas speltē, lai izžūtu. Naktī tas pamodies un novilcis itin viegli zābakus; kājas atkal iesviedis teļu aizgaldā un pats aizgājis, ka ne čiku, ne grabu. No rīta meita, teļus dzirdinādama, iebļāvusies: „Teļi noburti, teļi pilni nelabā, jo apēduši nabagu!”

Iet visi skatīties: jā, kājas vien atlikušas. Teļi, nabadziņi, sastāv visu dienu ne ēduši, ne dzēruši, jo katrs baidījies pestēļa gabalus vēl kopt. Ap vakaru teļi taču kaut kā iztapsuši no aizgaldā un blāvuši un māvuši pavisam nelabi pēc ēdiena un dzēriena. Visi salēkuši žogos, gainājušies un baiļojušies. Te beigās muižas kučieris — kur gadījies, kur ne — sācis prasīt, kāpēc visi pa gailiski luktās salēkuši. „Jā, teļi traki, teļi apburti, jo izgājušā naktī nabagu apēduši, ka kājas vien atlikušas.”

Bet kučieris šinī reizē darījis visprātīgāki. Viņš ieteicis, ka izzināšot itin ātri, vai teļi traki, vai ne. Ja teļi viņa roku laizīšot, tad nebūšot traki! ja kodīšot, tad traki. Teļi laizījuši rokas kā arvien.

2. A.1380. Plaužu Jānis Neretā? Zin. Kom. kr. LP, VI, 907 (135).

Agrākos laikos pielūguši apakš dobiem, sirmiem ozoliem dieviņus. Reiz kāds vīrs slimojis. Un viņš jau priekšlaiku manījis, ka sieva mīlinājas ar kaimiņu Jānīti un gaidīt gaida viņu mirstam, bet teikt neko neteicis par to sievai. Te vienu dienu viņš mana un noprot, ka sieva ģērbjas un taisās iet uz dobo ozolu pie dieviņiem. Tā viņš, ne vārda nesacījis, ar mokām uzceļas un aizsteidzas papriekš uz ozolu un paslēpjas dobumā. Jā, ne cik ilgi — sieva klāt: „Ozoliņ, ozoliņ, saki jel, vai drīzumā mans slimais vīrs mirs?”

Vīrs dobumā atbild: „Jā, viņš taps vēl šodien akls un tad mirs drīzi jo drīzi!”

Sieva par to priecājās vareni un gāja mājās, gaidīdama, kaut tikai drīzumā vīra aklumu pieredzētu! Un pieredzēja arī. Vakārā vīrs izlikdamies, žēlojas: „Sieviņ, es nevaru redzēt vairs!”

„Lai, lai, lai — tas jau var gadīties kādreiz!” šī atteic vīpsnādama.

Rītā, tikko cēlusies, prasa vīram: „Vai vēl esi akls?”

„Esmu tik akls kā migla!”

„Lai, lai, lai — tas jau var gadīties! Bet ko tu aklumā taču sadarīsi? še kanavālīte, pamal tabaku!”

Vīrs mala nopuņķojies. Te pēc maza brītiņa atnāk kaimiņa Jānītis, tas arī jau saodis vīra aklumu, un sieva tūliņ tek uz klēti pēc sviesta, ko pie biežputras likt, lai Jānīti pacienātu. Bet kamēr sieva pa klēti, aklais it piepēži tapa redzīgs un nosita Jānīti ar to pašu kanavālīti, sabāzdam biežputru mutē, lai izliktos, it kā būtu aizrijies. Atnāk sieva, lauza rokas: „Ak tu Jānītis, ak tu badakāsītis, kam tu rīdams riji? Vai es tev neteicu, neēd ātrāk, kamēr sviestu atnesīšu?”

Nu, ko nu darīs ar nejēga Jānīti? Vilks žagaros ārā. Un tā tur nelaimīgais Jānītis dusēja saldi līdz pavasarim, tais žagaros. Pavasarī, kad sniegs kusa, gadījās nabagam gar žagariem ložņāt un ieraudzījis labus zābakus, vilka nost. Bet zābaki bija uzbrieduši, uzsaluši nelaiķa Jānīša kājās, ne domāt noraut, bija jānogriež ar nazi. Nogrieza kājas ar visiem zābakieim, ielika nabaga tarbā, aizgāja uz citām mājām un lūdza tur nakts māju. Saimniece devēja tūliņ, bet nabags, tīri kā pusmuļķis, cauru vakaru to vien dziedāja: „Saimniece, saimniece, teļi mani ēdīs!”

Saimniece domājusi: „Tas jau nav pie prāta!” un neievērojusi neko neprātnieku. Bet nabagam tur bija sava gudrība. — Viņš nogrieztās kājas ar zābakiem paslepus bija ielicis speltē atkausēt, un kad nu bija atkususi, nomauca zābakus no Jānīša stilbiem, apāva pats, bet kur liksi paliekas? Citur nekur — iemetis teļu aizgaldā. Un tādēļ vien viņš gudrībā par teļiem tur dziedājis.

Rītā itin agri, citiem gulot, nabags aizsteidzies projām. Vēlāk, teļus dzirdinādama, saimniece atradusi aizgaldā cilvēka kājas un saukusi meitas, sacīdama: „Kas to būtu domājis, kas to būtu cerējis? Mūsu teļi patiesi noēduši plānprātiņa nabagu!”

3. A. 1380. J. B i r ģ e l i s M e ž o t n ē. LP, VI, 908, 135, 2.

Viena saimniece apņēmusi vecu vīru — piespiesta aizgājusi — un nemaz viņu nemīlējusi. To vien gaidīt gaidījusi: kaut tikai drīzumā mirtu! Beidzot tā katru sestdienas vakaru cepusi raušus un gājusi ar raušiem dārzā pie vecā ozola dieviņus lūgt, lai tie drīzumā atņemtu šo neieredzēto vīru, ka var dabūt savu pirmo brūtgānu, stalto kaimiņa Jānīti. Bet vīrs, visu to manīdams, vienu svētvakaru aizsteidzies pie ozola priekšā un atbildējis sievai rupjā balsī: „Es tev došu padomu, kā tu Jānīti dabūsi. Ej mājā, noķer cāļus, izvāri labi sūru virumu un dod savam saslimušajam vīram labi saēsties. Kad būs paēdis sāļo strebjamo, viņš prasīs dzert, bet tu nedod. Un kad trīs reizes būs prasījis, un nebūsi devusi, tad tas nomirs acīm redzot, kā muša izdzīsīs.”

Sieva pārgājusi mājā nu to vien čukstējusi: „Kad tikai nu izdotos, kā dieviņš mācījis, kad tikai izdotos!”

Beidzot piegājusi pie slimīka gultas: „Vīriņ, citi slimnieki kauj pīles, pakauj šad un tad cāļus, zosis — mēs nekad! Es labprāt vēlētos nokaut trīs četrus cāļus un rītu tev brokastī izvārīt.”

„Jā, jā, sieviņ, kauj, kauj, diezin, vai ilgi tikpat dzīvotājs esmu!”

Rītā agri sieva noplūkusi cāļus un sametusi tik sūru virumu kā dzīvu sāļumu. Vīrs saēdies labi, prasījis vienreiz, otreiz nodzerties, šī atbildējis: „Vai tad tev tā nu gribas? Pagaidi, pagaidi, nesīšu gan, tagad mazliet nav vaļas!”

Pēc laiciņa prasījis trešreiz, šī vēl nedevasi. Kā nedevasi, vīrs — izlikdamies — aizvēris acis un bijis pagalam.

Kā bijis pagalam, šī atsaukusi kaimiņa Jānīti un cienājusi un cienājusi ar cāļu virumu, beidzot vēl tecējusi uz klēti pēc medus. Vīrs atkal par to laiku nositis Jānīti un, sabāzis tam pilnu rīkli ar kumosiem — gulējis atkal. Atskrējusi saimniece,

ieraudzījusi Jānīti, negausīti, un nezinājusi ko iesākt. Beidzot nesusi ūdeni un pilinājusi savam vīram mutē, lai jel vismaz to vēl atdzīvinātu tādā nedienā. Pilinājusi, pilinājusi — vīrs ne kustēt nekust. Bet pa brīdīm tas sācis taču karkšķināt, ūdeni norīt un atdzīvojies. Nu abi gudroja, kur Jānīti nolikt. Sagudrojuši aiz kaimiņa kūtenēm nomest. Tur Jānītis kaņepaju spaļos sagulējis līdz pavasarim. Tad nabags nogriezis tam zābakus ar visām kājām un aizgājis uz citu māju nakti pārgulēt. Tur viņš pa nakti izvilcis nogrieztās kājas, aiznesis tās uz teļu aizgaldu, apvilcis pats jaunus zābakus un slepeni aizgājis projām. Nu ļaudis domājuši, ka teļi nabagu apēduši.

4. A. 1380. A. Bīlenšteins Jaun-Aucē. LP, VI, 909 (135, 3).

Pušeniekos bijis puisis Janelis. Tas sācis lakstoties a to saimnieci un šie gribeiši labprāt kaut kā to saimnieku nomērdēt, ta šie dabūtu precēties. Tas saimnieks to pamanījis. Viņš vienu rītu aris tur lauka galā, pānācis brokastī, sācis tai saimniecei teikt: „Va tu zini ko, sieviņ? Mūs lauka galā tai ozolā i dies — tur nu var no viņa izlūgties, ko grib!”

Ka nu tas saimnieks iziet pie darba, tā šī pūš projām uz lauka gala. (Tas saimnieks apsedzies ar baltu palagu un uzkāpis tai ozolā.) Tā šī jau notālēm izmetoties ceļos: „Labdien, labdien, mans dieviņ!”

Šis: „Labdien, labdien, sieva, ko tu laba gribi?”

„Es gribētu, ka mans vīrs nomirtu!”

Šis saka: „Viņš itin lēti var nomirt. — Pāgājuse mājā, izvāri burkānus a vistas gaļu, do viņam to ēst. Kā viņš ēdīs, tā būs tulī pagalam.”

Jā, kā nu šī pānāk mājā, tā iet vicu vicumis gar visam žogmalēm, kaudama tās vistas — un sarau burkānus un izvāra to maltīti. Kā nu saimnieks pusdienā pānāk, tā šī ceļ viņam to vistas gaļu a tiem burkāniem priekšā. Viņš labi paēd, liekas uz mūri gulēt un i pagalam. Nu i nost! Šī tūlīn itin lustīga uz pušeniekiem Janelim pakaļ. Atved — un to nu cienā a sieru, pienu un a sviestu. Kāmēr šis ēd, aiziet tā saimniece uz laidara govīs slaukt. Pa tam tas saimnieks izcēlies, do Janelim a rungu pa galvu un to nosit, uzsēdina akal tāpat uz krēsla un iebāž lielu siera gabalu mutē un apguļas akal. Saimniece ienāk un domā, ka Janelis aizrijies, sāk bļauties: „Tā, blēdi, va ta tu nemaz siera nebiji redzējis, ka tā bija jārij, ka jāaizrijas?” Tā šis atkal augšā un a kņutu šai virsū un labi šo ņēmis nostēķējis.

Ku nu to Janeli liks? Viņš ienes mežā un piestata viņu stāvu pie koka. Divi vanderzeļļi gājši gaļām un redzot, ka šim labas drānas mugurā, do a rungu šim akal pa galvu un šis nokrīt gar zemi. Šie paņem visas tās drānas. Labi zābaki kājās, nevar tos nomaukt, nogriež tās kājas un paņem tos zābakus a visām tām kājām līdz. Viņi ieiet vienās mājās un tur gul pa nakti. Tā tas viens pusnaktī izcēlies, izmauc tās kājas no tiem zābakiem un aiziet, paņem zābakus līdz un tas otris to nemaz neman. Tai saimniecei akal to nakti gadījies teļš stallī, viņa paņēmus to teļu un palikuse pamūrē. Gaismā tas teļš izcēlies, sācis tur šim laizīties apkārt. Tā tas vanderzellis pamodies, do tam teļam a koku virsu. „A, maita, vienu jau esi apēdis, ka kājas vien palikušas, un mani arī taisies ēst kopā!”

P i e z ī m e. Līdzīgas pasakas ir vēl uzrakstījuši J. Zvaigzne Dricēnos un B. Zariņa Vecaucē (P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 214, 416 un 215, 417). P. 5.

5. A. 1380. K. Untiņš Rīgā. Etn. III, 1893. LP. VII, I, 347, 19.

Sējamā laikā saimnieks ienācis istabā un teicis uz savu sievu: „Nu sieviņ, Dieviņu pielūdzu, varu iet sēt.”

„Kādēļ tad Dieviņu lūdzi?” saimniece iejautājās.

„Tādēļ, lai viss labi izdotos,” saimnieks atteicis.

„Kur tu viņu lūdzi?” saimniece atkal jautāja.

Saimnieks, redzēdams, ka viņa sieva pavisam muļķa tādās lietās, atteicis tai pa jokam: „Zini, lauka galā zem vecā, kuplā ozola.”

„Labi!” sieva iesaukusies, „es arī aiziešu un pielūgšu tur Dieviņu.”

„Kam tad tu lūgsi?” saimnieks iejautājies.

„Lai cālīši un jēriņi labi izdodas,” tā saimniece.

Tad saimnieks aizgājis uz lauku, kas atradies minētā ozpla tuvumā. Saimniece atkal priecājusies vien, ka šī bijusi tik manīga un izvīlusi vīram noslēpumu, kur Dievs jālūdz. Tai bijis pavisam kas cits, kam gribējusi Dievu lūgt, proti: tā slepeni mīlējusies ar kaimiņu Pēteri un tā gribējusi lūgt Dievu, lai atņem veco, nepatīkamo vīru. Vīrs, laukā sēdams, atkal domājis: „Vajadzētu gan noklausīties, kā šī lūgs, tādēļ jāuzmana, kad viņa nāks.”

Pēc kāda laiciņa tas ieraudzījis savu sievu iznākam no mājas un dodamies uz ozola pusi. Nu nosteidzies saimnieks pa priekšu un iekāpis ozolā, kur varējis paslēpties uz labāko. Drīz pienākusi arī saimniece un apskatījusies visapkārt, vai nav kāda tuvumā, saņēmusi rokas un sākusī lūgt: „Mīļais Dieviņ, esi tik labs, izpildi, ko vēlos, un pieņem manu vīru pie sevīm, tad būšu pateicīga tev vienumēr.”

Vīram, šo dzirdot, palikusi pavisam greiza dūša, tas iesaucies rupjā, rūcēja balsī: „Kāpēc tu gribi, lai viņu pieņem?” „Es mīlu viņšētas Pēteri un to nevaru citādi dabūt, kā vienīgi, kad tu manu vīru pieņem,” saimniece atteikusi.

„Ej vien mudīgi mājā, kul sviestu un vāri biezputru, rītā atkal vāri gaļu ar kāpostiem un baro vīru tikai labi dūšīgi, gan tad drīz vien to pieņemšu,” atrūkusi balss ozolā. Sieva steigusies it priecīga mājā un izpildījusi dien no dienas Dieva pavēli uz labāko.

6. 1380. M. Garkolne no 62 g. vecā A. Malnača Nīcgalē V. Podis krājumā.

Vīnam veiram nūmyra sīva. Jis ilgi nagaidīja pēc sīvas nuoves, apsaprecēja, un pajēmja sev par sīvu popa meitu. Popa meita guoja na uz skaistuma, bet uz juo boguotības.

Padzeivuoja jei kaidu laiku — napateik veirs un pīgrīzja sev cytu bryutgonu. Veirs tu nūmanīja. Jis zynuuoja, uz kuru vītu mežā sīva staigoj sēnēs un tuodēļ apvyulka garu boltu kraklu, izsmērēja ar pīnu ūsas un buordu, aizguoja uz mežu, īkuopja kūkā, sēd un gaida. Na par ilgu laiku atnuok sīva un losa sēnes. Veirs aizkuosēja. Sīva atsasvīdja atpakaļ, pacēja golvu uj augšu, īsavēra sovu veiru, kura jei napazyna, un nūsabeiduse stuov.

„Kuo tu beistīs?” prosa veirs.

„Kas tu taidš esi?” prosa sīva.

„Es asmu Dīvs!”

Sīva kryta ceļūs, saslēja pret jū rūkas un stuov.

„Kuo tu gribi?” prasīja veirs, „es vysu varu izdarīt!”

„Es sova veira nagribu.”

„Juo tu juo nagribi, tad ej uz sātu, pabaroj jū ar vyslobuoku ēdīņi, pīdzyrdi ar lobim dzerīņim. Jis paliks okls, kūrls un vāluok numiers.”

Sīva laidjuos pa moziņam īt uz sātu, bet veirs nūlēcja nu kūka, ar leikumu atskrēja uz sātu, nūvyllka garus kraklus, sēd un gaida. Atīt sīva. Sīva pīcepja lobu blīnu un baroj veiru. Veirs apēdja dažus blīnus un soka: „Sīviņ, kas ta te taid, ka es okls palyku!”

„Ēd, ēd, veiriņ, gon jau vasals byusi.”

Veirs ad un soka: „Es jau kūrls!”

Sīva veļ vairuok pīcuoja un skubynoj veiru vēl ēst. Veirs ēdja, ēdja un nūsagozja. Sīva paticēja, ka veirs ir nadzeivs, un atsaucja sovu bryutgonu, lai pamīļuot jū, bet paša aizskrēja uz klēti pēc dzerīņim. Veirs pa tū laiku pasacēla un ar lobu rungu vylka bryutgonam par golvu un īgryudja mutē divi blīni. Tys nadzeivs nūsagozja aiz golda, bet pats veirs otkon guļ pa vacam. Atskrīn sīva un redz, ka bryutgons guļ ar pylnu muti blīnu nadzeivs. „Ach tu, progarīguo bite, navarēji ēst kai cylvaks blīnu!” aizaklīdzja sīva.

Veirs pacēļa golvu un soka: „Ai, sīviņ, kai tu klīdz, es tai cīši aizmidzis beju un tu mani ar sovu klīgšonu izcēli.”

Tad veirs pasagrīzja uz nadzeivuo jauniča pusi un prosa: „Kas ta te taid?”

Sīvai nabeja kuo sacīt un jei atsazyna sovā grākā. Veirs pīdevja jai vysu. Tad jī paglobuoja bryutgonu un dzeivuoja laimīgi.

P i e z ī m e. Gluži tādu pašu pasaku ir uzrakstījusi V. Zacharska no J. Vēvera Silajāņu pagastā. P. Š.

7. A. 1380. M. Garkolne no 76 g. vecās J. Staleidzānes Atašienē. Latvju kultūras kr.

Vīna sīva namīļuoja sova veira. Veirs zynuoja, ka sīva juo namīļoj un ka uz sīvu staigoj cyts. Vīnu reiz veirs ar sīvu ēdja vakariņas un sasarunuoja. „Zyni kū, sīv? Myusu vacuo ūzula dūbumā dzeivoj svātais Meikuls un pīktdīnuos pašuos pusdīnuos runoj ar ļaudim!”

Sīva nikuo naatbildēja un gaida pīktdīnas. Atguoja pīktdīna. Pašuos pusdīnuos sīva aizguoja pi vacuo ūzula un soka: „Svātais Meikul, kū man darīt, jo es namīļuju sova veira?”

Veirs jau beja agruok atguojis un īleidis dūbumā. „Nūnuovej jū!” atbildēja veirs nu dūbuma.

„Kai man jū nūnuovēt?” prosa sīva.

„Pīcep lobu blīnu ar svīstu un baroj jū. Suokumā jis paliks kūrls, tad naredzīgs un tad nūmiers. Bet verīs! Nadūd tūs blīnu ēst tam, kuru tu mīļoj. Tod veirs paliks dzeivs, bet tys nūmiers!”

Sīva pīcīga aizskrēja uz ustobu un cap blīnus. Veirs izleida nu ūzula dūbuma, aizguoja uz ustobu un prosa nu sīvas: „Tu šudiņ blīnus cep?”

„Capu, capu, zynuoju, ka atīsi nūsastruoduojs!”

Veirs atsasāda pi golda un suoka ēst lobūs blīnus. „Kas te taid šudiņ, ka es palyku nadzierdīgs?”

„Ēd, ēd, vyss byus labi! “ atbild sīva un vys nas un lik uz golda blīnus.

„Es jau okls un nikuo naradzu!”

„Ēd, ēd! “ soka sīva un pīcuoja, ka veirs mudri nūmiers.

Nailgi veirs ēdja, aizkruocja un nūkrita turpat aiz golda. Sīva aizskrēja uz cīmu, atvedja sovū mīlū un soka: „Verīs, naēd itūs blīnu, es aizskrīšu tyulen, atnesšu mada nu klēts!”

Sīva aizskrēja. Veirs pīsacēja, pajēja bazmanu un syta sīvas mīļajam par golvu. Tys nūsaguoza. Veirs pībuozja jam pylnu muti blīnu un otkon atsagula. Sīva atskrēja nu klēts ar madu un klīdz: „Es tev sacīju naēt blīnu!”

Bet veirs atbild: „Es jau dzeivs!”

„Celīs, celīs, veiriņ!” soka sīva, „redzi, kaida nalai me te nūtyka — atguoja cylvāks un aizzareja ar blīnim!”

Veirs pīsacēja, aiznesja nūsystū uz mežu, paglobuoja un nu tuo laika ar stīvu dzeivuoja sadarīgi.

P i e z ī m e. N. Rancāns ir piesūtījis gluži līdzīgu skolnieka St. Valeiņā Rēzeknes apriņķī uzrakstītu pasaku. P. Š.

8. A. 1380. E. Bērziņa no 73 g. vecās L. Blešķevicas, Džūkstē.

Viens vīrs manījis, ka viņa sieva turas ar pušnieku Miku uz vienu roku. Lai pārliecinātos, viņš kādu vakaru teicis sievai: „Vai zini ko, sieviņ? Es šodien redzēju Dieviņu.”

„Kur ta viņš bija?”

„Tajā lielajā ozolā ar tukšo vidu,” vīrs atbildējis.

„Ko ta viņš tev labu pateica?”

„Ko nu teica? Teica, ka būšot drīz jāmirst.”

„Vai, mans mīlais vīriņ, ko ta es darīšu ar saviem sīkiem maziem bērniņiem?”

No rīta vīrs negājis visi pie darba, bet ielīdis lielajā ozolā. Viņš domājis, ka katrā ziņā sieva gribēs ar Dievu runāt, un viņš dabūs zināt visu patiesību. Pēc laiciņa sieva klāt.

„Dieviņ, Dieviņ, vai tu te esi?”

„Jā,” atbildējusi kāda rupja balss,

„Mīlais Dieviņ, dod, kaut tas mans vīrs nomirtu!”

„Bet ko tad tu darīsi?” balss prasījusi.

„Es precēšu pušnieku Miku.”

„Labi, labi. Tagad paej mājā, uztaisi labi gardas vakariņas un pacienā vīru, bet neaizmirsti šņabīti arī pārnest. Tad nolej ļovenes ar ūdeni, un kā vīrs ies ārā, tā kritīs un būs beigts.”

„Paldies, paldies, mīlais Dieviņ,” un sieva mudīgi uz mājām projām.

Vakarā pārnācis vīrs, tūlīt sieva pretim: „Nu, mans mīlais vīriņ, es tev pataisīju cieņu.”

„Nemaz negribas. Tāda savāda dūša, ka tik nebūs jāmirst.”

Sieva krietni pacienājusi vīru ar visādiem gardumiem un šņabi. Pēc laiciņa vīrs gājis laukā un kā kritis, tā pagalam. Nu sieva uz pušniekiem pie Mikus: „Mikiņ, Mikiņ, nāc tik nu, nāc tik nu!”

Abi iegājuši istabā un mielojušies. Pa to laiku vīrs uzcelies, paņēmis pātagu, istabā iekšā un devis vienam un otram. Sievai sizdams teicis: „Vai vēl precēsi pušnieku Miku?”

9. A. 1380. V. Eglīte Ērgemē, A. Bērzkalnes kr. Folkloras krātuvē. P. Birkerts, „L. t. anekdotes”, I, 219, 420.

Reiz dzīvojuši vīrs un sieva, kuŗa bijusi padumja. Vienreiz pavasarī vīrs ienācis kukņā un teicis uz sievu: „Ta, sieviņ, nu var iet sēt, Dieviņu pielūdzu.”

Sieva prasījusi vīram, kur šis to Dieviņu pielūdzot, viņa ar gribot iet lūgt.

Vīrs sievai atteicis: „Upmalā zem lielā ozola.”

Vīrs aizgājis uz tīrumu strādāt, bet sieva tūdaļ posusies uz upmalu; pati pie sevis priecādamās, ka izdevies vīram izvilt, kur varot Dieviņu pielūgt. Vīram gribējies zināt, par ko sieva lūgs Dievu. Viņš aizgājis un paslēpies ozolā.

Sieva atnākusi un sākusi lūgt: „Mīļo Dieviņ, paklausī manu lūgšanu un uzņem manu vīru pie sevis!”

Vīrs, to izdzirdis, izbijies un tūdaļ prasījis sievai: „Kādēļ tad lai pieņemu?”

Šī atteikusi: „Es mīlu kaimiņu Miķeli un to citādi nevaru dabūt, kā tik ja vīrs ir nost.”

Tad vīrs teicis: „Ej mājā un baro vīru, cik labi vien vari, tad es viņu pieņemšu.”

Sieva aizgājusi mājā un darījusi, kā Dievs teicis.

10. A. 1380. Juris Ozoliņš Lubānas Vecsaimniekos. M. Celmiņa kr.

Saimniekam ar kalpu tīrumā aŗot, saimniece arvien ļoti vēlu nesa brokastis, tā ka arājiem bija neizturams sagaidīt, kad saimniece brokastu atnesis. Saimniece bija labā satiksme ar nāburgu saimnieku, kas ara viens pats savā tīrumā. Saimniece pagatavoja gan brokastu labi agri, bet viņa nesa papriekš nāburgu tēvam un tad tikai vēl saviem arājiem tos atlikumus. Abiem saimniekiem tīrumi vēl nekādi lielie nebija, tikai pa gabaliņiem mežā un krūmu vidū; tātad saimniecei nenācās grūti nemanītai izstaigāt līdz nāburgu tēvam, un nāburgu tēvam arī nenācās grūti viņai paziņot, kur šis aŗot. Viņš tikai iesprauda zaļu zariņu uz ceļa, un nāburdze tūliņ redzēja, kur nāburgs aizgājis artu.

Saimnieka kalps, manīgs zēns būdams, visu to nomanīja. Vienu rītu viņš nomaldījās un gāja saimniekam drusku iepakaļ uz aršanu; apmeta vieglu kāju un aiztecēja uz nāburga celiņu, izrāva nāburga iesprausto zīmes zariņu un iesprauda to uz sava celiņa. Nebija ne cik ilgi aruši, kad kalps sāka uzmanīties, vai jau saimniece ar brokastu nenākšot, un, kuŗu vagu dzīdams, skatījās arvien atpakaļ uz celiņu. Saimnieks, to nomanījis, prasa viņam, kādēļ viņš arvien tā atpakaļ skatoties, saimniece neesot nevienu rītu tik agri brokastu nesusi, vai tad šorīt vien tik agri nesīšot. Bet kalps atbild saimniekam, ka lai nesakot nekā, šis tā nojaušot, ka šorīt būšot agrāki brokastis, un labs brokasts.

Nebija arī ilgi jāgaida, kad saimniece, viņu tēvam brokastu nesdama, pa apzīmēto celiņu izgāja tai tīrumā, kur savi arāji ara. Tiklīdz tā no krūmiem bij laukā, tad jau kalps to bija pamanījis un sauca pilnā kaklā: „Nes, nes, māt, jau kamēr gribas brokasta!” Šī, savus arājus pamanījusi, būtu gandrīz rāvusies atpakaļ; bet kad kalps jau sauca, tad neko vairs darīt, jānes vien bija klātu. Nu bija patiesi labas brokastis un pietiktu vai četriem. Arāji sāka ēst, un saimniece, kā jau arvien, uzgaidīja, kamēr paēdis. Nāburgu tēvs arī šoreiz ara turpat blakus, tikai smalki krūmiņi tos šķīra. Saimniece, izdzirdusi nāburgu tēvu, sāka uz to ar žēlām acīm lūkoties. Kalps, viņas vēlēšanos redzēdams, grieza uz to pusi valodu, sacīdams, ka viņu tēvam ar vēl neesot brokastis atnestas, jo viņš aŗot vēl ar labo. Un, kad saimnieks atkal ieminēja, ka vajadzējis gan viņa arī pasaukt, šiem jau tā kā tā pārpalikšot, tad kalps mudīgi piedāvājās, lai gan vēl nepaēdis, par ziņas nesēju, un mudīgi aiztecēja uz viņu tēvu.

Pie viņu tēva nonācis, šķelmis neteica vis, kas bija jāsaka, bet, pieņēmis līdzcietīgi bēdīgu ģīmi, teica: „Viņu tēv, nu gan tev nebūs labi; mūsu tēvs dabūjis zināt, ka mūsu māte tev brokastis nesusi un ar tevi dzīvojot, nu ir sadusmojies bez gala.”

To ļaužu tēvam izstāstījis, viņš gāja mierīgs uz savējiem un sāka atkal pašu tēvu mānīt, ka viņu tēvam arklis esot salūzis; tas lūdzis, ja esot cirvis, tad lai aiznesot šim, tad gan vēlāk šis atnāksot uz brokastīm. Saimnieks bija cirvi paņēmis līdz un, ka brokastu jau bija paēdis, tad ņēma pats cirvi pār pleciem un gāja uz nāburgu. Tas ieraudzījis, ka nu otrs nāburgs nāk ar cirvi, domāja, ka nu šo sitīšot ar cirvi pavisam zemē; tādēļ negaidīja vis nāburgu danākam, bet jau laikus pameta zirgu uz vagas un laida pats ķekas vaļā, krūmos iekšā. Cirvja nesējs gan sauca pakaļ, kādēļ tad nu tā skrienot, tak lai nebēgot, bet šis i neklausījās. Pār tādu nerrošanos, ka esot licis šo saukt un nu pats aizbēgot, viņš gāja sļaudīdamies atpakaļ. Kalps dara saimenīcu uz saimnieka sapīkumu uzmanīgu un iestāsta tai, ka nezina vai nāburgs nebūšot tēvam izstāstījis, ka tu ar viņu labi satiekot, tāpat kā šim stāstījis. Viņi paši jau ar aiz krūmiem klieguši, laikam gan bārušies, un, kad kalps vēl ieminēja, ja tagad saimnieks sākot tevi kult par to, ka tikai nesākot ar to pašu cirvi sist, tad jau pavisam i nositīšot, tad laida i saimniece ķekas vaļā un bēga uz māju. Saimnieks piegāja pie kalpa un jautāja, kādēļ tad saimniece nu tā tekot uz māju. Kalps tam atkal iestāsta, ka bērni esot klieguši, ka namiņš degot, tādēļ viņa skrienot uz māju. Saimnieks, dzirdēdams mājā nelaimi, laida arī skriet uz māju. Saimniece atskatījās atpakaļ un, redzēdama, ka vīrs dzenās pakaļ, skrēja vēl ašāki, līdz kamēr nabadzīte, gluži aizkususi, pakrita bez spēka pie zemes. Kad saimnieks pieskrēja klāt, tad šī steidzās savus grēkus sūdzēt, nodievodamās, ka tikai vienu vienīgu reizi esot ar nāburgu tēvu gulējusi. Nu tikai saimnieks tika gudrs, kādēļ nāburgu tēvs bēdzis, un saprata, ka kalps visu to stiķi vedis galā ar skaidru mānīšanos vien. No šās reizes arājiem nāca brokastis katru reiz īstenā laikā un saimnieks kalpam sacīja paldies uz paldies, bet kalps nevienu reizi vien gardi pasmējās par saviem labi izdevušamies meliem.

11. A. 1380. Fr. Fišers Lielkrūtē. Jkr. II, 1893., 151, 27. LP, VII, II, 30, 2, 7.

Viena sieva gribējusi nonāvēt sava vīra māti, tādēļ ka viņa no liela vecuma nav varējusi vairs strādāt, bet gardumus un mīkstumus vien gribējusi ēst. Viņa domājusi lielu laiku, kā varētu vīra māti nonāvēt. Te uz vienu reizi viņai iešāvies prātā: iekurt pirti un kad pirts būs pilna ar dūmiem, tad ievest viņu tur iekšā, lai noslāpst. Kā domāja, tā darīja. Bet par nelaimi šī tais dūmos mocīdamas un slāpdama iesākusi dziedāt:

„Sīvi dūmi, Dieva laisti,
Tie tīk mani dvēselīti,
Griķuputra, pienā virta
Tā māc manu dvēselīti.”

Jauņave, to dzirdējusi, domāja: „Nu labi, dūmos tevi nevar nonāvēt, izvārīšu tev griķu putru, rasi tā tevi nobeigs.” Bet nekā! Vecene, iestrēbusi griķu putru, dzīvoja priecīgi savas dienas, līdz Dievs viņu no šīs pasaules aizsauca. Arī jauņave negribēja vairs veceni nonāvēt, baidīdamās, ka viņas nodoms netiktu zināms un viņai slikti neizietu.

12. A. 1380. V. Zacharska no M. Višņevskas Makašānu pag. Latvju kultūras kr.

Senejūs laikūs dzeivuoja uz pasaulā vīns vecs ar sovu dālu. Vīnu reizi tāvs runoj dālam: „Dēliņ, tev vajag precētīs, byus kam ēst uzvuoret un ej lūpus pabaruot. Es jau vacs un navaru tev nikuo paleidzēt. Kad tev byus sīva, tev byus lobuok un manis vadakla žāluos.”

Dāls paklausīja tāvu un apsaprecēja. Cik jī tī laika padzeivuoja, godu, varbyut, divi. Vecs jau beja naspējīgs struoduot un vys gulēja uz ceplā. Vadaklai apnyka vecs un jei runoj sovam veiram: „Kad myusu vecs miers zemē? Man jau pavysam nav pīrcas ap jū staiguot.”

Veirs jai atbildēja: „Kad atīs nuove, tūlaik i miers zemē!”

Szausmuoja vadakla uz veča un suoka veci baruot ar kōpustim bez maizes. Reizi vecs gulēja uz ceplā. Vadakla aizkurinuoja ceplī, durovas aiztaisēja un stuoka dyumi večam grauzt acis. Vecs tik guļ uz ceplā un runoj: „Ak, dyumiņi, muni dyumiņi, kai man nu jyusu ir labi uz sirdis!”

Tymā laikā vadakla vuorēja pusdīnas ar cyukas gaļu un vysu dzierdēja, kū vecis runuoja. Vecs vėl runoj: „Ak, vedekliņ, izvuorej man putriņas, tei cyukas gaļa un bīzuo putra mīdz munu dvēseli uorā!”

Vadakla izdzierda, ka vecs namīļoj cyukas gaļas un bīzuos putras un jam labi pi sirds dyumi ustobā, jei tyulen attaisīja durovas un izlaidja dyumus un pīlyka vecam cyukas gaļas un bīzuo putras ar taukim. Vecs labi paēdja. Tai vadakla baruoja veci kaidu mēnesi. Vecs palyka sprauns un miert pavysam nagrib. Vīnu reizi sīva suoka runuot un lomuot veiru, ka jis tur sovu vacū tāvu un baroj kai vepri, ka jam jau laiks miert zemē, bet na bez dorba maizi ēst. Tad sīva pasacēja veiram, kab jis aizvastu veci uz mežu un pīsītu ar viervi pi kūka, lai jū tī apāstu zvāri, vai leli tuorpi. Dālam žāl vacuo tāva, bet jis pasajēmja aizvest tāvu uz mežu un pīsīt pi kūka. Tymā dīnā, kad vajadzēja vest tāvu uz mežu, vadakla gribēja nūvilkt veci plyku, bet dāls runoj sīvai: „Vajag jam kaidu drēbi apvilkt! Kad pi juo byus drēbes, tūlaik drēbēs īleiss tuorpi, ēss juo mīsu un dreizūok jū apēs.”

„Jā!”, atbildēja vadakla, „taisnību tu junoj! Jam vajag apvilkt lelu kažūku un kad tuorpi īleiss kažūkā, tad jau dreizi naizleiss uorā, bet vys ēss juo mīsu!”

Tai vadakla īdevja večām lelu kažūku. Aizvedja dāls sovu tāvu, bet jam beja žāl vest jū uz mežu un jis aizvedja tāvu pi pazeistama muižinīka un pastatīja par gonu, bet pats atbraucja uz sātu un runoj sīvai, ka pīsēja mežā pi kūka. Sīva beja cīši pīcīga un pasacēja: „Lai vacū apād tuorpi!”

Tai laiks guoja. Puorguoja vosora. Suocjās zīma. Vecs muižinīkam yudeni vodoj un kū var struodoj. Vīnā dīnā itei sīvīte aizguoja uz upi drēbu skoluotu un tymā laika vecs atbraucja ar bucu pēc yudeņa. Sīva īraudzēja veci un pazyna. Atīt sīva uz sātu un stuosta sovam veiram, ka jei redzēja veci, kurs beja atbraucis ar bucu uz upi pēc yudeņa. Veirs runoj sīvai: „Kū tu bluznej, tu apszyni, vecs jau sen tuorpu apāsts!”

Sīva paticēja veiram, bet jei vysod jam pīminēja, ka redzēja tāvu. Vīnu reizi veirs aizguoja uz teirumu, atroda nūspruogušu suni, pajēmia tū suni, aizvyilka uz mežu, pīsēja pi kūka un, atguojis uz sātu, stuosta sīvai: „Es beju mežā un redzēju tāvu jau sapyvušu. Īsim, jo gribi, pasavertīs!”

Sīva aizguoja ar veiru uz mežu. Jis jai paruodīja tū pīsītu sapyvušū suni. Jei pavysam napazyna un pasacēja: „Redz, vacuo maita, kai smird!”

Tai sīva pa šai dīnai nikuo nazyna par veci, bet vecs dzeivoj pi muižinīka un vodoj yudeni.

78. Gāgānu kaŗi.

1. A. 1381. LP, V, 202, (90, 1).

Vienam vīram bijusi tāda pamuļķīga sieva. Reiz vīrs atradis lielu podu naudas; bet sieva savā neprātībā izplāpājusi kungam par naudu. Pienākusi ziņa: rītu jābūt vīram ar naudas podu muižā!

„Kad tevi deviņi vilki!” vīrs pukojies un gudrojis un gudrojis, kā vēl izlietais sasmeļams. Beidzot arī laba gudrība iešāvusies prātā: iestāstījis savai sievai, ka šopavakar gāgānu kaŗi gaidāmi. Labi. Bet sieva, to padzirdējusi, tīri nāves bailēs: „Kas, gāgānu kaŗi? Vai Dieviņ!”

„Ko tur vaidieviņ!” vīrs atteicis, „slēpies labāk laikus tur tupeņu bedrē, apsegšu ar ādu, tad paliksi dzīvotāja.”

„Vai, vīriņ, kur tad tu paliksi?”

„Par mani nebēdā, es kaušos līdz!”

Un nu vīrs ievadījis sievu bedrē, pārklājis sakaltušu govs ādu, uzbēris zirņus un tad atdzinis vistas. Vistas ņēmušās kaudamās pa ādu, un tas nu bijis tāds troksnis, kā katrā kaŗā; arī rungu vēl pagrābis un daudzījis pakškus, lai arī kāds dumpis, kad tikai dumpis. Beidzot izlaidis sievu atkal pasaulē, teikdams: „Lec ārā! gāgānu kaŗi beigušies.” Tas nu tas.

Bet rītā vīrs iejūdzis zirgu, iesēdinājis sievu ratu priekšā, pats ratu pakaļā uz sēžamā un tad laiduši pie kunga.

Bet ceļā vīrs slepeni izvilcis veģi no kabatas un iesviedis sievai pār galvu pašā klēpī. Šī tūliņ: „Kas te?”

„Are, trakā! Nu jau esam piedzīvojuši tos laikus, kad baltmaize no debesim krīt. Kad tu arī ko zinātu, viss mutē iebāzams.”

Braukuši atkal. Bijis šķūnis ceļmalā, kur āzis vēkšķējis. Sieva tūliņ: „Kas tur brēc?”

„Atkal jau nezini. Are, muļķīgā! Tur jau velns moca mūsu kungu pa šķūni.”

Nobraukuši muižā, kungs pretim: „Kur tā nauda?”

„Kāda nauda?”

„Vai vēl liegsies; paša sieva teica, ka naudas podu atradis.”

„Prasi tad sievai, ko es.”

Kungs saucis sievu priekšā: „Saki tu man, kad tavs vīrs atrada to naudu?”

„Ače, tas tā bija par nedēļu iepriekš gāgānu kaŗiem.”

„Kad tad tādi gāgānu kaŗi te bijuši?”

„Ače, tad, kad baltmaize no debesim krita.”

„Kad krita? kas krita?”

„Ače, tad, tad, kad tevi velns tur šķūnī mocīja un man tik žēl bija, kad tu tur brēci vairāk pēc kazlēna, nekā pēc cilvēka.”

„Ej, tu, trakā, pati pie velna!” kungs uzbrēcis un aizdzinis ar visu vīru pa vārtiem. Tādā gudrībā vīram palikusi nauda pašam.

P i e z ī m e. Lai arī šī pasaka ir stipri līdzīga G. T. Stendera stāstiņam (Ievads, 103 lp.), tomēr latviešu pasakām būs arī citi avoti bijuši. Tur ir nākušās dažas jaunas epizodes klāt un arī pats nosaukums „gāgānu kaŗi” nav sastopams Stendera pasakā. Variantus par „gāgānu kaŗiem” ir vēl uzrakstījis T. Rāts Aizputē (P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 246, 474) J. Drullis Dūnikā (I, 249, 476) un A. Medne Rīgā (I, 250, 477). Ar 1386. numuru paplašinātu šādu pasaku ir uzrakstījis J. Nīders Alūksnē (I, 247, 475), J. Štrauss Ārlavā ir piesūtījis variantu par „Kāgana kaŗu”, un šī pasaka ir savienota ar 1387. numuru (I, 250, 478), „Dādu kaŗu” pazīst M. Jaunzemis Sabilē (I, 263, 480) un J.

Kleinbergs Daigonē (I, 254, 481). Par „trēdu kaņiem” raksta K. Tīģeris Saldū (I, 254, 482). Pats Lerchis-Puškaitis ir dzirdējis arī „bābānu kaņus”.

2. A. 1381. R. Kalniņš Dobeles Udzē.

Reiz bijis viens vīrs, kam bijusi muļķe sieva. Vienreiz vīrs atradis pulka naudas, bet sieva aizgājusi pie kunga un apsūdzējusi, ka viņas vīram esot pulka naudas. Vīrs nu zin, ka ja kungs dabūs zināt, ka šim patiesi ir nauda, tas tam atņems.

Ko viņš dara? Viņš saka uz sievu: „Brauksim, sieviņ, uz Žagari!”

„Brauksim, vīriņ!” tā atteic. Uz Žagari nobraucis, vīrs nopērk pulka kliņģeņu. Mājā braucot viņš iesviež tai arvienu pa kliņģerim klēpī. „Vai, vīriņ, are, skaties, kas man klēpī iekrita!”

„Tagad jau, sieviņ, kliņģeņu lietus līst, tagad kliņģeři krīt no debesīm. Āre, man arī pilns klēpis kliņģeņu.”

Sieva tic arī vīra vārdiem. Pa tam viņi brauc vienam šķūnim gaņām, kur āzis bija piesiets un lēca bļaudams riņķī.

„Kas tur, vīriņ, tā bļauj?”

„Tur, sieviņ, velns moca mūsu kungu.” Sieva arī notic.

„Bet nu, sieviņ, būs drīz tie Dāduma (daži saka arī Dēduma) kaņi! Kur nu es tevi glabāšu?”

Viņš izraka bedri, ielika sievu iekšā un uzklāja izkaltušu vērša ādu. Tad viņš sadzina uz ādas lielu pulku zosu un pīļu, un pats arī sāka ar bozi pa ādu daudzīt. Pīles un zosis klaigāja un dēdināja, un bozes sitieni izlikās sievai kā lielgabalu šāvienu. Viņa domā: „Tie nu ir tie Dāduma kaņi.” Pēcāk viņu vīrs izlaida atkal ārā un nu abi brauc uz mājām, laimīgi izglābti no briesmīgā kaņa.

Kā nu pienāk laiks, tiek vīrs pie kunga saukts.

„Kur tev tā nauda?”

„Ko nu kungs, kur nu es naudu ņemšu? Mana sieva tāda muļķe, sadomājusi niekus.”

Kungs liek saukt sievu priekšā: „Kad ta tavs vīrs dabūja to naudu?”

„Are, kungs, kad tas kliņģeņu lietus lija.”

„Kad tad tas kliņģeņu lietu lija?”

„Are, kungs, kad tie Dāduma kaņi bija.”

„Kad tad tie Dāduma kaņi bija?”

„Are, kad jūs, kungs, velni pa to riju mocīja.”

Nu kungs redzēja, ka sieva muļķe, un atlaida abus vaļā. Bet vīrs paturēja savu naudu neaiztiktu.

3. A. 1381. M. Zemesarāja Talsos T. Dzintara krājumā. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 252, 479.

Vienam saimniekam bijusi ļoti dumja un pļāpīga sieva. Dari, ko darīdams, šī visu izpļāpā. Reiz šis saimnieks atradis veselu podu ar zelta naudu. Gan viņš negribējis sievai rādīt, bet tomēr tā iznācis, ka šī dabūjusi redzēt. Vēl tai pašā dienā viņa to izstāstījusi savām draudzenēm.

Saimnieks sācis baidīties, ka lielskungs dabūšot zināt, tad nauda būšot jāatdod, vai gribi vai ne. Viņš nu nodomājis sievu tā samulsināt, lai lielskungs to noturētu par neprātīgu.

Saimnieks iestāstījis sievai, ka nupat nākšot lieli kaņi pāri, lai viņa pa to laiku paslēpjoties akā. Pats apklājis aku ar sakaltušām ādām, uzbēris tur graudus un uzdzinis virsū tītarus, pīles un cāļus, kas nu tur taisījuši lielu troksni, kuŗu sieva noturējusi par kaŗu.

Otrā dienā abi braukuši uz tirgu un, no turienes mājā braucot, vīrs sviedis sievai pāri par galvu kriņģeļus. Sieva prasījusi vīram: „No kurienes tad tie kriņģeļi krīt?” —

„No debesīm,” šis atbildējis.

Kad abi piebraukuši pie šķūņa, tad tur kļiedza viens tītars. Sieva atkal prasījusi: „Kas tur tik briesmīgi kļiedz?” Vīrs atbildējis: „Tas mūsu cienīgs kungs, velns viņu moca.”

Nebijis necik ilgi jāgaida, kad lielskungs saucis sievu uz muižu un prasījis: „Kad tavs vīrs atrada to naudas podu?”

„Tad, cienīgs lielskungs, kad bija tie lielie kaņi.”

„Kad ta bija tie kaņi?” lielskungs atkal prasa brīnīdamies.

„Tas bija tad, kad tie kriņģeļi krita no debesīm.”

„Nestāsti nu man nieku!”

„To nu gan, lielskungs, jūs atminēsīt, kad velns jūs mūsu šķūnī mocīja. Mēs braucām no tirgus, un man bija ļoti žēl, ka jūs brēcāt.”

„Tu patiešām neesi pie pilna prāta,” kungs dusmīgs iesaucies un izdzinis sievu ārā. Tā nu arī vīrs varējis mierīgi paturēt atrasto naudas podu.

4. A 1381. J. Simenovs Dolē. Brīvz. „Sborņik”, 287, 144, LP, VII, II, 30, 21, 18.

Reiz bija viens vīrs, kam bija vientiesīga sieva. Vienu dienu vīrs atron laukā naudu. Savu atradumu tas pārnes mājā, noglabā un piesaka sievai nevienam neteikt. Bet sieva nenocietās — izpauda tūliņ citiem par atrasto naudu. Valodas aizgāja līdz pašam kungam un tas liek atrasto naudu viņam atdot. Vīrs liedzās: neesot atradis naudu un kā nekā. Kungs liek abiem pie viņa aiziet: tik sievai, tik vīram. Ko nu? Tad vīrs izgudroja tādus jokus: izraka bedri un iebļādēja sievai: „Sieviņ, nu būs briesmīgs kaŗš; paslēpies, dūdiņa, bedrē, es kaut kur citur nomukšu.” Vientiesīte ielīda bedrē; bet vīrs pārklāja bedrei govus ādu, nobēra uz ādas graudus un atdzina māju putnus. Putni knābā graudus pa ādas virsu, gāgādami: „Gā, gā!” Vientiese bedrē domā: „Ai Dieviņ, kā tur gāgāni kaŗo!”

Pēc kāda laiciņa vīrs pacēla ādas malu un iemīza bedrē. Sieva nosaka pie sevis: „Dievs tomēr ir žēlīgs, dod lietiņu.”

Kad visi putni bija aizgājuši, vīrs noņēma ādu un sacīja: „Kaŗš ir pārgājis, nāc nu no bedres laukā, mums ir jābrauc pie kunga!” Ceļā uz muižu viņi dzirdēja, ka pie viena šķūņa auns brēca. Sieva prasa: „Kas tur, vīriņ, vaid?” „Tur, sieviņ, velni mūsu kungu plēš.”

Muižā nonākušiem, kungs tūliņ prasa sievai: „Saki, vai tavs vīrs atrada naudu?”

„Atrada gan,” sieva atbild.

„Kad tad viņš atrada?”

„Gāgānu kaŗa laikā.”

„Kad tad tas kaŗš bija?”

„Kad siltais lietiņš lija.”

„Kad tad tas bija?”

„Kad velni pie šķūņa mūsu kungu plēsa.”

Kungs saskaitās un aizdzina sievu projām; bet vīram nu palika atrastais naudas pods.

5. A. 1381. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, Aumeisteņu pag.

Reiz vienc vīrs aris tūrumā un uzaris naudas podu. Vīram bīsi traki дума un plāpīga sieva. Vīrs baidījies no sievas, ka tā neizplāpā, un slēpis naudu; bet sieva tomēr redzēsi un sākusi plāpāt, ka viņas vīrs izaris naudas podu.

Vīrs nu izdomāš viltību. Viņš izracis mežā lielu bedri, aizvedis sievu un ielicis bedrē. Sievai viņš iestāstīš, ka nākot gāgānu kaŗu laiki un visiem cilvēkiem esot jāslēpoties. Plāpīgā sieva nu sēdēsi bedrē, uz bedres vīrs saklājis sakaltušas ādas un vecas plātes, sasaucis visādus putņus un sabēris tiem barību ko ēst. Putni ēduši un plesušies un bīš tāds lērums, kā jau kara laikos. Bet plāpīgā sieva tupēsi bedrē un tai traki bailes bīš.

Ka nu putni bīši visu apēduši, ta tie gāši prom. Vīrs nu paņēmis divus zirgus un braucis pestīt sievu ārā no bedres. Viņš teicis, ka kaŗa laiki esot pārgāši un nu šī varot nākt no bedres ārā.

Pirmā zirgā vīrs iesēdināš sievu un otrā iekāpis pats. Nu viņi braukuši uz māju. Braucot vīrs, sievai neredzot, metis tai pa kleņģerei klēpī. Sieva ķērusi kleņģeri un sacīsi: „Vai, vīrī, man kleņģere iekrita klēpī!”

Vīrs atbildēš, ka līstot kleņģeru lietus, un tik metis šai neredzot kleņģeres klēpī.

Ceļš gāš gar muižas riju. Rijā nejaukā balsī blāvis āzis, jo to bīš rijkuris atstāš iekšā. Sieva prasīsi, kas tur blāunot. Vīrs atbildēš, ka velle esot satrāpīš ciet viņu pašu lielkungu un nu to mozējot pa riju. Sievai nu palicis lielkunga žēl un tā sākusi gauži raudāt. Vīrs ar sievu aizbraukuši mājā.

Lieckungs dabūš zināt, ka vīrs izaris naudas podu, un saucis vīru ar plāpīgo sievu uz muižu. Lieckungs sācis plāpīgo sievu tincināt: „Vai tavs vīrs atrada naudas podu?”

Sieva sacīsi: „Cienīgs, žēlīgs lieckungs, atrada gan lielu naudas podu.”

„Ka' tas bī?”

„Cienīgs, žēlīgs lieckungs, tas re' bī ta' ka' tie gāgānu kaŗi bī!”

„Nu, ka' tas bī?” jau dūsmīgi prasīš lieckungs.

„Tas bī ta, ka tas kleņģeru lietus no debesīm līja.”

„Nu, ka ta tas īsti bī?” pavisam dūsmīgi kliezdis lieckungs.

„Nu, ta, ka jūs bī velle satrāpīš un pa riju mocīja un jūs tik nelabā balsī blāvāt, ka man pat sirds apskrējās un es sāku pēc jums raudāt.” Un sieva sākusi aka raudāt.

Bet nu lieckungs pavisam noskaities un blāvis: „Trakā bāba, ka tas ir bīš? Mani nekad nav velle pa riju mocīš. Ārā! āra! tu esi galīgi traka!”

Un tā, lūk, vīram palicis naudas pods un tas gāš uz māju svilpodams.

P i e z ī m e. H. Skujiņa ir uzrakstījis vēl līdzīgus variantus no M. Kuplās Plāņos, no E. Tralliņas Aumeisteņos un no A. Kārkliņa Mēŗu pagastā. Tādu pašu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. P. Š.

6. A. 1381. Skolnieks J. Dundurs Nīcā, K. Lielozola kr.

Reiz dzīvoja viens vīrs, kam bija tāda sieva, kas visu izstāstīja citiem. Reiz vīrs bija atradis zelta naudas podu, un sieva tūlīt visiem izstāstīja, ka viņas vīrs atradis daudz naudas. Vīrs domā, kā nu varētu izdarīt, lai naudu nenoņemtū kungs. Viņš domāja visu dienu un tad sāka stāstīt sievai, ka nāksot liels gāgānu kaŗš. Tad viņš pasauca sievu un stāstīja: „Vai zini ko, sieviņ? Kad būs tas gāgānu kaŗš, es tevi paslēpšu bedrē.”

Vīrs ielika sievu bedrē, uzklāja virsū teļādu, uzbēra tur graudus un tad dzina pāri zosis ar vistām. Tad viņš nopirka labi daudz kriņģeļu, apmētāja tās ap bedri un izlaida

sievu laukā stāstīdams: „Vai zini ko, sievietē? Pirmīt kriņģeļi bira no gaisa, re, ko es salasīju.”

Tad vīrs ceļmalā kādā šķūnī ielika jēru un suni un veda sievu gažām. Jērs bļau un suns rej, ir tāds tracis, ka bail. Vīrs iestāsta sievietei, ka slepkavi tur velnu kaunot. Otrā dienā kungs sauc sievu uz tiesu. Kungs prasa: „Kad tavs vīrs atrada naudas podu?”

„Nu tad, kad tas gāgānu kaŗš bija, kad tie kriņģeļi bira no gaisa un kad tie slepkavi to velnu tai šķūnī kava.”

Kungs domāja, ka sieva ir muļķe un izdzina to laukā. Vīram nu palika naudas pods un viņš dzīvoja laimīgi līdz mūža galam.

7. A. 1381. Andrievs Iesalnieks Rēzeknes Barkavā. J. Rupjā krājumā.

Vīnam veiram beja glupa sīva. Jei vysu izstuostēja, kū jai veirs aizlīdzē. Reiz jī brauca nu tierga uz sātu. Veirs beja pīpiercis daudz mozu peirādzeņu un suoka sev svīst par golvu sīvai klēpi, uz golvas un citom vītom.

„Kas ta te?” sīva breinovuos, „laimeigs laiks, peirāgu leits lej!”

„Jā,” veirs teice, „naradzāti breinumi!”

Brauce tuoļuok, pī muižas rejas bļuove uozs. Sīva prosēja: „Kas tur bļau?”

„Valns muižas kungam uodu plēš,” veirs atteica.

Braucūt tuoļuok uz ceļa jī atroda naudas pūdu. Atbrauc's uz sātu veirs nikur navarēja naudas nūglobuot, sīva cīši skatējuos pakaļ. Jis izdūmova, kai sīvu apmuonēt. Pogolma vydā izroka dūbi. Sīva prasēja: „Laikam globuosi naudu?”

„Nē, byus tatāru vaidi, šudiņ tiergā dzierdēju. Lein vydā, maņ baist, ka tevi nanūsyt.”

Sīva paticēja un īleida; veirs izkluoja viersā gūvs uodu, pībēre gryudu un izlaide vysas zūss, peiles un vystas uz uodas. Juos tur plēsēs un ēde gryudus, sīva treisēja zamyn, dūmuodama, ka tagad vaidi īt. Veirs par tū laiku nuglobova naudas pūdu.

Sīva, ko tik sasatyka muižas kungu, tyuleņ pastuostēja, ka juos veirs atroda naudas pudu pylnu ar zaltu. Muižas kungs ar kolpim sabrauca pi saimnīka naudas meklēt. Prasēja nu saimnīka, vai jis atroda naudu. Saimnīks napīszynuos. Suoka praseit nu sīvas, kod jis atroda naudu?

„Tūreiz, kad peirāgu leitenš leja.”

„Kod tys beja, peirāgu leitenš?”

„Nu, kod tatāru vaidi beja.”

„Kod jī beja, es naasu dzierdējs?” muižas kungs prasēja.

„Nu tod, kod valns muižas kungam uodu plēse rejā.”

Muižas kungs sasakaits nūpēra sīvu, nūturēja par glupu, i aizbrauce. Sīva nū tuo laika vairs nikuo nastuostēja muižas kungam, koč veiram vajdzeiba beja.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījusi T. Beča Preiļos. P. Š.

8. A. 1381. P. Meikulāns Latgalē. Zīdūnis, 1923. g. Nr. 4.

Vīnā lelā muižā dzeivuoja kolps, vuordā Jākubs. Juo saime beja gluži moza: jis pots un juo sīva Madaļa. Obeji lauluotī draugi dzeivuoja mīrīgi un sadarīgi; vīna tik beja nalaime, ka Jākuba poša beja ļūti ziņkuorīga un lela mēļnīca. Nu viņas itnikuo naspēja paslēpt, un kū tik viņa izzynuoja, tyuliņ vysi muižas ļauds par tu runuoja. Na reizi Jākubs sabuora sovu sīvu par pļuopuošonu, bet nikas nikuo naleidzēja.

Lai gon Madaļa zvērējās, ka pādejū reizi tai dorūte, bet ūtrā dīnā otkon darīja tū pat.

Vīnu reizi Jākubs vedja ceplu myurēšonai smiļtis. Rokdams smiļtis, viņš atrūn lelu zalta pūdu, apmāram garči divi lelumā. Nu lelas prīcas Jākubs, nīkuo nadūmuodāms, lyka dreīžuok pūdu vazumā un brauca muojuos, dūmuodams, kai byus paslēpt naudu nu sīvas. Jākubs zyna, ka Madaļa nīkai nāpacīss nastuostējuse cytīm muižas ļaudīm. Ka vēļ niu zynuotu tikai ļauds, tys nabyutu nīkas nūbaidūš, bet runas var nūit leidz muižas kungam, un tys pīsacīs naudu atdūt jam. Šuos pādejuos dūmas nīmoz nalyka mīra Jākubam. Golā Jākubs nūsprīdja navest naudas uz sātu, bet apkast ceļmolā smiļtis leidz izdevīgam breīžam. Dūmuots — darīts.

Apkasis naudu smiļtis, Jākubs namīrīgs brauc muojuos. Ceļā braukdams sadūmoj, kai byutu lobuok pīmuonīt sīvu, ka tei nīmoz nanūgīstu veira atrādīņa. Dūmuoja, dūmuoja un beīguos sadūmuoja. Ībraucis sātā, iztrauktā bolsā soka Madaļai: „Vai zīni, sīviņ, kaida bāda? Nuoc leli kari, juosagluob kotram, kur varams. Tu, kai vuujuoka, naspēsi nīkur tuoļi bēgt, un tuopēc dreīžuok līn ruociņu dūbē, bet es skrīšu uz mežu.”

Sacīts — darīts. Madaļa dreīži aiz ustobas nūkloudzējās vīn ruociņu dūbē. Jākubs pīt pi dūbes un soka: „Ka tevis, sīviņ, te naatrustu, es dūbi paslēpšu, aplykdams ar zorim.”

„Paļdīs, Jakubiņ, steidzis uotri apkluot un pats bēgt uz mežu.”

Jakubs aplyka dūbi ar zorim, izstīpja viersum lelu, izkaltātu vērša uodu, pībēra viersum zīerņu, kaņepu un mīžu, pasaucja vystas, zūses un kurkas. Tagad suocās lelais kara trūksnis: stipri kurkina un gaiļa kņuobīni Madaļai ruodījās par bumbu pleišonu, vuordu sokūt, Madaļai dzīerdējās taida brīsmīga kauja, ka viņa pavysam zaudēja samaņi, beidamuos, ka lelġobola luodiņš nakristu juos nūmetnē.

Koleidz vystas, zūses un kurkas ēda un kuovās viers dūbes, Jākubs steidzīgi nūbraucja uz smiļšu dūbi, pajēmja naudas pūdu un atvedis paslēpja maizes capamajā ceplī, kuru tik tad kurīnuoja, kad beja juocap maize. Ībuozis pūdu ceplī, īt Jākubs pi dūbes, nūjam vērša uodu, atceļ zorus un runoj sīvai: „Sīviņ, kai stypra, vasala? Kuopj jau uorā, kari puorguoja.”

Madaļa izkuopja nu dūbes, pateica veiram par ryupīgu viņas paslēpšonu un ilgi stuostīja par vysu, kū viņa dzīrdējuse dūbē asam. Jākubs ari pīstuostīja sīvai, ka viņš cītis na mozuok baiļu. Bet tagad obeji draugi beja prīcīgi, ka palykuši dzeivi.

Vyss byutu labi, bet dreīži juocap maize. Jākubs otkon dūmo j, kai byutu pīšmaukt sīvu. Kad nuok maizes cepšonas laiks, Jakubs nuīt uz budī, nūpīerk kļīņģerū un vadās sīvu cīmā. Sajjudz zyrgu, pasādynoju Madaļu rotu prīškā, pats sāsātās pakaļā un brauc. Kunga pilei garum braucūt, Madaļa dzīerd ēzeļa bļaušonu un vaicoj Jākuba: „Kas tur klīdz?”

Jākubs sastuosta sīvai, ka muižaskungs nažēlīgi sytūt sovu sulaini par zeimūga apēsšonu.

Jākubs īraun zyrgam un dreīži vīn pabrauc garum pilei. Izbraucis uz teiruma, namonami suok īmest Madaļai klēpī pa kļīņģeram. Madaļa, sakāruse kļīņģeri, nūsaprīcoj un vaicoj Jākuba: „Veiriņ, kas te par breinumu?”

Jākubs mīrīgi atbild, ka šīty asūt kļīņģeru leits, un otkon namonami īmat sīvai pa kļīņģeram klēpē. Tai viņi brauc vys tuoļuok un tuoļuok, koleidz Jākubs beidz sovu kļīņģeru vērtīni. Kad vysī kļīņģeri jau beja apāsti, Madaļa teica Jākubam: „Zīni kū, vecīt, nabrauksim cīmā, bet brauksim lobuok atpakal un pa ceļu, salasīsim vysus kļīņģerus.”

Jākubs pīkrita sīvai un pagrīzja zyrgu uz muojom. Madaļa vīnmār pīļnīgi vērās uz ceļa, lai īraudzīt kaut vīnu kļīņģeri, bet, par nūžāluojumu, nīvīna naatroda.

Puorbraucūt sātā, Madaļa t̄jauca maizi. Nuokušā dīnā juokur cepļis, bet Jākuba atradīns vėl īkšā. Jākubam vairuok nikas naatlyka, kai p̄saceit sīvai, kū viņš ir atradis.

Jākubs valk pūdu nu cepļa, Madaļa suok viņu pratynuot. Jākubs izstuosta sīvai par sovu laimi un p̄soka, ka viņa nikam nastuostītu, jo šim varūt izīt pluoni. Bet kas tū devs! Madaļa kū vīn sateik, kotram lilejās ar atradīni. Dreizi šei ziņa izaplatīja pa vysu muižu un tyka paša kunga ausīs.

Kungs, izzynuojis par sova kolpa atradīni, tyuliņ lyka atsaukt kolpu pi sevis un suoka viņu pratynuot: „Nu, Jākub, kas ta byus ar tū zalta pūdu? Stuosta, ka tu atradis viņu, smiltis vazdams.”

„Ar kaidu pūdu? Nikaida pūda un zalta es nazynu; nikuo naasu atradis.”

„Kai nazyni? Vēļ tu man te līgsīs! Soki dreizuok, kur viņu liki?”

„A vui, lelskungs, nudī nikaida pūda nazynu! Kas tev, lelskungs, teica, ka es atradis kaidu tur pūdu? Jau vairuok godu, kai zalta pavysam naasu manījis.”

„Tova poša sīva vysim runoj, ka tu atradis lelu zalta pūdu. Nagribi p̄sazeit, tad sīva vysu izstuostīs!”

Lelskungs lyka atsaukt sīvu. Dreizi vīn atīt Madaļa. „Nu, stuosti, Madaļ, kod tovs veirs atroda zalta pūdu?”

„A tod, lelskungs, kad nu dabasim leja kliņģeru leits.”

„Kū tu pļuopoj, buoba? Kod ta nu dabasim leja kliņģeru leits?”

„A tod, lelskungs, kod te beja leli kari, kod es vasalu dīnu ruociņu dūbē slēpūs.”

„Kū tu pļuopoj! Kaidi tev kari? Kai tu sapnā redzēji karus?”

„Na, cīnejamī lelungi, nabeja vys sapnā. Labi pīmiņu, kai mes ar veiru braucam garam tovai pilei un tevi pēra par zeimūga apēsšonu. Tev, laikam, brīsmēigi suopēja, ka tu tik cīši tūlaik klīdzi.”

„Uorā nu munas ustobas, trakuo buoba!”

Kungs īkrita lelā kaunā un nu Jākuba vairuok navaicuoja ni vuorda. Tai Jākubs izgloboja sovu boguotū atradīni.

9. A. 1381. V. Zacharska no 45. g. vecā J. Babra Silajāņu pag. Latvju kultūras kr.

Vīnā muižā pi vīna muižinīka dzeivuoja vīns zemnīks par struodnīku. Jam beja ari sīva. Zemnīks itys izdzierdēja, ka uz muižinīka teiruma vīnā vītā ir paglobuota lela zalta nauda. Zemnīks sasalasīja īt un izrūk itū naudu un, ka naizītu kaida nabejs napatikšona, jis izdūmuoja vīnu lelu breinumu. Jau losuos zemnīks īt rakt tū zalta. Jis nūpierka kaidi pīci peiragi un pa ceļu p̄svaidīja. Īt jis un veras: uz kalniņa muižinīkam pastatīti dzelži dēļ začu sagyušonas. Veras, ka tī jau ir vīns začs. Zemnīks pajēmja un izjēmja tū zači, īlyka maisā un īt tuoļuok. Veras: tak upe un par upi tylts. Zemnīks izguoja uz tylta un veras: upē stov budžs un tymā tykuse lela leidaka. Zemnīks pajem un izjem nu budža leidaku un īgryuž tur zači. Tad nūīt atpakaļ uz tuo kalniņa, kur pastatīti dzelži un īlyka viņūs leidaku. Atīt zemnīks uz sātu, pajam luopstu un runoj sovai sīvai: “Īsim ar mani uz kunga teirumu, izroksim tū zaltu.”

„Labi,” pasacīja sīva un jī obadivi nūguoja. Īt jī pa tu pat ceļu. Sīva atroda vīnu peiragu, ūtru, trešu un vaicoj: „Nu kurenes itī peiragi?”

Zemnīks jai atbildēja: „Īte Dīvs nu dabasu p̄svīdja.”

Breinuodamuos sīva īt ar veiru tuoļuok. Izīt jī uz tylta, veras sīva, ka upē budžā īleidis začs. Jei vaicoj: „Kai začs tyka budžā?”

Jis runoj, ka jis guoja mauduotūs un īleida. Pabreinuojās sīva un īt tuoļuk. Izīt jī uz kalniņa — veras: stuov! dzelži un tur īleiduse lela leidaka. Vaicoj sīva: „Kai ta itei leidaka tyka dzelžūs?”

Veirs jai runoj: „Leidaka nu reita pa rosu guoja uz ziernim. Saule sakaltēja rosu, leidaka navarēja tikt atpakaļ uz upi un tyka dzelžūs.”

„Breinums,” pasacīja sīva un tai jī nūguoja uz muižinīka teiruma un izroka daudz zalta. Atīt jī uz sātu un ar sīvu labi dzeivoj. Vīnu reizi zemnīks ar sovu sīvu sasasirdēja. Sīva runoj veiram: „Īšu un pasacīšu muižinīkam, ka tu uz juo teiruma izroki daudz zalta un jam nīkuo napasacīji.”

Tai juo sīva padarīja. Reitā nūguoja pi muižinīka un pasacīja, ka juos veirs izroka uz juo teiruma daudz zalta, bet jam nīkuo par itū narunuoja.

Reitā muižinīks pasaucja zemnīku pi sevis un vaicoj: „Tu uz muna teiruma izroki daudz zalta, bet man nīkuo nasoki.”

„Kaidu zaltu?” atbildēja zemnīks. „Es nīkaida zalta naatrodu.”

Pasauc muižinīks zemnīka sīvu un vaicoj: „Nu runoj, kad veirs atroda naudu, kurā dīnā?”

Sīva runoj: „Tymā dīnā, kad Dīvs nu dabasim svaidīja boltus peiragus.”

Veirs runoj: „Vo, kungs, nu dabasim peirogus.”

„Tū dīn začs patyka budžā.”

Atkon veirs runoj: „Vo, kungs, začs patyka budžā!”

Otkon sīva runoj: „Nu tūdīn, kad leidaka patyka dzelžūs!”

Otkon veirs runoj: „Vo, kungs, leidaka patyka dzelžūs...”

Tūlaik muižinīks veras, ka juo sīva troka, lyka nūvest jū uz nagudrū muoju, bet veirs suoka dzeivuot vīns pats un ar atrostu zaltu dzert leidz tam laikam, kad vysu puordzēja.

10. A. 1381. Latgales skolnieka pasaka. N. Rancāna kr.

Vīnu reizi vīns veirs atrūd naudu un grib pasaceit arī sīvai, bet beistas, ka sīvītes, byudamas lelas pļuopas, nīkuo navar saturēt, kab naizstuosteitu cytam. Viņš nūbraucja uz tiergu un nūpierka maisu baranku (kriņģeļu), kuņus atvedīt izkaisēja natuoļi nu meža molas, kur auga daudz apšu. Tys beja vacūs kungu laikūs. Par tū tys veirs i beiduos paruodeit sīvai naudu, par tū ka sīva kai tik aizzasierduos uz veira, ar reizi īt uz kungu un pīmaloj kungam uz veira.

Atguojis uz sātu, veirs soka: „Īsim, sīveņ, pastaiguot, varbyut kū navīn atrassim!” Ka daguoja natuoļ pi meža, kur tuos barankas beja iebuorsteitas, veirs otkon soka uz sīvu: „Verīs, buobeņ, un losi barankas, es redzēju piermeņ, ka baranku tyuce guoja, un redzi cik jū daudz te pībera.”

Kad buoba barankas salasēja, soka veirs: „Īsim tuoļuk!”

Kad daguoja pi apšu meža, tad veirs soka uz sīvas, ruodeidams uz apses, kurai lopas brīsmēigi treisēja: „Skotīs, buobeņ, ite valns krota myusu kunga dvēseli!”

A buoba nabeja apses meža redzējuse un tam nūticēja. Tūlaik veirs otkon soka: „Īsim, buobeņ, tuoļuk!”

Davedis da tuos vītas, kur beja atrasta nauda, veirs soka: „Skotīs, buobeņ, mes i naudu atrodām!”

Pajēmuši tū naudu, nūguoja uz sātu.

Par kaidu laiku veirs suoka bārt sīvu par naizpyldeitu dorbu. Tad sīva sasadusmuoja uz veira, nūskrēja uz kungu un pastuostēja, ka veirs atroda naudu un

kungam napašludynuojā. Kungs atsauce obejus da sevīm un suoka klīgt uz veira, vaicuodams: „Kur tei nauda, kū tu atradi?”

Veirs suoka līgtīs, ka jis nikaidas naudas naatroda, saceidams, ka juo sīva ir napylna pruota. Un suoka vaicuot nu sīvas: „Vai tu, sīveņ, esi troka, kur es tev asu naudu atradis?”

Sīva atbild: „Kad? Pīmeņ, kad tu sacēji: „Īsim pastaiguot!” un tūlaik guoja baranku tyuce, un es pylnu maisu pīlasēju.”

Veirs vaicoj: „Kad tad tys beja, kū tu maloj?”

„Kū es maluoju? Tū pat dīnu vēl, ka mes guojom car mežeņu, a valns myusu kunga dvēseli kratīja, tūlaik tad i naudu atrodam.”

Kungs tik vīn klausuos un veirs soka kungam: „Redzi, kundzeņ, muna sīva ir troka palykuse un nū pruota izguoja, es nikaidas naudas naatradu.”

Kungs sasadusmoj brīsmēigi uz sīvas, a veiram nauda tai i palyka.

Nikad navajag sīvai saceit taisneibu.

11. A. 1381. Skolnieks no 65 g. vecas Magdas Sargunes Daugavpils apr. A. Aizsila kr.

Veirs dzeivuoja ar sīvu un zoga kunga mantu. Kū tik jaunuoku izdarīja veirs, tu sīva pastuostīja kungam. Vīnu reizi veirs nūzoga nu kunga naudu un tū naudu nūlyka uz ceļa. Tad jis nūpierka leidaku, īroka smilktīs — nūpierka zaķi, īlaide nortā (tīklā) un īlyka azarā, — nūpierka bļīnas, pakaisīja pa pļavu, — vēl nūpierka divi puori dasu un pakuora sētīnā.

Vīrs soka sīvai: „Brauksim, sīviņ, par jaunu precētīs.”

Pabraucja gobolu soka: „Redz, sīviņ, leidaka smilktīs īsarokuse.”

Pabraucja otkon gabaliņu soka: „Redz, zaķis nortā patics.”

Sīva soka: „Ai veiriņ, par breinumu vysa pļava ar bļīnim nūsvaidīta.”

„Redz, sīviņ, bļīnu debess ir bejis.”

„Ai, veiriņ, kas par breinumu? Nu dasu sētīņa iztaisēta.”

„Redz, sīviņ, kaida laime! Es atrodu uz ceļa naudu.”

Kad veirs ar sīvu tyka muojuos, sīva tyuleņ aizskrēja pastuostēt kungam. Kungs sacēja: „Tavs veirs nūzoga nu maņa naudu.”

„Ne kungs, es poša redzēju, kai atroda.”

„Kod atroda?”

„Tūlaik, kad leidaka beja smilktīs izarokuse. Tūlaik, kad zaķis azarā nortā beja paticis. Tā dīn kur bļīnu debess beja. Tu zin, kur dasu sētīņa beja iztaisīta. Var byut tu redzēji, kai mes ar veiru braucam ūtru reizi precētīs.”

Kungs jam nu puordzan sīvu prūjom nu ustobas.

12. A. 1381. Teicēja F. Barbale Ružinas pag.

Dzeivuoja vīnā cīmā nabadzīgs zemnīks ar sovu sīvu; bārnus jam nabeja. Zemnīks ar sovu sīvu vysod luydza Dīvu, kab Dīvs jīm paleidzātu dzeivē. Vīnu reiz zemnīks vokorā īt nu dorba, un uz zeļa jis atroda moku ar lelu naudu. Naudu itū nūgaisynuoja vīns muižinīks, kurs braucja pa itū ceļu. Zemnīks atroda itū naudu un dūmuoja, kab muižinīks naizzynuotu. Reitā zemnīks aizjyudzja zyrgu, aizbraucja uz mīstiņu, tī pīpierka kringeļu, zyvu un dzeivu zači. Nūpiercis itū vysu, jis brauc uz sātu, un pa ceļu suoka svaidīt kriņģelus pa kryuīnim, zivis pa ceļu izsvaidīja, bet zači pajēmja un

pasādynojoja bucā. Zemnīks atbraucja uz sātu un runoj sovai sīvai: „Sīveņ, brauksim uz mīstiņu, kaut kū nūpierksim!”

„Labi!” pasacīja zemnīka sīva un jī tyuleņ sasalasīja un aizbraucja. Pībrauc jī pī upes un zemnīks ruoda sovai sīvai, sacīdams: „Verīs, kur začs tyka bucā, redzi sīviņ, kaida te lela buca beja, ka začs tyka bucā.”

Jī pajēmja zači un brauc tuoļuok. Zemnīks otkon ruoda sovai sīvai: „Redzi, sīveņ, kaidis te leits beja ar zivim!”

Suoka jī obi lasīt tuos zivis un pīlasīja daudz. Tad sāduos un brauc tuoļuok. Zemnīks brauc un ruoda sīvai, ka pa kryumim kringeļi! Sīva vaicoj veiram: „Nu kurīnes itī kringeļi te pīsvaidīti?”

Zemnīks jai atbildēja: „Te guoja taidis muokuls ar kringeļim!”

Jī obi salasēja itūs kringeļus, atbraucja uz mīstiņu, nupierka brandīņa un brauc atpakaļ uz sātu. Atbraucja zemnīks uz sātu un pusi brandīna atdevja sābrim, bet pats atguoja uz sātu, sēd ar sovu sīvu un runoj. Sābri izdzieŗa brandīņu, pīdzēŗa un suoka klīgt un sasakova. Izdzierdēja zemnīka sīva un soka veiram: „Ej pazaveŗ, kas tī klīdz!”

Zemnīks izguoja uorā, tyuleņ aizguoja atpakaļ ustobā un runoj sīvai, ka zemnīki muižinīku sasītu vodoj pa cīmu, syt ar vāzdom un jis klīdz. Sīva paticēja un lyka ar ītu mīru. Tai dzeivoj zemnīks cik laika. Izzynuoja sīva, ka juos veirs atroda lelu naudu, un pastuostīja sovai pazeistamai. Tai runuoja, runuoja un itei runa tyka muižinīkam ausīs. Muižinīks atsauc zemnīku un vaicoj: „Tu atrodi munu naudu?”

Zemnīks runoj: „Es nikaidas naudas nazynu!”

Tūlaik muižinīks lyka atsaukt zemnīka sīvu un vaicoj: „Kad tovs veirs atroda munu naudu? Runoj pareizi!”

Sīva soka: „Jā, muns veirs atroda naudu!”

„Kad? kurā dīnā beja, kad veirs atroda?”

„Kundziņ, tys beja tymā dīnā, kad leluo upe beja un vēl začits patyka bucā!”

„Kura tad itei dīna beja?”

„Tymā dīnā vēl beja leits ar zivim!”

„Kaidis tūlaik datums beja?”

„Es nazynu, bet pīmiņu, ka tymā dīnā izguoja taidis muokuls, kanu dabasim sveidīja kringeļus! Mes ar veiru divi maisi pīlasījām.”

„Kad tys beja, kaidā dīnā? Pasoki tu man pareizi!”

„Pagaidi, kundziņ, es padūmuošu! Tū dīn tevi zemnīki sasītu pa cīmu vaduoja un ar vāzdom syta un tu klīdzi!”

Sasadusmuojās muižinīks un izdzyna buobu uorā, bet naudas nadabuoja. Zemnīks tagad par tū naudiņu brandīņu dzer un dzīsmes dzīd.

13. A. 1381. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis no 63 g. veca J. Turķa Bilskas pag.

Kādam vīram bīsi traki dūma un bezgala pļāpīga sieva. Ko šī vie dzirdēsi vai redzēsi, to tūlī izpļāpāsi un pielikusi ar vē(l) pati klā(t).

Reiz mājā aprūcies sausas malkas. Vīrs aizbraucis uz muižas mežu un atvedis vesalu vezumu sausoti sausās malkas. Vē tai pašā dienā pļāpīgā sieva aizgāsi pie nāburgu saimnīcas paciēmoties. Nāburgu saimnīca stāstīs pļāpīgai sievai savas nebūšanas, cik šaj grūti ejot, jo neesot iekuram neviena gabalīna sausas malkas. „Ā!” tūlī sacīs pļāpīgā sieva un nu tik laidusi vaļā, ka šai ar mājā nebīs vais nemaz sausas malkas, ka nevarēs nekā uguni iekurināt un ēdienu izvārīt, bet šās vīrs aizbraucis uz

muižas mežu un bliezis tādu vezumu, kā brīnumu sausoti sausās malkas. Lei jau braucot šās vīrs ar uz muižas mežu, tur sausas malkas esot papillam. Nāburgu saimnīca klausīsies, klausīsies un pēdīgi noticēsi ar plāpīgai sievai.

Ka nu plāpīgā sieva aizgāsi uz māju, tā nāburgu saimnīca visu aka (atkal) izstāstīsi savam vīram, šis aka vienam otram un trešam pačukstēs un tikmēr, tikmēr, kamēr viss nācis ausīs muižas mežsargam. Tas aka tūlī pie lielkunga un izstāstīs smalki, kā viss būs.

Šim pastāvīgi ar vesala ass malkas pazudusi. Bet ko nu šis?

Lieckungs ņem un iesūdz plāpīgās sievas vīru tiesā, ka šis nozadzis vesalu asi malkas. Vīrs domāš domāš: „Labi nebūs, kā sauks sievu pie tiesas, tā šī ar visu izstāstīs.” Pag’, nu šis izdomāš tādu štuku. Viņč aizgāš uz mežu un izracis dziļu bedri. Ka bedre bīsi gatava, ta gāš uz māju un sacīs sievai, ka šo zemē nākšot drīz vie briesmīgi gāgānu karu laiki, lei šī ar visim bērnim bēgot uz mežu un paslēpoties bedrē, tā vie šī ar bērnim varot dzīva palikt. Nu sieva traki nobīsies un tūlī, vē tai pašā dienā, aizbēgusi uz mežu un ar visim bērnim bedrē iekšā! Vīrs nu pār bedri noklāš negērētu govs ādu, sabēris uz ādas labību un zirņus, nu sadzinis no mājas visus putnus, kādi vie bīši. Nu putni saklupuši uz ādas vīrsū, ēduši, plēsušies un klaigāši.

Sieva sēdēsi bedrē, visu dzirdēsi un no bailēm nezināsi vais, kur sprukt. Viņa domāsi, ka gāgānu karu laiki nu ir klā, lūgusi Dievu un trīsēsi no bailēm.

Tad vīrs aizbraucis uz pilsētu, nopircis labu maišeli kleņģeru un nu braucis uz mežu pēc sievas un bērnim. Viņč nu stāstīs, ka gāgānu kara laiki esot pagājuši, lei raušoties no bedres ārā, tagadītan varot aka dzīvāt mājā. Vīrs iesēdināš sievu un bērnus vāgos un pats nosēdies vāgu pakaļā. Vīrs pabraucis gabaliņu un ta metis atroceniski sev pār muguru vienu kleņģeri un tā iekritusi sievai klēpī.

„Vai,” no prieka iekliegusies sieva, „man klēpi iekrita kleņģere!”

Vīrs nesacīs ne nu, un sviedis aka kleņģeri. Tā aka iekritusi sievai klēpī un tā priecāsies un brīnīsies, no kurienes gan tās kleņģeres varot nākt. Nu vīrs sacīs, ka līstot kleņģeru lietus. Sieva palikusi traki priecīga, ka pēc bēdu un briesmu laikiem nākot aka laimīgas dienas. Bet vīrs tik sviedis kleņģeres, kamēr maišelis bīs tukšs un sieva noticēsi, ka līstot kleņģeru lietus. Viņi pašreiz braukuši gar muižas riju un rijā vienc neganti bļāvis. Rijā vīrs jau priekšlaiku bīs aizvedis azi un piesēš ačgārniski pie ārdim un āzis nejaukā balsī bļāvis. Sieva nu aka prasīsi, kas tur rijā tik neganti bļāunot. Vīrs sacīs, ka velle rijā mokot lielkunga. Nu sievai palicies trakoti žēl lielkunga un tā gribēsi iet uz riju lielkunga žēlot, bet vīrs nelaidis un sacīs, ka šī pati ar varot tikt vella nagos. Sievai gan bīs lielkunga traki žēl, bet šī vis ar nedrīkstēsi uz riju iet. Tā nu viņi visi laimīgi aizbraukuši mājā.

Kā nu nākusi tiesas diena, ta abi braukuši uz muižu. Lieckungs abus iesauzis iekšā un tūlī plāpīgai sievai prasīs: „Kā tas bī, ka tavs vīrs zaga malku no muižas meža?”

Sieva tūlīt pērusi vaļā: „Tas bija tā, ka tie gāgānu kari bī, ka tas kleņģeru lietus lija un ka jūs, lieckungs, velle rijā mocīja!”

Lieckungs tūlī lāgā nesapratis un prasīs vē reiz, lei stāsta. Plāpīgā sieva aka skaitīsi savu peramenti vaļā. Nu lieckungs noskaities un sācis dusmās kliegt. Bet nu vīrs sacīs: „Ko nu lieckungs! Šai jau nav lāga prāta, viņa jau muld vienā muldēšanā!”

Sieva jau nu gan vē gribēsi taisnoties, bet lieckungs vais neklausījies, jo viņč jau nekā nezināš ne par gāgānu karim, ne par kleņģeru lietu. Viņč iztriecis plāpīgo sievu no istabas ārā un vīrs tā izgāš gluži sveikā cauri.

14. A. 1381. K. Mīlgrāvis Zālītes pag. (Grünwald).

Vienam saimniekam bijusi ļoti plāpīga sieva, kas visu izpaudusi, ko vien dabūjusi zināt. Lai kungi sievai nenoticētu, vīrs to gribējis iztaisīt par tādu, kam nava pilna prāta. Viņš tai izstāstījis, ka būšot lieli kaņi, un tāpēc vajagot glābties. Vīrs izracis bedri un sievai ieteicis tur paslēpties, bet pats pār bedres virsu pārvilcis izkaltušu zirga ādu, uz kuņas uzbēris auzas un sadzinis zosis. Tās ēzdamas dedinājušas, bet sieva domājusi, ka tie esot dēdu kaņi. Un kungam, kad tas jautājis, kad tas tas un tas noticis, atbildējusi: „Tad, kundziņ, kad tie dēdu kaņi bija.”

15. A. 1211. 1541. 1386. 1653. 1381. H. Šalkovska Līksnas pag. J. Rupjā krājums.

Dzeivova, dzeivova dēdeņš ar buobeņi. Dēdeņš guoja da muižys kungam iz dorba, buobeņa sēdēja sātā i sprēde. Jū ustobeņa beja moza, klāva jīm nabeja. Beja jīm vīna gūteņa, jei stuovēja nameņā suplok ar ustobu. Vīnu reizi buobeņa ēde dīniškys (pusdienu) iz noma slīkšņa, gūteņa nomā stuovēdama gramova. Buobeņa īsavēre, ka gūvs gramoj, i dūmova, ka jei izmēdej buobeņu. Buobeņa sacēja guteņai: „Gūteņ, gūteņ, namēdej sovys saimineicys!”

Gūtiņa pavysam nasaklausēja, i tuopat gramova. Buobeņa aizsasirdēja smagi i sacēja: „Puorstuoj tyuleņ mani mēdeit, a to jemšu un nūsisšu!”

Gūteņa nikuo nasaprota i gramova tuoļuok. Tagad buobeņa vēl vairuok aizsasirdēja, paķēra cīri i nūcierta gūteņai golvu.

Te atguoja dēdeņš nu dorba. Verās: gūteņa nadzeiva. Vaicoj buobeņai, kas te beja. Buobeņa sacēja, ka gūteņa jū izmēdēja, i par tū jei gūteņu nūsyta. Dēdēņš pabuora, pabuora sovū buobeņu, bet nikuo navarēja dareit. Nūdeirova dēdeņš uodu gūvei, sasuoļēja gaļi i pascēja buobeņai, lai gaļa stuov gardīnai. Ūtrā dīnā pats otkon aizguoja iz dorba da muižys.

Buobeņa palyka sātā. Zam vokora īguoja ustubā gars, gars ubogs. Buobeņa vaicoj ubogam: „Vai tu esi tei garuo dīna?”

Ubogs sacēja: „Jā!”

Buobeņa tyuleņ jēme vysu gaļi, salyka ubogam maisā, i ubogs aizguoja pa ceļi. Atguoja dēdeņš nu dorba i vaicoj buobeņai: „Kur palyka gaļa?”

Buobeņa sacēja: „Beja te gars, gars ubogs, es jam vaicovu, vai jis ir tei gardīna, jis sacēja, ka ir, es jam i atdevu vysu gaļi.”

Dēdeņš tyuleņ skrēja pakaļ ubogam i danuoce. Atjēme gaļi, atnese da sātai i pascēja sovai buobeņai, lai gaļis nadūd nivīnam, lai stuov gaļeite kuopusteņim pa gabaleņam.

Beja pavasars. Buobeņa sādynova kuopusts. Kuo beidza sādynuot, aizguoja da ustubai, sakopova gaļi mozūs gabaleņūs i salyka pī kotra kuopusteņa pa gabaleņam. Suņi dreiz izvolkova vysu gaļi. Atguoja dēdeņš, vaicoj buobeņai: „Kur palyka gaļa?”

Buobeņa soka: „Kuo, dēdeņ, sacēji, tū padarēju. Sasādynovu kuopusteņč, i kotram kuopusteņam dalyku pa gabaliņam gaļis.

Dēdeņš beja smagi sirdeigs iz sovys buobeņis i nu siržu jeme jū aizvede dziļā mežā i jū pamete.

Staigova buobeņa, staigova pa mežu, salasēja daudz puķēšu i īsavēre mežā vīnu ustubeņu. Daguojuse pī ustubeņis, suoka staiguot apleik, svīzdama puķētis zemē i sacēdama: „Tu, puķēt, te audz, tu, puķēt, te audz!”

A šytamā ustubeņa beja zagļu ustubeņa. Zagļi padzierduši, ka nazkas runoj, nūsabeida i visi izbāga uorā nu ustubys. Buobeņa īguoja ustubeņā. Ustubeņā beja

daudz vysoda monta. Jei tyuleņ aizguoja da sovam dēdeņam i pascēja, lai brauc da mežam pēc monta. Dēdeņš dabova zyrga nu vīna sābra, i aizbrauca obi pēc monta. Pīkruovuši pylnu vazumu monta, atbrauca da sātai. Tagad dēdeņam beja baist, lai buobeņa kuo nabejs napostuostētu muižys kungam par montu. Jis suoka jai ruodēt čūdus. Pabuoze jū zam kubula, pabēra iz kubula gryudus, sasauce daudz vystu viersā i sacēja buobeņai, ka koldyunu kars juoj. Buobeņa treisēja nu baiļu zam kubula, cykom vystas apēde vysus gryudus. Ka gryudi beja apāsti, tūreiz dēdeņš izlaide jū uorā.

Reizi jī obi brauca cīmā. Dēdeņš pajēme leidzi daudz baranku. Braukdams jis par placu svīde buobeņai prīškā pa barankam, a buobeņa laseja i sacēja dēdeņam: „Dēdeņ, vot laiki daguoja, ka peirāgu leits lej.”

Cytā reizē dēdeņš īsprīde sātmalē uozi. Tys uozsl styprai bļuove. Dēdeņš sacēja, ka muižys kungs īsprīde golvu par grākim sātmalē i bļauņ vysā golvā. Buobeņa tam ticēja.

Atguoja reizi da jīm muižys kungs. Dēdeņa nabeja sātā; beja buobeņa vīna poša. Muižys kungs vaicova buobeņai: „Kod jyus palykuot tik boguoti?”

„Tūlaik, tūlaik, kungs, kod koldyūņu kars guoja,” sacēja buobeņa.

Kungs sacīja: „Namaloj, sok pravdu!”

„Tūlaik, tūlaik, kod peirāgu leits leja,” sacēja buobeņa.

Kungs ar siržu saklīdze: „Napļukš, sok pravdu! Ka nascēsi pravdys, atjemšu vysu jyusu montu!”

„Tūlaik, tūlaik, kundzeņ, kod kungs klīdze, īsprīds golvu sātmalē par grākim,” sacēja buobeņa.

Muižys kungs aizasirdēja iz buobeņis i aizguoja pa ceļi. Dēdeņš ar buobeņi vēļ tagad dzeivoj laimeigi, ka nav nūmyruši.

16. A. 1381. V. Zacharska no J. Juščenkova Sakstagala p. Latvju kultūras kr.

Vīnā cīmā dzeivuoja vīns zemņiks. Jam beja sīva un treis mozi bārni. Zemņika uzvuords beja Skrabs. Itys zemņiks cīši daudz dzēra brandīņa un kotru godu puordzēra vysu labību. Sīva ar mozim bārnim cīta bodu. Cik paleidzēja cīmā sābri, ar tū dzeivuoja, bet zemņiks, kad uz juo sīva pasacīja vuordu, kab jis nadzartu, jū tyuleņ syta. Vīnu reizi atīt itys zemņiks nu pilsātas cīši pīdzēris. Sīva jū lomoj, ka jai ar bārnim nav kuo ēst, bet jis vys dzer. Itys zemņiks beja moza auguma. Sasasirdēja jis uz sīvas, izleida uz benča un krita taišņi uz placu sīvai un suoka jū sist un tai jū sasyta, ka jei gulēja zam benča. Jau juo sīva grib izleist nu benča zamaškas un ar pierstu skrabyņoj. Zemņiks klausuos, ka jei skrabyņoj un jis padūmuoja, ka jei jū vēļ kārdynoņ, jo jam taidz uzvuords Skrabs. Otkon jis sasyt sovu sīvu.

Ūtrā dīnā sīva dūmoj: kū ar taidu veiru darīt? Jei sadūmuoja, ka juos veirs cīši mīloj captas zivis. Veirs juos nūguoja uz teirumu art zemi. Jei pajēmja smelstekni un nūskrēja uz upi gyut zyvis. Sagyun jei kaidu desmit gobolu zyvu, nūīt jei uz teirumu, kur struodoj juos veirs, pa kluseņam, kab jis jū naradzātu, izsvaidēja zivis pa vogu, un nūguoja paša uz sātu. Zemņiks ar un veras, ka pi orkla vogā dzeivas zivis. Jis juos tyuleņ suoka lasīt. Salasīja jis ituos vysas zivis, atnezja uz sātu un runoj sīvai, kab jei jam juos izcāptu.

„Labi!” pasacīja sīva. Veirs otkon nūguoja uz teiruma art. Sīva izcepja zivis un ar bārnim juos apēdja, bet veiram pametja vīnu zivtiņas astīti. Atīt veirs uz sātu un vaicoj: „Nu, dūd man tuos captuos zivis!”

Sīva jam atbildēja, ka nav. „Kai nav?” klīdzja veirs un suoka sist savu sīvu, bet sīva suoka klīgt, cik beja spēka, ka veirs syt zemē. Izdzirdēja cyti cīma sābri, atskrēja un vaicoj, par kū jis syt savu sīvu. Zemņiks jīm runoj, ka jis sagyva uz teiruma vogā zivis, bet jei juos apēdja. Veras zemņiki, ka Skrabs nu pruota nūguoja un var nūsist savu sīvu, jī jū ar viervi sasēja. Juo sīva, kad nikas naredzēja, vēļ jū kārdynuoja, paruodūt jam zivtenas astīti. Jis klīdz sasīts: „Vo kur munas zivis!”

Cīma zemņiki sarunuoja, ka taidu nagudru cylvāku navar turēt cīmā: jis var nūsist sīvu, bārnus un vēļ cytus sābrus. Lyka Skrabu rotūs, pīsēja ar viervi un nūvedja uz nagudrū muoju. Tai sīva ar savu gudrību palyka dzeivuot ar bārnim labi, bet veirs tagad spokst nagudrū muojā.

79. Sieva nepazīst vairs sevis.

1. A. 1383. O. Kiršteins, Kr. Misā. LP, III, 88, 49.

Viens vīrs bija uzaudzinājis savu sievu par ļoti strādīgu. Reiz vīram iegādījās aizbraukt. Viņš pieteica sievai, lai pļaujot tai dienā auzas. Bet sieva domāja: „Tukšā dūšā nevar pļaut. Papriekšu izvārīšu brokastu un tad.”

Viņa izvārīja brokastu, ielēja traukā un aizgāja uz lauku. Lauka malā tā domāja: „Vai būs ēst jeb pļaut? Ne, labāk ēdīšu.”

Strādīgā sieva saēda līdz pusdienai. Pusdienā tā domāja: „Vai būtu labāk gulēt, jeb pļaut? Ne, labāk gulēšu!”

Strādīgā sieva sagulēja līdz tumšai naktij. Vīrs bija pārbraucis un nevarēja stādīgo sievu sagaidīt.

„Jāiet pakaļ, citādi nopļaus visu lauku un būs pārstrādājusies,” vīrs nobubināja un aizgāja pie sievas. Bet sieva krāca grāvmalī un auzas nebija ne aiztikusi. Vīrs, to redzēdams, domāja: „Pag, pag, lai nu gul, lai — dabūšu mūsu govs ādu, apsegšu to, lai nenosalst, gan jau tad no rīta atmodīsies.”

Bet govs āda bija sakaltusi un sieva jau pamodās pusnaktī. Govs ādu tā noturēja par villaini un tādēļ apsēja to gar rumpi. Bet mājā ejot, āda sāka nejauki grabēt. Sieva brīnījās: „Diezin vai esmu tā pati, jeb ne? Kad šorīt nācu auzas pļaut, tad negrabēju un tagad grabu. Ne, es būšu no citas mājas. Tomēr lai nepārskatītos, iešu paprasīt.”

Sieva nogāja pie durvīm un prasīja: „Vīrs, vai tev ir sieva, jeb ne?”

Vīrs, pamodies, atbildēja: „Jā, man ir pašam sava sieva!”

„Bet, vai tev ir tāda sieva, kas grab?”

„Ne, tāda sieva man nav, kas grab.”

„Nu, tad esmu apmaldījusies — iešu uz citu māju.”

Sieva aizgāja uz citu māju prasīt. Bet tā kā tur arī vīru neatrada, tad aizgāja atkal tālāk. Un tā tā staigā — ja nav mirusi — vēl šodien savu vīru meklēdama.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku saīsinātā veidā ir uzrakstījusi Liesma Reksāne Rūjienā (P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 265, 480). P. 5.

2. A. 1383. M. Blūmberga Auces pag. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 228, 441.

Vienreiz vienam vīram bi vien slink siev. Un tas vīrs iet ik dien pļave pļaut. Tā siev ar aiziet pļave, mēre ar grābekļkāt un teic: „Tas man rīt, tas man parīt, šodien nekas!”

Un tā tā siev vis nedēļ iet pļave un nedar neko. Bet nu tas vīrs dome, ko nu var darīt. Un tā vienreiz, kad tā siev ir aizmidzs, tas vīrs paņem dzirkels un nogriež tā sieve lindrak virs ceļem. Bet nu ta siev atmostes un nezina, ko nu var dart. Iet uz mājām un ieraug, ka vīrs lauke dzen rācins. Viš pras tam vīram: „Andre, vai Od (tā sauc to siev) ir mājes?”

Vīrs atteic, ka jā. Nu trīs dien viņ iet izgules, bet ko nu var dart. Nu iet pie to vīr un lūdz: „Es pat ir tā Od!”

Vīrs teic, le nāk uz mājām. Viņa nu gāj pļave un katr dien padare sav darb.

3. A. 1383. A. Lejasmeiere no 65 g. vecas N. Jaunarājas Auces pag. P. Birkerts, Latvju t. anekd. I, 256, 484.

Vienreiz vien vec pamuļķ siev gāj lins plūkt. Viš aiziet ta laukmale, salec uz augš. „E, te lab rit pairīt ko plūkt, šūden nekas,” liek uz ež un gul. Ta sieva ir bīš vārds Od, un tam vīram Andres. Andres izgaides māj Ods, viss dien un navar sagaidit. Iet proj uz linlauk raudzt Ods. Aiziet un redz, ka siev gul kā nosists uz ež. Andres paņem naz un nogriež Ode lindrak priekše līdz ceļem strup. Od atmostes vakre un pieceļas un brīnes: „U ir Od, u nau Od, Ode bij viscaur gaŗš lindraks, bet man nau — ē, jā aizskrej māj paprast, ja Od būs māj, tad es nebūš Od.”

Laiž uz mājām. Pieskrei pie log un pras: „Andre, ir Od i māj?”

„Jā, Od i māj!”

Od laiž akai proj uz lauk un liek uz ež un guļ akal. Ka paliek tumss, vīram paliek sievs žēl un iet meklēt, un ved uz mājām. Od liekas akal gult. Saimec a meit aizklāj log a mais. Otre diene Od gul akal viss dien. Tika uz vakar atmostes un sauc: „Saimecs — Od o,” tā tās atsaucis: „Uhū!”

„Nezin, kas nu būs, kas nu nebūs u nu kād liel nelaim u kād slimeb, kā nenāk mieg, tā nenāk mieg, vēl nau ne gaisam.”

Tā meit atrauj nost mais no log. Saul vēl maz gabliņ tik augs otre diene.

4. A. 1383. A. Medne no M. Lucas Rīgā. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 229, 442.

Vienam vīram bijusi slinka sieva, gudrā Ilze. Gudrā Ilze aizgājusi uz tīrumu un noskaitījusi kopiņas: tas rītam, tas parītam, šodien nekā, un gulējusi nost. Atnācis vīrs, redzējis, ka sieva guļ, apkāris tai zvārguļus. Gudrā Ilze uzmodusies un sevi vairs nepazinusi. Aizgājusi uz māju — bijusi jau nakts — prasījusi caur logu vīram: „Vai tava gudrā Ilze mājā?”

Vīrs teicis: „Kā tad, sen jau guļ!”

Ilze aizgājusi uz savu māti un prasījusi, vai viņas meita mājā. Māte teikusi, ko nu tā, tā jau sen aizprecēta pie vīra. Nu gudrā Ilze gājusi uz māju pie vīra un lūgusies, lai laiž viņu iekšā. Vīrs ielaidis arī, un nu gudrā Ilze labojusies.

5. A. 1383. Ruta Gailīte no E. Krūmiņas Ķēķu pag.

Vienam vīram bijusi ļoti slinka sieva. Viņai bijis jānoplūc linu lauks, bet viņai negribējies to darīt. Sieva aizgājusi uz linu lauku un teikusi: „Tas rītam, tas parītam, šai dienai nekā.”

To teikusi, sieva nolikusies laukā malā un gulējusi. Noguļ vienu dienu, iet mājā, — vīrs neko. Noguļ otru, vīrs vēl neko nesaka. Trešā dienā, kamēr sieva guļ, vīrs aiziet un nogriež viņai matus un brunčus. Sieva uzceļas un brīnās: „Vai es esmu Pēteriene, vai ne?”

Sadomā aiziet uz māju un uzprasīt. Aiziet, pieklauvē pie loga un prasa: „Pēter, vai tava sieva jau mājā?”

Vīrs atbild: „Mēs jau guļam!”

Nu sieva nezina, ko darīt. Tā aiziet uz kapsētu, apsēžas uz krusta un paliek tur sēžot. Nāk kapu sargs, ierauga sievu sēžam uz krusta un domā, ka kapsētā spokojas. Kapu sargs aiziet pie mācītāja un stāsta, ka viņš kapsētā redzejis spokus. Mācītājs netic. Nu iet abi uz kapsētu. Kā tad — sieva vēl turpat sēž! Bet arī sieva, šos ieraudzījusi, lec no krusta zemē un skrien tiem pakaļ. Mācītājs ar kapu sargu sāk bēgt. Kapu sargs varējis ātrāk paskriet, tas skrējis pa priekšu, mācītājs bijis klībs un tādēļ tas bijis palicis labu gabaliņu pakaļ. Skrējis gan, nabadziņš, ko varējis, un tik saucis: „Es klībs un vājš, es klībs un vājš!”

Beidzot tomēr mācītājs un kapu sargs laimīgi tikuši mācītājmuižā. Sieva attapusies linu lauka malā. Nu viņa nadzīgi ķērusies pie darba. No rīta atnāk vīrs un redz, ka lauks gandrīz noplūkts. Vīrs nu parāda sievai viņas nogrieztos matus un brunčus. Sieva nu redz, ka viņa tomēr ir Pēteriene. No tā laika sieva no slinkuma bijusi izmācīta.

6. A. 1383. M. Šiliņa Vikselniekos, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 361, 101. M. Böhms, „Lettische Schwänke”, 14, 15.

Vienam vīram bijusi dikti slinka sieva: nevīžojusi strādāt, lai tur diezin kas būtu. Tas bijis klausības laikos, kad peļņa maz un pēriens par velti bijis dabūjams. Un tam vīram bijuši no saimnieka trīs pūru vietas bandas lauki un tai vienā sētē viņš tad iesējis linus. Lini smuki auguši. Plūcamā laikā vīrs skubināja sievu: „Sievīņ, gādā, ka četri dieni laikā lini noplūkti!”

„Jā, jā, vīriņ, jā!” šī atbild un aiziet uz lauka. Aiziet, apskatās — beidzot rādīs ar roku: „Tas man rītu, tas parītu — šodien nekā!” un lieks uz ausi un guļ. Guļ, guļ — pienāk rītdiena: „Ē! ko blēņas celsies! pāri redz, pāri tiks!”

Paiet tā diena — trešā dienā vīrs nāks raudzīt, cik pēdu linu ir. Nāk, nāk — notālēm redz: lini stāv kā stāvējuši. Pienāks klāt: plūcēja guļ, lai dara, ko grib. Nu vīram vienā kārtā būtu dusmas, bet otrā atkal pārdomā, ko tas viss līdz dusmoties; jārauga labāk ar jokiem ārstēt. Labi. Un tā neko vairāk, izrauj nazi, nogriež puslindrakus, pa pusei īsākus, lai nu izguļas pusē kreklā, pusē lindrakos!

Vēlāk šī atmodīsies, nu brīnīsies, brīnīsies: „Diezin, vai esmu es pati, vai neesmu pati? Ne! tā zināt nevar, jāiet mājā. Ja bērni sauks mani par memmiņu, tad es būšu pati; ja sauks par bubuli, tad mukšu mežā.”

Bet tēvs mājā bij noteicis bērniem: ja tāda un tāda pārnāk, lai sauc uzsaukdami: „Bībus nāk, bībus nāk!”

Jā, un kā šī nu pārnāk, tā bērni pretim: „Bībus nāk, bībus nāk!”

Sieva domā: „Nu, tad jau es pati vis neesmu!” un iemūk mežā. Bet mežā viņa vēl šaubās, daudzinaidama: „Vai esmu pati, vai neesmu pati?”

Un tur kalniņā mežā mājāja slepkavas. Tie izdzird šo vienmēr tādus vārdus daudzinām un prasa: „Sievīn, kas tev kaiš?”

Šī atsaka: „Man nekas nekaiš, bet jums kaiš! Tur nāk cienīgs lielskungs ar spēku, mūkat, mūkat!” Slepkavas, to padzirdējuši, nedabūja vairs ne deguna nošņaukt. Prom pa kaklu, pa galvu, bet sieva nosmejas vien un iegāja slepkavu bedrē apskatīties, kā tie tur dzīvojuši. Vai akls, tie bija dzīvojuši gan; nauda pa visiem kaktiem mētājas. Ko nu gaidīt? Nu grābj, nu grābj, kur tikai pietiek.

Vezumu sagrābusies, nāks atkal no meža ārā, daudzinādama: „Vai esmu pati, vai neesmu pati?”

Bet vīrs, gar meža malu ložņādams un sievu meklēdams, ieraudzīs tik daudz naudas un tā sievai ap kaklu: „Tu esi, esi pati, mana pati esi, iesim tikai nu mājā!”

Pārgāja abi mājā un nu dzīvoja bez bēdām. Kā tad nedzīvos, kad tik daudz naudas!

7. A.1383. Skolnieks L. M. Daugulis Eglūnā. N. Rancāna kr.

Juonīšam beja sīva vuordā Annīte. Pīnuok rudzu pļuove. Suoka visi pļaut rudzus un Annīte arī guoja rudzu pļaut. Pajāmuse pusdīnas leidza, aizīt pļaut. Nūguoja uz rudzu teirumu, pyrmuok paāduse, dūmoj, ka paādušai vajag drusku pagulēt; bet kai guļ, tai nūguļ leidz vokoram.

Vokorā pīnacāluse, Annīte sapļauņ vīnu kyuli un guoja uz muojom. Atguojuse muojuos — soka Juoņam, ka jei šudin sapļuovja vīnui kopu rudzu. Nu Juonīts dūmuoja, ka juo sīva nikas, labi pļauņ. Ūtrā reitā pīsaceļ jau pusdīnā. Nūguojuse uz teirumu, Annītei vajag paēst. Paādusi — drusku gribējuos pagulēt. Likās gulēt un nūguļ leidz vokoram. Vokorā pīnacālusi sapļauņ div ar pusi kyuļa rudzu. Guoja uz muojom. Atguojuse viņa stuosta veiram, ka jei šudin sapļuovuse pusūtras kopas rudzu. „Labi,” līleidams sacīja veirs uz sīvu. Trešā reitā Annīte aizguoja uz teiruma un tyuleņ sādās pī brūkastem. Paāduse Anniņa atsagula un aizmyga. Atnuok uz lauka veirs, pasavērt, kai juo sīva struodoj, voj daudzi jau sapļuovja. Atnuocs skotuos, ka juo sīva guļ.

„Kū nu darīt? Īšu uz muojom, pajemšu puka spyļvanu un rotu smēres spaini.”

Pajēmja vysu, kū gribēja. Nūguojis uz rudzu lauku, Annīti izgērb, apsmērej ar rotu smēri un izkaisa pūku pa mīsu, kura ir apsmērēta ar smēri. Annīte ceļās un pasaver uz sevi: „Cik es brīsmīgi bailīga.”

Annīte dūmuoja, ka jei izzaskota pēc valna, un nadreikstēja īt uz muojom, juo vēļ ļauds beja pa laukim. Pīnuocja lels tymsums, tod tik jei guoja uz muojom. Pīguojuse pī muoju, pī lūga, sauc Juoņam: „Juon, vai sīva muojuos?”

Juons soka, ka muojuos. Tad jei guoja uz mežu. Īdama pa mežu, īraudzēja mozu muojiņu. Īt Annīte īškā muojiņā — skotuos: muoja ir tukša. Īguojuse Annīte muojā, aizīt aiz cepla, uzkuop uz cepla un tur sēd. Pēc nailga laika atskrīn treis slapkavas un atnas maisu naudas. Atnasuši naudu, izlīk pa goldu krastiņūs un soka: „Tev itys krastiņš, tev itys, bet man itys.”

Itū vysu Annīte dzierdē, uz cepla molas sādādama, un soka:

„A kurs maņ krastiņš?”

Slapkavas, izdzierdušas bolsu, nūsabeida un aizbāga. Annīte salosa tū naudu un nūlīk gultā. Ūtrā dīnā Annīte guoja uz muojom prasīt, voi sīva ir muojuos. Pīguojuse pī lūga un vaicoj: „Voi sīva muojuos, Juon?”

Juons soka: „Nav vys muojuos.”

Tad sīva soka: „Nu tod es byušu tova sīva. Īt ustobā. Īguojuse ustobā, sacīja uz Juoni: „Juonīt, kū es atrodu? Atrodu daudz naudas. Juoņ, sajudz sovu sosoju kēvi un brauksim pakaļ naudai.”

Nūbraukuši salosa naudu un brauc uz muojom. Par tū naudu nūpierka pūdu zīpu. Izkurinuoja pierti, sasyt vysu pūdu zīpu Annai uz muguras un golu golā atmozgoj pūku ar vysu rotu smēri. Ūtrā reitā Juonīts braucja ortu uz teirumu. Muojuos palyka tikai sīva. Atbrauc pūdnīks ar pūdim un sīva suoc pierkt pūdus. Sīva prosa pūdnīkam: „Cik moksoj vīns pūds.”

Jis atbild: „Kaidis pūds, taida moksa. Vajag pībērt pylnu pūdu naudas, tod dabuosi pūdu.”

Tad soka sīva: „Dūd maņ treis pūdi,” un jei jam pībēra pylnus treis pūdus.

Pūdnīks uotruok steidzās uz muojom un ceļa sasytas vysi atlykušī pūdi. Nu aršonas atbrauc Juoņs un ceļā sīva aizskrīn prīškā, ruodīdama skaistus pūdus. Juoņs vaicoj sīvai: „Cik moksuojī par pūdim?”

Sīva soka: „Par treis puditreis pylni pūdi pībēru ar naudu.” Juons sajēmja golvu ar rūkom un soka: „Voi, cik tu troka buoba, voi sen aizbraucja?”

„Jau ir straceite.”

Suoka dzeitīs pēc pūdnīka Juons, bet nadadzyna. Atbraucis Juons muojās, pajem sīvu, Anniņu, sasyt un padzan nu muojom un leidz šai dīnai Juons vīns pats dzeivoj.

8. A. 1383. Ž. Kuncītis no 37 g. vecā J. Ziemeļa Možeikos. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 226, 437.

Vienam vīram bijusi dikti slinka sieva, kas nekā negribējusi labi strādāt. Bijis jāplūc lini. Tā izgājusi un sākusī plūkt. Drīz apnicis, un viņa teikusi: „Te nu man nav vairs daudz ko plūkt. Tas barelis būs rītu, tas parītu, un tagad es varu tik gulēt. Gan jau noplūkšu!”

Vakarā vīrs prasījis, vai būšot drīz noplūkusi? Tā atteikusi, ka daudz vairs neesot, ko plūkt. Bet kā gājusi, tā gājusi katru dienu plūkt. Vienu reizi vīrs domājis: jāejot apskatīties, ko viņa tur darot. Vīrs aizgājis, redz, šī nolikusies saulgozī un gulējusi. Vīrs paņēmis nazi un nogriezies tai lindrakus ar visu kreklu līdz pakaļai. Pats aizgājis mājās. Pēc laiciņa sieva pamodusies un sakusi čamdīties, teikdama: „Diezin, vai esmu Edaļa, vai ne, iešu mājā, ja ries suņi, tad nebūšu Edaļa; ja neries, tad būšu!”

Gājusi, bet suņi rējuši kā traki. Šī nu aizmukusi uz mežu un teikusi: „Es jau tā domāju, ka nebūšu Edaļa, bet būšu spoks!”

Mājā tā nekā nevarējusi iet, suņi krituši virsū. Pa tādām laikam vīrs sameklējis vecu rinduku un aiznesis tai. Sieva apģērbusi to un gājusi uz mājām. Nu vairs suņi nerējuši.

Pēc kāda laika bijušas sievas māsai kāzas. Sieva nu kā traka, gribējusi braukt uz tām kāzām. Bet kā lai nu brauc bez krekla, rinduķelis vien ir. Vīrs gājis uz tirgu pirkt to kreklu. Tas aizgājis, izstaigājis visu tirgu, bet kreklu nav dabūjis. Tad nu nopircis zosi un nesis to mājās. Sieva jau par labu gabalu redzējusi, ka vīrs tādu baltu nes, un nu domājusi, ka būs tas krekls. Tad norāvusi savu veco no muguras un iesviedusi krāsnī. Pārņācis vīrs, bet nu tas krekls nav bijis. Uz tām kāzām stipri gribējies braukt. Citādi nekā nevarējuši darīt, vīrs to ietinis salmu kūlī un vedis uz tām kāzām. Istabā nevedis, bet iestatījis nama stūrī, lai stāv. Vīrs pats iegājis iekšā un pateicis citiem kāziniekiem, tad tik lai laižot virsū tam salmu kūlim nama stūrī. Tā arī bijis— kuņš tik gājis lauka, tas laidis salmu kūlim virsū. Sieva stāvēdama teikusi: „Paldies Dievam, kas devis tādu siltu lietutiņu!”

Pats brūtgāns dabūjis zināt, ka šī tur stāv, un pateicis arī brūtei. Tā nu sameklējusi no savām drēbēm un māsu apģērbusi. Visi kāzinieki sākuši sievu kaunināt, vai tad nu patiešām tai neesot kauna plikai staigāt, vai tad nevarot strādāt! Sieva arī apsolījusi, ka vairs neslinkošot, kā līdz šim. Braukuši uz mājām. Sieva ieraudzījusi pie koka sūnas, ka vējā vicinājušās, skatījusies un teikusi: „Tilu, tilu, pakuliņas, nu es jūs vērpšu!”

No tā laika vairs sieva nebijusi slinka, strādājusi kā traka. Un nu bijis viss labi.

9. A. 1383. 1405. Skolnieks J. Atteka Nīcā. K. Lielozola kr.

Reiz dzīvojusi viena slinka sieva un nevīžājusi pat savus kreklus izmazgāt. Reiz virs kaut kur aizgājis, bet sieva nezinājusi, kur viņš gājis. Vīrs nācis mājā un sieva redzējusi, ka viņš padusē kaut ko baltu nes. Viņai uz reizi iešāvies prātā, ka nu nesot jaunus kreklus. Sieva tūlīt vecos kreklus, kas bijuši melli kā ogles, iesviedusi ugunī.

Vīrs pārnācis mājā, bet nu padusē tam bijusi tikai balta zoss. Sieva nu pavisam nobēdājusies, ka sadedzinājusi savus kreklus. Kur nu bez krekla ies? Vīrs gan dikti noskaities par sievas nedarbiem, bet ko darīs? Galu galā gājis tomēr pirkt jaunus kreklus. Nu arī sieva palikusi mundrāka un staigājusi balta kā citi ļaudis.

Tādus pašus īsus variantus, kur sieva zosi uzskatījusi par kreklu, ir vēl uzrakstījuši A. Korsaks no Ezeres (Birkerts, 1, 227, 438) un A. Medne no Patkules (B. I, 228, 440). P. Š.

10. 1383. V. Zacharska no Agatas Rečas Silajāņu pag. kultūras kr.

Vīnam veiram beja sīva, jei namuocēja nikur nikuo struoduot, bet veiram runuoja, ka jei vysu zyna. Veirs kū jai napasceis sataiset, jei vys runoj: „Labi, es sataiseišu.”

Vīnu reizi jis runoj uz sovu sīvu: „Šudiņ zam vokora mes brauksim gostūs pi munu radinīku, tī ir izvuorēts ols un tai byus daudz gostu.” „Labi,” pasacēja sīva veiram, „es braukšu, bet nazynu, kū man apilkt, nav taidu drābu.” Veirs jai atbilda: „Kuopēc tu nagribēji aust, par tū nav tev kū apilkt.”

Atīt vokors, jau veirs losuos braukt gostūs, a sīvai nav kū apilkt krakla. Laiks beja zīmu, soltymi lely. Veirs aizjyudzja zyrgu un aptyna sovu sīviņi ar salmim, iznesja uorā, nūlyka rogovuos un nūbraucja. Atbrauc jī pi juo radinīku uz tū cīmu, veirs izkuopja nu rogovu, izjāmja sīvu, kura beja apsita solmūs kai kiulis. Jis sovu sīvu pastatēja uorā pi durovu. Sīva sēd pi durovu salmūs, a jis pats īguoja ustobā. Tī dzer olu un brandīņi. Nu gostu, kuri dzēra, izīt uorā tī pat pi durovu un meizna taišņi uz tuo salmu kiuļa. Tai par nakti sīva sēdēja salmu kiuļā, jū vysu apmeiza, jei apsola. Uz reita veirs losuos braukt uz sātu, pajāmja tu kiuli, kur sēdēja juo sīva, ilyka rogovūs, a sīva jam runoj: „Ak kai man brīsmeigi solts! Kab tovi radinīki man īdūtu kaidu kraklu!”

Bet veirs uz sīvys runys nikuo napascēja, sādās ragovūs pats un jau gribēja braukt, bet nu ustobys taišņi izguoja veira muotja un runoj uz dālu: „Dēleņ, pajam nu manis vīnu zūsi!” Dāls atbildēja: „Najimšu par tū, ka rogovūs nav vītys, kur sēdēt, šaura vīta.” Sīva labi nadzierdēja, klīdz nu salmu kiuļa: „Nabyus šaura, es apilkšu!” Bet veirs vairuok nikuo napascēja, īsyta zyrgam ar puotagu un dreizuok nūbraucja uz sovu sātu.

Atbrauc jis uz sātu, īnas sovu sīvu, kura beja tai sasoluša, ka jau ni vuorda navarēja runuot. Veirs jū nūlyka gultā un apsedzja ar drēbim, jei dreizi suoka runuot un kod

pazacēļa, suoka struoduot vysu dorbu un nu tuos reizis pi jūs beja vysa kuo. Jī suoka dzeivuot labi un boguoti.

80. Vīrs meklē muļķa cilvēkus.

1. A. 1384. Skoln. J. Valains Lubānā. A. Aizsila kr.

Dzeivuoja dāls ar muoti, pi jūs beja dyumaina ustoba. Dāls aizguoja art, a muotja palyka cepļi kurynuodama. Kaķis leizdams uz malnuo cepļa nu molkys gubys, nūsvidja pagaļi. Pagaļa pasastatēja uz gola. Muotja, īraudzėjusja pagaļi, suocja klīgt un rauduot vysā golvā, pīmazdama, ka byut tja sēdējs dēļaņš mozais, byut pagaļa nūsytusja. Izdzierdis dāls taidu kryku zyku sātā, pametja zyrgu un atskrēja da sātai. „Dāļaņš,” soka muotja, „ka byut bejs apsaženējīs, tev byut bejs dēļaņš, i jis byutu sēdējs iz puorta, pagaļa kryzdama nu cepļa byut nūsytus jū.”

Dāls radz, ka muotjai tryuksit vīna gaļdiņa golvā, sacēja: „Ka atrasšu vēl taidus treis durakus uz šuo pasaulā, to atīšu da sātai; juo ņa, to i naišu.”

Dāls naizguoja nu savys solys, kai atrfin treis durakus. Pyrmū duraku atrūn, ka puiss pakuors sokys vuortūs, i syt zyrgu, kab leistu sokuos, a tys tai svaideos un nalīn sokuos. „Te vēl kaidis duraks grib, kab zyrgs īleistu sokuos.”

Paguoja gobolu dāls un radz, ka divi puiši vērsi dzonoj apleik piertis i grib, kab vērss apāstu zuoļi, kur izaugusja uz jumta. „Te vēl kaidi duraki jyus, izkuopit iz jumta, nūplesit zuoli, atdūdit — vērss i apēss.”

Paguojis tuoļuok, redz, ka ustoba dag, a puika taidis ka palnuruška apleik ustobys skraida i stabuleiti stabulej. „Te vēl kaidis duraks, ustoba dag, a jis stabulej. Vajag puoters skaiteit, na stabulēt.”

Tuoļuok jis nūstaiguojis naatroda nikaida duraka un aizguoja vērtīs, kū dora tys palnuruška. Dāls aizīt uz tū vītu, kur beja palnuruška, un redz, ka nazkas vepri apsvylynuojis, gunkuri atstuojis. Palnuruška tup pi gunkura i skaita puoterus. „Te vēl duraks, tak vajaga līt ar yudiņi, na puoterus skaiteit.”

Palnuruška īskrēja ustobā, redz ka buobys cepļi kurynoj, ķēra guni i aplēja. Buobys jū sit ar skruķim, ar slūtu. Dāls aizguoja da sātai, apsaženēja, iztaisīja boltū ustobu. Palnuruška nasuoka vairs palnūs gulēt nu tuos sisšonos ar skruķim.

2. A. 1384. Teicēja 50 g. vecā A. Boguse Līksnas pag. Aizpurīšu ciemā. Latvju kultūras kr.

Seņ-senejūs laikūs vīnā cīmā dzeivuoja tāvs, muote, dāls un meita. Vīnu reizi tāvs ar dālu nūbraucja uz mežu pēc molkas, muote ar meitu palyka sātā. Suoka muote bāduotīs: pi kaida veira izīs juos meitiņa? Tymā laikā īguoja čiganīte un runoj: „Tova meitiņa šugod īs pi veira, bet viņai vajadzēs braukt puori lēlim yudeņim un viņa nūsleiks!”

Vēļ leluokas golvas suopes beja muotei. Suoka jei čiganītes prasit: „Varbyut tu zyni kaidas zuoles, ka muna meitiņa nanūsleiktu?”

„Zynu gon,” atbildēja čiganīte, „bet tu jau sacīsi, ka juos ir duorgas!”

„Na, na, ka tik meita palīk dzeiva.”

Čiganīte redz, ka varēs apmuonīt jū, un runoj: „Tuos zuoles moksuos vysu tovu gaļu, cik pi tevis ir, vysus spylvynus, cymdus, zeķes, svīstu” — un kuo tik napīskaitīja čiganītes meikstuo mēle. Muote atdevja vysu čiganītei, ka tik dabuotu nu juos zuoļu. Čiganīte pajemja svīstu, gaļu, spylvynus, cymdus, zeķes un cytu, ku devja muote, un izvylkuse nu pazuses nazkaidas zuolītes, ar kurom lyka pakyupynuot meitu, bet paša mudri aizguoja prūjom.

Na par ilgu laiku atbraucja nu meža tāvs ar dālu. Muote izstuostīja, ka beja čiganīte un īdevja zuoles, ar kurom varēs izgluobt meitu nu nūsleikšonas un cik jei samoksuoja par čiganītes zuolem. Tāvs nu dusemem gribēja muoti nūsist, bet dāls soka: „Pagaid, tet, nasit muotes, es īšu pa pasauli un kad atsagrīzīšu, tad tu varēsi jū nūsist!” Tāvs nikuo naatbildēja un beja ar tū mīrā.

Dāls aizguoja pasaulē. Īt dāls un verās, ka sīvīte, sajēmusi vystu, cuoļu muoti, syt un runoj: „Še tev, rogona, par bārnu nazeidēšonu!” Dāls pīguoja kluot un runoj: „Kamdēļ tu sit itū vystu?” — „Kai juo nasissi, ka jej nazeidej sovu bārnu?” Dāls pasavēra, pasavēra un soka: „Nasit vystas! Vystas nikod nazeidej sovu bārnu. Sadaboj gryudu, pamērcēj un dūd cuoļim!”

Buoba puorstuoja sist vystu un suoka baruot cuoļus ar gryudim. Dāls aizguoja tuoļuok.

Īt jis un redz byumaņus, kuri byuvēja muoju. Natuol nu byuvējamuos muojas kurinuoja gunkurs un vuorējuos lašīni [trekna cūkas gaļa]. Paši byumaņi, salasījuši solas puisus, īsakāruši bolkas golūs, steivējās un gribēja bolku pastīpt garuoku. Dāls pīguoja kluot un dzierdēja, kai byumaņi lomuojās. „Kuo jyus lomuojitīs?” vaicuoja dāls. „Kai nasalomuot? Ūtrā dīna, kai vuorējam lašīņus un vys steivējamēs pi bolkas pastīpšonas, bet nikai tuo navaram izdarīt! Cik reižu bolku asam sasmērējuši ar taukim, bet naīt uz prīšku!” „Puorstuojit, draugi! — Atlaidit cīma puisus uz sātu un paši ar galu nasmērējit bolkas, bet galu apēdit un bolkai pīlaidit kluot gabaliņu!” Dāls paruodīja, kai pīlaist bolkai голу kluot. Byumaņi pasateicja un dāls aizguoja sovu ceļu.

Īt jis un redz muižu. Pīguojis pi muižinīka lūga, jis pamanīja lelu cyuku, kuru zeida divpadsmit syvāni. Dāls nūstuoja un suoka klanītīs. Jū pamanīja muižinīka sīva un, izguojuse uorā, vaicuoja, kuodeļ jis klanējas. Dāls atbildēja: „Kai tad maņ nasaklanīt, ka itei cyuka ir uzaicynuota muosas kuozuos par svuoči [precinieci], bet syvāni par panuoksnim!” Muižinīka sīva vaicoj: „Kur dzeivoj juos muosa?” Dāls atbildēja: „Es gon zynu, bet pasacīt navaru,” un dāls gribēja īt tuoļuok, bet muižinīka sīva prasīja juo pagaidīt. Dāls palyka stuovādams, bet muižinīca īskrēja ustobā pi veira un izstuostīja, ka jūs cyukai vajag braukt uz muosas kuozom par svuoči, bet syvānim par ponuoksnim. Muižinīks soka: „Navaram mes uz kuozom braukt, bešā, napalaisim ari sovas cyukas plykom rūkom! Tik nazyn, kur cyukas muosa dzeivoj. Vai myusu kučērs atrass ceļu?” „Par kučeri nabādoj,” atbildēja sīva, „vajag tik palaist cyuku!” Muižinīks ar muižinīcu pīlyka vysaida duorga monta: naudas un drēbu pogostam, svīstu, sīru, peirāgu, gaļas un vysa kuo cyta. Salykuši vysu itū montu duorgūs rotūs, aizjudzja puori lobu zyrgu, īlyka rotūs cyuku ar vysim syvānim, dālu pasādynuoja par kučeri, jo nivīns ceļa nazynuoja un palaidja uz kuozom.

Dāls atbraucja ar vysu itū montu uz sātu. Tāvs beja ļūti prīcīgs, ka juo dāls taidš boguots atbraucja. Tad dāls soka: “Tēt, kad es izguoju nu sātas, tu gribēji muoti nūsist, par tū, ka jei atdevja čiganītei montu un čiganīte jū apmuonīja. Es izstaiguoju pasauli un redzēju vēl mulķīguokus cylvākus.” Un jis izstuostīja tāvam vysu, kū beja redzējis.

Nu tuo laika tāvs nikod naīdūmuoja par muotes sisšonu, bet dzeivuoja sadarīgi un nikod vairs juo sīvas čiganīte navarēja apmuonīt.

81. Gaļa pie kāpostiem.

1. A. 1386. 1387. A. Laimiņš, „Skolas maize”. II, 2.

Saimniekam bija sieva, ko par Dumjo sauca. Viņas īstais vārds gan bija Grieta; bet ļaudis to viņas ērnotu darbu dēļ bija iesaukājuši par Dumjo. Vienreiz Grieta aizgāja pie savas nāburdzes izrunāties par dažādām vajadzībām. Nāburdze, Grietu laipni uzņemdamā, to pacienāja ar kāpostiem un gaļu. Grietai, labi izsalkušai, kāposti it brangi smēķēja. Paēdusi viņa prasa savai nāburdzei: „Kā tik gardus kāpostus var izvārīt?”

Nāburdze atbildēja: „Es lieku gaļu uz kāpostiem, un tādēļ tie ir tik smeķīgi.” Grieta šo atbildi saprata pavisam citādi.

Uz māju aizgājusi, paņēma cirvi, devās klētī un sakapāja visu gaļu gabaliņos. Uz kāpostdārzu aiznesusi, uzlika katrai kāpostgalviņai vienu gaļas gabaliņu. Gaļas gabaliņi gan tur ilgi vis nestāvēja, bet nāburgu suņi tos plēsdamies apēda. Grieta, to redzēdama un bomi paņēmusi, sāka suņus krietni mizot. Viņai arī izdevās vienu suni noķert. Mājā aizvedusi, stiepj suni klētī, un pie alus mucas tapas piesējusi, sāk pērt, ko nagi nes. Suns raustīdamies izrāvis tapu, skrien pa durvim laukā. Grieta nu devās suņam pakal, lai mucas tapu varētu atpakaļ dabūt; bet viss skrējiens bija par velti.

Grieta nodusmojusies steidzās uz klētī atpakaļ, un atrod alu no mucas iztecējušu. Lai nu klētī varētu sausu padarīt, viņa to izkaisa labi biezi ar miltiem. Kamēr tas viss notiek, viņas vīra nav mājā. Vīram atnākot, Grieta tam steidzas pretī un stāsta, kas noticis. Gribēdama attaisnoties, viņa saka: „Klēts ar miltiem izkaisīta, tagad ir atkal gluži sausa.”

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku vispirms ir latviešu valodā uzrakstījis G. T. Stenders (Ievads, 104. lpp.), pēc tam J. Zvaigznīte tulkotās Grimmu pasakās (Ievads, 112.). „Skolas maizes” variants (Ievads 118.) nav ņemts ne no Stendera, ne no Zvaigznītes. Nevar arī sacīt, ka taisni šis variants būtu noderējis visām šīm pasakām par pamatu. P. Š.

2. A. 1386, 1387. J. Sproģis, Brīvz. „Mūsutaupas pasakas”, I, 36, 16. LP, VII, II, 30, 2, 17.

Apprecēja reiz vīrs gudru sievu, savas māmiņas luteklīti, ko tā bija izpaudusi par ļoti gudru, lai nedomātu, ka tā muļķe. Drīzi pēc kāzām sievai gadījās pacienāt kādu viesi ar kāpostiem. Cienādama tā žēlojās, ka kāposti nesmeķot labi. Viesis teica: „Kāpostiem jāpieliek klāt cūkas tauki, tad būs labi.” Gudrā sieva, tikko izdzirdusi viesu padomu, tūdaļ ņēma un sagrieza šķēlītēs cūkas tauko gaļu, aiznesa dārzā un uzlika uz katru kāpostu galviņu pa šķēlītei. To padarījusi, tā gaida, ka nu izaugšot jo brangi kāposti. Bet cūkas gaļu kāpostos saoda ciemiņu suns un sāka nākt dārzā mieloties. Sieva, to pamanījusi, ļoti saskaitās, noķēra suni, aiznesa klētī un, to pārmācīt gribēdama, piesēja pie alus mucas tapas. Piesējusi, tā nu ņēmās visās dusmās nebēdņa suni pērt. Šis, nabadziņš, smilkstēdams raujas uz vienu, uz otru pusi, kamēr piepeši arī izraujas un projām ar visu tapu. Bet nu alus skrej kā traks iz mucas ārā. Ko nu sievai darīt? Gudreniece atstāj mucu, lai tek, un skrien sunim pakal. Bet kamēr tā panāk suni un atņem tapu, tamēr viss alus iz mucas iztecējis: klētī tīri dīķis. Nu sievai slikti: nevaids nedz alus, nedz arī klēts sausa. Bet te gudreniecei iešaujas prātā, ka tai vēl no kāzām atlicies puspūrs smalku, bīdelētu kviešu miltu. Paņēma miltus un izkaisīja pa slapjo klētī plānu. Pārņāca mājās vīrs — šī tam tūdaļ pretim: „Vīriņ, vīriņ, es pieliku kāpostiem cūkas gaļu, lai tie labāki būtu — te atskrēja ciema suns un apēda

gaļu; bet es noķēru suni, ienesu klētī, piesēju pie alus mucas tapas un būtu to krietni sapērusi, ja tas nebūtu izrāvis tapu. Alus gan iztecēja, bet par to nekas, vīriņ, es paņēmu puspūru kviešu miltu, kas atlikās no mūsu kāzām, un izkaisīju pa slapjo klēts plānu.” Klausās, klausās vīrs savu gudro sievu un nezina, vai rāties vai smieties.

3. A. 1386. 1387. Latgales skolnieks Eglūnā. N. Rancāna k.

Vīns saimnīks apsaprecēja un pajēme sev sīvu, dūmuodams, ka jei ļūti gudra, tai kai jei pate sevi skaitēja, bet patīseībā pavysam beja muļķe. Reizi saiminīks, āzdams kuopustus, soka: „Vajag kuopostim pīlikt vairuok cyukas tauku, tad byus lobuok.” Gudruo saimineica tyuleņ pajem cyukas tuklas gaļas, sagrīž šķēleitēm, nūnas uz duorzu un izlik iz kotras kuopustu golvas pa šķēleitei. Tai padarējuse, dūmoj, ka tagad kuopusti augs gorduoki. Tam laikam kaimiņu suņi skraideidami teik duorzā un aplosa gaļi nu kuopustu. Gudruo saimineica īrauga, suoc dzonuot suņus un vīnu lubjas jai īdzeit klētī. Īdzynuse suni klētī, pajem pīsīn jū pi ols bucas topas. Suns raustīdamīs izraun topu un ols suoc lītīs klētī iz greidas. Tad saimineice aizbuož caurumu ar pierstu, bet nanūcīš, palaiž olu un pate otkon nūskrīn pēc suņa. Golā nasagyun suņa un ols vyss iztak nu bucas. Kū dareit? Ka dreizuok izkolstu greida, tad saimineica pajem un izkaisa iz greidu puspyura myltu.

Vokorā atguoja saiminīks nu teiruma, un izzynuojis, kaidu lārumu pataisēja juo gudruo saimineica, nazynuoja, ku dareit: vai buort, vai smītīs.

P i e z ī m e. Šī pasaka ir ļoti līdzīga iepriekšējam variantam. P. Š.

4. A. 1541. 1386. 1387. J. Dravnieks, Ventspils apg. LP, V, 203, 90, 2.

Reiz vienam vīram bija drusku pamuļķīga sieva. Rudeni vīrs nokauj lopus un gaļu paglabā; sieva teica: „Kur liksim tik daudz gaļas?”

„Kur liksim? Liksim pie kāpostiem, taupīsim gaļai dienai.”

Otrā dienā vīrs aiziet pelnā; sieva sāk ar gaļu dzīvot: citu sakarina gaļai dienai, citu nes kāpostu dārzā pie kāpostiem, kā vīrs teicis. Te nejauši ielien pa vārtiem liela gaŗš nabags: lai dodot viņam arī kumosu gaļas!

„Nevaru, vīrs teica: cita jāliek pie kāpostiem — to padarīju; cita jātaupa gaļai dienai.”

„Ai, saimniecīt! es jau esmu gaŗā Diena, atmet, cik tev pataupīts.”

„Tad tu esi tā gaŗā Diena? Sen dzirdēju, nu pieredzēju; ņem, ņem visu, kas te sakarināts!”

Bet kamēr šī tur gaŗo Dienu pa vārtiem izvada — suņi apstājuši kāpostu dārzu un tikai ņemas gar gaļu. Saimniece ierauga: „Ak tu izsalkušie rijēji! Es pūlos, es nesu kāpostiem, šie salasīsies izvazāt.” Un neko vairāk: paķeŗ govs saiti, ieklūp suņu pulkā un satveŗ vislielāko aiz čupras. Bet lielais suns raustās ka negudrs. Kur tādu savaldīsi? Ē, sadomā: sies tepat klētī pie alus mucas tapas. Piesien: suns raustās vēl trakāki, kamēr izrāvis tapu un prom. Saimniece noskatās: „Tātad muca čurina — drīzi krietnais diķītis; bet pag, pag! Es domāju, vai vīrs reiz neteica tikai: klēts grīda sausa turama, tad nepel milti, nesakunkuļo klijas; jā, jā, tā bija, nu atceros!” Un neko vairāk: attapīga saimniece grābj tikai miltus no tīņa, pārkaisa diķi baltu jo baltu — sauss atkal. Pārņāk vīrs noslāpis; ies alu laist: muca tukša — tikai pusslauceni vēl satecināja un tas pats mieļains, nemaz dzert. Paskatās uz grīdu: visi milti pludo vien: paskatās griestos: gaļa aizgājusi gaŗo ceļu. Ko nu? Sāk sievu bārt: visu labumu izbārstījusi,

suņi gaļu mežā aizvilkuši, ko taupījusi, to mieļaino alus mazumiņu vēl, nevarējusi to arī uz mežu raut un kā nekā. Bet sieva domā: „Tad tādēļ vien vīrs sapiktojies, ka mieļaino alu neaiznesu mežā; nu, to jau vēl padarīšu arī!” Un tūlīņ paķer slauceni, aizskrien mežā un izlej pie lielā akmeņa, sacīdama: „Tec tu te, tec tu te!” Bet līdz to izteikusi, te žliņņ, žliņņ izveļas no akmeņa apakšas spoža naudas kaudze. Sieva piegrābusi slauceni un stiepj mājā. Vīrs bez gala laimīgs par tik labu un gudru sievu. Bet otrā, trešā dienā kungam jau zināms, ka vīram laimējies naudas kaudzi sazvejojot: lai nesot naudu uz muižu! Vīrs traks: „Sieva, kādēļ izplāpāji kungam? Gan tu redzēsi, nu nāks dāldeņu kaņi, kur nu tevi paslēpsu?” Beidzot iedomājies bedri izrakt, ar govs ādu pārsegt un tur sievu paslēpt. Sieva palīdzuse apakš ādas, vīrs uzkaisījis graudus un aizdzinis pīles, zosis, cāļus.

No šīs vietas gluži tāpat, kā pasakā „par gāgānu kaņiem”.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku ir uzrakstījis skolnieks J. Bumbulis Nīcā. K. Lielozola kr. P. Š.

5. A. 1386. 1387. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, no 46 g. vecās Emīlijas Tralliņas Aumeisteros.

Saimniekam bīsi dikti smuka un дума saimnīca. Reiz saimnīca aizgāsi uz nāburgim ciemā un nāburdze nu šai laipna vie pretī un saka: „Sēdi, būsī ciemīc!” un mielosī saimnīcu ar skābim kāpostim. Saimnīca ēdusi un brīnēsies, kurt' tik gardī kāposti nākuši, un prasīsī nāburdzei, kā šī tik gardus kāpostus varot izvārīt. Šī pati gan vārot un liekot gaļu lei klā, bet nekad ar tādi neiznākot. Nu nāburgu saimnīca sacīsī, lei liekot vie speķi pa krietnam klā, gan ta šai ar būšot tādi pašī. Abas saimnīcas vē iztukšošas labu laicīņu un ta dūmā saimnīca gāsi prom.

Saimnīca atnākusi mājā un gūdrēsī, kā lei tiek pie tādim taukim un labim kāpostim, kā šī nupatās pie nāburgu saimnīcas ēdusi. Gūdrēsī, gūdrēsī un nospriedusi tā, ka būšot jāliekot speķis uz kāpostu galvīnām, jāču ta izaugšot tauki kāposti. Nu, tā ar dumā saimnīca izstrādāsī. Sagriezusi speķi šķēlēš un uz katras kāpostu galviņas uzlikusi pa šķēlei un ta pati priecāsies, ka nu šai izaugšot tauki kāposti.

Bet nāburgu sunc saodis gaļas smaku, atnācis un nolasīsī visas šķēlītes. Saimnīca noķērusi suni un piesēsī pie alus mucas tapas un nu zvetēsī. Sunc rāvies, rāvies, kamē izrāvis tapu un šķiedis prom. Saimnīca paķērusi slotas kātu un skrēsī suņam pakaļā. Skrēsī, skrēsī, bet vais nedabūsī suņa rokā. Nu šī nākusi apakaļ un redzēsī, ka viss alus iztecēs no mucas un klēts peld. Ko nu? Saimnīca dau nekā nedomāsī, paķērusi pūru un kaisīsī miltus, kamēr izkaisīsī klēti ar miltim pavisam sausu.

Ka nu nācis saimnieks mājā, ta saimnīca šim visu izstāstīsī. Saimnieks klausījies, ko klausījies un ta sacīs: „Tu gan esi tikpatās дума, cik smuka!”

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. H. Skujiņa ir uzrakstījis vēl otru variantu Aumeisteros. P. Š.

6. A. 1386. 1387. K. Skujiņš no M, Ziemeles Katlakalna pag.

Reiz dzīvojusi viena dumja sieva. Reiz viņa aizgājusi uz ciemu un tur viņai devuši ēst ar speķi vārītus kāpostus. Sievai kāposti labi patikuši un, tos slavēdama, viņa prasījusi: „Nez kā tik labus kāpostus varot dabūt?” Viņai sacījuši, lai liekot tik labi daudz speķa klāt, gan tad labi būšot.

Sieva aizgājusi mājā, sagriezusi speķi mazās šķēlītēs un salikusi tās dārzā uz kāpostu galviņām, jo viņa domājusi, ka speķis uz kāpostiem jāliekot tad, kad tie augot.

Tikko sieva bijusi no dārza ārā, tā suns klāt un noēdis visu speķi no kāpostu galviņām. Sieva to pamanījusi un saņēmusi suni. Viņa tam apsējusi valgu ap kaklu, ievedusi klētī un piesējusi pie alus mucas tapas. Sieva gribējusi suni pārmācīt un paņēmusi koku, ar ko suņam sist, bet suns, manīdams, ka labi nebūs, rāvis un izrāvis mucai tapu un ar visu prom. Kamēr sieva ķērusi suni, tikmēr alus no mucas iztecējis uz grīdas.

Sieva atnākusi atpakaļ no suņa ķeršanas, ieraudzījusi slapjo klētī un nobijusies. Lai klētī dabūtu sausu, viņa izbērusi uz grīdas veselu maisu miltu.

Kad vīrs pārnācis mājā, tad sieva stāstījusi tam savas bēdas, bet tad priecīgi nobeigusi: „Es jau visu atkal par labu griezu!”

7. A. 1386. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 84 g. vecā Jāņa Liepiņa, Bilskas pag.

Vienam vīram bīsi tāda paduma sieva un dzīvāsi šķītenīgi. Kā nu gaļa tikusi, tā gaļu un gaļu vie vārīsi un vais cita nekā ēst nedevusi, kā vienu gaļu. Nu vīrs sacīš, lai gaļu pietaupt kāpostiem. No tās reizas sieva vais nerādīsi gaļas ne acu galā.

Ka nu rudenī kāpostim iegriezušās galvīnas, ta dumā sieva sagriezusi gaļu šķēlītēs un salikusi uz kāpostu galviņām. Bet nāburgu sunc pa smakai vie saodis, kur gaļa, un visu nolasīš.

8. A. 1386. 1387. St. Uļanovska Viļānos. Zbior wiadomosci do antropologii krajowej. Krakavā, 1895., 475, 3.

Soka vjeirs sīvai, kab naāstu tuklu gaļi, lai stuov par zīmu kuopustim pavasaram. Nu labi, lai stuov. Atguoja pavasars, jei stota kuopusti, pajam i līk pa gobulam gaļi zam kuopustu. Daskriņ sjabra kucja, izkaš uorā kuopusti i gaļi apād. Nūgiun jei tū kuci i pīsīņ pi bucys topys ar olu; a kucja izraun tū topu i skrīņ pa ceļu. Vot jei skrīņ pakaļ i klīdz: „Kucjeņ, topu atdūd! Kucjeņ, topu atdūd!”

Tamā šaltī izskriņ ols nu bucys, vot jei pajam symtu pyuru myltu, kas bjeja samolts djēļ pjeiragu, i izkaisjaj pa greidu. Atbrauc vjeirs i vjerās, kaidu jei lobu paradu pataisjēja, soka: „Ok, Dīvjeņ, kū ta tu padaŗēji? Gaļu sapūstjeji, olu izlaidi, myltu izkaisjeji!”

Pajāmja, izpjēra jū labi, a vys da pruota nadavjedja juos. Jei kai bjeja glupa, tai i vysu myužu glupa palyka.

82. Iztecējušais alus.

A. 1387. A. Lerchis-Puškaitis Džūkstē-Pienavā. LP, I, 187.

Vienam saimniekam bija ļoti prātīga saimniece. Kādu dienu vīrs saka: „Sieviņ, kādēļ katrā ēdiena laikā tik gaļu vien, gaļu vien vāri? Vāri reizām putru, reizām

rāceņus, reizām biežputru, reizām sataisi pūтели, reizām pienamaizi. Tā noēdīsim viena nedēļā visu gaļu un tad, ja pie tevis kāds ciemiņš rītu atnāktu, ko tad iedosi?”

„Vēl, vīriņ, gaļas citiem diezgan.”

No rīta saimnieks redz, ka nabags aiziet pa sētsvidus vārtiem ar diviem pleciņiem gaļas. Viņš prasa: „Kur nabags tik daudz gaļas ņēmis?”

„Kur ņēmis? Iedevu; pats vakar sacīji, lai taupot tiem, kuŗi rītu atnākšot.”

„Ak Dievs! ar tādu saimnieci var vienā pašā gadā mājas izsaimniekot. Dod labāk pusdienu! Ko vārīji?”

„Putru vārīju, kā jau pats vakar gribēji. Tūlīt ienesīšu.”

„Kas tā par putru, kur nav ne pilītes piena klāt?”

„Jā, vīriņ, piens viss sarūdzis!”

„Nu, kur tad šā rīta piens?”

„Šorīt govīs neslaucām, pa vēlu uzcēlāmies, neatlikās vaļas.”

„Ej tūdaļ pie govīm, izslauc un gādā, ka piens tiek pie putras!”

„Iešu, iešu, vīriņ, bet pa priekšu man jāizdzen vistas no klēts.”

„Ko tad vistas klētī dara?”

„Knābājas pa miltiem. Redzi, vīriņ, šorīt aizmirsu alus mucai tapu aizgriezt. Vēlāk atradu visu alu iztecējušu. Tomēr slapjas grīdas neciešu, — izkaisīju ar miltiem un re — nāc skaties — grīda jau sausa.”

Otrā nedēļā saimnieks gaida viesus un tādēļ saka sievai: „Mužiņ, noņem netīro galdautu, uzklāj baltu un pataisi gardāku pusdienu, viesi būs.”

„Jā, bet, vīriņ, man nav cita, jo viņunedēļ, pavarda malā skaidām aizdegoties, sadega visi galdauti, krekli un pat tavs zilais kamzolis. Pusdienas arī nevaru nekādas pataisīt, jo gaļa un milti nobeigušies.”

„Nu tad, sieviņ, šuji no ša paša netīra galdauta ubaga tarbu un iesim ubagot (večot); bet steigsimies pa priekšu pie tā ubaga, kam tu viņdien gaļas pleciņus iedevi, viņš tagad mūs pacienās.

2. A. 1387. A. Smagars, Līksnas pag.

Dzeivuoja treis bruoļi: divi gudri, trešais muļķis. Vīnu reizi bruoļi nūdumuoja sareikuoť lelas gūdības, kuruos pīaicynuoja daudz radinīku un draugu. Un šim gūdam vajadzēja daudz trauku, bet viņim tryuka pūdu un blūdu un tuodēļ syutēja uz pilsātu muļķi, lai viņš nūpierk vajadzīgūs traukus. Muļķis arī nūbrauc un sapierk. Muojuos braucūt, viņš īrauga tyľta stabiņus. Jam palīk stabiņu žāl un viņš nūlemj īdut kotram stabiņam pa vīnam traukam, lai nabyutu solts. Kai dūmuots, tai darīts: muļķis samauc pūdus un blūdas uz stabiņim un tukšā brauc muojuos. Muojuos bruoļi prosa, kur asūt trauki. Muļķis postuosta, ka atdevis stabiņim capuru vītā.

Bruoļi posmejuos por muļķi un syuta ūtrū reizi uz pilsātu pēc suoļa un miltim. Muļķis arī aizbrauc un nupierk maisu suoļa un myľtu. Braukdams muojuos, muļķis pībrauc pi upes. Upē pašlaik gons dzirdēja gūves, muļķis arī sadūmuoja padzirdīt zyrgu. Muļķis braucja upē īkšā un suoka švilpuot, lai zyrgs dzartu, bet zyrgs nadzēra. Te muļķim īsuovuos pruotā sovaids dūma: „Kuopēc muojuos bruoļi, kod dzyrda zyrgu, pīlīk suoļa un myľtu, tad zyrgs dzer vairuok spaiņu, bet upē nav suoļa un myľtu un tuopēc zyrgs nagrib dzert, un lai zyrgs padzartu, es ar ībēršu upē suoļa un myľtu.”

Kai dūmuots, tai nu darīts. Tyuleņ muļķisi ņem nu rotim maisu myľtu un suoļa un saber upē, bet zyrgs tūmār nadzer. Nikuo darīt, juobrauc muojā bez myľtim, bez suoļa un arī ar napadzirdītu zyrgu. Muojuos bruoļi prosa: „Kur ir suoļš un myľti?”

„Upē sabēru, lai zyrgs lobuok dzartu,” smīdamīs atbildēja muļķis. Bruoļi lobi vīn sasyt muļķi un poši aizbrauc uz pilsātu, pīšacīdami oļus mucom aizsist spundes, kod ols puorstuos ryugt. Muļķis aiztaisa durvis cīti un dūmoj sevī: „Kuopēc muni bruoļi tik muļķi? Par kū viņi meilū aliņu salej bucuos, un vēl pīsoka aizsist spundes? Es gon tai nadarīšu, es ļaušu oleņam pa ustubu pastaiguot.”

Muļķis pajem maizes muldu, nūlīk jū ustubos vydā, pajem maizes luopstu rūkuos, un atrauj vysom mucom špundes. Ols nu vysom mucom uorā. Muļķis sāstas muldā un braukoj kai ar laivu. Pec kaida laika muļķis sadzierd, ka pi durovu klouvej un ka bruoļi klīdz, lai dreīžuok laiž īkšā. Bet muļķis viņim atbild: „Tyuleņ, tyuleņ pībraukšu pi durvim.”

Bet tikkū attaisīja durovas, ols straumem suoka plyust uorā, un ari ruove leidz muļķi, kurs ar vvsu muldu pa golvu pa koklu krita nu ustubas uorā, klīgdams: „Meiļi bruoļi, turat, turat!”

Bruoļi gon ļūti sadusmuojuos, bet navarādami smīklu saturēt, teica: „Mulķis bejis, muļķis palīk.”

83. Novecojusi uguns.

A. 1388. Juris Bērzonšs, Zīdaros, A. Bīlenšteina kr. LP, VI, 366, 103. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 21, 20.

Vienam rijniekam reiz nemaz neizdevies rijas žāvēt. Tā vienu dienu atkal sanāk kūlēji: sers slapjš — nevar kult, jāiet mājā. Otrā nedēļā tāpat: sanāk kūlēji — nevar kult — sers slapjš. Lielmāte toreiz bijusi muižas valdiniece, jo lielskungs bijis miris — tā nu liek atsaukt rijnieku un noprasa itin bargi, kāpēc nevarot rijas izžāvēt?

Rijnieks atbild: „Jā lielmāte, ko es tur varu darīt? Tā uguns ir par vecu, viņa nežāvē vairs nekādā jēgā.”

„Ak tā, nu, bet kur tad mēs citu labāku uguni ņemsim?”

„Kur ņemsim? Tepat mūsu krodziniekam jauna, stipra uguns, bet viņš, gudrinieks, nedod bez trīs pūri kviešu.”

„Nu, kas jādod, tas jādod!” lielmāte atsaka un liek iemērīt no klēts trīs pūri kviešu rijniekam.

Un no tās dienas rijas žuva ka trakas. Kā tad nežūs? Par trīs pūri kviešu var taču citādi kurināt, nekā bez trīs pūri.

84. Laiskā vērpēja.

1. A. 1405. Karlīna Kuzņecova. LP, V, 286, 122. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 16, 16.

Reiz vīrs piktojies uz savu slinko sievu: „Mums tik daudz vilnas, ko pūsti? Vērp dziju, aud vadmalu, nebūs jāstaigā man skrandās. Paskaties, kāds noplīsis esmu! Ja vēl nevērpsi, nudien, tevi aizdzīšu!”

Bet sieva pēc tā vārda sasiē vilnu truksnī un pati pa savu ceļu prom. Vīrs redz — joki nav: sievai vajaga būt sadusmojušamies — posīs taisni pa mežu priekšā, par putniņu dziedādams: „Vilna, vilna, vilna!”

„Jā, vilnas putniņ! tagad nesīšu vilnu ciemā vērpt!” sieva atbild un iet tikai savu ceļu.

Vīrs klāt: lai tā nedarot, lai nākot mājā, dusmas aizmirsīšot. Labi, sieva paliek mierā. Te otrā dienā sliņķe atkal apnikusi vērpt. Vīrs skubina ar labu, šī ļauna pretim: „Ko vēl gribēji? Visa vilna man gandrīz savērpta: pilns tīnis klētī; vēl vērptu, ja būtu tītavas nofīt.” Vīrs netic: lai parādot! Aiziet klētī: šī paceļ drusku tīnim vāku un izņem pievērptu vārpstu. „Jā, ir gan!” vīrs atbild. Kamēr vīrs nav ne apskatījies, šī ātrumā atgrūdusi to pašu vārpstu tīnī atpakaļ un nu pacels vāku un rādīs otrreiz to pašu. „Jā, ir gan!” vīrs atkal atbild. Bet šī atkal atgrūdusi atpakaļ un rāda vēl trešo un ceturto reizi to pašu vārpstu. Vīrs domā: „Tad jau steigšus vien jārauga tītavas.” Tūliņ paķer cirvi un prom mežā tītavām kokus raudzīt. Sieva sabīstas: „Vai traks! uztaisīs tītavas — būs jāvērpj tik tā kā tā; pag, zinu gan!”

Sieva kņāšām kājām aiztek mežā un dzied par zīlīti: „Čī! čī! kas taisa tītavas, tas drīzi mīrs, čī! kas lāpa drēbes, tas ilgi dzīvos, čī!” Vīrs domā: „Parauj viņu piķis ar tītavām, ar jaunu vadmalu; labāk lai salāpa tos pašus vecos svārkus — nebūs jāmirst.”

2. A. 1405. K. Blaus Ērgļos. Brīvz. „Sborņik”, 390, 147. LP, VII. II, 30, 2, 11.

Reiz bija vīrs, tam bija briesmīgi slinka sieva. Te vīrs ieteiksies: „Kam tu nemaz nevērpi, sieva?” Sieva viņu ievēd klētī, izņem no šķirsta vārpstu, rādīdama: „Skaties, vīriņ, vārpstiņa pilna.” Tad liek vārpstu atpakaļ, ņem to pašu otrreiz ārā, rāda atkal: „Skaties, te vēl otra vārpstiņa pilna. Ko tu skubini mani vērpt? Ej labāk uz mežu tītavas cirst, ka var vērpjamo nofīt.” Drīzi tad vīrs arī ņēma cirvi, aizgāja uz mežu, bet sievai lika kažoku salāpīt, kamēr mežā būšot. Bet tiklīdz šis aizgājis, sieva ar līkumu vīram mežā pakaļ, uzkāpj biezā eglē, ceļa malā, un dzied par zīli: „Čī, čī, čī! Kas tītavas cērt, tas drīzi mīrs, kas kažoku lāpa, tas ilgi dzīvos.” Vīrs, izdzirdējis dziesmu, pārbijās un necirta vis tītavas, bet gāja atpakaļ uz māju, uzlīda krāsns augšā un pats salāpīja savu kažoku.

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku ir vēl uzrakstījusi Kuķēnu Anna no Pabažiem (Birkerts, I, 232, 450). P. Š.

3. A. 1405. A. Bīlenšteins, Ērgļu Sīlēnos, 1864. LP, VI 353, 90.

Viena sieva nemaz neesot vērpusi, un kad vīrs pārmācījis, tad tikai bārusies, ka sakiņus nenocērtot. Vīrs nu gājis uz mežu sakiņu cirst. Bet šī paslepen aizgājusi priekšā un dziedājusi: „Čī, čī! kas sakiņus cērt, tas drīzi mīrst; bet kas vecus kažokus lāpa, tas ilgi dzīvo.”

Nu vīrs, to dzirdēdams, steidzies uz māju un sacījis sievai: zīle esot čīkstējusi, ka sakiņi neesot jācērt — veci kažoki vien tikai jālāpa.

Šī atteikusi: „Nu tad lāpi, vīriņ, vecus kažokus, tad tu ilgi dzīvosi!”

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku uzrakstījusi A. Vējiņa no Ērgļiem (P. Birkerts, L. t. anekdots, I, 231, 448). P. Š.

4. A. 1405. J. Rubenis Ērgļos.

Viena sieva bijusi ļoti slinka un negribējusi nemaz vērpt. Kad vīrs prasījis, kādēļ viņa nevērpt, tad sieva aizvien atbildējusi, ka šai neesot cakiņu ko dziju tīt. Vīrs nu gājis uz mežu cakiņu cirst, bet sieva tam aizsteigusies priekšā un, izlikdamās par zili, dziedājusi: „Čī, čī, kas cakiņas cert, tas drīzi mirst; kas kažoku lāpa, tas ilgi dzīvo.”

Vīrs nu arī negribējis cakiņu cirst un gājis atpakaļ uz māju, bet sieva jau tam bijusi aizsteigusies priekšā. Māja vīrs sacījis uz sievu: „Nekā, sieviņ, nekā no cakiņām! Labāk kažoks jālāpa, jo tad ilgāki dzīvojot, nekā kad cakiņas taisot.”

5. A. 1405. A. Lejasmeiere no 65 g. vecās N. Jaunarājas Aucē. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 232, 451.

Vienreiz viens vīrs i bīs paimuļks, un tā siev akal briesmīg slinks. Bet nu vienreiz tas vīrs prasies tā sieve: „Kad tu īst sāks aust? Man i kažaks caurs, un kade es dābs jaun?” Siev teic, ka viņš i tik daudz savērps dzīv, bet nav tik lankš, ka var apmest. Siev vēd vīr a rādīt, ko savērps. Aizvēd klēte pie vien kast un pats ieslieces iekš tā kaste un nu vien paš vārpst cērt pār to kams pulk reiz, te tas vīrs dome, ka viņam nu tik pulk ir. Vīrs ņem cir un iet uz mež cirst lankš. Siev dome, ko nu dars. Ja nu pārnes tos lankš, ta viņam bus jāvērp un jāgāde, ka var no aust priekš kažak drēb. Sieve iesaujes niķš prāte — laiž vīram pakeļ uz mež un nostupes aiz vien krūm. Tiklīdz, ka tas vīrs sāk cirst tos koks priekš tiem lankšam, tā tas siev sāk aiz to krūm dziedt tā kā tāds putniš:

„Kas lankšs cirs,
Tam siev mirs.
Kas kažak lāps,
Tam ilg dzīvs!”

Vīrs izklauses, izklauses, ņem cir pa kams un iet uz mājām. Siev pārskrej pa priekš māj. Vīrs pārnāk un izstāst sieve, ko meže dzirdes. Siev teic: „Nu tad tik tav jāsālāp kažaks, un cits nekas neatliek.” Un tā siev a sov bleideb no darb caur.

6. A. 1405. Fr. Kurāts no 45 g. vecās Kurātes Valgālē. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 231, 449.

Vienam vīram bijusi dikti slinka sieva, kas viņam pat kažoku nav vīžojusi salāpīt. Reiz vīrs uzstājis, lai tak vērpjot, ko tā bez darba slaistoties. Sieva, gudriniece, atteikusi, ka lanktas neesot, kur dzijas uztīt. Vīrs nu gājis uz mežu pec lanktu kokiem. Bet sieva slepus aizlūdusi šim pakal, uzlūdusi kokā un sākusi dziedāt: „Zī, zī, zī, zī, kas lanktas taisa, tas ātri mirst, kas kažoku lāpa, tas ilgi dzīvo! Zī, zī, zī, zī!” Vīram nu palicis bail, ka būs drīz jāmirst, ja taisīs sievai lanktas, tālab nosviedis lanktu kokus zemē, pārgājis mājā un teicis sievai, kas jau bijusi pirmā pārskrējusi mājā: „Es, sieviņ netaisišu tev tagad lanktas. Iedod manu kažoku, es pats to salāpīšu!”

7. A. 1405. J. Strauss no J. Reinberga Ārlavā. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 233, 452.

Vīrs gājis uz mežu pēc kokiem, lai iztaisītu lanci. Sieva aši aizsteigusies vīram priekšā, mežā uzlīdusi kokā un saukusi: „Kas lanci taisīs, tas agri mirs! Kas kažoku lāpīs, tas ilgi dzīvos!” Vīrs nevarējis saprast, kas viņam to saka. Beidzot nodomājis, ka pats Dievs viņam to saka. Tādēļ gājis labāk uz mājām. Mājas pārgājis, tas sācis lāpīt kažoku. Sieva vaicājusi: „Kāpēc tu sāk lāpīt?” Vīrs atbildējis, ka mežā pats Dievs viņam tā teicis.

8. A. 1405. M. Blumberga Aucē. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 239, 466.

Vienam vīram bi vien varen slink siev. Tas Vīrs aizved ziem sale to siev meže un piesēj pie kok, bet pats aizgāj proj. Nu ta nu tas vīrs peic kād stund aiziet meže un pa putn brēc: „Vill-vill-vill-vill!” Tā ta siev teic: „Putniņ, kas tev kait pa man vill?” Bet putns brēc, ka brēc liel laik. Nu stāv akal kād pār stund. Vīrs aiziet meže, cērt koks un rune, ka nu taiss lankšs. Tā ta siev teic: „Kas lankšs taiss, tas ātr mirs!” Ta nu stāv akal kād pār stund, un tas vīrs akal aiziet meže un pa putn brēc: „Vai vērpsi, vai vērpsi?” Tā ta siev teic: „Vērptu gan, putniņ, ka tik vaļe tikt.” Nu pastāv vēl kād stund un vīrs iet laist siev vaļe. Nu siev vērpt un auž un nu ir vīram drēbs.

9. A. 1405. J. Sproģis Koknesē. Brīvz. „Sborņik”, 272, 133. LP, VII, II, 30, 2, 12a.

Reiz bija vīrs, tam bija slinka sieva: nevīžoja nekā strādāt. Visu, ko māte agrāk bija savērpusi, saaudusi šai, tas viss jau bija noplīsis un apnēsāts. Te vienreiz ieteiksies vīrs: „Kaut jel pakulas tu vērptu!” Sieva atbild: „Kā tad, vērptu gan.” „Nu ja vērpt, ka tad nemaz neredzu?” „Vērptu tad, kad neesi mājā.” Labi. Bet sievai aplam tiktos piekrāpt vīru un parādīt, ka vērpt gan.

Reiz vīrs aizbraucis uz lauku. Sieva paņēma pakulas, ieliek tīnē un uzlej sārnu. Pābrauc vīrs, sieva pretim: „Vīriņ, vīriņ, savērpju jau pakulas, vērptu ieliku tīnē un uzlēju sārnu; būtu arī jau izvelējusi, bet man jāaptek sētas solis, tādēļ apskaties tīni, ka nedabū suns pārlēkt, citādi vērptamais paliks atkal par pakulām.” Nu labi, vīrs sargā tīni. Pienāk sieva pie tīnes, paskatās — sāks brēkt: „Mans Dievs, mans Dievs, ko nu izdarīji? Nu tev suns dabūjis pārlēkt par tīni — viss vērptamais palicis par pakulām! Ko nu?” Lai gan vīrs noprata, kas tā par lietu — neteica nekā.

Pēc kāda laika ieaicināja vīru un sievu kāzās. Kāzas svinēja tanī mājā, no kuņas sieva bija atprecēta un kur sievas māte dzīvoja. Aplam nu tikās sievai uz kāzām braukt, bet nebija jauna krekla. Beidzot teiks vīram: „Vīriņ, man nav jauna krekla, aizej uz tirgu, nopirc kreklu!” Vīrs aiziet. Viņš staigā, staigā pa tirgu — nav kreklis dabūjams. Beidzot nopirk baltu zosi un nes padusē uz māju. Sieva, ieraudzīdama notālēm vīru, domā: Lūk, kur nes padusē jaunu kreklu,” un tā tūliņ vecais, nefīrais kreklis no muguras nost, krāsni iekšā un pati plika, kaila iesprūk aizkrāsni, gaida gaidīdama jauno kreklu. Ienāk vīrs — baltu zosi pārnesis. Ko nu? Sieva gluži bez krekla. Vīrs nu iziet laukā, ienes salmu kūli, ietin pliko sievu salmos, pārsien, ieliek ratos, iejūdz zirgu un aizlaiž uz kāzām. Aizbrauc kāzu namā, pieslien kūli ēkas stūrī, ieiet istabā, sacīdams: „Pieslēju labības kūli pie ēkas stūra, kas nu grib, tas var virsū mīzt, lopi labāki ēdīs.” Sievai kauns vai cik, nesaka ne vārda. Pēc pāris stundām, kad

kūlis slapjuma slapjš, ieteiksies vīrs sievas mātei: „Ej, tava meita salst kūlī.” Māte iztin meitu no kūļa, aizved uz pirti, nomazgā, apģērbj un tad piemāca: „Tā, meitiņ, nevajaga darīt! Katrs pakulu pluksnītis pieglabājams, savērpjams; ja tu ik dienas savērpsi pakulas cāļa galvas lielumā, ir tad būs vīram būs tev pa kreklam.” Meita pieņēma mātes mācību un nosvinēja priecīgi jo priecīgi kāzas. Mājā braucot bija jābrauc pa mežu; te sieva jau dziedās par pakulām: „Ai, vīriņ, kas te pakulu — būtu jāsavāc.” Vīrs atteic: „Ir jau diezgan pakulu mājā, bet vērpjamas tikai.” Pārbrauca mājā — sieva patiesi sāka vērpt. Vērpj, vērpj, un tikai arvienu pamērī satīto kamoliņu pie cāļa galvas, vai ir tik daudz savērpusi, cik māte teikusi. Tā sieva pamazām pierada strādāt.

10. A. 1405. J. Rubenis, Ērgļos.

Citas sievas samērkušas dzijas ko velēt, bet viena bijusi ļoti slinka un samērkusi nevērptas pakulas silē. Vīram par apmierināšanu viņa sacījusi: „Vai, vīriņ, kuņiņa par sili pārlekusi un visas dzijas nu palikušas par pakulām.”

P i e z ī m e. Variantus, kur suņiem pārlecot, dzijas par pakulām pārvērtušās, ir vēl uzrakstījuši Fr. Kurāts Valgalē, J. Ragainis Bērzaunē un A. Oškalsns Suntažos (P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 230—1, 445—7). P. Š.

11. A. 1405. J. Rubenis, Ērgļos.

Viena sieva mērkusi vien drēbes ūdenī, ne mazgājusi, ne velējusi. Izmērcētas drēbes viņa jau tūliņ izkārusi žāvēt. Otra sieva atkal mazgājusi un izvelējusi baltas drēbes. Slinkā sieva nu prasījusi strādīgai: „Par ko tev, māsiņ, tik baltas drēbes?” Šī atkal atbildējusi: „Pieliec, māsiņ, krustiņu kaulu, kad mērci drēbes ūdenī, tad tev arī būs baltas drēbes!” Slinkā sieva otrreiz pielikusi drēbju mazgājamo baļvu vai gluži pilnu ar kauliem, bet drēbes palikušas tikpat netīras kā agrāk.

85. Sīkstais kungs.

1. A. 1405. P. Šmits, Raunā.

Viens kungs bijis dikti bagāts, bet par daudz sīksts. Tādēļ vien viņš nevarējis apprecēties, ka baidījies, ka sieva par daudz apēdīšot.

To dabūjusi zināt viena gudra meita un izlaidusi ziņas, ka viņa gandrīz nekā neēdot. Kā nu to izdzirdis bagātais kungs, tā šis tūliņ aizbraucis viņu apraudzīt. Kungs nu gan uzņemts ar labiem ēdieniem, bet meita apēdusi tik pāra drusciņas un sacījusi, ka viņai jau diezgan. Kungam tas ļoti pa prātam un drīz vien viņi jau norunā braukt laulāties.

Kāzām kungs licis izcept vienu vistu, un no baznīcas pārbraukuši abi apēd tik pa kumāsiņam. Vairāk neko neēduši, vakarā aiziet gulēt. Naktī jaunā sieva pieceļas, aiziet uz skapi, kur nolikta ceptā vista, un grib zagšis noturēt vakariņas; bet kā no izsalkuma iesāk ēst, tā apēd visu vistu. Pamostas arī kungs un lien tāpat zagšis uz skapi pie ceptās vistas. Un ko nu viņš redz? Sieva jau nupat kā savas vakariņas

pabeigusi. No dusmām viņš tikai vairs iekliedzies: „Tu visu vistu!” palicis slimis un nomiris.

Kliedzienu dzirdējuši arī daži mājas ļaudis un atskrējuši skatīties. Sieva izskaidrojusi, ka vīrs uzreiz dikti saslimis un gribējis sacīt, ka viņa visu visu mantojot. Ļaudis arī patiešām izdzirduši: „Tu visu visu!” un tā jaunā sieva dabūjusi visu kunga mantu.

2. A. 1407. Matūru Atis Grāvendālniekos, LP, VI, 341, 79. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 13, 14.

Reiz dzīvojis milzum bagāts lielskungs. Un tas bijis tik sīksts, ka baidījies precēties: sieva pulka apēdīšot un tādu, kas nemaz neēd, nevarot nekur uzdabūt.

Bet tur tai pašā pagastā vienam nabagam bijusi ļoti daiļa meita. Un tā katru rītu, cik logus slaucījusi, plātījusi muti; kā nu kuņam tas paradums kādreiz ir.

Te vienu reizi gadījies lielkungam garām jāt, kad šī patlaban gar logiem darbojusies. Tūliņ vaicājis: ko tā muti plātot?

„Ā! mans tēvs nabags; es jau kampju gaisu, no tā pārtieku,” meita atcirtusi.

„Vai trakā!” kungs iesaucies, „kad tu no gaisa pārtiec, tad būsi man laba sieva.”

Labi, viņa mierā. Un nu nākamū svētdien brauc laulāties. Pārbrauc no baznīcas — bijušas izceptas divas pīles pusdienā. Kas ir? Tā šī tūliņ pīlēm mugurā un noēd viena pati — vīram nekā neatliek. Ak tu žēlīgais! šis, to redzēdams, kādu ēdēju nu pārvedis, uz vietas paliek no bēdām slimis, un tik slimis, ka jāsūta tūliņ pēc daktera. Atnāk dakteris: kas kaišot? Bet slimais bēdās nevar vairs ne parunāt; tikai to vien vēl paspējis izteikt: „Ap — ap — ap — ēd pil, pil!” Dakteris nekā saprast; prasījis sievietai: kas viņam kaišot un ko viņš tur runājis? Sieva atteikusi: „Viņš grib pateikt, ka tūliņ miršot un ka man atvēlē divas pīles mantot.” Kungs to dzirdēdams nu vēl vairāk sašutis un dusmās patiesi nomiris. Jaunai sievietai nu palikušas divas pīles. Tā dzīvojusi laimīgi.

3. A. 1407. Burkinu Augusts Valmieras apk. LP, IV, 165 (37).

Reiz bijis viens bagāts skopulis, kas sen vēlējis precēties, bet baidījies, ka sieva pulku neapēd. Reiz šis skopulis ieraudzījis vienu meitu, kas ar roku vēcinājusi, kā kad gribētu gaisu mutē iesist.

„Kādēļ tu tā dari?” skopulis uzprasījis.

„Es jau nemaz neēdu: tik no gaisa vien pārtieku!” meita atbildējusi.

To dzirdēdams, skopulis tīri ārprātā: vai nevarot solīties viņam par sievu?

„Kālab ne?” meita atteikusi, “tu nekā neēd, es nekā neēdu — mēs stāvi bagāti paliksim!”

Nosvinējuši kāzas. Pēc kāzām jaunā sieva labu laiciņu izvairījies: arvienu paēdusi, ka vīrs nedabūjis redzēt.

Bet vienreiz sabraukuši ciemiņi. Nekā darīt — bijis jānokauj trīs zosis, ko pacienāt. Skopulim gan dūries sirdī: trīs zosis uz reizi! bet nelīdzējis — vai nu ciemiņus atpakaļ dzīsi?

Sieva nu vārījusi zosis un ēdusi, vārījusi un ēdusi. Un kā arī neēdīs? Kā no kāzām gaļas kumosīnu nav redzējusi. Bet kas nu noticis? Kamēr bija izvārījusi zosis, tamēr arī bija noēdusi.

Šie pa iekšu gaida, gaida — nevar sagaidīt. Uz vienu reizi skopulis izlīdis apprasīties: „Sievīn, vai nebūs drīzi gatavas?”

„Sen jau gatavas!”
„Kā tad nenesi iekšā?”
„Ko tad nesīšu, kamēr vārīju, apēdu visas trīs!”
„Visas trīs viena pati! visas trīs viena pati!” skopulis nokritis gar zemi vaimanādams.

Ciemiņi izskrējuši raudzīt, ka laikam liela nelaime notikusi. Bet kamēr izskrējuši, skopulis tik dabūjis trešo reizi iesaukties: „Visas trīs viena pati!” un tā nomiris no lielām bēdām.

4. A.1407. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, Aumeistera pag.

Reiz dzīvojis traki skops ķēniņš. Viņš no liela skopuma nolēmis precēt tādu sievu, kas nemaz neēdot.

Reiz ķēniņš gājis gar vienu māju. Pie loga stāvējusi jauna meita un rijusi gaisu. Ķēniņš prasījis, ko viņa darot. Meita atbildējusi, ka viņa rijot gaisu un tad tai negriboties ēst.

„Nu, tā būs īstā,” nodomājis ķēniņš un uzrunājis meitu, lai tā nākot pie viņa par sievu.

Meita bijusi ar mieru. Drīz vien nodzēruši kāzas un meita nu bijusi ķēniņiene.

Kad jaunā ķēniņiene apmetusies pilī, tad pavelējusi pavāram izcept trīs pīles. Kad pīles bijušas izceptas, tad ķēniņiene viena pati apēdusi divas pīles, jo vairāk dienas tā bijusi badojusies. Ķēniņš, to redzot, tik briesmīgi noskaities, ka palicis slim. Viņš licis atsaukt mācītāju un sūdzējis tam savu sievu. „Ma—na sie—va divas pīl.”

Mācītājs nesapratis un domājis, ka slimais ķēniņš grib novēlēt savai sievai divas pīlis. Viņš arī tā norakstījis. Ķēniņš nomiris un ķēniņiene dabūjusi divas pīlis.

5. A.1407. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 63 g. vecā J. Turķa, Bilskas pag.

Reiz bīš skaudīgi skops lieckungs. Viņč gribēš precēties un dabūt tādu sievu, kas nemaz neēdot. Viena lauku meita izdzirdēsi, ka lieckungs meklējot tādu sievu, kas neēdot. Meita gāsi gar muižu un ar muti rijusi gaisu. Lieckungs stāvēš pie loga un redzēš. Viņč izskrēš ārā un prasīš meitai, ko šī darot. Meita sacīsi, ka šī rijot gaisu, dzīvājot no gaisa un nemaz ar neēdot. Nu lieckungs bīš traki priecīgs un tūlī uzrunāš meitu par sievu. Meita atteikusies, ka šī esot no prastas kārtas, bet ka lieckungs mācies virsū, ta ar pēdīgi gāsi pie liekungam par sievu.

Nu meita bīsi lielmāte un dzīvasi muižā. Bet šī, liekungam neredzot, ēdusi un dzērusi, cik vie uziet. Reiz lieckungs nošāvis div irbes un tās jau labi ilgi stāvējušas pagrabā.

Reiz lieckungs aizbraucis ciemā un meita, lielmāte, uzreiz iedomāsies par irbēm. Viņa likusi pavāram irbes izcept un uzreiz abas apēdusi.

Ka lieckungs atbraucis mājā, ta tam ar iekārējies irbes cepets. Viņč pasaucis pavāru un licis, lei abas irbes iscep. Bet pavārs atnācis un pasacīš, ka lielmāte abas irbes apēdusi.

Nu lieckungs no lielām dūsmām un erestībām uzreiz palicis dikti slim un miris vai no(st). Viņč jau visu laiku domāš, ka sieva no gaisa vie dzīvā. Meita nu manīsi, ka liekungam tā vai tā vie beigas būs. Viņa atvēstīsi liekungam brāļus, sak, lieckungs esot pa galam slim, lei nākot apskatīt. Atnākuši liekungam brāļi un lieckungs tiem gribēš

sūdzēt meitu, ka tā abas irbes apēdusi. Bet vairāk viņš nevarēs izrunāt: „Abi divi! abi divi!”

Lielkungam būs div muižas. Nu brāļi prasīši, ko tas nozīme: „abi divi!” Meita nu sacīši, ka šis šai novēlot abas muižas. Brāļi meitai norakstījuši abas muižas. Ka liekungš nomiris, ta meita saņēmusi abās muižas un dzīvojot laimīgi vē šo baltu dienu.

6. A. 1407. Sk. A. Strungs no savas mātes Nīcā. K. Lielozola kr.

Vienā pilsētā dzīvoja viens vecs puisis, kas bija ļoti skops, un pārtika tikai no cita cilvēka atliekām. Pašam viņam bija divi nami, daudz naudas un no mītnieku maizes garoziņām viņš uzturēja divus baložus. Tā nu viņš viens pats dzīvoja.

Reiz viņš iedomājies, ka vaidzēsot precēties; bet te viņam radās atkal bailes: sieva gribēs labu vien ēst un labi ģērbties — tas būs par daudz liels tēriņš. Ielas otrā pusē bija viens kungu nams, kur dienasts meita katru rītu tīrīja logus un vēcināja sev āra gaisu mutē. Otrā rītā viņa darīja atkal tāpat. Puisis, to ieskatījies, jautāja savai mītniecei: „Ko tā meita tur tā dara?”

Mītniece atbild: „Viņa katru rītu ievēcina āra gaisu mutē un no tā viņa pārtiek, maizes nekad neēd.”

„Vai es nevaru dabūt to meitu par sievu?”

„Es tev varu izgādāt.”

Mītniece nogāja pie meitas, sarunājās, un drīzā laikā bija kāzas. No rīta pēc kāzām vīrs gāja pie darba un iziedams teica: „Sieviņ, tu nekādu pusdienu netaisi, mēs kaut kā iztiksim.”

Bet sieva vis neklausīja, nogāja uz tirgu, pārnesa vislabākos ēdamos. Vīrs, to redzēdams, pavisam sabijās un sacīja: „Ko tu dari, kam mums to vaidzēja?”

Bet sieva tikai mudināja, lai ēdot. Vīrs nu pavisam noskuma un aiziedams noteica: „Bet nu tu nekā vairāk netaisi, te mums vēl ir papildnam.”

Sieva atkal taisīja labākos ēdienus un dzērienus un nokāva vēl abus dui baložus. Vakarā sieva atkal cēla vīram priekšā labus ēdienus un nolika tam abus baložus sacīdama: „Še nu ēd savus baložus!”

„Vai abus dui nokāvi?”

„Abus dui.”

Vīrs tūliņ palika slims un sauca vienā saukšanā: „Abus dui, abus dui.”

Sieva nogāja pie tiesas un tad atsauc lieciniekus, lai noraksta viņai abus namus, ko slimais vīrs viņai novēlot. Atnāca liecinieki un jautāja vīram: „Vai tu novēli sievai abus dui namus?” Vīrs savās bēdās tik sauca: „Abus dui, abus dui.”

Tiesa nu norakstīja abus namus sievai.

7. A. 1407. Skoln. V. Kļiedze Vec-Svirlaukā. Corbika kr.

Reiz dzīvoja ļoti skops saimnieks. Viņš dzīvoja par vecu puisī, neprecējies, baidīdamies, ka sieva ļoti daudz neēd. Turpat kaimiņu mājā bijusi gudra meita. Tā nosēdusies istabas priekšā un vēdinājusi ar mutautiņu uz savu pušī.

Te gadījies iet garām skopajam saimniekam. Šis nu prasa, ko tad šī tā vēdinot. Šī atbild, ka vēdinot mutē gaisu, no kā arī pārtiekot. Saimnieks laimīgs, ka atradis tādu cilvēku, un jau otrā dienā klāt precībās. Labi — meita ir ar mieru. Mājā šie abi dzīvo ļoti labi. Saimniece strādā dūšīgi un pa laikam tik vēdina mutē gaisu. Bet ka nu

saimnieks iziet laukā, tad šī dzīvo mājā, cepdama un vārīdama, ka čūkst vien. Tomēr saimniekam radušas aizdomas, tas sācis saimnieci uzraudzīt.

Reiz viņš pārnācis mājā taisni tanī brīdī, kad saiminiece dzīvo, cepdama raušus. Šis nu ļoti uztraucies, guļ gultā un vaimanā vienā vaimanāšanā: „Viņa visu māju apēdīs, visu māju! Ak vai, ak vai!”

Bet saiminiece nav muļķe, tā mudīgi uz tiesu prom un sauc to šurp, saimnieks gribot šai visu māju norakstīt.

Ienāk tiesas vīri istabā, bet saimnieks tā uztraucies, ka nevar vairāk nekā izdvest, kā tikai: „Viņa visu māju, visu māju!” Tiesas vīri norakstīja saimnieci visu māju. Saimnieks jau otrā dienā pagalam, bet saimnieci nu visa māja rokā.

8. A. 1407. V. Štrause Liepājā. P. Birkerts, Latvju tautas anekdotes, I, 289, 553a.

Bijis ļoti skops vīrs. Viņš gribējis precēt tādu sievu, kas nemaz neēd. [Reiz viņš arī apprecējis, bet sievai devis ļoti maz ēst]. Kādreiz sieva izcepusi raušus. Vīrs pats paēdis, cik gribējis, bet sieva dabūjusi tikai vienu rausi. Pēc ēšanas palikuši pāri vēl kādi septiņi rausi. Vīrs izgājis pastaigāties, bet sieva saēdusi raušus. Kad viņš pārnācis un redzējis, ka raušu vairs nav, un dzirdējis, ka sieva tos saēdusi, tad viņš nokritis pie zemes un bijis gandrīz beigts. Neko viņš vairs nevarējis izrunāt, kā tikai: „Sieva septiņi, sieva septiņi!” Sieva atsaukusi visus vīra radus mirēju apmeklēt un viņa mantu dalīt. Tie ieklausījušies, ka šis aizvien sauc: „Sieva septiņi, sieva septiņi!” Nu radi prasījuši sievai, kas tie par septiņiem. Sieva teikusi: „Nu redziet, tie jau ir tie septiņi simti iekrātās naudas, un viņš man tos novēl!” To dzirdot, vīrs vēl vairāk saucis: „Sieva septiņi!” Viņš jau pavisam negribējis sievai dot naudu. Tā nu vīrs aiz dusmām nomiris, un radi visu naudu atstājuši sievai.

9. A. 1407. J. Zandbergs Rīga. P. Birkerts, Latvju taut. anekdotes, I, 290, 554.

Reiz dzīvojis viens pavecs kungs. Viņš iedomājies, ka viņam esot laiks precēties. Tikai viņam bijusi viena nelaime: viņš baidījies, vai tik varēšot sev un sievai maizi nopelnīt. Tādēļ viņš meklējis sievu, kas no gaisa pārtiekot; bet tāda nekur nav gadījusies.

Reiz, ejot uz darbu, ieraudzījis pazīstamu jaunavu, kas, pa logu izliekusies, kāri ieelpojusi gaisu. Kungs prasījis, ko šī tur darot? Jaunava atbildējusi, ka gaisu ēdot. Kungs bijis itin priecīgs, nu viņš reiz atradis sievu sev pa prātam.

Pienākusi kāzu diena. Jaunais pāris atbraucis no baznīcas. Sieva klājusi galdu kāzu mielastam un uzlikusi divus šķīvjus: vienu sev, otru vīram. Vīrs izbrīnījies prasījis: „Kam tad tas otrs šķīvis?” „Viens man, otrs tev,” sieva atbildējusi. „Vai tad tu arī ēd?” jautājis vīrs. „Tu jau pārtiekot no gaisa!” „Kamēr biju meitas kārtā, tikām iztiku no gaisa; bet nu es esmu precēta sieva, nu man arī jāēd, jo tagad gaisms man skrien cauri,” atbildējusi sieva.

10. J. Ratanīks no 86 g. veca A. Mičuļa Sakstagala pag. V. Podis krājumā.

Senejūs laikūs uz šuo pasaulā dzeivuoja vīns boguots zemnīks. Itys zemnīks beja cīši skūps, pats sevi žāluoja apēst lobuoku gobolu maizis vai cyta kuo.

Vīnu reizi pi ituo zemnīka atbrauc nu tuolejuos derevņis pazeistams zemnīks un prosa jū pi sevis uz kuozom. Zemnīks beja cīši prīceigs un atbildēja: „Labi, es atbraukšu.”

A pats sevī dūmoj: „Vot kur labi pajēšu!”

Da tuos dīnys, kod byus kuozys, vajadzēja gaidēt septēnis dīnys. Zemnīks dumoj: „Tagan es najēšu itūs septēnus dīnus sātā, a tī uz kuozom labi daudz apēšu.”

Tai pazeistams zemnīks nūbraucja uz sovu sātu, a itys boguots un skūps zemnīks puorgstuoja ēst sovu maizi, dūmuodams, ka tī uz kuozom labi pajēs un tai pat vairuok tukšā vādarā īleis. Tai zemnīks padora, najēdja vysu nedēļi ni cik un nu sluobuma naspeja kuojis volkuot.

Atīt tei dīna, vajag braukt pi pazeistama zemnīka uz kuozom, bet jis jau nu sluobuma navar pajīt, zyrgu jiuģt jam otkon žāl par tu, ka uz lela ceļa zyrgu vajag baruot ar auzim. Sadūmuoja jis, koč jam jau gryuts un nav spāka, abet īs pats kuojom. Izavylka myusu zemnīks nu sātys, īt kuojom. Īt jis par mežu, jam aizzagribējās atdūt žeidam poruodus. Koč jis septiņis dīnys nabeja ni dzērs ni jēds, bet jam gribis. Nu kū darēt? Ceļa molā nūlaidja biksis un sādās zam egleites sazastīpja, cik beja pī juo spāka, un nu vādara peikstādami zornys suoka īt uorā, izguoja zemnīkam vysys zornys nu vādara uorā. Zemnīks pazacēla un nūguoja, ceļš jam pazaruodējuos cīši vīglys un jis vairuok nagribēja ni ēst ni dzert. Atīt zemnīks uz kuozom, tī jū sādnoy kai boguotu gostu pi golda ēst un dzert, bet zemnīkam, kai nav zornu vādarā, nikuo nazagribis. Ar acim jis vysu āstu un dzartu, bet napījam juo vādars. Tai zemnīks uz kuozom atbeja dīnu un nakti, a uz reita sazalasējuos īt uz sovu sātu. Zemnīks, pasceidams paldīs jauničam un gostim, izguoja nu ustobys uorā un nūguoja uz sovu sātu. Cik jis tī guoja, bet ēst jam ni cik nazagribīs. Daguoja jis pī tuos pat vītys, kur jis sēdēja un izlaidja nu sova vādara tukšus zornus, jam otkon gribis pasēdēt. Jis, ilgi nadūmuodams, daguoja pi tuos pat egleitis, sadas, tī zornys, kurus jis izlaidja nu sova vādara diy dīnys tam atpakaļ, peikstādami suoka leist jam atpakaļ vādarā. Zemnīks pasēdēja — pasēdēja, nikuo naredzams pazacēla un nūguoja. Jis īt pa ceļu — otkon jū sajēmja lels sluobums un jam cīši aizzagribējuos ēst. Jis ar lelu spāku ruopādams dazavylka uz sovu sātu. Sātā zemnīks salasīja vysus sapelējušus gabaleņus maizis un tai pat desmit dīnu tam atpakaļ vuoreitu un jau sapyvušu gaļi, apēdja vysu. Pēc tuos dīnys zemnīks jau suoka ēst vysu kū, un nāžāluot pats dēļ sevis, bet jis ilgi pīminēja tūs kuozys un stuostēja daudz kam, kai ar jū tī nūtyka.

P i e z ī m e. Šī gan ir cita pasaka, bet saimnieka sīkstuma dēļ var tikt še novietota. P. Š.

86. Vīrs sievas darbos.

1. A. 1408. Kreicberģis Dzirciemā. LP, VII, II, 30, 2, 1a.

Vīrs sievai sacīja: „Mīļā sieviņ, padari līdz pusdienai visu, kas pa mājām darāms, ka pēc pusdienas vari nākt pie siena.” Šī atbild: „Jā, jā, mīļais vīriņ, bet šodien tas

nevar sanākt: man jāmazgā drānas, jāķērnā sviests, jācep maize un tad vēl pie siena — to nevaru!”

„Nevari, nevari!” vīrs atrūc, „nu tad ej tu uz pļavu, es tavus darbus līdz pusdienai apņemos padarīt un pavakarē vēl būšu pie siena.” Labi, samijās: sieva aizgāja uz pļavu vīra darbos, vīrs palika mājā sievas darbos. Bet vīrs sadomāja: ko ta gaŗi locīties — padarīs visus darbus uz reizi labāki. Un nu pienesa drānu kublu pilnu ar ūdeni, samērca drānas, uzsēja sviesta ķērni mugurā, maizes abru pierāva pie drānu kubla labi tuvu un tad sāka strādāt: ar kājām, abrā iekāpis, mīcīja maizi, ar rokām mazgāja drānas un ar muguru, locīdamies, kūla sviestu. Iesākumā, nekas, veicās itin labi; bet kad sviests bija sakūlies un lielā muskulā sāka pa ķērni dauzīties, tad itin piepeši atsprāga ķērne vaļā un šim viss ķērnes piens aizlīst aiz kakla. Kā aizlīst aiz kakla, tā šis ar joni saraujas un apgāž drānu kublu taisni maizes abrā iekšā.

„Nu, tu piķis!” šis nospļaujas, „laime, ka neviens neredzēja!”

Bet kur nu neredzēja? Tai pašā brīdī veŗas durvis vaļā: sievas māte atnākusi pie meitas šo to aprunāties un tā nu ierauga, kas te par lietām. Bet znots bija manīgs, viņš tev tāds ķērnespienains, mīklains ies sievas mātei rādīties! Slēpjas, kur pieticis, un ātrumā ielec par nelaimi cūku dzēriena traukā.

Sievas māte ienāk, izgrozās — vai tevi! kāda apgriezta pasaule: maizes mīklā sārms un melni krekli, ķērnes piens pa grīdu, kur nekur, un cūku traukā cilvēks mazgājas nenogērbies ar ķērni mugurā. Viņa, nabadzīte, saņem jau rokas un sāks Dievu lūgt, ka znots ārprātā; bet te par laimi nāks arī meita no pļavas mājā, azaidā, un tā nu pilnā kaklā sāk smieties, stāstīdama mātei: tā un tā. Bet vīrs, no cūku dzēriena izrāpdamies, tad atzinās gan: „Es labāki cauru vasaru viens pats pie siena dzīvoju, nekā otrā reizē ar sievas darbiem apkraujos.”

2. A. 1408. K. Kuzņecova Pliskavas gub. Brīvz. „Mūsut. pasakas”, I, 26, 13.

Viens vīrs vienmēr pukoļās, ka sieva tam ļoti maz palīdzot pie lauku darbiem. Tas mēdza sacīt: „Ko gan saimniece dara vasaru pa mājām? Lopiņi ganos paši paēdas; tikai to viņas zin, kā slinkot, pie putras katla stāvēdamas. Un kuŗa nav sliņķe, tā ir muļķe, kas neprot iedalīt savus darbus kā tos drīzāk padarītu. Lai laiŗ mani tikai vienu dienu sievas vietā, tad redzēs, ka līdz pusdienai it viegli būs padarīti visi darbi, kas sievai pietiek visu dienu strādājam, tā ka vakarā, it kā būtu nopūlējusies, negrib nedz parunāt, nedz pasmieties.”

Vienā rītā vīrs saka sievai: „Sieviņ, šodien atnāc uz pļavu sienu kaltēt!”

Sieva atbild: „Ne, šodien nevaru: jāmazgā drēbes un sviests arī jākuļ, arī maize vakarā jāiejauj, bet miltu nav. — Jau vakar iebēru krāsnī puspūru rudzu — tie jāsamal.”

„To visu par padarīt rīta pusē un pēc pusdienas atnākt pie siena.”

„Nu, padari tu to, ja vari; es to nevaru!”

„Labi, ej tu pļavā pie siena, es visu to kā nieku padarīšu līdz pusdienai.”

Sieva aiziet uz pļavu pie siena, un vīrs paliek pie sievas darbiem mājā. Viņš ņemas dūšīgi vien strādāt, bet drīz nomana, ka darbs nav tik lēti un drīz vaļājams, ja to dara katru savrup, pēc kārtas. Tam ieŗaujas prātā: vai tad sievas darbu nevar visu vienā reizē darīt? Liels grūtums pie tam jau nevar būt. Vīrs paņem rudzus, noliek pie dzirnavām, tad, ūdeni atnesis, lej baļļā, liek drēbes iekšā un, kājas noāvis, kāpj baļļā. Pēdīgi krējumu ar visu trauciņu uz sien uz muguras un sāk strādāt: ar rokām maļ, ar kājām mazgā drēbes un kustēdamies, gudrinieks, domā, ka sviests pats no sevis uz

muguras sakulsies. Vīrs strādā visiem spēkiem un lielā darbā ne manīt nemana, ka krējums lītin līst no trauciņa ārā pa kaklu, pa pleciem, pa muguru uz leju. Piepeši lielais strādnieks ieskatās baļļā un redz, ka ūdens tīri balts ar krējumu; apskatās sevi pašu — drēbes visas baltas un slapjas. Ko nu darīt? Viņš ņem krējuma trauciņu no muguras zemē un iet meklēt citas drēbes, ko apģērbt. Bet tikko viņš taisās noģērbt savas slapjās krējuma drēbes, te ierauga sievas māti nākam ciemoties. Nu vīrs sprugās, jo tādām taču kauns rādīties sievas mātei. Ko nu darīt, kur paglabāties? Te tas ierauga kaktā lielu grozu, kur sieva krāj spalvas spilveniem: ātrumā viņš tur čapts! iekšā.

Sievas māte ienākusi brīnās: „Ak tu, žēlīgais tētīt, tavas nekārtības! Vai tad Maija jau pavisam palaidniece? Par tādu jau to nebiju audzinājusi. Bet kur tad tā pati? Maj, Maj, kur tu esi? Vai tu jau visu samaņu zaudējusi? Vai kaunu maizē apēdusi? Drēbes aukstā, netīrā ūdenī, milti ap dzirnavām saplekšīnāti, krējums izlaistīts. Maj, Maj, mana meita, kur tad tu esi? Ne, tas no labā; te jau vai pats ļaunais savus nedarbus strādājis: jāapskatās viss it labi.”

Izbrīnījusies, vecene iet uz dībenu un ņemas aplūkot un izmeklēt visas malu maliņas. Pie spalvu groza pienākusi, tā atkal brīnās: „Grozam arī slapjas malas: vai pat spalvas būs pielaistītas.” Tā sacīdama, tā ķeķ ar roku spalvās, bet te znots ar joni no groza ārā un pa durvīm laukā. Sievas māte pārbijusies nepaspēj ne krusta sev priekšā aizmest un steidzas, cik vien vecās kājas nes, uz māju projām. Labu gabalu aizšmaukusi, tā sastop ceļā savu meitu, kas nekā laba no vīra darbiem neparedzēdama, steidzās arī mājup. Māte meitu ceļā ieraudzījusi, atkal brīnās un negrib savām acīm ticēt, ka meita māju atstājusi vai pašam ļaunajam. Bet meita mierina māti un aicina, lai nāk tai līdz, jo viņas vīrs taču būšot tām paraudzījis labu azaidu. Bet are: te nāk jau arī pretī pats mājas saimnieks, kas pa tām starpām bija jau paspējis pārgērbties, nofirīties un nosausināties. Sieva tam prasa: „Nu, vīriņ, kas tad būs ar azaidu?”

Vīrs atbild: „Kā, sieviņ, tu jau šorīt, pie siena iedama, man nekā nebildēji par azaidu.”

Sieva saka: „Vai tad tu, pie darba iedams, kādreiz bildini par ēdienu, bet kad nāc mājā, tad katru reiz ēdiens kūp uz galda.”

Vīrs saka: „Lai piķis rauj visus tos nieka sievas mājas darbus! Iešu labāk uz lauku, tur zinu: kad strādāju, tad darbs iet uz priekšu; bet te: jo ātrāki gribi uz priekšu, jo darbs iet atpakaļ.”

3. A. 1408. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 63 g. vecā J. Turķa Bilskas pag.

Vienc saimnieks vienmēr piemēti saimnīcai, ka šī pa māju maz strādājot un laisvojot, lei skatoties, kā šis pa tīrumu raunoties vienā kreklājā. Saimnīca cietusi, cietusi, bet nekā ar vis nesacīsi. Bet ka nu akal reiz saimnieks sācis penterēt, ta saimnīca sacīsi, ka mainīšoties: šī iešot uz tīrumu un šis lei paliekot mājā un apkopot māju.

Nu labi. Saimnieks palicis mājā un saimnīca aizgāsi uz tīrumu. Bīsi toreiz sediena un saimnīcai bīsi jākurina pirts, jāvelē drebes, jākuļ sviests un jācep maize. Nu saimnieks tūlī sācis rauties. Uzsēš sev kreima ķērnī uz muguras, ar rokām mīcīš maizi un ar kājām mazgāš drēbes. Bet kreims lījis no ķērnē ārā, gāzies abrā un mazgājamā baļļā. Pats saimnieks nomūrējies ar kreimu no galvas līdz kājām. Ka nu maize bīsi samīcīta, ta saimnieks to tūlī ar visu abru ieģrūdis krāsni iekšā. Ka nu tas bīš padarīts, ta saimnieks drusku gribēš atraut elpu un paskatīties uz savām drēbēm, tās bīš no

vienas vietas nomūrētas ar kreimu un uz grīdas bīs pēdas, kur saimnieks staigāš. Pašlaik uz istabu nākusi sievas māte un saimnieks nokaunējies nu gribēš paslēpties. Viņč nu kā skrēš, tā ielēcis spalvu grozā un noslēpies.

Sievas māte ienākusi istabā un no brīnumim rokas vie sasitusi: mazgājamā baļļa pielietā ar kreimu, kreims izšķaidīts pa grīdu un lielas pēdas vie palikušas.

„Laikam pats velle pa istabu dauzījies,” sacīsi sievas māte un sākusi čamdīt veltu rokā. Ka nu sievas māte piegāsi pie spalvu groza un sakusi čamdīt, ta saimnieks vais necietis un laidis vieglos vaļa. Nu sievas māte ar pārbīsies un sākusi kliegt, jo saimnieks bīs aplipsis ar spalvām no galvas līdz kājām.

No tās reizes saimnieks vais nekad saimnīcai nepārmetis, ka šī nevīžānot pa māju strādāt un tikai laiskojoj. Nu šis sapratis, ka mājas kopējam nemaz tiek viegli nav.

P i e z ī m e. Arī Raunā esmu dzirdējis tāpat stāstām, tikai vēl ar sekošā Īvandes varianta epizodi, kā sieva dziedājusi, uz māju nākdama. P. Š.

4. A. 1408. M. Biksons, Īvandes pag. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 286, 547.

Reiz vīrs sastrīdējies ar sievu un teicis, ka tai pa mājām neesot nekā ko darīt, ka viņa tikai slinkojot un vāļājoties no gaŗa laika. Bet viņam esot jāstrādā no agra rīta līdz vēlam vakaram vaiga sviedros. Sieva teikusi: „Labi. Kad man pa mājām tik viegli, kā tu saki, tad mainīsimies vienu dienu, vai arī pavisam. Tu paliksi mājās un strādāsi manus darbus, es atkal iešu uz lauku art!”

Norunāts, darīts. No rīta sieva paņēmusi zirgu un aizgājusi uz lauku art, bet vīrs palicis mājās. Viņam bijis jāpadara visi tie mājas darbi, kas jau katru dienu: putra jāvāra, maize jācep, govīs jaslauc un sviests jāsadara. Viss tas bijis jāizdara līdz pusdienai, jo pēc pusdienas, kā jau tas to bijis ievēdis, sievai bijis jāiet uz lauku strādāt. Kā nu to izdarīt? Vīrs domājis: „Ak tu muļķa sieva, tik maz tev tās jēgas bija, ka tu nevarēji to iedomāties, ka sviestu un maizi taču var tāpat uz reizi samīcīt un sakult!”

Viņš ielējis kulšanai nodomāto krējumu ķērnē, tad uzsējis to uz muguras un sācis maizi mīcīt. Maizi mīcot, tas kustējies un tādā kārtā domājis, ka varēs divus darbus uz reizi padarīt. Uz vienu reizi tas mana, ka tam pa muguru uz leju sāk tecēt. Viņš domājis: tas nekas, kas strādā, tam jau sviedri tek, un tā mīcījis tālāk. Te tas izdzirdis, ka putra iet ugunī. Viņš skrējis ar visu ķērni uz rovi. Puskatls jau bijis sagājis ugunī. Atkal neko neteicis, jo kas jau strādā, tam visādi gadās. Izgājis ārā paskatīties, cik augstu saule, vai drīzi nebūs pusdiena. Te tas ieraudzījis, ka vepris izlauzies no aizgalda un laiž prom, ko tik māķ. Vīrs domājis, ka nu traki būs, un licis veprim pakaļ, ka smiltis vien kūpējušas ar visu ķērni uz muguras. Tas vepri panācis arī un atdzinis stallī atpakaļ. Tā kā laiks bijis ļoti silts, tad sviedri tam lijuši aumaļām. Viņš domājis, ka nu gan tam sviests jau būs sakūlies. Attaisījis ķērni un skatījis, bet tā bijusi gandrīz tukša iztaisījusies. Karstais laiks ķērni iztaisījis šķīrbainu, un krējums pa šķīrbām iztecējis ārā. Arī maize vēl nebijusi samīcīta. Otrā istabā iebēcies bērns. Nu darba bijušas pilnas rokas, nezinājis, kuŗu sākt un kuŗu atlikt. Arī pusdienas laiks vairs nebijis tāli. Vīrs nu rāvis, ko tikai varējis, bet visu kā nevarējis, tā nevarējis padarīt. Pēdīgi pienācis pusdienas laiks. Sieva nojūgusi zirgu un dziedādama: „Teci, teci, kumeliņi, tevi gaida, mani gaida,” devusies uz mājām. Iegājusi istabā tā ieraudzījusi, ka vīram visa mugura balta ar krējumu. Maize pusemīcīta. Putra visa sagājusi uguni, tā ka pusdienā nebijis nekā ko ēst. Lopi nekopti. Ar vārdu sakot, viss iesākts, bet nekas pabeigts. Sieva atkal visu rītu arusi dziedādama, jo tā viņai bijusi gandrīz vai atpūta. Vīrs nu, redzēdams, ka tiešām mājās nav viegli strādāt, vairs nekad

neteicis, ka sieva slinkojot un ka tai ejot viegli, bet atzinis, ka uz lauka gan vieglāki esot. No tās reizes vīrs savu sievu vairāk cienījis un atzinis, ka tai ejot smagāki kā viņam. Otrā pusdiena vīram pagāja, kamēr tas izmazgāja savas drēbes un uzposa istabu, ko tas bija pieķērnājis ar krējumu.

P i e z ī m e. Līdzīgs, bet stipri saīsināts variants ir vēl uzrakstījuši A. Korsaks Ezerē un A. Medne Rīgā (P. Birkerts, L. t. n. I, 277—8, 548—9). P. Š.

5. A.1408. Skoln. J. Valains Eglūnā. N. Rancāna kr.

Vīnai sīvai beja veirs dzāruojs. Buoba kotru reizi veiru izlomuoja, kad beja pīdzēris.

„Koč es īdzeru, bet redz, cik teirumā pastruoduoju? Bet kū tu muojuos pastruodoj? Ap pakšim vīn berzīs.”

Sīva teicja: „Es īsu rudzu pļaut, bet tev byus gūvs juoslauc, gonūs juoizdzan, maize juomeica, ceplis juokurina, maize juosacap, svīsts juosanej, vysta ar cuoļim juosorgoj.”

Labi. Buoba aizguoja rudzu pļaut.

„Kū te vēl agri! Ir juoguļ, koleidz saule uzlēks.”

Veirs atsagultās gulēt. Uzmūstās — redz: jau saule gobolā. Veirs paker slauktuvi, skrīn gūvis slaukt. Jau kū nabeidzis pyrmū gūvi slaukt, te gūvs sper ar kuoju un izlej pīnu. Pag, pag — apmaukšu buobas jaunū lindroku. Apmaucja, izslaucja nadaslauktū gūvi, izslaucja ūtru guvi, te beidzūt trešū slaukt — govš sper ar kuoju un izlej pīnu. Veirs, moz dūmuodams, lyka gūvei ar slauktuvi par golvu.

„Še tev, rogonā, izlēji pīnu.”

Sytūt gūvei par rogim, slauktuve sabierst. Sīvas jaunais lyndroks nu māsliim palīk slapnis. Puika izdzan gūvis gonūs. Veirs radzādams, ka sīva lomuosīs par lyndroku, izsvīdja uorā lyndroku.

„Vai maizi meicīt, vai cepli kūrt? Meicīšu lobuok maizi.”

Suoc meicīt maizi, uz reiz izdzierst vystas klīdzīni. Veirs izskrīn uorā, un kab cuoļi naizkleistu, sasīn cuoļus ar striķi un pīsīn vystai pi kuoju. Skrīnūt īdūmoj par svīsta neišonu. Krējuma pūdiņu apsīn ar striķīti un pīsīn sev pi kokla, lai meicūt maizi sasaneitu svīsts. Suoc meicīt, meicūt krējums tai lākalej nu pūdiņa. Otkon izdzierst vystas klīdzīnu. Skrīnūt veiram aizzamat kuojas aiz slīkšņa.

Veirs pakreit un pūdiņš salyuzt, krējums izzalej. Izskrīn uorā un redz, ka vonogs salaidis nogys vystai mugorā un nas vystu ar visim cuoļim prūjom. Ni cuoļu, ni vystas, ni svīsta, ni pīna — kū padarīsi?

„Es gon svīstu dabuošu klētī.”

Aizīt un redz, ka svīsts stuov garā un tīvā baļģī. Nikai navar dabuot. Līn uz golvas baļģī, bet kai īleida baļģī, tai nikai navarēja izleist laukā. Ap pušdīnu laiku atīt buoba ar nazkaidu cytu pļuovēju. Veiram kauns klīgt. Pīt buoba pi okas un redz, ka viņas lyndroks okā. Īt pa duorzu, nikur naradz cuoļu, varbyut vonogs nūnesja. Buoba staigoj, staigoj, bet nikur naatrūn veira. Beidzūt suocja saukt veira. Veirs arī atsasaucja svīsta bucā. Sīva apguozja baļģi un veirs izleida uorā. Nu tuo laika veirs ar sīvu suocja dzeivuot sadarīgi.

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku ir uzrakstījusi V. Zacharska no V. Baranovskas Silajāņu pagasta, bet tā ir uzrakstīta ar tik daudz liekiem izpušķojumiem, ka īsto tautas tradīciju ir tur grūti izlobīt. P. Š.

6. A. 1408. Skoln. Arnolds Kalpaks Lubānā. A. Aizsila kr.

Reiz vīrs ar sievu sāka strīdēties, kuŗam grūtāki jāstrādā. Vīrs saka: „Man ir grūtāki darbi!”

Sieva tam atbild: „Man ir grūtāki darbi.”

Tā nu viņi ilgi strīdējās, kamēr nosprieda mainīties ar darbiem: sieva nu lūkošot strādāt vīra darbus, bet vīrs sievas darbus. Nākošā dienā sieva iet uz tīrumu strādāt vīra darbus, bet vīrs paliek mājā un strādās sievas darbus. Vīram nu mājā iznāk vairāk darbu, nav vis tik viena aršana vien, kā agrāk. Viņam ir jākuļ sviests, jāmaļ milti, jātaisa pusdienu un jāpadara vēl kādi sīkāki mājas darbi. Vīrs domā, ka šie darbi jau nav nekādi grūtie, kādēļ varēs padarīt pa divi darbi uz reizi. Viņš uz sien krējuma ķērnī uz muguras un iet uz maltuvi miltus malt, domādams, ka maļot jau sviests pats ķērnē sakulsies. Dzirnava griežot, krējums sāk pa ķērnī stipri svaidīties un tecēt uz dzirnavu akmeņiem un arī pašam uz muguras. Akmens slapjš ticis, nemaz vairs nav lāgā pagrozāms. Tai laikā ir atnākusi arī sievas māte pasērsties. Vīrs apskata sevi un nezina no kauna, ko darīt. Sievas māte prasa, kur esot viņas meita. Vīrs stomīdamies atbild, ka esot uz tīrumu aizgājusi. Sievas māte, redzēdama sava meitas vīra nelaimi, negrib tam neko sacīt un steigšus aiziet uz tīrumu.

Meitai māti ieraugot, arī ir drusku kauns, bet tā drīz apķēras un izstāsta mātei visu notikumu par darbu mainīšanu. Savu gabaliņu tīrumā meita jau bija noarusi un nu nāca ar māti uz māju. Vīram turpretī nebija izdevies padarīt nevienu mājas darbu. Sievai nu pašai bija atkal jāiet pusdienu taisīt.

No tās reizes vīrs vairs ar sievas darbiem nav mainījies.

P i e z ī m e. Epizode par maļšanu ar rokas dzirnavām atgādina agrākus laikus. P. Š.

87. Muļķa vīrs.

A. 1409. Fl. Ankipāns Michailovas pag. Ludzas apr.

Beja vīnai sīvai muļķis veirs, tuodēļ jei nikur juo nalaiddja, ustobā vīn turēja. Guoja pi veira juos muosa. Uz kuozom ir juovad veirs — nava jam zuoboku. Sīva syuta veiru uz pilsātu zuoboku pierktu. Veirs nūguoja uz pilsātu, apstaiguoja vysas būdes, navar atrast zuoboku, kaidi jam pateik. Vīns žeids pīstuoja pi juo un vaicoj: „Kaidu tev zuoboku vajag?”

Tyuliņ jis soka: „Man vajag taidu zuoboku, kab obejas kuojas leistu vīnā zuobokā!”

Žeids soka: „Atīsi cytā reizē, es tev dabuošu taidu zuoboku, kurā saleis obejos kuojos.”

Veirs aizīt uz sātu. Sīva vaicoj: „Nūpierki zuobokus?”

Veirs soka: „Navarēju dabuot taidu zuoboku, kaidi man patyka. Žeids man jēmuos dabuot.”

Žeids nūkova gūvi, pajēmja gūvs pyusli, izmozguoja un gaidēja piercēja, cikom jis atīs. Otkon veirs īt uz pilsātu zuoboku pierktu. Nūguojis vaicoj nu žeida: „Vai dabuoji man taidus zuobokus, kaidus tūlaik sūlējis dabuot?”

Žeids soka, ka dabuojis, tik divim rubļim duorguoki, kai cyti zuoboki, vysa pīci rubļi.

Jis soka: „Ruodi šur, jo pateik, tod nūpierkšu.”

Žeids gūvs pyusli iznes un ruoda, kurs jam ļūti patykuos, ka ni pi vīna taidu zuoboku nabyus.

„Kai viņus apmaukt?”

Žeids paruodēja, kai zuobokus var apmaukt, obejas kuojas solika pyuslī un ar striķi sasēja. Muļķs veirs nūpierk zuobokus un nas uz sātu. Izskrīn sīva priškā un vaicoj: „Vai nupierki zuobokus?”

Veirs soka: „Nupierku taidus zjuobokus, ka ni pi vīna nabyus, tik divi rubļim duorguoki.”

Sīva teic: „Ruodi dreizuok, kaidi pi tevi ir zuoboki!”

Veirs kai izvalk, sīva nūsabeist — redz, ka gūvs pyuslis. Nu kū ar nagudru veiru padareisi? Braucūt uz kuozom, jū arī vad leidza ar jaunim zuobokim. Nubrauc uz sīvas tāvu. Sīvas tāvs izskrīn priškā satykt znūtu un soka: „Lein, znūtiņ, uorā!”

„Na vys, naleišu: man jauni zuoboki,” atsoka znūts.

Sīvas muote īt vārtūs, kaidi znūtam jaunī zuoboki, kai īrauga gūvs pyusli — nūsabeist. Nu kū ar muļķi padarēsi? Suoc runuot otkon, lai īt ustobā. Jis nūmauc pyusli un īt ustoba. Vysi dūmoj, kai byus šū veiru izgubēt, kai var ar taidu muļķi dzeivuot. Sarunoj jū syutīt uz mežu pēc molkas, kur tikai luocs dzeivoj. Jam īdūd taidu zirdziņu, kurs pavysam vuojs, un nūsyuta pēc molkas. Jis nūbrauc uz mežu pēc molkas. Nūbraucis uz mežu, jis suocuos pi molkas cīeršonas, zyrgu pastota natuoļi nu egles un suocuos pi egles grīšonas — egle kai kreit, nūsyt zyrgu. Kū nyu jam tagad darēt? Redz, ka luocs īt uz jū. Jis pajem aukleņi, apmat tam ap kokļu, pīvad pi egles viersyunes ar ūtru golu vierves, tys gols pīsīts pi luoča astes. Tai ciertējs atvedja egles viesyuni uz muojom. Tīm palyka breinums, kai jis palyka dzeivs. Jī vaicoj: „Voi zyrgu īlaidi klāva?”

„Īlaižu,” atsoka veirs. Reitā īt saiminīca klāvā, tikkū attaisa klāva durovas voļā, luocs nu klāva uorā un nūskrīn uz mežu. Saiminīca nūsabeiduos, ka nivīna zyrga nava, lūpi apgrīzti. Tai jī navarēja nūbeigt muļķa veiru, ar kuru beja juodzeivoj vyss myuižs sīvai.

88. Laimīgais muļķis.

1. A. 1415. J. Valains Lubānā. A. Aizsila kr.

Beja duraks saldats, vysi jū gryusteja, vysi jū šturkava, tai jū i sadūmava pakuort: jī jū vad iz pakuoršonu. Kur bejus nabejus — īt garum ķēnaņa mjaita.

„Kur jyus jū vessit?”

„Iz pakuoršonu vjassim.”

„Par kū jyus jū kuorsit?”

„Kū ar jū dareisim, ka taidis duraks? Vysi jū gryusta, šturkoj, kai nav dzeivis jam, tai inav.”

Kēnaņa meita atjam tū saldatu i aizvad da sātai, tai jei izīt pi juo. Kēnaņš nadūd mjaitai ni pyura, ka jei īt pi taida duraka saldata. Kēnaņa mjaita aizīt ar saldatu dzeivuot iz mīstjaņu. Kēnaņš pasoka ūtra ķēnaņa dālam, kur juos lūbēja, lai jis pakaļ staigoj i verās, kū tys saldats dareis. Ka juo sīva saceis, ka jis gudrys, labi dora, tūlaik jei byus na pylna pruota. Kēnaņa mjaita atdūd saldatam skoru šolka i pīsoka, lai par tū

atnas maizis. Saldats aizīt iz mīstu, a pēc juo pakal īt tys ķēņaņa dāls. Vad cylvāks gūvi, saldats klīdz: „Še tjav, cylvāks, šolku skora, atdūd man gūvi.”

Cylvāks ar mīru i pamēj gūvi iz šolku skorys. Vjass jau saldats tū gūvi iz sātu. Vad cylvāks kozu.

„Še tev, cylvāks gūvs, atdūd man kozu.”

Tai jis i pamejs gūvi ar kozu. Nas buoba gaili puordūt.

„Še tjav, buobjaņ, koza, atdūd man tū gaileiti, jis taid skaists.”

Tai saldats i pamej kozu iz gaiļa. Nas cylvāks nūpiercs div streiķus.

„Še tjav, ciļvēcjaņ, gails, atdūd man tūs div streiķus, byus ar kū izkapti iztreit.”

Saldats īsamej streiķis iz gaiļa. Īt saldats da sātai. Ajūt par tyltu jis īrauga upī daudz leidaku, svīss ar vīnu streiķi, svīss ar ūtru, tī streiķi i nūgrima. Tai ķēņaņa dāls soka: „Kū duraks, tū duraks, i vysī pasceis, ka duraks.”

Saldats aizīt da sātai i ķēņaņa dāls aizīt da saldata sātai: „Kū duraks, tū duraks, tavs veirs vairuok nikuo: šolku skoru samēja ar gūvi, gūvi sameja ar kozu, kozu ar gaiļi, gaiļa ar divejim streiķim. Īsavērs upī leidakys, i sasvīdja oba divi upī.”

„Oi, jis gudrys, redz, ka jis gribēja leidakys nūsist, tik jam naizzadevja.”

Ķēņaņa dāls aizguoja i pastuostēja juos tāvam, kai jei saldatu skaita par gudru. Tai ķēņaņš atdevja jīm pusi ķēņastis, saldats palyka gudrys nu tuo laika.

2. A. 1415. Skoln. Preiļu pag. N. Rancāna kr.

Vīns cylvāks guoja pa ceļu. Tur mauduojuos tierguotuojs. Tierguotuojs suoka sleikt un bļaut. Cylvāks izdzierda un tuo pagluobja. Tierguotuojs par tū īdevja cylvākam zalta zyrga golvu. Cylvāks guoja uz sātu un satyka zyrgu tierguotuoju, kurs brauceja ar zyrgim. Zyrgu tierguotuojs sacīja: „Atdūd man zalta zyrga golvu par vyslobuokū zyrgu.”

Tys cylvāks atdevja. Jis vadās ar zyrgu un sateik: brauc vēršu tierguotuojs ar vēršim. Vēršu tierguotuojs soka: „Puormeisim ar tavu zyrgu uz vysu lobuokū vērsi.”

Tys puormej. Vadās ar vērsi tuoļuok. Sateik vušku tierguotuoju braucūt ar vucinim. Vušku tierguotuojs soka: „Sameisim ar tovu vērsi uz munu vyslobuokū vucynu.”

Cylvāks puormej. Vadās ar vucynu uz sātu. Sateik syvānu tierguotuoju braucūt ar syvānim. Syvānu tierguotuojs soka: „Sameisim uz tova vucyna ar munu vyslobuokū syvānu.”

Cylvāks samej. Jis nas syvānu uz sātu. Sateik: īt žīds ar kramku. Žīds soka: „Puormeisim tovu syvānu uz munas vyslobuokuos odotas.”

Jī puormej. Cylvāks pajam vyslobuokū odotu un īt uz sātu. Daīt pi sēteņis — vajaga tī lekt puor. Jis kai lāc, tai odota izkreit un izgaist.

89. Putns vēl mežā, iesmu jau drāž.

1. A. 1430. J. Bankins, „Šis un tas”, I, 1872., 60.

Ancis, iedams uz mežu malkas cirstu, ierauga zaķi guļot apakš eglītes. Tas pats pie sevis sāk domāt un spriest: „Kad es šo zaķi noķeršu un pārdošu, tad par to dabūšu piecu mārku. Par tam nopirkšu vistu, kas man olas dēs un cāļus izperēs. Tos es

uzņemt savu māju un precēties. Bērnus es audzēšu stingri un ja man dēls neklausīs, tad došu tam žagarus.”

Šos vārdus runājot, viņš sitis ar kūju, bet kūja aizķērusi medus krūzi. Krūze nokritusi zemē, saplīsusi un viss medus izšķīdis pa zemi. Tā nu viss sīkstā puīša krājums bijis pagalam.

5. A.1430. V. Zacharska no 80 g. vecā J. Gadzāna Ozolm.

Dzeivuoja vīnā cīmā vīns nabogs bobuļs. Jis vysu laiku struoduoja par struodnīku pi boguotu saimnīku. Vīnu reizi sadūmuoja itys bobuļs: „Kam man tai gryuti struoduo? Lokuok es nūpierkšu par rubli stykla trauku un puordūšu par divi. Tai tiergūšūs, byus nauda, tūlaik precēšūs uz boguotas sīvas un dzeivuošu labi, turēšu lobus zyrgus. Vysi boguotī saiminīki braukuos pi manis vīsūs un es pi jūs.”

Kai sadūmuoja bobuļs, tai padarīja. Atstuoja gryutū dorbu. Pajēmja bobuļs un nūpierka uz vīna rubļa stykla trauku, izstatīja uz galdiņa un suoka tierguotīs. Vēļ jis napuordevja ni par vīnas kapeikas. Atīt pi juo vīns pazeistams zemnīks un suoka vaicuot: „Nu, kū tu te iztatīji traukus?”

Bobuļs jam atbildēja: „Es tagan sadūmuoju pavysam lobu darīšonu un byušu dreizi boguots.”

„Nu, kai tai dreizi vari palikt par boguotu?”

Bobuļs suoka runuot un ar rūkom un kuojom ruodīt, kai byus. „Es tagan nūpierku trauku par vīnu rubli, puordušu par divi; nūpierkšu par divi, puordušu par četri; nūpierkšu par četri, puordušu par astoņi. Tūlaik precēšūs un pajemšu sev sīvu boguotu un smuku, bet jo manis naklausīs, es kai speršu jai ar kuoju.”

Kai spēra bobuļs runuodams un ruodīdams uz sovu galdiņu, galdiņš pasaguozja un stykla trauki sasasitja smolkūs gobolūs. Zemnīks pasasmēja un nūguoja uz sovu sātu, bet bobuļs nūguoja otkon pi sova vacuo saiminīka prasīt, lai jū pajemtu par struodnīku.

90. Ādams un Ieva.

A.1431. Magone J. Lautenbacha kr.

Vien reiz vilka viens pāris, sieva un vīrs, žagarus no meža mājās un lamājās un šķetēja gauži par Ādamu, ka tas vien esot vainīgs, ka viņiem nu tik grūti jāstrādā. Tā viņi šķetējās un rājās arvienu, ik viņi ar žagariem brauca. Reiz viņi atkal tā gānījās un dusmojās, žagarus vilkdami mājas, kad viņiem brauca pretī kāds kungs, kas viņus dzirdēdams šā uzrunāja: „Ko jūs te ta dauzāties un dusmojaties uz Ādamu? Nāciet man līdz! Es jums došu visu mūžu vieglu dzīvi, vislabāko ēst un dzert un darba nemaz. Tik vienu apsegtu bļodu, ko ikreiz līdz ar ēdienu uzliks uz galda, jums nebūs aiztikt.”

Tas pāris bija ar mieru. Vīrs un sieva nu dzīvoja laimīgi. Viņiem bija arvienu gardākie ēdieni, un darba nemaz. Bet katru reiz parādījās uz galda arī apsegtā bļoda. Ilgāku laiku viņi to bļodu gan neaiztika, bet pēc kāda laika viņi taču vairs nenocietās un sāka savā starpā runāt: „Neviens mūs neredz. Varam paskatīties, kas tas par tādu ēdienu ir, ko tur tai apvāztā bļodā arvienu mums ienes.”

Un rau, līdz ko viņi pacēla bļodai vāku, te tūliņ no tās izskrēja maza pelīte. Lai nu viņi arī pēc tās ķēra, cik naigi ķerdami, tā nobēga tūliņ pa kādu caurumu projām.

Ar to nu arī beidzās tūliņ nemierīgajam pārim jaukās paradīzes dienas. Kungs ienāca dusmīgs iekšā un izraidīja tos — tāpat kā citkārt Dievs Ādamu ar Ievu — no vieglās dzīves ārā pie savā grūtā darba, sacīdams: „Nesūdzieties nu vairs uz Ādamu, bet paši uz sevīm!”

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku ir vēl uzrakstījuši R. Kļāviņš Birzgaļes un M. Bērziņš Umurgas pagasta (P. Birkerts, I, 296, 570—1.) P. Š.

91. Dažādi nelaimīgi pāri.

1. A. 1432. Freimaņu Jānis Kr. Bērzniekos, Kurzemē. Jkr. IV, 52, 45.

Ja gribot precēts pāris zināt, kuŗš no viņiem nākošā gadā nu pirmais mirs, tad vajagot Andreju naktī uz kapiem iet, uz krustceļa nostāties un skatīties: vai vīrs, vai sieva uz kapiem ies. Kuŗu nu tur redz, tam tanī gadā jāmirst. Bet kas to grib izmēģināt, tam to dienu jāgavē.

Viens laulāts pāris — stāstīja Dēliņu Anna — dzīvoja lielā nemiera, tādās ķildās, ka tīri bailes uznākušas klausīties; viņi kāvušies un plūkušies, šķennējušies un lādējušies uz to pēdīgo.

Te ienāk uz pašu Andreju dienu kāda nabadzīte dāvanu lūgties un solās par to atklāt noslēpumu par Andreju nakti. Šis noslēpums nu bija tas, ko mēs patlaban par Andreju nakti dzirdējām. Vīrs un sieva, abi to ievēro.

Kad nu atnāk Andreju diena, tad abi gavē un ne viens, ne otrs ne ēd ne dzer. Vakarā sieva klusiņām izlien pa durvīm un dodas pagubis uz kapiem, aptupusi uz krustceļa, viņa skatās uz kapu vārtiem. Pēc tam arī vīrs apģērbjas un aiziet uz kapiem; bet nakts ir pavisam tumša. Vīrs krustceļam ir pāri gājis un nogājis pie kapu vārtiem. Tur viņš glūn, vai nāks viņa sieva? Un patiesi viņš ierauga sievu uz krustceļa kūņojamies. Nu tikai vīrs ar līkumu apkārt un projām uz mājām. Bet sieva arī vīru ir ieraudzījusi, kā tas pie kapu vārtiem ēnojies. Arī sieva, priecīgu dušu, dodas uz mājām. Mājās pārnākusi, viņa atron vīru jau apgūlušos. Nevienu vārdu nesacījusi, arī viņa iet gulēt.

No rīta uzcēlusies un azaidu apraudzījusi, sieva domā: „Ko nu beidzamo gadu tā plēsīsies? Viņam jau tā kā tā jāmirst!” un sauc vīriņu mīļiem vārdiem uz azaidu. Vīrs arī pie sevis domā: „Ko nu beidzamo gadu vairs naidosies? Viņai šogad tā kā tā jāmirst!” Viņš atbild: „Jā, jā, sieviņ, es nākšu tūliņ! Man tikai pastalas raucenis jānobeidz.”

Vīrs, darbu nobeidzis, apsēžas pie sievas, un abi ir it mierīgi pie azaida. Cītu reizi dzirdēja pārmetumus no vīra, ka maize kā ķiļķens, kas putrā vārīts, ka putra pievārīta, kāposti auksti, un atkal no sievas: „Ej, sprāgoni, ko nurkšķi, ko vāries, tu sumpurni, vai tu jēdzi, kas silts, kas auksts; tu tikai zini pūt un gulēt un nevari no migas izlīst, kamēr bļoda nekūp uz galda!” Tur tagad ēdiens bija it pa prātam un sieviņa priecājās, ka vīram tas tīk. No Andreju nakts pāris bija pagalam pārvērties un dzīvoja kā balodiši.

Andreju diena atkal pienāca, bet ne vīrs, ne sieva nenomira tagad. Pie vakariņām sieva uzsāka: „Vai zini, vīriņ, tādas nabadzes tikai iet apkārt, tīri niekus un dzīvus

melus čukstēdamas, vai atmini, ko pērn tā nabadze par Andreju nakti melsa? Es gavēju visu dienu, biju naktī uz kapiem un arī redzēju tavu ēnu; bet, paldies Dievam! tu vēl esi dzīvs un vesels.” Vīrs apkampa sieviņu, viņu noskūpstīja un sacīja: „Es tāpat darīju: gavēju, biju Andreju naktī uz kapiem un arī tevi redzēju. Pateiksimies mīlam Dievam, kas mūs caur nabadzi uz īstu ceļu un pie atzīšanas vedis. To nepiemirsīsim!” Un viņi dzīvoja saderībā un mīlestībā visu savu mūžu.

2. A. 1432. J. Ansbergis Ēvelē no veca zaldāta, Etn. IV, 1894., 170, LP, VII, II, 30, 2, 28.

Reiz dzīgoš pūsis ar meitu, kuņi viens otram labi patikuši. Bīši tik mīļi viens otram, ka nemaz nav varēši šķirties. Kad meita saderēsi pie cita saimnieka, tad arī pūsis atsacīs vecam un lūkāš pie tā paša meitas saimnieka par pūsi salīgt un atkal otrādi.

Būtu arī jau sen apprecēšies, bet! tur bīš savs āķis. Dzīgoši viņi dau vietās, redzēši dau pārus, bet nevienu neredzēši, kas būtu laimīgi bīši. Aizvien vīrs un sieva ķildojas un naidojas un pie reizas pat viens otram ar ab' nag' matos iekšā. Sak, ko tā tur vērtis precēties un tīrā prātā tādu kaŗu sākt! Un tā pūsis ar meitu dau par precēšanos gudroši, bet nekad nav uzdrošināšies paši precēties.

Tā reiz akal par precēšanos spriežot, viņiem ienāk gudris padoms prātā. Sak, kā būtu, ja varētu to lietu tā ierīkot, ka laulībā nemaz nebūtu jānaidojas un jāķildojas. Ķildas un strīdi tak aizvien ceļas kādas vainas dēļ, pie kuŗas neviens negrib vainīgs būt; bet ja nu vainīgais pats atzīstas, ka viņš vainīgs un sodu ar labu prātu saņem, kas ta tur vēl vairāk ko ķildoties? Viņi norunā precēties, bet noslēdz iepriekš tādu līgumu, ka laulībā katreiz tam, kam kas slikti noiet, sava vaine otram jāizsūdz, un kā sods par to bez kādas pretī runāšanas jāsaņem kūliens. Līgumu noslēdz un apprecējas.

Ilgu laiku viņi dzīgo gluži labi, nekāda ļaunuma, nekādu ķildu. Ikviens zin sodu un ikviens sargās no vainas. Te vienu dienu sieva pieliek vīram pillu kulīti vistu pautu un liek tos viņam nest uz pilsētu pārdot. Vīrs uzliek kulīti uz muguru un aiziet. Bet ceļā uznāk lietus. Vīrs iet pa ceļa malu, pa kāju celiņu, bet tas no lietus pavisam glums. Uzreizi viņam izslīd kāja un viņš— plakš! uz muguru zemē. Vīram visa bikse nodreb aiz bailēm, sak, nu vairs labi nebūs. Kā ta! — kulītē tīrais penkots. Neko darīt! Vīrs papriekšu domā vismazākais kulīti iztīrīt un to uz māju aiznest, bet tāds pats penkots ārā kā iekšā. Viņš nosviež kulīti ar un iet bēdīgs uz māju, sak, nu sestdienu būs. Sieva tāda kā sabīšies, prasa: ku šis jau tik agri mājā? Vīrs stāsta: tā un tā viņam izgāš: pauti sasītušies, kulīte ar pagalam. Sieva tāda domīga, bet saka: kas runāts, runāts! — lai šis guļas zemē. Vīrs noguļas, uzmet kūkumu tai vietā, kuŗu pēc paraduma aizvien ar bērza zariņiem pamielo un pacietīgi saņem savu sodu. Sieva sit uz augšu palekdamās — sit un runā: „Še tev par pautiem, še tev par kulīti; še tev par pautiem, še tev par kulīti!”

Pēdīgi viņa elsodama apstājas. Vīrs domā, ka šī piekususi, bet šī velk vie lūpu, velk vie. Vīrs prasa, kas šai vainis. Sieva aizraudamās stāsta, ka šai mājā arī slikti nogājies. Ko ta šī padarīsi? Ja, viņa izrīkosi gultā blusu medību un, lai labāki redzētu, iedegusi skalā uguni. Bet no skala iekritusi ogle gultā un palagā izdeguši divi caurumi. Vīram gan bīš sievas žēl, bet taisnībai sak, vaiga pasauli valdīt, un viņš saka: lai šī ta ar guļ tik vie gar zemi. Vīrs sukāš un sacīs: „Še tev par vienu, še tev par otru!” un krietni sievu nogazēš.

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku ir uzrakstījis kāds A. Aizsila skolnieks Lubānā. P. Š.

3. A.1432. H. Šalkovska Līksnas pag. J. Rupja kr.

Dzeivova tāvs ar muoti, jīm beja dāls i meita. Dzeivova jī pavysam nabadzeigi. Lūpu jīm nabeja daudz, beja tikai gūtiņa un vīna visteņa. Reizi visteņa kase mēslīneiti, izkase pupeņu, puseiti apēde, puseiti reitam pamete, i kosdama mēslīneiti nūlauze sev kuojeņu. Tū dīnu tāvs ar muoti beja aizguojuši iz dorba, muote meicēja maizi, a meita aizguoja pēc yudiņa. Meita, īdama nu upes ar yudini, satyka visteņu. Visteņa jai sacēja: „Meiteņ, ka tu zynuotim, kuoda man lela bāda, to tu jemtīm nū tuos bādys i sadauzētīm tūs spaņč. Es kašu mēslīneiti, izkāšu pupeņu, puseiti apēžu, puseiti reitam pamešu, i kuojeņu nūlaužu.”

Meita nū lelys bādys jēme i sadauzēja spaņč. Muote tam laikam maizi meicēja. Meita jguojuse ustubā, sacēja muotei: „Ka tu zynuotim, kuoda lela bāda, to jemtīm tū meikļi i izsvaidētīm pa vysu ustubu. Myusu visteņa kase mēslīneiti, izkase pupeņu, puseiti apēde, puseiti reitam pamete i kuojeņu nūlauze.”

Muote nu tuos leluos bādys jēme i izsvaidēja maizys meikļi pa vysu ustubu. Tūreiz atguoja dāls nū dorba i vaicoj muotei, par kū meikļa izsvaidēta un par kū spaņi sadauzēti? Muote sacēja: „Dēleņ, ka tu zynuotim, kuoda lela bāda, to tu pajemtīm osu nazi i nūkautīm gūvi: visteņa kase mēslīneiti, izkase pupeņu, puseiti apēde, puseiti reitam pamete, i kuojeņu nūlauze.”

Dāls nu tuodys lelys bādys aizguoja da klāvam i nūkova beidzamū gūteņu. Zam vokora atguoja tāvs, īsavēra nukautu gūvi, izsvaidētu meikļi, vaicova dālam, kas te nūtika. Dāls sacēja: „Tēteit, ka tu zynuotim, kuoda lela bāda, to tu jemtīm i myusu ustuba aizdadzynuotim: myusu visteņa kase mēslīneiti, izkase pupeņu, puseiti apēde, puseiti reitam pamete, i koujiņu nūlauze.”

Tāvs nu tuodys lelys bādys aizdadzynova ustubeņu. Poši izguoja iz ceļa i vērēs, ko daga ustuba. Pa ceļu guoja ubogs i vaicova nu jīm, par kū jī stuov, bet nadzēs gunis. Jī vysī sacēja ubogam: „Jo tu, ubadzeņ, zynuotim, kuoda myus lela bāda, to jemtīm vysys sovys kuļis i sasvīstīm šytamā gunī: myusu visteņa kase mēslīneiti, izkase pupeņu, puseiti apēde, puseiti reitam pamete, i koujeņu nūlauze.”

Ubogs, radzādams tuodu Ielu bādu, jēme vysys sovys kuļis i sasvīde gunī. Tagad jī vysī: tāvs, muote, dāls, meita i ubogs staigoj pa pasauli ubaguodami, jo vēl nav nūmyruši.

92. Meita sagūsta uzbāzīgo precinieku.

A.1441. K. Šulcs Zasulaukā p. Rīgas. LP, VI, 340, 78.

Reiz dzīvoja bagāts kaŗa kungs, kam divi skaistas meitas. Un tas gadījās, ka kaŗa kungam jāiet kaŗā. Bet meitas mājā pamest tam bail: gandrīz kāds neaicināts paved. Neko darīt — viņš liek aši aši uzcelt paslepenā jūras likumā uz 4 stabiem mazu mājiņu, iedod katrai meitai vēl dzīvības rozi, pēc kuŗam pārņākdams varēšot izzināt, kā katra savu godu glabājusi, un tad klusiņām nometina meitas te jūras mājiņā, kur neviens nezināšot piekļūt. Bet taisni apakš mājiņas tēvs vēl bija atstājis mazu laiviņu, īstu kibočķīti, ar kuŗu šad un tad aizbraukt pilsētā ēdamas lietas iepirkties.

Labi, tēvs tiklīdz nu labi aizgājis uz savu kaŗu, te meitas sāks prātot, kuŗai klātos vispirms braukt pilsētā iepirkties. Norunā: vecākai jābrauc pirmai. Tā aizbrauc. Bet kur tu, Dieviņ, kamēr šī tur pārkas, viens bagāts namnieka dēls, labs ģenģeris, šīs

nolūko un pa pēdām poš, tā pret vakara laiku, uz jūru pakaļ. Atbrauc, ieiet iekšā: kur ta šīs dienas daiļā pircēja esot? Lai guldinot savā gultā! Vecākā māsa nu atjēdzas gan, bet ko darīsi — jāguldina.

Rītā jaunais namnieks aizvizinās uz pilsētu atpakaļ, un nu vecākā māsa nejauši paskatās uz savu dzīvības rozi — ierauga: roze melna palikusi.

Trešā dienā brauks jaunākā māsa iepirkties. Aizbrauc, pārbrauc — viss labi; bet kas ir — ap vakaru tas pats ģenģeris pakaļ atkal: lai šī arī guldinot viņu savā gultā!

„Jā, jā!” jaunākā atsaka, „piesēdi drusku, kamēr gultu uzčubināšu.”

Bet ko jaunākā dara? Tā izgudro māsas vaiņaga vīlējam atriebties. Viņa izņem gultai dibinu, istabas grīdai apakš gultas ietaisa slepenu caurumu un uzčubina gultu tā: tiklīdz gulsies — izbrauks cauri, jūrā iekšā.

Un patiesi tā arī notika: kā likās gultā, tā gultai cauri, grīdai cauri — jūrā iekšā. Bet kur tev velns savējus kārs? Tā arī šim: pamazgājas, pamazgājas jūrā, beidzot taču iekēparājas laivā un tā, slapjš kā runcis, uz mājām prom. Tik bija kā tas kauns — āda vesela.

„Bet pag!” jaunākā māsa notīda, „mana dzīvības roze gan zaļo, bet māsas rozēs dēļ tu, puisīti, pats nāksi lūgties.” Labi, tā palika.

Te vienu dienu jaunais namnieks liek aptaujāties pēc dārznieka. Jaunākā māsa to padzird — ko tā dara — pārgērbjas par smalku dārznieku vīriešu drānās un iet piedāvāties. Namnieks pieņem.

Bet otrā naktī jaunais dārznieks strādā pa namnieka dārzu kā līdumnieks: apcērt visus kokus, klajums vien paliek un tad vēl beidzamajam celmam, kā par spīti, uzzīmē tos vārdus: „To tev padarīja māsas dēļ gudrā kaŗa kunga meita.”

Namnieks no rīta dusmās vai zemi kārpa un gudro kaŗa kunga meitu lenkt: viņš pagādā lielu mucu ar aizveŗamu dibinu un domā nākošā naktī tur pārgalvnieci iespostīt.

Labi, pienāk nakts, namnieks izgudrēm labina pārgērbušos dārznieku pie mucas un liek, lai paskatoties iekšā, vai dibinā neesot tas un tas atronams. Bet dārznieks atbild: „Skatīšos gan, bet tad vismaz parādi, kā te cilvēks spēj ielīst.”

Namnieks neko neviļas, rādīs arī. Bet līdzko paliecas, tā jaunākā māsa saķeŗ pie kājām, ieŗrūŗ pašu mucā, aizslēdz dibinu, ieveļ laivā un aizved kā sesku pa jūru mazajā mājīņā.

Tur māsas cietumnieku saturēja ieslodzītu tik ilgi, kamēr pārnāca tēvs no kaŗa, un tad nodeva tam, lai soda neģēli, kas nesaudzējis vecākās māsas dzīvības rozi.

P i e z ī m e. A. Lerchis-Puškaitis dzirdējis tādu pasaku arī Talsiniekos.

93. Gudrā Elza.

1. A.1450. Skolnieks Preiļu pag. N. Rancāna kr.

Dzeivuoja vecs ar veci. Jīm nabeja bārnu. Jīm uz ceŗļa beja salykta molka. Reiz molka sabruka un sakrita uz ceŗļa puorta. Tu īsavāruse, vece suoka gauŗi rauduot. Vecis vaicuoja: „Kū tu raudi?”

„Kai ta es narauduoŗu? Redzi, kas nūtyka ar molku. Ka mums byutu bejis dāls, un ka dālam byutu bejuse sīva, mums vadakla. Tai vadaklai byutu bejis mozs dēliņŗ;

myusu unuks. Jis byutu sēdējis uz cepļa puorta. Tagad molka krizdama jū byutu nūsytuse.”

„Taisnība gon!” sacēja vecis un arī suoka rauduot. Tai jī ilgi rauduoja. Tūlaik pi jīm īguoja kaimiņš. Tys izvaicuoja, kuo veči raud. Jī izstuostēja. Kaimiņš jīm pasacīja: „Kuo ta jyus raudit? Jums tak nav ni dāla, ni vadaklas, ni unuka. Molka krizdama nikaida ļaunuma naizdarīja.

Veči apdūmuoja un puorstuoja rauduot. — Bet molkas nu tuo laika nikod veirs nalyka uz cepļa.

2. A. 1450. 1210. M. Garkolne no A. Zvīdzes, Jāsmuižā. Latvju kultūras kr.

Dzeivuoja vīna saime. Tāvs, muote, meitas un dāli, vysi beja muļķi, tikai vīns dāls atsagadīja gudrs. Vīnā reitā vysi aizguoja kultu un ustobā palyka meita brūkastis vuorēt. Īkyura meita cepli un gribēja nūjemt nu cepļa molkas. Te vīna pagale nūkrita nu cepļa zemē un meita aizskrēja uz kulu rauduodama.

„Kuo tu raudi? Kas nūtyka?” prosa gudrais bruoļs.

„Ai, bruolīt, jo tu byutu apsaprecējis un tev byutu bejis dēliņš, tad tei pagale, kura nūkrita nu cepļa, byutu nūsytuse tovu dēliņu!” rauduodama atbildēja muosa.

Bruoļs sasadusmuoja uņ soka: „Muļķi jyus vysi un es navaru ar jyusim dzeivuot kūpā! Īšu pa pasauli un jo atrasšu glupuokus par jyusim, tad atīšu atpakaļ!”

Dāls aizguoja. Īt jis un redz, ka buoba pīslējuse pi jumta trepes, dzan gūvi pi trepēm un syt. Jumts beja apaudzis ar zuoli.

„Kuodel tu gūvi sit?” prosa dāls.

„Kai es juos nasisšu, ka jei nagrib kuopt uz jumta un apēst zuoli!” atbildēja buoba.

„Nasit gūvs, jei nakuop pa trepem! Pajem nūplēs zuoli nu jumta un atdūd gūvei!” pamuocīja dāls.

„Vai, kaidš tu gudrs!” soka buoba un prosa palikt par dālu pi juos dzeivuot. Dāls nagribēja palikt un Īt tuoļuk. Īt un redz, ka uz garas kuorts izmauktas sokas un pīci puiši dzan zyrgu sokuos. „Kū jyus gribit izdarīt ar zyrgu?” prosa dāls.

„Jau ūtra dīna, kai struoduojam, bet zyrgs vys nagnb īsamaukt sokuos!” atbildēja puiši.

„Zyrgs pats naīsamauks, pajemīt paši kurs un apmaucīt sokas!” pamuocīja dāls. Kaidš nu puišim apmaucja sokas zyrgam koklā un pasateicja dālam par pamuocību. Dāls aizguoja tuoļuk. Īt un Īt kaidā ustobā padzert. Redz dāls, ka bārnu pylna ustoba un vysi raud, bet paša muote, pajēmuse karūti rūkuos, īsmeļ nu blūdas putras un staigoj uz klēti pēc pīna. Dāls pamuocīja muoti atnest nu klēts pīnu un tad baruot bārnus, lai tī naraud. Muote atnesja pīnu un pabaruoja bārnus. Redz dāls, ka jū tuoļuk jis Īt, jū glupuokus sateik, tuodēļ atsagrīzja uz sātu un dzeivuoja ar sovīm bruolim un muosom.

3. A. 1450. 1210. 1384. 1540. M. Garkolne no 76 g v. Īvas Staleidzānes Atašienē. Latvju kultūras kr.

Reiz dzeivuoja veirs ar sīvu; jīm beja jau lels dāls un meita. Aizguoja meita reizi pēc yudeņa uz upi un smaldama īsmēja spainī leidaciņu. Leidaciņa soka: „Palaid mani, meitiņ, vaļā, es tev tovu laimi pastuostīšu!”

Meita palaidja leidaciņu upē un leidaciņa aizskrīdama soka meitai: „Tev byus dāls un nūsleiks!”

Leidaciņa aizskrēja, bet meita stuov upes molā un raud. Muote gaidīja, gaidīja yudeņa un, navarādama sagaidīt meitas, aizguoja paša uz upi. Īsavāruse, ka meita stuov uz upes krosta un raud, muote prosa: „Kuo tu, meitiņ, raudi?”

„Kai man narauduot?” atbildēja meita. „Nyupat ģismēļu spainī leidaciņu un jei pasacīja, ka man byušūt dāls un nūsleikšūt!”

Muote izzynuojuse meitas laimi ari suoka rauduot. Stuov muote ar meitu uz upes krosta un raud. Tāvs gaidīja, gaidīja sīvas ar meitu, un, navarādams sagaidīt, aizguoja pats pasavārtu. Aizīt tāvs uz upes krostu un redz, ka muote ar meitu stuov abas un raud.

„Kuo jyus raudit?” prosa tāvs.

Muote ar meitu izstuostīja meitas laimi. Tāvs ari suoka rauduot. Tai stuov tāvs, muote un meita uz upes krosta un raud. Dāls gaidīja, gaidīja yudeņa nesēju, bet navarādams sagaidīt, guoja pats pasavārtu. Aizguoja dāls un prosa: „Kuo jyus te stuovīt un raudit?”

„Kai mums narauduot?” atbild stuovātuoji, izstuostīdami dālam muosas laimi. Dāls nūsaklausīja un soka: „Vysi treis jyus muļķi, es pi jyusu vairs nadzeivuošu! Jo atrasšu pasaule glupuokus par jyusim, tad atīšu atpakaļ!”

Dāls aizguoja pa pasauli. Guoja, guoja dāls un redz, ka ceļa molā buoba sajēmuse syt vystu. „Dēļ kuo tu tū vystu sit?” prosa dāls.

„Kai es juos nasisšu, divpadsmit bērnu jai ir, bet ciča nivīna!” atbildēja buoba. Dāls pamuocīja buobu, ar kū cuoļus baruot un aizguoja prūjom. Īt jis tuoļuok un redz, ka ūtra buoba syt gūvi un grib izdzeit uz pierts. Pierts jumts beja sakritis un uz grīstim pībārtā zemē beja pīauguse lela zuole.

„Dēļ kuo tu tū gūvi sit?” prosa dāls.

„Kai es juos nasisšu, ka ap pierti zuoles nav un jej vys losa un losa, bet ek uz pierts jumta lela zuole un jei nakuop!” atbildēja buoba.

„Gūvs uz pierts izkuopt navar. Tu paša nūplēs tū zuoli un gūtiņa apēs!” pamuocīja dāls.

Īt dāls tuoļuok un pi vīnas muižas redz cyuku ar divpadsmit syvānim. Dāls pīguoja pi cyukas, nūstuoja un stuov. Muižinīca ģsavēŗa, ka puiss stuov un stuov pī cyukas un syuta sovu kolpyuni: „Ej paprosi, kuo tys puiss stuov pī cyukas!” Kolpyune aizguoja un prosa: „Kuo tu te stuovi?”

„Ītei cyuka ir munas muotes muosa un syvāni muni bruolāni!” atbildēja dāls. Nanūcītja muižinīca un atskrēja. Kolpyune pastuostīja, ka jūs cyuka asūt itam puīšam radinīca.

„Kuo tu gribi nu juos?” prosa muižinīca nu dāla.

„Es atgoju vīsūs jū palyugt ar vysim bērnim!” atbildēja dāls.

Tad muižinīca soka: „Rogona, na cyuka! Treis godi pi myusu nūdzeivuoja bet nikod napasacīja, ka jai ir muosa!”

„Īr, ir!” atbildēja dāls. Muižinīca pīsacīja kolpim sajyugt puori lobu zyrgu, pīlikt rotūs spylvynu, lai meikstuoks sēdēt byutu cyukai ar bērnim. Tad pabaruoja uz ceļa cyuku, syvānus un dālu un palaidja.

Na par garu laiciņu atbraucja muižinīks. Muižinīca pastuostīja veiram, ka palaiduse cyuku uz muosu vīsūs. Muižinīks beja drusku gudruoks. „Padūmoj, kū tu izdarīji? Vai ir cyukai muosas? Tys puiss tikai nu tevis cyuku ar syvānim un zyrgus izmuonēja!”

Sāduos muižinīks zyrgā un dzanās pakaļ pēc dāla. Dāls jau ģbraucis mežā un dzierd, ka pēc juo dzanās. Jis mudri ģgrīzja zyrgus ar cyuku mežā, pīsēja zyrgus, bet pats paskrēja gobolu atpakaļ, pīkēzēja uz ceļa, izlyka viersā sovu capuri un stuov.

Muižinīks pībraucja pi dāla un prosa: „Vai naredzēji, cylvāks, braucēja, kurs nūbraucja puori zyrgu ar cyuku vazumu!”

„Redzeju gon, bet tu juo napanuoksi!”

„Vai tu jū vari panuokt? Tad es tev dūšu sovu zyrgu un dzenīs pakal.”

„Es varu, bet tu tikai sorgoj ituos capures; zam capures ir duorgs putns. Sorgoj leidz saules rītam un tad es byušu atpakaļ. Bet jo nanūsorguosi, tad pats ar sevi man nasamoksuosi par itū putnu!”

Muižinīks beja ar mīru sorguot putnu un palaidja dālu dzeitīs pošam pēc sevis pakal. Dāls pabraucja leidz meža īdzei-tim zyrgim un tad trejūs zyrgūs ar cyuku un syvanim aizbrauc ja uz sātu. Muižinīks stuov pi capures un gaida, kad puiss atsagrīzs ar vysim trejim zyrgim un cyuku ar syvānim. Jau saulīte nūrētēja, bet puīša vys nav. Dūmoj muižinīks pats sevī: „Paceļšu capuri un pasavēršu tuo duorgā putna.” Pacēla muižinīks capuri un redz, ka putna vītā jis vysu laiku sorguoja māslu gubu. Nūsaspļuovja muižinīks, atguoja kuojom uz sātu un soka sīvai: „Jyus glupi, bet es vēl glupuoks!”

Dāls atbraucja uz sātu un dzeivoj laimīgs.

94. Slinka un čakla jaunava.

1. A. 1451. K. Blaus Liepkalnā. Brīvz.kr.LP, VII, II, 3, 27, 1.

Vienai mātei divas meitas: pašas meita un pameita. Pameitu sūtījusi ik dienas līduma līst. Tur tai grūti bijis jāstrādā. Mātes meita arī nogājusi uz līdumu, nosēdusies uz celma un tikai saukusi uzsaukdama bārenei virsū: „Strādā, strādā, dūmaliņa!” Reiz līduma malā apslēpies krūmos stalts jauneklis nolūkot abu meitu naskumu, tikumu. Mātes meita pamanījusi, ka kāds uz šām slepeni lūkojas, nu sauca vēl jo skaļāki: „Strādā, strādā, dūmaliņa, mani vedīs, ne tevi!” Mātes meita gribējusi jauneklim rādīt, ka šai — kā mātes meitai, vara pavēlēt. Bet jauneklis bildinājis čaklo bāreni, nevis slinko mātes meitu.

2. A. 1451. P. Lapsiņš Rūjienā. Etn. I, 1891., LP, VII, II, 2, 6, 2.

Reiz krāvušas divas meitas līdumā šķutes: viena saimnieka meita, otra kalponīte. Kalponīte krāvuse krietni, bet saimnieka meita — brangi izgērbusies — dancojusi pa celma galu un sacījusi: „Kraun, kraun, krāvēja, mani raus rāvējs.” Te kur bijis, kur nebijis — rāvējs iz meža laukā un kalponīti aizrāvis, bet saimnieka meita palikuse.

3. A. 1451. V. Piģene no 96 g. vecās K. Vāczemes Mārupes pag. P. Birkerts, Latvju t. anekdots, I, 131, 294.

Vienam bagātam saimniekam bijusi briesmīgi slinka meita. Visi to zinājuši, tādēļ tai nav gadījies neviens precinieks. Reiz tomēr viens puisis iebraucis pārliecināties. Meita gribējusi izlikties čakla un lieliski skrējusi iekšā un ārā. Skriedama viņa nogāzusi vienu ķēblīti zemē, bet nav to piecēlusi, lai gan skrējusi tam vairāk reizes pāri. Reiz pat gribējusi pie tā nokrist, bet augšā nav cēlusi. Tad nākusi kalpone, tā tūliņ piecēlusi ķēbli, kad redzējusi to apgāzušos. Precinieks, to redzēdams, nolēmis

labāk precēt čaklo kalponi, nekā slinko un bagāto mātes meitu. Viņš piecēlies no krēsla un uz vietas bildinājis kalponi. Šī domājusi, ka saimnieka dēls tikai joko, un teikusi, lai bildinot saimnieka meitu, jo viņai nenieka neesot. Pūsis teicis, ka viņam vajagot čaklas saimnieces, nevis bagātas liekēdes. Un tā pūsis apprecējis kalponīti.

95. Kuŗa ir čaklāka?

1. A. 1452. G. Stankeviŗa no 67 g. vecās A. Olles Lubānā.

Reiz dzīvojis viens bagāts vīrs, jau labi gados, bet vēl nebijis precējies. Te nu reiz tas sadomā izvēlēties sievu. Tanī apgabalā smuku meitu bijis daudz, bet par tām gājušas sliktas valodas. Tad nu arī bagātais grib izvēlēties sev to čaklāko. Viņš izdomā mazu viltību. Salūdz visas apkārtnes meitas uz balli, bet balles durvīm priekšā nogāž slotu. Kuŗa meita nu slotu pacels, tā būs īstā. Pats bagātais uzkāpj pagalma liepā un gaida. Nāk viena meita un kā kaza pārlec slotai pāri. Nāk otra meita un pukojas, ka tādā svinīgā brīdī nekārtības vēl notiekot. Tā nu aiziet visas meitas. Bagātais nu domā, ka nav gan šinī pagastā nevienas čaklas meitas, un grib rausties no liepas zemē, kad uzreiz nāk vēl viena meita, noliecas, paceļ nogāzto slotu un pieslien to kaktā pie durvīm. Bagātais nu kāpj no liepas zemē, ņem meitu pie rokas un ved to ballē un saka visi, ka tā ir viņa līgava. Jaunā līgava gaužām sarkst, jo domā, ka viņa rupjo drēbju dēļ tiek izsmieta. Bet kad bagātais izstāsta par nogāzto slotu, tad nu sarkst slinkās mātes meitas. Bet bagātais apprecē čaklo meitu un dzīvo laimīgs.

Ja slotā aizkrīt durvīm priekšā, tad steidzies to pacelt, tad tev būs liela laime!

2. A. 1452. A. Bīlenšteins Jaun-Aucē. 1863., LP, VI, 369, 107.

Vienam saimniekam bijusi ļoti slinka meita (kalpone): uz rijas krāsni vien gulējusi. Un tai gadā turpat pušinieka saimniekam nomirusi sieva, bijis jāprecas otrreiz — bez saimnieces jau nevar būt.

Bet kamēr šis pa gaŗu laiku izcubināsies citu sievu bildināt, mana sliņķe pasteigsies un bildinās viņu: aplājusies baltu palagu, nogājusi naktsvidū pie pušinieka loga un vaidējusi, vaidējusi. Pušinieks atmodies: „Kas tur ir?” Šī atvaida: „Esmu tava nelaiķe! Nācu tev piekodināt, ka tu citu sievu neņem — ņem pušinieka Trīni, kas krāsns augšā guļ un ko ļaudis izdaudzinajuši par sliņķi. Bet viņa nav sliņķe, viņai tikai netīk citam strādāt, pati sev tā strādās noslāpusi!”

Pušinieks domā: „Lai jau notiek, kā nelaiķe grib!” un apņēmis sliņķi. Gan citi teikuši: „Nu viņš badā aizies!” bet nekā: jaunā pušiniece, sievas godā tikusi, mala un vārīja, vērpa un auda, ka bija ko paskatīties, un pušinieks priecādamies priecājas: „Vai nebija labi, ka es savu nelaiķi klausīju? vai nebija labi, ka nelaiķi klausīju?” Bet jaunā sieva vienreiz tad gan pateikusi: „Kas tev par nelaiķi, ko tu te daudzini. Es jau tā biju, kas tevi pie loga skubināja labu sievu apņemt, nu, vai nu neapņēmi labu? Tā tikai jūs visi mājājāt: slinka, slinka! Trīna slinka! Bet Trīna nav vis slinka — to es pati labāk zināju; citam strādāt, tas man netika, bet sev pašai esmu noslāpusi.”

96. Laiskā līgava.

1. A. 1453. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no 52 g. vecā J. Gaiļa Aumeisteros.

Reiz viena slinka meita bīsi izlielīsies par lielu vērpēju, šī pa nakti vie savērpot trīs kodeļas, un kur ta nu vē dienā?

Nu, ka šī nu bīsi izdaudzina par tādu varēnu vērpēju un strādnieci, ta meitai ar drīz vie gadījies brugāns, un šis ar vienu vakaru atbraucis. Nu, kā brūgāns atbraucis, tā meita ar tūlī pie raīna klā un tik grečī [vērpj] un tādu vie pavedienu laiž iekšā, kā bomi, un te kungs, te gaspaža un akal kungs un gaspaža [pirmo kunkuli pavedienā sauc par kungu un otru par gaspažu].

Nu brūgānc skatījies, ko skatījies un ta sacīs, lei stājoties mierā ar to vērpšanu. Nu meita ar nometusi mieru un abi sākuši pļāpāt un būt. Drīz vie meita izgāsi laukā un brugānc vienc vie palicis istabā. Šis nu pamanīs, ka uz galda ir klēts atslēga, un to nu brūgānc iebāzis kodeļā.

Ka nu meita akal atnākusi apakaļ, ta brugānc vē tādu laiņīnu pakavējies un ta braucis prom un solījies, ka šis pēc trim dienām akal atbraukšot.

Kā ta, trešās dienas vakarā akal brugānc biš klā, bet nu mājā bīš lielc tairis un kā brūgānc nācis istabā iekšā, tā meita šim tūlī prasīsi, vai šis neesot paņēmis šo klēts atslēgu, tā no tā vakara esot pazudusi, ka šis pēdīgo reizi šķe biš. Nu ienācis meitas tēvs ar un sācis drankēties, vai tik šis neesot atslēgas paņēmis un tā. Bet brugānc vis nekā liela pretī nesacīs un pēdīgi pasacīs, lei paskatoties linu kodeļā vai, vai tur meitas neesot iebāzušas. Nu meita ķērusies pie kodeļas un kā ta, kā to vakaru atslēga ielikta, tā ar vē gad bīsi.

Nu brūgānc gan redzēs, ka meita ir beidzamā sliņķe, un kā gāš, tā ar to pašu vē šodien neesot acu rādīs.

P i e z ī m e. Otru tādu variantu H. Skujiņa ir uzrakstījis no Bertas Antenes Bilskas pagasta, četri šādi varianti ir vēl sastopami P. Birkerta anekdotēs (I, 142—3, 322—25). Uzrakstītāji ir: V. Piģene no 96 g. vecās K. Vāczemes Mārupē, J. Vankina Liezeres pagastā, L. Mangalis Rīgā un Skujiņu Austrā no Vidrižu pagasta. Līdzīgu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis P. Š.

2. A. 1453. Skolniece G. Kārklīņa Lubānā. A. Aizsila kr.

Reiz vecos laikos dzīvojušas māte ar meitām. Kaimiņu Andrejs iecerējis vienu par līgavu un sācis viņu apciemot. Bet cilvēki stāstījuši, ka viņa esot ļoti slinka. Bet viņš, to neticēdams, gribējis pats izprovēt. Viņš aizgājis vakaros arvien to apciemot. Tad viņa līgava arvien vērpusi lielu kodeļu. Andrejs novērojis ka kodeļa katru vakaru izskatoties tāda pati. Tad iedomājies sevišķu joku.

Vienā vakarā ilgāk palikdams, paņēmis klēts atslēgu un, viņām nemanot, ielicis kodeļā. Un tad kādu laiku viņas neapciemojis. Ja nu viņa to kodeļu novērpšot, tad atslēgu atradīšot. Bet nekā, kodeļa kā stāvējusi, tā stāvējusi. Bet klētī nevarot tikt. Māte aizgājusi uz kaimiņiem un stāstījusi savu nelaimi. „Vai nebūšot Andrejs līdzai aiznesis?”

Māte gājusi pie Andreja apvaicāties. Andrejs atbildējis: „Vai tad viņas neesot atslēgu atradušas. Šis gan zinot atslēgu tikai viņu pašu mājās.”

Tad viņa lūgusi Andreju, lai nāk palīgā atslēgu atrast. Andrejs aizgājis un izņēmis atslēgu no kodeļas teikdams: „Nu es zinu, ka mana līgava ir slinka.”

Pateicis ardievu, aizgājis un vairs nekad neatnācis.

3. A. 1453. Skoln. M. Upmale no 68 g. vecās K. Sprines, Nīcā. K. Lielozola kr.

Vienai mātei bija divas meitas, viena bija dikti slinka, otra atkal dikti dzirkle. Tai slinkai meitai reiz nāca brūtgāns, kas gan jau zināja, ka viņa ir slinka, bet gribēja to vēl izprovēt, vai šī būs tik slinka. Meitas pašulaik vērpj pakulas un uzliek dižu kodeļu. Viņš prasa slinkai meitai: „Cik kodeļas tu vari savērt?”

Slinkā meita atbild: „Piecas, sešas vakarā, trīs, četras rītā.” Uz galda brūtgāns redz atslēgas un, nevienam neredzot, viņš tās palika slinkai meitai zem kodeļas. Pēc divu nedēļu viņš noiet atkal pie brūtes. Sievas māte prasa brūtgānam: „Ka jūs bijāt pie mums, tad pazuda atslēga — vai jūs varbūt nezināt?”

Brūtgāns pieiet pie ratiņa, paņem atslēgu no kodeļas apakšas un teic: „Es gribēju jūs izprovēt, jo citi stastīja, ka jūs esot slinki.”

Drīz pēc tam brūtgāns pats aizgāja prom un vairs neprecēja meitu.

Pēc kāda laika brūtgāns atnāca arī otrai meitai, ko daudz zināja par dikti drošu, un ko viņš arī zināja. Vienu vakaru viņš nogāja ar vairāk puisiem uz drošo meitu. Viens puisis nu saka: „Ja tu esi tik droša, tad noej uz kapiem un izraun vienu krustu!”

Meita teica, ka viņa to drīkstot darīt. Ap pulksten divpadsmitiem meita nogāja uz kapiem, izrāva vienu krustu un pārnesa to mājā puisiem. Bet nu nākošo nakti meita nevarēja vairs dabūt gulēt: nāk no kapiem viens cilvēks un raun no gultas laukā sacīdams: „Atdod manu krustu!”

Tagad meita viena pati vairs nedrīkst iet uz kapiem ar to krustu. Viņa sasauca lielu pulku cilvēku līdz ar mācītāju un iet uz kapiem. Ļaudis ieņēmuši meitu savā vidū un tur to cieti. Mācītājs skaita pātarus un lūdz par meitu Dievu. Bet kā viņi nonāca pie tā kapa, kur meita bija izrāvusi krustu, no zemes izsprāga lode, kas meitu tūlī nogalināja. Meita bija uz vietas beigta, bet visi citi aizgāja mierīgi mājā.

4. A. 1453. H. Skujiņa, Andrs Ziemeļis, no 72 g. vecā Jēkaba Baltiņa Bilskas pag.

Vienam saimniekam bīsi viena pati meita. Šī gan bīsi smuka, bet skaudīgi nekopīga un netīrīga. Šai gan no iesākumā bīš pulka brūgānu, bet pēdīgi visi atsītušies un neradīši ne acu vais. Pēdīgi meitai gadījies akal vienc brūgānc no svešas puses un atbraucis precībās. Nu meita bīsi varen saposusies, bet nagi nebīsi nomazgāti un aplipuši ar maizes mīklu. Brugānc izrunājies šā un tā un pēdīgi aizbraucis un sacīš, ka šis pēc nedēļas akal atbraukšot. Brūgānc jau redzēš, ka šai ir netīri nagi, un viņam netīrīgas sievietes riebušas. Bet viņš pārdomāš tā. Atbraukšot pēc nedēļas un ja ta šī vē būšot tāda pati cūcīga, ta vis šās neņemšot.

Kā ta, pēc nedēļas brugānc akal bīš kla. Meita akai bīsi varēn sapucēsies, bet nagi tādi paši, ar maizes mīklu apķepuši. Nu brūgānc nodomāš: pag', jādo just! Viņš sacīš, ka šim esot zirgs slimš, vai šī nevarot pagādāt zirga zāles. Jā, varot gan, bet kādas ta tās zirga zāles esot, prasīsi meita. Nu, tas zirga zāles esot tādas, nu ka sievietes maizi mīcot un ka šām paliekot pie nagim maizes mīkla, ta to vaigot nokasīt un iedot zirgam; jo ilgāki esot mīkla pie nagim stāvēsi, jo tās esot labākas zāles.

Meita ātri vie nokasīsi mīklu no nagim, devusi brūgānam un sacīsi, ka tās būšot labas zirga zāles, jo šī jau priekš trim dienām esot maizi cepusi.

Nu brūgānc redzēš, ka tā ir ritīga leska no meitas un vairāk nekas, un kā braucis, tā brauc vē šodie, bet pie meitas precībās šā vais ar valgu ar neievilksi.

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku H. Skujiņa ir uzrakstījis arī no J. Gaiļa Aumeistaros. P. Š.

5. A. 1453. J. Zanders no Z. Zanderes Zaļeniekos. J. A. Jansona krājumā.

Viens puisis izmeklēja sev meitu un gribēja to precēt. Ļaudis gan stāstījuši, ka meita esot ļoti slinka, un ka viņai vēl tagad uz rokām esot pērnā mīkla. Tomēr puisis gribēja pats pārlicināties un jājis prom pie meitas. Aizjājis tas stāstījis, ka viņa kumeliņš esot palicis ļoti slims un viņu varot izārstēt tikai dodot ēst pērno mīklu. Nu meita arī piedāvājusi un noņēmusi no rokām pērno mīklu. Nu puisis bijis drošs, ka meita slinka, un tādēļ jājis tūliņ mājās.

Piezīme. Četrus šādus variantus vēl sastopam P. Birkerta anekdotēs (I, 111—2, 233—6). Uzrakstītāji ir: V. Grīnbergs Beļavas pagastā, Z. Vende Dikļu pag., Lagzdu Elza ap Iecavu Zemgalē un B. Riekstiņš no H. Čāces Grašu muižā. P. Š.

6. A. 1453. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis no Bertas Antenes Bilskas pag.

Mātei bīsi viena pati meita un šī bīsi dikti lielīga. Meita tā lielīsies: „Es gan nevaru tā gulēt. Ka man tik zirnīc būs apukš gultas maisa, ta jau es jūtu gulēdama, ka man sānus spiež. Man ir tik jautris miegs.”

Mājā dzīvāš puisis un šis dzirdēš, kā meita lielās. Nu puisis noskatīš tādu reizi, ka meitas nav istabā, un pabāzis šai apukš gultas maisa drēbu kuļamo bungu. Meita nogulēsi visu nakti un nemaz nejutusi, ka bunga apukš maisa.

Rītīnā puisis vilcis bungu no maisa apukšas laukā un rādīs visiem. No tās reizas meita vais nekad nelielīsies.

97. Cietsirdīgā māsa.

A. 1455. J. Bankins „Šis un tas”, I, 1872., 33.

Vienam turīgam kaupmaņim bija trīs bērni: divi meitas Eda un Maija, un dēls Brencis. Maiju apprecēja patukšs vīrs, Edu bagāts kaupmaņis, bet Brencis aizreizoja uz svešām zemēm, tur savu laimi gūstīt.

Maijas vīrs pēc desmit gadiem nomira, un tā nu palika atraikne ar seši bērniņiem, viņa mita mazā sliktā mājiņā.

Eda dzīvoja staltā greznā namā, kur istabas spīdēja un mirdzēja vien no dārgumiem. Maija nāca to apmeklēt un ar lūgties palīdzības, bet šī viņu atraidīja tukšu prom un aizliedza, lai tā pavisam pie šās nenākot, ne rādoties. Maijai nu diezgan grūti nācās iztikt un pārtikt vienai pašai ar saviem maziem bērniņiem, bet viņa lūdza Dievu un strādāja, un tas Kungs viņu neatstāja.

Brencis, svešumā dzīvodams, bija ticis par ļoti bagātu vīru. Pēc desmit gadiem tas nāca apmeklēt savas māsas. Viņš apgērbies prastās drēbēs, iet papriekšu pie bagātās Edas, un ar šo saticies, sveicina: „Labdien, māsiņ, labdien, māsiņ! Es tavs brālis Brencis, nāku tevi apraudzīt un apmeklēt.”

Tā no viņa negrib ne zināt, šim vīzīgi atbild: „Vai visi Brenči pasaulē mani brāļi? Ej prom, tu blands! Man tādu brālīšu pavisam nevajaga.”

Viņas vīram paliek žēl, tas projām ejošam Brenčam iespiež rubuli sauļā. Eda, to redzēdama, daskrien un izrauj tam no rokas, brēkdama: „Vai visiem vazankām un laiskām nauda jādod!”

Viņš aiziet noskumis un nāk pie savas otras māsas Maijas. Paprastā istabā ieejot, bērniņu pulks steidzās tam pretī, tie gan ir sliktās drēbēs, bet tomēr visi tīri un glīti. Tas nu dodas pazīties Maijai un saka, ka esot viņas brālis Brenčis. Viņa gluži priecīga par to un saka: „Paldies, mīlais brālīt, ka nāci mani apmeklēt. Tā nu gan šē nav kā pie māsas Edas, bet pārtikusi tak esmu.” Tā nu vēl izņem smalkas vadmalas gabalu no kastes un dod šim ko jaunas drēbes pašūties. Brenčam birst prieka asaras par šādu lielu mīlestību, viņš pateicas un saka, ka būšot iet pēc savam lietām uz kuģi. Bet viņam pašam piederēja vesela kuģe, pilna ar visu-visādām dārgām mantām. Tas izmeklējās skaistu namu pilsētā, nopirka to un izrotoja ar dārgiem spieģeļiem, kresliem un galdiem uz vīgreznāko un skaistāko. Tad ņēma savu māsu Maiju ar visiem bērniem pie sevis un dzīvoja mīlīgi un laimīgi; māsas bērnus stellēja skolā un gādāja par tiem kā par saviem bērniem. Pēc kāda laiciņa šī slava arī atnāca pie bagātās Edas. Tā dzirdējusi, kāds viņai bagāts brālis, liek aizjūgt četrus zirgus, sēžas pati karītē, kučērs uz bukas, sulainis pakaļā un tad aizbrauc pie Brenča. Dārgās zīžu drēbēs ģērbusies dāma tur ienāk un sāk runāt: „Labdien, mīlais Brenčīt! Es esmu tava māsa Eda un nāku tevi apmeklēt!”

Tas, ne vārdu nesacīdams, ņem viņai pie rokas, izved pa durīm līdz karītei un tur šo atstāj stāvot, tad pats ieiet istabā un aiztaisa duris ciet. Eda nu aizbrauc apkaunota un pilna dusmu uz savām mājām.

P i e z ī m e. Tādu pašu pasaku esmu dzirdējis no sava tēva-tēva Raunā. P. Š.

98. Pusaklā līgava.

1. A. 1456. A. Smagars Līksnas pag.

Vienai mātei bijusi akla meita, ko neviens negribējis precēt. Bet māte sadomāja labu lietu un saka meitai: „Mīļo meitiņ, ja atbrauks precinieki, esi nosviedīšu pie durvīm adatu, un tu saki, lai es paceļu adatu.”

Kā domāja, tā arī izdarīja. Nākošā dienā tiešām atbrauc precinieki. Precinieki ienāk istabā un runājas ar meitu, vai viņa ar mieru iet pie bagātā tēva dēla. Drīz meita iesaucas: „Māmiņ, pacel to adatu, kas tur pie durvīm stāv!”

Māte paceļ adatu un saka: „Redz, meitiņ, kur tu labi redzi! Es tepat nevarēju saskatīt, bet tu jau par tādu gabalu redzi!”

Tad saka brūtgāns: „Pavisam viņa nav akla, tik tā ļaudis ir pemelojuši.”

Kamēr šie te sarunājas, tēvs aiziet pēc alus, māte sūta meitu uz pagrabu pēc siera. Meita arī aiziet uz pagrabu, tēvs atnes krūzi alus un noliek uz galda. Drīz meita arī nāk ar sieru. Viņa krūzi notur par gaili, uzsauc: „Tiš, tiš ārā!” un ar visu sparū drāž tai ar roku, tā ka krūze nokrīt uz grīdas un saplīst gabalos. Precinieki nu redz, ka meita ir tiešām akla, un brauc steigšus mājā, nemaz vairs nerunādami par precībām.

2. A. 1456. L. Mangalis Rīgā. P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 135, 305.

Vienam saimniekam bijusi aplam skaista meita, bet pusakla. Tā ij precinieki negadījušies, jo kas tādu pusaklu ņems par sievu. Meita ar rokām un kājām nostājusies pret šitik aplamām ļaužu valodām: viņa redzot ļoti labi! Tad arī viens saimnieka dēls nolēmis aplūkoties, kā tās lietas stāv. To dzirdējusi, māte paslēpj zem sliekšņa adatu, un kā nu ciemiņš klāt, meita paceļ adatu un sauc: „Mamm, lūk, kādu adatu es atradu!”

Saimnieka dēls nu redz, ka ļaudis melsuši niekus, un taisa kāzas. Pie kāzu galda sēdot, meita lec augšā un bac! sit pa kafijas kannu: „Škic, maita, nost no galda!”

Tā arī kāzas izjukušas.

P i e z ī m e. Turpat ir vēl divi varianti, kur kannu noturēta par kaķi. Vienu uzrakstījusi Auniņu Elza (I, 134, 303) un otru A. Blachins (I, 135, 306), abi Rīgā. P. Š.

3. A. 1456. J. Zandbergs Rīgā, P. Birkerts, Latvju t. anekdotes, I, 134, 304.

Vienā mājā dzīvojusi māte ar divi meitām. Viena meita bijusi ļoti skaista, bet tuvredzīga. Viņai reiz sabraukuši precinieki. Māte klājusi galdu un uzlikusi uz galda tējas kannu un mazas tasītes. Meita pašreiz nebijusi istabā, kad māte klājusi galdu. Ienākot no āra, viņa tējas kannu ar tasītēm noturējusi par balto vistu ar maziem cālīšiem.

„Tiš, tu, nost no galda! Paskat, sakāpusi ar visiem cālīšiem!” izsaukusies meita.

P i e z ī m e. Uzrakstītājs piezīmē, ka tas esot „patiesš notikums Ogres pagastā”. Pasakas, kā zināms, viegli tiek identificētas ar kādiem cik necik līdzīgiem notikumiem. P. Š.

4. A. 1456. H. Skujiņa, Andrs Ziemelis, no Bertas Antenes Bilskas pag.

Vienai mātei bīsi viena pati meita un tā bīsi pusakla. Šai ilgi nevienc brūtgānc negadījies, jo visi jau zināši, kāda šī pusakla ir. Pēdīgi nu meitai gadījies ar brūgānc un šas abas ar māti saspriedušās un nolikušas pie stellēm adatīnu zemē. Ka nu atnācis brūgānc, tā meita sacīsi mātei: „Māte, māte, lūk adatiņa pie stellem zemē!”

Māte meklēsi, bet nevarēsi atrast. Nu gāsi meita un tūlī saņēmusi adatiņu, jo zināsi to vietu, kur šī pati adatiņu nolikusi. Bet brūgānc ar to pašu, kā gāš, tā aizgāš, jo viņč pamaniš meitas viltību.

P i e z ī m e. Līdzīgu pasaku esmu arī Raunā dzirdējis. P. Š.

5. A. 1456. Skolnieks Eglūnā. N. Rancāna kr.

Vīnai muotei beja meita, kura slikši redzēja, un kuru muote gribēja izdūt pī veira. Gaideidoma svuotu, lyka meitai nūlikt odotu pī slīkšņa. Meita, zynuoms, muotes lykumu izpildēja, un nūlikuse odotu, izkuope uz cepļa.

Kad sabrauce svuoti un sāduos aiz golda, a muote staiguoja pa ustobu, meita nu cepļa sacēja muotei: „Eku, māmiņ, odota pi slīkšņa!”

Muote pīļeikuse pacēle odotu un sacēja: „Pacēļu meitiņ! Redzi, vysī soka, ka meita sliki redz, bet odotu nu cepļa īraudzēja.”

Svuoti, ticādami sīvas muotes vuordīm, īzprecēja meitu, kura riktīgi sliki redzēja.

6. A. 1456. Skoln. J. Daizis no 56 g. vecās Ievas Daizes Nīcā. K. Lielozo la kr.

Reiz vienai mātei bijusi pus neredzīga meita. Māte dābujusi zināt, ka meitai braukšot precenieki, un pastāstījusi to arī savai meitai. Meita nu bijusi priecīga, bet nezinājusi, ka varēšot noslēpt, ka viņa slikti redz. Māte teikusi, ka viņa nolikšot adatu pie durvu, un kad precinieki būšot sabraukuši, tad laukā ejot, lai šī teicot: „Mam, are adata pie durvu!”

Kad precenieki to dzirdēšot, tad viņi domāšot, ka viņa labi redz. Kā nu bijušas sarunājušas, tā arī izdarījušas.

Otrā dienā māte redzējusi, ka brauc precenieki, un tūliņ pateikusi meitai, ka jau brauc. Viņa nolikšot tagad adatu pie durvu sliekšņa, bet lai šī neizmirstot, kas jādarot. Precenieki atbraukuši un māte tos cienājusi ar visiem labiem ēdieniem, kas tikai viņai bijis. Meita gājusi laukā un teikusi: „Mam, are adata pie durvu.”

Māte sacījusi: „Labi, labi, meitiņa!”

Nu precenieki domājuši, kā viņa labi redzot. Pa to brīdi māte likusi dzēriena krūzi uz galdu, ko preceniekam dzert. Bet meita piegājusī pie galda un sītusi pa krūzi, sacīdama: „Šķic, kaķi, kur tu uz galdu uzlēci!”

Krūze nokritusi zemē un precenieki tūliņ redzējuši, ka meita ir stulba, bet joku pēc veduši to tomēr sev līdz. Ceļā precenieki stāstījuši meitai, ka ar nu istabā viss būšot tāpat kā viņas tēva mājā: tāpat stāvēšot durvis un galds. Nu precenieki paveduši meitu kādu gabalu un pārveduši atkal atpakaļ pie mātes. Tad pieveduši pie galda un sacījuši: lai tik sēdot, un paši pārgājuši savās mājās. Ienākusi māte un redzējusi, ka meita sēd pie galda un sapīkusi sacījusi: „Meita, ko tu te sēdi, vai tu neiesi gulēt?”

Meita, domādama kā viņa ir precenieka istabā, teikusi: „Es jau, māmiņ esmu tā pārvestā!”

Tā meita palikusi neprecēta.

7. A. 1456. Andrejs Vaskis, Tukuma apk.

Viens jauneklis, braukdams uz Rīgu, pa ceļam ieskatījies krodznieka meita. Meita bijusi ļoti skaista, bet neredzīga, lai gan acis bijušas vaļā, kā redzīgai. Jauneklis gribējis meitu precēt, bet ļaudis tam stāstījuši, ka meita esot neredzīga. Jauneklis tomēr neklausījies, ko pasaule saka, un gribējis pārliecināties, kādēļ reiz aizbraucis pie meitas. Meitas māte, redzēdama precinieku nākam, nolikusi meitai zināmā vietā adatu. Kad precinieks ienācis istaba, meita ar māti strādājušas, meita adījusi, māte šuvusi. Te māte sākot ko meklēt. Meita prasot: „Mamm, ko tu meklē?”

Māte atbild: „Adatu, meit. nez kur ir pazudusi.”

„Ek, šite pat jau ir,” teikusi meita un pacēlusi nolikto adatu.

„Redzi nu,” māte teikusi znotam, „pasaule runā, ka meita labi neredz, bet, lūk, cik labi redz!”

Tad brūtgāns iegājis ar meitu iekšambarī. Tur viņš novīlcis bikses un teicis meitai, ka būtu jāsabučojas. Meita bijusi ar mieru. Bet brūtgāns devis meitai pakaļu bučot. Meita bučojusi arī. Brūtgāns tagad pārliecinājies, ka meita tiešām ir neredzīga.

Kad precinieks aizbraucis, māte prasījusi meitai, kā labi tas patīkot? Meita atteikusi, ka nepatīkot vis — esot ar lielu muti. Tā precības izjukušas.

8. A. 1456. 1457. M. Kalniņa Vandzenē Folk. krātuvē.

Vienai mātei bijušas trīs meitas: viena labi neredzējusi, bet divas pārējās šļupstējušas. Kādu dienu gaidījušas preciniekus. Māte meitas piekodinājusi, lai nerunā, bet lai izrādās kautrīgas un bailīgas. Lai precinieki nejustu, ka viena meita labi neredz, māte ar meitu norunāja nolikt pie sliekšņa adatu, un kad precinieki nāks iekšā, neredzīgā meita sacīs: „Māt, rekur adata!”

To teikdama, viņa adatu paceļ. Atbrauc precinieki. Meita, kas labi neredz, paceļ adatu. Māte, meitai nezinot, ienesa un nolika uz galdu kannu. Meita domādama, ka tas kaķis, sit kannai un sauc: „Škic, zemē!”

Otra meita saka: „Vai tā tev māt teita?”

„Et bij pa vitiem gudlāka, et neviena vādiņa natatīju,” sacīja trešā meita.

To dzirdēdami, precinieki aizbrauca steigšus projām, ne ardievas nesacījuši.

99. Trīs šļupstētājas.

1. A. 1457. Kreicberģis, Dzirciemā, LP, V, 232, 108. M. Böhm, „Lettische Schwänke”, 9, 12.

Meitu mātei bija trīs daiļas jo daiļas meitas, bet visas trīs šļupšķēja. Tomēr māte izpauca valodas, ka viņas meitas vairāk dziedot, nekā runājot — tāda balss tām esot. — Māte par varu gribējusi meita izprecināt.

Te kādu dienu jās arī precinieki. Māte tīri saraujas un nu ātrumā ieogrūž meitas aizkrāsnī, piesacīdama: „Ka jūs man nerunājiet ne vārda, citādi precinieki apmanīs, ka šļupstiet — es par jums runāšu.”

Labi. Bet jau tai pašā brīdī precinieki saronas istabā: „Kur meitas? Sen dzirdējām daudzinām tavas meitas, un jājam lūkoties.”

„Jā, jā, dēliņi, jā, jā! piesēžiet, piesēžiet! Manas meitas kaunīgas, no laika gala kaunīgas. Gan jau mēs vien, mēs vien: izvārīšu biezputriņu, pacienāšu — piesēžiet tikai!”

Necik ilgi — jau biezputra kūp uz galda. Bet kamēr māte pēc aizdara iztek, te pelēkais runcis no krāsns augšas zemē, pastaipās vienreiz, otrreiz — nebūs nieki: lēks galdā biezputru smeķēt. Tas vecākai meitai aizkrāsnī nebija pa prātam.

„Ķit, kat, no biedputblod!” tā uzsauca kaķim. Bet otra meita sabīstas: „Māt teit, lai tu nelunā, bet tu lunā!”

Jaunākā atkal lielījās: „Et biju gudlaka, et nelunāj!”

Tagad precinieki dzirdēja izpausto dziesmu valodu meitām; un māte vēl nebija ar aizdaru ne atpakaļ — visi trīs aizjāja.

P i e z ī m e. No šās pasakas maz atšķiras pieci P. Birkerta varianti, kuŗus uzrakstījuši M. Daugste Kraukļu pagastā (I, 136, 309) K. Rudikas Galgauskas pag. (137, 310), Skujiņu Austra Vidrižu pag. (137, 311), O. Enģe no Ropažiem (137, 312) un 1929. g. kalendārs no Rūjienas (138, 313). P. Š.

2. A. 1457. K. Š u l c s, Z a s u l a u k ā. LP, VI, 349, 84.

Vienai mātei trīs gaužām skaistas meitas, bet ko darīt, ka visas tādas pusvalodas, lai gan skaistums bija izdaudzināts pa malu malām. Reiz atbrauc meitām no tālienes precinieki. Māte tos uzņem ar lielām cienām, bet meitām pieteikusi, lai tās tik sēž. Ja brūtgāni ko stāsta, lai drusku pavīpsnā, bet no Dieva puses lai ne vārdiņa nerunā; viņa tikmēr būšot namā ēdienus paraudzīt. Labi, māte ņemas pa namu nosvīdusi. Nu jau viss paraudzīts, sāk ēdienus nest iekšā, te par nelaimi durvis palikušasi vaļā un suns iemanījies tūliņ istabā. Jaunākā meita uzsauc: „Tu, maita te, laukā, te!”

Brūtgāns jau sāk skatīties. Bet tas vēl nekas — otram arī jāntenterē pakaļ: „Pada, pada, vai tā māte tevi mātija?”

Trešā grib būt prātīgāka; tā tikai noteic: „Et tā dudlā, et tāvu tutu!”

Nu gan māte vēl iesteidzas saglābt, bet jau par vėlu: brūtgāni aizbrauca, ne ardievas neteikuši.

3. A. 1457. A. L ū s a B a u ņ u p a g. J. A. J a n s o n a k r.

Vienai mātei bijušas trīs meitas. Visas bijušas diezgan skaistas no vaiga, bet par nelaimi šļupstējušas. Vienā svētdienā sajājuši precinieki. Nu māte meitas samācījusi, lai nerunānot nemaz. Meitas, paklausīgas būdamas, arī apsolījušas. Bet kas nu par nelaimi! Māte uzlikusi uz galda viesiem biežputras bļodu, bet vista — kur gadījās, kur ne — augšā uz galda un pie biežputras klāt. Vecākā meita uzreiz izsaukusies: „Tit tu, maita, pie tiemiņu bietputlat!”

Otra apķērusies, kas nu par lietu, un uzsaucuse: „Māte teita, lai tu nelunānot un tu lunā!”

Jaunākā tūliņ izsaukuse: „Eka, et biju gudla, et nemad nelunāju!”

Nu precinieki redzejuši, kas par lietu un taisījušies ātri prom.

4. A. 1457. S k o l n i e k s E g l ū n ā. N. R a n c ā n a k r.

Vīnam tāvam beja treis meitas un vysas treis šļupši runuoja. Atbraucja juom svuoti. Tāvs vēļ pyrms beja pīkūdnuojisi juom narunuot, lai bryugons nazyna, ka juos šļupši runoj. Juos arī tai dora, kai tāvs sacījisi. Te uzlāc uz golda vysta un suoc kņuobt maizi. Vacuokuo muosa nyu nanūciš un klīdz: „Tyt, palaidne, kū tu doli?”

Vidējuo muosa īgodoj tāva aizlīgumu un puormazdama vacuokojai soka: „Tītja, tītja, napatītja!”

Bet trešuo aizstuovādama vacuoku soka: „Ku tu byutim patītusi, ka vyta maizi topo!”

Bryugons izdzierst vysu muošu šļupsterēšonu un aizbrauc prūjom.

5. A. 1457. V. Z a c h a r s k a n o J. K o z a k o v s k a R o z e n t o v a s p a g. L a t v j u k u l t. k r.

Dzeivuoja vīna jau vaca atraitne, pi juos beja treis meitas un vysas treis beja strupmēles. Muote cīši gribēja kaut vīnu atdūt pi veira, bet vysi zynuoja. ka juos strupmēles un nikas najēmja.

Vīnu reiz nu kaida cīma treis puiši sasarunuoja smīkla dēļ nūbraukt svuotūs uz atraitnes meitom un tī labi padzert un paēst. Puiši aizjyudzja zyrgus, pīsēja zvanus un

atbrauc uz itom meitom. Atraitne ģraudzēja, ka atbraucja svuoti, un runoj sovom meitom narunuot nivīna vuorda, kab puīši nazynuotu, ka juos strupmēles. „Jo runuosit, tad nikod nadabuosit sev veira!”

„Labi! “ pasacīja meitas un pasajēmjās nikuo narunuot. Muote suoka cept zūsi, pītaisēja vysaidu ēdīnu un suoka pījemt svuotus. Puiši dzēra un ēdja, un runuoja par svuotuošonu. Vysas treis meitas sēdēja, bet nikuo narunuoja. Izcaptuo zūss stuovēja pi cepļa uz benča un gaidēja, kad jū ness uz goldu. Tymā laikā kačs izkuopja uz benča un suoka ēst zūsi. Ģraudzēja vacuokuo meita, ka kačs ād zūsi, un suoka klīgt: „Mam! Mam, kačs gaļu apēdja!”

Ūtruo muosa runoj:: „Kū tu runoj? Muote sacēja, kab ni vuorda narunuot par tū, ka tūlaik mes nikod sev veira nadabuosit!”

Jaunuokuo meita klīdz: „Es vysu laiku narunuuju un dabuošu sev veira!”

Puiši suoka smītīs, pisacēja nu golda, nasacīdami saimnīcai paldīs par dzeršonu un ēšonu, bet meitas lai sēd uz cepļa un gaida sev veira. Tai puīši nūbraucja smīdamīs uz sovu sātu. Suoka muote klīgt uz sovu meitu, kuodeļ juos naizturēja vuorda un suoka juos sist, bet nikuo nu ituo naizguoja. Tai tei atraitne vēļ šudin dzeivoj ar sovom strupmēlem meitom un gaida svuotu.

6. A. 1457. Mācītājs J. Neilands no Skultes, 1870—1880.

Vienai mātei bijušas trīs meitas un tās visas trīs šļūpsti runājušas.

Puiši gribējuši izzināt, kā viņas runā, bet nekad nav dabūjuši dzirdēt. Vienreiz tās meitas gājušas uz pirti pērties. Māte viņām pavisam aizliegusi runāt ar svešiem cilvēkiem. Puiši apģērbusi vienu suni, uzlikuši cepuri galvā, pīpi mutē, un tad ielaiduši pa pirts durvīm iekšā. Tad tā pirmā meita sacījusi: „Lut, lut, kāt tul tunīt nāk, pīpīt dobot un tepulīt galvā.”

Tā otrā sacījusi: „Vai tev māt tā tatj?”

Tā trešā sacījusi: „Et netaku nekā, et ieš ud lāv pēt!”

7. A. 1457. Skolnieks J. Kļava no 64 g. vecās J. Rotenes Nīcā. K. Lielozola kr.

Vienās mājās bijušas kāzas, kur apsolījušies nākt arī mūzikanti. Trīs kaimiņa meitas sarunājušas iet kāzās un izlikties par mēmām nabadzēm. Pirmā pieņēmusi vārdu Deģe, otra Ņākaža un trešā Piža. Aizgājušas un tupējušas uguns priekšā, kur desas ceptas. Deģei uzsprāgusi ogle uz svārkiem. Ņākaža teikusi: „Tu, Deģe, degsi!”

Deģe sapīkusi, ka viņa sāk runāt, teikusi: „Tu pati, Ņākaža!”

Tad Ņākaža teikusi: „Iesim, Piža, mājā!”

Tā visas trīs aizgājušas, nemaz kāzu nedabūjušas redzēt.

Mūzikanti spēlējuši un ķēķī ieraudzījuši desas. Spēlēdams viens teicis: „Vai tu redzi, brālīti, kas tur karājas?”

Otrs tādā pašā balsī runājis: „Redzu gan, redzu gan.”

Trešais atkal: „Klusi, klusi, dabūsi pusi.”

Neviens no kāzinikiem nesapratis, ka viņi sarunājas pa desām. Vēlāk mūzikanti paņēmuši desas un aizgājuši projām. Pēc tam tikai saiminiece apķērusies ka vairs nav desu, bet nu jau bijis par vēlu.

8. A.1457. K. Lielozols no savas tēva-mātes Šķibē.

Reiz dzīvojušas trīs māsas, kas nevarējušas apprecēties, jo viņām bijuši nesmuki vārdi: Deģe, Nagata un Pūžiņa.

Viņas norunājušās saukties smukos vārdos, kad sabrauks precinieki.

Labi. Sabrauc arī precinieki. Viss iet labi līdz vakaram. Te vidējā iesauksies: „Deģi, degsi!”

Vecākā sapīkusi atcērt: „Tu pati, Nagata!”

Precinieki, izdzirduši tādus vārdus, pa galvu, pa kaklu projām. Tad abas vecākās bēdīgas teikušas jaunākai: „Ej nu, Pūžiņa, uz majam, viss gods pa lauku.”

100. Dumjā meita.

A.1458. A. Vaskis Tukumā.

Vienai mātei bijusi muļķa meita. Māte braukusi uz ciemu. Meitai bijuši gaidāmi brūtgāni, kādēļ meita prasījusi mātei, kā tai ģērbties.

„Uzvelc balto puskreklu un sarkano līpķeri,” teikusi māte.

Meita nu tā arī saģērbusies. Atbraukuši precinieki. Meita ejot likt mielastu, bet pakaļa tai plika. Precinieki paņēmuši no galda sviestu un iesvieduši to meitai plikumā. Meita iesvesto sviestu paņēmusi un nolikuse atkal uz galda. Precinieki iznerrojušies un aizbraukuši. Pārbraukusi māte un prasot meitai, vai precinieki bijuši.

„Bija jau bija, bet ko tie lopi — pakaļā sviez sviestu!”

„Kā tad tu biji ģērbušies?” prasot māte.

„Nu, kā jau tu teici.”

„Bet vai brunči tev bij mugurā?”

„Tu jau neteici, lai es bruņčus velku,” atbildējusi meita.

101. Nelaimīgā vecmeita.

1. A.1479. „Dundurs Pats”, 1878. g., 45, (19).

Vienam saimniekam bijusi meita tāda padumja. Puisis, kas pie saimnieka dzīvojis par dienestnieku, gribējis viņu precēt, bet pēcāk apdomājies un atstājis. Vienā vakarā teicis puisis uz meitu, gribēdams viņu piezobot, lai viņa saģērbjoties labākās drēbēs, braukšot, nevienam nezinot, laulāties. Kad nu mājas ļaudis visi bijuši sagulušies, viņš iejūdzis zirgu un licis, lai sēžoties regavās iekša un lai satinot ar lakatu galvu cieti, jo viņš ātri braukšot un tā tad varot viņai viegli acis izsalt.

Sācis ar braukt un laidis ap dzīvojamo riju riņķu riņķos, kamēr pavisam meitu apreibinājis; tad pievedis pie durvīm, licis, lai ejot iekšā un lai uzgaidot, kamēr šis zirgu noliekot. Zirgu nolīcis, ielīdīs pats pa logu iekšā un apgulies savā vietā. Meita pie durvīm atsēdusies zemē, žāvājusies un sacījusi: „Mūsu mājās jau sen sen gul.”

Tēvs to izdzirdējis, vēl neko neteicis. Bet meita žāvājusies atkal un teikusi: „Mūsu mājās jau sen sen gul.”

Tēvs uzcēlies, iededzinājis uguni un prasījis meitu: „Nu, kur tad tu meit iesi?”

Meita atbildējusi: „Es jau ar Andreju braucu laulāties!”

Tēvs iet pie puīša gultas, ceļ puīsi augšā un prasa, kur viņi braukuši. Puišis atbild: „Tu jau neesi pie pilna prāta, tu jau redzi, ka es šē pat gultā guļu.”

2. A.1479. Jānis Freimanis Kroņa Bērzniekos, Jkr., IV, 21, 8. LP, VII, II, 30, 2, 9.

Pa ziemas svētkiem bija Krača krogā balle, kurā arī bija ieradies viens ļoti stiķots puišs. Šis apgājis Dēņu meitu Anneli, tādu neprašītu, un piedevies viņai par brūtgānu. Annele arī ticējusi, ka tas viņu precēsot. Svešais brūtgāns cieti piekodinājies, lai tā par to nevienam ne pušplēsta vārdiņa nesakot; viņš nākamam sestdienas nakti, pašā pusnaktī būšot viņu vest uz savām mājām, tādēļ lai viņa tikai it visu savu mantu jau saliekot lādē un lai neguļot, bet lai vaktējot pie loga. Vientiesīte klausījusi puīsi: salikusi visu savu mantu šķirstā un sestdienas naktī uzģērbusies sēdējusi uz beņķa pie loga, sava brūtgāna gaidīdama. Suns ierējās, ragus nočirksteja un brūtgāns bija tiešām klāt. Nu abi divi nogāja uz klēti, paņēma šķirstu katrs galā, stiepa no klēts ārā un uzlika uz ragūm. Par to laiku sāka puteņi putināt. Brūtgāns ierunāja Annelei, lai viņa ļaujoties acis aizsiet, jo viņam esot par ļoti augstiem tiltiem jābrauc, tādēļ acis esot jāaizsien, lai galva nereibstot. Kā runāts, tā darīts, Annele ļāvās acis aizsiet, un brauca, cik ātri tikai vien varēja. Braucot brūtgāns Annelei stāstīja, ka viņa mājas esot uz matu tādas pašas, kā Anneles mājas: tūliņ aizdurvē krāsns un pie krāsns mūriņš. Kad nu bija kādu pāru stundu tā braukājuši — gailis otrreiz jau dziedāja — tad Sprukstiņš, kā brūtgāns saucās, pieturēja un sacīja uz Anneli: „Kāp nu ārā un ej istabā, jo nu esam mājās, ieej un apsēdies pie krāsns uz mūrīti; kad es būšu zirgu nojūdzis un stallī ielaidis, tad es arī ieiešu!” Sprukstiņš nenojūdza vis zirgu, bet laida tikai projām, cik ātri vien varēja. Viņš nebija citur nekur braucis, kā tikai vien Anneles mājām apkārt.

Annele, istabā iegājusi, atrada visu tāpat, kā savās mājās. Labi nosalušai, tai uznāca miegs, viņa sāka žāvāties un žāvājoties teica: „Mūsu mājas jau guļ!”

Nebija ilgi, kad gailis jau trešu reizi dziedāja un saimniece sauca: „Annele, Annele! nes uguni iekšā!”

Pārvestā runāja pati pie sevis: „Tāpat Annele vārdā kā man! tāpat kambaři, kā mūsu mājās!”

Pati nu sāka it bargi saukt: „Annele, kas tev ir? Ko tu tur čubinies, ka tu nevari uguni ienest?”

Annele atbildēja: „Es jau esmu tā pārvestā.”

„Ko tu tur muldi, vai nesīsi uguni?” atsauc saimniece. Bet nekā. Annele arvien atbild, ka viņa esot tā pārvestā.

Nu saimniece, uzrāvusi lindrakus, sauc: „Vai Dieviņ! vai Dieviņ! kas nu noticis mūsu meitai? Jēku! Jēku! šķiļat uguni, nu vairs nav labi. Mūsu Annele ir jukusi prātā!”

Jēkus iešķīla uguni pulveža bundžā, aizsmēķēja pīpi un uzberza ogli uz pīpi; saimniece pārlauza skaliņu un iegāja pie Jēkus, kam, smēķējot, uguns sāka mest liesmu, piešāva skaliņu, kas tūliņ aizdegās.

Nu aizdedzināja gaŗo skalu un iesprauda lākturī. Tad piegāja saimniece pie Anneles un prasīja: „Kas tev kaiš? kas tev noticis?” un, kad tā neatbildēja — viņa sāka vaimanāt: „Vai, Dieviņ, vai Dieviņ! nu vairs nav labi, nāciet ļautiņi, nāciet, skataities, vai viņa nav ārprātā. Apģērbusies svētdienas drānās, sēž kā pati lielmāte?”

Visi ļaudis, vīri un sievas, sacēlās, piegāja pie Anneles un prašināja viņu, kur gribot iet? Kur bijusi? Nu Annelei kā plēve no acīm novēlās, viņa sāka raudāt un lamāt: „Ak tu manu žēlīgu Dieviņu, kur nu iešu? Kur nu palikšu? Tas blēdis ir mani piekrāpis! Ak tavu zagli! Viņš mani ir apzadzis! Ak tu pagāns! ak tu velns! gan tevi ačgārnis ellē ieraus!”

Kad pirmā vētra bija pārgājusi, ņēmās Annele visu galu no gala izstāstīt, kas ar viņu noticis: kā Sprukstiņš viņai par brūtgānu — Krača krogā dancojot — piedāvājies, un šonakt viņu un viņas mantu uz savām mājām vedis. Kā tagad viņa tikai saprotot, kādēļ viņš tai acis aizsējis, lai viņa nezinot, kur viņa braucot.

Nu viena sieva iedeva Annelei laidara lindrakus, otra vamžus un vilnaini, lai ģērbjas un varētu iet uz laidaru lopus apraudzīt; saimniece arī viņu nožēloja, sacīdama: „Lai, lai Annele, lai viņš brauc pie devītā, tikpat kā viņam nav nekā bijis, tā viņam arī nebūs. Kad Dieviņš tev veselību dos un tu dzīvosī, gan tu atkal iedzīvosies vēl vairāk mantā, nekā tev līdz šim ir bijusi.”

Gan pats nu arī Jēkus apklausinājušies apkārtņē pēc Sprukstiņa, bet neviens tāda ne redzējis, ne par viņu ko dzirdējis. Tomēr vēl šo baltu dienu manā apgabalā dzirdams teiciens: „Es jau tā pārvestā!”

P i e z ī m e. Krača krogs Dēņu mājas pieder pie Virkus muižas pie Dobeles. P. Š.

3. A. 1479. J. Rubenis Ērgļos.

Vecos laikos bijis tāds ieradums, ka puīši pa naktīm zaguši sev sievas. Viena vieglprātīga meita atkal nevarējusi vien sagaidīt, ka šo kāds zagtu. Puīši to tad arī kādreiz pa jokam vakara saķēruši, aizsējuši acis, apveduši vairāk reizes ap māju apkārt, ievēduši beidzot pašas istabā atpakaļ un nosēdinājuši aizgaldē. Šī nu viena pati aiz galda sēdēdama domājusi, ka atrodas svešā mājā un sākusi prātot un brīnīties, ka zaglis neved viņas gulēt. Tā nu viņa žāvodomies teikusi: „Aha, mūsu mājā jau sen guļ.”

Māte par puīšu jokiem nekā nav zinājusi un nu aizdzirdusi šādus vārdus uzklieguni meitai: „Kuņa, vai iesi gulēt?”

Meita iztrūkusies un iesaukusies: „Memmm, vai tu arī te esi?”

P i e z ī m e. Arī Raunā ir dzirdēta līdzīga pasaka. P. Š.

4. A. 1479. O. Dūte Mellužos, P. Birkerts, Latvju tautas anekd. I, 156, 357.

Viena meita gribējusi, lai kaimiņu puisis to prec. Puisis, nevarēdams nekā atkauties, nodomājis meitu izjokot. Vienā vakarā viņš aizbraucis pie meitas precībās un vedis to tūlīt sev līdzī. Nu puisis braukājis gandrīz vai visu nakti, beidzot atvedis to uz viņas mājām atpakaļ. Meitu tas sūtījis iekšā un teicis, lai pagaidot, kamēr viņš nojūgšot zirgu. Tikko meita iegājusi iekšā, puisis apgriezis zirgu un aizbraucis. Meita pa tam iegājusi iekšā, apsēdusies un gaidījusi. Samniece domājusi, ka meita jau uzcēlusies, un sūtījusi to uguni uzskurt. Meita atteikuši: „Es jau esmu tā jaunā pārvestā. Es jau nezīnu, kur uguns, kur ugunskuriņš.”

Nu saimniece sākusi rāties: „Ak tu, maita! Vakars zināja, šodien vairs nezīnu,” un tā cēlusies un gājusi meitu raudzīt. Nu arī meita sapratusi, ka tikusi nejauki piekrāpta.

5. A.1479. E. Bitiniece Vidrižu pag. L. tautas anekd. I, 136, 358.

Viens puisis, gribēdams meitu izjokot, solījies viņai vest to tautiņās un uzmaucis galvā mīci, tā ka viņa neko nav varējusi redzēt. Tad puisis meitu apvedis vairāk reizes ap māju apkārt, ievēdis atkal istabā atpakaļ un nosēdinājis pie galda. Tā viņa sēdējusi kādu brīdi. Beidzot kāds mājas cilvēks tai uzsaucis: „Mare, ko tu te sēdi?”

Meita nožāvājusies un atbildējusi: „Mūsu mājā jau sen guļ, mani ved tautiņās.”

Pēdīgi noņēmusi mīci un redzējusi, ka nav vis tautiņās, bet sēž tepat mājā pie galda.

P i e z ī m e. Ļoti līdzīgus variantus vēl uzrakstījuši Auniņu Elza Rīgā (I, 154, 351) un E. Lezdiņš Veselauskā (I, 154, 352). P. Š.

6. A.1479. Skolniece M. Zariņa Ogresgalā.

Vienai bagātai vecmeitai jau iepriekšējā dienā precinieks pateicis, ka nākošā naktī nāksot šai precinieki, lai tik sataisoties. Precinieks pastāstījis arī to, ka nākošā vīra mājā viss būšot tajā pašā vietā un tādā pašā kārtībā, kā tēva mājā. Vakarā meita saģērbusies arī labākās drēbēs, kādas vien bijušas — uzlikusi galvā zilu vaiņagu un nosēdusies aiz galda gaidīt. Ap pusnakti ienākot arī precinieki, izvedot šo ārā, iesēdinot ratos un sākot šo vest projām. Paveduši kādu gabalu un griezuši zirgu atpakaļ uz otru pusi un veduši atkal. Tā vadājuši visu nakti šo apkārt, līdz meitai galva pavisam sajukusi un viņa vairs nevarējusi saprast, kur atrodas. Beidzot precinieki iebrāukuši sētā, kas bijusi līdzīga meitas tēva sētai, tad ievēduši istabā un arī tā bijusi līdzīga meitas tēva istabai. Tad brūtgāns teicis, lai sēdot un gaidot, līdz šā māte nāk mičot. Meita nosēdusies pie galda un gaidījusi. Gaidījusi ļoti ilgi. Sācis miegs nakt. Meita žāvādamās runājusi: „Manās mājās jau sen guļ. Te ne vakariņas ēd, ne gulēt iet!”

Un tā runājusi vēl šo un to, lai nenāktu miegs. No rīta meitas māte cēlusies augšā un, ieraudzīdama meitu pilnā goda apģērbā, brīnījusi: „Kas tad nu Grūšai vainas?”

Meita saukta par Grūšu. Māte piecēlusī māju ļaudis un gājusi tad uz klēti raudzīt, vai meitas pūrs vēl ir vecā vietā? Pūra nav vairs klētī bijis un trūcis vēl šādas un tādas mantas. Precinieki nav bijuši nekas cits, kā zagļi. Meitu tie izvadājuši pa tēva māju likumlikumiem un tad ievēduši to pašā tēva mājas istabā un kamēr meita gaidījusi istaba, tikmēr to apzaguši.

7. A.1479. E. Bērziņa no 73 g. v. L. Blešķevicas Džūkstē.

Pie viena saimnieka dzīvojuši puisis un meita. Meita bijusi drusku pamuļķe un jau labi vecīga. Kādreiz viņa iedomājusī, lai puisis viņu precot. Puisis ne dzirdēt negribējis, bet nevarējis tik viegli vaļā tikt. Nu puisis izgudrojis līdzekli un teicis: „Ja tu varēsi dienu un nakti nosēdēt uz klēts jumta, un visu laiku sauksi: pa dienu linus, pa nakti pakulas, tad es tevi precēšu.”

Meita bijusi ar mieru. Uzsēdusēs uz jumta un saukusi: „Pa dienu linus, pa nakti pakulas.”

Tā gājis labu laiku. Nācis jau uz rīta pusi, bet meita vairāk nevarēja izsaukt kā: „Pa dienu lilili, pa nakti papapa.”

Te meita aizsnaudusies un kūleņus mezdama nokritusi no jumta un nositusies. Nu puisis bijis priecīgs, ka ticis laimīgi vaļā.

8. A. 1479. Rūta Kāruliņa Bauskā, P. Birkerts, L. taut. anekd. I, 165, 386.

Veca meita reiz gribējusi precēt jaunu puisi. Puisis apsolījies meitu tikai tad precēt, ja viņa salā nogulēšot vienu nakti uz jumta. Meita gulējusi arī un gulēdama runājusi: „Nekas, nekas, šo naksniņu, ti-ti-ti (dreb), bet cit naksniņu : hi-hi-hi (smej).”

Bet tā gulēdama tā aizmigusi un nokritusi no jumta. Tā puisis ticis no meitas vaļā.

9. A. 1479. Skolniece M. Zariņa Ogresgalā.

Vienai vecmeitai ļoti gribējies precēties, bet nebijis neviens, kas to precētu. Vienu nakti meita nolikusi savu guļamo beņķi ar vienu galu pret durvīm pašā istabas vidū. Istabas durvis atstājusi vaļā un nodomājusi: „Ja jau nu kāds nāks sev sievu zagt, tad Taču man gaŗām neies. (Tajos laikos meitas gulējuŗas uz beņķiem). Vakarā likusies gulēt un gaidījusi, kad nāks kāds zagt. Ap pusnakti noŗķkstot arī durvis plaŗak vērdamās un iekŗā ienākot kāds, ka grīda istabai vien klauŗz. Meita jutusies laimīga: „Nu tak beidzot,” nodomājusi.

Ienācēja bijusi cūka, kas laidarā ganījusies un pa atvērtām durvīm iespraukusies istabā. Cūka izstaigājusi istabu un gribēja iet ārā, bet pa tumsu iekūlusies beņķu kāju starpā. Sākusi ar visu beņķi virzīties uz durvju pusi. Meita saukusi: „Ardieŗu, tēŗs, māt, kad dzīŗosim, tad redzēŗsimies!”

Cūkai tomēr neizdevies iznest meitu no istabas, jo beņķis aizmeties aiz sliekŗŗa. Tā vecmeitai izputējusi precēŗšanās.

10. A. 1479. Māc. R. Auniŗŗ Cēsŗvainē uzr. Magazin der Lett. Lit. Ges. 9. B. IV Emīŗa Bīlenŗsteina „Wie die Letten gefreit haben”. LP, VII, II, 27, 6, 4.

Tanī laikā, kad meitas nav vis precējuŗi, kā tagad, bet ņēmuŗi ar varu, reizi rudens vakarā meitas vērpuŗas rijā un viena bijusi iesnaŗdusi uz beņķŗŗa. Bet cūkas tur arī dzīŗvojuŗas pa riju un viena sabijusies no kāda burkŗa, paskrējuŗi apakŗ tā beņķŗŗa. Meita no miega iztraucēta, gazdamas vel iesaukusies: „Ar Dieŗu tēŗs, māte, ja dzīŗvos, tad redzēŗsimies!”

Domājusi pa miegam, ka precinieki rauj.

11. A. 1479. K. Bukums Mujānu pag. L. taut. anekd. I, 153, 345.

Vienai saimniecei bija laiska un nesmuka meita. Meita ļoti bija sadomājusi precēties un tuvojoties rāŗvŗju laikam, rudenī ap Miķeŗiem, uzposusies sēdējuŗi savā lazdu koka krēslā un gaidījusi, kad nāks rāŗvēji. Durvis bijuŗas vaļā, istabā ielīdis kuilis, palīdis zem krēsla un sācis to nest. Nu meita domājusi, ka rāŗvējs klāt, un teikusi: „Ardieŗu, tēŗs, māmiŗa, ardieŗu! Kad ņem, tad jāiet; kad satiksimeŗs, tad runāsimies!” Pagalmā iznesta, meita ar visu krēslu nogāŗzusies kuiŗam no muguras, iegājuŗi atkal istabā un raudājuŗi.

12. A. 1479. P. Lapsiņš Rūjienā. Etn. I, 1891., LP, VII, II, 27, 6, 3.

Vienam saimniekam bijusi slinka meita, tā nav vīžojusi vērpt. Vakariem sēdējusi pie ratiņa un snaudusi. Kādā vakarā ienācis liels vepris rijā un palīdis apakš tās meitas sola. Sols sācis kustēties. Meita uzmodusies un domājusi, ka nu rāvējs to raus, un sacījusi: „Nu, ar Dievu tēvs, māmiņa — mani raus rāvējīc! “

Vepris arī tiešām iznesis meitu ar visu solu cūku migā.

13. A. 1479. K. Bukums Valm. L. taut. anekd. I, 153, 349.

Kādu vakaru meita rijā vērpusi. Nodzisis skals un viņa apsnaudusies. Rijā no piedarba ienākusi cūka, palīdusi apakš krēsla un nesusi meitu ārā. Meita pamodusies un domājusi, ka rāvēji šo nes, izsaukusies: „Ardievu tēvs, māmiņa, kad ņem, tad jāiet.” Iznesta piedarbā, krēsls nokritis un meita sadauzījusies.

P i e z ī m e. Vēl līdzīgu variantu ir uzrakstījis J. Rubenis Ērgļos.

Satura radītājs.

Lapp.

Pasaku tipi

1. Sods par skaišanos. 24 v.
2. Mešana ar acīm. 2 v.
3. Lopu bojāšana. 3 v.
4. Velna bērna nogalināšana. 2 v.
5. Dumjais Ancis nošauj velna māti. 1 v.
6. Ražas dalīšana. 13 v.
7. Velns cērp cūku. 2 v.
8. Ezera saraukšana. 16 v.
9. Muļķa velnam gudrs puisis. 4 v.
10. Koka nešana. 5 v.
11. Akmeņa saspiešana. 10 v.
12. Akmeņa košana. 9 v.
13. Akmeņa sviešana. 8 v.
14. Āmura sviešana. 2 v.
15. Laušanās ar lāci. 2 v.
16. Skriešanās ar zaķi. 2 v.
17. Zirga nešana. 2 v.
18. Duršanās.
19. Svilpšanās. 9 v.
20. Ēšanās. 1 v.
21. Brīnišķīgais zvērs. 8 v.
22. Vārdu cīņa. 5 v.
23. Skroderis iet ar velnu šūties. 2 v.
24. Mēģinājums nogalināt. 2 v.
25. Velns bedrē iemānīts. 3 v.
26. Velna māte krāsni iebāzta. 1 v.
27. Caurā cepurē beļ naudu. 8 v.

28. Velns izrāmīts. 3 v.
29. Velns zaudē locekļus. 2 v.
30. Acu liešana. 27 v.
31. Citādi ievainojumi velnam. 4 v.
32. Vienacis ar izdurtu aci. 13 v.
33. Velns netīrumos. 1 v.
34. Gulēšana ar vaļā acīm. 1 v.
35. Baidīšana ar troksni. 5 v.
36. Velns baidās no pērkona. 6 v.
37. Bērni grib ēst velna gaļu. 1 v.
38. Zvērs ar div galvām. 16 v.
39. Kad kokiem lapas nobirs. 4 v.
40. Dažāda viltus baidīšana. 2 v.
41. Plinte par pīpi. 9 v.
42. Velns mācās spēlēt. 6 v.
43. Velns ar lāci rijā. 24 v.
44. Lācis par govi. 4 v.
45. Dzelzs cilvēks un velns. 1 v.
46. Velns māca kalējam dzelzi šveisēt. 2 v.
47. Ļaunā sieva bedrē. 12 v.
48. Sieva gudrāka par velnu. 7 v.
49. Smilšu valgi. 3 v.
50. Sprogaina vilna jāizstiep taisna. 6 v.
51. Strīķētais naudas pūrs. 2 v.
52. Sadedzinātā velna grāmata. 1 v.
53. Sāls sēšana. 1 v.
54. Govs tiek uz jumta ganīta. 1 v.
55. Viens ķeņ vāveri, otrs iet pēc poda. 2 v.
56. Viens šauj, otrs skatās plintes stobrā. 1 v.
57. Žīdi kaķā. 1 v.
58. Šaušana ar olekti. 1 v.
59. Žāvu sērga. 1 v.
60. Pats nocērt to zaru, uz kuŗa sēd. 6 v.
61. Nonestos baļķus nes atkal kalnā augšā. 1 v.
62. Dzirnava par baznīcu. 1 v.
63. Putru vāra āliņģī. 1 v.
64. Kreklu un bikšu vilkšana. 1 v.
65. Peldēšana linu laukā. 1 v.
66. Vilks par aunu noturēts. 1 v.
67. Kumeļa perēšana. 4 v.
68. Lapsenes par bitēm. 1 v.
69. Zagļi grib nogāzt mēnesi. 1 v.
70. Ūdens plūdi. 2 v.
71. Uzticīga sieva. 1 v.
72. Kuŗš pirmais runās. 2 v.
73. Paslēpies vīrs. 1 v.
74. Stūrgalvīgā sieva. 5 v.
75. Slinkā sieva. 10 v.
16. Sieva ar apstājiem, 6 v.
77. Neuzticamā sieva. 12 v.
78. Gāgānu kaķi. 16 v.